

॥ श्रीविठ्ठल ॥

# गाथा पंचक.

गाथा पहिली.

## श्रीज्ञानदेवमहाराज

यांच्या

अभंगांची गाथा.

[ श्रीनिवृत्तिनाथमहाराज, श्रीसोपानदेवमहाराज, श्रीमुक्ताई व  
श्रीचांगदेवमहाराज यांच्या अभंगांसह. ]

सांप्रदायिक

ब्रह्मीभूत श्रीनानामहाराज साखरे

ज्ञानेश्वरी-भाषांतरकार

यांच्या संग्रहांतील पुरातन हस्तलिखित वद्यांवरून  
पाठ दुरुस्त करून तयार केली.

ती

त्र्यंबक हरी आवटे

यांनी

अभंगांची विषयवार निवड करून

पुणे येथील आपल्या “ इंदिरा ” छापखान्यांत छापून  
प्रासिद्ध केली.

विजयादशमी शके १८३०



विद्या प्रसारक मंडळ, ठाणे

पुस्तकाचे नाव	:	गाथापंचक - गाथा पहिली : श्रीज्ञानदेवमहाराज यांच्या अभंगांची गाथा
लेखक	:	साखरे, ब्रह्मीभूत श्रीनानामहाराज
प्रकाशक	:	पुणे : त्र्यंबक हरी आपटे यांनी इंदिरा छापखान्यांत छापून प्रसिद्ध केली
प्रकाशन वर्ष	:	१९०८
पृष्ठे	:	५८६ पृष्ठे

गणपुस्तक

विद्या प्रसारक मंडळाच्या

“ग्रंथालय” प्रकल्पांतर्गत निर्मिती

गणपुस्तक निर्मिती वर्ष : २०१६

गणपुस्तक क्रमांक : ६४५



॥ श्रीविठ्ठल ॥

# गाथा पंचक.

गाथा पहिली.

## श्रीज्ञानदेवमहाराज

यांच्या

अभंगांची गाथा.

[ श्रीनिवृत्तिनाथमहाराज, श्रीसोपानदेवमहाराज, श्रीमुक्ताई व  
श्रीचांगदेवमहाराज यांच्या अभंगांसह. ] ११०१-००

सांप्रदायिक

ब्रह्मीभूत श्रीनानामहाराज साखरे

ज्ञानेश्वरी-भाषांतरकार

यांच्या संग्रहांतील पुरातन हस्तलिखित वद्यांवरून  
पाठ दुरुस्त करून तयार केली.

ती

त्र्यंबक हरी आवटे

यांनी

अभंगांची विषयवार निवड करून

पुणे येथील आपल्या " इंदिरा " छापखान्यांत छापून  
प्रासिद्ध केली.

विजयादशमी शके १८३०.

Price Rs. 15 Only

233820

हा ग्रंथ त्र्यंबक हरी आवटे यांनीं पुणे पेठ सदाशिव येथील  
आपल्या 'इंदिरा' छापखान्यांत छापून पुणे पेठ सदाशिव  
घर नंबर १८१ येथे प्रसिद्ध केला.

---

सर्व हक्क प्रकाशकानें स्वाधीन ठेविले आहेत.

---

# श्रीनानामहाराज साखरे.



जन्मशक १७५०.

समाधिशक १८२५.

॥ श्री ॥

श्रीज्ञानदेवमहाराज श्रीनामदेवमहाराज श्रीएकनाथमहाराज  
श्रीतुकाराममहाराज व श्रीनिळोबामहाराज

या

ईश्वरावतार साधुपुरुषांचीं

अमृतवचनें

म्हणजे

अखिल धर्मांचें पुनरुज्जीवन, अखिल शास्त्रांचें ज्ञानभांडार,

आणि

सकल मानवांचें धर्मनीतिव्यवहारबंधनात्मक

**गाथापंचक.**

हा ग्रंथ

सांप्रदायिक

**ब्रह्मीभूत श्रीनानामहाराज साखरे**

ज्ञानेश्वरी-भाषांतरकार

यांच्या कृपाप्रसादानें तयार करून

त्यांच्याच प्रेरणेनें

**श्रीविठ्ठलस्वरूपीं**

**श्रीगुरु नानामहाराज साखरे**

यांच्या सेवेशीं

अत्यंत लीन होऊन अर्पण करितों.

त्र्यंबक हरी आवटे.

॥ श्रीविठ्ठल ॥

## गाथापंचक-प्रस्तावना.

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।  
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥ १ ॥

भगवद्गीता.

धर्माची वाट मोडे । अधर्माची शीग चढे ।  
तैं आह्मां येणें घडे । संसारास्थिती ॥ १ ॥  
आह्मां का संसारा येणें । हरीभक्तिनामस्मरणें ।  
जडजीव उद्धरणें । नामस्मरणें करुनी ॥ २ ॥  
सर्व कर्म ब्रह्मस्थिती । प्रतिपादाव्या वेदोक्ती ।  
हेंचि एक निश्चिती । करणें आह्मां । ॥ ३ ॥  
नानामतें पाषांड । कर्मठता अति बंड ।  
तयाचें ठेचणें तोंड । हरीभजनें ॥ ४ ॥  
विश्वरूप सृष्टी । अर्जुना दाविली दृष्टी ।  
भिन्न भेदाची गोष्टी । बोलूं नये ॥ ५ ॥  
एकाजनार्दनीं । धरिती भेद मनीं ।  
दुःहावले येथुनी । निंदक जाण ॥ ६ ॥

श्रीएकनाथ.

शास्त्रसिद्धांतानुरूप वस्तुतः सर्व जीव ब्रह्मरूप आहेत. परंतु ते अज्ञानानें मोहीत झाल्यामुळें जीवदशेस पात्र झाले आहेत. त्या अज्ञानाचे निवृत्तीवांचून जीवांना स्वस्वरूप प्राप्त होत नाहीं. अज्ञानाची निवृत्ती करण्याकरितां युगायुगांचें ठिकाणीं भगवदवतार होतात, त्यांत मच्छकूर्मादि अवतार तर प्रसिद्धच आहेत. त्याच-प्रमाणें, जे जे अपरोक्षानुभवी असून शरण आलेल्या जीवांचेही अप-

रोक्षज्ञानद्वारां अज्ञान निवृत्त करितात तेही भगवदवतारच होत, असें बृहदारण्यक श्रुति सांगते; त्याचप्रमाणें ईश्वरापेक्षांही जीवांचे कल्याण करणारे साधु हे श्रेष्ठ होत, असें भागवताचे ११ व्या स्कंधांत नारदवसुदेवसंवादामध्ये असलेलें प्रसिद्ध आहे. त्याच न्यायानें या कलियुगांत बहुत साधु होऊन गेले; त्यांमध्ये विशेष प्रसिद्ध म्हणजे श्रीज्ञानेश्वरमहाराज, श्रीनामदेवमहाराज, श्रीएकनाथमहाराज, श्रीतुकाराममहाराज व श्रीनिळोबामहाराज हे होत. वरील साधु-वर्यांचे अवतार व सर्व प्रयत्न हे, लोकांना अज्ञानापासून सोडवावें, आणि धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष या चतुर्विध पुरुषार्थांचा व विशेषतः भक्तीचा मार्ग त्यांना दाखवावा, ह्या करितांच झाले आहेत. तें काम त्यांनीं प्राकृत भाषेंत हजारों ओंव्या, अमंग, पद्ये वगैरे रचून परिपूर्ण केलें आहे; तीं वचनें प्राकृत आहेत. तथापि तीं वेदतुल्य आहेत; कारण वेदामध्ये कर्म उपासना व ज्ञान ह्यांचें जें जीवांच्या अधिकारानुरूप वर्णन आहे, त्याचें हुवेहूव चित्र ह्या प्राकृत वचनांत आलेलें आहे; झणून आझां अज्ञान भोळ्या भाविकांचा हा पांचवा वेद आहे असें झणण्यास हरकत नाहीं.

असो; ह्या दुस्तर भवसागरांत मोहीत होऊन पडलेल्या जीवांना आत्मसुखशांति मिळविण्यास, व स्वधर्म आणि भक्ति यांचा मार्ग साधण्यास, सांप्रतकालीं या ईशरूपी साधुपंचकानें केलेल्या गाथा-पंचकरूपी अमृतवचनांचें भक्तियुक्त सेवन केल्यावांचून दुसरा मार्गच नाहीं. जीं वेदविहित अमृतवचनें प्रत्यक्ष श्रीविठ्ठलांनीं लिहिलीं असून त्यांच्याच मनोगतानुरूप साधुवर्णीतून निघालेलीं आहेत, त्यांचें वर्णन करणें मानवाच्या शक्ती बाहेर आहे.—अर्थात् या वचनांचा महिमा अगाध आहे!! धन्य त्या महात्म्यांची!!!

संसारच्या नांवें घालूनियां शून्य । वाढता हा पुण्य धर्म केला १  
हरिभजनें हें घवळिलें जग । चुकविला लाग कळिकाळाचा ॥२॥  
कोणाही साधनांचा न लगेचि पांग । करणें केला त्याग देहबुद्धि ३  
तुका झणें सुख समाधि हरिकथा । नेणें भवव्यथा गाईल तो ४

ज्या साधुकर्यांनी आपल्या गुरुपरंपरागतज्ञानयुक्त अमृतवचनाच्या योगाने वारकरी सांप्रदाय चालू करून जडमूढ जनास आत्मसुखशान्ति-करितां स्वधर्मयुक्त भक्तिमार्ग सुगम करून दाखविला, त्यांचे उतराई होणे ह्याने त्यांनी दाखविलेल्या मार्गाचे अनुगमन करून त्यांच्या वचनांचा अनुभव आपल्या ठिकाणी बाणून घेणे हेच होय.

आज सुमारे ७०० वर्षे होत आली, वारकरी सांप्रदाय अव्याहत चालत्या प्रमाणावर चालू आहे. तथापि बहुत काळ ही अभंगी वचने हस्तलिखितच असून शिवाय तीं समग्र अशीं एके ठिकाणी कोठेच मिळालीं नाहीत. प्रथम श्रीतुकाराममहाराजांची गाथा कै. शंकर पांडुरंग पंडित यांनी इंदुप्रकाशांत मोठ्या प्रयासाने छापिली. या कामास सरकारची मोठी मदत असून ही गाथा शुद्ध असल्याबद्दल अखिल हिंदुधर्माय वारकरी सांप्रदायाचे अध्वर्यू वासकर, यांच्या मंडळींतील हरिभक्तिपरायण भाऊ काटकर, यांनी आपली संमती दिली. यानंतर प्राकृत पांचही गाथा निरनिराळ्या ठिकाणी निरनिराळ्या रीतीने प्रकाशित झाल्या. त्यांत अभंगांच्या संख्येचा कमजास्तपणा बराच दिसून येत असून एकंदर पांच गाथांस १५ रुपयांपासून १७ रुपयांपर्यंत किंमत पडते.

तथापि, ह्या गाथा मुद्रित झाल्यामुळे त्यांपासून लोकांस मोठा उपयोग झाला, ही गोष्ट कबूल केली पाहिजे. पण सर्वसाधारण लोकांस यांचा उपयोग होण्याचे बाबतींत किंमतीच्या संबंधाने येणारी अडचण दूर व्हावी व आपल्या शक्त्यनुसार होतां होईल ती मूळप्रतीस धरून आणि विषयवारी जितकी विशद करितां येईल तितकी करून ह्या पांचही गाथा एका धर्तीवर छापून लोकांपुढे ठेवाव्या, या हेतूने आम्ही हा प्रयत्न करण्याचे धाडस केले आहे.

हे गाथापंचक, विषयवार निवड करून प्रकाशित करण्याची स्फूर्ती ज्या श्रीगुरु नानांमहाराज साखरे यांच्या कृपाप्रसादाने झाली, त्यांच्या सांप्रदाय परंपरेचा वृत्तांत थोडक्यांत येथे देणे इष्ट वाटल्यावरून तो खाली दिला आहे.



सुमारे १५० वर्षांपूर्वी श्रीज्ञानेश्वरमहाराज ह्यांचे कृपेस पुणें येथील केसकर ह्यांचे वंशांतील श्रीअच्युतमहाराज नांवाचे पुरुष पात्र झाले. जन्मांतरीच्या बहुत पुण्याईने ह्या भाग्यवान पुरुषास अशी इच्छा झाली की, श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांनी आपलेवर कृपा करून ज्ञानेश्वरी ग्रंथ समजून द्यावा ! ही इच्छा पूर्ण व्हावी झणून त्या थोर पुरुषानें श्रीक्षेत्र आळंदी येथें उपोषित राहून महाराजांचे समाधीपुढें ज्ञानेश्वरीचें पारायण करण्यास आरंभ करून असा निश्चय केला की, ज्या दिवशीं महाराजांचा अनुग्रह होईल, त्याच दिवशीं महाराजांस नेवेद्य समर्पण करून पारणा करावयाची; नाहीपेक्षां अनुष्ठान करीत करीत प्राणत्याग करावयाचा ! निश्चयाचें बळ ! तुका झणें तेंचि फळ ! ॥ श्रीअच्युतमहाराज ह्यांचा हा तीव्र निश्चय पाहून २७ वे दिवशीं रात्री ज्ञानेश्वरमहाराजांनीं स्वप्नामध्यें दर्शन देऊन मस्तकावर वरदहस्त ठेविला आणि सांगितलें कीं, आजपासून तूं जो ज्ञानेश्वरीचा अर्थ सांगशील तोच बरोबर असेल. अशा रीतीनें श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांचे कृपेस पात्र झालेले श्रीअच्युतमहाराज परमानंदाचा अनुभव घेत घेत शेवटीं परमानंदरूप झाले. त्यांस एक कनिष्ठ बंधु शामराजमहाराज झणून होते, त्यांजवर त्यांनीं अनुग्रह केला. असा जीवनसुकिसुखाचा अनुभव घेत असतां अनंत जीवांवर त्यांनीं अनुग्रह केला. त्यांतच पुणें येथील राहणारे चिमाजीआप्पा ( पेशव्यांचे बंधु ) यांचे खासगी कारभारी रामचंद्रपंत जोशी यांजवरही त्यांनीं अनुग्रह केला, तो प्रकार असा:—

एके दिवशीं रात्री रामचंद्रपंत घोड्यावर बसून हिंडावयास निघाले असतां, येथील बुधवारांतील पासोड्या माहतीचे देवळांत श्रीअच्युतमहाराज यांचें कीर्तन चालू होतें, तेथें क्षणभर उभे राहिले. श्रीअच्युतमहाराज यांची ज्ञानपूर्वक भक्ति, व निष्कपट वैराग्य पाहून, आणि अग्रतिम वक्तृत्व ऐकून दैवयोगानें त्यांस उपरति झाली. त्यांचे जवळ २१ लाख रुपये रोख होते. पोटी पुत्रसंतान वगैरे कांहीं नव्हतें. अशा स्थितीत

त्यांची अशी खात्री झाली की, ह्यांचेशिवाय आपलें संसारदुःख कोणी निवारण करणार नाही. ते दुसरे दिवशीं सकाळींच येथील सदाशिव पेठेंतील हौदापलीकडे श्रीअच्युतमहाराज यांजकडे गेले, आणि हात जोडून झणाले कीं माझेवर अनुग्रह व्हावा; मी आपला शिष्य असून आपणास शरण आलों आहे. तेव्हां अच्युतमहाराजांनीं सांगितलें कीं, “बाबा, तूं श्रीमंत आहेस, आम्ही गरीब आहों, अशा स्थितींत तुझें व आमचें जमावें कसें? परमार्थाला द्रव्य फार प्रतिबंधक आहे!” असें श्रीअच्युतमहाराजांचे मुखांतील वाक्य श्रवण करितांच त्यांनीं लागलींच २१ लाख रुपयांवर त्यांचे समक्ष उदक सोडलें, आणि बुधवारांतून मोरोबादादांचे हौदाचें पाणी आपल्या खांद्यावर कावडीनें त्यांचें येथें भरलें. तेव्हां, श्रीअच्युतमहाराज यांचें अंतःकरण सुप्रसन्न होऊन त्यांनीं त्यांस उपदेश देऊन त्यांचेकडून श्रीज्ञानेश्वरी ग्रंथ अध्ययन करविला. तसेंच २१ लाख रुपये ब्राह्मणभोजनांत खर्च कर झणून सांगितलें. त्याप्रमाणें त्यांनीं ब्राह्मणभोजनांत त्या द्रव्याचा व्यय केला. हें ब्राह्मणभोजन करतेवेळीं पुणें येथें व श्रीक्षेत्र आळंदी येथें अशी स्थिति झाली कीं, गांवांत व्यापाऱ्यांचे दुकानांत तूप व साखर मिळनाशी झाली. तेव्हां-पासून लोकांत त्यांचें नांव **साखरेबोवा** असें पडलें. साखरेबोवा हे पुणें येथें शनवारांतील मारुतीचे देवळासमोर आंग्रे यांचा वाडा आहे तेथें राहत असत. त्यांनीं गोपालकृष्णाची मूर्ति व श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांच्या पादुका यांची स्थापना ज्येष्ठ शु० १३ रोजी केली. ते असतांना वाढदिवसाचा उत्साह ज्येष्ठ शुद्ध १३ पासून १५ पावेतों तीन दिवस करीत, तसेंच श्रावणमासांत श्रावण वद्य १ पासून वद्य १० पावेतों गोकुळअष्टमीचा मोठा उत्साह करीत असत. पुढें पुण्यांतील त्यांचे भाऊबंदापैकीं गोविंदपंत जोशी यांचे चार पुत्र केशवराव, हरीपंततात्या, विनायकराव व पंढरीनाथआबा ( हे जन्मभर ब्रह्मचारी होते. ) हे चौघेही त्यांचे शिष्य झाले. ह्या चौघांची गृहस्थिति फार गरीबीची होती, तथापि

त्यांची साखरेबोवांच्या ठिकाणीं असलेली गुरुभक्ति मोठी अप्रतिम होती. ज्या वेळीं साखरेबोवांच्या मनांत संन्यास करावयाचें आलें, त्या वेळीं हें संस्थान काणाचे स्वार्थीन करावें असा प्रश्न सहजच त्यांच्या व त्यांचे हजार बाराशें शिष्य होते त्यांच्या मनांत आला. त्या मंळळांत श्रीमान् लोक बरेच होते, त्यांनीं त्यांचेजवळ संस्थान आमचेकडे द्यावें ह्मणून प्रार्थना केली, परंतु आह्मी सर्वांचे ह्मण्याचा विचार करून काय करावयाचें तें करूं असें ते सांगत असत. शेवटीं त्यांनीं सर्वास बोलावून असें सांगितलें कीं, जरी आमचेजवळ श्रीमान् लोकांनीं देवस्थानची मागणी केली, तरी आमचे मनोगताप्रमाणें देवस्थान चालविण्याचें हरीपंततात्या व पंढरीनाथआबा ह्यांचेशिवाय दुसऱ्याचे हातून होणार नाहीं; जरी ते गरीब आहेत, तरी भगवद्भक्ति म्हणजे काय हें त्यांसच माहीत आहे. असें सर्वासमक्ष सांगून देवस्थान त्यांचे स्वार्थीन केलें. तेव्हांपासून ह्या जोशांचे घराण्यास साखरे असें नांव पडलें, तें अद्याप चालू आहे. पुढें ते संन्यस्त झाले त्या वेळीं त्या आश्रमांतील त्यांचें नांव ब्रह्मानंदस्वामी असें होतें.

ते पुणें येथें समाधिस्त झाले, तेव्हां त्यांचे पट्टशिष्य जे चौघे, जोशी त्यांनीं त्यांचे इच्छेप्रमाणें व निष्ठेप्रमाणें त्यांची समाधि श्रीक्षेत्र आळंदी येथें सिद्धवेटांत त्यांस पुण्याहून नेऊन दिली व पुढें ते त्यांची पुण्यतीथि करूं लागले. ह्या बंधुचतुष्टयाची आपले गुरूवर इतकी श्रद्धा असे कीं, आपले गुरु ज्या ठिकाणीं रहात असत त्या ठिकाणचा कोणी गडी, मोलकरीण, माणूस, कारकून कोणीही त्यांचेकडे येवो, हे सर्व बंधु त्यांस वंदन करित असत. इतकेंच नव्हे तर, साखरेबोवा समाधिस्त झाल्यास सुमारे १०० वर्षे झाली व त्यांचे संस्थानचा उत्साह अद्याप श्रानिनामहाराज जोशी साखरे ह्यांचे वंशकडे चालू आहे, तरीही पण आंग्रे ह्यांच्या वाड्यांतील जानवी काढण्यास बसणारे तेलंगी ह्यांना पंढरीनाथमहाराजांनीं व्याही असें नांव दिलें. त्याप्रमाणें श्रावणमासाचा उत्साह सुरू झाला कीं,

पहिले दिवशीं त्यांना भोजनास निमंत्रण करावयाचें ही गोष्ट अद्याप पावेतो साखरे यांचे घरीं चालू आहे. जोशी बंधुचतुष्टय यांचा “देह जावो अथवा राहो । पांडुरंगीं दृढ भावो ॥ अन्न आच्छादन । हें तों प्रारब्धाआधीन ” इत्यादि वचनांवर पूर्ण निश्चय असल्यामुळें उपजीविकेच्या साधनांत कोणीच प्रवृत्त झालें नाहीं. त्या चौघांपैकीं हरीपंततात्यांस तीन पुत्र व चार कन्या असा परिवार होता. तथापि ते प्रपंचाकडे कधीं हुंकून देखील बघत नसत. उप-  
 रामस्थितींत ते नेहमीं असत. कोणी अंतरंगी पुरुष आलाच तर त्याच्याशीं अध्यात्मज्ञानाचीच गोष्ट बोलावयाची, ह्यामुळें त्यांचे ठिकाणीं सर्व बंधूंची गुरुबुद्धि असे. त्यांच्या परिवाराचे संगोपनाची खटपट आपण स्वतः ब्रह्मचारी असतां खुद्द पंढरीनाथआवाच करीत असत. ह्रीं मुलें लहान असतांच हरीपंततात्या हे वारले. पुढें पंढरीनाथआवा यांनीं ह्या मुलांचा सांभाळ करून, गुरू-  
 वडून भाग्यानें प्राप्त झालेलें श्रीगोपालकृष्णाचें संस्थान व गुरुंची कार्तिक शुद्ध ९ ची साखरेबोवांची पुण्यातिथि ह्रीं कृत्यें ते त्यांचे हातून करवूं लागले, त्याचप्रमाणें श्रीज्ञानेश्वरी व अमृतानुभव ह्या ग्रंथांचेंही त्यांनीं त्यांचेकडून अध्ययन करविलें. श्रीहरीपंततात्यांचे मुलांपैकीं रामभाऊ व नाना हेच कायते अध्ययन करण्याचे वयांत होते; आणि ते त्यांचे शिष्य होते. तिसरे दामूअण्णा हे त्या वेळीं लहान होते. त्यांपैकीं पंढरीनाथमहाराजांचे मनाप्रमाणें श्रीज्ञानेश्वरीचें अध्ययन श्रीनानामहाराज ह्यांनीं केलें. साखरेबोवांचे देवस्थानचे संबंधानें गुरुवारीं व एकादशीस रात्रौ जागर व पहाटेस पंचपदी व रोज नित्य पंचपदी असा क्रम आहे; जागरास साखरेबोवांचे शिष्य व पुढें जोशी ह्यांचे झालेले शिष्य येत असत, त्यांचे पुढें पंढरीनाथ महाराजांनीं श्रीनानामहाराज ह्यांचेकडून ज्ञानेश्वरी सांगवावी; अशा रीतीनें श्रीनानामहाराज ह्यांचा सुमारे दहा बारा वर्षे श्रीज्ञानेश्वरी ग्रंथावर असा कांहीं अभ्यास झाला कीं, सर्व ज्ञानेश्वरी ग्रंथ त्यांस मुखोद्गत झाला. ते स्वप्नांत जरी बरळले तरी ज्ञानेश्वरीच्या ओवींचा अर्थच बरळत, इतकी त्यांची त्या ग्रंथांत

तयारी झाली. गुरुकृपेने त्यांचे वक्तृत्वास इतका कांहीं मोह-  
कपणा आला होता कीं, कोणीही सहज जरी श्रीनानामहाराजांचे मुखां-  
तून ज्ञानेश्वरीच्या चार ओंव्या ऐकिल्या तरी त्याची चित्तवृत्ति रंगून  
गेल्याशिवाय रहात नसे. ह्या अप्रतिम गुणामुळे, वडील व चुलते  
बारल्यानंतर ह्या संस्थानचे पारमार्थिक कृत्याचा सर्व भार श्रीनाना-  
महाराजांवरच पडला. पूर्वी वडिलांनीं कीर्ति संपादन केली होतीच.  
त्यांतही श्रीनानामहाराजांचे अंगचे गुणाने तीं सर्व कृत्ये मोठ्या व्यव-  
स्थेने चालली. श्रीनानामहाराज यांनीं आपले सर्व आयुष्य श्रीज्ञानेश्व-  
रीचे अध्ययनांत व अध्यापनांत घालविलें. कोणी कोणत्याही वेळीं  
कोणतेही जातीचा कोणच्याही अधिकाराचा मनुष्य त्यांच्याकडे  
जावो, त्याला आतां मी सांगत नाहीं असें त्यांनीं कधींही  
कोणास झटलें नाहीं. ते असत तोंपावेतों त्यांचे घरीं रोज ज्ञानेश्वरीचा  
पाठ चालत असे; आणि तोच गुरुपरंपरेचा कम त्यांचे ज्येष्ठ चिरंजीव  
विनायकबोवा हेही आज चालवीत आहेत. श्रीनानामहाराजांनीं  
ज्ञानेश्वरीचा मराठींत सरळ अर्थ केलेली 'सान्वय व सार्थ भग-  
वद्गीतेसह सार्थ व सटीप ज्ञानेश्वरी' आझी पूर्वी प्रकाशित केलीच आहे.  
श्रीनानामहाराज ह्यांनीं शके १८२५ चे चैत्र शुद्ध ९ स चतुर्थाश्रम  
घेतला; आणि पुढें सुमारे सहा महिन्यांनीं म्हणजे शके १८२५  
भाद्रपद वद्य १० रोजीं ते समाधिस्थ झाले.

श्रीगुरु ब्रह्मीभूत नानामहाराज साखरे यांच्या कृपाप्रसादानें हा  
ग्रंथ विषयवार निवड होऊन व त्यांच्याच घराण्यांतील वद्दांवरून  
पाठ शुद्ध करण्यास सांपडून आणि अधीक सांपडलेले अभंग त्यांत  
मिळविण्यांत येऊन प्रकाशित झाला, ह्याबद्दल त्यांचे चरणीं लीन  
होऊन साष्टांग प्रणिपात करितों. श्रीनानामहाराजांचे परम योग्य  
चिरंजीव हरिमक्तिपरायण विनायकबोवा साखरे यांनीं वेळेवेळीं  
विषयवारीसंबंधानें कठीण स्थलीं समजूत केली याबद्दल त्यांचा मी  
मोठा ऋणी आहे. माझे मित्र गंगाधर रावजी खैरे यांनींही याकामीं  
मला विशेष साह्य केलें, याबद्दल त्यांचे मी मनःपूर्वक आभार

मानतों. शिवाय ज्या मंडळींनीं निरपेक्षबुद्धीनें मला लोको-  
पकारार्थ हस्तलिखित वहा दिला व अनेक प्रकारच्या उपयुक्त  
सूचना केल्या त्या मंडळींचाही मी फार आभारी आहे.

शेवटीं,—

करविली तैशी केली कटकट । वांकडी कीं नीट देव जाणे ॥१॥

कोणा कारणें हें जालेंसे निर्माण । देवाचें कारण देव जाणे ॥२॥

तुका ह्याने मी या अभिमाना वेगळा । घालूनि गोषाळा भार असे ३

एवढेंच जिज्ञासु, सहृदय व निष्ठावंत वाचकांस हात जोडून  
सांगून परमपूज्य श्रीगुरु नानामहाराज यांच्या चरणीं मस्तक ठेवून  
ही अल्प प्रस्तावना पुरी करितों.

विजयादशमी  
शके १८३०.

}

त्र्यंबक हरी आवटे.



॥ श्रीज्ञानदेव ॥

## प्रस्तावना.

श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांचें मूळ वडिलार्जित गांव नेवाशाजवळ आपे-  
मांव म्हणून खेडें आहे तें होय. यांच्या वडिलांचें नांव विठ्ठलपंत  
व आईचें नांव रखुमाबाई. विठ्ठलपंताचे वडील गोविंदपंत हे  
आपेगांवचे कुळकर्णी, त्यांच्या पत्नीचे नांव निराबाई. ह्या  
सुशील दंपत्यास विठ्ठलपंत हेच कायते एकुलतें एक पुत्ररत्न होतें.  
ह्यामुळे त्यांजवर त्यांची फार प्रीति असे. दृष्टीवेगळें त्यांस कधींही  
करूं नये असा त्यांचा नेम होता. विठ्ठलपंताची ईश्वरावर फार निष्ठा  
असे. त्यांनीं मातापितरांची तीर्थयात्रा करण्यास परवानगी मागितली.  
मातापितरांची आज्ञा घेऊन ते तीर्थयात्रा करीत करीत आळंदी येथें  
आले. आळंदी येथें शिदोपंत नांवाचे यजुर्वेदी ब्राह्मण मोठे सधन  
आणि भगवद्भक्त राहात होते. त्यांस रखुमाबाई नांवाची एक कन्या  
होती ती मोठी सद्गुणी व सुलक्षणी होती. तिला योग्य वर मिलेना  
या काळजीत ते होते. विठ्ठलपंत स्नान करून इंद्रायणीचे तीरीं पोथी  
वाचीत बसले असतां शिदोपंत तेथें आले, विठ्ठलपंताची ती निष्ठा  
पाहून त्यांनीं त्यांस घरीं येण्याविषयीं अतिशय आग्रह  
केला, त्यावरून विठ्ठलपंत त्यांच्या घरीं गेले. तेथें त्यांचा मुकाम  
पडला. त्याच रात्रीं शिदोपंत निद्रिस्त असतां पंढरीनाथाचें प्रगट  
होऊन सांगितलें कीं, आलेल्या पाहुण्यास आपली मुलगी सालंकृत  
कन्यादान करून द्यावी. दुसरे दिवशीं विठ्ठलपंत निद्रिस्त असतां  
श्रीपांडुरंग येऊन विठ्ठलपंतास हाणाले कीं, तूं शिदोपंताची  
मुलगी स्वमाबाई इजशीं विवाह कर. इच्या पोटीं तीन पुत्र  
व एक कन्या फारच सद्गुणी सद्भक्तशिरोमणी होतील. पुढें उभय-  
तांनीं झालेला दृष्टांत एकमेकांस सांगितला आणि लागलीच ज्योति-  
ष्काकून ज्योतिष वर्तवून पाहिलें तों छत्तीस गुण उतरले; मग



लग्नसाहिल्याची तयारी होऊन ज्येष्ठमासी लग्नसोहळा चार दिवस मोठ्या थाटाने करून विठ्ठलपताने रखुमाबाईचे पाणिग्रहण केले.

विठ्ठलपंत गीता वाचीत असता संन्यास घ्यावा असे त्यांच्या मनांत आल्यावरून त्यांनी आपल्या पत्नी रखुमाबाई यांची आज्ञा मागितली. त्यावरून रखुमाबाईने आपल्या वडिलास सांगितले. “ रखुमाई म्हणे ऐकतां जी ताता । संन्यास घ्यावा आतां म्हणताती ॥१॥ संततीवांचुनी न घ्यावा संन्यास । ऐशी सांगा त्यांस शास्त्रनीति ॥२॥ ” हे मुलीचे अर्थपरिप्लुत भाषण ऐकतांच मुलीच्या शहाणपणाचे अतिशय कौतुक वाटून विठ्ठलपंताच्या होणाऱ्या कृतीविषयी फार खेद वाटला. एके दिवशी विठ्ठलपंताने पुनः रखुमाबाईस संन्यासग्रहणाविषयी परवानगी मागितली त्यावरून रखुमाबाईने रागाने जा झणून सांगितले. मग काय, त्याच वेळेस रात्रसमय मनांत न आणतां घरांतून बाहेर पडून आळंदी सोडून उत्तरेचा मार्ग धरिला. विठ्ठलपंत काशीस पोचल्यावर दुसऱ्या दिवशी भागीरथीचे स्नान करून श्रीपादयतीश्वर स्वामीकडून संन्यासाश्रमाचा उपदेश घेतला. आणि चैतन्य नामाभिधान पावून श्रीपादस्वामीच्या मठांत आनंदवृत्तीने राहिले.

काही कालाने श्रीपादस्वामी श्रीसेतुबंधरामेश्वरास जाण्याकरितां काशीहून निघाले, ते आळंदी येथे येऊन अश्वत्थानजीक उतरले. नित्यनेमाप्रमाणे रखुमाबाई अश्वत्थाची पूजा करून प्रदक्षिणा वगैरे आटोपून घरीं जाणार, तों श्रीपादयतीश्वरास पाहून रखुमाबाईने त्यांचे चरणीं प्रेमभावाने नमस्कार केला; तांचे यतीनीं “ अष्टपुत्रा सौभाग्यवती भव ” असा आशिर्वाद दिला. त्यावरून श्रीपादस्वामींनीं शिदोपंत, रखुमाबाई इत्यादि मंडळींस काशीस नेऊन चैतन्यास संतापाने म्हटले, त्वां आश्रम घेण्याचे वेळेस ‘मला स्त्री नाही’ हणून सांगितलेंस तें खरें काय ? हे ऐकतांच चैतन्याची बोंबडी वळली, व चेहरा उतरला. पुढे चैतन्याने स्वामींचे पाय धरून पूर्वीची सर्व स्थिति सांगितली. नंतर श्रीपादस्वामींनीं विठ्ठलपंतास सांगितले कीं, त्वां ही तुझी स्त्री रखुमाबाई इचा आंगिकार करावा व सुखेनेच संसार करून परमार्थ साधावा. अविधि कर्मांचे भय मनांत

तिलप्रोय धळू नये. तुजवर परमेश्वराची पूर्ण कृपा होईल. विठ्ठलपंतांनी गुर्वाज्ञेवर पूर्ण श्रद्धा ठेवून कांहीएक मनांत न आणतां गीता भागव-  
तादि पारमार्थिक ग्रंथांचें अवलोकन आरंभून निरंतर भगवन्नामाचें  
चिंतन करीत आनंदात गृहस्थाश्रमांत काल क्रमू लागले. याप्रकारें  
सतत बारा वर्षे सारसा क्रम ठेविला.

नंतर कांहीं दिवसांनीं रखुमाईच्या उदरीं शके ११९०  
सालीं श्रीनिवृत्तिनाथ अवतरले. हे शंकराचे अंश असून उपजत  
ज्ञानी होते. श्रीनिवृत्तीनाथाचें वय दोन वर्षांचें झाल्यावर शके ११९३  
सालीं श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांचा अवतार झाला, हे प्रत्यक्ष विष्णूचे अव-  
तार होत; हे शुक्राचार्यासारखे उपजत ज्ञानी असून जडमूढांचा  
उद्धार करण्याकरितां अवतरले. शके ११९६ सालीं रखुमाईस तिसरें  
पुत्ररत्न झालें. त्याचें नांव विठ्ठलपंतांनीं सोपान असें ठेविलें. हे ब्रह्म-  
देवाचें अंश असून उपजत ज्ञानीच होते. शके ११९९ सालीं मुलगी  
झाली तिचें नांव मुक्ताई ठेविलें. ह्याही पण ज्ञानानंदांत निमग्नच होत्या.

हीं चारी भावंडें केवळ ईश्वरांश असून जगाच्या उद्धारार्थ अवतीर्ण  
झालीं. पुढें तीं क्रमानें वाढून १६।१२।१०।८ या वयाची होत आलीं.  
परंतु वाळींत असल्यामुळें त्यांच्या मौजीबंधनास आळंदीतील ब्रह्म-  
वृंदांनीं अडथळा केला. त्यामुळें विठ्ठलपंतास फार वाईट वाटलें. त्या  
आवेशाच्या भरांत ते आळंदीहून निघाले व प्रयाग येथें जाऊन त्रि-  
वेणींत देहार्पण करून मुक्त झाले. हें रखुमाबाईस कळतांच तिनेंही  
त्यांच्याप्रमाणेंच आपला देह त्रिवेणींत टाकला व पतीच्या भेटीस  
गेली. याप्रमाणें विठ्ठल-रखुमाईचा शेवट झाला.

ज्ञानेश्वरादि चारी भावंडें जातति घेण्याविषयीं आळंदींत ब्रह्मवृंदा-  
च्या मागे लगलीच होती. त्यांनीं त्यांस सांगितलें कीं, तुम्ही पैठ-  
णास जाऊन शुद्धिपत्र आणावें म्हणजे आम्ही तुम्हांस जातींत घेऊं.  
त्याप्रमाणें तेथील ब्रह्मवृंदाचें पत्र घेऊन पैठणास जाण्याकरितां  
निघाले. प्रथम ते निवृत्तिमहाराजांच्या म्हणण्यावरून त्र्यंबकेश्वरीं गेले.  
तेथें निवृत्तिमहाराजांस गयनीनाथांनीं अनुग्रह केला. ती गुरुपरंपरा  
निवृत्तिनाथांनीं खालील अभंगांत वर्णन केली आहे.

आदिनाथ उमा बीज प्रगटलें । मर्छिद्रा लाघलें सहजस्थिती १  
 तेचि प्रेममुद्रा गोरक्षा दिधली । पूर्ण कृपा केली गयनीनाथा २  
 वैराग्यें तापला सप्रेमें निवाला । ठेवा जो लाघला शांतिमुख ३  
 निर्द्वंद्व निःसंग विचरतां मही । सुखानंद हृदयीं स्थिर जाला ४  
 विरक्तीचें पात्र अन्वयाचें मुख । देउनि सम्यक् अनन्यता ५  
 निवृत्ती गयनी कृपा केली पूर्ण । कूळ हें पावन कृष्णनाम ६

हें पाहून ज्ञानेश्वर सोपान व मुक्ताबाई या त्रिवर्गीनीं निवृत्ति-  
 महाराजांचे पाय धरिले, त्यावरून श्रीनिवृत्तिनाथांनीं श्रीज्ञानदेव-  
 महाराजांवर अनुग्रह केला. त्यावरून श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांनीं खालील  
 अभंगांत आपल्या गुरुपरंपरेचा उल्लेख केला आहे.

आदिनाथ गुरु सकळ सिद्धांचा । मर्छिद्र तयाचा मुख्य शिष्य १  
 मर्छिद्रानें बोध गोरक्षासी केला । गोरक्ष ओळला गयनीप्रती २  
 गयनीप्रसादें निवृत्ती दातार । ज्ञानदेवा सार चोजविलें ३

यापुढें निवृत्तिनाथाचें बंधूचें नातें सुद्धन गुरुशिष्याचें नातें  
 झालें. पुढें श्रीज्ञानदेवमहाराजांनीं श्रीसोपानदेव व श्रीमुक्ताबाई यांज-  
 वर अनुग्रह केला. नंतर ते नाशिक, पुणतांबें या गांवांवरून पैठणास  
 येऊन मुख्य धर्माधिकारी व शिष्टजन यांची गांठ घेऊन सभा करून  
 आम्हांस शुद्ध करावें म्हणून श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांनीं त्यांची प्रार्थना  
 केली. पैठणकरांनीं परमेश्वराची अनन्यभावानें भक्ति करून सर्व भूतांच्या  
 ठायीं समानता ठेवून तीव्र अनुताप पोटीं धरून भगवद्भजन करा, ह्या-  
 प्रमाणें वर्तन केल्यानें तुम्ही शुद्ध व्हाल. असें सांगून शुद्धिपत्र दिलें.

पैठणाहून शुद्धिपत्र मिळवून ते नेवाशास आले. येथेंच श्रीज्ञानेश्वर-  
 महाराजांनीं भगवद्गीतेवर भावार्थदीपिका अथवा आई ज्ञानेश्वरी या  
 नांवाची टीका केली. ती सच्चिदानंदबावांनीं लिहिली. श्रीज्ञानेश्वरम-  
 हाराजांनीं ती टीका श्रीगुरु निवृत्तिनाथापुढें ठेविली. ती पहातांच  
 त्यांस फार कौतुक वाटलें व त्यांनीं श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांची धन्यता

वाखाणिली. आणि म्हटलें; या शिवाय मुकुंदराजांनीं केलेल्या विवेकसिंधूप्रमाणें स्वानुभव विषयक एखादा ग्रंथ केल्यास विशेष होईल. त्यावरून त्यांनीं अमृतानुभव ग्रंथ केला व अमंगही केले. श्रीविठ्ठलाचा आवडता भक्त श्रीनामदेव यांजला श्रीविठ्ठलाच्या परवानगीनें श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांनीं बरोबर घेऊन तीर्थयात्रा केली. त्यांनीं तो सर्वकाल अध्यात्मविषयांच्या चर्चेत घालविला.

श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांस २२ वें वर्ष लागलें तेव्हां त्यांस समाधि घ्यावी असें वाटलें. त्यावरून श्रीविठ्ठलाची परवानगी मागण्याकरितां ते पंढरपूर येथें गेले व आपले मनोगत श्रीविठ्ठलास कळविलें. श्रीविठ्ठलांनीं श्रीज्ञानदेवमहाराजांस आळंदी येथें समाधी घ्यावी अशी आज्ञा करून श्रीविठ्ठलांनीं श्रीनामदेवादि सकल संतांसह स्वतः आळंदीस येऊन शके १२१५ कार्तिक वद्य १३ त्रयोदशीस मोठ्या आनंदसोहळ्यानें श्रीज्ञानदेवास समाधि दिली. श्रीसोपानदेवमहाराजांस त्यांच्या वयाच्या एकोणिसाव्यावर्षीं म्हणजे शके १२१५ मार्गशीर्ष वद्य १२ द्वादशीस सासवड मुक्तामीं समाधि दिली. चांगदेवमहाराजांस पुणतांबें येथें शके १२१५ माघ वद्य १३ त्रयोदशीस समाधी दिली. शके १२१६ चैत्र वद्य द्वादशीस मुक्ताबाईस समाधि देण्यांत येत असतां एकाएकी विजेसारखा आवाज होऊन त्या नाहींसा झाल्या. श्रीनिवृत्तीनाथास त्यांच्या वयाच्या २६ वे वर्षीं म्हणजे शके १२१६ ज्येष्ठ वद्य त्रयोदशीस समाधि दिली. याप्रमाणें समाधि सोहळा आटोपला.

श्रीज्ञानेश्वरमहाराजांच्या अमृतवचनानें अखिल जगावर उपकार केल्या. वेदश्रुतीचें गुह्यज्ञान जडमूढजनांस समजण्यास यांनींच मार्ग दाखविला. श्रीनिवृत्तिमहाराज, श्रीसोपानदेवमहाराज, श्रीमुक्ताबाई व श्रीचांगदेव यांचींही अमृतवचनें फार उत्तम आहेत तीं या ग्रंथांत दिलीं आहेत.

विजयादशमी  
शके १८३०. }

ज्योत्सव हरी आवटे.

# विषयानुक्रमणिका.

## श्रीनिवृत्तिनाथमहाराज.

विषय.	पृष्ठ.
श्रीहरीच्या सगुणनिर्गुण स्वरूपाचें वर्णन. ....	१
सद्गुरुप्रसादानें प्राप्त झालेल्या स्थितीचें वर्णन. ....	२१
पंढरीमाहात्म्य. ....	३३
पंढरींतील काला. ....	३६
नामसंकीर्तनमाहात्म्य. ....	३९
संतमहिमा. ....	४६
उपदेश—जन व मुमुक्षु यांस उपदेश. ....	४८
ज्ञान. ....	५४

## श्रीज्ञानदेवमहाराज.

श्रीहरीच्या सगुण-निर्गुण स्वरूपाचें वर्णन. ....	५९
श्रीपंढरीमाहात्म्य. ....	७३
बुद्धिरूपी सखीशीं संवाद. ....	७९
श्रीनिवृत्ति व श्रीज्ञानदेव यांचा संवाद. ....	८२
सद्गुरु श्रीनिवृत्तीनाथप्रसादानें प्राप्त झालेली स्थिती. ....	९०
श्रीविठ्ठलप्रसादानें प्राप्त झालेली स्थिति. ....	९७
एकविध. ....	१०३
उपासना. ....	१०४
संतमहिमा. ....	१०६
नामसंकीर्तनमाहात्म्य. ....	१०९
नाममाला. ....	११४
देवापाशीं प्रेमाचें भाषण. ....	१२४

विषय.	पृष्ठ.
करुणा. ....	१३८
देवापाशीं मागणें. ....	१३९
ज्ञान-स्वस्थितिसंबंधानें उद्गार. ....	१४३
उपदेश-वेषधाऱ्यांस उपदेश. ....	१६२
संसारतापानें तप्त झालेले प्राणी बाह्य वेषधारी साधूंचा	
आश्रय करितात त्याचा परिणाम. ....	१६३
खऱ्या त्यागाचें वर्म न कळतां बाह्य गृहादि त्याग्यास	
उपदेश. ....	१६४
मनास उपदेश. ....	१६६
जनास उपदेश. ....	१६७
मुमुक्षूस उपदेश. ....	१८४
बालक्रीडा. ....	१९५
रूपकें. ....	२०२
मदालसा. ....	२४१
ॐकार अक्षर. ....	२५३
हरिपाठ. ....	२५९
अभंगमाला—योग ....	२६४
अद्वैत. ....	२८१
गीतामाहात्म्य. ....	२९९
गुरु. ....	२९९
संत. ....	३००
स्वस्वरूपस्थिति. ....	३०२
कर्मविधिनिषेध. ....	३०३
नामग्रहण ....	३०५

### श्रीसोपानदेवमहाराज.

पंढरीमाहात्म्य. ....	३०७
पंढरीतील काला. ....	३०७

## विषय.

विषय.	पृष्ठ.
नाममहिमा. ....	३०७
आपल्या स्थितीसंबंधानें देवाशीं उद्गार. ....	३०९
आपल्या स्थितीसंबंधानें जनाशीं उद्गार. ....	३१०
निवृत्तिनाथप्रसादानें प्राप्त झालेली स्थिति. ....	३११
उपदेश. ....	३१३
ज्ञान. ....	३१३
घोंगडी. ....	३१५

## श्रीमुक्ताई.

पंढरीमाहात्म्य. ....	३१७
नाम. ....	३१७
संत. ....	३१९
आपल्या स्थितीसंबंधानें जनाशीं उद्गार. ....	३१९
सद्गुरुप्रसादानें प्राप्त झालेल्या स्थितीचें वर्णन. ....	३२०
उपदेश. ....	३२०
ज्ञान. ....	३२२
कूट. ....	३२४

## श्रीचांगदेवमहाराज.

मुक्ताई व चांगदेव यांचा संवाद. ....	३२५
ज्ञानोपदेश. ....	३२८
कूट. ....	३३३
अंबुला. ....	३३५
घोंगडी. ....	३३५



॥ श्रीविठ्ठल ॥

# श्रीनिवृत्तिनाथमहाराज.

## श्रीहरीच्या सगुण-निर्गुण स्वरूपाचें वर्णन.

१. जेथुनि उद्गार प्रसवे ॐकार । तोचि हा श्रीधर गोकुळीं वसे ॥१॥ जनकु हा जगाचा जीवलगु साचा । तो हरि आमुचा नंदाधरीं ॥२॥ नमाये वैकुंठीं योगियांचे भेटी । पाहतां ज्ञानदृष्टी नये हातां ॥३॥ निवृत्ति द्वारे देवो द्वाणाविता हे रावो । तो सुखानुभवो यादवांसी ॥४॥

२. वैभव विलास नेणोनि सायास । कल्पनेची आस नाहीं जेथें ॥१॥ तें रूप दुर्लभ कृष्णमूर्तिठसा । वोतल्या दशदिशा नंदाधरीं ॥२॥ योगियाचें ध्यान मनाचें उन्मन । भक्तांचें जीवन गाई चारी ॥३॥ निवृत्ति साकार ब्रह्मांचा प्रकार । ॐस्तत्सदाकार कृष्णलीला ॥ ४ ॥

३. उपजे तें मरे मरे तें तें झुरे । जन्म येरझारे एकरूपें ॥ १ ॥ तें हें कृष्णनाम गोपिसंगें मेळे । नंदाधरीं सोहळे बाळकीडा ॥ २ ॥ अमर अमरे अमरकंद खरें । होउनि गोजिरें दूध मागें ॥ ३ ॥ निवृत्ति परिचार सर्व हा गोपाळ । पुजी दिनकाळ आत्माराम ॥ ४ ॥

४. रूप ना अरूप रूपाचें रूपस । कांसवी डोळस निगमागमें ॥१॥ तो हा ब्रह्मामाजि गोपाळ संगती । यशोदे हो प्रती दूध मागे ॥२॥ जो रेखा अव्यक्त रेखेसिहि पर । दृश्य द्रष्टाकार सर्वाभूतीं ॥३॥ निवृत्ति तटाक चक्रवाक एक । वासनासि श्लोक गुह्यामैं ॥४॥

५. स्थिर धीर नीर सविचार सार । ब्रह्मांड आगर गोपवेषें ॥१॥ तो हा कृष्ण सखा नंदाधरीं देखा । यशोदे सन्मुखा दूध मागे ॥२॥ कळिकाळ कळिता काळा आकळिता । आपण स्वसत्ता विश्व हरी ॥३॥ निवृत्ति निकट ज्ञानदेव धीट । खेचरासि वाट गुरुनामैं ॥४॥

६. विश्रामधर्मता आश्रमपूर्णता । आपरूपें कथा निमे जेथें ॥१॥ तें हें कृष्णबाळ गोपिकांशीं खेळे । नंदाधरीं सोहळे आनंदाचे ॥२॥

कथा त्या कथितां पूर्ण त्या मथिता । अरूपें अच्युता सर्व असे ॥३॥  
निवृत्ति समाधान कृष्ण हें चोखडें । मनोनिग्रह कोडें चरणीं गोंवी ॥४॥

७. अकर्ता पै कर्ता नाहीं यासी सत्ता । आपण तत्त्वतां स्वयें असे ॥१॥  
तें रूप चोखाळ कृष्णनामें बिंबे । यशोदा सुलभें गीतां गाय ॥२॥  
व्योमाकार ठसा नभीं दशदिशा । त्यामाजि आकाशा अवकाश होय ॥३॥  
निवृत्ति म्हणे गुरु माझा पूर्ण ब्रह्म । उपदेश सुगम कृष्णनाम ॥४॥

८. सारासार धीर निर्गुण परतें । सादृश्य पुरतें हरिनाम ॥१॥  
तें हें कृष्णनाम यशोदेच्या घरीं । वनीं गायी चारी यमुनेतटीं ॥२॥  
सुलभ सुभग आगमु निगमु । तो हा आत्मारामु गोपवेषें ॥३॥  
निवृत्तीचे पार गयनीचें गुज । मज मंत्रबीज उपदेशिलें ॥४॥

९. नीट पाठ आम्हां धीट हा प्रबंध । जन वन प्रबोध ब्रह्मरसें ॥१॥  
तें मेघःशाममूर्ति स्वरूप गोजिरी । गोकुळींची चोरी करी कृष्ण ॥२॥  
सुदृढ शामळ नित्यता अढळ । अखंड अचळ स्वरूप ज्याचें ॥३॥  
निवृत्ति पुरता गुरु विवरण । गयनीची खूण आगमरूपें ॥४॥

१०. पियूष पुरतें कासवी ते विते । संपूर्ण दुभतें काम धेनु ॥१॥  
तेंचि हें डोळस सांवळें सुंदर । यशोदे सकुमार बाळकृष्ण ॥२॥  
मधुर क्षारता माधवीं अखंड । दिनकाळ प्रचंड आत्माराम ॥३॥  
निवृत्तीचें ताट पियूष पुरतें । कांसवी दुभतें वाटियेसि ॥४॥

११. निर्दोषरहित सर्वगुणीं हेत । द्वैत विवर्जित अरूप सदा ॥१॥  
तें रूप स्वरूप कृष्ण बाळलीला । माजि त्या गोपाळा सदा वसे ॥२॥  
गुणागुणीं धीट वासना अवीट । तद्रूप प्रगट निरंजन ॥३॥  
विवर्जित विवरण सोपें । अकार पै लोपे एका नामें ॥४॥  
निःसं-  
देह छंद वासनेचा कंद । ब्रह्माकार भेद नाहीं नादा ॥५॥  
निवृत्ति  
परिवार ब्रह्मरूप गोकुळीं । वृंदावन पाळी यमुनातटीं ॥६॥

१२. परेसि परता पश्यति वरुता । मध्यमे तत्त्वता न कळे  
हरी ॥ १ ॥ तें हें कृष्णरूप गौळियांचें तप । यशोदे समीप नंदा-  
घरीं ॥२॥ चोखट चोखाळ मनाचे मवाळ । कांसवीचा ढाळ जया  
नेत्रीं ॥३॥ निवृत्ति सर्वज्ञ गुरुची धारणा । ब्रह्म सनातना माजि मन ॥४॥

१३. वर्ण व्यक्ति सख्ये वर्णाश्रम मुखें । ब्रह्मनाम सौख्ये योगी-

जन ॥१॥ तें हें कृष्णनाम देवकी सफळ । वसुदेवकुळ गोपवेशें ॥२॥  
धर्म धरी धार धारणा धीरट । निरालंब पीठ सौख्य शोभा ॥३॥  
निवृत्ति सौभाग्य ब्रह्म सर्व सांग । गुरुनामें पांग हरे एक ॥४॥

१४. मंगल्य मांगल्य ब्रह्म हें सखोल । ब्रह्मरूप वोल ब्रह्म भोगी  
॥१॥ तें हें कृष्ण नाम वोळलें त्या नंदा । आनंदें यशोदा गीती  
गात ॥२॥ विश्वाद्य वेद्याद्य श्रुतीशीं अभेद्य । तें ब्रह्मपणें बंध ब्रह्म  
भोगी ॥३॥ ॐकार मूर्धनि प्रणव प्रणम्य । वेदादि आगम आंग-  
भूत ॥४॥ निराळ वैकुंठ निराकार धीट । निगम एकट एकपणें  
॥५॥ निवृत्ति परिवार गुरु गयनी अमर । गोरक्षी कंदर ब्रह्म माझें ॥६॥

१५. ग्रासुनि भान मान दृश्य द्रष्टा भिन्न । आपण चिद्धन वै-  
कुंठीं रया ॥१॥ तें रूप सखोल कृष्णरूपें खेळे । नंदयशोदेमेळे गोपी-  
संगें ॥२॥ नित्यता प्रकाश सर्व पूर्ण सार । आपण श्रीधर सर्व सुखें  
॥३॥ तेंचि हें रूपडें कृष्णनामें पिकलें । यमुने स्थिरावलें वेणू वाता  
॥४॥ ज्योतिरूपें कीर्ण अनंत विस्तार । ब्रह्मांड आकार अनंत कोटी  
॥५॥ निवृत्ति सोज्वळ नित्य नूतन सोय । आपणचि होय गोपरूपें ॥६॥

१६. गगनवाड दृष्टी सर्व तत्त्व शेखी । जिव शिव पोखी कारण-  
भूत ॥१॥ तेंचि हें सांवळें स्वरूप गोजिरें । कृष्णनाम खरें नंदा-  
घरीं ॥२॥ पृथ्वीचें तळवट अनंत विराट । आपण वैकुंठ गोपिसंगें  
॥३॥ निवृत्ति तत्पर लक्ष ते खानंद । नित्यता आनंद ब्रह्म नांदे ॥४॥

१७. नेणती महिमा ब्रह्मादिक भद्र । आणि ते महेंद्र नानास्थानीं  
॥१॥ तें रूप खेळत गौळियांच्या संगें । पुंडलिकामागें भीमातीरीं  
॥२॥ उत्पत्ति उलथा न चले तो मार्ग । दुजियाचा संग नाही ज्यासी  
॥३॥ निवृत्ति प्रगट गुरुमंत्र फळद । गोपाळ विद्रद ब्रह्म सेवी ॥४॥

१८. सिद्धीचें साधन नेणती ते सिद्ध । अधिक उद्धोध आनं-  
दाचा ॥१॥ तें रूप सांवळें देवकीये लीळे । भोगिती सोहळे कृष्णरूपें  
॥२॥ उन्मनी अवस्था लाविती ते मुनी । अखंड तें ध्यानीं कृष्णसुख  
॥३॥ निवृत्ति ठकार श्रुतीचा आकार । गोपाळ साकार अंकुरले ॥४॥

१९. नसे तो ब्रह्मांडीं नसे तो वैकुंठीं । दुजियाची गोष्टी नाही  
जेथें ॥१॥ तें रूप सुंदर देवकी उदरीं । वसुदेवा घरीं कृष्ण माझा

॥२॥ ब्रह्मांड-कडवा मनाचा वोणवा । साधितां राणिवा हारपती  
॥३॥ निवृत्ति सुंदर कृष्णरूप सेवी । गयनीगोसावी उपदेशिलें ॥४॥

२०. खुंटले वेदांत हारपले सिद्धांत । बोलणें धादांत तेंही नाहीं  
॥१॥ तें रूप पहातां नंदाधरी पूर्ण । यशोदा जीवन कृष्णबाळ ॥२॥  
साधितां साधन न पविजे खूण । तो बाळरूपें कृष्ण नंदाधरी ॥३॥  
निवृत्ति संपन्न सेवी गुरुकृपा । गयनीच्या द्वीपा तारुं गेलें ॥४॥

२१. तेथें नाहीं मोल मायाचि गणना । आपण येसणा ब्रह्मघड  
॥१॥ तें रूप साजिरें निर्गुण साकार । देवकीचिढार सेवियेलें ॥२॥  
नसंपडे ध्याना मना अगोचर । तें गोपवेषधर गोकुळीं रया ॥३॥  
निवृत्ति धर्मपाठ गयनीं विनट । कृष्णनामें पाठ नित्य वाचा ॥४॥

२२. नाहीं छया माया प्रकृतीच्या आया । मनाच्या उपाया न  
चले कांहीं ॥१॥ तें रूप स्वरूप प्रत्यक्ष अमूप । यशोदे समीप  
खेळतसे ॥२॥ विश्वाचा विश्वास विश्वरूपाधीश । सर्वत्र महेश एकरूप  
॥३॥ निवृत्ति सर्वज्ञ नाममंतयज्ञ । सर्व हाचि कृष्ण आत्माराम ॥४॥

२३. प्रतिपाळ सम प्रतिज्ञेचा नेम । सर्वज्ञता तम गिळीतसे ॥१॥  
तें रूप सकुमार गोपवेषधर । सर्वज्ञ साचार नंदाधरी ॥२॥ द्विपुर  
उदार सर्वज्ञता सूत्र । नाम रूप पाव भक्तिलागीं ॥३॥ निवृत्ति  
संपदा सर्वज्ञ गोविंदा । सूत्रमणी सदा तेथ निमो ॥४॥

२४. ज्ञानेशीं विज्ञान रूपेशीं सज्ञान । ध्यानेशीं धारणा हारपली  
॥१॥ तें रूप संपूर्ण वोळले हें खूण । नंदासि चिद्धन वोळलासे  
॥२॥ अरूपें सरूप लक्षिता पै माप । नंदा दिव्यदीप उजळला ॥३॥  
निवृत्ति संपूर्ण नाम नारायण । सच्चिदानन्दघन सर्व सुखी ॥४॥

२५. आदिरूप सम मूळ प्रकृति नेम । वैकुंठ उत्तम सर्वत्र असे  
॥१॥ तें रूप संपूर्ण वोळलें परिपूर्ण । सर्व नारायण गोपवेष ॥२॥ आ-  
धारी धरित निर्धारी धरित । सर्वत्र पुरत एकरूपें ॥३॥ निवृत्ति  
साधन सर्वरूपें जाण । एकरूपें कृष्ण सेवितसे ॥ ४ ॥

२६. वैकुंठ कैलास त्यामार्जी आकाश । आकाशीं अवकाश धरी  
आत्मा ॥१॥ तें रूप सुघड प्रत्यक्ष उघड । गौळियासी कोड कृष्णरूप  
॥२॥ न दिसे निवासा आपरूपें दिशा । सर्वत्र महेशा आपरूपें ॥३॥

तारक प्रसिद्ध तीर्थ पै स्वानंद । नामाचा उद्बोध नंदाधरी ॥४॥  
प्रकाशपूर्णता आदिमध्य सत्ता । नातळे तो द्वैता अद्वैतपणे ॥५॥  
निवृत्ति स्वानंद कृष्णरूपे खुण । विश्वी विश्वपूर्ण हरि माझा ॥६॥

२७. निरशून्य गगनीं अर्क उगवला । कृष्णरूपे भला कोंभ सरळु ॥१॥  
तें रूप सुंदर गौळियाचे दृष्टी । आनंदाची सृष्टी नंदाधरी ॥२॥  
रजतम गाळी दृश्याकार होळी । तदाकार जळीं कृष्ण विवे ॥३॥  
निवृत्ति साकार शून्य परात्पर । ब्रह्म हें आकार आकारलें ॥४॥

२८. निरालंब सार निर्गुण विचार । सगुण आकार प्रगटला ॥१॥  
तें रूप सुंदर शंखचक्रांकित । शोभतो अनंत यमुनातटी ॥२॥  
अपार उपाय आपणचि होय । सिद्धीचा न साहे रोळु सदा ॥३॥  
सर्व हें घडुलें कृष्णाचे सानुलें । घटमठ बुडालें इये रूपी ॥४॥  
सर्व सुखमेळे नामाकृती वोळे । सिद्धीचे सोहळे कृष्णनामी ॥५॥  
निवृत्ति तटाकु घटमठ एकु । कृष्ण हा सम्यकु नामरूपे ॥६॥

२९. ज्या नाम अनंत न कळे संकेत । वेदाचाही हेत हारपला ॥१॥  
तें रूप सानुलें यशोदे तान्हुलें । भोगिती निमोले भक्तजन ॥२॥  
अनंत अनिवार न कळे ज्याचा पार । जेथ चराचर होत जात ॥३॥  
निवृत्तिसंकेत अनंताअनंत । कृष्णनामै पंथ मार्ग सोपा ॥४॥

३०. विश्वाद्य अनाद्य विश्वरूपे वंद्य । आणि हा अमेद्य भेद नाहीं ॥१॥  
तें रूप साजिरें नंदाचें गोजिरें । येशोदे निर्धारें प्रेमसुख ॥२॥  
हारपती दिशा सृष्टीचा कडवसा । आपरूपे कैसा ओळलासे ॥३॥  
निवृत्तिसाधन वसुदेव खण । गोपिकांचें धन कृष्ण माझा ॥४॥

३१. निराकृति धीर नैराश्य विचार । परिपूर्ण साचार वोळ-  
लासे ॥१॥  
तें रूप रूपस सुंदर सुरस । तें पूर्ण प्रकाश गोकुळीं रया ॥२॥  
नानारूप हरपे दृश्य द्रष्टा लोपे । तो प्रत्यक्ष स्वरूप नंदाधरी ॥३॥  
निवृत्ति सादर निराकार अंकुर । साकार श्रीधर गोपवेष ॥४॥

३२. निगम आगम वेदादिक सम । श्रुतीचा उपक्रम हारपला ॥१॥  
तें रूप साजिरें नंदाचें गोजिरें । यशोदा श्रीधरें प्रेममेटी ॥२॥  
जेथें हें वाग्वाट शून्यता निघोट । प्रत्यक्ष तें वैकुंठ गोपवेष ॥३॥  
निवृत्ति तटाक निवांत सम्यक । सर्वरूपे एक आत्माराम ॥४॥

३३. आदि मध्य बावो अवसान अभावो । पाहतां निर्वाहो  
हारपला ॥१॥ तें रूप माजिठे गोपवेषें खेळे । नंदाचे सोहळे पुर-  
विले ॥२॥ धन्य ते यशोदा खेळवी मुकुंदा । आळवीत सदा नित्य  
ज्यासी ॥३॥ निवृत्ति सधर ब्रह्मरूपासार । वृत्तीचा विचार हारपला ॥४॥

३४. जेथें रूप रेखा ना आपण आसका । सर्व रूपें देखा हरि  
माझा ॥१॥ तें रूप गोजिरें नंदाघरीं असे । जनीं वनीं दिसे गोपिकांसी  
॥२॥ नादभेद कळा जेथें भेद नुठी । ब्रह्मरूपें सृष्टि अवधी होय ॥३॥  
निवृत्ती सज्जन जन वन देव । आत्मरूप भाव ब्रह्म जाला ॥४॥

३५. मध्य-बिंदनाद उन्मनिं स्वानंद । रूपस गोविंद गुणनिधी ॥१॥  
तें रूप सुरवर सेवितां अरवार । नित्यता सविचार भोगिताती ॥२॥  
गौळिया गोजिरें दैवत सारें । नंदासि एकसरे प्रम देतु ॥३॥ निवृत्ति  
निवाला प्रेमरसें धाला । सर्व सुख झेला हरिकृष्ण ॥४॥

३६. विश्वातें ठेउनि आप निरंजनीं । नामाची पर्वणी भक्तालार्गी  
॥१॥ तें रूप संपूर्ण वसुदेवाकुळीं । यादव गोपाळीं वोळाले ॥२॥  
व्यापकपण धीर ब्रह्मांड साकार । तें रूप तदाकार भाग्ययोगें ॥३॥  
निवृत्ति घनवट आपण वैकुंठ । कृष्णनाम पेट गोकुळीं रया ॥४॥

३७. विश्वभरमूर्ति विश्वाचे पाळक । वैकुंठव्यापक जीवशीव ॥१॥  
तें रूप सुंदर नंदाघरीं वसे । जनीं वनीं दिसे कृष्णरूप ॥२॥ निखळ  
निघोट नितंब परिपूर्ण । आनंदपूर्णघन गोपवेषें ॥३॥ निवृत्ति परि-  
कर वैकुंठ अपार । भाग्य पारावार यशोदेचें ॥४॥

३८. त्रिभंगी त्रिभंग जया अंगसंग । एकरूप सांग वोष वर्ते  
॥१॥ तें रूप सावळें भाग्ययोगें वोळे । नंदाचे सोहळे पाळियेले ॥२॥  
श्रुतिप्रतिपाद्य शास्त्रांसी जें वंद्य । निर्गुणाचें आद्य भाग्यनिधि ॥३॥  
निवृत्ति नितंब रूपस स्वयंभ । कृष्णनामें बिंब बिंबलेसें ॥४॥

३९. ज्याचेनि स्मरणें कैवल्य साजणें । एकानामें होणें चतुर्भुज  
॥१॥ तें रूप वैकुंठ भोगीती गोकुळीं । नंदाचिये कुळीं बाळकृष्ण  
॥२॥ न संपडे ध्यानीं लावितां उन्मनीं । तो गोपाळाचे कानीं सांगे मातु  
॥३॥ निवृत्ति अरवार कृष्णरूप सेवी । मन ठाणदिवी हृदयामाजी ॥४॥

४०. विकट विकास विनट रूपस । सर्व हृषिकेश दिसे आम्हां

॥१॥ तें रूप साजिरें नंदाचें गोजिरें । उन्मनि निर्धारें भोगूं आम्हीं  
॥२॥ विलास भक्तीचा उन्मेश नामाचा । लेशु त्या पापाचा नाहीं तेथें  
॥३॥ निवृत्ति म्हणे ते सुखरूप कृष्ण । दिननिशी प्रथं हरि हरि ॥४॥

४१. गगनाचिथे खोपे कडवसा लोपे । क्षीरोनियां दिपे दृश्यद्रष्टा  
॥१॥ तें वोळलें गोकुळीं वसुदेवाकुळीं । पूर्णता गोपाळीं गोपीरंगीं ॥२॥  
जिव शिव सीमा नाहीं जेथें उपमा । हारपे निरोपमा तथा माजी ॥३॥  
निवृत्ति तत्पर वेदांचा ॐकार । ॐत्तसदाकार कृष्णरूपें ॥४॥

४२. गगनीं उन्मनीं वेद होती मौनी । श्रुतीची काहणी अरुती  
ठाके ॥१॥ तें ब्रह्म सावडे नंदाचिथे घरीं । वनीं गाई चारी गोपवेशें  
॥२॥ न पाहतां होय ब्रह्मांड पीठिका । तें युग क्षणिका हारपे रया  
॥३॥ निवृत्ति दैवत कृष्ण परिपूर्ण । सर्वत्र जीवन सर्वीं वसे ॥४॥

४३. गगनीं वोळलें येतें तें देखिलें । दर्पणीं बिंबलें आपणपें  
॥१॥ तें रूप रूपस रूपाचा विलास । नामरूपां वेष कृष्ण ऐसे ॥२॥  
सांडुनी दिठीव जालासे राजीव । सर्वत्र अवेव ब्रह्म येणें ॥ ३ ॥  
निवृत्ति घडुला सर्वत्र बिंबला । दर्पण विसरला आत्मबोधीं ॥४॥

४४. क्षीराचा क्षीराब्धि क्षीरोनियां लोटे । वैकुंठ सपाटे पाट  
वाहे ॥१॥ तें माये हरिरूप कृष्णरूप माझे । नेणिजे तें दुजें इये  
सृष्टीं ॥२॥ सांडुनी उपमा गोकुळीं प्रकट । चतुर्भुजपीठ यमुनेतटीं  
॥३॥ निवृत्ति निकरा वेणु वाहे धरा । यमुने स्थिरस्थिरा नादध्वनी ॥४॥

४५. निरशून्य गगनीं अंकुरलें एक । ब्रह्मांड कवतुक लीळातनु  
॥१॥ तो माये वो हरि गोपिका भोगिती । शंखचक्राकृति कृष्ण मूर्ति  
॥२॥ निराभास आश निःसंदेह पाश । तोचि हृषीकेश नंदाधरीं ॥३॥  
निवृत्ति प्रकार ध्यानांचा विचार । सर्व हा श्रीधर यशोदेचा ॥४॥

४६. निरोपम गगनीं विस्तारलें एक । अनंत हे ठक गणना  
नाहीं ॥१॥ तो माय सांवळा यमुनेच्यातटीं । कृष्ण जगजेठी यशो-  
देचा ॥२॥ निराकृतिआकार अंकुर गोमटे । तो गोपिकांसी भेटे भाग्य-  
योगें ॥३॥ निवृत्ति संपन्न कृष्णरूप ध्यान । गयनी तल्लीन नाम घेतां ॥४॥

४७. निराळ निरसी जिव शिव रसीं । सर्व ब्रह्म समरसीं वर्तें एक  
॥१॥ तें रूप परिकर कृष्णमूर्ति ठसा । गोपिका कुंवासा नंदाधरीं ॥२॥



संसाराचें ताहू ठागमाण दिसे । शाम प्रभा वसे तिये ब्रह्मीं ॥३॥  
निवृत्ति घनदाट घनश्याम कृष्ण । योगीजनां ध्यान निलयरूपें ॥४॥

४८. निरासि निर्गुण नुमटे प्रपंच । विषयसुख साच नाहीं नाहीं  
॥१॥ तें रूप गोजिरे कृष्णमूर्ति ठसा । गोपाळा समरसा माजि खेळे  
॥२॥ चित्ताचे राहाविते आपणचि द्रष्टे । नेतुसे वैकुंठें नाम घेतां  
॥३॥ निवृत्तीशीं ध्यान सर्व जनार्दन । वैकुंठ आपण गोपीसंगें ॥४॥

४९. निरालब देव निराकार शून्य । मनाचेंही मौन हारपलें  
॥१॥ तें रूप साबडें शंखचक्रांकित । यशोदा तें गात कृष्णनाम ॥२॥  
मौनपणें लाठें द्वैत हें न साहे । तें नंदाघरीं आहे खेळेमेळे ॥३॥  
निवृत्ति आकार ब्रह्म परिवार । गोकुळीं साकार मूर्त ब्रह्म ॥४॥

५०. दुजेपणा मिठी आपणचि उठी । कल्पना हे सृष्टि गाळू पाहे  
॥१॥ तें कृष्णरूप गाडें यशोदा घे पुढें । दूध लाडेंकोडें मागतसे ॥२॥  
सृष्टीचा उपवडु ब्रह्मांडाचा घडु । ब्रह्मींचा उपवडु उघड दिसे ॥३॥  
निवृत्ति उघडु ब्रह्मांमाजि लेळे । नंदाघरीं खेळे गोपवेषें ॥४॥

५१. अरूप बागडे निर्गुण सवंगडे । खेळे लाडेंकोडें नंदाघरीं ॥१॥  
तें रूप संपूर्ण यशोदा खेळवी । कृष्णातें आळवी वेळोवेळां ॥२॥  
सागरजीवन सदावीची खूण । मेघ तो वर्षण वोळलासे ॥३॥  
निवृत्तीचें धन गोकुळीं श्रीकृष्ण । गयनीं सहिष्णु प्रेमें डोले ॥४॥

५२. मेघ अमृताला जेथूनि पवाड । दुजियाची चाड नाहीं तेथें  
॥१॥ तें रूप अरूप सुंदर सावळे । भोगिती गोवळे सुखसिंधु ॥२॥  
विराट नाटकु वैराज जुनाटु । गोपवेषें नटु नंदाघरीं ॥३॥ निवृत्ति  
सत्वर सेवि सुखसार । प्रकृति आकार लोपें ब्रह्मीं ॥४॥

५३. ज्ञानेसी विज्ञान उन्मनिं निमग्न । द्वैत रूपें भग्न उरों नेदी  
॥१॥ तोचि हा गोपाळ गोपिसंगें खेळे । गो-गोपाळ-मेळे नंदाघरीं  
॥२॥ दृश्य द्रष्टा सर्व तितिक्षा उपरती । श्रुतीसी संपत्ती येथ जाणा  
॥३॥ निवृत्ति सधर गोरक्षी गयनी । ब्रह्मरूपीं पूर्णी समरसे ॥४॥

५४. ब्रह्मांड करी हरि ब्रह्म झाडा करी । तो नंदयशोदे घरीं खेळ-  
तुसे ॥१॥ तैलोक्यी दुर्लभ ब्रह्मादिकां सुलभ । रुक्मिणीवल्लभ कृष्ण  
सांवळा ॥२॥ हिरण्याक्ष वधूनि दाढेवरी मेदिनी । तो हा चक्रपाणी

यशोदेचा ॥३॥ रामावतार गाढा दशशिरा रगडा । रिठासुर दाढा  
तेणेंपाडे ॥४॥ चतुर्भुज श्रीपति सकुमार साजती । शंख चक्र हातीं  
हरि माझा ॥५॥ निवृत्ति ध्यानसुरस सर्वरूपें श्रीधर । जिकिला  
भौमासुर रणयुद्धी ॥६॥

५५. आदीची अनादि मूळ पै सर्वथा । परादि या कथा हारपती  
॥१॥ तें अव्यक्त रूप देवकीचें बाळ । वसुदेवकुळ कृष्ण ठसा ॥२॥  
मुरालीं ब्रह्मांडें अमिल्य पै अंडें । ढिसाळ प्रचंडें जया आंगीं ॥३॥ निवृ-  
त्तीचें धन मानी तो श्रीकृष्ण । सांगितसे प्रश्न गयनीराजे ॥४॥

५६. बिंबीं बिंब एक बिंबलें सम्यक । आपण तिन्ही लोक एक्या-  
रूपें ॥१॥ तो कृष्णरूप ठसा गोपाळां लाधला । सर्वत्र देखिला चतु-  
र्भुज ॥२॥ निकिमा अंबरीं निळवर्ण तेज । गोपाळ सहज बिंबाकारें  
॥३॥ निवृत्ति परिपाठ नीळवर्ण खरा । नंदाच्या घरा कृष्ण आला ॥४॥

५७. वैकुंठ दुभतें नंदाघरीं माये । तें पूर्ण पान्हाये यशोदेसी  
॥ १ ॥ तें रूप रूपस कांसवी प्रकाश । योगीजनमानस निवताती  
॥ २ ॥ सुंदर सुनीळ राजस गोपाळ । भक्तांसी दयाळ एक्या नामें  
॥ ३ ॥ निवृत्ति गयनी मन ते चरणीं । अखंडता ध्यानीं  
तल्लीनता ॥ ४ ॥

५८. गोकुळीं वैकुंठ वसे गोपाळांमाजी सौरसें । अभक्ता न  
दिसे काय करूं ॥१॥ पूर्वपुण्य चोखडें ब्रह्म लाडे कोडें । ते यशोदेकडे  
शोभे कैसें ॥२॥ वसुदेव अमूप देवकी समीप । वैकुंठीचें दीप ला-  
डेंकोडें ॥३॥ उग्रसेन संप्रधार केला राज्यधर । यादव परिवार राम-  
कृष्ण ॥४॥ द्वारकानाथ हरि सोळा सहस्र नारी । बळिराम परिवार  
हरि माझा ॥५॥ निवृत्ति जीवन ध्यान एक रामकृष्ण । उच्चारणीं  
क्रीटि यज्ञ होती नामें ॥६॥

५९. सर्व स्वरूप नाम सर्व घटीं घनश्याम । तो गोकुळीं आत्मा-  
राम दूध मागे ॥१॥ भाग्येविण दुभतें दैव उभडतें । नंदाघरीं आ-  
वडतें घरीं खेळे ॥२॥ मंजुळ वेणु वाहे लुब्धल्या घेनुवा । नंदा-  
घरीं दोहवा पूर्ण वाहे ॥३॥ घोघरीं दुभतें गौळियां परिपूर्ण । य-  
शोदा ते आपण गोरस घुसळी ॥४॥ गो-गोपाळ हरिखु नंद यशोदे-

सुख । गौळणी कौतुक करिती हरि ॥५॥ निवृत्ति गयनी देव उपदे-  
शिला सर्व । गोरक्षी गुह्यभाव सांगती मज ॥६॥

६०. हें व्यापूनि निराळा भोगी वैकुंठ सोहळा । नंदाघरी गो-  
वळा हरि माझा ॥१॥ न साहे सगुण अवघाचि निर्गुण । तो कृष्ण  
आपण गोपाळसंगे ॥२॥ गायी चारी हरि मोहरी खांद्यावरी । वेणु  
चानापरि वातु असे ॥३॥ निवृत्ति गयनी कृष्ण जप तो अमुप  
जाण । सांगितल्या खण गोरक्षानें ॥४॥

६१. न साहे दुजेपण आपण आत्मखुण । श्रुतीही संपूर्ण हार-  
पती ॥१॥ वेदरूप श्रीकृष्ण योगिया जीवन । तें रूप परिपूर्ण  
आत्माराम ॥२॥ न दिसे वैकुंठी योगियां ध्यानबीज । तो गोपाळांचे  
काज हरि करी ॥३॥ निवृत्ति गयनी हरि उचारीत । माजि करि  
पुरी कामसिद्धि ॥४॥

६२. नाहीं हा आकार नाहीं हा विकार । चतुर्भुज कर हरि  
माझा ॥१॥ हर जपे जप हरिहर रूप । गौळियांचें तप सहज कृष्ण  
॥२॥ हरिरूप घरीं सोळा सहस्रनारी । तो बाळ ब्रह्मचारी गाई राखे  
॥३॥ निवृत्ति रोकडें ब्रह्म माजिवडें । तो यशोदेपुढें लोणी मागे ॥४॥

६३. घीराचे पै घीर उदार ते पर । चोखाळ अमर अभेदपणें ॥१॥  
तें हें चतुर्भुज कृष्णरूपें खेळे । माजि त्या गोपाळें छंदलग ॥२॥  
किडाळ परतें चोखाळ आरतें । मी माझें हें कर्तें तेथें नाहीं ॥३॥  
निवृत्ति धर्मता विचार चोखाळ । सर्वत्र गोपाळ सखा आम्हां ॥४॥

६४. योगियांचें धन तें ब्रह्म संपन्न । तो हा जनार्दन नंदाघरीं  
॥१॥ हरिरूप माये सर्वाघटीं आहे । दूध लोणी खाये गौळियांचें ॥२॥  
चित्तिता अजामेळा नाम आलें मुखा । तो वैकुंठीच्या सुखा देतु हरी ॥३॥  
निवृत्तीचें धन जगाचें जीवन । नाम नारायण तरुणोपाय ॥४॥

६५. देव मुकुटमणि ऐकिजे पुराणीं । तो हा चक्रपाणी नंदाघरीं  
॥१॥ नंदानंदन हरि गौळणी गोरस । गोकुळीं हृषीकेश खेळतसे ॥२॥  
हरि हा सुकुमार भौमासुर पैजा । वोळलासे द्विजा धर्मी घरीं ॥३॥  
निवृत्ति रोकडें नाम फाडोवाडें । हरिरूप चवूंकडे दिसे आह्वां ॥४॥

६६. वेदबीज साचें संमत श्रुतीचें । गुह्य त्या शास्त्रांचें हरि माझा

- ॥१॥ तो हरि खेळतु प्रत्यक्ष मूर्तिमंतु । द्रष्टा मुक्ति देतु जीवघातें  
॥२॥ अर्जुना साहाकारी द्रौपदी कैवारी । तो विदुराचे घरीं अन्न  
मागे ॥३॥ निवृत्तीचें धन शोकुर्ली श्रीकृष्णु । यादव सहिष्णु हरि माझा ४  
६७. ब्रह्मादिक पूजा इच्छिती सहजा । तो गौळियांच्या काजा  
तिष्ठतुसे ॥१॥ देखिलें सांवळें पूजिती गोवळे । नंदाघरीं खेळे स्वामी  
माझा ॥२॥ निवृत्तिदैवत पूर्ण मनोरथ । योगी तें चिंतीत हृदयीं जया ३  
६८. ब्रह्मांड उत्तरडी ज्याचे इच्छे घडी । तो उच्छिष्टें काढी धर्मा  
घरीं ॥१॥ देखिला वो माये चतुर्भुज स्वभावी । वारु तो वागवी अर्जु-  
नाचे ॥२॥ याज्ञिक अर्पिती मंताच्या आहुती । तो द्रौपदियेप्रति भाजी  
मागे ॥३॥ निवृत्तिदैवत पूर्ण मनोरथ । पांडव कृतार्थ कृष्णनामें ॥४॥  
६९. निराळंब बीज प्रगटे सहज । तो गौळियांचें काज करी कृष्ण  
॥१॥ हरि हा सांवळा वेधिलिया बाळा । माजि त्या गोवळा गाथी राखे  
॥२॥ वंदिती सुरगण ब्रह्मादिक चरण । तो यशोदेसि स्तन मागे हरि  
॥३॥ निवृत्ति ध्यान मनाचें उन्मन । योगिया जीवन हरि माझा ॥४॥  
७०. वैकुण्ठ दैवत देवामुकुटमणी । ऐकिजे पुराणीं कीर्ति ज्याची  
॥१॥ तो हरि बाळक गोपिका कौतुक । गोपाळ सकळिक संवगडे  
॥२॥ आदि शिवा जप जपतु अमूप । तें प्रत्यक्ष स्वरूप नंदाघरीं ॥३॥  
निवृत्ति समाधि उगवली कळिका । तारी तिहीं लोकां एकानामें ॥४॥  
७१. गगन घोटति उठी पृथ्वी सगळी दाटी । आपणाचि पाठी कूर्म  
जाला ॥१॥ कांसवी तुसार अमृत सधर । भक्त पारावार तारियेले  
॥२॥ उचलिली ढिसाळ सर्व हा गोपाळ । तो यशोदेचा बाळ नंदाघरीं  
॥३॥ निवृत्ति सादर तें हरिरूप श्रीधर । आपण चराचर विस्तारला ४  
७२. गगनींचा गगनीं तेज पूर्ण धरणीं । आपणची तरणी जगा  
यया ॥१॥ ब्रह्मां माजीवडे गोपाळ संगती । वेद वाखाणिती ज्याचा  
महिमा ॥२॥ लोपती त्या तारा हारपे दिनमणी । तो खेळे चक्र-  
पाणी गोपाळामाजीं ॥३॥ निवृत्ति निधान श्रीरंग खेळतु । गोपि-  
कासी मातु हळूहळू ॥४॥  
७३. निरपेक्षता मन अनाक्षर मौन्य । प्रकाश संपूर्ण तया ब्रह्मा  
॥१॥ ऐसें रूप पाहा क्षरे दिशा दाहा । सर्वभावे पोहा एका कृष्ण

॥२॥ नित्यता अढळ नित्यपणें वेळ । विकाश अकळ नित्य तेजें  
॥३॥ रूपस सुंदर पवित्र आगर । चोखाळ साचार पवित्रपणें ॥४॥  
नेणें हें विषये आकार सामाये । विकार न साहे तथा रूपा ॥५॥ नि-  
वृत्ति तत्पर गुरु गयनी आमर । ॐत्सदाकार हरि माझा ॥६॥

७४. अद्वैत अमरकुंडु हा घडला । ब्रह्मांडी संचला ब्रह्म साचें ॥१॥  
तें रूप कारण कृष्ण तेजाकार । सर्व हा आकार त्याचा असे ॥२॥  
विराट विनटु विराट दिसतु । आपणचि होतु ब्रह्मसुखें ॥३॥ निवृत्ति  
कोंवळें आपण सोवळें । त्यामाजि वोविलें मन माझें ॥४॥

७५. जयामाजी दीक्षा हारपोनि जाये । द्वैत हेंही ठाये दुजे-  
पण ॥१॥ तें रूप रोकडे दिसे चहुंकडे । गोपाळ संवगडे खेळताती  
॥२॥ उपरति योगियां उपरती हारपे । मायाकार लोपे कृष्णध्यानें  
॥३॥ निवृत्ति तत्पर सर्व हा श्रीधर । मनाचा विचार हारपला ॥४॥

७६. रसज्ञ रसाचा रसामाजी वसे । जीवन हें सोसे असोस  
होय ॥१॥ तें रूप स्वरूपाचें रूपचि वोळले । कर्दपें घोळिले नंदाघरीं  
॥२॥ नाहीं त्या आकार अवघाचि वैकुण्ठ । अद्वैत घनदाट ब्रह्ममय  
॥३॥ निवृत्ति नितंब कृष्ण तो स्वयंभ । श्रीमूर्तीचें बिंब दिसे सर्वां ॥४॥

७७. अनंत रचना हारपती ब्रह्मांडें । हेळाचि वितंडें मोडीतुसे  
॥१॥ तें रूप राजस वसुदेव भोगी । देवकियेलागीं वोळलेंसे ॥२॥  
विचित्र रचना ब्रह्मांड कुसरी । निरालंब हरि गोकुळीं वसे ॥३॥  
निवृत्ति संपदा गाताती गोविंदा । भोगिती मुकुंदा निजबोधें ॥४॥

७८. व्यासरूपें थोर व्यापक अरूप । दुसरें स्वरूप नाहीं जेथें  
॥१॥ तें अव्यक्त सावडें कृष्णाचें रूपडें । गोपाळ बागडें तन्मयता  
॥२॥ उन्मनि माजिठें भोगिती जे मुनी । मूर्तीची पर्वणी हृदयीं वसे  
॥३॥ निवृत्ति कारण कृष्ण हा परिपूर्ण । यशोदा पूर्णघन वोळलासे ॥४॥

७९. आद्यरूपसार जेथुनि ॐकार । तो प्रणवसाचार हारपला  
॥१॥ तें रूप समर्थ रामकृष्णनाम । गोपिका कृतार्थ नाम घेतां  
॥२॥ ब्रह्मांड घडलें अनंत घटमठ । आपरूपें धीट मुनिजनां ॥३॥  
निवृत्तीचें सार सर्व हा परिवार । कृष्णचि साचार बिंबलासे ॥४॥

८०. कारण परियेस कामधाम नेम । सर्व आत्माराम नेमि-

येला ॥१॥ तें रूप सुंदर सर्वां अगोचर । कृष्ण परिवार गोपवेषें ॥२॥  
वेदादिक कंद उँकार उद्बोध । साकार प्रसिद्ध सर्वां घटीं ॥३॥ निवृत्ति  
ह्मणे धाम कृष्ण हा परम । सौख्यरूपें सम वर्ततुसे ॥४॥

८१. जेथ रूप रेखा नाहीं गुण देखा । चिदाकाशें लेखा आप-  
तत्त्व ॥१॥ तें रूप गोजिरें कृष्णरूपें सांग । यशोदेचा पांग हरि-  
येला ॥२॥ जेथें रजतम नाहीं तें निस्सीम । आप शम दम पूर्ण-  
घन ॥३॥ निवृत्ति सार पार ब्रह्मसुख घन । सर्व जनार्दन गोपवेषें ॥४॥

८२. गोत वित्त चित्त गोतासी अचुक । चाळक पंचक तत्त्वसार  
॥१॥ तें रूप सादश्य कृष्णनामें सोपें । नंदा यशोदा खोपें बाळलीला  
॥२॥ निरसूनि गुण उगवली खूण । गोकुळां श्रीकृष्ण खेळे कैसा ॥३॥  
निवृत्तीचें सार कृष्णनामें पार । सर्व हा आचार हरी हरी ॥४॥

८३. विश्वाचा चाळकु सूत्रधारी एकु । विज्ञान व्यापकु ज्ञानगम्य  
॥१॥ तें रूप साजिरें कृष्ण घनःश्याम । योगिया परम जपु ज्याचा  
॥२॥ शिवाशिवोत्तम नाम आत्माराम । जनवनसम गोपवेषें ॥३॥  
निवृत्ति चाळकु सर्वत्र व्यापकु । आपरूपें एकु सर्वत्र असे ॥४॥

८४. जाणोनि नेणते नेणत्या मागते । आपण पुरते नित्यपूर्ण  
॥१॥ तें स्वरूप कृष्ण गौळियाचें भाग्य । नंदासि सौभाग्य भागा  
आलें ॥२॥ जाणते पूर्णता पूर्णते समता । आपण चित्सत्ता गोपवेष  
॥३॥ निवृत्ति परिमाण सर्व पूर्णघन । दिननिशीं कृष्ण भाग्ययोगें ॥४॥

८५. मृगजळभास लहरी अपारा । हा प्रपंच पसारा उदरीं जया  
॥१॥ तें रूप वैकुंठ कृष्णरूपें खेळे । गोपाळांचे लळे यमुनातटीं ॥२॥  
जाळूनि इंधन उजळल्या दीप्ती । अनंतस्वरूपां एक दिसे ॥३॥  
निवृत्ति सागर ज्ञानार्क आगर । कृष्णाचि साचार बिंबलासे ॥४॥

८६. गोत वित्त धन मनाचें उन्मन । निमोनि संपूर्ण तया-  
माजी ॥१॥ जीवन पावन रसाचें निधान । रसरूपें धन रसनेचें ॥२॥  
भोग्य भोग भोक्ता आपण तत्त्वतां । ल्याहुनी परता तयामाजी ॥३॥  
निवृत्ति आगर कृष्ण हा सागर । सर्वरूपें श्रीधर दिसतुसे ॥४॥

८७. निराकृत कृत्य विश्वातें पोखितें । आपण उखतें सर्वा-  
कार ॥१॥ तोचि हा सांवळा डोळस सुंदर । रुक्मिणी अतार कृष्ण

माझा ॥२॥ निश्चळ अचळ नाही चळाचळ । दीन काळ फळ हारपती ॥३॥ निवृत्ति सोपान खेचर हारपे । तदाकार लोपे इथे ब्रह्मी ॥४॥

८८. मथीन मथन मधुरता आपण । विश्वी विश्व पूर्ण सदो-  
दित ॥१॥ तें हें चतुर्भुज मुगुटवर्धन । सुंदर श्रीकृष्ण खेळतुसे ॥२॥  
हुमहुम पाणि हुमिळित ध्यानीं । दडता निशाणीं काष्टीं लागे ॥३॥  
ध्रुवाय अढळ ब्रह्म हें अचळ । शोखी मायाजाळ निःसंदेहें ॥४॥  
क्लेशादि कल्पना क्लेशनिवारण । आपरूपें भिन्न होऊं नेदी ॥५॥  
निवृत्ति कठिण गयनिप्रसाद । सर्वत्र गोविंद नंदाधरी ॥६॥

८९. मन निवटलें स्नेहें सांडवलें । ठाणदिर्वां केलें ध्यानालागीं ॥१॥ उमटला ध्वनि कृष्णनाम ठसे । सर्व हृषीकेशें भरलें दिसे ॥२॥  
दिशा हुम ध्यान हारपली सोय । अवघा कृष्ण होय ध्यानींमनीं ॥३॥  
निवृत्तिमाजि घरमनाचा सुघडु । कृष्णाचि उपवडु दिसतुसे ॥४॥

९०. अव्यक्त आकार आकारलें रूप । प्रकाशस्वरूप बिंबलेंसे ॥१॥  
तें रूप अव्यक्त कृष्णनाम चोज । नामअधोक्षज चतुर्भुज ॥२॥  
वर्णासी अव्यक्त वर्णरूप व्यक्त । भोगिती विरक्त नामपाठें ॥३॥  
निवृत्तीचें काज नाम ब्रह्म बीज । गयनी सहज तुष्टलासे ॥४॥

९१. निरशून्य बिंबी आकार पाहतां । आपण तत्त्वतां हरी एकु ॥१॥  
तें रूप साबडे कृष्ण माजिवडें । सोंवळें उघडें शौच सदा ॥२॥  
तेथें वर्ण व्यक्ति कल्पना हारपती । मनाची खुंटी गती जेथे ॥३॥  
निवृत्ति नितंब सोंवळा स्वयंभ । प्रकाशलें बिंब चढूंकडे ॥४॥

९२. पंचतत्त्व कळा सोंविळी संपूर्ण । त्याचेही जीवन जना-  
र्दन ॥१॥ तो सोंवळा संपूर्ण अमृताचा घन । त्यामाजि सज्जन हरि  
आत्मा ॥२॥ नित्यता सोंवळा स्वयंपाकीं शौचे । न दिसे आमुचें आह्मां  
तेथें ॥३॥ निवृत्ति सोंवळा स्वयंपाकीं नित्य । नाम हें अच्युत जपतुसे ॥४॥

९३. हिरण्यगर्भ माया अंडाकार छाया । ब्रह्म असलया तेथें  
नेत ॥१॥ तें रूप वैकुण्ठ जिवशिवपेठ । मायेचा उद्धाट छायासंगें ॥२॥  
माया ब्रह्म हरि माता पिता चारी । जिवशिव शरिरीं एक नांदे ॥३॥  
निवृत्तीची छाया जिवशिवमाया । वासना संदेहा लया गेली ॥४॥

९४. अनंत सृष्टि घटा अनंत नाम मठा । परिमाण पैठा

आत्माराम ॥१॥ तें रूप साजिरें चतुर्भुजवेष । वैकुंठीचें लेश नंद-  
भाग्यें ॥२॥ सिद्धीचें साधन चिंतामणि धन । कल्पवृक्ष घन वसती  
जेथें ॥३॥ निवृत्तीचें मूळ गोपाळ सकळ । साधक दयाळ हरी होय ॥४॥

९५. नित्य निर्गुण सदा असणें गोविंदा । सगुणप्रबंधा साजि  
खेळे ॥१॥ तें रूप सगुण अवघेचि निर्गुण । गुणि गुणागुण तयामाजि  
॥२॥ अनंत तरंगता अनंत अनंता । सृष्टीचा पाळिता हरि एक ॥३॥  
निवृत्ति प्रमाण अनंत नारायण । सर्व हें चैतन्य आपरूपें ॥४॥

९६. नामीरूपी गोडी ब्रह्मांडा एवढी । द्वैताची परवडी हारपली  
॥१॥ तें रूप सुंदर कृष्ण सकुमार । सेविती सुरवर भक्तराज ॥२॥  
विराट अनंतें ज्यामाजि विरतें । नव्हेचि पुरतें शेषादिकां ॥३॥  
निवृत्ति लक्ष्मी गरुड चिंतिती । तयाचिये मति आकळ हरी ॥४॥

९७. खुंटलें साधन तुटलें बंधन । सर्वही चैतन्य एकरूप ॥१॥  
नाहीं तेथें माया नाहीं तेथें छाया । निर्गुणाच्या आया ब्रह्मरूप ॥२॥  
चैतन्य साजिरें चेतवी विचारें । आपरूपें धीरे विचरत ॥३॥ निवृत्ति  
झणे तें कृष्णरूप सर्व । रोहिणीची माव सकळ सृष्टी ॥४॥

९८. निकट वेल्हाळ नेणों मायाजाळ । विव्हाळ पाल्हाळ नेणों  
कांहीं ॥१॥ तें रूप सादर मानवी आकार । सर्व संप्रधार सिद्धि  
वोळे ॥२॥ कुटुंब आचार कुळवाडी साचार । सर्व हा श्रीधर एकाएक  
॥३॥ निवृत्ति निमग्न गयनीचि प्रज्ञा । नामें कोटि यज्ञा होत जात ॥४॥

९९. भरतें ना रितें आपण वसतें । सकळ हें होतें तयामाजी  
॥१॥ तें रूप पै ब्रह्म चोखाळ सर्वदा । नित्यता आनंदा नंदाधरीं  
॥२॥ आशापाश नाहीं अशिजे पूर्णापूर्णे । सकळ जग होणें एकरूपें  
॥३॥ निवृत्ति तटाक रूपें ब्रह्म एक । जेथ ब्रह्मादिक हारपती ॥४॥

१००. न देखों सादृश्य हारपे दृश्यादृश्य । उपनिषदांचें पै भाष  
हारपलें ॥१॥ तें रूप उघडें कृष्णरूप खेळे । गोपाळांचे लळे पुरवितु  
॥२॥ नेषे हा प्रपंच नाहीं त्या आहाच । सर्व हाचि साच हरी आह्मां ॥३॥  
निवृत्तीचें पर कृष्ण हें साचार । सर्व हा आचार कृष्ण आह्मां ॥४॥

१०१. नाहीं त्या आचार सोंवळा परिवार । तो गोकुळी साचार  
अवतरला ॥१॥ हा गाई चारी गोपवेषधारी । नंदाचा खिल्लारी ब्रह्म



जालें ॥२॥ ध्याताति जे ध्यानं चिंतिताती मौन्यें योगियांचीं मनं हारपलीं  
॥३॥ निवृत्ति द्वारे तें वसुदेवाकुळीं । अवतार गोकुळीं धरिलासे ॥४॥

१०२. अजन्मा जन्मला अहंकार बुडाला । बोध पै उठिला  
गोकुळीं रया ॥१॥ आपरूपें गोकुळीं आपरूपें आप । अवघेंचि  
स्वरूप हरीचें जाणा ॥२॥ रूपाचें रूपस सुंदर साकार । गोकुळीं  
निर्धार वृंदावनीं ॥३॥ निवृत्तीचें पुण्य वेणु वाहे ध्वनि । जन  
वन मोहनी एकरूप ॥४॥

१०३. परेसि परता न कळे पै शेषा । तो गौळिया अशेषा  
माजी हरी ॥१॥ भाग्य पै फळलें नंदाघरीं सये । यशोदा पै माय  
परब्रह्माची ॥२॥ गौळिये नांदती गोधनाचे कळप । त्यामाजि स्वरूप  
कृष्णमूर्ति ॥३॥ निवृत्तीचें ध्यान गोपाळ आमुचा । आतां जन्म  
कैचा भक्तजनां ॥४॥

१०४. ज्या रूपा कारणें वोळंगती सिद्धी । हारपती बुद्धी  
शास्त्राचिया ॥१॥ तें रूप साजिरें गोकुळीं गोजिरें । यशोदे सोपारें  
कडिये शोभे ॥२॥ न संठे त्रिभुवनीं नाकळे साधनीं । नंदाच्या  
अंगणीं खेळे हरी ॥३॥ निवृत्ति निधडा रूप चहूंकडा । गोपाळ  
बागडा गोकुळीं वसे ॥४॥

१०५. उफराटी माळ उफराटें ध्यान । मनाचें उन्मन मूर्ति  
माझी ॥१॥ तें रूप आवडे भोगिती साबडें । यशोदेसी कोडें बुझा-  
वितु ॥२॥ मोठेनि परिमाण हारपलें ध्यान । आपणचि कृष्ण सर्व जाला  
॥३॥ निवृत्तीचा जप जपमाळा हे गोमटी । मन हें वैकुंठीं ठेवियेलें ॥४॥

१०६. सूर्यातें निवटी चंद्रातें घोंटी । उन्मनि नेहटी बिंबाकार  
॥१॥ तें रूप सांवळें योगियाचें हित । देवांचें दैवत कृष्णमाये ॥२॥  
सत्त्वाची उलंडी अमृत पिऊनि । ब्रह्मांड निशाणी तन्मयता ॥३॥  
निवृत्ति अंबुडें वोळलें अमृत । गोकुळीं दैवत नंदाघरीं ॥४॥

१०७. न साधे तें योगी न संपडे जर्गी । तो नंदाच्या वोसंगीं  
उत्संगीं खेळे ॥१॥ कृष्णमाझा हरी खेळतो गोकुळीं । गोपिकीं सकळीं  
वेडियेला ॥२॥ गाईचे कळप गोपाळ अमुष । खेळतसे दीप वैकुंठाचा  
॥३॥ निवृत्ति दीपडें वैकुंठ साबडें । यशोदातें कोडें चुंबन देतु ॥४॥

१०८. भावयुक्त भजतां हरी पावे पूर्णता । तो गोकुळीं खेळतां देखों हरी ॥१॥ मुक्ती माजिवडे ब्रह्म चव्हंकडे । गौळणी वाडेकोडें खेळविती ॥२॥ न संपडे ध्यानीं योगिया उन्मनीं । तो गोकुळीचें लोणी खाये हरी ॥३॥ निवृत्ति संजीवन गयनी निरूपण । तो कृष्ण आपण गोकुळीं वसे ॥४॥

१०९. जेथुनीयां परा पश्यंती वोवरा । मध्यमा निर्धारा वैखरी वाहे ॥१॥ तें रूप श्रीधर नाम हें सुंदर । जेणें चराचर रचियेलें ॥२॥ वेदा जन्मस्थान वेदरूपें आपण । तो हा नारायण नंदाधरी ॥३॥ निवृत्ति दैवत पूर्ण मनोरथ । गोपिकांचें हित हरी माझा ॥४॥

११०. न साहात दुजेपण आपणचि आत्मखुण । श्रुति जेथें संपूर्ण हारपती ॥१॥ वेदरूप श्रीकृष्ण योगियां संजीवन । तें रूप परिपूर्ण आत्माराम ॥२॥ न दिसे वैकुंठीं तें योगियांचें ध्यानबीज । तो गोपाळांचें काज हरी करी ॥३॥ निवृत्ति गयनि हरि उच्चारितां भाजी घरीं । होती मनोरथ पुरी कामसिद्धि ॥४॥

१११. श्यामाची श्यामशेज वरि निजतेज विराजे । सहजें केशिराजे क्षीरार्णवीं ॥१॥ शेषशयन अरुवारी गोविंद क्षीरसागरीं । तो नंद-यशोदेधरीं कीडतुसे ॥२॥ अनंतनामीं क्षीर क्षरलासे साचार । गोपिकांसमोर हरीराजा ॥३॥ नाहीं योगिया दृष्टि मनोमयें करी सृष्टी । पाहतां ज्ञानदृष्टी विज्ञान हरी ॥४॥ शांति नेणें क्षेम पाहू विश्रान्तिसी अरुवार । तो कैसा पा उदार गोपाळांसी ॥५॥ विचाराचें देदुमें आकार निराकार सांगे । तो गोसावीं निगे गोकुळीं रया ॥६॥ निवृत्तीचें परब्रह्म नामकृष्ण विजय ब्रह्म । चिंतितां चिंताश्रम नासोनि जाय ॥७॥

११२. विस्तार विश्वाचा विवेक पै साचा । बोलतांचि वाचा हारपती ॥१॥ तें रूप श्रीधर कृष्णाचा आकार । सर्व निराकार एकरूपें ॥२॥ नसतेनि जीव असतेनि शिव । तदाकार माव मावळी ॥३॥ निवृत्ति स्वरूप कृष्णरूप आप । विश्वीं विश्वदीप आपरूपें ॥४॥

११३. तारक प्रसिद्ध तीर्थ तें अगाध । नामाचा उद्बोध नंदाधरीं ॥१॥ प्रकाश पूर्णता आदिमध्यें सत्ता । नातळे तो द्वैतां द्वैतपणें ॥२॥ निवृत्ति साधन कृष्णरूपें सुख । विश्वीं विश्वरूप हरी माझा ॥३॥

११४. मगनप्रास घोंटी ब्रह्मांड हें पोटी । निमुनि शेवटी  
निरालंबी ॥१॥ तें ब्रह्म सावडें माजि लाडेंकोडें । यशोदेमायेपुडें  
खेळतुसे ॥२॥ ब्रह्मांडाच्या कोटी तरंगता उठी । आप आपासाठी होत  
जात ॥३॥ निवृत्तीचें ध्यान यशोदेचें धन । वासुदेव खुण आम्हांमाजी ॥४॥

११५. आगमा निगमा बोलतां वैखरी । तो यशोदेच्या करीं  
घरुनी चाले ॥१॥ न संपडे शिवा बैसतांही ध्यानीं । जालिया उन्मनीं  
दृश्य नव्हे ॥२॥ कमळासनीं ब्रह्मा ध्यानस्थ बैसला । पाहतां पाहतां  
मुळा न संपडे ॥३॥ निवृत्ति गयनी सांगतुसे खुणा । तो देवकीचा  
तान्हा बाळ जाला ॥४॥

११६. हा पुरुष कीं नारी नव्हे तो रूपस । शेखी जगदीश  
जमहुपें ॥१॥ तें हें कृष्णरूप यशोदेकडीये । नंदाघरीं होये बाळरूप  
॥२॥ ज्यातें नेणें वेद नेणती त्या श्रुती । त्या गोपिका भोगिती काम-  
रूपें ॥३॥ निवृत्तीचें ब्रह्म कृष्णनामें खेळे । असंख्य गोवळे ब्रह्मरूपीं ॥४॥

११७. अंधरिये रातीं उगवे हा गभस्ती । मालवेना दीप्ति गुरु-  
कृपा ॥१॥ तो हा कृष्ण हरी गोकुळामाझारीं । हाचि चराचरीं प्रका-  
शला ॥२॥ आदि मध्य अंत तिन्ही जालीं शून्य । तो कृष्णनिधान  
गोपवेधें ॥३॥ निवृत्तिनिकट कृष्णनामपाठ । आवडी वैकुंठ वसित्रले ॥४॥

११८. दुभिलें द्विजकुळीं आले पै गोकुळीं । नंदयशोदेजवळी  
बाळकृष्ण ॥१॥ खेळे लाडेकोडें गौळणी चहुंकडे । नंदाचें केवढें भाग्य  
जाणा ॥२॥ ज्या रूपें वेधनें ब्रह्मांड निर्मळे । तेंचि हें आकारलें कृष्णरूपें  
॥३॥ निवृत्ति दिवटा कृष्णाचिया वाटा । नामेंचि वैकुंठा पावन होती ॥४॥

११९. विश्वो विश्वपती असे पै लक्ष्मीनाथ । आपणचि समर्थ  
सर्वरूपीं ॥१॥ तें रूप गोकुळीं नंदाचिये कुळीं । यशोदे जवळी  
बाळकृष्ण ॥२॥ सर्वघटीं नांदे एकरूपसत्ता । आपणचि तत्वतां सर्वरूपीं  
॥३॥ निवृत्तीचें पार कृष्णचि पै सार । गोकुळीं अवतार नंदाघरीं ॥४॥

१२०. जेथें नाहीं वेदु नाहीं पै त्या शाखा । द्वैताचा हा लेखा  
हारपल्ल ॥१॥ तें रूप वोळलें नंदायशोदे सार । वसुदेव विदार भा-  
म्ययोगें ॥२॥ नमाये पुरता ब्रह्मांड उभवणी । लालागीं गौळणी खेळविती  
॥३॥ निवृत्ति ब्रह्मसार सेवितुसे सोपें । नामें पुण्यपापें हारपती ॥४॥

१२१. अष्टांग साधनें साधिती पवन । ज्यासी योगीजन शिण-  
ताती ॥१॥ तो हा कृष्ण गोपीगोपाळांमाझारी । क्रीडा नानापरी  
करी आत्मा ॥२॥ अठरा साहिजणें बोलती परवडी । तो माखणासीं  
जोडी स्वयें कर ॥३॥ निवृत्तीचें ध्येय कृष्ण हाचि होय । गयनि-  
नार्थें सोय दाखविली ॥४॥

१२२. ध्यानाची धारणा उन्मनीचें बीज । लक्षितां सहज नये  
हातां ॥१॥ तें हें कृष्णनाम सखे नंदाधरीं । गौळियां माझारी ब्रह्म  
खेळे ॥२॥ न दिसे पहातां शेषादिकां गति । यशोदे श्रीपति बाळ  
जाला ॥३॥ गुंफलें मायाजाळीं अनंत रचनें । तो चतुरानना खुणें न  
संपडे ॥४॥ नकळे हा निर्धार तो देवकी हो देवी । शेखीं तो अनुभवीं भुल-  
विला ॥५॥ निवृत्ति रचना कृष्णनाम सार । नंदाचें बिटार ब्रह्म जालें ॥६॥

१२३. चतुरानन घन अनंत उपजती । देवो देवी किती तया-  
माजि ॥१॥ तेंचि हें सांवळें अंकुरलें ब्रह्म । गोपसंगें सम वर्ते रया  
॥२॥ निगमा नाठवे वेदांचा द्योतक । तो चतुर्भुज वशु नंदाधरीं ॥३॥  
निवृत्ति ह्मणे शंखचक्रांकित मूर्ती । आपण श्रीपती क्रीडतुसे ॥४॥

१२४. ज्या रूपाकारणें देव ओळगणें । योगी गुरुखुणें सेवि-  
ताती ॥१॥ तें रूप गोकुळीं गोपाळाचे मेळीं । अखंड समेळीं खेळ-  
तुसे ॥२॥ ब्रह्मांड कडोविकडी ब्रह्मांड घडी । या योग परवडी हार-  
पती ॥३॥ निवृत्तीचा तारु गोपाळ नंदाचा । यशोदे देवकीचा  
लाभ थोर ॥४॥

१२५. गगनग्रास घोटी ब्रह्मांड हें पोटीं । चैतन्याची सृष्टी  
आपण हरी ॥१॥ देखिलगे माये सुंदर जगजेठी । नंदयशोदे दृष्टी ब्रह्म  
खेळे ॥२॥ आकाश सौरस तत्त्व समरस । तो हा हृषीकेश गोपीसंगें  
॥३॥ निवृत्ति साधन निरालंबीं ध्यानातोचि हा श्रीकृष्ण ध्यान माझें ॥४॥

१२६. निज लक्षाचें लक्ष हारपलें भान । दिनमान शून्य जया-  
रूपी ॥१॥ तें ब्रह्म गोजिरे गोपाळ संगतीं । संवगडे सांगाती  
भाग्यवंत ॥२॥ वेणु वाये ध्वनि यमुनाजळ स्थिर । ध्यानाचा प्रकार  
कृष्णराशी ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे तें स्वरूप सौख्यडें । पाहाती  
चहूंकडे योगीजन ॥४॥

१२७. अनंतरूप देव अनंत आपण । अंतर्बाह्य खुण योगीयांसी ॥१॥ तो हा हरिमाये गोकुळीं अवतार । गोपिसंगें श्रीधर खेळतुसे ॥२॥ शास्त्रांसि नाकळे श्रुतीहि बरळे । तो गोपवेषें खेळे गोपाळांमाजी ॥३॥ निवृत्तीचें सार गयनी विचार । ब्रह्म चराचर माजि वसे ॥४॥

१२८. जेथें न रिघे ठाव लक्षतां लक्षणें । सूर्य तारांगणें हार-  
पती ॥१॥ तें रूप रूपस कृष्णब्रह्मनाम । गौळिया सप्रेम बोळलेसे ॥२॥  
जेथें लय लक्ष हारपोन सोये । द्वैत हें न साहे सोहंबुद्धी ॥३॥  
निवृत्ति मान्यता सेवितु साकार । आपण आकार गोपवेषें ॥४॥

१२९. मीपणें सगळा वेदु हारपला । शास्त्रांचा खुंटला अनु-  
वाद ॥१॥ तें रूप सुंदर कृष्णनामें पार । निरालंब चर गोकु-  
ळींचें ॥२॥ सेविता योगियां सुलभ दुर्गम । गौळियां सुगम नाम  
घेतां ॥३॥ निवृत्ति निकट कृष्णनाम सार । पापांचा संभार  
नामें छेदी ॥४॥

१३०. जेथें नाही मोल मापाची गणना । आपण येसणा ब्रम्ह-  
घडु ॥१॥ तें रूप साजिरें निर्गुण साकार । देवकी बिडार सेवियेलें ॥२॥  
न संपडे ध्याना मना अगोचर । तो गोपवेषधर गोकुळींरया ॥३॥  
निवृत्ती धर्मपाठ गयनि विनट । कृष्णनामें पाठ नित्य वाचा ॥४॥

१३१. ज्या कारणें साधिती साधनें । त्या गोकुळीं खेळणें भाग्य-  
निधी ॥१॥ तें रूप वैकुण्ठ ब्रम्हादिकां पूज्य । योगियांचें भज्य आ-  
त्मलिंग ॥२॥ न पडे आगमा नाही त्यासि सीमा । तो गौळियांच्या  
कामा धांवें कृष्ण ॥३॥ निवृत्तीचें धन ब्रह्म हें रोकडे । गौळणी  
त्या कोडें खेळविती ॥४॥

१३२. सुमना सुवासु तैसा हृषीकेशु । आपण सौरसु जनीं झ्ये ॥१॥  
मनादि इंद्रियें चैतन्याभीतरी । अंतर्बाह्य हरी एकु नांदे ॥२॥  
हरीबाण दूजें शून्य त्रिभुवन । आपण जीवन तयामाजी ॥३॥  
निवृत्ति सुमन जनवनसखा । वेदमुखें लेखा ऐसा आहे ॥४॥

१३३. चिंतितां साधक मनासि ना कळे । तो गोपिका आ-  
कळे करितां ध्यान ॥१॥ देखिलगे माये समुण-निर्गुणनिधी । यशोदा  
गोविंदी प्रेमपान्हा ॥२॥ न माये सर्वाघटीं आपणचि सृष्टी । तो

यमुनेच्या तटीं गायी चारी ॥३॥ निवृत्ति साधन कृष्णाचें रूपडें ।  
ब्रह्मांडाएवढें तदाकार ॥४॥

१३४. सप्त पाताळें एकवीस स्वर्गें पुरोनि उरला हरि । काया  
माया छाया विवर्जित दिसे तो आहे दुरी ना जवळी गे बाईये ॥१॥  
प्रत्यक्ष हरि तो दाविपा डोळां ऐसा सद्गुरु कीजे पाहोनि । तनु  
मन धन त्यासि देऊनी ते वस्तु ध्यावी मागोनि गे बाईये ॥२॥  
पावाडां पाव आणि करी परवस्तुसि भेटी ऐसा तोचि । तो सद्गुरु-  
विण मूढासि दर्शन कैचें ऐसा तोचि चमत्कार गे बाईये ॥३॥ एक  
मंत्र एक उपदेशिती गुरु । ते जाणावे भूमिभार । निवृत्ति म्हणे  
तत्त्व साक्षित्वें दावी ऐसा तोचि चमत्कार गे बाईये ॥४॥

### सद्गुरुप्रसादानें प्राप्त झालेल्या स्थितीचें वर्णन.

१३५. आदिनाथ उमा बीज प्रकटिलें । मच्छिद्रा लाधलें सहज-  
स्थिती ॥१॥ तेचि प्रेममुद्रा गोरक्षादिधली । पूर्ण कृपा केली गयनि-  
नाथा ॥२॥ वैराग्यें तापला सप्रेमें निवाला । ठेवा जो लाधला  
शांतिमुख ॥३॥ निर्द्वंद्व निःसंग विचरतां मही । सुखानंद हृदयां  
स्थिर जाला ॥४॥ विरक्तीचें पात्र अन्वयाचें मुख । देऊनि सम्यक्  
अनन्यता ॥५॥ निवृत्ति गयनी कृपा केली असे पूर्ण । कूळ हे  
पावन कृष्णनाभें ॥६॥

१३६. माता पिता नाहीं बंधु बोधु कांहीं । सर्व सम डोहीं  
वर्तताती ॥१॥ सर्व आत्माराम भजन निष्काम । दिन काळ नेम  
भजनशीळ ॥२॥ दया वसे देहीं क्षमा ते माधवी । कासवीं शांभवी जनीं  
इये ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे ऐसा गयनि सद्गुरु । उपदेश पूरु अमृताचा ॥४॥

१३७. पूर्णबोधें घाले आत्माराम जाले । निखळ वोटलें पूर्ण-  
तत्त्वं ॥१॥ पूर्वपुण्य चोख आह्वांसि सफळ । गयनि कल्लोळ तुसार आह्वां  
॥२॥ चंद्र सूर्य कीर्ण आकाश प्रावर्ण । पृथ्वी अंधुरण सर्वकाळ ॥३॥  
निवृत्ति ह्मणे तो गुरु धडफुडा । ब्रह्मांडा एवढा अनंत माझा ॥४॥

१३८. आह्वां जप राम गुरुखूप सम । जन वन धाम गुरुचेंची  
॥१॥ नेघों हे कल्पना न चढो वासना । एका पूर्णघना शरण जाऊं ॥२॥

तप हें अमूप नलगे संकल्प । साधितां समीप जवळी असे ॥३॥  
निवृत्ति ह्मणे मज निरोपिलें धन । हेचि ब्रह्मखुण जाणिजेसु ॥४॥

१३९. आह्मां हेचि थोर सद्गुरुविचार । नलगे संप्रधार नाना-  
मते ॥१॥ नेघों ते काबाड न करूं विषय । ब्रह्मांड हें होय आत्माराम  
॥२॥ नेदूं यासि दुःख उन्मनीचें सुख । न करूं तो शोक आला गेला ॥३॥  
निवृत्ति ह्मणे आह्मां सद्गुरु उपदेशु । सर्वाभूतीं वासु हरी असे ॥४॥

१४०. चंराचरीं हरि गुरुमुखें खरा । माजि ब्रह्म सैरां विचरों आम्हीं  
॥१॥ आह्मां ऐसें व्हावें तरीच हें भोगावें । निरंतर ध्यावें पोटाकूनी  
॥२॥ नाही येथ काळ अवघे शून्यमय । निर्गुणीं सामाय तनु माझी  
॥३॥ निवृत्ति ह्मणे पर त्रिकुटीं गोल्हाट । त्यावरील नीट वाट माझी ॥४॥

१४१. नव्हे हें पोखणें नव्हे तें साधन । उपदेश खूण वेगळी  
रया ॥१॥ न भेदें पालथें वज्र मढियेलें । जीवन घातलें न भरे  
घटु ॥२॥ नाइके उपदेशु नव्हे खुण सिध्दु । योनिसी प्रसिध्दु  
पढिलासे ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे जरी कृपा करील गुरु । तरिच  
संप्रधार घरी आत्मा ॥४॥

१४२. साकार निराकार हे ब्रह्मींचे विकार । तेथील अंकुर गुरुराज  
॥१॥ रज तम नाही सात्विकही डोहीं । परिपूर्ण देहीं आत्माराम ॥२॥  
सर्वघटवासि सर्वत्रनिवासी । आपण समरसीं बिंबलासे ॥३॥  
निवृत्तीची खुण गुरुकृपा उद्धार । सर्व हा निर्धार आत्माराम ॥४॥

१४३. कांसवीचीं पिलीं करुणा जरी भाकी । परि सांपडली  
निकां चरणसोय ॥१॥ कामधेनु घरीं हरि माझा गोपाळ । मज  
काळवेळ नाठवे तैसी ॥२॥ चातकाची चिंता जरी न पवे जीवन ।  
तरीच शोकें प्राण तृषा हेतु ॥३॥ निवृत्ति खानंदु कामधेनु गुरु ।  
नामाचा उच्चार तेणे छेदें ॥४॥

१४४. सार हें निःसार निवडुनि घेईन । सर्व हा होईन आत्मा-  
राम ॥१॥ राम सर्वाघटीं बिंबलासे आह्मां । पूर्ण तो पौर्णिमा सोळा  
कळी ॥२॥ न देखों दुसरें हरिवीण काज । आणिकाचें चोज नाहीं तेथें  
॥३॥ निवृत्ति गौरव गुरुमुखें घेत । आपणचि होत समरसें ॥४॥

१४५. पृथ्वी हे श्रीराम आकाश निजधाम । आपण विश्राम एक-

रूपें ॥१॥ सूक्ष्मस्थूल राम साधक परम । नाम सर्वोत्तम सर्वरूपी ॥२॥  
आकार विकार सम सारिखाचि हरी । बाह्य अम्यंतरां आपणचि ॥३॥  
निवृत्ति निष्ठं ज्ञान तें सम्यक् । गयनि विवेक सिद्ध पंथु ॥४॥

१४६. प्राकृत संस्कृत एकचि मथीत । गुरुगम्य हेत पुराण-  
महिमा ॥१॥ वेदादिक मत शास्त्र तें बोलत । श्रुतीचा संपत वाद जेथें  
॥२॥ पृथ्वी हे ढिसाळ आकाश कव्हाळ । जन मायाजाळ विरे तेथें  
॥३॥ निवृत्ति ह्याने गुरु गयनि सौरसु । आपण जगदीशु सर्वरूपी ॥४॥

१४७. प्रकृतीचा पैठा कल्पना माजिठा । न पवे तो वैकुंठा कर्म-  
जाडयें ॥१॥ अहिंसेचें स्वरूप हेंचि हरिरूप । न ह्याने हरी आप सर्व  
आहे ॥२॥ नाही त्यासि जय नधरे सर्वथा । हरिवीण व्यथा कोण वारी  
॥३॥ निवृत्ति ह्याने धरी गुरुवरणसोये । तेणें मार्गें पाहे हरी सोपा ॥४॥

१४८. चेतवी चेतवी सावधान जीवीं । प्रकृति मांडवी लम  
वोजा ॥१॥ मातृका माया निवेदन हरी । प्रपंच बोहरी रामनामें  
॥२॥ निवृत्तिदेवीं अद्वैत परणिली शक्ति । निरंतरमुक्ति हरीनामें ॥३॥

१४९. हरि आत्मा होय परात्पर आलें । नाम हें क्षरलें वेदमतें  
॥१॥ वेदांतसिद्धांत नाही अनु हेत । सर्वभूतीं हित हरी आहे ॥२॥  
हरिवीण न दिसे गुरु सांगतसे । हरी हा प्रकाशे सर्वरूपी ॥३॥ निवृत्ति  
कोंदलें सद्गुरून दिधलें । हरिधन भले आह्मां माजी ॥४॥

१५०. सुमनाची लता वृक्षीं निपजली । ते कोणे घातली  
भोगावया ॥१॥ तैसा हा पसारा जगडंबर खरा । माजि येरझारा  
शून्य खेपा ॥२॥ नाही यासि छाया नाही यासी माया । तो हा वृक्ष  
वाया विद्वान करी ॥३॥ निवृत्तिराज ह्याने तो गुरुविण न तुटे । प्रपंच  
सपाटे ब्रह्मी नेतु ॥४॥

१५१. छेदिला हा वृक्ष तुटलें तें मूळ । प्रपंच समूळ उडाला रया  
॥१॥ गेलें तें सुमन ठेले फलहेतु । अखंडता रितु गोपाळ रया ॥२॥  
सांडिला आकाश धरिला अविकार । सर्व हरिहर रूप आह्मां ॥३॥ निवृत्ति  
निधान वोळले गयनी । अमृताची धणी आह्मां भक्तां ॥४॥

१५२. परम समाधान परमवर्धन । नाम जनार्दन क्षरलें असे  
॥१॥ अक्षर अनंत क्षर हा संकेत । मागुतें भरत आपण्यामाजी



॥२॥ आपण क्षरला आपण उरला । वैकुंठीं वसिन्नला चतुर्भुज ॥३॥  
निवृत्ति गुरुगयनी सांगतसे हरी । नाम चराचरीं विस्तारलें ॥४॥

१५३. विस्तार हरीचा चराचर जालें । त्या माजीं सानुलें गुरु  
दैवत ॥१॥ गुरुविण व्यर्थ विज्ञान न संपडे । ज्ञान हेतुकडे हिंडणें  
व्यर्थ ॥२॥ गुरु परब्रह्म गुरु मातापिता । गुरुनें समता दाखविली ॥३॥  
निवृत्ति झणजे गुरुबोध दिठी । भाक्ती नाम पेटी उघडिली ॥४॥

१५४. तुटलें पडल भेटला केवळ । सर्व हा गोपाळ गुरुमुखें ॥१॥  
न देखों बंधन सर्व जनार्दन । व्यासादिकां खूण सांगितली ॥२॥  
ब्रह्मांडविवरण हरीचा हा खेळ । त्यांतील तो वेळ तोडियेला ॥३॥  
निवृत्ति बोधला गुरु खुण बोधु । मनाचा उद्बोधु हरिचरणीं ॥४॥

१५५. मारुनि कल्पना निवडिलें सार । टाकिलें असार फलकट  
॥१॥ धरिला तो हरी गोंविलेंसे सर्व । विषयाची माव सांडियेली ॥२॥  
पहातें दुभतें कासवी भरितें । नेत्रातें करितें तृप्त सदा ॥३॥ निवृत्ति  
अमृत गुरुकृपा तूं सार । सर्व हा विचार हरी केला ॥४॥

१५६. आमुचा आचार आमुचा विचार । सर्व हरिहर एक पुरे  
॥१॥ धन्य माझा भाव सद्गुरू उपदेश । सर्व हर्षकेश दावियेला  
॥२॥ हरिवीण दुजें नेणें जो सहजे । तया गुरूराजें अप्रियेलें ॥३॥  
हरी हेंचि व्रत हरी हेचि कथा । हरिचिया पंथा मनोभाव ॥४॥ दे-  
हभाव हरी सर्वत्र स्वरूप । एका जन्में खेप हरिली माझी ॥५॥ नि-  
वृत्ति हा हरी प्रपंच बाहेरी । आपुला शरीरीं हरी केला ॥६॥

१५७. सर्वांघटीं वसे तो आत्मा प्रकाशे । प्रत्यक्ष आह्मां दिसे  
गुरुकृपा ॥१॥ विरालें तें व्येय ध्यान गेलें मनीं । मनाची उन्मनि  
एक जाली ॥२॥ ठेला अहंभाव सर्व दिसे देव । निःसंदेह भव नाहीं  
आम्हां ॥३॥ निवृत्तिसाधन गयनिप्रसाद । सर्व हा गोविंद सांगतुसे ॥४॥

१५८. हरिविण न दिसे जनवन आम्हां । नित्य हे पौर्णिमा  
सेळा कळी ॥१॥ चंद्रसूर्यरश्मी न देखों तारांगणें । अवघा हरी  
होणें हेंचि घेवों ॥२॥ न देखों हे पृथ्वी आकाश पोकाळी । भरलासे  
गोपाळीं दुमदुमीत ॥३॥ निवृत्ति निष्काम सर्व आत्माराम । गयनी  
हे धाम गुरुगम्य ॥४॥

१५९. स्वरूप साजणी निद्रिस्त निजलें । भलें चेतविलें गुरु-  
रायें ॥१॥ सावध सावध स्मरें गोविंद । अवघा परमानंद दुमदुमित  
॥२॥ निद्रेचिया भुली स्वरूपविसरू । प्रकाशला थोर आत्माराम ॥३॥  
निवृत्तिदेवो आनंद झालिया । लवति बाहिया स्वस्वरूपी ॥४॥

१६०. एक तत्व सांगती वेदादिक बडिवार । ब्रह्मकर्म आचार  
भजनालार्गी ॥१॥ आदिमध्य अवसान सत्व रज तम । प्रकृति सम  
अळंकारले ॥२॥ सोहं पै अनंतु सेवितां साचार । गुरुमुखें सार भ-  
जन केलें ॥३॥ देवीं नांदे रसना धर्मीं नांदे भावो । एक तत्वीं  
देवो क्षरला असे ॥४॥ आदिअंत हरपला नाहीं तेथें कल्पना । देहीं  
दीपमाना विठ्ठलचरणीं ॥५॥ याचेनि परिपाठें नासतील पापें । एक  
नाम सोपें हरीचें जाणा ॥६॥ निवृत्ति साम्यता सर्वाघटीं दिसतु ।  
विठ्ठल हेचि मातु निल नेम ॥७॥

१६१. मनाची वासना मनेंचि नेमावी । सर्वत्र धरावी विठ्ठल सोय  
॥१॥ आपेंआप निवेल आपेंआप होईल । विठ्ठलचि दिसेल सर्वरूपी  
॥२॥ साधितां मार्ग गूढ वासना अवघड । गुरुमार्गी सुघड उपरती ॥३॥  
निवृत्ति वासना उपरति नयनां । चराचर खुणा हरी नांदे ॥४॥

१६२. एक देव आहे हा भाव पै सोपा । द्वैतरूपें बापा पडसी नरकी  
॥१॥ द्वैत सांडी अद्वैत धरी । एक घोघरीं हरी नांदे ॥२॥  
सबाह्य कोंदलें परिपूर्ण विश्वीं । तोचि अर्जुनासि दृष्ट जाला ॥३॥  
गयनि प्रसादें निवृत्ति बोधु । अवघाचि गोविंदु अवघा रूपी ॥४॥

१६३. दिननिशीं नाहीं अवघा दीपक । एकारूपें त्रैलोक्य बि-  
बलेंसें ॥१॥ तें रूप सांगतां नये पै भावितां । गुरुगम्य हाता एक-  
तत्त्वे ॥२॥ सांडावें पै कोहं धरावें पै सोहं । अनेकत्व ओहं एकतत्त्वीं  
॥३॥ निवृत्ति साकार वैकुंठीचें घर । देह हें मंदीर आत्मयाचें ॥४॥

१६४. द्वैताचिये प्रभे नसोनि उरला । निराकार संचला एकरूपें  
॥१॥ तें हें सांवळें स्वरूप डोळस । बाळरूप मीस घेतलेंसें ॥२॥  
तिहीं लोकीं दुर्लभ न कळे जीवशिर्वीं । तो आपणचि लाघवी भावरूपें  
॥३॥ निवृत्तीचें सार जिवशिव विठार । गुरुनें निर्धार सांगितला ॥४॥

१६५. निजतेज बीज नाठवे हा देह । हारपला मोह संदेहेसी

॥१॥ काय करूं कैसें कोठें गेला हरी । देहीं देहमापारी हरी जाला  
 ॥२॥ विदेह पै गंगा पारुषली चित्ती । चिद्रुपा पै वृत्ति बुडोनि ठेली  
 ॥३॥ गुरुलार्गी भेटी निवृत्ति तटाक । देखिलें सम्यक् समरसें ॥४॥  
 चित्तवृत्ति धृति यज्ञ दान कळा । समाधि सोहळा विष्णुरूप ॥५॥  
 ज्ञानदेव गाये हरिनामांमृत । निवृत्ति त्वरित घरभरी ॥६॥

१६६. नेणें पै द्वैत अवघेंचि अद्वैत । एक रूप मात करूं आह्मी  
 ॥१॥ अवघाचि श्रीहरी नादे घोरोघरीं । दिसे चराचरीं ऐसें करा ॥२॥  
 सेवा गुरुचरण गुरुमूर्ति ध्यान । गयनि संपन्न ब्रह्मरसें ॥३॥ निवृत्ति  
 चोखडा ब्रह्मरसु उघडा । गुरुकृपें निवाडा निवडिला ॥४॥

१६७. ह्यणवितो नंदाचा बाळ यशोदेचा । आपण चौवाचातीत  
 कृष्ण ॥१॥ शब्दासि नातुडे बुद्धिसि सांकडे । तो सप्रेमें आतुडे  
 स्मरतां नाम ॥२॥ उपचाराच्या कोडी न पाहे परवडी । तो प्रेम-  
 ळाचीं घोडीं धुये अंगें ॥३॥ निवृत्तीचें तप फळलें अमुप । गयनि-  
 रार्जे दीप उजळिला ॥४॥

१६८. अनंत ब्रह्मांडें अनंत रचना । शून्य हे वासना तेथें जाली  
 ॥१॥ मन गेलें शून्यां ध्यान तें उन्मनीं । चित्त नारायणीं दृढ माझें ॥२॥  
 जेथें नाहीं ठावो वेदासि आश्रयो । लोपले चंद्र सूर्यो नाहीं सृष्टी ॥३॥  
 निवृत्ति झणे तो ठाव मज पैठा । नेतसे वैकुंठा गुरु माझा ॥४॥

१६९. बुद्धि बोध नाहीं क्षमारूप सर्व । तेथें देहभाव अपि-  
 येला ॥१॥ नाहीं काळ वेळ नाहीं तो नियम । सर्व यम नेम बुडोनि  
 ठेले ॥२॥ हरिरूप सर्व गयनिप्रसादें । सर्व हा गोविंद आम्हां दिसे  
 ॥३॥ निवृत्ति सफळ गयनि वोळला । सर्वकाळ जाहला हरिरूप ॥४॥

१७०. व्योमामाजि तारा असंख्य लोपती । तैसे लक्ष्मीपती माजी  
 विरों ॥१॥ धन्य दिवस निल्य सेवूं श्रीरामासी । जनवन समरसी पूर्णबोधें  
 ॥२॥ तारा ग्रह दीन त्या माजि उन्मन । प्रपंचाचें भान दुरी ठेलें  
 ॥३॥ निवृत्ति निमग्न नाम सेविताहे । ब्रह्मपणें होये सदोदीत ॥४॥

१७१. खुंटिनलें मन तोडियेली गति । वेळ तो पुढती तोडि-  
 यला ॥१॥ जाहालें गा उन्मन विरालें तें मन । श्रीराम चरण पुरे  
 आह्वां ॥२॥ गेलें मन रामीं निष्काम कल्पना । बुडाली वासना तिथे

डोहीं ॥३॥ धन्य ते चरण नित्यता स्मरण । अखंड संपन्न प्रेम देतु ॥४॥ अमृत कुपिका अमृताचा झरा । पाटु एकसरा वाहातुसे ॥५॥ निवृत्ति तिष्ठतु सप्रेमें डुल्लु । मन हें निश्चितु रामपार्थी ॥६॥

१७२. सौजन्य समाधान सर्व जनार्दन । आत्मरूपें धन इतुकें पुरें ॥१॥ गोपाळ माधव कृष्णरूपें सर्व । ब्रह्मपद देव सकळ आह्वां ॥२॥ नेघो द्वैतभाव भावो अद्वैत उपावो । सर्व ब्रह्म देवो एक ध्यावो ॥३॥ निवृत्तीचा भावो सर्व आत्माराम रावो । हरि हा अनुभवो वेदमते ॥४॥

१७३. मातेचें बाळक पितृचें जनक । गोत हें सम्यक् हरी आह्वां ॥१॥ मुकुंद केशव हाचि नित्य भाव । हरिरूप सावेव कृष्ण-सखा ॥२॥ पूर्वज परंपरा तें धन अपारा । दिनाचा सोयिरा केशि-राज ॥३॥ निवृत्तीचें गोत कृष्ण नामें तृप्त । आनंदाचें चित्त कृष्णनामें ॥४॥

१७४. विश्रामींचा श्रम आश्रम पै नेम । जप हा परम आत्म-लिंगी ॥१॥ वैकुंठ घनदाट कृष्णरूपें आह्वां । अखंड पूर्णिमा नंदा-धरीं ॥२॥ निवृत्ति चित्ताची गेली जगवग । केला अनुराग कृष्णरूपीं ॥३॥ निवृत्ति धारणा कृष्णनाम सार । सर्वत्र आचार हरी हरी ॥४॥

१७५. चातकाचें ध्यान मेघाचें जीवन । आम्हां नारायण तैसा सखा ॥१॥ चक्रोरां अमृत चंद्र निववितें । भक्तांसि दुभतें हरी आह्वां ॥२॥ विश्रांतीसी स्थळ वैकुंठ सफळ । दुभतें गोपाळ कामधेनु ॥३॥ आशापाश नाहीं कर्तव्यता कांहीं । चिंतामणि डोहीं एकविध ॥४॥ समिरासगट गति पावली विश्रांति । नामरूप जाति भेदशून्य ॥५॥ नामाची हे धणी तेचि हो पर्वणी । तृप्तातृप्त तृप्ती होतु आम्हां ॥६॥ सांडिलें पै द्वैत दिधलें पै अद्वैत । हरिविण रितें न दिसे आम्हां ॥७॥ निवृत्ति परिवार मुक्तलग आगर । रत्नांचा सागर नामें वोळे ॥८॥

१७६. साधक बाधक न बाधी जनक । सर्व हरि एक आत्मा असे ॥१॥ हरीविण नाहीं हरिविण नाहीं । हरि हाचि पाही एकरूप ॥२॥ हरि माजी जन हरि माजी धन । हरि हा निर्गुण सर्वांठायीं ॥३॥ निवृत्ति हरिलीळा दिनकाळ फळला । निमिषोनिमिष कळा हरी जाणें ॥४॥

१७७. त्रैलोक्य पावन जनीं जनार्दन । त्यामाजि परिपूर्ण आत्म-ज्योति ॥१॥ नाहीं आम्हां काळ नाहीं आम्हां वेळ । अखंड सोजवळ-

हरी दिसे ॥२॥ ब्रह्म सनातन ब्रह्मांचे अंकुर । भक्तिपुरस्सर भूत दया ॥३॥ निवृत्ति द्वणे दीन दुर्बळ मी एक । मनोमय चोख आझां गोड ४

१७८. प्रपंच टवाळ वृक्षच हा सफळ । उपटिलें मूळ कल्पनेचें ॥१॥ गेली ते वासना निमाली भावना । चुकलें बंधना यमपाश ॥२॥ उप-जत मूळ खुंटलें तें जाळ । मायेचें पडळ हरपलें ॥३॥ निवृत्ति स्वानंद नित्यता आनंद । जन हा गोविंद आम्हां पुरे ॥४॥

१७९. कल्पना कोंडूनि मन हें मारिलें । जीवन चोरिलें सत्रा-वीचें ॥१॥ साजीव सोलीव निवृत्तीची ठेव । कृष्ण हाचि देव हृदयां पूजी ॥२॥ विलास विकृति नाही पै आवासि । साधनाची युक्ति हारपली ॥३॥ निवृत्ति कारणयोगियांचे हृदयां । सर्व हरि पाहीं दिसे आझां ॥४॥

१८०. नामरूपी सोय नाही जया रूपा । तेथिलिये कृपा खेळों आझी ॥१॥ आझां हेंचि रूप अद्वैत स्वरूप । नाही तेथें कीलाफ कल्प-नेचा ॥२॥ ध्येय ध्यान खुंटे प्रपंच हा ओटे । नाम हें वैकुंठे नेतु असे ॥३॥ निवृत्ति साधन वृत्तीचें संपन्न । नाम हें जीवन अच्युताचें ॥४॥

१८१. कल्पितें कल्पिलें चित्त आकाळिलें । तन्मय घोलिलें चैतन्याचें ॥१॥ सांग माये कैसें कल्पिलें कायसें । सर्व हृषीकेश दिसे आम्हां ॥२॥ निवृत्ति समरस सर्व हृषीकेश । नाही आम्हां लेश कल्पनेमाजि ॥४॥

१८२. नाही जनीं विजनीं विज्ञानीं । निर्गुणकाहणीं आम्हां घरीं ॥१॥ सुलभ हरी दुर्लभ हरी । नांदे माजघरीं आमुचिये ॥२॥ आनंदे सोहळा उन्मनीचि कळा । नामचि जिव्हाळा जिव्हे सदा ॥३॥ निवृत्तिदेवी साधनीं राणीव । हारपला भाव इंद्रियांचा ॥४॥

१८३. प्रपंचाची वस्ति व्यर्थ काढ्या काज । आझां बोलतां लाज येत सये ॥१॥ काय कलं हरी कैसा हा गवसे । चन्द्र सूर्य अवसे एकसूत्र ॥२॥ तैसें कलं मन निरंतर ध्यान । उन्मनि साधन आझां पुरे ॥३॥ निवृत्ति परिपाठ हरिनाम हेचि वाट । प्रपंच फुकट दिसे आझां ॥४॥

१८४. सजीव साजिरी तिगुण गोजिरी । नांदे माजघरीं आ-त्मराज ॥१॥ सदाचार आझां नित्य हरिप्रेमा । नेणों मनोधर्मा प्रपंचाचिया ॥२॥ नित्य पै सोंविळा अखंड पै निर्मळा । झणों

बारा सोळा म्हणाल तया ॥३॥ निवृत्तिदेवीं कलिका पै अमूप ।  
विश्वीविश्वरूप दावीतसे ॥४॥

१८५. देहाच्या देउळीं राउळ निद्रिस्त । मायेचें अनुचित भुलि-  
वेशी ॥१॥ चेतवला आत्मा अचेत पै हरी । कर्म भरोवरी खुंटलें रया  
॥२॥ भ्रांत माया सदा पै वैरिणी । मारुनी जीवनीं जीव ठेवी ॥३॥  
निवृत्ति अमर आत्माचि साचार । माया देवी घर ब्रह्म केलें ॥४॥

१८६. सुष्टीच्या संमता सुरतरुतर । बोलिला विस्तार धर्मशास्त्रीं  
॥१॥ नेघों हे तरु प्रपंच परिवार । प्रत्यक्ष ईश्वर पुरे आम्हां ॥२॥  
निवृत्ति निवांत हरीच सेवीत । दोअक्षरीं उचित इंद्रियासी ॥३॥

१८७. चंदनाचें झाड परिमळें वाड । त्याहूनि कथा गोड विद्र-  
लाची ॥१॥ परिमळु सुमनीं जाई जुई मोगरे । त्याहूनि साजिरे हरि  
आह्मां ॥२॥ आह्मां धर्म हरी आह्मां कर्म हरी । मुक्ति मार्ग चान्ही  
हरी आह्मां ॥३॥ कल्पतरु इच्छेस सागर । त्याहूनि आगर हरी माझा  
॥४॥ निवृत्ति सुवास ब्रह्माचा प्रकाश । विठ्ठल रहिवास आह्मां पुरे ॥५॥

१८८. पुरुष प्रकृति नांदताती घरीं । अखंड शेजारीं ब्रह्मसुखें  
॥१॥ नाहीं तया भुली प्रपंच अबोला । ब्रह्मसुखें धाला रहिवास ॥२॥  
विषयगरळा टाकिला अभिमानु । सर्व जनार्दनु आह्मां घरीं ॥३॥  
निवृत्ति प्रकृति पुरुष नांदती । सर्वत्र श्रीपती होउनि ठेला ॥४॥

१८९. द्वैताचा दुकाळ अद्वैताच्या देशीं । प्रपंच उपवासी मेला रया  
॥१॥ नाहीं नाहीं चाड इंद्रियांचें कोड । कृष्ण हेंचि वाड हृदयीं आम्हां ॥२॥  
देहाचा दिवटा अखंड पै केला । निरंतर सोहळा कळी नाहे ॥३॥  
निवृत्ति परम निरंतर सम । सर्वाघटिं राम बिंबलासे ॥४॥

१९०. आदि मध्य अंतीं तुज माजि बिंबावो । ब्रह्मीं ब्रह्मथावो  
लवण जळीं ॥१॥ तैसें जालें ज्ञान उन्मार्नि उलथा । प्रपंच पालथा  
निमालिया ॥२॥ रिगु निगु काज जाले तुझे धीरू । अवघाचि संसारू  
कळला आम्हां ॥३॥ गौप्य गुजरराज उमजलासे हरी । दिसे अभ्यं-  
तरीं आत्माराम ॥४॥ न देखसी ज्ञाना देहीं आत्माराम । घेतला  
विश्राम ऐसे दिसे ॥५॥ निवृत्ति निवांत समरसें पाहात । अवघाचि  
दिसत देहीं विदेहीं ॥६॥

१९१. ज्ञानघन मुक्ति विज्ञानघन संपन्न । सर्वघटीं चैतन्य हरी नांदे ॥१॥ त्या रूपें मोहिलें काय करूं साजगी । अखंड उन्मनि लागे त्याची ॥२॥ समाधि संजिवन कृष्णाचे पै ध्यान । दिन-निशीं मन निजरूप दिसे ॥३॥ निवृत्ति घनवट स्वामी माझा दिसे । एकतत्त्व पैसे शोभतुसे ॥४॥

१९२. आम्ही चकोर हरि चंद्रमा । आम्ही कळा तो पूर्णिमा ॥१॥ कैसा बाहिजु भीतरी हरी । बिंबे बिंबला एकसूत्रीं ॥२॥ आम्ही देही तो आत्मा । आम्ही विदेही तो परमात्मा ॥३॥ ऐक्यपणें सकळ वसे । द्वैतबुद्धि कांहीं न दिसे ॥४॥ निवृत्ति चातक इच्छिताहे । हरिलागीं वरतें पाहे ॥५॥

१९३. आम्ही किरण तूं सूर्यो । आम्ही अस्तु तूं उदयो ॥१॥ कैसा देहीं देवो दिवटा । परा पश्यंती चारी वाटा ॥२॥ आम्ही कळा तूं चंद्रमा । तूं अमृत आम्ही गरिमा ॥३॥ आम्ही निधि तूं निधान । आम्ही ध्येय तूं साधन ॥४॥ निवृत्ति उपरती वाहे । हृदयीं कृष्णनाम ध्याये ॥५॥

१९४. आम्ही बोध तुम्हीं बुद्धि । आम्ही स्वयें तुम्हीं शुद्धि ॥१॥ कैसा देहीं देह हरी । सर्व नांदे चराचरीं ॥२॥ आम्ही सोहं धरूं भावें । तुवां हृदयींच ठसावें ॥३॥ निवृत्ति पाठ पदा । नामें वैकुण्ठ तें सदा ॥४॥

१९५. अनुभवाच्या गांवीं ज्ञान हेंचि फळ । विज्ञान केवळ वृक्ष तथा ॥१॥ साधनीं स्वानुभव अनुभवीं अनुभव । ब्रह्माची राणीव आह्मां घरीं ॥२॥ रिकामा बरकू नसे खेळेमेळे । ब्रह्माची कळोळे भोगी-तुसे ॥३॥ निवृत्ति सरळ निरसलें अज्ञान । सर्वत्र संपन्न आत्माराम ॥४॥

१९६. पूर्विल्ले अक्षेत्रीं पूर्वज पूरता । तरिच अरुता हरि दिसे ॥१॥ सर्वभावीं नाम वोळलें सर्वदा । अखंड गोविंदा गाऊं गीति ॥२॥ शाम-तनु हरि प्रभा दिसे भानु । तो माझा जीवनु हरि आह्मां ॥३॥ निवृत्ति आवडे सद्गुरु गयनी । चित्त नारायणीं तल्लीनता ॥४॥

१९७. ध्यान ना उन्मनीं दृढ ना बंधनीं । सर्वीं सर्व पूर्णी हरि एकु ॥१॥ वेदाचा वेदकु शास्त्रांचा विवेकु । श्रुति परलोकु हरि आह्मां

॥२॥ उगवलें क्षेत्र पिकतें घोळत । तैसें हें अनंतरूप दिसे ॥३॥ नि-  
वृत्ति चोखाळ गयनीप्रसाद । श्रीरंग गोविंद दिधला मज ॥४॥

१९८. मी माझी कल्पना नाहीं मजसर्वें । दिननिशीं उगवे हरि  
माये ॥१॥ हरिविण दुजें न देखें त्रिभुवनीं । नायकिजे कानीं भेदबुद्धी  
॥३॥ वेदीं ठेलें कर्म शास्त्रासि मोहन । शेषासि अनुमान नकळे माये ॥३॥  
निवृत्तिदेवी घर हरी आमुचा माये । हरी एक पाहे विश्वरूपीं ॥४॥

१९९. निमाली ते निशी पळाला तो दीन । प्रपंचाचें भान  
लोपिन्नलें ॥१॥ हरिवीण नाहीं सूत्रधारी रूप । वासना संकल्प उप-  
टिला ॥२॥ तोडियेलें सूत्र उगविला गळा । अखंड सोहळा ब्रह्म-  
रूप ॥३॥ निवृत्ति निःसंग परब्रह्म चांग । फेडियला पांग गुरुराजें ॥४॥

२००. रूपस रूपडें दिसे चहुंकडे । मन तेथें कोडें गोवियेलें ॥१॥  
जाला पै उलट सांपडली वाट । श्रवैकुंठ पेठ आम्हांमाजी ॥२॥  
गेलो पैल तीरा आणिलें कापुरा । दीप एकसरा पाजळिला ॥३॥  
निवृत्तांचे दीप सद्गुरु पुरविले । भांडवल जालें हरिरूप ॥४॥

२०१. नाहीं काळ वेळ नाहीं तो नियम । सर्व यमनियम बुडाले  
रया ॥१॥ हरिरूप सर्व गयनीप्रसाद । सर्व हा गोविंद आम्हां दिसे  
॥२॥ अच्युत अनंत नारायण हरी । नाम चराचरीं विस्तारलें ॥३॥  
निवृत्ति सफळ गयनि वोळला । सर्व काळ झाला हरिरूप ॥४॥

२०२. वेदादिक सम गुरुगम्य पार । तोचि हा साचार गुरु उप-  
देश ॥१॥ नाहीं येथ दुजे सर्व हरिराजे । गोपाळ सहजें विस्तारला  
॥२॥ दुजेपणा काटी नियम निस्सीम । सदोदित राम पूर्णपणें ॥३॥  
निवृत्ति उपदेशु ज्ञानासी सोहपा । सोपान मंडपा-विरहीत ॥४॥

२०३. हरी हेचि खूण सांगितली आह्मां । जनवनसमा वर्ता  
तुम्हीं ॥१॥ ॐकार मूर्धनी करावा कीर्तनीं । नित्य ब्रह्मार्पणीं भजन  
भावें ॥२॥ नित्यकाळ कथा हरि विचरो सार । जनवन घर आह्मां  
असे ॥३॥ निवृत्ति म्हणे मी गुरुचा अंकीत । वाचे उच्चारित  
हरी हरी ॥४॥

२०४. सर्व परिपूर्ण भरलेंसे अखंड । त्यामाझि ब्रम्हांड अनंत  
कोटि ॥१॥ आपणाचि देव आपणाचि भक्त । आपण विरक्त सर्व



जाला ॥२॥ अनंत संकेत जीवशिवरत । मागुतें भरत सिंधु तोरें  
॥३॥ निवृत्ति म्हणती तेथींचे हे अंश । साधक विश्वास गयनिराजे ॥४॥

२०५. भांडवल हरि पैल द्वीपांतरीं । हरिरूप चारी दिशा पूर्ण  
॥१॥ न दिसे तें भान दृश्य द्रष्टा हरी । सर्व घरोघरीं आत्माराम ॥२॥  
ज्ञानेसी विज्ञान गेले अनाठाया । हरिरूप छाया आम्हांवरी ॥३॥  
निवृत्ति दिधला नामेरूपें दिसे । सर्व हरी असे तेजोमय ॥४॥

२०६. विवेक वैराग्य उन्मनी विनट । हरिनामें वाट सांपडली  
॥१॥ हरिनाम भला हरिकृष्ण भला । दीन उगवला ब्रह्मरूपें ॥२॥  
हरी हरी सार वाचेसि उच्चार । सर्व हा श्रीधर पुरे आम्हां ॥३॥  
निवृत्ति निर्माण एकनाम हरी । प्रपंच बोहरी कोटी राखी ॥४॥

२०७. शिव शांति तेजें रवितेज बिंबे । जीवशिवा बिजे समतेज  
॥१॥ तैसें तुझें ज्ञान जालेंरें हें काज । केशवीराज चित्त जालें ॥२॥  
समार्धांचें रूप रूपासि आलें काढ्या । पसरोनी बाह्या देत क्षेम ॥३॥  
प्रवृत्ति निवृत्ति दोहींचे तटाक । उतरलासि एक शुद्धोदकें ॥४॥ क्षिर-  
निरहंसी जाला तुझा खादु । अवघाचि गोविंदु नांदे देहीं ॥५॥  
निवृत्ति संपत्ति आलिया पै हातां । तत्त्वीं तत्त्व नित्यता उल्लाहा तुझा ॥६॥

२०८. विवरण सार हरिहर आप । सर्व हरिरूप आपणपणें ॥१॥  
आपरूपें गोविंद गोंविला सगळा । चरण कमळा विनटलों ॥२॥ भिन्न  
दुजें लोटें मन उफराटें । उन्मनिये वाटे भेदियेलें ॥३॥ निवृत्ति गो-  
ल्हाट मार्ग तो सपाट । भेदुनी त्रिकुट साधियेलें ॥४॥

२०९. निगम नियम सर्व सर्वोत्तम । दिननिर्शां रामसेवितुसे ॥१॥  
आम्हां गोड हरी आम्हां चाड धरी । हरी तो संहारी आम्हांमाजी  
॥२॥ नेघों हरिवीण दुजें तें पै भिन्न । सांगितली खूण गुरुराजें ॥३॥  
निवृत्ती गयनीं प्रसाद उन्मनी । निरंतर ध्यानीं रामनाम ॥४॥

२१०. मोडिला तो खेळ तोडियेलें सूत्र । टाकिलें परत्र पैल रूप  
॥१॥ रूपें केला गोड वासना मवाळ । जिव्हेसी वाचाळ हरी आला  
॥२॥ शोधिलें जीवन निक्षेपिलें धन । मनोमय जाण हरी जाला  
॥३॥ निवृत्ति गयनी ध्येय ध्याता ज्ञानी । अखंड निशाणी रामनामीं ॥४॥

२११. छेदिला समूळ प्रपंच विव्हळ । तारक गोपाळ भवनिधी

॥१॥ नावाडा नाटकु उत्तरील तीरा । जन्म येरझारा एके खेपे ॥२॥ नाहीं तेथें मोल नाहीं तो विकरा । आपणाचि सौरा हिंडतुसे ॥३॥ निवृत्तीनें तीर टाकिलें पै सार । जन्म येरझार तोडियेली ॥४॥

### पंढरीमाहात्म्य.

२१२. अवीट अमोला घेतां पै निमोला । प्रत्यक्ष देखिला भीमा-  
तटी ॥१॥ अव्यक्त साकार आकारिलें अंकूर । क्षरला चराचर भक्ति-  
काजें ॥२॥ अनुमान विटे सर्वघटीं माजिठे । तें परब्रह्म विटे भक्ति साह्य ॥३॥ निवृत्ति घनवट पिकलिसे पेठ । पंडलिकें प्रगट केलें कैसें ॥४॥

२१३. पंढरीये चोख रूपडें अशेख । भीमातीरां देख पुण्यभूमी ॥१॥ आदिपीठ देव ब्रह्म हें स्वयमेव । पुंडलिक भाव प्रगटला ॥२॥ जन हें विव्हळ तारक गोपाळ । कीर्तनीं कळिकाळ दुरी ठाहे ॥३॥ नाम हें विठ्ठल नलगे पै मोल । नित्यता सफळ पांडुरंग ॥४॥ त्रिवि-  
धताप पाप त्यजतील अमूप । पुरतील संकल्प एकानामें ॥५॥ नि-  
वृत्ति झणे धन्य जो कीर्तन करी । सर्वत्र चराचरां बोलियेलें ॥६॥

२१४. पुंडलिकाचें भाग्य वर्णावया अमरीं । नाहीं चराचरां  
ऐसा कोणी ॥१॥ विष्णुसहित शिव आणिला पंढरीं । केलें भीमा-  
तीरां पेखणें जेणें ॥२॥ ब्रह्मादिकां अंत न कळे ज्या रूपाचा । एवढी  
कीर्ति वाचा बोलों काय ॥३॥ निवृत्ति सांगे मातु विठ्ठल उच्चार ।  
वैकुंठ उतरे एकयानामें ॥४॥

२१५. रूपाचें रूपस विठ्ठलनामवेष । पंढरीनिवास आत्माराम ॥१॥ पुंडलिकभाग्य फळलें संपूर्ण । दिननिशीं कीर्तन विठ्ठल हरी ॥२॥ त्रैलोक्य उद्धरे ऐसी पन्हे त्वरें । कीर्तन निर्धारें तरणोपाय ॥३॥ पुण्य केलें चोख तारिले अशेख । जनीं वर्नीं एक रूप वसे ॥४॥ वेदादिकमति ज्या रूपा गुंतती । तो आणूनि श्रीपति उभा केला ॥५॥ निवृत्तीचा सखा विठ्ठलरूप देखा । निरालंब शिखा गगनोदरीं ॥६॥

२१६. भाग्याचेनि भाग्य उदो पै दैवयोगें । पुंडलिका सोंगें  
भीमातटीं ॥१॥ ध्यान मनन एक करितां सम्यक् । होय एकाएक  
एकतत्त्व ॥२॥ उदो अस्तु मैळें ब्रह्म न मैळें । भोगिती सोहळे

प्रेम भक्त ॥३॥ निवृत्ति निवांत विठ्ठल सतत । नघे दुजी मात हरिवीण ॥४॥

२१७. निराकार वस्तु आकारासि आली । विश्रान्ति पै जाली भक्तजनां ॥१॥ भिवरासंगमी निरंतर समी । तल्लीनता ब्रम्ही उभी असे ॥२॥ पुंडलिक ध्याये पुढत पुढती सोये । विठ्ठल हेंचि गाये संकीर्तनीं ॥३॥ निवृत्तिसंकीर्तन ब्रह्म हें सोज्जळ । नाम हें रसाळ अनिर्वाच्य ॥४॥

२१८. पहातां साधन विठ्ठलकीर्तन । भक्तसंजीवन आत्माराम ॥१॥ विठ्ठल सधर भिवरा तें नीर । नाम निरंतर केशवाचें ॥२॥ शिवसुरवर चितिती सुखार । कीर्तनविचार पंढरीसी ॥३॥ निवृत्ति कीर्तन दिननिशीं ध्यान । मनार्चें उन्मन इये रूपीं ॥४॥

२१९. पुंडलिकपेठ वैष्णवाचा हाट । करिती बोभाट हरिनामाचा ॥१॥ वोळलें अंबर अमृत तुषार । झेलीत अमर चकोर झाले ॥२॥ देव मुनी सर्व ब्रह्मादिक लोटे । पंढरीये पेठे प्रेमपिसे ॥३॥ निवृत्ति निर्वाळला ज्ञानदेव सोपान । खेंचर तल्लीन विठ्ठलनामें ॥४॥

२२०. मन कामना हरि मनाची बोहरी । चिंतितां श्रीहरी सुखानंद ॥१॥ तें पुंडलिक तपें वोळलें स्वरूपें । जनाचीं पै पापें निर्दोळीं ॥२॥ वेणुनाद तीर्थ चंद्रभागा समर्थ । विठ्ठलदैवत रहिवासें निवृत्ति साकार विठ्ठल आचार । भिवरा तें नीर अमृतमय ॥४॥

२२१. विठ्ठल श्रीहरी उभा भीमातीरीं । तिष्ठती कामारी मुक्तिचारी ॥१॥ मुनिजनां सुख निरंतर लक्ष । भक्तां निजसुख देत असे ॥२॥ पुंडरिकपुण्य मी दीन काहण्य । उद्धरिले जन अनंत कोटी ॥३॥ निरानिरंतर भीमरथी तीर । ब्रह्म हें साकार विटे नीट ॥४॥ नित्यता भजन जनीं जनार्दन । ब्रह्मादिक खूण पावताती ॥५॥ निवृत्ति तत्पर हरीरूप सर्वत्र । नाम घेतां तृप्त आत्माराम ॥६॥

२२२. भवजळ काया पंचतत्वमाया । भजन उपाया पंढरीरावो ॥१॥ तारक पंढरी प्रसिद्ध भीमातीरीं । ब्रीदें चराचरीं बोले वेदु ॥२॥ माया मोहजाळ ममता निखळ । सेवितां सकळ होय हरी ॥३॥ निवृत्तीचें फळ सकळ गोपाळ । तोडी माया जाळ संकीर्तनें ॥४॥

२२३. नित्य हरिकथा नित्य नामावळी । वैष्णवाचे कुळीं धन्य जन्म

॥१॥ ह्यणोनि पंढरीं उपजावें संसारीं । प्रत्यक्ष श्रीहरीतीरीं उभा ॥२॥  
नित्यता दिवाळी नाहीं तेथें द्वैत । नित्यता अच्युत तिष्ठतसे ॥३॥  
निवृत्ति सधर विष्णुमय सार । विठ्ठल आचार पंढरीये ॥४॥

२२४. प्रारब्ध संचित विठ्ठलदैवत । कुळीं उगवत भाग्ययोगें  
॥१॥ तें रूप पंढरीं उमें असे सानें । त्रिभुवन ध्यानें वेधियेलें ॥२॥  
उगवली ज्योति प्रभा पै फाकती । नाहीं दिनराती पंढरीये ॥३॥  
प्रभात हरपे सायंकाळ लोपे । दिनमणी दीपे विठ्ठलप्रभा ॥४॥ पृथ्वी  
हे ढिसाळ वायु व्योमफळ । सेवितां अढळ जोडतीरया ॥५॥ निवृत्ति  
सप्रेम जोडती सर्व काम । पंढरीये राम विश्रामले ॥६॥

२२५. सर्व काम धन सर्व सिद्ध पूर्ण । पतीतपावन हरि एक  
॥१॥ तें रूप पंढरीं पुंडलिका वोळलें । आणूनि ठेविलें भीमातीरीं  
॥२॥ नलगती त्या सिद्धी करणें उपाधी । नित्य चित्तशुद्धी विठ्ठलनामें  
॥३॥ कळिकाळासि त्रासु चित्तीं हृषिकेशु । उगवला दिवसु सोनियाचा  
॥४॥ त्रिभुवनीं थोर क्षेत्र पै सार । विठ्ठल उच्चार भीमातीरीं ॥५॥  
निवृत्ति तत्पर निवाला सत्वर । नित्यता आचार विष्णुमय ॥६॥

२२६. उघडें स्वरूप प्रत्यक्षाचे दीप । नाम घेतां पाप हरे जनां  
॥१॥ तें रूप विठ्ठल विनट सकळ । सेवा दिनकाळ पंढरीयेसी ॥२॥  
रजतमें दुरी नामाची माधुरी । निशाणी एकसरी रामकृष्ण ॥३॥  
भवाब्धितारक नावाडा विवेक । पुंडलिक देख सेवितुसे ॥४॥ विश्व  
हें तारिलें नामचि पिकलें । केशवीं रंगलें मन हेतु ॥५॥ निवृत्ति  
विठ्ठल सेवितु सकळ । दिनकाळफळ आत्माराम ॥६॥

२२७. जनांसी तारक विठ्ठल हेंचि एक । केलासे विवेक सनका-  
दिकीं ॥१॥ तें रूप पंढरीं ओळलेंसें देखा । द्वैताची पै शाखा तोडीयेली  
॥२॥ उगवलें विंव अद्वैत स्वयंभ । नाम हें सुलभ विठ्ठलराज ॥३॥  
निवृत्तीचें गूज विठ्ठल सहज । गयनीराजें मज सांगितलें ॥४॥

२२८. पिंड हा न धरी ब्रह्मार्पण करी । विष्णु चराचरीं ग्रंथीं  
पाहे ॥१॥ तें रूप विठ्ठल ब्रह्माकार दिसे । पंढरीं सौरसें भीमातीरीं  
॥२॥ जनाचे तारक पूज्य पुण्य श्लोक । तृप्त सनकादिक नामें होती  
॥३॥ पतीतपावन नाम हें जीवन । योगियाचें ध्यान हरि आत्मा ॥४॥

वेणुनादीं काला पिंडाकृतीं जाला । भाग्यें भोगी केला दृष्टी पडे ॥५॥  
निवृत्ति ह्याने तें रूपडें अनंत । विठ्ठल संकेत तरुणोपय ॥६॥

२२९. हरिविण व्यर्थ आचार समर्थ । हरि हेंचि हीत अरे जनां  
॥१॥ तें रूप पंढरी पुंडरिकसंगें । एका नामें पांग पाश तोडी ॥२॥  
सर्व ब्रह्मार्पण कर्म करी जाण । वेदमतें खुण ऐसी असे ॥३॥ निवृत्तीचा  
देव सर्व हा गोविंद । नाहीं भिन्न भेद विश्वीं इये ॥४॥

२३०. प्राणिया उद्धार सर्व हा श्रीधर । ब्रह्म हें साचार कृष्ण-  
मूर्ती ॥१॥ तें रूप भीवरें पांडुरंग खरें । पुंडलिक निर्धारें उभें असे ॥२॥  
युगें अष्टावीस उभा हृषीकेशु । पुंडलिका सौरसु पुरावितु ॥३॥ निवृ-  
त्तीचें गुज पुंडरीक बीज । विश्वजनकाज पुरे कोडें ॥४॥

२३१. ध्येय ध्याय मनीं उन्मनीं साधनी । लविता निशाणी  
ध्यानमार्गे ॥१॥ तें रूप सघन गुणागुणसंपन्न । ब्रह्म सनातन नांदे  
वीटे ॥२॥ विठ्ठलनाम सार ऐसाचि निर्धार । मुक्ति पारावार ती अक्ष-  
रीं ॥३॥ निवृत्ति निवांत केलेंसे मथीत । चित्त समर्पिलें पुंडलिकें ॥४॥

### पंढरींतील काला.

२३२. काळवेषें दुरी काळचक्र करीं । बाह्य अभ्यंतरीं हरी नांदे  
॥१॥ सर्वत्र श्रीकृष्ण नंदाघरीं जाला । कृष्णें काला केला गोपवेषें ॥२॥  
गोपाळ संवगडे खेळवी लाडेकोडें । यशोदेमायेपुडें छंदलग ॥३॥  
निवृत्ति ह्याने तो स्वामी सकळांचा । दिनकाळ वाचा कृष्ण जपों ॥४॥

२३३. नाहीं यासि गोत नाहीं यासि कूळ । शेखीं आचार-  
शीळ कोण ह्याने ॥१॥ सोंवळा हा हरी गोकुळीं लोणी चोरी । तो य-  
शोदा पाचारी थान ध्याया ॥२॥ बाळरूपें हरी वागवी शिंदोरी ।  
तो गोपाळांच्या करीं काला देतु ॥३॥ निवृत्ति संपूर्ण कवळु देतु  
पूर्ण । ब्रह्मसनातन गोकुळीं माये ॥४॥

२३४. नुवडि तो दृष्टि न बोले तो वाचा । हरिरूपीं साचा तल्लिनता  
॥१॥ उठि उठि नाम्या चालरे सांगातें । माझे आवडते जीवलग  
॥२॥ कुरवाळिला करें पुसतसे गूज । धेई ब्रह्मबीज सदोदित  
॥३॥ ज्ञानासि लाधलें निवृत्ति फावलें । सोपान घडलें दिनकाळ

॥४॥ तें हें रे सखया खेंचरासि पुसे । गुरुनामीं विश्वासे ब्रह्मरूपें ॥५॥  
निवृत्ति द्वारे आतां अनाथ श्रीहरी । तूंचि चराचरीं हेंचि खुण ॥६॥

२३५. आनंद सर्वांचा काला अरुवार । नामया साचार फुंद-  
तुसे ॥१॥ राहिरखुमामाई सत्यभामा माता । आलिया त्वरिता  
काल्यामाजी ॥२॥ उचलिला नामा प्रेमाचें फुंदन । नुघडी तो नयन  
कांहीं केल्या ॥३॥ बुझावित राही रखुमादेवी बाही । पीतांबर  
साई करिती हरी ॥४॥ ज्ञानासी कवळु सोपानासी वर । खेचरा अ-  
रुमार कवळु देतु ॥५॥ निवृत्ति पूर्णिमा भक्तीचा महिमा ।  
नामयासि सीमा भीमातीरी ॥६॥

२३६. सत्यभामा माये अन्नपूर्ण होये । वेळोवेळां सोय कवळ  
मुखी ॥१॥ राही रखुमाई आदिमाता मोहे । नामा तो उपायें बुझा-  
विती ॥२॥ घेरे नाम्या ग्रास ब्रह्मीचा गळाला । आवडसि गोपाळा  
प्रीतीहूनी ॥३॥ कुर्वाळितो हरि नुघडि तो दृष्टी । सप्रेमाच्या पोटीं  
अधिक होसी ॥४॥ धरुनि हनुवटि पाहे कृपादृष्टी । आनंदाचे सृष्टि  
माजिनामा ॥५॥ निवृत्ति ज्ञानदेव सोपान चांगा हरी । यांसी परो-  
परी कवळु देतु ॥६॥

२३७. उघडुनियां दृष्टि नामा पाहे पोटीं । आनंदाची सृष्टि तया झाली  
॥१॥ घेरे नाम्या कवळु आनंदाचा होसी । तुजमाजि निवासि हरी आहे  
॥२॥ नामा पसरीं मुख आनंदला तृप्त । कवळु पूर्णभरित हरिराजा ॥३॥  
निवृत्तीनें सेविला कवळु हा हरि । तूंचि चराचरीं दिससी आत्मां ॥४॥

२३८. गोपाळ संवगडे आले वाडेंकोडें । असंख्य बागडे हरि-  
रूपीं ॥१॥ बिंबली पंढरी हरिरूपीं सार । अवघाचि शृंगार विव्रल-  
राजु ॥२॥ कालिया कौशल्य नामदेव जाणे । तेथिलीये खुणे निवृत्ति-  
राजु ॥३॥ ज्ञानदेव सोपान जगमित्र नागा । नरहरि वेगा झोलि-  
ताती ॥४॥ वैकुंठ सांवळे माजी भक्त मेळे । काला ऐक्य काळें क-  
रिताती ॥५॥ निवृत्ति पूर्णता घेऊनि उद्गार । सेविला उदार हरिराणा ॥६॥

२३९. तंव आनंदला हरि परिपूर्ण लोटला । मुक्ताई लाधला  
प्रेमकवळु ॥१॥ चांगयाचे मुखी घालीत कवळु । आपण गोपाळु दया-  
सिंधु ॥२॥ दिधलें तें घेई पूर्णते तूं होई । सप्रेमाचे जोही संतजन ॥३॥

नामया विठया नारया लाधलें । गोणाई फावलें अखंडित ॥४॥  
राहीरखुमाई कुरवंडी करिती । जिवें वावोळिती नामयासी ॥५॥  
निवृत्ति खेंचर ज्ञानदेव हरि । सोपान झडकरी बोलाविला ॥६॥

२४०. काला तंव निकट श्रीरंग समीप आले । भक्तांचे सोहळे  
पुरवितु ॥१॥ वेणुनादीं आला एकल पै जाला । दहींभातु झेला झेलीतुसे  
॥२॥ तोचि कवळु घेतु नामयासी देतु । ज्ञानासि भरीतु पूर्णतोषु ॥३॥  
निवृत्ति सोपान कालवले कालीं । खेंचराची धाली तहानभूक ॥४॥

२४१. वैष्णवांचा मेळ सकळ मिळाला । विठ्ठलनामैकाला पंढ-  
रीसी ॥ १ ॥ हरिनाम विनट हरि उच्चारित । सप्रेमें डुल्लत भक्तजन  
॥ २ ॥ चालिला सोपान ज्ञानदेव निधी । मुक्ताई गोविंदीं तल्लीनता  
॥३॥ निवृत्ति खेंचर परिसा भागवत । आनंदें डुल्लत सनकादीक ॥४॥

२४२. पाडुरंग हरि माजी भक्तजन । कैसैं वृंदावन शोभतुसे ॥१॥  
ब्रह्मादिक लाठे विमानें अंबरीं । काला तो गजरीं पंढरीये ॥२॥ सन  
कादिक देव देहुढापाउलीं । गोपाळ बाकुली दाविताती ॥३॥ पुंडलिक  
नाचे देवमुनि सर्व । भीमातीरीं देव प्रगटले ॥४॥ ज्ञानदेव सोपान  
विसोबा खेंचर । नरहरी सोनार नाचताती ॥५॥ निवृत्ति मुक्ताई  
चांगदेव गाढा । हरीचा पवाडा झेलिताती ॥६॥

२४३. आपुलेनि हातें कवळु समर्पीं । ब्रह्मार्पण मुखीं ब्रह्मरूपें  
॥१॥ सोपान सांवता निवृत्ति निधान । यासि जनार्दन कवळु देतु  
॥२॥ ब्रह्मपद हरि बाह्य अभ्यंतरां । सर्वत्र श्रीहरि दिसे तया ॥३॥  
देऊनि हस्तक पुशी पीतांबरें । पुसतसे आदरें यथाविधि ॥४॥ रा-  
हीरखुमाई कासवी तुसार । अमृत पाझर सर्वाघटीं ॥५॥ निवृत्ति  
खेंचर सोपान सांवता । हरि कवळु देतां तृप्त जाले ॥६॥

२४४. चांगया लाधलें नामया दिधलें । विठया फावलें हरिकृपा  
॥१॥ प्रेमाचें पुतळे भीमातीरा आले । जयजयकार केले हरिभक्तीं  
॥२॥ वैकुंठ आपण भक्तांमाजि खेळे । पुंडलिक लीळे खेळतुसे ॥३॥  
निवृत्ति निवाला आनंदें नाचतु । उन्मनीं भरितु ज्ञानदेव ॥४॥

## नामसंकीर्तनमाहात्म्य.

२४५. न जाणती कळा कुसरी गोपाळा । नाम हें मंगळा अ-  
च्युताचें ॥१॥ हेचि मज द्यावें सप्रेम आपुलें । श्यातुसें पाउलें एव-  
ढ्यासाठीं ॥२॥ न मगे नेणे कांहीं याविण आणिक । सप्रेमाची भूक  
तृष्णा करी ॥३॥ समर्थाचे घरीं कांहीं नाहीं उणें । अखंड प्रेम देणें  
कृष्णनामीं ॥४॥ इतुकेंचि दातारा पुरवीं माझें कोड । यावीण का-  
बाड भार नेघें ॥५॥ निवृत्ति सप्रेम संजीवनी मूळ । स्मरतां काळ-  
वेळ नाहीं नामीं ॥६॥

२४६. भावभक्तिप्रेम दया शांति क्षमा । अखंडित प्रेमा असों द्यावा  
॥१॥ सर्वभूतीं भजन करावें सर्वथा । रामनाम कथा आरंभाव्या ॥२॥  
आपपर देहीं विचार करावा । हरिनामें दोहावा सर्वारूपीं ॥३॥ नि-  
वृत्तीचें जाय आनु नाहीं चित्तीं । रामनामें तृप्ती सदा असे ॥४॥

२४७. जनीं जनार्दन हाचि भावो दृढ । अवघेंचि गूढ नारी-  
जना ॥१॥ जडमूढ तरती हरिनाम छंदें । एकानाम पदें वैकुंठ  
रया ॥२॥ सत्वर उच्चार रामनाम चित्तीं । संसारखंती नाहीं तया ॥३॥  
निवृत्ति सत्पद इच्छित सर्वदा । भिन्न भेद कदा नाहीं चित्तीं ॥४॥

२४८. हरि प्रेम नित्या ज्यासी पै वसे । सर्वघटीं दिसे हरि  
आम्हां ॥१॥ रामकृष्णमाळा नित्य जप करी । तयासी संसारीं सुख  
आहे ॥२॥ अंतीचिये वेळे रामनाम जोडी । वैकुंठ परबडी तया नरा  
॥३॥ निवृत्ति अखंड हरिध्यान चित्तीं । संसार समाप्ति जाली तया ॥४॥

२४९. नाम मुखीं सदा तोचि पै भाग्याचा । तयासी यमाचा  
धाक नाहीं ॥१॥ रामराम हरि सर्वकाळ वसे । तेथेंचि वसे वसे हरी  
॥२॥ हरिध्यान वसे अखंड पै सर्वदा । न पवे तो आपदा इये जनीं  
॥३॥ निवृत्ति समता हरिभजन करी । सर्वत्र कामारी ऋद्धिसिद्धी ॥४॥

२५०. आशा पिपाशा नेघों पै चित्तीं । एका नामें तृप्ति सर्वकाळ  
॥१॥ रामराम नाम आम्हांसी अखंड । नेणों पै पाषांड नानामतें ॥२॥  
हरिनाम वाचे सार मंत्र आम्हां । अखंडित प्रेमा वसे चित्तीं ॥३॥  
निवृत्ति संचित गयनी पै सांगे । एका श्रीरंगें जोडी करा ॥४॥

२५१. ज्याचे मुखीं नाम अमृतसरिता । तोचि येक पुरता घट्ट



जाणा ॥१॥ नामाचेनि बळें कळिकाळ आपणां । ब्रह्मांडा येसणा तोचि  
होया ॥२॥ न पाहे यम काळ तयाकडे अवचिता । नामाची सरिता ज्याचे  
मुखी ॥३॥ निवृत्ति नामामृत उच्चारी रामनाम । नित्यता परब्रह्म  
याचे घरी ॥४॥

२५२. नित्य नाम वाचे तोचि एक धन्य । त्याचेचि शुद्ध पुण्य इये  
जनी ॥१॥ रामनामांकित नित्य नाम वाचे । दहन पापांचे एका नामें  
॥२॥ ऐसा जो नित्यता पढतसे नाम । नाहीं तया सम दुजें कांहीं ॥३॥  
निवृत्ति अव्यक्त रामनाम जपे । नित्यता सोहणे रामनाम ॥४॥

२५३. अखंड जपतु नाममंत्र वाचे । त्याहूनि दैवाचे कोण भूमीं  
॥१॥ अमृतीं राहिला त्यासि कायसें मरण । नित्यता शरण हरिचरणा  
॥२॥ नाममंत्रराशि अनंत पुण्य त्यासी । नाहीं पै भाग्यासी तयाहूनी  
॥३॥ निवृत्ति ह्याने सार रामनाम मंत्रु । कैचा त्यासि शत्रु जितीं जनीं ॥४॥

२५४. नाम नाहीं वाचे तो नर निर्दैव । कैसेनी दैव फावेल तया  
॥१॥ जपे नाम वाचे रामनाम पाठें । जाशील वैकुंठे हरि म्हणतां  
॥२॥ न पाहे पै दृष्टी कळिकाळ तुज । रामनाम बीज मंत्रसार ॥३॥  
निवृत्ति म्हणे नाम जपावें नित्यता । आपणची तत्त्वता होईल हरी ॥४॥

२५५. नामाचेनि बळें तरिजे संसार । आणिक विचार करूं नको  
॥१॥ नाम जपे वेगीं ह्याने हरी हरी । प्रपंच बोहरी आपेआप ॥२॥  
नित्यता भजन देवद्विज करी । नाम हें उच्चारी रामनाम ॥३॥ निवृत्ति  
जपतु रामनाम वाचे । दहन पापांचे आपेआप ॥४॥

२५६. नलगे मंत्रसार न लगति तपें । रामनाम सोहपें मूळ मंत्र  
॥१॥ रामनाम मंत्र जप तरे जना । तुटेल यांतना भवमूळ ॥२॥ ज्या-  
चेनि स्मरणें तरली पै याणिका । वैकुंठ लोका प्राप्त जाली ॥३॥ निवृत्ति  
ह्याने नाम हेंचि सार तप । जपकारे अमूप निरंतर ॥४॥

२५७. वेगु करी मना धरावें पै सार । नामाचि आचार राम-  
नामें ॥१॥ तरसीरे जना स्मरतां नामावळी । राहसि आढळीं वै-  
कुंठीं रया ॥२॥ सार तेंचि धरी असार तें निवडी । वैकुंठ चढोवडी  
रामनामें ॥३॥ निवृत्ति म्हणे सिद्ध असतां पै मंत्रु । रामनामें  
अनु नाशतील ॥४॥

२५८. नामाचेनि स्मरणें नित्यता पारणें । तेंवि विठ्ठल नामनाणें  
पंढरीये ॥१॥ विठ्ठल विठ्ठल मंत्र हेंचि निजशास्त्र । विचारितां सर्वत्र दुजें  
नाहीं ॥२॥ नामेंविणमूर्ख नित्य पै तया दुःख । नामें शुक्रमुख नित्य सदा  
॥३॥ निवृत्तीचें जाय विठ्ठल नामपाठ । एका नामें पापकोटि जाय ॥४॥

२५९. रामनाम नित्य अखंड पै चिर्त्ती । तयाचे पुरती सर्व काम  
॥१॥ रामराम नामें तुटती संसार । नाही त्या येरझार योनिमाळे  
॥२॥ हरिध्यान आह्मां हाचि मंत्र थोर । न करी विचार अन्यशास्त्रीं  
॥३॥ निवृत्ति अखंड जपतुसे नाम । हृदयीं सप्रेम मूर्ति त्याची ॥४॥

२६०. हरिवीण दैवत नाही पै अनुचिर्त्ती । अखंड श्रीपति नाम वाचे  
॥१॥ रामकृष्ण मूर्ती या जपा आवृत्ति । नित्य नामें तृप्ती जाली आम्हां  
॥२॥ नामांचेनि स्मरणें नित्य पै सुस्नात । दुजियाची मात नेणो आम्हां  
॥३॥ निवृत्ति जपतु अखंड नामावळी । हृदयकमळीं केशीराज ॥४॥

२६१. परापवाद कार्नीं परनिंदा झणीं । ऐकतां निजमौनी कृष्ण जप  
॥१॥ हरी हरी झणे नायके ते मातु । द्वैत तया आंतु नेचे बापा ॥२॥  
दुजियाची निंदा अपवाद सदा । वाचेसि गोविंदा जप करी ॥३॥ नि-  
वृत्ति तत्पर नाइके ते शब्द । नित्यता गोविंद जपतसे ॥४॥

२६२. परनिंदा झणीं परपीडा जर्नीं । नित्यता कीर्तनीं हरि जपे  
॥१॥ उच्चार पापाचा विभाग ये त्याचा । वेगें हरि वाचा जपे रया ॥२॥  
दुजिया पिडणें द्वैत तेंचि जाण । अद्वैत ते खूण हरी एकू ॥३॥ नि-  
वृत्ति तद्राक सर्व कृष्ण एक । अद्वैत हे लेख ब्रह्म सत्य ॥४॥

२६३. मीपण कळलें तूपण सांडिलें । कल्पने तोडिलें मुळींहुनी ॥१॥  
मुळ तें सुगवे फळ तें निमाळें । हरि हें घेतलें जीवन हेतु ॥२॥  
जालों पै सरता हरिनाम फाटें । नेतसे बैकुंठे गुरुकृपा ॥३॥  
निवृत्ति गयनी नाम नारायणीं । अखंडता ध्वनी रामनाम ॥४॥

२६४. कामना कामीकु वासना तार्किकु । रजतम सात्विकु एक-  
रूपें ॥१॥ तें हें कृष्णमय कृष्णनामें बळे । भक्तीभाव निखळे पोखितसे  
॥२॥ नित्य तें अनित्य आपणाचि सत्य । कार्याकारण कृत्य हरपे जेथें  
॥३॥ निवृत्तीचें ध्यान धारणा विसर । सर्व रूपें घर बैकुंठ माझें ॥४॥

२६५. अवसागर सार तरणोपाव सोपा । कृष्णनामें खेपा हरती जनां

॥१॥ रामकृष्ण मंत्र जनांसि उद्धार । आणिक हे साचार मार्ग नाही ॥२॥  
निष्काम कल्पना आर्धी सार्धी मना । ऐक्य समीरणा हेंचि करीं ॥३॥  
निवृत्ति धारणा गुरुचरण खुणा । ब्रह्मांड त्या खुणा गुरुकृपा ॥४॥

२६६. नलगती धनें असार संपत्ती । वायांचि गुंफती वासना  
रया ॥१॥ सार हरिनाम सार हरिनाम । निलता सप्रेम जपों आर्ही  
॥२॥ ध्येय ध्यान स्थिर मनाचा सांठा । नामेंचि वैकुंठ भक्त गेले ॥३॥  
निवृत्ति तत्पर रामनाम चित्तीं । एकानामें तृप्ति सर्वकाळ ॥४॥

२६७. शांतीचें भजन क्षमेचा कळवळा । गोपाळ सकळां देहीं  
नांदे ॥१॥ आचार पवित्र नामचि पै पात्र । सांठविलें अक्षर दो अक्षरीं  
॥२॥ रूपाचें सगुण निर्गुण दाटलें । नामेंचि आटलें मोहजाळ ॥३॥  
निवृत्ति पडळ उडालें तें भान । गयनीनें ज्ञान उपदेशिलें ॥४॥

२६८. रामनाम मुखीं तो एक संसार । येन्हवीं अघोर नरक  
रया ॥१॥ संसार नरक रामनाम सार । तरले पामर पतित देखा  
॥२॥ अजामेळा ऐसा तरला पतित । नारायण त्वरित आले तेथें  
॥३॥ उघडा मंत्र मार्ग गोविंद स्मरणें । रामनामकीर्तन मोक्षपद ॥४॥  
निवृत्ति संचीत रामनाम महिमा । अवधीच पौर्णिमा सोळा कळीं ॥५॥

२६९. शून्य साकार घटीं जीव शीव काढीं । मीपणासि तुटी एक्या-  
नामें ॥१॥ तें हें नाम सोपें रामकृष्णमाळ । यासि काळवेळ नाहीं नाहीं  
॥२॥ शून्य हेंही ठाये जीव जाये शिवीं । मन हें माधवीं हारपत ॥३॥  
निवृत्ति निमग्न शून्याकार घट । गुरुनामें मठ तेथें केला ॥४॥

२७०. रामराम जप समखें साधावा । अहंकार टाकावा अहंबुद्धी  
॥१॥ सुटसी रे नामें आपें आप संभ्रमें । निल नाम नेमें जप तूं जाये ॥२॥  
देवेंविण नाहीं सर्व शाख बोले । हरिरूपीं बोधले तेचि धन्य ॥३॥  
सुखावरी सुख जिसंगरे आचरे । केशव निर्धारें तुष्टे सदां ॥४॥ नि-  
वृत्ति झणें होईल अगाध । एकनामें गोविंद तुष्टे सदा ॥५॥

२७१. प्रल्हाद परीक्षिती ध्रुव बाळ म्हणली । उपमन्यूची गती  
क्षीरसागरी ॥१॥ भक्त हे तरले नामाचेनि बळें । कळिकाळासि खेळे  
दों अक्षरीं ॥२॥ आदि अंबकृषी भक्त निजसखा । दो अक्षरीं लेखा  
केला तेणें ॥३॥ उद्धव अकूर आणि तो विदूर । दो अक्षरीं पार

उतरले ॥४॥ हनुमंत दास रामनामें उदास । कळिकाळासी भाव  
सांगतसे ॥५॥ द्रौपदी सुभद्रा गोपाळ गोपिका । बळीभद्र सखा दो  
अक्षरीं ॥६॥ नंद तो वसुदेव उग्रसेन राजा । यादव पै पैजा दो अक्षरीं  
॥७॥ निवृत्ति म्हणे ते अक्षर दोनी राम । जपतां पावे धाम वैकुंठीचें ॥८॥

२७२. पुंडलिक सुख सांगतां अशेष । दिनकाळ हरिख कोंदाट-  
ला ॥१॥ तें रूप सेविती मुनिजन साधु । विठ्ठलनामें कंदु तुटे जनां  
॥२॥ नित्यता कीर्तन तुटेल बंधन । आत्माराम घन तुटेल जना ॥३॥  
विवेक वैराग्य ज्ञानाचें सौभाग्य । नित्यता आरोग्य हरिनामें ॥४॥  
पर्वणीचें सार विठ्ठल उच्चार । नित्यता आचार विठ्ठलनामें ॥५॥  
निवृत्ति घनवट विठ्ठलनाम पेठ । नित्यता वैकुंठ पंढरीये ॥६॥

२७३. हरिवीण चित्तीं न धरीं विपरीत । तरताती पतीत रामनामें  
॥१॥ विचारुनी पाहा ग्रंथ हे अवघे । जेथें तेथें सांगे रामनाम  
॥२॥ व्यासादिक भले रामनाम पाठी । नित्यता वैकुंठीं तथा घर  
॥३॥ शुकादिक मुनि विरक्त संसारी । रामनाम निर्धारी उच्चारिलें  
॥४॥ चोरटा बाल्मिक रामनामी रत । तोही एक सरत रामनामी  
॥५॥ निवृत्ति साचार रामनामी दृढ । अवघेंचि गूढ उगाविलें ॥६॥

२७४. सर्वभूतीं दया शांति पै निर्धारी । तो योगी साचार  
जनीं इये ॥१॥ नलगे मुंडणें काया हे दंडणें । अखंड कीर्तनें स्मरे  
हरी ॥२॥ शिव जाणे जीवीं क्षरला चैतन्य । हें जीवीं कारुण्य  
सदाभावी ॥३॥ गगनीं सूर्य तपे अनंत तारा लोपे । एकुचि स्वरुपें  
आत्मा तैसा ॥४॥ उगवला कळीं उल्हासु कमळीं । तैसा तो मंडळीं चंद्र  
देखा ॥५॥ निवृत्तिमंडळ अमृत सकळ । घेतलें रसाळ हरिनाम ॥६॥

२७५. गगनीचि तारा वायो-वसे सैरा । गगन गाभारा स्थिर होय  
॥१॥ अवचित गगनीं वर्षें पै संपूर्ण । आपणचि पतन तारा पावे  
॥२॥ निवृत्ति तारा त्यापरी विचारा । रामनाम खरा तरावया ॥३॥

२७६. द्वैताची वाढी अद्वैत सुरवाडी । नामाची पस्वडी आह्वां  
घरीं ॥१॥ नाम थोर आम्हां जपूं पै साचार । विठ्ठल विचार  
हृदया माजी ॥२॥ निवृत्ति स्वानंदें विठ्ठलीं आनंद । नित्य प्रसन्नानंद  
हृदयामाजी ॥३॥

२७७. अचेत आत्मा चेतविला साचा । प्रबोध नामाचा रामनामीं  
॥१॥ हें सुख साचार निरंतर सर्वां । एकतत्त्वां भावीं आचरण ॥२॥  
निवृत्ति द्वारे आत्मा हाचि पै विटल । नाहीं बहुसाल कर्मकांड ॥३॥

२७८. रूप ध्यावो ध्यानीं आईकों पै कीर्तनीं । पारणें श्रवणीं नय-  
नाचिये ॥१॥ हृदयीं विटलु ध्याता निरंतर । वैकुण्ठ साचार प्राणियांसी  
॥२॥ अनंत जन्माचें प्रायश्चित्त हरी । विटल साजिरी मीदावळी ॥३॥  
निवृत्ति साधन रूप ध्यान ध्यानीं । मनाची उन्मनि हरिचरणीं ॥४॥

२७९. ध्यान धरा हरीं विश्रांति नामाची । विटलीं साची मनो-  
वृत्ति ॥१॥ ध्यानविण मन विश्रांतिविण स्थान । सूर्यविण गगन  
शून्य दिसे ॥२॥ नलगे साकार विटल मनोवृत्ति । प्रपंच समाप्ति  
ती अक्षरीं ॥३॥ निवृत्ति समता विटल कीर्तन । करितां  
अनुदिन मनमेळे ॥४॥

२८०. हरिवीण भावो तो वायांचि संदेहो । हरिदेवा देवो  
आहे सत्य ॥१॥ हरिवीण वाचे ऐसें जया साचे । नाहीं त्या यमाचे  
मोहोजाळ ॥२॥ हरिवीण सार नाहीं पै निर्धार । हरिवीण पार  
न पविजे ॥३॥ निवृत्ति श्रीहरि चिंतिता निरंतरी । हरि एकु  
अंतरीं सर्वीं नांदे ॥४॥

२८१. नाममंत्रसार नित्य निरंतर । येणेंचि संसार तरे जाणा  
॥१॥ एकेविण दुजें नाहीं नाहीं सहजें । नाम मुखें भोजे घेईजेसु  
॥२॥ निवृत्ति द्वारे पार विटलीं उच्चार । तयाचा संसार मोक्षरूप ॥३॥

२८२. मोक्षाचेनि देठें मोहपाशा गिळी । कैसेनि गोपाळीं ससा  
होय ॥१॥ मोहाचें मोहन चिंतिता श्रीहरि । बाहिजु भीतरीं अवघा  
होय ॥२॥ दिननिशीं नाम जपतां श्रीहरीचें । मग या मोहाचें मोहन  
नाहीं ॥३॥ निवृत्ति आगम मोहन साधन । सर्व नारायण एकातत्त्वं ॥४॥

२८३. प्रवृत्ति निवृत्ति या दोन्ही सहज । जनीं वनीं काज क-  
रूनी असती ॥१॥ नारायणनाम जपतांचि दोन्ही । एकतत्त्वांकरणीं  
सांगिजे गुज ॥२॥ आशेचे विलास गुंफोनि महिमा । तत्त्वां तत्त्व सी-  
मा निजज्ञानें ॥३॥ निवृत्ति तत्त्वता मनाचें मोहनानित्य समाधान रामनामें  
२८४. सम सुखाचें विषम मोहाचें । द्वैत पापाचें घेसी क्षणीं ॥१॥

समसेज बाज सर्वदरे भोगी । एकरूप जगीं हरी नांदे ॥२१॥ स्वरूप सु-  
लभु हरि माझा लठा । नामेंचि वैकुंठा नेतु असे ॥२२॥ निवृत्ति दिवटा  
सर्वकाळ जपे । वैकुंठ सोपें एक्यानामें ॥२४॥

२८५. नामांमृत पिक हेंचि घेई सुख । नलगती शोक जन्म-  
मृत्यूचे ॥१॥ रामनामकथा साधि का परमार्था । पावसील पै हिता  
नाम घेतां ॥२॥ विश्व हें पै अंध मायेचें विशद । नेणे अर्थभेद तरुणोपाय  
॥३॥ निवृत्ति ह्याणे रूप तें प्रकाशलें दीप । पंढरिसमीप भीमातीरीं ॥४॥

२८६. हरिवीण भाव तो सर्वचि व्यर्थ । हरि हा समर्थ भाव थोर  
॥१॥ रामकृष्णनाम हाचि थोर उच्चार । भावा भाव सार एका नामें ॥२॥  
निल्य नाम घोष उच्चारितां वाचे । यम काळ साचे वंदी तया ॥३॥  
निवृत्ति स्मरस्तु रामनाम भाव । सर्व एक देव चाड आम्हां ॥४॥

२८७. मन गेलें देवीं ध्यान गेलें रूपीं । राहिलें स्वरूपीं तल्लीन  
देखा ॥१॥ सुखदुःख नाहीं सुखदुःख नाहीं । नाम मात्र पाहीं हरी बोळे  
॥२॥ एकतत्त्व सार रामनाम सुख । नलगे ते भूक प्रपंचाची ॥३॥ नि-  
वृत्ति सत्वर उच्चारण नाम । वैकुंठधाम तया देहीं ॥४॥

२८८. एक तत्त्व हरि असे पै सर्वत्र । ऐसें सर्व शास्त्र बोलिलेलें  
॥१॥ हरिनामें उद्धरे हरिनामें उद्धरे । वेगीं हरित्वरें उच्चारी जो  
॥२॥ जपतां पै नाम यम काळ कापे । हरी हरी सोपें जपिजेसु ॥३॥  
निवृत्ति ह्याणे हरि नामपाठ जपा । जन्मांतर खेपा अंतरती ॥४॥

२८९. जपतां कुंठिणी उतरे विमान । नाम नारायण आलें मुखा  
॥१॥ नारायण नाम तारक आह्वां । नेणीं पै महिमा अन्य तत्त्वीं ॥२॥  
तारिले पतीत नारायण नामें । उद्धरिलें प्रेमें हरिभक्त ॥३॥ नि-  
वृत्ति उच्चार नारायणनाम । दिननिशीं प्रेम हरी हरी ॥४॥

२९०. उपरति मनाची साधन विदेही । तरिजेल बाही रामनामें  
॥१॥ हरिवीण सुटिजे ऐसें नाहीं बोलिलें । सर्वही शोधिलें शास्त्र आम्हीं  
॥२॥ द्वैताची हे वाढी प्रपंचाच्या घरीं । अद्वैत कामारी भोगिजेसु ॥३॥  
निवृत्तीचें सार हरी हरी निर्मळ । साधन केवळ हरिफळें ॥४॥

२९१. एकेवीण दुजें नाही पै सृष्टी । हें ध्यान किरिटी दिखलें  
हरी ॥१॥ नित्यता श्रीहरी जनीं पै भरला । द्वैताक अंबोला तया

धरी ॥२॥ हरीविणें देवो नाहीं नाहीं जनीं । अखंड पर्वणी हरी जपतां ॥३॥ निवृत्ति साकार हरिनाम पाठ । नित्यता पै वाट हरिपाठें ॥४॥

२९२. हरिमार्ग सार येणेंचि तरिजे । येन्हवीं उमजे संसार रया ॥१॥ जपतां श्रीहरी मोक्ष नांदे नित्य । तरले पै सत्य हरिनामें ॥२॥ काय हें ओखद रामनाम अमृत । हरिनामें तृप्त करी रया ॥३॥ निवृत्ति साचार हरिनाम जपतु । नित्य हृदयांतु हरी हरी ॥४॥

२९३. संसार सुफळ हरिनाम उच्चारितां । येन्हवीं मरतां अवोगति ॥१॥ संसार असार श्रीपाति साचार । नामेंवीण पार न पविजे ॥२॥ हरिहरि ह्यणतां उतरले पार । दुर्धर संसार तरले रया ॥३॥ निवृत्तीचा जप हरी हा उच्चार । संसारसागर तारक हरी ॥४॥

२९४. राम नाम वाचे तोचि एक धन्य । त्याचेंचि शुद्ध पुण्य झये जनीं ॥१॥ रामनामांकित नित्य मंत्र ज्याचे । दहन पापाचें एका नामें ॥२॥ ऐसा जो नित्यता पढतसे नाम । नाहीं त्या सम दुजें काहीं ॥३॥ निवृत्ति अव्यक्त रामनाम जपे । नित्यता सोहपें रामनाम ॥४॥

२९५. सर्वरूपें हरी ऐसें मन करी । वासना प्रहरी नामपाठें ॥१॥ रामकृष्ण वाड सर्व हें वैकुण्ठ । दिसेल प्रकट निजरूपें ॥२॥ व्रत तप तीर्थ नाम हें अनंत । माजि सामवत आत्मनाथी ॥३॥ निवृत्ति ह्यणे तें नाम नामनुदे जप । फळले संकल्प रामनामें ॥४॥

२९६. विश्वीं हा विश्वात्मा क्षरला असे आत्मा । अहं बोध रामा दूर करी ॥१॥ भाव धरी जनीं विचरे जनार्दनीं । हरिनाम कीर्तनीं सुख भोगी ॥२॥ येथुनि हें सर्व आकारले भाव । रोहिणीची माव ऐसी आहे ॥३॥ निवृत्ती सागर सेवी पांडुरंग । रंगे हा श्रीरंग सर्वरंगें ॥४॥

### संतमहिमा.

२९७. शांति क्षमा दया सर्वभावें करुणा । तोचि नारायण आवडे दासु ॥१॥ तोचि एक साधु बोलिजे पै जनीं । निरंतर ध्यानीं कृष्णमूर्ति ॥२॥ जीवशिव एक सर्वत्र चैतन्य । ऐसें जया कारुण्य तोचि धन्य ॥३॥ तोचि एक भक्तु हरिहरि ह्यणे । नित्य नारायणें

तारिजे ल्यासी ॥४॥ येउनी जनीं-सदा पै तो विदेही । तारकु सबाहीं सप्रेमळु ॥५॥ निवृत्ति सांगतु भक्तीचा महिमा । करी शांति क्षमा तो विरळा असे ॥६॥

२९८. हरिदास संगें हरिरूप खेळे । ब्रह्मादिक सोहळे भोगिताती ॥१॥ संत मुनिदेव सनकादिक सर्व । तींहीं मनोभाव अर्पियेला ॥२॥ पुंडरिकफळ वोळलें सफळ । शंकर सोज्वळ प्रेमें डुले ॥३॥ निवृत्ति लोळत चरणरजीं लाठा । माजि ल्या वैकुंठा आत्मलिंगीं ॥४॥

२९९. सोपान संवगडा स्वानंद ज्ञानदेव । मुक्ताईचा भाव विठ्ठलराज ॥१॥ दिंडी टाळघोळ गाती विठ्ठलनाम । खेचरासी प्रेम विठ्ठलाचें ॥२॥ नरहरि विठा नारा ते गोणाई । प्रेमभरित डोर्हां वोसंडती ॥३॥ निवृत्ति प्रगट ज्ञानदेवा सांगे । पुंडलिकसंगें हरी खेळे ॥४॥

३००. वोळलें दुभतें सर्वांसि पुरतें । प्रेमाचें भरतें वैष्णवांसी ॥१॥ लोळती चरणीं वैष्णव गोमटे । पुंडलिकपेठे हरी आला ॥२॥ सोपान खेचर ज्ञानदेव लाठा । देताती वैकुंठा क्षेम सदा ॥३॥ निवृत्तीनें हृदयीं पूजिलें तें रूप । प्रत्यक्ष स्वरूप विठ्ठलराज ॥४॥

३०१. धन्य हा खेचर धन्य हा सोपान । भक्तीचें जीवन जनक हेतु ॥१॥ धन्य याचें कूळ पवित्र कुशळ । नित्य या गोपाळ जवळीं असे ॥२॥ याचेनि स्मरणें नाशती दारुणें । कैवल्य पावणें ब्रह्मामाजि ॥३॥ निवृत्ति ह्याने परब्रह्म हें साकार । तेथील अंकूर उमटले ॥४॥

३०२. कमळाच्या स्कंधी गुणी गुढारलें । वरी आकारलें फूल त्या ॥१॥ सुमनाचेनि वासें भ्रमरभुलले । मार्ग पै विसरले इंद्रियांचा ॥२॥ तैसेहे संत विठ्ठलीं तृप्त । नित्य पै निवांत हरिचरणीं ॥३॥ नाठवे हे दिन नाठवे निशीं । अखंड आह्वांसि हरिराजा ॥४॥ तल्लिन प्रेमाचे कळोळ अमृतांचे । डिंगर हरीचे राजहंस ॥५॥ टाहो करूं धोरु विठ्ठल कीर्तनें । मनाच्या सुमनें हरी पुजूं ॥६॥ निवृत्ति निवांत तल्लीन पै जाला । प्रपंच अबोला हरिसंगें ॥७॥

३०३. गयनि गहिवरु कृपेचा उद्गार । वरुषला उदार अमृतमय ॥१॥ तोचि ओष साचा मुक्ताईसी लाठा । चालिलो वैकुंठा समारंभें ॥२॥ कुंचे गरुडटके टाळ श्रुति हरी । चालिलें गजरीं हरिसंगें ॥३॥ निवृत्ति वैष्णव सोपान खेचर । करिताती गजर हरिनामाचा ॥४॥



## उपदेश.

## जन व मुमुक्षु यांस उपदेश.

३०४. देहाच्या दीपकीं एकी वस्तु चोख । असोनियां शोक कां करितोसी ॥१॥ देहभरी आत्मा नांदे निरंतर । असतां हा विचार कां धांवतोसी ॥२॥ तुझें तूं पाहीं आहे तें घेईं । एकरूप होईं गुरुखुणें ३ निवृत्तीचें सार हरिरूप सदा । नित्य परमानंदा रातलासे ॥४॥

३०५. समता धरा आधीं टाका द्वैतबुद्धी । आपेआप शुद्धि गोविंदां रया ॥१॥ शम नांदे हरि विषम अघोरीं । निवृत्ति चराचरीं संमतुसे ॥२॥ शमशेजबाज शम केशिराज । शमेतुष्टे भोज आत्मराज ॥३॥ निवृत्तीचें धन अखंड परिपूर्ण । आपणाचे नारायण तुष्टे सदा ॥४॥

३०६. देहीं देव आहे हें बोलती वेद । परि वासनेचें भेद न दवडिती ॥१॥ वासना पै चोख तेथेंचि वैकुण्ठ । भावोचि प्रगट होये जनां ॥२॥ नलमती सायास करणें उपवास । नाममात्रें पाश तुटे जनां ॥३॥ निवृत्ति पहातु देहामाजि प्रांतु । देवोची दिसतु सर्वाघटीं ॥४॥

३०७. सर्व हरि दिसे जनींजनीं वसे । भवदृश्य भासे भक्तजनां ॥१॥ ऐसें कांहीं करा सहज तें आवरा । जन्मभरोवरा पडों नका ॥२॥ भावना श्रीधर भाविक हरिहर । भजनीं श्रीवर सर्व तुष्टे ॥३॥ निवृत्ति निधान आत्मा हाचि जीवन । भवयुक्त धन भावें पावे ॥४॥

३०८. परासी परते परनिंदा नको । सर्व विष्णु एको हेंचि ब्रह्म ॥१॥ यातें पै निंदितां न पवसी अच्युता । हरिहरि ह्मणतां उद्धरसी ॥२॥ जन ब्रह्म हरि यातें ज्ञणें निंदितां । ब्रह्मसायोज्यता न पविजे ॥३॥ निवृत्ति तत्पर सर्व लेखी आप । वासना संकल्प रामकृष्ण ॥४॥

३०९. दुजियाची निंदा दुजेपण सदा । द्वैत तें गोविंदा नावडे रया ॥१॥ दुजेपणा भिन्न सर्व जनार्दन । ब्रह्म सनातन पावसी रया ॥२॥ कायाद्वैतभाव दुजिया छळणें । ब्रह्म हें येसणें ठाव नेदी ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे तो नर येथें गुंफला । द्वैताचा गोविला योनिमाळे ॥४॥

३१०. अपशब्द कानीं पडतांचि द्वैत । नाम हें अच्युत नये रया ॥१॥ परनिंदा पीडा करितांचि मूढा । पडिलासि वेढा योनिमाळे ॥२॥

आपस्तुति नको आपपर एको । विष्णुपणें लोपो भान तुझें ॥३॥ निवृत्ति सत्वर द्वैत हैं निरसी । अद्वैत समरसीं दिधला असे ॥४॥

३११. आपपर शून्य आपीं करी लीन । आपपर जाण हरी असे ॥१॥ करितां उपाधि द्वैत तें उपजे । तथा अधोक्षजें नुद्धरिजे ॥२॥ दुजिया सौजन्य दुजेपण सांडी । अद्वैत पै मांडी सुखगोष्टी ॥३॥ निवृत्ति साकार परासि अद्वैत । परे परमांमृत गोपवेषें ॥४॥

३१२. वासनेचें द्वैत सांडुनि परतें । अद्वैता अस्तें भोगी हरी ॥१॥ दुजियाची सृष्टि नाहीं नाहीं भिन्न । सर्व नारायण बिंबलासे ॥२॥ आत्मरूपें जन मानी कारे मूढा । होसी माजिवडा ब्रह्मामाजि ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे द्वैत सांडी सांडी कथा । अद्वैत अच्युता नित्य सेवीं ॥४॥

३१३. पितृ मातृ निंदिता द्वैत हेंचि खोटें । अर्चन गोमटें एको विष्णु ॥१॥ निंदिता पितरांसि नपवे हृषीकेशी । योनीचे माळेसि गुंफसील ॥२॥ वित्त शाठ्य करी प्रपंचाचरण । पितृ जनार्दन न पावसी ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे नरु द्वैताचा पामरु । अद्वैतीं सुरवरु नाहीं रया ॥४॥

३१४. कल्पना मासोळी भवजाळ जळीं । पाशाचिये जाळीं गुंतताहे ॥१॥ मायाजाळ गोंवी भवसिंधु दावी । मन हें माधवीं गोंवी जनां ॥२॥ विषयाचें पोखणें पाहातां तेथ शून्य । झणीं हेंतूं मन जाऊं देसां ॥३॥ निवृत्ति साधन मन हें आवर । गुरुचरणीं स्थिर बिडार धरी ४

३१५. भवार्णव हेतु काय सांगो मातु । कल्पना हे तंतु छेदीयेला ॥१॥ नाहीं आह्मां टावो नाहीं आह्मां गांवो । वासना संदेहो बुडलासे ॥२॥ मनावें सुमन हरिचरण स्थान । जन जनार्दन यथा हेतु ॥३॥ निवृत्ति निरोपण ब्रह्म हें साधन । गुरुकृपा खूण हिता आली ॥४॥

३१६. आगम निगम सर्व सर्वोत्तम । दिनदिशीं राम सेवीतसे ॥१॥ आत्मा गोड हरि आह्मां चाड धरी । अरिते संहारी आह्मां-माजी ॥२॥ नेघो हरिविण दुजें तेथें भिन्न । सांगितली खूण गुरुराजें ॥३॥ निवृत्ति गयानि प्रसाद उन्मनी । निरंतर ध्यानीं रामनाम ॥४॥

३१७. कल्पना काजळी कल्पिलें कवळी । कैसनि जवळी देवो होय ॥१॥ टाकीं हे कल्पना दुरित वासना । अद्वैत नारायणा भज-कारे ॥२॥ मोहाच्या जीवनीं नको करूं पर्वणी । चितीं को आसनीं

नारायण ॥३॥ निवृत्ति अरुवारु कृष्णनाम पै सारु । कल्पना साचारु हरी जालु ॥४॥

३१८. भाग्येविण नसे जनां भाव वसे । तेथें सर्व दिसे हरि माये ॥१॥ फळेंलें अमूप कृष्णनाम तप । उच्चारितो खेप हरे जना ॥२॥ नंद ते यशोदा देवकी मुकुंदा । वसुदेव सदा भाग्यनिधी ॥३॥ निवृत्ति संपूर्ण गुरुमुखें खुण । भाग्येविण जाण नये मुखा ॥४॥

३१९. निःसंदेह हरि भावयुक्त करी । भजन निर्धारी सत्वशीळ ॥१॥ रज तम खंडी वासना हे मुंडी । चित्त हें अखंडी हरिपंथी ॥२॥ साधन हरिपंथु हाचि निज हेतु । गुरु मुखें मातु ऐशी असे ॥३॥ निवृत्तीचें धन हरि आत्मा जाण । हरि हाचि पूर्ण जनकु रया ॥४॥

३२०. सुखदुःख कांहीं भजनप्रवाहीं । मायामोह पाही हरि रया ॥१॥ हरिरूपीं सुख हरिरूपीं दुःख । हरिरूप शोक आत्मा माझा ॥२॥ साकार निराकार सर्व हा आचार । हरिरूप सार भजनभाव ॥३॥ निवृत्तीचें ज्ञान हरिरूप ध्यान । मनाचें उन्मन हरिरूपीं ॥४॥

३२१. पितृपिता हरि पूर्वज पुरातनु । नाम नारायण पांडुरंग ॥१॥ तो ध्यायिजे जनां अद्वैत वासना । द्वैताची भावना दुरी करी ॥२॥ वेदार्थाचा अर्थ पाहतां समर्थ । तोचि हा भरीत कृष्णराज ॥३॥ निवृत्तीचा जपु गयनी समीप । सर्व कृष्णरूप गुरु माझा ॥४॥

३२२. द्वेषितां अच्युता द्वेषता पूर्णता । नपवे अनंता भाव त्याचा ॥१॥ भावेंशीळ काज भावें अधोक्षज । भावें सकळ काज सफळ होय ॥२॥ भाविक भजन भाविक पूजन । तेथें जनार्दन तुष्टतसे ॥३॥ निवृत्ति करुणा भाव नारायणा । सर्व जनार्दना अपियेलें ॥४॥

३२३. पितृगोत माता भजन स्वभावता । जन्मोनि अनंता प्रिय होसी ॥१॥ तोचि भजनपंथ सुगम समर्थ । निल्यता अनंत तृप्त असे ॥२॥ पितृमाता विष्णु एक भाव प्रश्रु । दिननिशीं कृष्ण न विसवे रया ॥३॥ निवृत्ति सादर कृष्ण परात्पर । माता पिता सार आझां होये ॥४॥

३२४. कैवल्य देही आत्मा असोनि हिंडसीं । गर्भवासा येशी नाना जन्मीं ॥१॥ मन करीं एकट आत्मा करीं सुभट । आपें आप वैकुंठ एका-  
तरे ॥२॥ या रूपें चिंतितां आत्मरूपें पाहतां । तत्त्वांतत्त्व समता

मिळोनि जाये ॥३॥ निवृत्ति सधर एकतत्वां विचार । मन मार्ग साचार हारपला ॥४॥

३२५. क्षमाचा विस्तार क्षेत्रज्ञ वृत्ति । अवधी हे क्षिती एकरूपे ॥१॥ शांति दया पैसे क्षमा जया रूप । अवघेचि स्वरूप आत्माराम ॥२॥ निंदा द्वेष चेष्टा या अभिमान भाजा । सांडुनियां भजा केशवासी ॥३॥ निवृत्ति तिष्ठतु एकरूप चित्त । अवधीच समस्त गिळियेली ॥४॥

३२६. तिमिर पडलें प्रपंच भासे । झाकोळला दिसे आत्मनाथ ॥१॥ हरिवीण दुजें चिंतितां निभ्रांत । अवघेचि दिसत मायाभ्रम ॥२॥ सांडूनि तिमिर सर्व नारायण । हेंचि पारायण नित्य करीं ॥३॥ निवृत्ति सज्जन अवघा आत्माराम । एकतत्वबीज जपा लाहो ॥४॥

३२७. दिसे वरिवरि नाम अवघें वैकुण्ठधाम । जपतो शिव वर्म रामनाम ॥१॥ तें रूप समरस गोकुळीं हृषीकेश । नंदाधरी गोपवेषें हरि खेळे ॥२॥ समाधिधनधाम वैकुण्ठ हरिसम । योगियां पूर्ण काम हृदयां सदा ३ निवृत्तीं कथिलें गुरुगयनी प्रसादें सकळ हा गोविंद आत्माराम ४

३२८. भक्तिज्ञान वैराग्य तिहीचें शोधन । जनीं जनार्दन हेंचि खरें ॥१॥ भक्तीविण देव नपवे सावेव । रोहिणीची माव तैसा दिसे ॥२॥ वैराग्यें तापलें ब्रह्मांड देखिलें । वासनें मुंडिलें निःसंदेहें ॥३॥ निवृत्ति ज्ञानार्क विज्ञान सम्यक । भावशीळ देख जनीं इये ॥४॥

३२९. लटिका संसार वाढचिसी व्यर्थ । विषयाचा स्वार्थ झणें करीं ॥१॥ नको शिणों दुःखें कां भरसि शोकें । एकतत्त्वे एके मना लावीं ॥२॥ लावीं उन्मनी टाळी टाळिसी नेई बाळी । अखंड वनमाळी हृदयवटीं ॥३॥ निवृत्ति चपळ राहिला अचळ । नाहीं काळ वेळ भजतां हरी ॥४॥

३३०. गगनीं अभ्र चाले चंद्र असे निश्चळ । पृथ्वीतळीं बाळ चाले ह्मणे ॥१॥ भ्रमाचें भुलीव आलेंसे पडळ । प्रत्यक्ष केवळ डोळी यांसी ॥२॥ असें तें न दिसे नसे तें अभासे । विषयांच्या विषे धारलेंसे ॥३॥ निवृत्ति कवळ भ्रमाचा सांडिला । अखंड ध्यायिला हृषीकेश ॥४॥

३३१. मोक्षमुक्ती चारी एकतत्त्वे हरी । बाहिजुभीतरीं हरि करी ॥१॥ तराल स्वभावें एकाएक देवें । एक हरीं भावें ऐसा कीजे ॥२॥

टाका हें पै द्वैत अद्वैत सिद्धांत । मोक्ष मार्ग हेत एकातत्त्वे ॥३॥  
निवृत्तीचा मार्ग एक रूपे सांग । नाही पै पांग कल्पनेचा ॥४॥

३३२. गगनींचा ईश गगनीं समरसे । अवचिता काळपाश टाकी-  
तुसे ॥१॥ न लोटे पै निशी कैचा अहर्निशी । काळाचे कवेसि जनु आह्णे  
॥२॥ निवृत्ति ह्याने जन नेणतां पतन । हरिचरणीं मन स्थिर राह्णे ॥३॥

३३३. देववीण ठावे नाहीं रये मही । आत्मप्रकाश पाहीं बिंबलासे  
॥१॥ वासना संगु करिते पांगु । जिवशिव भंगु कल्पनेचा ॥२॥ सर्व  
जीवशिव हाचि धरा भाव । हारपला सर्व हरी रूपी ॥३॥  
निवृत्ति तारक हरिरूप एक । हाचि एक विवेक एकतत्त्वीं ॥४॥

३३४. ज्ञानाचिया गोष्टी सांगतो चावटी । भाव नाहीं पोटीं ते काय  
करुं ॥१॥ भावबळें देव भावबळें देव । भक्तीचा स्वभाव ऐसा असे ॥२॥  
जनां उपदेशी जनीं हृषिकेशी । आपण भक्तीसी दुःहावितु ॥३॥  
निवृत्ति ह्याने भक्तिभाव हा सफळ । तेथे अद्वैत कृपाळ बिंबलेसे ॥४॥

३३५. मी माझें रोकडें केलें फाडोवाडें । ब्रह्मांडा एवढें दिसाळ थोर  
॥१॥ मी माझें टवाळ अवघाचि गोपाळ । मी तूं हें सोज्जळ ब्रह्मरूप ॥२॥  
मीपण उतरे तूपणत्व नुरे । वेगीं विट्ठल धुरे शरण जावें ॥३॥ नि-  
वृत्ति ह्याने मीतूपणें सगळ । तुजमाजि गोपाळा रहिवासु ॥४॥

३३६. समता वर्तवी अहंता खंडावी । तेणेंचि पदवी मोक्ष-  
मार्ग ॥१॥ क्षमा घरीं चित्तीं अखंड श्रीपति । एक तत्त्व चित्तीं ध्या-  
ईजेसु ॥२॥ नाम हाचि मंत्र निल्य नाम सार । दुसरा विचार घेऊं  
नको ॥३॥ अन्य शास्त्रें भजतां नाहीं पै मुक्तता । हरिनाम गातां  
मुक्ति रोकडी ॥४॥ निल्य सुख ध्यावें नामचि अनुभवावें । तरिच  
सुख पावावें इहींलोकीं ॥५॥ निवृत्ति भजन निल्य अनुष्ठान । एक-  
रूपध्यान मनीं ध्यातु सदा ॥६॥

३३७. क्षमा सम वेम हाचि परिपूर्ण । राम होई तूं निष्काम निःसंदेह  
॥१॥ तूंचिरे साचार होसील पूर्णता । निर्गुणी समता नाहीं जैसी  
॥२॥ व्योमामार्जी अभ्र जातसे सरळ । त्यासी अलुमाळ दृश्य नव्हे  
॥३॥ निवृत्ति ह्याने नव्हे हें तैसें चोख । अंतरबाह्य वेष आत्मरूपें ॥४॥

३३८. दीपाची कळिका दीपींचि सामावे । तैसा जिवशिव

वोळखीवोजी ॥१॥ दीप आहे देहीं तयाचे हे प्रकाश । त्याचेनि सावकाश हरी भजे रया ॥२॥ न मिळे आयुष्य न मिळे घटिका । देह क्षण एका जाईल रया ॥३॥ निवृत्तीचा दीप दीपाचिये मुसे । आटोनि सौरसें एक जाला ॥४॥

३३९. भेदूनि ब्रह्मांड आणियेली कळा । नित्यता सोहळा हरि-प्रेमें ॥१॥ हरि धरा चित्तीं मन मारा मुक्ती । प्रपंचसमाप्ति हरिपाठें ॥२॥ विश्रान्तिशीं स्थान आसनीं शयनीं । हरिध्यानपर्वणी पुरे आह्वां ॥३॥ निवृत्तिसागर हरिरूप नित्य । सेविला तो सत्य दो अक्षरीं ॥४॥

३४०. जाणिवेचेनि पैसे वासना हे हिंडे । आनान ब्रह्मांडे शो-धिताहे ॥१॥ तैसें नको जनां निरंतर वासना । वैकुंठ भजना करा जो रया ॥२॥ जाणीवनेणीव अवघा श्रीअनंत । नेणोनि उचित हरि भज ॥३॥ निवृत्तीचे तट भजन अविनाश । भजनेंचि पाश तुटे रया ॥४॥

३४१. संसार भ्रमें भ्रमले हे जीव । नेणती हे माव रोहिणीची ॥१॥ जाईल हा देह सरेल आयुष्य । आपेंआप भविष्य उभें राहे ॥२॥ वेगु करा आधीं रामनाम चिंतना । जंव नाहीं पाहुणा काळ आला ॥३॥ सर्वज्ञ श्रीराम ऐसा करा वाचे । सुटतील मोहाचे मोह-पाश ॥४॥ तिमिरपडळ निमाली पै दष्टी । प्रपंच हे सृष्टि दिसतुसे ॥५॥ निवृत्तीचें सार रामकृष्णनाम । वैकुंठ परम सर्वकाळ ॥६॥

३४२. आकारी दिसे निराकारी वसे । तोचि हृदयीं दिसे अरे जना ॥१॥ नाहीं तो आहे न दिसे ना पाहे । अवघा होउनि राहे तन्मयता ॥२॥ स्वरूप उखर मनोमन सार । एकतत्त्व निर्धार हरी नांदे ॥३॥ नि-वृत्तीची खूण अवघेंचि होणें । एका नारायणें भरलें दिसे ॥४॥

३४३. परंपरा भक्त उद्धरिले प्रेमें । सांडिलें दुर्गमें संसारिके ॥१॥ नसतें भवभय होतें जें मानसीं । स्मरतां नाम त्यासी नाहीं केलें ॥२॥ पाहतां तुझें नाम रूप दृश्य नोहे । तो भक्तालागीं होय कृष्णठसा ॥३॥ निवृत्तीचें नाम रूप निराकार । कृष्ण हा साचार गयनी कृपा ॥४॥

३४४. एकरूपें दिसे भेदरूप भासे । ज्ञानियासी कैसें एकतत्व ॥१॥ तत्त्वता श्रीहरी एक असे सर्व । सांडूनी देहभाव पूर्ण पाहा ॥२॥ देवेंविण कोठें रितें नाहीं सर्वथा । संपूर्ण पुरतां हरी आहे ॥३॥ निवृ-त्तीची खूण एकतत्त्वरूपें । पाहतां सोहपें गुरुखुणें ॥४॥

## ज्ञान.

३४५. उन्मनी अवस्था लागली निशाणी । तन्मयता ध्यानीं  
मुनीजनां ॥१॥ मन तेथें नाहीं पहासीरे कांहीं । सर्व हरी डोहीं बुडी  
देका ॥२॥ मनाची कल्पना देहाची भावना । शून्य ते वासना  
हरिमाजी ॥३॥ निवृत्ति झणे सर्व हरिपिक पिकलें । ज्ञानासी  
लावलें गुरुकृपा ॥४॥

३४६. सनकसनंदन भक्त अंतरंग । हरिरूपें सांग पूर्ण झाले ॥१॥  
तेथील उद्बोध उद्गार पारुषे । सर्व हाची दिसे हरी आम्हां ॥२॥  
बुद्धिबोध नाहीं क्षमारूप सर्व । तेथें देहभाव अर्पियेला ॥ ३ ॥  
निवृत्ति निःसंग सुलभ श्रीरंग । टाकिला उद्वेग कल्पनेचा ॥४॥

३४७. ध्येय ध्याता ध्यान ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान । दृश्य द्रष्टा भान हा-  
रपती ॥१॥ पूज्यते पूजक पूजन स्वभाव । अंतीं ब्रह्ममेव ब्रह्माभाजी ॥२॥  
तेची हे धारणा तर्क सर्व पूर्णा । विवेकही खुणा सहज स्थिती ॥३॥  
निवृत्ति धारणा ब्रह्म सनातना । निल्य नारायणा चित्तितुसे ॥४॥

३४८. श्रुतिशास्त्र वेद यांसि नाहीं भेद । भेदवादी द्वंद्व वेगळा पडे  
॥१॥ वेगळे भाविता वेगळाची होये । ब्रह्मासि न साहे तेथींचा मळ  
॥२॥ माळेसी वगेविला राहाटी गोविला । तो कैसा सुटला बोलों आह्वां  
॥३॥ निवृत्ति साधन न करा हा विश्वास । गुरुविण पाश न तुटती ॥४॥

३४९. सर्व हरि ब्रह्म वेदादिकमतीं । श्रुतीही बोलती तेणें पंथें  
॥१॥ ब्रह्मामाजि जयो ब्रह्मांड उदयो । ब्रह्म हें स्वयमेवो आत्माराम  
॥२॥ शास्त्रें समवाय उपनिषदें गाती । चैतन्याची सृष्टी ब्रह्ममय  
॥३॥ निवृत्ति निरोपण सर्व नारायण । हरिविण दिन रिता नाहीं ॥४॥

३५०. भक्तीचें महिमान भक्तांसि फळलें । दीनकाळ केलें ब्रह्मा-  
र्पण ॥१॥ ब्रह्मार्पणें राम संतोषरूप जाला । ब्रह्मरूप केला आपण ऐसा  
॥२॥ सर्वब्रह्म राम वेदादिक शब्द । आपण गोविंद सर्वाघटीं ॥३॥  
निवृत्तीनें ब्रह्म देखिलें परिपूर्ण । साजि सनातन ब्रह्मसुखें ॥४॥

३५१. विनट विठ्ठला प्रकृति अबोला । सतत संचला नेणो हरी  
॥१॥ मोहें वेढळला पाहे चहूंकडे । प्रपंच गडबडे लोळतुसे ॥२॥ निवृ-  
त्तिदेवीं प्रपंचु पै सोडिला । प्रकृति अबोला ब्रह्मडोही ॥३॥

३५२. तंत आणि वितंत त्यामाजि मथित । नाद उमटत स्वानंदाचा ॥१॥ सोहं बीजतत्व गुरुनाम मंत्र । ज्ञानी उपासित हरिराज ॥२॥ मेदुनी कुंडलिनी गोल्हाट निकट । आत्माराम पेठ पांडुरंग ॥३॥ निवृत्ति ह्मणे मी सर्वस्व होईन । हरी हा भरीन पूर्ण देहीं ॥४॥

३५३. गोविली चरणीं टाकिली सांडणी । विषय पोखणी दुरी ठेली ॥१॥ पाहाट पाहाली ब्रह्म उगवली । दिननिशीं जाली एकरूप ॥२॥ नाहीं तारा ग्रह नाहीं हे मेदिनी । सर्व जनार्दनीं बिंबलेंसे ॥३॥ निवृत्ति निकट ब्रह्म सर्व घोट । अवघा निघोट राम आह्वां ॥४॥

३५४. देहाचि दिवटी अखंड पै सतेज । चंद्रसूर्य भोज नाहीं तेथें ॥१॥ नाहीं तेथें रवि नाहीं तेथें चंद्र । अवघाचि महेंद्र एकतत्त्वे ॥२॥ दीपकोंचि दीपक विस्तार अनेक । अवघाचि त्रैलोक्य एकतत्त्वे ॥३॥ निवृत्ति संपन्न एकतत्त्व सेवी । सर्वत्र गोसावी दिसे आम्हां ॥४॥

३५५. व्यर्थ हा प्रपंच विस्तारला साचा । पाहातां आहाचा फुकट रया ॥१॥ सर्व घटीं हरि क्षरोनियां घरीं । वैकुंठ कामारी भोगीतुसे ॥२॥ यासी नाहीं द्वैत आपणचि अद्वैत । सर्वरूपीं संमत एकतत्त्वे ॥३॥ निवृत्ति प्रतिमा वयत्रयसा व्योमा । प्रपंच गरिमा नाहीं तेथें ॥४॥

३५६. निराकारी घर आकारलें व्यर्थ । सांगतां परमार्थ न बुझे हरी ॥१॥ काय करूं माये कैसा हा गोवळ । सरळ सुकळ नाहीं ह्मणे ॥२॥ देहाचा दीप कीं नाहीं म्हणे माया । तेजाकारें छाया हाचि घेतु ॥३॥ निवृत्तीचें सार प्राणापानीं स्थिर । मनें चराचर आराधिलें ॥४॥

३५७. प्रथम अक्षर क्षरलेंसे साचार । तेंचि चराचर बिंबलेंसे ॥१॥ अर्जुनीं क्षरला अक्षर संचला । विश्वरूपें अबोला एकतत्त्वे ॥२॥ आत्मा हा अविट बिंबलासे नीट । स्मरतांची पै वैकुंठ देतु आम्हां ॥३॥ निवृत्ति प्रतिमा अक्षरीं दिन व्योमा । एकतत्त्वीं सीमा ध्यायेजेसु ॥४॥

३५८. काया हे ब्रह्मांड ठसावले पिंड । जीव जीवनीं अंड एका तत्त्वे ॥१॥ आत्मा हा चराचरीं व्यापक कुसरी । एकतत्व निर्धारी क्षैरलासे ॥२॥ घटमट व्यापिलें आपेंआप संचलें । कल्पनें बुडालें संकल्प रया ॥३॥ निवृत्तीचें निराळ जीवन पै सकळ । प्रत्यक्ष गोपाळ घटीं दिसे ॥४॥

३५९. परिपूर्ण ब्रह्म विज्ञानेंसी ज्ञान । योगियाचें ध्यान अन्तम-ज्योति ॥१॥ आत्माराम सार दृश्य द्रष्टा विचार । नाम संकेत धीर



निरंतर ॥२॥ ध्येयाचें पै ध्यान मनाचें उन्मन । भक्तासी पावन वैकुं-  
ठीचें ॥३॥ निवृत्ति झणे भक्तां स्वानंद जीवन । ब्रह्मसनातन सर्वाघटी ॥४॥

३६०. ज्याचेनि सुखें चळत पै विश्व । नांदे जगदीश सर्वाघटी ॥१॥  
॥१॥ त्याचें नाम हरी त्याचें नाम हरी । प्रपंच बोहरी कल्पनेची ॥२॥  
शांति त्याची नारी प्रकृति विकारी । उन्मनि वोवरी हृदयांतु ॥३॥  
निवृत्तिदेवी धरिली निर्गुणी । शांति हे संपूर्णी हरिप्रेमें ॥४॥

३६१. गगनींचा घन जातो पै वारेन । अवचिता पतन अधोपथें  
॥१॥ अधोर्ध्व हरि भाविला कुसरी । प्रपंच बाहेरी आपें आप ॥२॥  
निवृत्ति झणे जन हरीचें स्वरूप । काळाचें पै माप हारिनामें ॥३॥

३६२. अव्यक्ताचे घरी व्यक्त पै नांदे । मायेचेनि छंदें जग दावी  
॥१॥ गगनीं अत्रपडळ वायो सों येत । तैसें तें निभ्रांत मेघवृष्टी ॥२॥  
अद्वैत संचलें द्वैताचा आचार । मायेचा घरचार वोडंबरी ॥३॥ नि-  
वृत्ति देवी धरिली माया हे असार । प्रपंच परिवार निर्दाळिला ॥४॥

३६३. एकेवीण पाहा न दिसे द्वैत । एकी हेची मात वेदशास्त्रीं  
॥१॥ वेद शास्त्र सांगे आझां हा श्रीरंग । या नाही भंग आत्मपणें ॥२॥  
आनंदैक सुख यासी नाही मोहो । भूतबाधा ग्रहो नामेंचि तारी ॥३॥  
निवृत्ति म्हणे पिता सकळतत्त्व रहितु । वेदशास्त्रीं दृष्टांतु पहा तुझीं ॥४॥

३६४. एकेवीण तत्व नाही पै सृष्टी । विश्वरूपें भेटी अर्जुनासी ॥१॥  
त्या रूपें वेधिलें काय कलं सये । एक रूप होय कृष्णराजा ॥२॥ निरसे  
पै द्वैत अद्वैत श्रीहरी । अवघा घोघरीं हरी नांदे ॥३॥ निवृत्ति परिवार  
एकतत्त्व दिवटा । एक्यारूपें वैकुंठा नेतु आम्हां ॥४॥

३६५. नाही दिनमान नाही तेथ रात्री । अवघेंचि गोत्रीं ला-  
वियेले ॥१॥ उदो अस्तु ठेला वेदांसि अबोला । श्रुतीचा संपला अनुवादु  
॥२॥ तेथील तारक ब्रह्म निजसुख । केलासे विवेक सनकादिकीं ॥३॥  
निवृत्ति मयनी लाविली उन्मनी । पावले निर्वाणीं ब्रह्मपद ॥४॥

३६६. विश्वामाजी अक्षर क्षरलें साचार । त्या रूपा आधार पुससीं  
काई ॥१॥ आपणची विश्व आपणचि विश्वेश । जेथें द्वेषाद्वेष मावळले  
॥२॥ निवृत्ति म्हणे तें रूप संतासमीप । ध्याती आपें आप वोसंडता ॥४॥

३६७. आकार निडळी साकार मंडळी । एकु वनमाळी क्षरलसे  
॥१॥ पंच ब्रह्मछाया पंच ब्रह्ममाया । एकु जाये विलया एक सोंगें ॥२॥

ऐसिये तत्त्वे होताती परत्वे । धरुनियां सत्य आहे भाव ॥३॥ नि-  
वृत्ति दिवटा उमगुनियां वाटा । पंढरी चोहटा देखिला हरी ॥४॥

३६८. प्रकृतीचेनी घाये घायवट नव्हे । आत्माराम सोये आत्म-  
कळिके ॥१॥ कळिका उन्मनी गोलहाट कवळी । सत्रावळीचे जवळी आत्मा  
स्वामी ॥२॥ हे खुण घेई सोपानाजवळी । मनाची काळजी उरों नेदी  
॥३॥ निवृत्ति ह्मणे ज्ञान सोपान सांग । विकल्पाचा पांग नाही नाहीं ॥४॥

३६९. कळिकेसी ज्योति सामावली तेजी । तैसा हरी हा सहर्जी  
सर्वगत ॥१॥ सर्वत्र भजन हरी हेची खूण । हरी हा प्रमाण दो अक्षरीं  
॥२॥ नित्य मुक्त एक आत्मतत्व दीप । हरी हा संकल्प करीजेसु ॥३॥  
निवृत्ति सर्वदा हरिभजन दाट । नित्यता वैकुंठ अखंडित ॥४॥

३७०. एकतत्त्व हरि अवधी सृष्टि त्याची । वासना मोहाची  
जाली असे ॥१॥ तत्त्व तें श्रीहरी अद्वैतकुसरी । ब्रह्मांड वोवरी धर-  
लासे ॥२॥ त्रिपुटी त्रिगुण सत्वरजसार । नामेंचि वेव्हार तुटे रया ॥३॥  
निवृत्ति समता हरी प्रेमगुण । कृष्ण हेचि ध्यान मनामाजी ॥४॥

३७१. पीतांबर दीपडें दीपकळिका श्याम । शिव आत्माराम  
प्रेमतनु ॥१॥ ब्रह्मांड धवळें दिसे दशदिशा । ब्रह्मचि सहसा ब्रह्मपणें  
॥२॥ न दिसे भानमान दश्याचा अनुमान । आपणचि पूर्ण तदाकारें  
॥३॥ निवृत्ति निर्विकार मनोमय साचार । सर्व हा आकार ब्रह्मरूपें ॥४॥

३७२. शून्य हें पुशिलें निरशून्य बिंबलें । ब्रह्म उगवलें तेजा-  
कार ॥१॥ कळिसि कळिते वासना आकळीते । दिनकाळ हरितें से-  
वितुसे ॥२॥ माजिठा श्रीहरि दिसे परोपरी । घटमठसरी एकु शोभे  
॥३॥ निवृत्ति दाटुगें गुरुमुखें कळलें । सर्वत्र गोपाळें केलें मज ॥४॥

३७३. करुणाकळोळणी अमृताची खोटी । भरलीसे सृष्टि हरीच्या  
नामें ॥१॥ सर्व ब्रम्ह आत्मा वेद बोले सीमा । हरि परब्रह्मा रामकृष्ण  
॥२॥ हरिविण ठावो न दिसे सर्वत्र । हरिविण परत्र नाही नाहीं ॥३॥  
निवृत्तीचें घर गयनी साचार । त्यामाजि उच्चार हरि आह्वां ॥४॥

३७४. जेथें पाहे तेथें व्यापिलें अनंतें । त्याविण रितें कोण ठाये  
॥१॥ गगनैविण ठावो नाही जैसा रिता । तैसा या अच्युताविण कांहीं  
॥२॥ तेथें माझ्या चित्ता करी रहिवासु । न करी उदासु ऐसीयातें ॥३॥  
निवृत्तीनें मन ठेविलें चरणीं । नामाची निशाणी अखंडित ॥४॥

॥ श्रीविठ्ठल ॥

## श्रीज्ञानदेवमहाराज.

श्रीहरीच्या सगुण-निर्गुण स्वरूपाचें वर्णन.

१. रूप पाहतां लोचनीं । सुख झालें वो साजणी ॥१॥ तो हा विठ्ठल बरवा । तो हा माधव बरवा ॥२॥ बहुता सुकृताची जोडी । ह्यणुनि विठ्ठलीं आवडी ॥३॥ सर्व सुखाचें आगर । बापरखुमादेविवर ॥४॥

२. अनुपम्य मनोहर । कांसे शोभे पितांबर । चरणीं ब्रिद्राचा तोडर । देखिला देवो ॥१॥ योगियाची कसवटी । दावितसे नेत्रपुटीं । उभा भीवरेच्या तटीं । देखिला देवो ॥२॥ बापरखुमादेविवर । पुंडलिका अभयकर । परब्रह्म साहाकार । देखिला देवो ॥३॥

३. सत्य ज्ञानानंत गगनाचें प्रावर्ण । नाहीं रूप वर्ण गुण जेथें ॥१॥ तोहारे श्रीहरी पाहिला डोळेभरी । पाहते पाहणें दुरी सारोनियां ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने ज्योतीची निजज्योती । तेहे उभी मूर्ति विटेवरी ॥३॥

४. बरवा वो हरि बरवा वो । गोविंद गोपाळ गुण गरुवा वो ॥१॥ सांवळा वो हरि सांवळा वो । मदनमोहन कान्हो गोवळा वो ॥२॥ पाहतां वो हरि पाहतां वो । ध्यान लागलें या चित्ता वो ॥३॥ पाडिये वो हरि पाडिये वो । बापरखुमादेवीवर घडिये वो ॥४॥

५. तुज सगुण ह्याणो कीं निर्गुणरे । सगुण निर्गुण एकु गोविंदुरे ॥१॥ अनुमाने ना अनुमाने ना । श्रुति नेति नेति ह्याणती गोविंदुरे ॥२॥ तुज स्थूल ह्याणो कीं सूक्ष्मे । स्थूलसूक्ष्म एकु गोविंदुरे ॥३॥ तुज आकार ह्याणो कीं निराकारे । आकार निराकार एकु गोविंदुरे ॥४॥ तुज दृश्य ह्याणो कीं अदृश्ये । दृश्यअदृश्य एकु गोविंदुरे ॥५॥ निवृत्तिप्रसादे ज्ञानदेव बोले । बापरखुमादेविवर विठ्ठलरे ॥६॥

६. त्रिमंगी देहुडा ठाण मांडूनियां माये । कल्पदुमातळीं वेणु  
वाजवितु आहे ॥१॥ गोविंदु वो माये गोपाळु वो । सबाह्य अभ्यंतरीं  
अवघा परमानंदुवो ॥२॥ सांवळें सगुण सकळां जिवांचें जीवन ।  
घनानंद मूर्ति पाहतां हारपलें मन ॥३॥ शून्य स्थावर जंगम व्यापुनि  
राहिला अकळ । बापरखुमादेविवर विठ्ठल सकळ ॥४॥

७. पांडुरंगकांती दिव्य तेज झळकती । रत्नक्रीळा फांकती  
प्रभा ॥ अगणित लावण्य चरणीं पुंजाळलें । न वर्णवे तेथींची शोभा  
॥१॥ कानडा हो विठ्ठल कर्नाटकु । येणें मज लाविलें वेधीं ॥ खोळ  
बुंधी घेऊनि खुणाची पालवी । आळविल्या साधुनेदी ॥२॥ शब्दे-  
वीण संवादु दुजेवीण अनुवादु । हें तव कैसेनि गमे ॥ परेहि परते  
बोलणें खुंटलें । वैखरी कैसेनि सांगे ॥३॥ पाया पडूं गेलें तंव पा-  
उलाचि न दिसे । ऊभाचि स्वयंभु असे ॥ समोर कीं पाठीमोरा न  
कळे । ठकचि पडिलें कैसें ॥४॥ क्षेमालागीं मन उताऱील माझें ।  
म्हणवूनि स्फुरताती बाहो ॥ क्षेम देऊं गेलें तव मीचि मी एकली ।  
आसावला जीव राहो ॥५॥ बापरखुमादेविवर हृदयांचा जाणुनी ।  
अनुभवु सौरसु केला ॥ दृष्टीचा डोळा पाहों मी गेलीये । तंव  
भीतरीं पालटु झाला ॥६॥

८. चिदानंद रूप चेतवितें एक । एकपणें गुणागुणीं दावी अनेक  
॥१॥ आदि अंतीं गुण सर्वत्र निर्गुण । गुणासी अगुण भासतीना  
॥२॥ कैसें जालें अरुपीं गुणीं गुणवृत्ती । सगुण पाहतां अंतरलें  
गती ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल नंदानंदनु । आदिअंतु एक  
पूर्ण सनातनु मे माये ॥४॥

९. तुरे कांबळा डांगेवरी विषाण वेणु घेऊनि करीं । वैज-  
यंति रुळे कैशी वक्षस्थळावरी ॥१॥ गोविंदु वो पैल गोपाळु माये ।  
सुरतर तळवटीं देखे कसा उभा राहे ॥२॥ आडात्रिपुंड्र शोभत द-  
मिळ भारोंसि जे जात । नागर केशरीचीं पुष्पें कैसा खोप मिरवत  
॥३॥ हिरिया ऐशा दंतपाक्ति अधर पोंवळ वेली । श्रवणीं कुंडलें  
ब्रह्मरसाचीं वोतलीं ॥४॥ विश्वाचें जीवन तें म्यां सार देखियेलें ।  
योगी ध्याती ध्यानीं ब्रह्म तेंचि गोकुळासि आलें ॥५॥ आजि धन्य

तळीं वेणु  
अभ्यंतरीं  
जीवन ।  
व्यापुनि

फांकती  
ची शोभा  
॥ खोळ  
॥ शब्दें-  
हि परते  
तंव पा-  
मेमोरा न  
माझे ।  
एकली ।  
जाणुनी ।  
। तंव

ती अनेक  
मासतीना  
अंतरलें  
अंतु एक

। वैज-  
माये ।  
भत ह-  
मिरवत  
ी कुंडलें  
खेयेलें ।  
जे धन्य

धन्य जालें राया कृष्णासि देखिलें । निवृत्तिमुनिरायप्रसादें ध्यान  
हृदयासि आलें ॥५॥

१०. सुंदर सुरेख बोलिलें । परब्रह्म तेज फांकलें । तें व्योमां  
व्योम सामावलें । नयनी वो माय ॥१॥ कमलनयन सुमन फांकलें ।  
त्या परिमळा आथिलें मकरंदी वो माय ॥२॥ संकोचला संसार ।  
पारुषला व्यवहार । ब्रह्मानंद अपार । जहाला वो माय ॥३॥  
मधुर वेदवाणी । न पवे ज्याच्या गुणी । तें ठकावलें निर्वाणी ।  
नेति मुखें वो माय ॥४॥ यापरतें बोलणें । न बोलणें होणें । तें म्यां  
आपुल्या अंगवर्णें । केलें वो माय ॥५॥ ऐसियातें वोटी । लागलें  
तयाचे पाठी । रखुमादेविवरा भेटी । विठ्ठली वो माय ॥ ६ ॥

११. देव आहे जैसा तैसा नेणवे सहसा । भांबावला कैसा विश्व-  
जनु ॥ तया रूप नारेखा लय ना लक्षण । ते प्रतिमेंसी आणून वास-  
ना रूपें ॥१॥ देव सर्वगत निराळा अद्वैत । तया मूर्तिमंत ध्याय जनु ॥  
तिहीं देवासि आकार जेथुनि विस्तार । तो ध्वनि ओंकार त्या आरुता ॥  
तेथें नाद ना बिंदु कळा ना छंदु । अक्षय परमानंदु सदोदितु ॥२॥  
अवतरे तैसाच नव्हे होय तें न संभवे । आहे हें आघवें लाघव रया ॥  
तो येकवट एकला रचला ना वेचला । आदिअंती संचला अनंतपर्णे ॥  
पृथ्वी आप तेज वायु आकाश । हीं सकळही हारपती प्रळयांतीं ॥  
तीं निरशून्य निरुपम निरंजन निर्वाण । ते दशा पाषाण केंवि पा-  
वती ॥३॥ पाहतां या डोळा परि न दिसे कांहीं केल्या । व्यापुनियां  
ठेला बाहिजु भीतरी ॥ तो पदपिंडा अतीतु भवभावविरहितु । बाप-  
रखुमादेविवर विठ्ठल हृदयांतु रया ॥४॥

१२. पैल सुखाचेनि माये सुकालु । नवल पाहिजे हो गोपालु ।  
म्हणेनि योगयाग तप साधन । व्रत दान उद्यापन । पंचाग्नि गौरांजन  
अनुष्ठान । परि पद निर्वाण नकळे हें ॥१॥ तुझ्या नामाचेनि  
आनंदें । गातांवातां जोडसी विनोदें रया ॥२॥ यागोंवळेनि जग ।  
न दिसे जगपण भाग । पाहेंपां सकळीं योग । तुझा तूंचि ॥२॥  
अर्थुनि पाहे दृष्टी । तंव तुझ्यापायीं पडे मिठी । आवडी नोसंडी  
गांठी । तुझिया पायाची ॥३॥ आतां जरी निरुतें । तूंचि आत्मा

तूतें । सुखी सुखाचेनि निजप्राप्ति रया ॥४॥ तुझें स्वरूप अदृश्य ।  
तो मुनिमानसींचा प्रकाश । इंदु तूं पूर्णेश । चैतन्यघन ॥५॥ बापरखु-  
मादेवीवरा । विठ्ठला पाहतां उघडा डोळा । दाविलें निधान रया ॥६॥

१३. लाउनि मनगणीची दोरी । विपरित तयाची कुसरी । अ-  
कळू न कळे श्रीहरी । अवघड वोडंबर तुझें ॥१॥ अष्टदळकमळाची  
वोवरी । विपरीत तयाची कुसरी । एकविस खणांचे उपरी । बाहीजु  
कां हरी दाखविली ॥ ध्रु० ॥ तेथें रात्रीं दिवस नेणिजे । सोहं प्र-  
काश सहजे । नाचविसी पंचभूतें वोजे । कवतुक तुझें तूं पाहसी  
॥२॥ भानु निसियेचा कुसावा । येक राहिलें याचिया आशा । येक  
झणाति अढळ धुरु कैसा । तयाचा भरंवसा त्यांसि नाहीं ॥३॥ ऐसीं  
तयाचीं बोलणीं । अंगीं राहिलीं खेळणीं । साही पावठणी करुनि ।  
सातावरि घातु मांडिला ॥४॥ करीं घेऊनि आळवणी । करुं नेणें वोवा-  
ळणी । बापरखुमादेविबरा विठ्ठला चरणीं । चौधी जणी निमालिया ५

१४. एकांति बाळा । कीं सोहंसुखशयन वेळा । पाहे चरणक-  
मळा । सुंदराचे ॥ तेथें अरुण उदेला । कीं सुमनां प्रगटला । कम-  
ळणी जाला । अंतरीं विकासु ॥ तें चरण कमळ केवळ । भक्ता आ-  
ळिउळ । सेविती सकळ । योगिजन ॥ तेणें तृप्त जालें । कीं हृदयां  
वोसंडलें । झणोनि वाहावले । ज्ञानडोहीं ॥ तेचि ते परमानंद गे  
माय ॥१॥ न संगवे माय परा पारुषली । दोंदिल दृष्टी जाली दे-  
खणेंपणें ॥ मनाचा अंकुर उगवीच मुराला । तो कृष्णचि होउनि  
ठेला अनुभविया ॥ ध्रु० ॥ तये पदांगीचे रज । तेणें तृप्ति वो सहज ।  
वरि त्रिवेणी ऊर्ध्वज । मज पाहतां ॥ तंव ते रेखा । वरि स-  
खोल देखा । त्यावरी वोळले पियूषपाणी ॥ तिजेचेनि मागें । उद्ध-  
रणें जगें । झणोनि संतसंगें । तया सोई ॥ ते दोहों भार्गी । विस्ता-  
रलें जगीं । झणोनि तया भार्गी । चरणांगुष्ठ ॥ दृष्टीचा डोळा । न निवडेच  
बाळा । तेथें जाला एकवळा । मुनिजनां गे माये ॥२॥ तेथें विंबली नखें । कीं  
विवळणी विशेखें । काळेपणाचेनि द्वेषें । वाहावली पुढां ॥ उगर्माच संचले ।  
कीं वियोमें वाहावले । पुनरपि जडले । कृष्णपदीं । गंगा अंगुष्ठधार । कीं  
वांकीचा बडिधार । तेथें सप्तही खर । उमटताती ॥ स्वरूपीं रमली ।

ह्मणोनि अधोमुख जाली । शोभती घाघुरली । पायीं प्रभावळी गे  
 माये ॥३॥ तंव ते निजानंद भरितें । नेणती आणिकांतें । विसरली  
 आपणातें । हास्यवदनें ॥ ह्मणती नेति नेति गर्जना । कीं माणिका  
 खेवणा । घोळ्या अनुमाना । बाळसूर्यो ॥ पोटरिया निवाळा । कीं  
 उभलिया सरळा । जानुद्वय सोजवळा । उच्च स्तंभ ॥ उंच युगळ  
 कटी । माज सामावे मुष्टी । सोहंभाव समदृष्टी । दोहीं भागीं गे माये  
 ॥४॥ वरि वेढिला पिंवळा । कीं मिरवे सोनसळा । कीं कल्पतरु  
 फुलला । नाभिस्थानी ॥ तेथें वेधु गोपिवाळा । कीं अंतरीं सांवळा ।  
 पालवी मेखळा आभिळाखिया ॥ तेथें मदनु गूढपणें । रतिशयें रमणें ।  
 दुजे अनुभउ अनुभवणें । न निवडे कही ॥ सखोल नाभिमंडळ ।  
 तें ब्रह्मस्थान केवळ । कैसें पाहाले विवळ । तेथें जयामाजी गे माये  
 ॥५॥ रोमराजवेळा । कीं वेणी एकवळा । दावी निराळा । उदरा-  
 मध्यें ॥ हृहय निर्मळ । तेथें ध्येय ध्यात केवळ । वरि चरणकमळ ।  
 द्विजोचम ॥ वैजयंति माळा । शोभतसे गळां । उभलेनि वक्षस्थळा  
 उभारली ॥ सरळ बाहुदंड । न कळे कानवड । अंगोळिया धडफुड ।  
 खुणा दावितो गे याये ॥६॥ ऐशा खुणा दावितसे एका । तंव दावी  
 अनेकां । अंगोळिया देखा । दशावतारी ॥ नखांची मंडणी । तेथें तेज  
 तारांगणी । होत असे प्रवणी । त्रिभिर द्वैत ॥ शुरुपक्ष । कीं अंतरी  
 लक्ष । सारुनियां साक्ष । दशादिसर्वी ॥ एकाएकीं संचरे । कीं माजि  
 घरीं दुसरे । स्वयें येसरे । नवल चोज गे माये ॥७॥ तेथ सानुसानु  
 स्वर । दोहिलें अंबर । हास्यवदन सुंदर । पावया छंदें ॥ निमा-  
 सुरा नेटका । न कळे ब्रह्मादिका । वेधुनि गोपिका मोहियेलें  
 जग ॥ समदृष्टी नासापुटी । नेत्र द्वय निघाले भेटी ।  
 रविशशि कोटी । लोपले तेथें ॥ मना मारुनि मेळा । कीं कुंडलें शोभे  
 किळा । तेथें जाला एकवळा । योगिजनां गे माये ॥८॥ व्योर्मांचा  
 मणी । तथा तळीं सहस्रफणी । तो लाधला निर्वाणी । आराधितां ॥  
 शेष वर्णितां श्रमला । ह्मणोनि शरण आला । शयन होउनि ठेला । तथा  
 तळीं ॥ ऐसी सुमन सेजा । कीं मवाळपण बरविया वोजा । तेथें  
 रातली रमा भाजा । न निवडे कही ॥ ऐसा झाला एकवळा । शेष

ह्मणे दैव आलें फळा । आतां पाहेन सुनिळा । काय सेज माजी ॥९॥ ऐसयाचें ध्यान । जरि हें न करी मन । तरीच पतन । ज-  
न्ममरण ॥ चिंता सारी फेडी । कीं उभारूनियां गुढी । स्वयें सुखा-  
चिया आवडी । कां सांडितासी ॥ आतां करूं पाहे ध्यान । तरि  
सहजचि उन्मन । ह्मणोनि समाधान । होय जीवा ॥ तीर्थ व्रत तप  
दान । जरी न करी हें मन । तरी सहजचि साधन । गोपिनाथु ॥१०॥ तीर्था जातां सायासी । तूं काय एक देसी । ह्मणोनि स्त-  
विलासी । बहुतांपरी ॥ तंव परापश्यंती मध्यमावैखरी । या यु-  
क्तिनो बोलविसी ॥ निवृत्ति ह्मणे लीळा । विश्वव्यापक निराळा ।  
पाहें उघडां डोळां । परब्रम्ह ॥ ज्ञानदेवा मीपणीं । निवृत्ति ऐक्य  
चरणीं । सरो दुजेपणीं । हांव जीवा ॥११॥

१५. नभ नभाचेनि सळे । क्षोभु वाहिजे काळिंदी जळें । सासि-  
त्रले जगाचे डोळे । तें रूप पाहावया ॥ भलतैसी हांव । मना न  
पुरे तेथींची थाय । लावण्यसिंधु सिवा सांडुनि जातो गे माये ॥१॥ सुलभ गे माये परमात्मा । मन मुरोनि देखणेपणा उरी ।  
याचि कारणें उभा भिवरेतीरीं । अनुपम्य जगाची थोरी गे माये ॥४०॥ काळिंदी जळाचा भोंवरा । कीं माजी वेढूनि इंदिरावरा ।  
माळ बांधोनियां मधुकरा । मथें रोमामाजी ॥२॥ सकल सिद्धांचा  
मेळा । तेंवि विभूति शोभे भाळा । मुगुटीं रत्नकिळा ॥ लिंग  
अनुपम्य गे माये ॥३॥ क्षीरसागरींचें निवांत सुख । असो हें  
निमासुरें मुख । श्रीयेचे मनोहर देख । टवकारलें दों भार्गी ॥  
पहावया ऊरुंची शोभा । सकळ तेजाची प्रभा । तेथें तारां-  
गणें कैची नभा । लेइलागे माये ॥४॥ कटावरी ठेवूनि हात ।  
जनां दावी संकेत । भवजलाव्हीचा अंत । इतुलाची ॥ सम चर-  
णांच्या खुणा । उभा पंदरीचा राणा । तो आवडेजनांमना । दुर्लभ  
गे माये ॥५॥ कैवल्याचा गाभा । कीं ब्रह्मविद्येचा वालभा । नि-  
कटपणाचिया लोभा । कैसा उभा असे ॥ देवा पायींची वीट ।  
तेचि माये नीट । वरि येउनि भीमातट । वोळग दावी गे माये ॥६॥ नेति नेतिचेनि बिरारे । उभऊनियां श्रीकराकरें । शृंगारा-



चेनि पडिभरें । चराचरें वोळगतीं ॥ हा मेखळेचा मध्यमणी । उदो  
केला ग्रहगणी । मध्य नायकु तरणी किरणी । विराजितु मे माये  
॥७॥ आमुची हृदयांची श्रीमूर्ति । घेऊनि विठ्ठलवेषाची बुंधी ।  
आतां चाळविसी किती । बापा पालटू नेघे ॥ बापरखुमादेविवरा  
विठ्ठला । त्वां मजशीं कां अबोला धरिला । जीवीं जीव  
आहे उरला । तो निघों पाहे ॥८॥

१६. वेद प्रमाण करावया गोकुळासि आला । कीं नाटळीचा  
कुवांसा जाला । ब्रह्म आणि गोवळु । ब्रह्मादिकां वंयु । ऐसा निगमु  
पैं लाजविला ॥ गणिका स्वीकारी राहो मांडला । कीं दशरथ पतनीं  
चुकविला । एका तें म्हणे जागा । एका तें म्हणेरे निजा । तैसा मुच-  
कुंदापैं काळयवनु आणिला रया ॥१॥ विरोचनसुत । बळी बांधोनि  
जेणें । निगड निबद्ध गजा सोडविलें । एकाचीं बालकें काळापासू-  
नियां हिरे । एका बाळाचें बाप विदारिले । शिशुपाळासी जैत  
देऊनियां शेखि पाहेपां आपणाचि जिकिलें रया ॥१०॥ गुरुदुर्वास  
याचिये भक्ति आणि लाचियेचि रथीं । देविक्रिमणीसहित खाडु चा-  
लिबिला । तो तेणें मानें फुंदो पाहे तंव कोलतिया भेणें त्रैलोक्य हिं-  
डविला । पैज सारुनि हातीं सुदर्शन वसविलें कीं भीष्मपण साचू  
केला । जितुकाचि कौरवा तितुकाचि पांडवां अचोज हा असुला रया  
॥२॥ जमदग्नी जनकाचा बोल भूमीं न पडावा । हा ठावो वरि पि-  
तृभक्तीची आवडी । जेणें साचपणा कारणें माता वधिली । कीं पु-  
राणें खोंचिलीं तोंडीं ॥ असुरदैत्य संहारितां बापु तयांचीं पातकें द-  
वडी । प्रजासि रायाची आण रायासी कवण नेमु हे तो संततप-  
णाची प्रौढी रया ॥३॥ या परि चराचरीचें दानव गिंवसूनि पुसिले  
परोपरी । तंव यादवांसि अंबुलेपणाची आस जाली थोरी । प्रभास  
क्षेत्रीं अवाधियातें केली एकसरी । देवकी पुतना नोळखिजे वैरभ-  
क्तीसी एकिकी वोवरी । पवनु काय हा पंधु शोधूनियां चाले समर्थ  
करिल तें उजरी रया ॥४॥ या गोविंदाची माव । हे तों ब्रह्मादि-  
कांसि कुवाडें । तो हा मायेचेनि साचपणें न घेपवे । प्रकृतीचे  
गुण ते याचिये गांवीचे तो करील तें अनुचित बरवें ॥ लाघवि-

याचे भ्रमु लाघवाच जाणे यासि कांहीं नवल नव्हे । बाप रखमा-  
देवीवर जाणितला तरि उकलेल हें आघवें रया ॥५॥

१७. साति बारी दोन्ही आपणाचि होऊनी । सुरतर माझारी  
ओळगे ॥ तळीं द्विभंगी मांडुनि ठाण घेऊनि मेघाचे मान । विजु  
एकी वेढून बरवे गर्जतुगे माये ॥१॥ नवलावोगे माये न्याहाळितां  
कैसे मनाचे नयन उमळताती । तीही एक दृष्टि जिव्हा लाभती तरा  
सुलभु देखतां बोलतीगे माये ॥२॥ पाहो याचे पाय । शंभूचिया  
माथां माये । सासिन्नली चंद्रदाहे गंगेतें ॥ तेथ असुराचीं शिरें ।  
येथ सकळ शरीरें । तोडराचेनि बडिवारे । गर्जतुगे माये ॥३॥ तेज  
सांवळें । रूप लाघलें परिमळें । अनंगाचेनि सळें । कासैं कासियेला ॥  
तो पालउ पांढर गळे । होतुका जगाचे डोळे । दुरूनियां मुनिळें ।  
रोविलेंगे माये ॥४॥ उपनिषदाचा गाभा । माजी सौंदर्याची शोभा ।  
मांडिला दो खांबा । तैसा दिसे देखा ॥ वेगळालिया कुंभस्थळा ।  
परि हातु सरळा । पालटु बांधिला माळा । मेखळा मिसेंगे माये ॥५॥  
भलतेउती वाहे न वाहे नदी । जेंवी स्थिरावे अगार्धी । जैसी पुंजा-  
ळता हे मांदी । दांदा वेदाची ॥ वरिलिया वक्षस्थळा । नुपुर् स्थानीचा  
डोळा । मागून निघे कमळा । नव्हे रोमराजी ॥६॥ लावण्य उदधा  
वेळा । तेंचि पै वैजयंती माळा । वरी शोभतसे सोहळा । साकारवेत्ता ॥  
ह्मणे प्रेम पुष्कळां । थडिये लाभे सकळां । नयनसुखाच्या सुकाळा ।  
जग मेळवितुगे माये ॥७॥ भोंवतीं तारांगणें पुंजु । माजी अचळ  
सुरिजु । आला वक्षस्थळा उजु । कैसा दिसे देखा ॥ जेवणें न अंगें ।  
उभऊनि श्रीकरायोगें । योगनादातयीं रिगे । नभु दुमदुमितवो  
माये ॥८॥ इंद्र धनुष्य काढिलें । तया तळीं बहुडलें । तेंचि कुरळी  
वेढिलें । समाधिसुख देखा ॥ आरीचा गुण । श्रुतीगर्भी समवर्ण ।  
दोहीं खरीं गोडी वेणु । जग निववीतुवो माये ॥९॥ या वेधितां  
कांहींच नुरे । रूपा आलें हेंचि खरें । वरी दाविता हें माजिरें ।  
गोपवेशाचें ॥ तमावरि हातियेरे । रविकाज काईयेरे । तैसा रखमा-  
देविवरें । विरें घेतलेगे माये ॥१०॥

१८. मदनमूर्ति विश्वीं अळंकारली । ते डोळयां असुमाय जाली ।

पाहतां मनाची वृत्ति नुपुरे तेथिंची सोय । तेथें भरोनि वोसंडली  
 मे माये ॥१॥ अभिनव रूप कैसें मना अगोचर अरूप रूपासि  
 आलें । तें हें कल्पद्रुमातळीं ठाण मांडूनि देहुडें । तेणें आनंदघनें  
 निवविलेंगे माये ॥२॥ चिदानंदाची मांडुस किंचिदघन चिदाकाश ।  
 तेजःपुंज प्रकाश चरणीं शोभा ॥ निडारलें दृष्टी पाहतां रूपाचा एक-  
 वळा । कैसा साकार सोहळा भोगीतसे मे माये ॥३॥ सकळ तीर्थें  
 आर्तलीं । तीं ऋषिवृंदें घेऊनि बैसलीं । पावन झालीं चरणांगुष्टीं ॥  
 वांकी तोडरु गजरीं । गर्जतुसे नानापरी । तो श्रुतिनादु अंबरीं ।  
 सांठवलागे माये ॥४॥ उपनिषदाचा गाभा । परि हा देहुडा पाउलीं  
 उभा । जानुजघनीच्या प्रभा । नभ धवळलें ॥ सुरंग सोनसळा ।  
 वरी वेडिला पिंवळा । त्यावरी गांठियला मेखळा । रत्नखाचितगे  
 माये ॥५॥ हा जगडंबरु जगदाभासु । कीं ठसावला आभासु ।  
 नाभिकमळीं प्रकाशु । चतुरानना ॥ पाहतां तेथींची हाव । मना न  
 पुरे तेथींची धांव । झणउनि सगुण ध्यान । करीतुसेगे माये ॥६॥  
 ब्रह्मांडाच्या कोडी । रोमरंगी उतरडी । मदन सांडुनियां प्रौढी ।  
 उदरा आला ॥ सुघटित वक्षस्थळ । निरोपम केवळ । वरी पदयुगळ ।  
 द्विजोत्तमगे माये ॥७॥ चहूं पुरुषार्थींचें साधन । तोंचि आयुधें मंडन ।  
 बाहीं बाहुवटे मंडण । मंडण जालें ॥ वीर कंकण मनगटीं । कांडो-  
 वाडी मुद्रा दाटी । कैसा अलोहित नखें बोटीं । वेणु वाहे वो  
 माये ॥८॥ ब्रह्मरसें घनु आतला । कीं सुधारसु मुराला । तोचि  
 नादु सुस्वर आला । पावया छंदें । अधरीचें अमृत । पिकलेंसे ब्रह्म-  
 रसु । तेणें जाला सौरसु । गोपिजनांगे माये ॥९॥ नयनींचे तारे  
 दो पक्षीं प्रेम पुरे । द्वैताद्वैत एकसरे । ठकलें ठेलें ॥ कुंडलाचिये  
 दीप्ती । लेपला गभस्ती । सुखस्वरूपाची शांति । येणें सुखे मे ॥  
 माये ॥१०॥ आतां पाहतां पाहतया दृष्टी नपुरे । ध्यातां तरी मनचि  
 नुरे । आंत बाहेरी पुरे । व्यापूनि ठेलें । मावळलिया दृष्टी पाहतां  
 देखणें ठसावले । निर्गुण गुण्यासि आलें सदोदित मे माये ॥११॥  
 आतां हा केंवि पाहावा पाहतयेचि दृष्टी । मन मनोचि दिवली सिटी ।

तेथील ते गोडी रूपा आली । ह्मणे निवृत्ति । ज्ञानदेवा पाहें चित्तीं ।  
आतां जागृतीच्या अंतीं । सुखशांति रया ॥११॥

१९. ब्रह्मादिकां आठकु तो । शिवध्यान ध्यानकु तोगे बाई ॥१॥  
गौरी जाण्य सहस्रनामीं तो । पुण्यपावन त्रैलोक्य तो गे बाई ॥२॥  
रखुमादेविवरु तो । सहजपूर्ण ओष तोगे बाई ॥३॥

२०. सर्वादि सर्वसाक्षी तो । विश्वंभर स्वत्वित तो गे बाई ॥१॥  
आनंद आनंद तो । प्रबोधा प्रबोध तो गे बाई ॥२॥ रखुमादेविवरु  
तो । विदेवरी उभा तो गे बाई ॥३॥

२१. शुतीस्मृति वेचन तो । गुह्यागुह्य तो गे बाई ॥१॥ जागता  
निजता तो । निज चेवविता तो तो गे बाई ॥२॥ परात्पर तो ।  
रखुमादेविवरु तो गे बाई ॥३॥

२२. निजगुजा गूज तो । मोहना मोहन तो गे बाई ॥१॥ बोधा-  
बोध बोधाविता तो । द्वैताद्वैत अद्वैत तो गे बाई ॥२॥ रखुमादेविवरु  
तो । सर्वादि सर्वेश्वर तो गे बाई ॥३॥

२३. जरासंदुमल्लमर्दनु तो । गजपित्राहटणुतो गे बाई ॥१॥ कु-  
ब्जकपान तो । सुदाम्या अनुसंधान तो गे बाई ॥२॥ रखुमादेविवरु  
तो । कंसचाणुरमर्दन तो गे बाई ॥३॥

२४. कांहीं नव्हे तो । अमूर्ता मूर्त तो गे बाई ॥१॥ सहजा स-  
हज तो । सहज सुखनिधान तो गे बाई ॥२॥ रखुमादेविवरु तो ।  
पुंडलिकवरद तो गे बाई ॥३॥

२५. निज ब्रह्मा ब्रह्म तो । ब्रह्मादिकां वंद्य तो गे बाई ॥१॥ अ-  
चित्तचित्तन तो । सारासार गुह्य तो गे बाई ॥२॥ बाप रखुमादेवि-  
वरु विठ्ठलु तो । जनीं वनीं कृपाळु तो गे बाई ॥३॥

२६. सारंगधरु तो । चक्रा आधार हरि तो गे बाई ॥१॥ सु-  
लमा सुलभु तो । आटकु नटके तो गे बाई ॥२॥ रखुमादेविवरु तो ।  
द्वैताद्वैतातीत तो गे बाई ॥३॥

२७. विश्व भुलवी योगमाया तो । गोकुळीं रहिवासु तो गे बाई  
॥१॥ वसुदेवकुमरु तो । देवकीनंदनु तो गे बाई ॥२॥ रखुमादेवि-  
वरु तो । शुकादिकां चित्तन तो गे बाई ॥३॥

२८. पैल गोळ्हाटमंडळ तो । तिकुटा वेगळा तो गे बाई ॥१॥  
सहजबोधी अनुभव तो । परमतत्त्वीं अनुराग तो गे बाई ॥२॥ रख-  
मादेविवरु तो । ब्रह्म विटेवरी तो गे बाई ॥३॥

२९. राम बरवा कृष्ण बरवा । सुंदर बरवा बाइयांनो ॥१॥  
केशव बरवा माधव बरवा । गोपाळ बरवा बाइयांनो ॥२॥ बाप  
रखुमादेविवरु तिभुवनीं गरुवा । विठ्ठल बरवा बाइयांनो ॥३॥

३०. आतसिकुसुमकोशशामघनु । तुळशीवृंदावनामाजि मुनी-  
मनोपद्मदळविशाळजिरे आयो ॥ ध्रु० ॥ जलधीशयन कळाळजीवनु ।  
बापरखमादेविवरु विठ्ठल घनानंदमूर्ति ॥१॥

३१. निळिये मंडळी नीळवर्ण सांवळी । तेथें वेधलिसे बाळी  
ध्यानरूपा ॥१॥ वेधु वेधला निळा पाहे घननीळा । विरहणी केवळा  
रंग रसें ॥२॥ नीळवर्ण अंभ नीळवर्ण स्वयंभ । वेधें वेधु न लभे वैकुं-  
ठीचा ॥३॥ ज्ञानदेव निळी हृदयीं सांवळी । प्रेमरसें कळोळीं बुडी देत ४

३२. नीळवर्ण रजे नीळवर्ण बुझे । निळिमा सहजे आकारली  
॥१॥ नीळ प्रभा दिसे नीळपणें वसे । निळिया आकाशे हारपलें ॥२॥  
निळेपण ठेलें निळिये गोविलें । निळेपण सोविलें आह्मां जालें ॥३॥

ज्ञानदेवीं निळा परब्रह्मीं गोवला । कृष्णमूर्ति सांवळा हृदयीं वसे ॥४॥  
३३. निळिये पेरणी निळियेपणीं खाणी । गुणाचीं लेणीं कृष्णवर्ण  
॥१॥ नवलाव गे माय नवल ब्रोज । निळीं निळिमा काज आकारलें ॥२॥

नीळवर्ण तनु नीळवर्ण गुणू । निळी निळिमा पूर्ण हृदयीं नांदे ॥३॥  
ज्ञानदेवीं लीला मन मनीं निवाला । निळिये अवलीला हरपला ॥४॥

३४. निळें हें न्योम निळें हें सप्रेम । निळेपणें सम आकारलें  
॥१॥ नीळवर्ण ब्रह्म नीळवर्ण कर्म । निळवर्ण आश्रम गुरु देखे ॥२॥  
निळेपणें वतों नीळपणें खातों । निळेपण पहातों निळेपणें ॥३॥ ज्ञान-  
देव आला नीळवर्ण शाळा । निळपण गोवळा रातलीये ॥४॥

३५. निळिये रजनी वाहे मोतिया सारणी । निळेपणें खाणी  
तांपडली ॥१॥ आंगणी चिंतामणि जळधर सिंपणी । अमृतसाजणी  
जीवनकळा ॥२॥ सुमनाचे शेजे विरहिणी विराजे । शयचीं मुलजे  
गारळ सेज ॥३॥ माजयानें हटीं मुखकमळ टेंकी । निळिये अव-

लोकीं कृष्णमूर्ति ॥४॥ कमळणी आमोद सुखाद मकरंद । चंदनाची  
अभेद उटी अंगीं ॥५॥ कर्पूरपरिमळे दिव्य खाद्य फळें । ठेऊनि सो-  
ज्वळें वाट पाहे ॥६॥ मन तो निळिये गोविंदाचिये सोसे । विर-  
हिणी पाहे वाटुलि ऐसे ॥७॥ ज्ञानदेवी निळिये वाटुनि गोविंदां ।  
कृष्ण निळिये पर्दा ठाव जाला ॥८॥

३६. निळिये सारणी वाहे मोतियाचें पाणी । चिंतामणी अंगणीं  
पेरियेला ॥९॥ कैसा हा माव करुं गोंविला संसारु । कृष्णसंगें धुरं-  
धरु तरलों आह्मी ॥१०॥ हिरियाची खाणी दिव्य तेज मणी । सांप-  
डला अंगणीं सये मज ॥११॥ सूर्यकर रस्मी चंद्र अहं मस्मी । प्रकट  
झाल्या रस्मी जेशुनियां ॥१२॥ कल्पतरु चोखु चिंतामणी वेखु । मना-  
माजि हरिखु देखियेला ॥१३॥ ज्ञानदेवी वल्ली विद्युलता सलीलीं ।  
फळपाके दुल्ली दुमिनल्या ॥१४॥

३७. सुनीळ गगना पालटु तैसा दिसे अंगीं नटु । कृष्णीं वा-  
णलासे नीळवर्णुंगे माये ॥१५॥ यमुनेच्या पावळीं तनु घेउनि  
सांवळी । पांवा वनमाळी वातु आसे ॥१६॥ पांवयाचेनि नादें कृष्णा-  
चेनि वेधें अमृतघनु वोळला । आकाश बोळुनी वर्षाव झाला ब्रह्म-  
रसपूर आलारे ॥१७॥ कान्हा अति सुंदर वदनारविंद आळी सेविती  
अनिवाररे आयो ॥१८॥ चंदनादिटिकुलळाटीं जया साजे मोर विसांवे-  
टीरेआयो । सुरतरुकुसुमें कबरीं भारे कुंडलें झळकति कपोळींरे आयो  
॥१९॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलुरे । त्रिभुवनजनमोहन रे आयो ॥२०॥

३८. काळेपणाचा आवो अंबरीं बाणला । तो एक दादुला देखि-  
येला डोळां ॥२१॥ काळें मनुष्य मानव जालें । अरूप रूपा आलें गो-  
विंदपणें ॥२२॥ रघुमादेविवरु विठ्ठलु सोहधरु । त्यानें माझा वेव्हार  
बहु काळें नेलागे माये ॥२३॥

३९. मन सुरडोनि डोळां लेंडलें । काळेपणें मिरवलें रूप त्याचें  
॥२४॥ बरवें रूप काळें अमोलिक । ह्यणोनियां सांगतसे शुद्ध भावें ॥२५॥  
रघुमादेविवरु अगाध काळें । ह्यणोनि सर्वत्र व्योम अर्पियलें ॥२६॥

४०. नवाहूनी परतें तेराहूनि आरुतें । अंबरेंहूनी परतें काळें  
दिसे ॥२७॥ तेथें सातही मावळलीं पांचाहूनि परते । बहुकाळें निरुतें

देखिलें डोळां ॥२॥ तेथें सत्रावी दुभते योगिया पुरतें । बहुकाळ  
निरतें सारासार देखा ॥३॥ बापरखुमादेविवरु अभोक्ता भोगिला ।  
कालेपणें जाला अमोलिक ॥४॥

४१. सांवळेचें तेज सांवळें बिंबलें । प्रेम तें घातलें हृदयघटीं  
॥१॥ निरालंब बाज निरालंब तेज । चित्तरस निज निजतेजें ॥२॥  
आदिमध्यअंत राहिला अनंत । न दिसे द्वैताद्वैत आत्मा रया ॥३॥  
ज्ञानदेवीं सोय अवघाचि सामाय । सुखदुःख माय आह्वां नाहीं ॥४॥

४२. सांवळियाचें तेज सांवळा श्रीहरी । शेजबाजवोवरी ब्रह्म-  
डाची ॥१॥ गृहदारा दिनमणि तेज देऊनि मेदिनी । मेरूप्रदक्षणि  
आप होये ॥ ४० ॥ ऐसा हा सांवळा सतेज साजणी । म्यां आपुल्या  
आंगणीं देखीयला ॥२॥ ज्ञानदेवा साजण सांवळिये प्रभेचें । मी माझें  
मोहाचें हरिरूप ॥३॥

४३. नवल देखिलें कृष्णरूपीं बिंब । सांवळी स्वयंभ मूर्ति हरीची  
॥१॥ मन निवालें निवालें समाधान जालें । कृष्णरूपें बोधलें मन  
माझें ॥ २ ॥ बापरखुमादेविवरु सांवळा सर्व घटीं । चित्त चैतन्यें  
मिठी घालितें खेवों ॥३॥

४४. हरपली सत्ता मुराली वासना । सांवळाचि नयना दिसतसे  
॥१॥ काय करूं माय सांवळा श्रीकृष्ण । सांगितला प्रश्न निवृत्तीनें ॥२॥  
बापरखुमादेविवरु सांवळीये तेज । सेजबाज निज कृष्ण सुखें ॥३॥

४५. चतुरपणें चतुराननु पै भागला । शिवुपणें शिवरूपु पै जा-  
हला ॥१॥ हरिपणें हरि अंग रिघाला । या तिहींचा मेळा न दिसे गे माये  
॥२॥ बापरखुमादेविवरु तिहीं गुणां वेगळा । शाक्ति नव्हे दादुला गे माये ॥३॥

४६. चंचळ चांदिणें सोमविणें भासलें । तेज निमालें रविबिंबे-  
विणें ॥१॥ जगत्रजीवसु ह्याणे जगासी कारण । तें अणुप्रमाण तेथें  
दिसे ॥२॥ बापरखुमादेविवरु अणुप्रमाण भासला । सगुण निर्गुण  
जाला बाईये वो ॥३॥

४७. स्वर्ग जयाची साळोंखा । समुद्र पाळी पिंड देखा । शेषा-  
सारिखी बैसका । जो आधार तिहीं लोकां ॥१॥ लिंग देखिलें दे-  
खिलें । त्रिभुवनीं विस्तारलें ॥२॥ मेघधारीं तपन केलें । तारापुष्पीं

चरी पूजिलें । चंद्रफळ ज्या वाहिलें । वोवाळिलें रविदिपें ॥३॥ आ-  
त्मनैवेद्य समर्पिले । ब्रह्मानंदीं मग वंदिलें । ज्योतिर्लिङ्ग मग ध्याईलें  
॥ ज्ञानदेवीं ह्यर्यां ॥४॥

४८. मूळ ना डाळ शाखा ना पल्लव । हा कैसा देव आला घरीं  
॥१॥ निर्गुणपणें उभा सगुणपणें शोभा । जिवींशिर्वीं प्रभा दाविताहे  
॥२॥ नकळे याची गती नकळे याची लीळा । आपिआप सोहळा  
भोगितसे ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने न कळे याची थोरी । आपण चरा-  
चरीं नांदतसे ॥४॥

४९. ज्ञानविज्ञान हरि नांदें आमुच्या घरीं । बाह्यजु अभ्यंतरीं  
जाला देव ॥१॥ काय सांगूं माय त्रिभुवन धाय । पाहतां न समाय  
नाना रूपीं ॥२॥ चढत्या वाढत्या गोष्टी प्रगट दिसे घटीं । नानारूपें  
वैकुण्ठें नेऊनि घाली रया ॥३॥ ज्ञानदेवा गोडी हरिपदीं आवडी ।  
प्रवृत्तीची थडी उलंडिली ॥४॥

५०. विज्ञानाचें ज्ञान अज्ञानीं घनवट । ज्ञानें अज्ञान नीट  
र्याविलें दिसे ॥१॥ मी तूं हे मात हरपले दृष्टांत । हृदयीं हृदयस्थ  
निजतेजे ॥२॥ साकार निराकार शून्याशून्य दिठा । रूपीं रूपवाटा  
हरि माझा ॥३॥ बापरखुमादेविवर हृदयस्थ घटीं । बिंबोनि उफराटी  
कळा दिसे ॥४॥

५१. सारासार दोन्ही । न दिसती नयनीं । अवचिता गगनीं  
बिंबलासे ॥१॥ लोपले रविशाशि । तेज न माये आकाशीं । मेघःश्यामं  
मेघाशीं । लपविलें ॥धु०॥ दिव्य रूप तेज । तीव्र ना तेजबीज ।  
कुंडलि विराजे । लोपलें सूर्यो ॥२॥ ज्ञानदेवा ध्यान । मनाचेंही मन ।  
हारचिरण स्थान । दृढ केलें ॥३॥

५२. स्वरूपीं पाहतां बिंबीं बिंब उमटे । मेघःश्याम दाटे बुंधीं  
मनीं ॥१॥ कित्त वित्त हरि जाला वो साजणी । अवचिता आंगणीं  
म्यां देखियला ॥२॥ सांवळा डोळसु चतुर्भुज रूपडें । दिसे च-  
डूंकडे एकतत्व ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने द्वैत निरसूनि बाही । एका  
रूपा सोयी बाही तरशील ॥४॥

५३. मनाचा भाव माझा खुंटला हरिध्यानें । अवघेंचि येणें



मनें काळापिवन केलें ॥१॥ लघु ह्मणों तरी सूक्ष्महि नव्हे । सूक्ष्म ह्मणों तरी अगाधही नव्हे । या काळियाची जालि गे माये ॥२॥ बापरखुमादेविवर सुनीळ नीळ काळ । अर्बव्या सहित गोपाळा बुडी दिवली गे माये ॥३॥

५४. ज्याचें गुणनाम आठवितां मनाचि नाहीं होय । अनुभवाचे पाय पुढें चालती ॥१॥ निरुणये माय गुणवंत जाला प्रतिबिंबी बिंबतसे चैतन्याचे मुसे । प्रति ठसावत तें वृंदावनीं ब्रह्म असेगे माये ॥२॥ बापरखुमादेविवर डोलसु सांवळा । द्वैत अद्वैत सोहळा भोगविगे माये ॥३॥

५५. ऐसा अवतार नरहरिस्तंभामाझारी । भक्तांपरोपरी धरी रूपें ॥१॥ धरुनियां महत्त्व झाला नृसिंहरूप । वेदशास्त्रांसी अमूर्त मूर्तसि आला ॥२॥ बापरखुमादेविवर नरहरी अवतार । वर्ण शारङ्गधर निजरूप ॥३॥

५६. दोही बाही संतांची सभा । सिंहासनीं उभा श्रीविठ्ठल ॥१॥ ग्मती नारद तुंबर प्रेमें । हरीचीं नामें मर्जती ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल उभा । तैलोक्याची शोभा शोभतसे ॥३॥

### श्रीपंढरीमाहात्म्य.

५७. आनंदाच्या ताटीं अमृताची वाटी । विवेक तारुं घोंटीं रसनाबळें ॥१॥ तें हें रूपडें रूपस विठ्ठल । पुंडलिकें बहुसाल प्रार्थिलें ॥२॥ तारावया जन न्हावया पावन । जडमूढ अज्ञान हरिपाठें ॥३॥ कर्म धर्म करितां शिणली येतां जातां । मग पुंडलिकें अनंता प्रार्थिलें ॥४॥ येउनियां श्रीहरी भीमेच्या तीरीं । सुदर्शनावरी पंढरी उभविली ॥५॥ अमरतरुवर तीर्थ सरोवर । वेणुनादीं श्रीधर खेळताती ॥६॥ बागडे गाती हरी बाकुल्या कुसरी । तेथें पुंडलिक परोपरी स्तवन करी ॥७॥ धन्य पंढरीनगरी फावली चराचरीं । धन्य जो भूमीवरी दृष्टीभरी हरी देखे ॥८॥ ज्ञानदेवा बीज विठ्ठल केसिराज । नव्हे हें नवल चोज प्रत्यक्ष हरी ॥९॥

५८. न चलति शब्द खुंटलें पै वाद । एकतत्त्व भेद नाहीं रूपा

॥१॥ तें रूप पंढरी क्षरलें चराचरीं । माझें माझ्या घरीं बिंबलेंसे ॥२॥  
बापरखुमादेविवर पुंडलिका वर । निळियाचा आगर पंढरीये ॥३॥

५९. दुजें द्वैत सांडी एकतत्व मांडी । अद्वैत ब्रह्मांडी पैसु कीजे  
॥१॥ तें रूप पंढरी पुंडलिका द्वारीं । मुक्तिमार्ग चारी वर्य रया ॥२॥  
अनंतीं अनंत ओतिलें संचित । वैकुंठ अद्भुत उभें असे ॥३॥ ज्ञान-  
देवीं ध्यान मनमौन्य चरण । आपणचि मग्न तेथें जाले ॥४॥

६०. एकी ह्मणे भाव धरूं नेदी मौन । तेथींचें वो ज्ञान मज  
सांगे ॥१॥ एकीनें सांगितलें दुजीनें परिसिलें । प्रपंच पुसलें तेणें  
रूपें ॥२॥ तें घट्टीं कडी सोकरी बागडी । सोहं कथा उघडी पंढरीये  
॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे निवृत्तीस मनें । नयनांसी पारणें देखतांची ॥४॥

६१. तत्त्वं तत्त्व घरी कोहंभाव होकरी । सोहं सोहं करी कोण सये  
॥१॥ सोकरी पुंडलिकु ज्ञान पुण्यश्लोकु । विठ्ठलीं त्रैलोक्यु उद्धरिलें ॥२॥  
सखी जाय तेथें भाव बळिवंत । प्रपंच देहांत नाहीं तुज ॥३॥  
ज्ञानदेव पुसे निवृत्ति सौरसें । पुंडलिकें कैसें पुण्य केलें ॥४॥

६२. ज्यातें पाहतां परतला आगमु । निगमा नाकळे दुर्गमु ।  
सिद्धसाधक निरुतें वर्मु । न पडे ठायीं सर्वथा ॥१॥ तें या पुंडलिका  
ओळलें । प्रेम प्रीतीनें घोळलें । भक्तिमातेनें चाळविलें । आधीन  
केलें आपणया ॥२॥ जें माये अविद्ये वेगळें । गुणत्रया नातळे ।  
काळें गोरें ना सांवळें । निर्धारिता नेणवे ॥३॥ जें द्वैताद्वैताहूनि  
परतें । जें सुखातें वाढवितें । योगी लक्ष्मीं लक्षित ज्यातें । परि  
नेणवे सर्वथा ॥४॥ जें रूपा अरूपा वेगळें । सहस्रनामाहूनि आगळें ।  
परम कृपेचें कोवळें । क्रियाकर्माविरहित ॥५॥ जें ब्रह्मरसाचें गोठलें ।  
तें पंढरिये प्रगटलें । बापरखुमादेविवर विठ्ठलें । नामें आथिलें  
चोखडें रया ॥६॥

६३. जन्मोजन्मीच्या सायासीं । विठ्ठल लाधला पुंडलिकासी  
॥१॥ पूर्वी पुण्य केलें वो माये । विटे लाधले या विठोबाचे पाये  
॥२॥ बापरखुमादेविवर आहे । तथा तीर्था केधवां जाती पाये ॥३॥

६४. आनु नेणें कांहीं । विठ्ठल स्मरें देहभावीं ॥१॥ पुंड-

लिका हें चिंतन । ह्योनि विटेवरी हें ब्रह्म ॥२॥ रघुमादेविवरु शा-  
हाणे । विठ्ठल पाहुणे पुंडलीक ॥३॥

६५. तळवे तळवटीं असे । विटें फावलें अनयासें ॥१॥ आह्मां  
न संडवे पंढरी । विठ्ठलराज विटेवरी ॥२॥ जातु जघन बरवे दिसे ।  
तें देखोनि मन उल्हासे ॥३॥ पदकमळ जोडिलें । तेथें मुनिजन  
रंगले ॥४॥ कासे कासिला पितांबर । चरणीं ब्रिदाचा तोडरु ॥५॥  
नाभीकमळीं जन्म असे । ब्रह्मादिकां अपैसे ॥६॥ हस्तकडगे बाहुवटे ।  
विठोबा शृंगार गोमटे ॥७॥ अंगीं चंदनाची उटी । तें देखोनि मन  
संतुष्टी ॥८॥ गळां वैजयंती माळा । मणींमंडित वक्षस्थळा ॥९॥  
कातीं कुंडलें झळाळ । श्रीमुख दिसतें वेल्हाळ ॥१०॥ वदन सकुमार  
गोजिरें । जैसे पोवळिवेल साजिरे ॥११॥ दंतपंक्ति झळाळ । जैसी  
माणिकाची कीळ ॥१२॥ नाशिक मनोहर दिसे । जैसें बोतिलेंसे मुसें  
॥१३॥ लोचन बरवें विशाळ । श्रवणीं कुंडलें झळाळ ॥१४॥ टिळक  
रोखिला मृगनाभीचा । बाप राजा मन्मथाचा ॥१५॥ माथां मुगुट  
झळाळित । बाप पुंडलिका न्याहाळित ॥१६॥ निवृत्तिदास शरणांगत ।  
विठ्ठल चरणींचें आरत ॥१७॥

६६. क्षीर सागरीचें निजरूपडें । पाहतां पारखिया त्रिभुवनीं  
न संपडे । तें उभें आहे वाडेकोडें । पुंडलिकाचे आवडी ॥१॥ मे-  
घश्याम घेउनियां बुंधी । जयातें श्रुती पै वानिती ॥ कीं तें पुराणासी  
वाडे । तें पंढरिये उभें असे कानडे गे माये ॥२॥ आवडीच्या वा-  
लभें गोजावले गोजिरें । पाहतां साजिरें त्रिभुवना एक गे माये ॥३॥  
जें सकळ मंगळदायकाचें प्रेम आथिलें । कीं ब्रम्हसाचें बोतिलें घो-  
सुलें ॥ ब्रम्हविद्येचें सार मथिलें । देखा सकळ आगमींचें संचलें ।  
कीं बापरघुमादेविवरु विठ्ठल नामें मढिलें । श्रीगुरु निवृत्तीनें  
दिधलें प्रेमखुण रया ॥४॥

६७. नेणो विठो मार्ग चुकले । उघडे पंढरपुरा आले । भक्ते  
पुंडलिकें देखिले उभे केले विटेवरी ॥१॥ तो हा विठोबा निधान ।  
ज्याचें ब्रह्मादिकां ध्यान । पाउलें समान । विटेवरी शोभती ॥२॥  
रूप पहातां तरी डोळसु । सुंदर पाहतां गोपवेषु । महिमा वर्णितां

महेश । जेणें मस्तकीं बंदिला ॥३॥ भक्ति देखोनि लांचावला । जाऊं  
नेदी उभा केला । निवृत्तिदास ह्याणे विठ्ठला । जन्मोजन्मीं न विसवें ॥४॥

६८. हें नव्हे आजिकालिचें । युगां अष्टाविसांचें । मज निर्धा-  
रितां साचें । हा मृत्युलोकुचि नव्हे ॥ हाचि मानिरे निर्धार । येर  
सांडिरे विचार । जरी तूं पाहासि परात्पर । तरि तूं जायें पंढरिये  
॥१॥ बाप तीर्थ पंढरी । भूवैकुंठ महीवरी । भक्त पुंडलिकाचे द्वारी ।  
कर कटावरी राहिला ॥२॥ काशी अयोध्या अवंति कांति । मथुरा  
माया गोमती । ऐशीं तीर्थें इत्यादिकें आहेती । परि सरी न पवती  
पांडुरंगीं ॥३॥ हाचि मानिरे विश्वासु । येर सांडिरे हव्यासु । जरि  
तूं पाहासि वैकुंठवासु । तरि तूं जायें पंढरिये ॥४॥ आठ वाहे भीमा ।  
तारावया देह आत्मा । पैल थडीय परमात्मा । मध्य राहिला पुंड-  
लिकु ॥५॥ या तिहींचें दख्खन । प्राण्या नाही जन्ममरण । पुनरपि  
आगमन । येथें बोलिलेंचि नाही ॥६॥ पंढरी म्हणजे भुवैकुंठ । ब्रह्म  
तंव उभेचि दिसताहे नीट । या हरिदासासी वाळुवंट । जागरणासी  
दीधळें ॥७॥ ह्याणोनि करा करारें क्षीरापति । नटा नटा कीर्तनवृत्ति ।  
ते नर मोक्षातें पावती । ऐसें बोलती सुरनर ॥८॥ हें चोविसा मू-  
र्तीचें उद्धरण । शिवसहस्रनामासी म्हण । हेंचि हरिहराचें चिंतन ।  
विश्ववंद्य हे मूर्तीतें ॥९॥ तो हा देवादि देव बरवा । पांडुरंग सदाशिवा-  
चा निज ठेवा । बापरखुमादेविवर पंचविसावा । चोविसा मूर्ति वेगळा १०

६९. पंढरीचे वाटे अनंत घडती याग । वैकुंठाचा मार्ग तेणें  
संगें ॥१॥ जप तप अनुष्ठान क्रिया कर्म धर्म । हें जाणताती वर्म  
संतजन ॥२॥ भक्तिमार्ग फुकटा आनंदाची पळे । लगलीसे सवे  
पुंडलिका ॥३॥ दिंडी टाळ घोळ गरुडक्रियाचे भार । वैष्णवांचे  
मजर जिये ज्यारी ॥४॥ तिहीं लोकीं दुर्लभ आमर नेणती । वृक्ष  
होऊनी पुढती सेविताती ॥५॥ सनकादिक मुनी ध्यानस्त पै सदा ।  
ब्रह्मादिकां कदा न कळे महिमा ॥६॥ ज्ञानदेव निवृत्ति पुस्तते कोडें ।  
पुंडलिकें केवढें आम्य केलें ॥७॥

७०. कल्पना वृक्षासि देखिलें । कितामणीस किंतिळें । कामधे-  
नुसी आपेक्षिलें । जीण्या जिविलें तेंचि हरिरूप पंढरिये ॥१॥ धन्य

कुळ धन्य जन्म । जयासि पंढरीचा नेम । चितीं अखंड विठ्ठल प्रेम ।  
 ते धन्य भक्त भूमंडळीं ॥२॥ तोचि तीर्थरूपसदा । तया दोष न  
 बाधित कीदा । जो रातला परमानंदा । तेथें सर्व सिद्धी वोळंगती  
 ॥३॥ ऐशीं वेदशास्त्रीं पुराणीं । जो रातला नामस्मरणीं । धन्य तया  
 तीर्थ पर्वणी । धन्य वाणी तयाची ॥४॥ पंढरीसी कीर्तन करी ।  
 पुंडलिकासी नमस्कारी । विठ्ठल चरण अंतरीं घरी । धन्य जन्म  
 तयाचा ॥५॥ सकळ कुळाचा तारकु । तोचि जाणावा पुण्यश्लोकु ।  
 पांडुरंगीं रंगला निशकु । धन्य जन्म तयाचा ॥६॥ त्यासी अंतां  
 वैकुण्ठप्राप्ती । ऐसें शुके सांगितलें परीक्षिती । जे जे हरिचरणीं भजतीं ।  
 ते ते पावती वैकुण्ठ ॥७॥ नामें स्फुंदत नाचत रंगणा । प्रेम विठ्ठल  
 चरणीं । सर्व सुख खाणी । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल ॥८॥

७१. जोडुनियां जोडी जेणें हुंडारिली दुरी । भिकेची आवडी  
 तया नावडे पंढरी ॥१॥ करटे कपाळ ज्यांचें नाम नये वाचे ।  
 सदैव सभाग्य तोचि हरीरंगीं नाचे ॥२॥ आपण न करी यात्रा दुजि-  
 यासि जावो नेदी । विषयाचा लंपट शिकवी कुविद्या कुबुद्धी ॥३॥ ऐसें  
 जे जन्मेनि नर भोगिती अधोर । न करिती तीर्थयात्रा तया नरकीं बि-  
 ढार ॥४॥ पुंडलिकें भक्तें तारिलें विश्वजनां । वैकुण्ठीची मूर्ति  
 आपिली पंढरपुर पाटणा ॥५॥ कायावाचामनें जिवें सर्वस्वें उदार ।  
 बापरखुमादेविवरा विठ्ठलाचा वारिकर ॥६॥

७२. वाजतसे बोंब कोणही नायकती कार्नी । हरिहरि न  
 म्हणती तया खेर जाली हानी ॥१॥ उठा उठा जागा पाठीं भय  
 आलें मोठें । पंढरीवांचुनीं दुजा ठाव नाहीं कोठें ॥२॥ तापत्रय  
 अभीचा लागला वोणवा । कवण रिघे आड कवण करी सावाधावा  
 ॥३॥ देखोनि ऐकोनि एक बहिर अंध जाले । विषयाचे लंपट  
 बांधोनि यमपुरीस नेले ॥४॥ आज्ञा मेला पणजा मेला बाप मसणा  
 नेला । देखत देखत नातु पणतु तोही वेडा जाला ॥५॥ व्याघ्र लासी  
 भूतेंय लागतील पाठीं । हरिभजन न करितां सगळें घालूं पाहे घोटीं  
 ॥६॥ संतसंग घरा तुझी हरिभजन करा । पाठीं लागलासे काळ दांत

खातो करकरां ॥७॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठला शरण । भावे न  
निघतां न चुके जन्ममरण ॥८॥

७३. शरीर हें स्थळ । मळानिर्मळाचें मूळ । पाहोनि चोखाळ ।  
आदिपुरषासी ॥१॥ जन्म मरणाच्या उचटुनि पेडी । मग तये बिंबडीं  
ज्ञान पिके ॥२॥ पंढरीचें पिक नसमाये अंबरीं । तें शेत सोकरी  
पुंडलिकु ॥३॥ ऐहिक्य परत्र दोन्ही शेताचीं आउतें । मुंड मुंड  
तेथें कुळवाडिये ॥४॥ उचलुनि पेंडी कासिया समुळीं । मग पुण्यकाळीं  
ओलवले ॥५॥ गरुडटके दोन्ही शेताची बुजावणी । दश कुडपर्णीं  
नामघोष ॥६॥ एकवीस स्वर्गांचा घालूनियां माळा । मग ते गोपाळा-  
माजि खेळे ॥७॥ जये शेतीं निवृत्ति भीतरे । तये शेतीं साजे पुरे ।  
राउळीं निदसुरे । दंडिजती ॥८॥ राखी दिवस तुम्हीं हरिचरणीं जागा ।  
तेणें तरालगा भवसागरू ॥९॥ अठराही बलौतें तें केलें धडौतें । खळें  
दान देते सनकादिकां ॥१०॥ ज्ञानदेव झणे जगदानीं पिकला ।  
पुरोनि उरला पंढरिये ॥११॥

७४. विवेक नदीये बैसोनी । सांगड सत्वाचीं बांधोनी ॥१॥ एक  
पंढरी वैकुंठ । येर वाउगे बोभाट ॥२॥ चारी वेद विवादतीं । पुराणें  
साक्ष देती ॥३॥ बोले निवृत्तीचा दास । संत गर्जती पाप नाश ॥४॥

७५. वाराणशी यात्रे जाईन । प्रयाग तीर्थ पाहीन । त्रिवेणिये  
स्नान करीन । परि मी वीट नव्हेन ॥१॥ विठोबा पाईची वीट । मी  
कर्ईबा होईन ॥२॥ गोदावरी यात्रे जाईन । बारा वरुषाचें फळ ला-  
हीन । अब्जकतीर्थी स्नान करीन । परि मी वीट नव्हेन ॥३॥ मल्लि-  
कार्जुन यात्रे जाईन । श्रीशैल्य शिखर पाहीन । पाताळगंगे स्नान क-  
रीन । परि मी वीट नव्हेन ॥४॥ मातापुर यात्रे जाईन । सह्याद्री पर्वत  
पाहीन । गहनगंगें स्नान करीन । परि मी वीट नव्हेन ॥५॥ कोल्हा-  
पुरी यात्रे जाईन । महालक्ष्मी पाहीन । विशाळतीर्थी स्नान करीन ।  
परि मी वीट नव्हेन ॥६॥ एका अंगुष्ठीं तप करीन । पृथ्वीपाताळि  
लाहीन । देह कर्वतीं देईन । परि मी वीट नव्हेन ॥७॥ बहुता पु-  
ण्यांच्या सायासीं । चरण जोडले विटेसी । निवृत्ति दासु झणे परि-  
येसी । परि मी वीट नव्हेन ॥८॥

७६. त्रिपुरीं भेदुनी मनाच्या मौळीं । तें आलें भूयंडळीं पंड-  
रिये ॥१॥ नाम लाधलें नाम लाधलें । पुंडलिकें केलें खेवणें देखा  
॥२॥ समर्थाचे पायीं भोजन जालें । पंचामृत घेतलें धणीवरी  
॥३॥ बाप रखुमादेविवर विठलेंसी तृप्ती । यथार्थ भावितां  
कळों येईल चित्तीं ॥४॥

७७. पातेजोनि खंवासि आणिलें । येणें आपणिया समान  
मज केलें गे माये ॥१॥ पाहें पा नवल कैसें वितलें । मन उन्मनीं  
उन्मन ग्रासिलें ॥२॥ पाहें पा येणें रखुमादेविवरा विठलें । पाहे पा  
राहणें पंढरपुरीं केलें ॥३॥

७८. जें येथें होतें तें तेथें नाहीं । ठाईच्या ठाई हारपलें ॥१॥  
घरींच्या घरीं जाली चोरी । आपणावरी आळु आला ॥२॥ पंढर-  
पुरीं प्रसिद्ध जाणा । पुरविल्या खुणा ज्ञानदेवा ॥३॥

७९. आकानिकेळेचिकनामातु । कारले धनिगे मरळादने ॥१॥  
चलुवाने चलुवाने पंढरिराया चलुवाने । यल्ले दौनर्कवारन्ने ॥२॥ पुंड-  
लिकने भक्तिगे बंदा । रखुमादेविवर विठलुने ॥३॥

८०. माझे जिवींची आवडी । पंढरपुरा नेईन गुढी ॥१॥ पांडु-  
रणीं मन रंगलें । गोविंदाचे गुणीं वेधलें ॥२॥ जाग्रति स्वप्न सुषुप्ति  
नाठवे । पाहतां रूप आनंद साठवे ॥३॥ बापरखुमादेविवर सगुण  
निर्गुण । रूप विटेवरी दाविली खुण ॥४॥

८१. अवघाची संसार सुखाचा करीन । आनंदें भरीन तिन्ही  
लोक ॥१॥ जाईनगे माय तथा पंढरपुरा । भेटेन माहेरा आपुलिया  
॥२॥ सर्व सुकृताचें फळ मी लाहीन । क्षेम मी देईन पांडुरंगीं ॥३॥  
बापरखुमादेविवर विठलेशीं भेटी । आपुले संवसाटी करुनि ठेला ॥४॥

### बुद्धिरूपी सखीशीं संवाद.

८२. येजनि वऱ्हाडिणी बैसल्या टेकी । कोण तो नोवरा नाहीं  
बोळखी ॥१॥ मी कवणाची मज सांगा कोण्ही । वऱ्हाड आलिया  
वऱ्हाडिणी ॥२॥ कवण ते वरमाय कवण तो वरबाप । कवण तो  
नोवरा कवण तो मंडप ॥३॥ वऱ्हाड नव्हे स्वप्न गे माये । बापरखु-  
मादेविवराचे वेगीं धरावे पाये ॥४॥

८३. एकी धावे सुनाट एकीने धरीलें बेट । एकीने शेवट सा-  
खियेला ॥१॥ कोणे तत्वीं हरि कैसी यासि परी । नांदे कवणे घरीं  
सांगिजेसु ॥२॥ सखी सांगे बाई भावो धरीं देहीं । एकारूपा सोधी  
येईल घरा ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल अवञ्चितां । निवृत्ति  
समता सांगितलें ॥४॥

८४. येरी ह्याणे भेद सृष्टी दाविती शब्द । तत्वीं तत्व बोध  
कोठें गेले ॥१॥ सखी ह्याणे बाई आकाराची सोय । तुज मज काय  
इयें देहीं ॥२॥ चपळता सांगों उष्णता घोटी । चोडानियां ह्योटी  
समब्रह्मीं ॥३॥ ज्ञानदेवीं तट भाग्य जें उत्कट । तें हे  
वाक्पट पडती दृष्टी ॥४॥

८५. सखी ह्याणे बाई समपण तें कैसें । येरी ह्याणे देश हिंदूं  
नको ॥१॥ आधीं शोधीं आप मग पाहीं दीप । कोहं सोहं  
रूप दवडी दुरी ॥२॥ त्रिपुटीं झोंबों नको मायावी सकळ ।  
अवघा सरळ हरी आहे ॥३॥ ज्ञानदेव बुद्धवी बुद्धे ज्ञानधारण ।  
तुज मज सौजन्य येणें न्यायें ॥४॥

८६. सांग सखिये बाई मज हें न कळे । कैसा हा अकळे सम-  
तेजें ॥१॥ माव दड धरीं चित्ताची लहरी । प्रकृति कामारी सत्रा-  
वीची ॥२॥ येरी म्हणे वाजट झाली हो पुसणें । समरस जाणे कोणे  
घरीं ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याणे आदिमध्य समता । सुखें पहातां चढे हातां ॥४॥

८७. सखीप्रती सखी आदरें करी प्रभ । जीव शिव पूर्ण कैसा  
दिसे ॥१॥ सखी सांगे मात उभयतां ब्रह्म । नाहीं हो विषम हरी-  
वीण ॥२॥ सूर्यप्रकाश मही घटमठीं समता । तैसा हा उभयतां  
बिंब एका ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल जिवाचा । व्यापक  
शिवाचा शिवपणें ॥४॥

८८. सखी सांगे सार क्षांति क्षम दया । प्रबन्ध विलया बरळ  
मोक्षी ॥१॥ सखी ह्याणे एका दुखी ह्याणे अनेकां । अनेकीं सिंम्यका  
गुरुगम्य ॥२॥ सत्त्व निबंध्य आध्यात्मा उकळ । रसमेवा पालव  
रसना तोयें ॥३॥ ज्ञानदेव सांगे रखुमादेवी जप । अगम्य संकल्प  
एक दिसे ॥४॥



८९. सम्यक् करीं शांति बैसैं एके पार्ती । क्षेमसि निवृत्ति बाढ करीं ॥१॥ ऐसा हा उपदेश सखी सांगे जीवास । ज्ञानी कासावीस होसी बाई ॥२॥ सज्ञानी विज्ञान ज्ञानी ज्ञानपण । अन्वयीं शोधून पाहा लक्ष्मीं ॥३॥ ज्ञानदेवीं शिवा उन्मनि रिक्तवा । हरीचा विसावा सर्वोघटीं ॥४॥

९०. ममता पुसे सये शिर्चींजिवा ठाये । पूर्णता पान्हाये कोणे घरीं ॥१॥ एक सखिये पुससी बाईये । परब्रह्म समाये पुंडलिका ॥२॥ नाहीं यासी ठावो संसार पै वावो । एकतत्व रावो घरीं वसे ॥३॥ बापरखुमादेविवर उदार वोळला । विश्वजनपाळा ब्रीद साजे ॥४॥

९१. अष्टदळ पाहे पद्म नेत्र दाहे । सोहं मंत्र कोहं ठाकी दुरी ॥१॥ आढवीं आडव रूपाचा बरव । सखिये तो राव रामराणा ॥२॥ उपरती साधि प्रपंची अवधी । गुणें गुण उद्बोधी शेजे सये ॥३॥ ज्ञानदेवीं लपे विज्ञान हारपे । काळ यम मापें न बाधिती ॥४॥

९२. चित्तींचें चैतन्य रूपीचे अनुकार । रूप असे साचार नयनांमाजि । तेजाचें तेज दीपीं कळिका सामावे । दीपक माल्हावे तेज तेजीं ॥१॥ काय सांगो सखिये तेज पै अढळ । इंद्रियें बरळ देखतांची ॥२॥ घनदाट रूपीं एकरूप तत्त्व । दीपीं दीपसमत्व आप दिसे । निराकार वस्तु आकार पै अपार । विश्वीं चराचर बिंबलीसे ॥३॥ प्राणप्रिया गेली पुसे आत्मनाथा । कैसनि उलथा गुरुखुणें ॥४॥ बापरखुमादेविवर विठलीं उपरति । रूपीं रूपदीप्ति एक जाली ॥५॥

९३. प्राणासवें सखी आत्मा हा बिंबला । सवेगुणी निमाला याच्या वृत्ति । ध्यान गेलें ठायीं मन गेलें सुखा । नयनीं नयनसुखा अवलोकीं ॥१॥ तेंचि सखी रूप वोळखे स्वरूप । विश्वीं विश्वरूप एका तेजें ॥२॥ द्वैत पै न दिसे अद्वैत सुरवाडु । एक दीपें उजेडु सर्वां घटीं ॥३॥ विराल्या कामना अमूर्त परिपाटीं । चैतन्याची दृष्टी उघडली रया ॥४॥ सखी हाणे सुख प्राणासि भुललें । आत्मपणें मुकलें काय करूं ॥५॥ बापरखुमादेविवर विठलें रूप । दाऊनि स्वरूप एक केलें ॥६॥

९४. प्राणाची पै सखी पुसे आत्मयासी । ईश्वरीं ध्यानाची वृत्ति गेली ॥१॥ पांगुळल्या वृत्ति हारपली भावना । निमाली कल्पना

ब्रह्मीं रया ॥२॥ हें सुख साचार सांगे कां विचार । आत्मयाचें घर  
गुरुखुणें ॥३॥ चेतवितें कोठें गुंफलें सगुण । निर्गुणीं पै गुण सम-  
रस ॥४॥ तें सुख अपार निळीये वेधलें । कृष्णरूप हें देखिलें सर्वीरूपीं  
॥५॥ या ध्यानीं गुंफलें मनामाजि वेख । द्वैतभानसुख नाठवे मज ॥  
अद्वैत घरकुलें गुणाचें पै रूप । मनामाजि स्वरूप बिंबलें रया ॥६॥  
विस्मृति गुणांची स्मृति पै भजना । दृष्टादृष्ट जनां ब्रह्मरूपा ॥७॥ याचेनि  
सुलभें नाठवे संसार । ब्रह्मची आकार दिसत असे ॥८॥ वेगीं सांग  
ठसा कोण हें रूपडें । कृष्णचि चडूंकडे बिंबलासे ॥९॥ बापरखुमादेविवर  
विठ्ठल सखी । कृष्णरूपीं सुखी तनु जाली ॥१०॥

९५. तत्त्वतां पै तत्त्व धरितां नये हातां । मग ममतेची चिंता  
तयासि पुसे ॥१॥ बाई कोणे घरीं सांगे वो जिवित्व । परेचें परतत्त्व  
कोणे घरीं ॥२॥ सखी सांगे गोष्टी बाईये रूप वो धरीं । आपणाचि  
घरीं सांपडेल ॥३॥ निवृत्तीनें खुणें सांगितलें ज्ञान । रखुमादेविवर  
ध्यान विठ्ठल वरदा ॥४॥

### श्रीनिवृत्ती व श्रीज्ञानदेव यांचा संवाद.

९६. संसारसातें आलों मी पाहणा । दिस दोन्ही आनंदा पाहा-  
चयासी ॥१॥ तंव त्याचेनि तेजें झडपिलें मज । मजमाजि काज हो-  
ऊनि ठेलें ॥२॥ चित्त जंव निवडी तंव आपणहि पळे । अवचिता  
जवळी येतु असे ॥३॥ जाऊं पाहे परता तव नेतु असे पंथा । वैकुं-  
ठींच्या कथा आपण सांगे ॥४॥ एकरूप दिसे तव सभोंवता  
आपण । अवघा नारायण ज्ञानदेवा ॥५॥

९७. विश्वरूप पाहे तंव सभोंवतें रूपडें । पाहे चडूंकडे तोचि-  
दिसे ॥१॥ काय करूं सये कैसा हा देव । माझा मज भाव एक-  
तत्वी ॥२॥ सम तेज पाहे तव एकचि वो तेज । ओंकार सहज नि-  
माला तेथें ॥३॥ मुळीची मूळ खुण न संपडे सर्वथा । व्यापयिलें चित्ता  
तेजें येणें ॥४॥ स्वानुभव दिवटी उजळनि जंव पाही । तंव एक  
बिंब दाही दिशा दिसे ॥५॥ ज्ञानदेव निवृत्तिहे खूण पुसत । सांगावें  
त्वरित गुरुराजें ॥६॥

९८. अरे स्वरूपाकारणें विश्वरूप घेतलें । सगुणें झांकिलें निर्गुण  
रया ॥१॥ तत्त्वां तत्त्व कवळी उगवे रविमंडळी । अवधीच झांकोळी  
आपल्या तेजें ॥२॥ द्रष्टाचिये दीप्तीं दृश्यचि न दिसे । समरसी  
भासे तेज लाचें ॥३॥ तत्स्वरूपीं नांदे चित्स्वरूपीं भासे । ॐकारा-  
सरिसें तदाकार ॥४॥ प्रेमकळीं ओतलें सप्रमळीत तेज । तेथें तूं  
विराज ज्ञानदेवा ॥५॥

९९. स्वामीचे कृपेनें चिद्धन ओळलें । रसातळ पाल्हेलें ब्रह्म-  
तेजें ॥१॥ कृपाळु श्रीगुरु ओळला सर्वत्र । आपेआप चरित दृष्टी  
दावी ॥२॥ ॐकाराचें बीज समूळ मातृकीं । दिसे लोकां लोकीं  
एकतत्त्वीं ॥३॥ विकारीं साकार अरूपीं रूपस । दावी आपला भास  
आपणासहित ॥४॥ सर्वांग समतेज ऐसा हा चोखडा । पाहतां  
चहूंकडा दिव्य तेज ॥५॥ ज्ञानदेव झणे निवृत्तीशीं पुशिलें । सत्रावी  
दोहिले पूर्ण अंशीं ॥६॥

१००. अरे अरे ज्ञाना ज्ञान उघडें बोलसी । तुझा तूंचि होशी  
हरी ऐसा ॥१॥ आपुलें तें झांकी पर तें दावी । पश्यंतिये भावीं म-  
ध्यमे राहें ॥२॥ तत्त्व तेंचि धरीं रजो गुण चारी । पंचमा आचारी  
सांपडती ॥३॥ षड्सी भोक्ता हरिरूप करी । सप्तमा जिव्हारीं कळा  
धरीं ॥४॥ अष्टमा अष्ट सिद्धी अष्टांग नेमेशीं । तें जीवेंभावेंसी तूंचि  
होसी ॥५॥ नवमा नवमी दशमावृत्ती । एकादशीं तृप्ती करी ज्ञाना  
॥६॥ ऐसा तूं एकादश होई तूरे ज्ञाना । द्वादशीच्या चिन्हां सांगो  
तुज ॥७॥ निवृत्ति द्वादश गुरुसेवनीं भाष्य । एकविध कास  
घाली ज्ञाना ॥८॥

१०१. अरे अरे ज्ञाना ज्ञान हे निवृत्ति । देहीं देहा उपरतीतुज  
प्राप्त ॥१॥ अर्थावबोध अर्थुनि दाविला । ज्ञानिया तूं भला ज्ञानदेवा  
॥२॥ सोहं तत्व साधलें प्रमाण सर्वतीं । उभयतां गात्रीं प्रेम तनू ॥३॥  
बिंबीं बिंब रसीं उपरम देखिला । प्रपंच शोखिला तुवां एके ॥४॥  
विष्णुनाम मंत्र सोहं तेज दिवटा । उजळून चोहटा शुद्ध केला ॥५॥  
निवृत्तीचा शिष्य ज्ञानदेवीं भाष्य । शांति समरस बोध उतरे ॥६॥

१०२. ऐसें हें अंडज सांगितलें देवें सांगोनियां भावें गिळीयेलें

॥१॥ गिळिला प्रपंच समाप्ति इंद्रियां वैष्णवीं हे माया बिंबाकार ॥२॥  
 निरञ्ज्य शून्य साधूनि उपरम । वैकुंठीचें धाम हृदय केलें ॥३॥  
 जिव शिव शेजे पंक्तीस बैसली । पंचतत्वांची बोली नाहीं तेथें ॥४॥  
 तत्त्वां तत्त्व गेलें बोलणें वैखरी । वेदवक्ते चारी मान्य झाले ॥५॥  
 ज्ञानदेव ह्याने निवृत्ति तुष्टला । सर्वांग दीधला समबोध ॥६॥

१०३. परेसी जंव पाहें तंव दिसे हें अरुतें । तळीं तळाखालतें  
 विश्वरूप ॥१॥ दिव्य चक्षुदृष्टि निवृत्तीनें दिधली अवधीच बुझाली  
 विष्णुमाया ॥२॥ शम दम कळा दांत उदांत । शांतितत्वता माव-  
 ळत उपरमेसी ॥३॥ रयनि दिनमणी गगनासगट । अवघेची वैकुंठ  
 तया घरीं ॥४॥ उद्भट कारण केलें हो ऐसें । तुष्टोनि सौरसें केलें  
 तुम्हीं ॥५॥ ज्ञानदेव शरण निवृत्तीच्या चरणां । कांसवीचा  
 पांढा पाजियेल ॥६॥

१०४. सार ससमीसि हारपली निशी । दशवे द्वारेसीं उभा  
 राहे ॥१॥ तेथें तूं सावध अवघाचि गोविंद । देहीं देहाभेद करूं  
 नको ॥२॥ इंद्रियांच्या वृत्ति दशवे द्वारीं गति । देहगेहउपरति  
 होईल तुज ॥३॥ विस्तारीं विस्तारगुण गुह्य सार । एकाएकीं पार सार  
 घरीं ॥४॥ विवृत्तिविवर प्रकृति साचार । तत्वाचा निर्धार समरसीं ॥५॥  
 निवृत्ति सांगे ज्ञाना एक तूं करी । तरी तूतें कामारी होईल चितें ॥६॥

१०५. सूक्ष्म साध्य काज सांगितलें स्वामी । धृति धारणा क्षमीं  
 हारपल्या ॥१॥ सूक्ष्म सख्य नेलें विश्वरूप देहीं आलें । प्रपंचेसि माव-  
 ळलें तिमिर रया ॥२॥ विशेषेंसि मिठी दिधली शरिरें । इंद्रियें बा-  
 हिरें नाईकती ॥३॥ ऐसें हें साधन साधकां कळलें । चेतवितां बुझा-  
 विलें मन माझे ॥४॥ उतावेळ पिंड ब्रह्मांडा सहित । नेत्रीं विक-  
 षत ब्रह्मतेज ॥५॥ ज्ञानदेव विनवी निवृत्तीस काज । हरपली  
 लज सदेहेसी ॥६॥

१०६. अरे अरे ज्ञाना झालासि पावन । तुझें तुज ध्यान कळों  
 आलें ॥१॥ तुझा तूंचि देव तुझा तूंचि भाव । फिटला संदेह अन्य-  
 तत्वां ॥२॥ मुरडुनियां मन उपजलासि चितें । कोठें तुज रितें न  
 दिसे रया ॥३॥ दीपकीं दीपक मावळल्या ज्योतीं । घरभरी वाती

शून्य झाल्या ॥४॥ वृत्तीची निवृत्ति आपणासकट । अवघेंची वैकुंठ चतुर्भुज ॥५॥ निवृत्ति परमानुभव नेमा । शांति पूर्ण क्षमा ज्ञानदेवो ६

१०७. अवेवी सावेव सम साम्य बुद्धी । शांति दया सिद्धी प्रगटल्या ॥१॥ वोळली हे कृपा निवृत्ति दयाळा । सर्व रोम पाल्हाळा प्रेमांकुर ॥२॥ दिवसाचें चांदिणें रात्रीचें ऊष्ण । सांगितला प्रश्न निवृत्तिराजें ॥३॥ सोहंसिद्धमंत्रें प्रोक्षिला संसार । मरणाचि येरझार खुंटियेली ॥४॥ चित्तवित्तगोत आपण पै जाला । देहीं देह गेला भाव माझा ॥५॥ ज्ञानदेवा रसिं स्नान दान गंगे । प्रपंचेसी भंगे विषयजात ॥६॥

१०८. आदिमध्यअंत तुजमाजि बिंबे । ब्रह्मीं ब्रह्म थांवे लवण जळीं ॥१॥ तैसें झालें ज्ञाना उन्मनीं उलथा । प्रपंच चळथा उडालिया ॥२॥ रिगु निगु काज जालें तुझें घर । अवघाचि संसार कळला आम्हां ॥३॥ गोप्य गुजराज उमजलासे हरी । दिसे अभ्यंतरीं आत्माराम ॥४॥ न दिससी ज्ञाना देहीं तुझ्या राम । घेतला विश्राम ऐसें दिसे ॥५॥ निवृत्ति निवांत समरसें पाहात । अवघाचि दिसत देहीं विदेह ॥६॥

१०९. निज तेज बीज नाठवे हे देहो । हारपला मोहो संदेहेसी ॥१॥ काय करूं सये कोठें गेला हरी । देहीं देह मापारी हरी जाला ॥२॥ विदेह पै गंगा पारुषली चित्ती । चिद्रुपीं हे वृत्ति बुडियेली ॥३॥ गुरुलिंगीं भेटां निवृत्ति तटाक । देखिलें सम्यक् समरसें ॥४॥ दत्तचित्तवृत्ति ज्ञेयज्ञानकळा । समाधि सोहळा विष्णुरूपीं ॥५॥ ज्ञानदेव गाय हरिनामामृत निवृत्ति त्वरित घरभरी ॥६॥

११०. सुखीं सुख मुरे तेथें कोण झुरे । जळीं लवण विरे तैसें जालें ॥१॥ ज्ञान तें विज्ञान प्रपंचेसि भान । तेजोरूप गगन बिंबलें दिसे ॥२॥ आत्मा आत्मरूप परमात्मा समीप । कोटि कोटिरूप एकलेंचि दिसे ॥३॥ नानातेजीं भासे प्रपंचीं प्रकाशे । विरळा समरसें ध्याये त्यासी ॥४॥ ऐसें जालें तुज प्रगटलें निज । कांसवीचें बीज अंकुरलें ॥५॥ निवृत्ति निजबोध आनंदादि कंद । शाखाद्रुम भेद हरि जाला ॥६॥

१११. आत्मरूपी रूप रंगलें सहज । रिगो निजगुज सतेजिलें  
 ॥१॥ तेज बजि विवड पेरिलेंनिवाडे । उगवलें चोखडें ब्रह्मरूप  
 ॥२॥ शांतीची गोफण उडाविला प्रपंच । धारणा आहाच स्थिरकेली  
 ॥३॥ वेदाळिलें धान्य खळेदान दिठी । दिधलें शेवटीं भोक्तियासी  
 ॥४॥ देते घेते जीवे नुरेचि शेखां । शिवमेव खोपी समरसीं ॥५॥  
 ज्ञानदेव ह्मणे निवृत्ति उदारा । ऐसा एकसरा तुष्टलासी ॥६॥

११२. खळेदान देसी भोक्त्या सांपडे । ऐसें तुवां चोखडें रूप  
 केलें ॥१॥ ज्ञान तेंचि धन ज्ञान तेंचि धान्य । जालेरे कारण ज्ञानदेवीं  
 ॥२॥ तळवटीं पाहे तंव रचिलें दान अपार । वेदवक्ते साचार बुझा-  
 वले ॥३॥ साचार आठरे भासासी । उपरति भूसि निवडली ॥४॥  
 मोक्ष मुक्ति फुका लाविली तुवां दिठी । तुझा तूंशेवटीं निवडलासी ॥५॥  
 निवृत्ति प्रमाण केलें तुवां ज्ञाना । ब्रह्मीब्रह्म अगम्या रातलासी ॥६॥

११३. रवितेजकिरण फांकलि पा तेज । उडरे सहज तिमिररया  
 ॥१॥ तैसा तूं गभस्ति निवृत्ति उदारा । उगवोनि चराचरां तेज केलें  
 ॥२॥ तेजीं तेज दिसे अव्यक्ताचा ठसा । उमजोनि प्रकाशा न मोडे  
 तुझा ॥३॥ चंद्रोदयां कमळें प्रकाशिलीं सितें । तैसें तुझें भरितें करीं  
 आज्ञां ॥४॥ वृत्तींचीं निवृत्ति देखिली म्यां तुझी । हरपली माझी  
 चित्तवृत्ति ॥५॥ ज्ञान ऐसें नांव ज्ञानदेवा देसी । शेखां तुवां  
 रूपासी मेळविलें ॥६॥

११४. आत्मतेजें तेज रवितेज बिंबें । जीव शिवीं बिंबे ज्ञान  
 तेजें ॥१॥ तैसें तुज ज्ञान जालेरे हें काज ॥ केशवीं विराज चित्त  
 जोडे ॥२॥ समाधीचें रूप रूपासि आलें काह्या । पसरुनी बाह्या देती  
 क्षेम ॥३॥ प्रवृत्ति निवृत्ति दोहींची तटाक । उतरलासि एक सिंधोदकें.  
 ॥४॥ क्षीर नीर हरी जाला असे खादु । अवघाची गोविंदु नाना-  
 देही ॥५॥ निवृत्तिसंपत्ति आलिया पै हातां । तत्वीं तत्व निमथा  
 उल्ला तूं ॥६॥

११५. देहधर्मीं काज गुरुराज चित्तीं । तरीच या संपत्ती फळद  
 होती ॥१॥ तैसें तुझें ध्यान करितां उद्भट । सांपडली वाट वैकुंठीची  
 ॥२॥ ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान ध्येय ध्याता हरी । समरसें श्रीहरी तत्त्व जालें

॥३॥ पृथ्वी आप तेज गगनाकृति वायो । फिटला संदेहो ये जन्मी-  
चा ॥४॥ उपदेश द्रष्टा जरि असे श्रेष्ठ । तरीच भाग्य विनट  
विष्णुरूपी ॥५॥ ज्ञानदेवी सिद्धी साउली श्रीहरी । गुरुकृपा करीं  
कुरवाळिलें ॥६॥

११६. अनुपम्य तेजें धवळलें ब्रह्मांड । विश्वरूपीं अखंड तदा-  
कार ॥१॥ रसीं रस मुरे प्रेमाचें स्फुंदन । एकरूपीं घन हरी माझा  
॥२॥ नाद आणि ज्योति परिपूर्ण आम्हां । परेसि माहात्मा उजे-  
डला ॥३॥ जाला अरुणोदयो उजळलें सूर्यतेज । त्याहूनि संतेज तेज  
आलें ॥४॥ हारपल्या रस्मी देहभाव हरी । रिद्धि सिद्धि कामारी  
जाल्या कैशा ॥५॥ निवृत्ति उपदेश ज्ञानियां लाधला । तत्वीं तत्त्व  
बोधला ज्ञानदेव ॥६॥

११७. त्रिपदा चतुष्पदा गायत्रीस्मरण । त्याचें विस्मरण हरि-  
प्रेमें ॥१॥ निवृत्ति सांगे हरीनामगंगे । जालासि सर्वांगें गंगोदक ॥२॥  
पाणिपाद चित्तवृत्ति हे बुडाली । देहीं देहा गेली प्रीति सदा ॥३॥  
चक्षुद्रव्य तेज हरिरूपीं विंब । पृथ्वीतळ अंभ हरि दिसे ॥४॥ सुलज्ज  
निर्लेज्ज मेघवर्ण शाम । सांवळा सप्रेम गुणग्राह्य ॥५॥ थोडेनि आ-  
तुडें सडेनि पदार्थें । येतु असे अर्थ हृदयामाजी ॥६॥ नाममंत्र रूप  
इतुकेन संकेत । देतुसे अर्थ दीनाचा दाता ॥७॥ बापरखुमादेविवरु  
विनत सोपारा । मरणाच्या येरझारा दूर केल्या ॥८॥

११८. आधींच तूं ज्ञान वरी जालें उन्मन । हरी हें जीवन  
हृदयीं आलें ॥१॥ स्थिरावलें ध्यान ज्ञानाचिथे वृत्ति । विज्ञानसंपत्ति  
साधलिया ॥२॥ अंधकारपट नासला समतेज । रामरूपीं पैज दीप-  
ज्ञान ॥३॥ संतशांत शांति उलथीचा ठसा । कृष्णरूपीं दिशा तेजो  
तेज ॥४॥ अलक्ष लक्षिते अगोचर पर । तेथेंही गव्हर संचलें असे  
॥५॥ ज्ञानदेव सुखी जालीसे विश्रान्ति । परमानंद चित्तीं निरंतर ॥६॥

११९. अमर रस द्वंद्व विसरला भूक । त्याहूनि एथें सुख अ-  
धिक दिसे ॥१॥ जंववरि भूली तंववरी बोली । समुद्रांचि खोली वि-  
रळा जाणे ॥२॥ आशापाश परि निवृत्ति तटाक । पडियेले ठक चिहुप-  
रूपीं ॥३॥ प्रकाश हरीचा प्रकाशला देहीं । नेणतीच कांहीं मूढजन

॥४॥ ऐलतीरीं ठाके पैलतिरीं ठाके । तेथें कैसेनि सामर्थ्य पाहों  
आतां ॥५॥ जाणिव शाहाणिव तूंचि निवृत्ति देवा । हरी  
उभय भावा ज्ञान देसी ॥६॥ ज्ञानदेवा शांति उन्मनि रहस्य ।  
हरिरूप भाष्य करविलें ॥७॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल हृदयीं ।  
आलिंगितां बाही भ्रमर जाला ॥८॥

१२०. ऐकें तूं ज्ञान सुख विश्रांति रूपा । हरिरूप दीपा पाहे ऐसा  
॥१॥ चित्तवृत्तीच्या आदिमध्य अंतीं । रूपीरूप आनंदीं समरसें ॥२॥  
निवृत्ति सांगे ज्ञाना योगाची धारणा । जीवशीव करणा वधु दड करी ॥३॥

१२१. साध्यसाधनकाज निवृत्तीचें गुज । केशव सहज सर्वभूतीं  
॥१॥ रामकृष्ण मंत्रें प्रोक्षियेलीं गात्रें । हरिरूप सर्वत्र क्षर दिसे ॥२॥  
गुरुगम्य चित्त जालें माझें हित । दिननिशीं प्राप्त हरि आह्मां ॥३॥  
पूर्णमासप्रकाशचंद्र निराभास । हरी हा दिवस उगवला ॥४॥ चकोरें  
सेवीति आळीउळें पाहाती । घटघटा घेती अमृतपान ॥५॥ ऐसें हें  
पठण ज्ञानदेवा जालें । निवृत्तीनें केलें आपणा ऐसें ॥६॥

१२२. पहाते पहाणें पहातां निरुतें । पाहिलिया तेथें तेंचि होय  
॥१॥ तोचि तो आपण श्रीमुखें जाण । आणिक साधन नलगे कांहीं  
॥२॥ भ्रातुर्विधेवीण निरसलें तम । ज्ञानदेवी वर्म सांगितलें ॥३॥

१२३. सकळ तीर्थे निवृत्तीच्या पार्यी । तेथें बुडी देई माझ्या  
मना ॥१॥ आतां मी न करी भ्रांतीचें भ्रमण । वृत्तीसी मार्जन केलें  
असे ॥२॥ एकार्णव जाला तंरगु बुडाला । तैसा देह जाला एकरूप ॥३॥  
बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें नवल केलें । तारु हरविलें मृगजळीं ॥४॥

१२४. देहभाव ठेवावे योगभाव सेवावे । हें बोलणें जाणणें  
सोय नव्हेगे माये ॥१॥ जिजे मरिजे ऐसें नाहीं आमुते । सांगों को-  
णातें तुज वांचुनी ॥२॥ देंठीहुनि सुटलें जीवनासी आलें । बापरखु-  
मादेविवरें ऐसें केलेंगे माये ॥३॥

१२५. विश्रांतीचें स्थान कोण रूप आह्मां । ऐसा हा महिमा  
सांगा स्वामी ॥१॥ चित्त नेई चित्ता चेत नेई तच्चा । कर्म पर-  
तत्त्वा हारवी रया ॥२॥ हें तत्त्व सांगे ज्ञानदेवा निवृत्ति । संसार  
पुढती नाहीं बापा ॥३॥



१२६. निजाचें तेज कीं तेजाचें निज । तेथील तें गुज सांग  
मज ॥१॥ ब्रह्म तें कायी ब्रह्म तें कायी । ब्रह्म तें कायी सांगा  
गोसावी ॥२॥ ब्रह्म सदोदित असे सर्वभूती । ह्मणउनि सांगे जनांप्रती  
॥३॥ ब्रह्म ऐसे नामयानें जाणिलें । हृदयीं धरिलें प्राणलिंग ॥४॥  
बापरखुमादेविवरु हृदयीं प्रगटला । निवांत राहिला ज्ञानदेवो ॥५॥

१२७. सोंग संपादणी एका रूपें करी । आत्मा घरोघरीं वर्ततुसे  
॥१॥ माय सांग आह्मां कोण सुख ब्रह्मा । तुह्मां आह्मां समा कोण्या  
रूपें ॥२॥ चेतनें चेतवी बुद्धितें पाचारी । कल्पना मापारी निवृत्ति  
ठायी ॥३॥ ज्ञानदेव दिवटा विठ्ठलीं रमला । संसार अबोला एकातत्त्वे ॥४॥

१२८. परब्रह्मीं वस्ति कोण्या रूपें करूं । सकळ हें भरूं आत्म-  
तत्त्वे ॥१॥ देहाचा दीप कीं समत्व पै ज्योती । एकरूपें वाती  
सर्वारूपां ॥२॥ तें रूप सांगा निवृत्ति उदारा । संसार एकसरा तया  
माजि ॥३॥ समान निघोट क्षेमत्त्वे अवीट । श्रीगुरुनें वाट सांगितली  
॥४॥ ज्ञानदेवी घर वस्तीसी बिडार । तळींवरी साचार एक तत्व ॥५॥

१२९. आकारीं नाहीं तें निराकारीं पाहीं । निराकारीं राही  
शून्याशून्य ॥१॥ जेथें शून्यचि मावळलें तेथें काय उरलें । हेंचि  
सांगे एके बोलें मजपासीं ॥२॥ शून्य कासया पासाव जालें शून्य तें  
कवणें केलें । हें सांगिजोजी एक्या बोलें गुरुराया ॥३॥ आपण  
शून्याकार कीं आपण निराकार । आकार निराकार मूर्तिमंत दाऊ ॥  
आकार निराकार ये दोन्ही नाही तेंचि तूं पाहीं आपणापें ॥४॥  
जेथें अनुभवचि नाही तेंचि तूं पाहीं । स्वानुभवीं राहीं तुझा तूंचि  
॥५॥ जेथें चंद्र सूर्य एक होती तेथें कैचि दिनराती । ऐसें जे जा-  
णती ते योगेश्वर ॥६॥ कर्माकर्म पारुषलें देवधर्म लोपले । गुरुशिष्य  
निमाले जाले क्षीरसिंधु ॥७॥ तेथें गोडीवीण चाखणें जिव्हेवीण  
बोलणें । नेत्रेविण पाहणें तेंचि ब्रह्म ॥८॥ हातीं धेऊनियां दिवटी  
लागिजे अंधारापाठीं । अंधार न देखे दृष्टी उजियेडू तो ॥९॥ बापर-  
खुमादेविवरु विठ्ठलु देखणा । दृश्यद्रष्टेपणा माल्हावले ॥१०॥

## सद्गुरु श्रीनिवृत्तिनाथप्रसादानें प्राप्त झालेली स्थिति.

१३०. कापुराचे कळिवर अनळाचा मरगळा । भेदून द्वैताचा सोहळा केंवि निवडों पाहे ॥१॥ बोळ अखरीच वळला भीतरी नाही आला । तो केंवी विठ्ठला पावेजी तुझां ॥२॥ मन बुद्धीसी जें आय तयासी जें वेद्य । कळिकाळा कवळेना संधि जोडुनि जाये ॥३॥ वाचाळपणें परा येवो नल्हाये दातारा । अनुभवो भीतरा बाहेजु वेडावला ॥४॥ निरयदृष्टी ती खोली येऊनी राहे बुबळी । लवण थाव घेऊनी जळीं केविं निवडो पाहे ॥५॥ निवृत्तिदासु तेथें निवृत्ति करुनी यातें । श्रीगुरुनिवृत्तिनाथें फुढें केलें ॥६॥

१३१. व्यक्ताव्यक्तदिठी घालुनि कल्पांता । कल्पना नुरेचि तेथें आतां ॥१॥ पाहाण्याचा प्रपंचु पाहता । निमाला कवणा बोळ ठेऊं आतां ॥२॥ दुजें म्हणो जाय तंव मी माजी हारये । न वर्णवे तुझी सत्ता रया ॥ गोडियेचें गोडपण गोडी केविं मिरवी । तुजमाजी असतां ते वेगळीक रया ॥३॥ निशीं जागरणीं निमाला कीं तंतुचि तंतीं आटला । रसीं रसु दुणावला तुझ्या ठाई ॥४॥ तेथें कल्पनेसी मूळ विरोनियां पाल्हाळ । तैसें उभय संदीं तूं विदेही रया ॥५॥ यालागीं बापरखुमादेविवर विठ्ठल उदार दिठीचे दिठीं माजी अंजन । सुखीं सुख दुणावलें चौघां पडिलें मौन्य । येणें निवृत्तिरायें खुषा दाऊनियां सकळ । डोळ्यांविण दिठी प्रबळ रया ॥६॥

१३२. अनुभव खुण मी बोले साजणी । निरंजनीं अंजन लेईलें अंजनीं ॥१॥ गुरुमुखें साधन जालें पै निवृत्ति । तत्त्वसार आपणचि जाला निवृत्ति ॥२॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठल कृपा चित्तीं । पुंडलिका साधिलें प्रेम तत्त्वार्थी ॥३॥

१३३. पदोपदीं निजपदा गेलें वो । कर्म संचित सकर्म जालें वो ॥१॥ तेथें आपुले नाठवे कांहीं वो । आपआपणा न पडे ठाई वो ॥२॥ श्रीगुरुप्रसादें ज्ञान बोधु झाला वो । नव्हे तें ठाऊकें पडिलें माय वो ॥३॥

१३४. इवलेंसें रोप लाविलें द्वारीं । त्याचा वेल गेला गगना-

वरी ॥१॥ मोगरा फुलला मोगरा फुलला । फुलें वेंचितां अति-  
भार कळियांसि आला ॥२॥ मनाचिये गुंती गुंफियेला शेला । बाप-  
रखुमादेविवर विठ्ठलीं अर्पिला ॥३॥

१३५. प्रकृतीचें पूजन प्राप्तीविण जाण । प्राप्ति सिंचन दोन्हीं  
वांया गेलीं ॥१॥ पूजन कवणा करूं सिंचन कवणा करूं । नाहीं  
नव्हे तें धरूं गुरुमुखें ॥२॥ रखुमादेविवर गुरुमुखा भ्याला । होता  
तो लपाला नाहीं ते ठाई ॥३॥

१३६. जन्मा आवर्ती येरझारी फिटली । ब्रह्मसमदृष्टी जाली गु-  
रुमुखें ॥१॥ भागल्याचा सिणु भागल्यानें नेला । भाग्योदय जाला  
भाग्येविण ॥२॥ रखुमादेविवर भाग्यें जोडला । जोडोनी मोडला  
कांहीं नव्हेतेपणें ॥३॥

१३७. दृश्यादृश्य नातळे स्थूल प्रपंचभान । तेथें मायेचें कारण  
हेत नाहीं ॥ ह्यणोनि ज्ञान विज्ञान कल्पना लक्षण । तेथें सुखासि सुख  
जाण भोगिताहे ॥१॥ नामावांचुनि संवादें निवृत्ति अभेद पदें । निज  
भजनीं स्वानंदें नवल पाहे ॥२॥ तेथें दिवस ना रात्रीं सर्वहेतुविव-  
र्जितु । स्वयंभासक तूं नवल त्याचें ॥३॥ चिन्मय ना चिन्मात्र वेद्य  
सर्वगत । स्वसंवेद्य साक्षभूत । आपणवासी ॥४॥ स्वसंवेद्य सन्मुखता  
भेदु नाहीं आतां । भक्ति आणि परमार्था हेंचि रूप ॥५॥ निवृत्ति  
प्रसादें संपर्केंसी बोध । नीच नवा आनंद ज्ञानदेवा ॥६॥

१३८. अंतरांच्या सुखा नाहीं पै मर्यादा । यापरि अमाघा  
होजनि खोल ॥१॥ तेथें गोविंदु अवघाचि जाला । विश्व व्यापुनियां  
उरला असे ॥२॥ बाह्यअभ्यंतरां नाहीं आपपर । सर्व निरंतर नारा-  
यण ॥३॥ मीपण माझे न देवे दुर्जे । ज्ञानदेवा ह्यणे ऐसें केले निवृत्तिप्रसादें ॥४॥

१३९. लेउनि अंजन दाविलें निधान । देखतांचि मन मावळलें  
॥१॥ ऐसिया सुखाचे करुनियां आळें । बीज तें निर्मळ पेर आतां  
॥२॥ ज्ञानाचा हा वाफा भरुनियां कमळीं । सतरावी निराळी तिंब-  
तसे ॥३॥ निवृत्तिप्रसादें पावलों या सुखा । उजळलिया रेखा  
ज्ञानाच्या ॥४॥

१४०. मी माझे अद्वैत द्वैत होजनि ठेलें । सद्गुरु एका बोले ठेविलें

ठायीं ॥१॥ द्वैत गिळी अद्वैत मेळीं । चित्ताची काजळी तोडी वेगीं ॥२॥  
ज्ञानदेव म्हणे निवृत्ति उदार । दीपीं दीप स्थिर केला सोयी ॥३॥

१४१. अनंत अनंतापरी देखतांतो अंतरीं । हृदयाभतिरीं मज  
निववितो माये ॥१॥ चाळवी चक्रचाळ अलगट गोपाळ । यानें केला  
सुकाळ सहज सुखाचा वो माये ॥२॥ सांगवी ते सांगणी उमगूनि च-  
क्रपाणी । त्या निर्गुणाचेरहणी मी रिघालें वो माये ॥३॥ आंतिभूली  
फेडुनियां निवृत्ति । रखुमादेविवरविठलीं गती जाली वो माये ॥४॥

१४२. पंचाविसा वेगळें महत्तत्त्व बोलिजे । तें मज अंगविजे  
ऐसें निवृत्तीं केलें वो माये ॥१॥ सहज बोधें बोधलें न विचारी आपुलें ।  
ह्मणोनियां मुकलें अवध्यांसी वो माय ॥२॥ पांचाष्टुनि परती मी  
जाहालिये निवृत्ति । चिदानंदीं सरती स्वरूपीं वो माये ॥३॥ ऐसें  
जाहलें चांग अचिर देवांग । रखुमादेविवरें पांग फेडिला वो माये ॥४॥

१४३. सत्त्व रज तम प्रकृति अपारा । याही भिन्न प्रकारा हरी  
रया ॥१॥ दिसोनि न दिसे लोकां व्यापारी । घटमठ चान्ही हरी  
व्याप्त ॥२॥ स्वानुभवे धरी अनुभवे वाट । तंव अवचित बोभाट  
पुढें मार्गे ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे न कळे याची लीला । ते निवृत्तीनें  
डोळां दाविली मज ॥४॥

१४४. देखिले तुमचे चरण निवांत राहिलें मन । कासया ल्य-  
जीन प्राण आपुलागे माये ॥१॥ असेन धणीवरी आपुले माहेरीं ।  
मग तो श्रीहरी गीतीं गाईनगे माये ॥२॥ सकळही गोत माझें पंढ-  
रिसी जाण । बापरखुमादेविवरा विठलाची आण ॥३॥

१४५. तृप्ति भुकेली काय करूं माये । जीवनीं जीवन कैसें  
तान्हेजत आहे ॥१॥ मन धालें परि न धाये । पुढत पुढती राजा  
विठलु पाहे ॥२॥ निरंजनीं अंजन लेईजत आहे । आपुलें निधान  
कैसें आपणचि पाहे ॥३॥ निवृत्ति गार्हस्थ्य मांडलें आहे । निष्काम  
आपत्य प्रसवत जाये ॥४॥ त्रिभुवनीं आनंदु न माये गे माये । आ-  
पेआपु परमानंदु वोसंडतु आहे ॥५॥ बापरखुमादेविवर विठलुगे  
माये । देहभाव सांडुनि भोगिजत आहे ॥६॥

१४६. सांवळा सकुमार लावण्य त्रिभुवनीं । अवचिता आंगणीं

देखिला रया ॥१॥ आळवितां नयेची सचेतनीं अचेत । भावेंचि तूत  
माझा हरी ॥२॥ अज्ञानी न दिसे ज्ञानी येऊनि उभा । विज्ञानेसी  
शोभा दावी रया ॥३॥ ज्ञानदेवा सार सांवळिये मूर्ति । निवृत्तीनें  
गुंति उगविली ॥४॥

१४७. श्रीगुरुसारिखा असतां पाठिराखा । इतरांचा लेखा  
क्रोध करी ॥१॥ राजयाची कांता काय भीक मागे । मनाचिया जोगे  
सिद्धि पावे ॥२॥ कल्पतरुतळवटीं जो कोणी बैसला । काय  
वाणी त्याला सांगिजोजी ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने तरलों तरलों । आतां  
उद्धरलों गुरुकृपें ॥४॥

१४८. ब्रह्मीं ब्रह्म होणें हें तो कठीण सांगतां । आब्रह्मीता जया-  
चिया सत्ता विस्तारले ॥१॥ सांगतां नये सांगावें तें काय । तेथील  
हे सोय गुरुखुणा ॥२॥ मन हें अमोलिक जरी गुंफे अमूपा । तरिच  
हा सोपा मार्ग रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरु ब्रह्मविद्येचा पुतळा ।  
तेथील हे कळा निवृत्तिप्रसादें ॥४॥

१४९. परे पडे मिठी तेथें बोलणेंचि तुठी । आवडी गिळुनियां  
आतां जिवें नाहीं तुठी ॥१॥ सांगिजे बोलिजे तैसें नव्हेगे माये ।  
सुमरीं मारिलें येणें श्रीगुरुरायें ॥२॥ निवृत्तिदासा सन्निधान दुरी ।  
आवडी गिळुनि आतां जिवे नाहीं उरी ॥३॥

१५०. समसुखें शेजे निजोनियां काज । साधिलेंसे बीज निवृ-  
त्तिरायें ॥१॥ पृथ्वीतळ शय्या आकाश प्रावरण । भूतदया जीवन  
जीव भूत ॥२॥ निजीं निज आली हारपल्या कळा । ब्रह्मानंद  
सोहळा गुरुशिष्यां ॥३॥ ज्ञानदेवी काज निरालंब रूप । तळिवरी  
दीप सतेजला ॥४॥

१५१. साकार निराकार वस्तु सद्गुरु आमुचा । तेणें या देहा-  
चा केला उगळ ॥१॥ उगविलें उगविलें मायेतें निरसिलें । एकत्व  
दाविलें त्रिभुवन रया ॥२॥ सत्रावी दोहोनी इंद्रिया सौरसु ।  
गुरुमुखें उल्हासु भक्ति महिमें ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने मी नेणता  
प्रपंची । तोडली मोहाची पदवी आम्हीं ॥४॥

१५२. अमित्य भुवनीं भरलें शेखीं जें उरलें । तें रूप आपुलें

मज दावियलें वो माय ॥१॥ आतां मी नये आपुलिया आस । तुटले सायास भ्रांतीचे वो माय ॥२॥ मंजुळ मंजुळ वायो गती झळकती । तापत्रयें निवृत्ति निर्वाळिलें वो माय ॥३॥ वेडावलें एकाएकीं निजधाम रूपीं । रखुमादेविकर दीपीं दिव्य तेज वो माय ॥४॥

१५३. शुद्धमतीगती मज वोळला निवृत्ती । त्यानें पदीं पदीं प्रीति स्वरूपीं वो माय ॥१॥ आतां मी जाईन आपुलिया गांवा । होईल विसावा सुखसागरीं वो माय ॥२॥ पाहतां न देखे आपुलें कोणी नाहीं । निजरूप पाही अनंता नयनीं वो माय ॥३॥ हा रखुमादेविकर गुरुगम्य सागर । न करीच अन्हेर माझा वो माय ॥४॥

१५४. आपुलें कांहीं न विचारितां धन । निर्गुणासीं ऋण देऊं मेळें ॥१॥ थियें होतें तें निध सांठविलें । विश्वासें घेतलें लक्षवित ॥२॥ ऐसा हा निवृत्तिप्रसाद फळासि आला । निर्फळ केला मज निर्गुणाकारें ॥३॥ बापरखुमादेविकर विठ्ठल साच ह्मणोन रिघालों । तेणें नेऊनि घातलों निरंजनीं ॥४॥

१५५. चौदा भुवनीं चौघां भुलविलें । वेव्हार नासिले स्मृति व्यालेंगे माये ॥१॥ अवघे धन देऊनि मज निधन केलें । ऋण मागावया धाडिलें नये ते ठायीं ॥२॥ ऐसें श्रीनिवृत्ति शब्दें अगाध जालें । माझे मीपण गेलें धन देखा ॥३॥ बापरखुमादेविकर विठ्ठल साक्षी । तो मज पारखी घेऊनि गेला ॥४॥

१५६. अवघड तें एक घडलें माझ्या अंगीं । तींहीं ऋण चौघीं मज देवविलें ॥१॥ ज्यासि दिधलें त्यासी नांव पै नाहीं । जया रूप नाहीं त्यासी ऋण देवविलें ॥२॥ निवृत्ति गुरूनें अधिक केलें । निमिष्यमात्रीं दाविलें धन माझे ॥३॥ येणें रखुमादेविकर विठ्ठलें होतें तें आटिलें । सेखी निहाटिलें निळारंभीं ॥४॥

१५७. मायाविवर्जित जालें वो । माझे गोत तें पंढरिये राहिलें वो ॥१॥ पतिव्रता मी परद्वारिणी । परपुरषेसी व्यभिचारिणी ॥२॥ सा चारी चौदा जाली वो । सेखीं अठरा घोळुनी राहिलें वो ॥३॥ निवृत्ति प्रसादें मी गोवळी वो । माझा भावो तो विठ्ठल न्याहाळीवो ॥४॥

१५८. प्राण जाये भ्रेत न बोलें चित्रींचे लेप न हाले । तैसें दृश्य

द्रष्टा दर्शन त्रिपुटी वो करी हे शब्दची वाउगे ठेले रया ॥१॥ आतां  
आपणिया आपण विचारी । शेखीं प्रकृति ना पुरुष निर्धारि ॥२॥  
आतां प्रेताचे अळंकार सोहळे । कां शब्दज्ञानें जे डौरले । दीपने  
देखती कांहीं केलें । ऐसें जाणोनियां सिण न मनीं ती प्रतिष्ठा भो-  
गिती भले रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरुविठ्ठल देखतांचि जे बोधले  
ते तेणें सुखें होऊनि सर्वात्मक जे असतांचि देहीं विस्तारलें । येणें  
निवृत्तिरायें खुणा दाऊनी सकळ । बोलतां सिणु झणे होईल रया ॥४॥

१५९. पृथ्वी आडणी आकाश हें ताट । अमृत घनवट आप  
तेज ॥ निल हें जेवितां तेज प्रकाशत । सर्वलि गोमटी ब्रह्मद्वारें ॥१॥  
जेवणार भला जेउनियां धाला । योगि जो निवाला परमहंस ॥२॥  
चांदणा वोगरु दिसे परिकर । नवानित घातलें व्योमीं बरवें ॥ निळिये  
परवडि शाक जालें निकें । अंबट घाला तिखें प्रेम तेथें ॥३॥ गंगा  
यमुना तिसरीये सागरी । ह्यणौनि प्रकारी क्षीर जाली ॥ सोज्वळ  
ब्रह्मतेजें साखर सांजोरी । जेवितो हे गोडी तोचि जाणे ॥४॥ इडा  
क्षीर घारी पिंगळा मूळ वरी । त्यामाजि तिसरी तेल वरी ॥ सुषु-  
म्नेचे रुची तूयां आतुडली । अहिर्निशि जाली जेवावया ॥५॥  
सितळ भिनला चंद्र अंबवडा । सूर्य जो कुरवडा खुसखुसित ॥ तथा  
दोहीं संगें भाव हेचि मांडे । मग जेवा उदंडें एक चित्तें ॥६॥ पवित्र  
पापड मस्तकीं गुरुहस्त । ह्यणउनि अंकित तथातळीं ॥ सौरसाची  
गोडी जयासी लाधलीसे । उपदेशितां जालीं अमृत-  
फळें ॥७॥ कपट वासनेची करुनियां सांडई । शेवा कुर-  
वडई गोमटी किजे । गुरुचरणीं लाडु करुनियां गोडु । मग  
जेवी परवडी योगिराजु ॥८॥ गुरुपरमार्थें ग्रासुनियां भूतें । क्षेम  
अवकाशातें आच्छादुनि ॥ जेवणें जेवितां ध्वनि उठे अंबरीं । तें  
सुख अंतरीं प्रेम वाढे ॥९॥ षड्रसाची उपमा देऊं ह्यणों जरी । ब्रह्म  
रसापरतें गोड नाहीं ॥ येणें दाहिमातें जेवणें हें जालें । तिखटही  
आलें प्रेम तेथें ॥१०॥ अमृत जेविला अमृतें आंचवला । सेजे विसा-  
वला निरालंबी । मन हें तांबूल रंगलें सुरंग । नव जाये अभंग कव्ह-  
णीकडे ॥११॥ कापुर कस्तुरी शुद्ध परिमळु । गोडियोसि गुळु मिळोनि

गेला ॥ सुमनाचि मूर्ति सुमनीं पूजिली । सुमनीं अर्चिलि कनकपुष्पी ॥१२॥ ऐसें नानापरीचें जेवण जालें । बापानिचुत्तियोगियानें वाढिलें ॥ ज्ञानदेव ह्मणे धणिवरी जेविलों । बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें सुखिया केलों ॥३॥

१६०. अनुभवं अनुभवु बोधा बोध आथिला । निःशब्दीं निःशब्द नादावला ॥१॥ माझा श्रीगुरु ब्रह्म बोलणीं बोलवीतु । तेथील संकेतु कोण्ही नेणें ॥२॥ निवृत्तिप्रसादें म्यां ब्रह्माचि जेविलें । ब्रह्म ढेंकरी पाह्वाईलें नेणोनियां ॥३॥

१६१. रूप सामावलें दर्शन ठाकलें । अंग हारपलें तेचि भावीं ॥१॥ पाहों जाय तंव पाहाणया वेगळें । ते सुखसोहळे कोण बोले ॥२॥ जेथें जाय तेथें मौन्यचि पाडिलें । बोलवेना पुढें काय करूं ॥३॥ सारिता ना संगम ओघ ना भ्रम । नाहीं क्रिया कर्म तैसें झालें ॥४॥ जाणों जाय तंव जाणणिया सारिखें । नवल विस्मयें कवणा सांगों ॥५॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलाचि अंगीं । निवृत्तिरायें वेगों दाखविला ॥६॥ तोचि सबरा भरितु रूपनामरहितु । अपरंपार मी तूं निच नवा ॥७॥

१६२. मीतूपण विकल्प मावळला मूर्तीं । दोही माजी बळी कवण पाहो । पाहतां पाहणें द्रष्टव प्राप्तिलें । स्वरूपाचि उरलें कवणा पाहों ॥१॥ बोलों नये ऐसें केलें वो माय येणें । बोलतांचि गुणें आठऊ नाहीं ॥२॥ आठवितां विसरु संसार नाठवे । हे खुण स्वभावं बोललाचा । बोलतां बोलणें ठकाचि पडलें मुर्तीं । स्थूळींचा स्थूळीं प्रकाश झालागे माये ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलु उघडा । निजबोधीं निवाडा ऐसा झाला । निवृत्तिरायें खुण लेऊनि अंजन । दाऊनि निधान प्रकट केलें ॥४॥

१६३. मजमाजी पाहतां मीपण हारपलें । ठाकलेंचि ठेलें सवे मन माझें ॥१॥ आंत विठलु बाहेर विठलु । मीचि विठलु मज मासतसे ॥२॥ मीपण माझें नुरेचि कांहीं दुजें । ऐसें नाहीं केलें निवृत्तिराजें ह्मणे ज्ञानदेवो ॥३॥

१६४. देखोनी पूजावया गेलें द्वैतभावो । तेथें एक उपदेशी श्रीगुरावो ॥१॥ द्वैतभावो नाशिला माझा द्वैतभावो नाशिला ।



पूजा उद्धंस केला तें ब्रह्ममय ॥२॥ रखुमादेविवर देखण्या वेगळा देखिला । सगुण निर्गुण जाला बाईये वो ॥३॥

१६५. दीपप्रकाश दीर्घी सामावला काळिके सामावली ज्योती । ज्योति सामावोनि बिंब हारपलें तैसी जाली स्वयें स्थिती । संचित प्रारब्ध दग्ध पटन्यायें हे दृश्यभ्रंति । देहो जावो अथवा राहो फिटला संदेहो मृत्तिकेचि कायसि खंती रया ॥१॥ रूप पाहेनियां दर्पण ठेलें शेखीं अभास दृष्टि राहिला । न पाहतां मुख जाणें तो आपण तैसा अनुभव जाला रया ॥२॥ या प्रपंचाचें कवच सांडुनि बाहेरी अविद्या दृश्य संहारी । पदीं पद प्राप्ति ठेलें जें बुडोनि राहिलें अंतरी । चैतन्याचें मुसें हेलावत दिसे जैवि तरंगु सागरीं । कूर्माचिये परि आंगचि आवरी तो स्थिर जाला चंद्र करी रया ॥३॥ तेथें जाणणें निमालें बोलणें छुटलें जेवि जीवनी जीवन मिळालें । दश दिशा भरुनि दाटलें किं सुख सुखासि भेटो आलें । ज्ञानदेव म्हणे आह्मां जितांचि मरणें । कीं कोटी कोटी जिणें ऐसें निवृत्तीनें केलें रया ॥४॥

१६६. चातकाची तृषा मेघें पुरविली । ब्रह्मस्तनीं पान्हाईली बाईये वो ॥१॥ निवृत्तिप्रसाद माझ्या सुखीं सूरला । प्रेमरसें धारा फुटल्या दोहीं पक्षीं ॥२॥ बाप श्रीगुरु तेणें मज अफाविलें । अवघें ब्रह्म दाविलें ज्ञानदेवा ॥३॥

१६७. ऋणाचेनि मिसें निर्गुण आलें आपैसें । तेणें मज सर्वस्वें ठकियेलें ॥१॥ घेऊनि गेला माझें धन । केलें पै निर्वाण मना देखा ॥२॥ त्यासि वोळखिना अनोळखी । दृश्य ना अदृश्य ऋण म्यां सादृश्य दिधलें देखा ॥३॥ निवृत्तिप्रसादें इतुकें पै जालें । रखुमादेविवर विठ्ठलें मज गोविथेलेंगे मांचे ॥४॥

### श्रीविठ्ठलप्रसादानें प्राप्त झालेली स्थिति.

१६८. बावनाचे संगती दुस्र भावें रातलें । शेखीं आपुलिया मुकलें जातीकुळा ॥१॥ लोहाचे सायास परिसेंसि फिटले । तैसें मज केलें गोवळ्यानें ॥२॥ मेघजळ वांळे मिळे सिंधुचिया जळा । तैसा

नव्हे तो वेगळा एक होऊनि ठेला ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलीं  
सुरेचि कांहीं । उत्तम मध्यम ठाई व्यापूनि असे ॥४॥

१६९. जें ब्रह्मीं पाहतां मन न सिरे कोठें । ऐसियाचे पेटे मज  
उभें केलें ॥१॥ नावाडा श्रीरंगु जाहला हाळुवार । तेणें पावविला  
पारु ब्रह्मविद्येचा ॥२॥ श्रीगुरुविण सर्व शून्य हेंचि मी जाणें । तेथि-  
चिये खुणें निश्चत्तिराजु ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलीं अनुसंधान ।  
रात्रिदिन लीन ब्रह्मस्थिति ॥४॥

१७०. नवांची खाणी दहाव्यानें शोकिली । अकराव्यानें  
जाली देशधडी ॥१॥ तें ब्रह्मपंथीं माखलें ब्रह्मपंथीं माखलें ।  
मरोनि जागृत जालें मन गे माये ॥२॥ अवघें अंबर माझें ति-  
बलें । ब्रह्मरसें पिळिलें वो रंग नव्हे ॥३॥ सारवियोगें माझें कर्म  
बुडालें । निष्कर्म जालें म्हणोनि नातळे ॥४॥ जागृति स्वप्न सुषुप्ति  
बुडाली । रखुमादेविवरें सहित गिळिली ॥५॥

१७१. ब्रह्माची पुतळी मीचि पैं जालों । ब्रह्मचि लेईलों अंजनगे  
माय ॥१॥ ब्रह्मचि मुख ब्रह्मपदीं पावलों । ब्रह्मसुखीं निवालों  
निर्जां निज देखा ॥२॥ बापरखुमादेविवरु ब्रह्मपदीं सामावला । मज-  
सहित घेउनि गेला निजपुटीं ॥३॥

१७२. सिद्ध सांडूनि निजबोधा गेलें । निजबोधु मुकलें ब्रह्म-  
मुली ॥१॥ आठवेना माझें पूर्वजन्मग्राम । अवघाचि श्रम माझा  
हिरोनियां नेला ॥२॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलें वेडावलें । आपणास-  
हित मज ब्रह्मीं बुडाविलें ॥३॥

१७३. मन हें राम जालें मन हें राम जालें । प्रवृत्ति ग्रासुनि  
कैसें निवृत्तीसी आलें ॥१॥ श्रवण कीर्तन पादसेवन कैसें विष्णुस्मरण  
केलें । अर्चन वंदन दास्य सख्य आत्मनिवेदन केलें ॥२॥ यम नियम  
प्राणायाम प्रत्याहार संपादिलें । ध्यान धारणा आसन मुद्रा कैसें समा-  
धीसी आलें ॥३॥ बोधीं बोधलें बोधितां नये ऐसें जालें । बापरखु-  
मादेविवरु विठ्ठलें माझे मीपण हारपलें ॥४॥

१७४. देखावया लागी जव अनौतें पाहिलें । तव तजु मजु  
त्रिमुवनी व्यापिलें गे माये ॥१॥ नवलावो जाले जग हरिच होऊनि

ठेलें । आठळं विसरलें काय करूं ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलें साच केलें । लोह परिसेंसि झगटलें तैसें जालेंगे माये ॥३॥

१७५. नेणते ठायीं मन पाहों गेलें । तंव मनाचि पावलें जागृतीये माये ॥१॥ जागृती अंतीं स्वप्न देखिलें । जागृती स्वप्न दोन्ही हरपलें ॥२॥ रखुमादेविवर मरणधरणा भ्याला । तेणें मज द्राविला तेजोमय ॥३॥

१७६. मन मारुनियां मुक्त पै केलें । मीपण माझें नेलें हिरो-नियां ॥१॥ मज लाविला चाळा लाविला चाळा । विठ्ठलुचि डोळां बैसलासे ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलु लाववी भला । आपरूपीं मज केला सौरसु ॥३॥

१७७. अगाधपण माझे अंगीं बाणलें । वरपडें देखिलें मृत्तिका लिंग ॥१॥ त्यासि चैतन्य नाहीं गुण नाहीं । चळण नाहीं गुण रूप नाहीं ॥२॥ माझ्या शरीरीं ज्योतिर्लिंग उगवलें । अगाध कवळिलें हस्तेविण ॥३॥ बापरखुमादेविवर ज्योतिर्लिंग विश्वनाथ । तेणें माझा मनोरथ पुरविलागे माये ॥४॥

१७८. अकरावरी सातवें होतें । सातवें कोठें मावळलेंगे माये ॥१॥ सहस्राची भरोवरी जालीगे माये । लय लक्षीं पाहे तंव चोज-वेना रखुमादेविवर दोन्ही घेतलीं । विरुनि टाकिलीं ब्रह्मडोहीं ॥३॥

१७९. नेत्र लाडनि मनासी जंव पुसों जाय । तंव देवें नवल केलेंगे बाईये ॥१॥ देवें नवल केलें देवें नवल केलें । शेखी सांगतां खाजिरवाणें ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलें । माझें बाह्यअभ्यं-तर व्यापिलें ॥३॥

१८०. चैतन्य चोरुनि नेलें चित्त माझें सवें गेलें । पाहे तंव तन्मय जालें गे माये ॥१॥ देवें नवल केलें मन माझें मोहिलें । विसर तो आठळ जालागे माये ॥२॥ यासी जाणावयालागीं अनु-उते पाहे । तंव त्रिभुवन तन्मय जालेंगे माये ॥३॥ बापरखुमादेवि-वर विठ्ठलरायें । माझें सबाह्याभ्यंतर व्यापिलेंगे माये ॥४॥

१८१. हस्ती घोडे हरण सिंहाडे । तैसें हें गुजराती लुगडें गे माये ॥१॥ पालव मिरवित जाईन । शेला पदरीं धरुनि राहीन ॥२॥

बापरखुमादेविवरु विठ्ठल सांवळा । तेणें मज माजिठा दिल्ला साउला ३॥

१८२. एकतत्व साधि तंव हारपलों तेथ । मज पाहतां येथ मी नाही ॥१॥ काय करूं सांगा कैसा हा आकळे । एकतत्वीं मिळे हृद-यांगे बाईये ॥२॥ संपादनीं नट नटोनियां हरि । एकरूपें करी आपण्या ऐसें ॥३॥ ज्ञानदेवीं चित्त तत्वसार हारी । चित्तानु लहरी झेपावली ॥४॥

१८३. आपुलेनि भारें श्रीरंग डोलत गेलें । तंव अवचितें पाचारिलें पाठिमोरें ॥१॥ माझे चैतन्य चौरिलें चैतन्य चौरिलें । अवघें पारुषलें दीन देहें ॥२॥ बापरखुमादेविवरु दिनानाथ भेटला । विठ्ठल विठ्ठल झाला देह माझा ॥३॥

१८४. उन्मनि अवस्था लागली निशाणी । तन्मयता ध्यानीं मुनीजनां ॥१॥ मन तेथें नाही पहासीरे तें काई । सर्व हरीडोहीं बुडी दे कां ॥२॥ मनाची कल्पना देहाची भावना । शून्य ते वासना हरिमाजी ॥३॥ निवृत्ति म्हणे सर्व हरिपीक फळें । ज्ञानासी लाधलें हरिकृपा ॥४॥

१८५. तुजमाजी विरावें तुज गिळूनि राहावें । तुझें रूप पाहावें रूपेविण ॥१॥ तूतें अवघें गुज म्यां सांगावें । वाचेविण बोलावें निःशब्दाकारें ॥२॥ रखुमादेविवरु वाचे विनविला । प्रसन्न जाला ब्रह्म दाऊनी ॥३॥

१८६. कमळावरी कमळ ठेवुनी उलहाटे । कमळीं कमळ उफरा-टेंगे माय ॥१॥ वासना निरसलिये वासना निरसलिये । ब्रह्मकमळीं उगवलीयेगे बाईये ॥२॥ कारण कामातें करुनि आपतें । महाकारण तें गगना परीतें ने बाईये ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल तेजसु । ब्रह्मकमळीं दाविता प्रकाशुगे बाईये ॥४॥

१८७. निरखित निरखित गेलिये । पाहें तंव तन्मय जालिये ॥१॥ उन्मनीं मन निवालें । सांवळें परब्रह्म भासलें ॥२॥ रूप येवोनियां डोळां बैसलें । पाहें तंव परब्रह्म अवतरलें ॥३॥ बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें । मुस ओतुनियां मेण सांडिलें ॥४॥

१८८. सदैवपण आलें गोपाळातें देखिलें । लक्षा एका जोडलें

अमिल गुणी वो माय ॥१॥ दैन्याचे सांकडीपासूनि वेगळावले । ऐं  
जवळी बैसविलें आनंदपदीं वो माय ॥२॥ जागृतिशेवटीं निद्रामुली  
नुठी । मायेसी म्यां मिठी दिधली वो माय ॥३॥ मागुती नको  
परतणी या शरीरीं उरवणी । प्रपंचाची काहाणी निमाली वो माय ॥४॥  
सदोदित भरलें त्या तिहीं गुणां वेगळें । तें अगणित वर्षलें प्रेमघरीं  
वो माय ॥५॥ सबराभरित भरला या देहाभावा वेगळा । रखुमादे-  
विवरु जवळी जोडला वो माय ॥६॥

१८९. निरालंब स्तंभ घातला निजयोगु । साही वेगळेसि वो  
माय ॥१॥ आणिकां न कळे तें त्रिगुणां वेगळें । तें मज गोवळें  
दाविलें वो माय ॥२॥ दुर्वट घडतां न वर्णवे योग्यता । मज पुढारी  
वो माय ॥३॥ खुणा जरी बोलों तरी मौन्य पडलें । तें परब्रम्हीं  
उबडलें दिव्यचक्षु वो माय ॥४॥ तो चिदानंद पुतळा रखुमाई  
जवळा । सोईरा सकळांसहित वो माय ॥५॥

१९०. दिपदिगांतरीं दिपीं पाहतां । परेहूनि परता तो देखिला  
वो माय ॥१॥ पाहीन मी आतां निरंजन स्वरूपता । त्यानें मज  
तत्त्वतां वोजविलें वो माय ॥२॥ देहाचा दिवा उजळुनि ज्ञानज्योती ।  
परपुरुषीं निवृत्ती झाली वो माय ॥३॥ कवळुनि भेटी प्राणेंसि  
देईन मिठी । मी निःशब्देंसी गोष्टी सांगेन वो माय ॥४॥ निजभावें  
निरोपिला सच्चिदानंदपदीं । मग मज परमानंदीं गोष्टी जोडली वो  
माय ॥५॥ ऐसें मीं अनुसरलें यानें आपंगिलें । रखुमादेविवरु विठलें  
वो माय ॥६॥

१९१. दीनपण दवडुनि दिनानाथें मेळविलें । तें येणें गोवाळें  
केलें रूप नवल वो माये ॥१॥ पाहतां पारणीं फिटली चक्षुंची । सर्व  
आवडींची कोथळी लाधली वो माये ॥२॥ आतां असो हें भरोवरी  
सांगणें या शरीरीं । उगवले अंतरीं दृष्टीचिया वो माय ॥३॥ सहज  
अंगवणें निजगूज पाहणें । ते आनंदें निर्गुणें नयनीं प्रकाशलें वो  
माय ॥४॥ डोळाची वाढिले परब्रह्म फळलें । त्या सुखाचे निमाले  
सांगणें वो माये ॥५॥ गुण गिऱ्हाईक जोडला अमोल मोलें घेतला ।  
रखुमादेविवरु विठ्ठल वो माय ॥६॥

१९२. जन्माचें व्याज आपणचि गिळिलें । मुद्दलाचा ठावो नाहीं ऐसें केलें ॥१॥ ऋणार्हत नव्हे हा निर्गुणासि समंधु । येणें परमबोधु बोधविला ॥२॥ ऐसी आपुली साक्षी कवणें पै द्यावी । निवृत्ति म्हणे कांहीं ठायीं न ठेवीची ॥३॥ बापरखुमादेविवरें केला घातासि घातु । आपुला लक्षाचा लाभु वरी दिधला ॥४॥

१९३. दुरुनि येक ऋण मागावया आलें । माझें मीं पाहिलें तंव कांहीं नाहीं ॥१॥ भीतरील माझीं पंचरत्नें नेलीं । स्वस्वरूप वाहवलीं मध्य गिळियेलें ॥२॥ निवृत्ति बोधें मीं बोधलें । सांगतें वाहवलें सर्वस्वेंसी ॥३॥ ऐसा रखुमादेविवरुविट्टल आपण पुढारला । माझा निर्वाळा केला संसारींचा ॥४॥

१९४. सत्राविये कोठडिये माजी निक्षेपिलें । एकी केलें धन तें बावसे नेलें पातेजोनि ॥१॥ आपण नेणतां ऋण ध्यावयासी गेलों । तंव तंव सर्वस्वेंसी बुडालों परोपरी देखा ॥२॥ मंत्र सांगितला माझ्या कानीं । जाणोनि ज्ञानविज्ञानीं वेडावलें ॥३॥ ऐसें रखुमादेविवरा विट्टलाच्या बोला । पातेजलों सर्वस्वासी ठेलों प्राड्मुख ॥४॥

१९५. चौ तेरा आह्मी चौसष्टीचे भागे सांचिलें । तें एका ऋणार्हातें घेतलें वोळखीविण ॥१॥ आपुलें अकरावें एक सोईरें जाणा । तेंही पै तयासि मिळोनि ठेलें ॥२॥ आतां मीं चौघांपाशीं जाईन तिहींचि नागविलें पाहीं । तेथें कांहीं नाहीं ऐसें ह्मणितलें ॥३॥ ऐसा देहाचा दिवाळखोर दुसऱ्यासी घेऊनि गेला । तेणें मज दाखविला अद्वैत पार ॥४॥ सहस्रापरि कांहीं धरियेली जरी । ज्ञानमूढें तरी कायि जाणती ॥५॥ ऐसा बापरखुमादेविवरु विट्टलु मध्यावर्ती भला । तेणें उगाणा केला परावृत्त होऊनियां ॥६॥

१९६. पांचासहित लयातीत जालिये वो । प्रेम भक्ति अनुसरलें काळ्या रूपासी ॥१॥ ठायींचाची काळा अनादि बहु काळा । म्हणोनि वेदा चाळा लाविलागे माये ॥२॥ बापरखुमादेविवरें जन्मावेगळें केलें । म्हणोनि भाज जालें बाईयेवो ॥३॥

१९७. अकल्पित हुम आजि संयोगें घडलें । अपार आपणातें विसरलेंगे माय ॥१॥ मधुरलें मधुरलें मन माझें मोहरलें । भक्ति-

फळासि कैसें आलेंगे माय ॥२॥ देंठोंहुनि सुटलें पुढति कैसें जीव-  
नासि आलें । बापरखुमादेविवर विठलें ऐसें केलेंगे माये ॥३॥

१९८. चतुर्देहाची भरणी पुरली । एकाएकी देखिली निजतनु ॥१॥  
त्याचें नांव गोवळु फिटला काळ वेळु । जाला सकळ सकळांसहित  
॥२॥ ऐसा बापरखुमादेविवर सुंदर । तेणें माझा वेव्हार खंडियेला ॥३॥

१९९. संसार तुकलिये वेव्हार मुकलिये । घराचारा पारुषलिये  
काय सांगों ॥१॥ माझें जिणेंचि बुडालें माझें जिणेंचि बुडालें । वि-  
ठलें कुडें केलें काय सांगों ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठलें । सहज  
मोलेंविणें विकत घेतलें ॥३॥

२००. जीवन कैसें तान्हेजत आहे । मन धालें परि न धाये  
॥१॥ पुढती पुढती राजा विठल पाहे । निरंजनी अंजन लेईजत  
आहे ॥२॥ आपुलें निधान आपण पाहे । निवृत्ति गान्हाणें मां-  
डलें आहे ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठलाचे पाये । विसंबतां क्षण  
माझा जीव जाऊं पाहे ॥४॥

### एकाविध.

२०१. काय करिसी सकळ देवांचें वैभव विलास । माझिया  
स्वामीविण ते अवघे उद्वस रया ॥१॥ तपन त्या कमळा कमळीं  
विकासु । सुकवि मयंकु काय करिसी अरे वा सुधांशु ॥२॥ साताही  
वारांचे दिवसु एकियाचि सुरिजे । तैसें सर्वां सर्वपण माजीये न श्री-  
राजे ॥३॥ सर्वज्ञ सुंदर देव होतुकां भलतैसे । परि जडातें चेष्टविते आ-  
णिकां पै नसे ॥४॥ जया नांव नाहीं रूप चिन्ह कांहीं । नामरूप  
चिन्ह स्वयेंचि पाही ॥५॥ बापरखुमादेविवर आहे तैसाचि पुरे ।  
काय करिसी आणिकां देवांचीं गोवारे रया ॥६॥

२०२. पूर्वदिशे भानु उगावला नळनी । कमळणी कमळीं वि-  
कासु केला । उष्णकर अस्तु जाला सीतकर प्रवर्तला कमळणी सं-  
कोचु केलगे बाईये ॥१॥ पडियंते मानसीं बहुवसे । असे दुरी तें ज-  
बळीच वसे रया ॥२॥ दोलक्षीं सोम अंबरीं । त्याचे गुण उमटती  
सागरीं । आंबसे कळाहीनु येर दिसे अंधारीं । तैसा समंधु ये शरीरीं

रया ॥३॥ गगनीं वोळलीं घनुचरें तेणें क्षितीवरी नाचती मयूरें । सोम  
शीतपणें कळा मिरवी अमृत घेवों जाणती चकोर रया ॥४॥ वोळलीं  
स्वातीचीं अंबुडें तें तत्त्व झेलिती शुक्तिका संपुष्टें । येरें नक्षत्रें वरु-  
षती निकटें काय जळ त्याचें बोखटें रया ॥५॥ चातकु चंद्रातें चिं-  
तितु । तो त्याचे मनोरथ पुरवितु । बापरखुमादेविवरुविठ्ठलु तो मी  
सदा असे हृदयीं ध्यातु रया ॥६॥

२०३. पतीचा जिन्हाळा ह्मणोनि सासुन्याचे साहिजे । येन्हवीं  
हें वाविजे चासाची मोट ॥१॥ न पाहे वास न धरी मनीं आस ।  
वांया निकण भुस काय उपाणिसी ॥२॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलुचि  
पुरे । चाड नाहीं आह्मां दुजेविण ॥३॥

### उपासना.

२०४. देहाचेनि दीपकें पाहे जों सभोंवतें । तंव अवचितें तेंचि  
ध्यान केलें ॥१॥ निराकारींची वस्तु आकारा आणिली । कृष्णीं कृष्ण  
केली सकळ सृष्टी ॥२॥ लय गेलें ध्यानीं ध्यान गेलें उन्मनीं । निल्य  
हरिपर्वणीं सर्वारूपें ॥३॥ आनंद सोहळा हरी रूपीं आवडी । कृष्ण  
अर्धघडी न सोडी आह्मां ॥४॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल अभये ।  
भयांचें पै भय हरपे कृष्णीं ॥५॥

२०५. स्वप्नींचें सुख मी पहावया गेलें । तंव स्वप्नीं स्वप्न ठेलें  
येरा विस्मोगे माये ॥१॥ काय सांगो निदसुरी कवळें संसारीं ।  
करितां येरझारी येणेंचि छंदें ॥२॥ सुषुप्तींचें सुख जाग्रती जाणती ।  
तरी परतोनि मागुती कासयातें ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलु राणे  
रावो । ऐसा जाणोनि त्याचा भावो ठाकियला ॥४॥

२०६. बोल्हावलें मन परतोनि पाही तंव प्रपंच दिसे अया गेले ।  
पिंडुनि बाह्य वैराग्याची गुढी उभऊनि ह्मणे म्यां जिंकिलें ॥ आपपर  
न दिसे शेखीं चरणीं स्थिरावलें । जळतरंग लहरी सरिता संगम  
जीवनीं जीवन ऐक्य ठेलें रया ॥१॥ तेंचि ब्रह्मज्ञान बोधितां पा-  
हतां । सगुण निर्गुण आतां भेदु नाहीं । वाउगाचि शिणसी विचारी  
सानसी । वायां कल्पना करुनि दाहीदिशीं रया ॥२॥ ह्मणोनि पटीं



तंतु ओतप्रोत होतु । तैसे विश्वजात ब्रह्मीं असे ॥ सतीं कल्पसि  
भेद सगुण निर्गुण द्वंद्व । तेणें कल्पने न प्रत्यया नये । सर्वस्वें उदासीन होई  
तूं निश्चय जाण एक सगुणींचि काय न लभे रया ॥३॥ आह्मां स-  
गुण निर्गुण समान । नेणो जन्म जातक भान । दृश्य द्रष्टा दर्शन  
त्रिपुटीं नलगे । महावाक्यादि शब्द तत्वमस्यादि बोध हेही  
आह्मां सकळ वाउणें रया । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल कितितां । सुख  
सगुणींच जोडे येणें अंगें रया ॥४॥

२०७. आजि संसार सुफल जाला मे माये । देखिले पाय वि-  
ठोबाचे ॥१॥ तो मज व्हावा तो मज व्हावा । वेळोवेळां व्हावा पां-  
डुरंग ॥२॥ बापरखुमादेविवरु न विसवे सर्वथा । निवृत्तीनें  
तत्वतां सांगितलें ॥३॥

२०८. अवघाची संसार सुखाचा करीन । आनंदें भरीन  
तिन्ही लोक ॥१॥ जाईनगे माये तथा पंढरपुरा । भेटेन माहेरा  
आपुलिया ॥२॥ सर्व सुकृताचें फळ मी लाहीन । क्षेम मी देईन  
परब्रह्मीं ॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलाची भेटी । आपुलिये संव-  
सार्थ घेऊनि राहे ॥४॥

२०९. विठ्ठलाचे जाति वो माये । त्याचे धरीन मी पाये  
॥१॥ विठोवा माझें माहेर । भेटेन बुद्धि परिकर ॥२॥ रखुमादेवि-  
वर विठ्ठलें । मन ठेऊनि राहिलें निर्धोरें ॥३॥

२१०. या अमरामाजी येखादा वोळगों म्हणे तरी तो ठावो  
ठाकितां अतिदुस्तरु । भूमंडळीचें राज्य वोळगों म्हणे तंव तेथें न  
लभे अवसरु । निःसंग होऊनि यतिधर्म चाळूं म्हणे तरी भिक्षेसी  
पडे विचार । निःप्रपंच हातीं टाळ दिंडी घेऊनियां वोळगे तो हरि-  
हरुरे ॥१॥ हरीचे विद्यावंत जालोरे आम्ही जाऊनि पंढरपुरां रा-  
हिलों । कळिकाळाच्या मार्थां पाय देऊनियां वैकुंठ भुवनासि गेलों-  
रे ॥२॥ अष्टांगयोगें शरीर दंडूं पाहे तंव येवढें कैचें कष्टसाधन ।  
लख लक्ष लावून गुरुमंत्र जपों म्हणों तरी स्थिर नव्हे अंतःकरण ।  
तल्लीन होऊन हरिकथा आयिकों म्हणों तरी ठायींचेचि बधिर श्रवण ।  
कुदंड वाचे हरिहरि म्हणतां फुकासाठीं चुके पतनरे ॥३॥ चढूं वे-

दांचे गव्हर धांडोळितां वेडावलीं साही दर्शनें । शून्य स्थावर जंगम  
सर्वत्र व्यापून असणें । जळीं स्थळीं काष्टीं पाषाणी सरिसें या दृष्टी  
पाहणें । ऐसियातें सेवितां अविद्या लोपे मा विश्वास मानिला मनें  
॥३॥ जयाचिये वोळगे जातां आडकाठीच नाहीं भीतरी गेलिया  
मान पाविजे । अरोधें विरोधें समतुल्य देणें न मगतां अभरा हो-  
ईजे । तो क्षणामाजी दे तें नसेर कल्पकोटि ऐसिया धुरे कां दुःखा-  
विजे । ऐसियाचे गांवींची सुखवस्तीचे पुरे मा बहूत काय अनुवा-  
दिजेरे ॥४॥ ऐसा वैकुण्ठपुरपति पुंडलिकाचिये भक्ती अमूर्त मूर्तीस  
आला । भक्तां अमरपद देतुसें अवळीला नामें यमलोक विभांडिला  
जिंहें जैसा भाविला त्या तैसा पालटु दाविला परि । अणु एक नाहीं  
वेंचला । बापरखुमादेविवर विठ्ठल आम्हां गीतीं गातां जोडलारे ॥५॥

### संतमहिमा.

२११. अखंड हरि वाचेसी । जरी सुकृताची राशी । तरीच  
हरि वे मुखासी । धन्य जन्मासी तो आला ॥१॥ देखतां ज्याचे  
चरण । यम जातसे शरण । ऐसें सुकृताचें वर्णन । कवणें करावें  
तयाचें ॥२॥ तोचि एक साधु देखा । नित्य पुसावें त्या विवेका ।  
तो काहीं न धरी शंका । हरिनाम ह्यणतसे ॥३॥ ज्ञानदेवी निजसूत्र ।  
तोचि धन्य शुद्ध पवित्र । हरिवांचूनि त्याचें वक्त्र । नेणें आणिक दुसरें ४

२१२. आनंदले वैष्णव गर्जती नामें । चौदाही भुवनें भरलीं पर-  
ब्रह्म ॥१॥ नरोहरि हरि नारायणा । सनकसनंदनमुनिजनवंदन ॥२॥  
गातां वातां नाचतां प्रेमें उल्लासें । चराचरींचे दोष नासिले अना-  
यासें ॥३॥ हरी मनीं हरी चित्तीं हरी अंकु शरीरी । तयातें देखोनि  
हरि वाही बाह्या पसरी ॥४॥ अंगिरेणु ज्याचा उद्धरितो पतिता ।  
प्राकृत चाणी कैवि वर्णू हरिभक्तां ॥५॥ तीर्थीं पावन धर्म जिहीं  
केला धडौती । कैवल्यकल्पद्रुम ते त्रिजगतीं ॥६॥ मत्स्यकूर्मादिक  
ज्याचे महिमेसी आले । धन्य वैष्णव तेज रविशशिशी पाहलें ॥७॥  
बापरखुमादेविवरा पढियंती जया तनु । तया संताचरणीं स्थिर  
होका मनु ॥८॥

२१३. श्रवणें कीर्तनें जाले ते पावन । सनकादिक जाण परम भक्त ॥१॥ जाली ते विश्रांति याचकां सकळां । जीवीं जीवनकळ श्रीमूर्तिरया ॥२॥ पादसेवनें आकूर जाला ब्रह्मरूप । प्रत्यक्ष स्वरूप गोविंदाचें ॥३॥ सख्यपणें अर्जुन नरनारायण । सृष्टि जनार्दन एकरूप ॥४॥ दास्यत्व निकट हनुमंतें केलें । म्हणोनि देखिले रामचरण ॥५॥ बळि आणि भीष्म प्रल्हाद नारद । बिभीषणावरद चंद्रार्क ॥६॥ व्यास आणि वसिष्ठ वाल्मिकीदिक । आणि पुंडलिक शिरोमणी ॥७॥ शुक्रादिक योगी रंगले श्रीरंगीं । परिक्षितीचा अंगीं ठसावळें ॥८॥ उद्धव यादव आणि ते गोपाळ । गोपिकांचा मेळ ब्रह्मरूप ॥९॥ अनंत भक्त राशी तरले वानर । ज्ञानदेवा घर चिदानंदीं ॥१०॥

२१४. संत भेटती आजी मज । तेणें जालों चतुर्भुज । दोन्ही भुजा स्थळीं सहज । दोन्ही सूक्ष्मीं वाढल्या ॥१॥ आलिंगनीं सुख वाटे । प्रेम चिदानंदीं गोटे । हर्ष ब्रह्मांड उतटे । समुळ उडे मीपण ॥२॥ या संतांसी भेटतां । सरे संसाराची व्यथा । पुढता पुढती माथां । अखंडित ठेवीन ॥३॥ या संतांचें देणें । कल्पतरूहून दुणें । परिसा परीस अगाध देणें । चिंतामणि ठेंगणा ॥४॥ या संतांपरीस उदार त्रिभुवनीं नाहीं थोर । मायबाप सहोदर । इष्टमित्र सोईरे ॥५॥ कृपाकटाक्षें न्याहाळिलें । आपुल्यापदीं बैसविलें । बापरखुमादे-विवरें विठ्ठलें । भक्तां दिधलें वरदान ॥६॥

२१५. अकार उकार मकार करती हा विचार । परि विठ्ठल अपरंपर न कळे रया ॥१॥ संताचे संगति प्रेमाच्या कळोळा । आनंदें गोपाळांमाजि खेळे ॥२॥ बाळे भोळे भक्त गाताती साबडें । त्यांचें प्रेम आवडे विठोबासी ॥३॥ बापरखुमादेविवर परब्रह्म पुतळा तेथिल हे कळा निवृत्ति जाणे ॥४॥

२१६. शर्करेची गोडी निवडावया भले । साधु निवडिले सत्संगती ॥१॥ सत्संगें प्रमाण जाणावया हरी । येर ते निर्धारिं प्रपंचजात ॥२॥ भानुविंब पाहा निर्मळ निराळ । अलिप्त सकळ तैसे साधु ॥३॥ ज्ञानदेव हरी जपोनि निर्मळ । संदा असे सोजवळ निवृत्तिसंगें ॥४॥

२१७. भाग्याचा उदयो कीं दैवाची गति । मज जोडली संगती  
सज्जनांची ॥१॥ माझे मीच भांडवल घेउनियां निगुती । लाभाची  
गति श्रीविठ्ठल ॥२॥ देशदेशाउरा न लगेची जाणें । ठायींच जोडणें  
एक्या भावें ॥३॥ खेपखेपांतर अनेक सोशिलें । मुद्दल उरलें लेखा  
चारी ॥४॥ मुद्दल देउनि वाणेरा फेडिला । उत्तीर्ण झाला दोही  
पक्षी ॥५॥ चौघे साक्ष ठेवुनि अंतरां । वेव्हार ज्ञानेश्वरीं खंडियेला ॥६॥

२१८. सोळा कळि चंद्र पूर्णिमे पूर्ण बोधु । संतजनां उद्बोधु  
सागरन्यायें ॥१॥ नित्यता पूर्णिमा हृदयीं चंद्रमा । आलिंगन मेघश्यामा  
देतु आहे ॥२॥ ज्ञानदेवा मोहो निःशेष निर्वाहो । रूपीं रूप सोहंहो  
एका तेजें ॥३॥

२१९. आवेगे ज्ञानजननी ज्ञाना आईगे । ज्ञाननाथेगे ज्ञानें काम  
धेनु तूं माझीयेगे ॥१॥ ज्ञानाई तूं माय माझीगे । ज्ञानाई तूं बाप माझागे  
॥२॥ ज्ञानाई गुरुदेव ज्ञान ध्यान । साधन परत्रपावन ॥३॥ इह तुज  
वांचून आन मज कोणगे । बाई नुपेक्षीगे ज्ञानबहिणी ॥४॥ राउळींचे  
कहे हारपले हांटीं । माणूसप्रति झाडा घेताती वोठी ॥५॥ नवल  
विपरीत देखिलें सृष्टीं । माणूसप्रति झाडा घेताति वोटी ॥६॥

२२०. कुंचे पताका झळकती । टाळ मृदंग वाजती । आनंदें  
प्रेमं गर्जती । भद्रजाती विठ्ठलाचें ॥१॥ आले हरींचे विनट । वीर  
विठ्ठलाचे सुभट । भेणें जाहले दिप्पट । पळति थाट दोषांचे ॥२॥  
तुळसीमाळा शोभती कंठीं । गोपीचंदनाच्या उटी । सहस्र विघ्नें लक्ष  
कोटी । बारा वाटा पळताती ॥३॥ सतत कृष्णमूर्ति सांवळी । खेळे  
ज्याचे हृदयकमळीं । शांति क्षमा तथा जवळी । जीवेंभावें अनुसरल्या  
॥४॥ सहस्र नामाचें हातियार । शंख चक्राचे शृंगार । अति बळ  
वैराग्याचें थोर । केला मार षड्वर्गी ॥५॥ ऐसें एकांग वीर । विठ्ठल-  
रायाचें डिंगर । बापरखुमादेविवर । तीर्हीं निर्धारीं जोडिला ॥६॥

२२१. कुंचे पताकाचे भार । आले वैष्णव डिंगर । भेणें पळती  
यमकिंकर । नामें अंबर गर्जतसे ॥१॥ आले हरिदासांचे थाट । कळि-  
काळा नाही वाट । विठ्ठलनामं करिती बोभाट । भक्तां वाट सांपडली  
॥२॥ टाळ घोळ चिपळिया नाद । दिंडी पताका मकरंद । नाना बा-

गडियाचे छंद । कवच अभेद नामाचें ॥३॥ वैष्णव चालिले गर्जत ।  
महावीर ते अद्भुत । पुढें यमदूत पळत । पुरला अंत महादोषा ॥४॥  
निवृत्ति संत हा सोपान । महावैष्णव कठीण । मुक्ताबाई तेथें आ-  
पण । नारायण जपतसे ॥५॥ ज्ञानदेव वैष्णव मोठा । विठ्ठलनामें  
मुक्तपेठा । स्नान दान घडे श्रेष्ठा । वैकुंठ वाटा संत गेले ॥६॥

२२२. पूर्वजन्मीं सुकृतें थोर केलीं । तीं मज आजि फळासि  
आलीं ॥१॥ परमानंदु आजि मानसीं । भेटी जाली या संतांसीं  
॥२॥ मायबाप बंधु सखे सोयरे । यांतें भेटावया मन न धरे ॥३॥  
एक एका तीर्थाहूनि आगळें । तयामाजि परब्रह्म सांवळें ॥४॥  
निर्धनासि धनलाभु जाला । जैसा अचेतनीं प्राण प्रगटला ॥५॥  
वत्स विघडलियां धेनु भेटली । जैसी कुरंगिणी पाडसा मिनली ॥६॥  
हें पियुषापरतें गोड वाटत । पंडरिरायाचे भक्त भेटत ॥७॥ बाप-  
रखुमादेविवर विठ्ठलें । संत भेटतां भवदुःख फिटलें ॥८॥

२२३. आजी सोनियाचा दिनु । वर्षे अमृताचा घनु ॥१॥ हरी  
पाहिलारे हरी पाहिलारे । सबाह्याभ्यंतरीं अवघा व्यापक मुरारी ॥ध्रु०॥  
दड विटे मन मुळां । विराजीत वनमाळी ॥३॥ बरवा संत  
समागमु । प्रगटला आत्मारामु ॥४॥ कृपासिंधु करुणा कर ।  
बापरखुमादेविवर ॥५॥

### नामसंकीर्तनमाहात्म्य.

२२४. दसविघे द्वारीं वोहट पडिला । नेणता पै गेला पाहावया  
॥१॥ अवचिती वाट सांपडली पथें । ब्रह्मनाम तेथें आलें हातां ॥२॥  
ज्ञानदेवा गीती निशाणी नाम । समाधि संजिवनी तारक हरी ॥३॥

२२५. भावाचेनि बळें घेतलें वैकुंठ । हरिनाम नीट वैकुंठ मार्ग  
॥१॥ सोपें हो साधन साधावयालागीं । नलगे उपाधि नाना मर्ते ॥२॥  
ज्ञानेसहित ज्ञान विज्ञानेसि धन । वृत्तीचें समाधान निवृत्ति करी ॥३॥  
शांति दया क्षमा करुणानिधि प्रेम । नेउनि परब्रह्म भावें मिळती ॥४॥  
ज्ञानदेवो सांगे भावो मिनला गंगे । सुखात सर्वांगें हरी गंगा ॥५॥

२२६. आलिया जवळा भक्तिसुख देखे । पालव पोखे वाणिव  
१०

भोगी ॥१॥ तें सुख आम्हां विठ्ठलचरणीं । निवृत्ति करणी व्यासा-  
चिये ॥२॥ जप तप ज्ञान क्रिया कर्म धर्म । रामकृष्ण नेम गुरुभजने  
॥३॥ ज्ञानदेवो ह्मणे संसार निरसी । अखंड मानसीं विठ्ठल हरी ॥४॥

२२७. अभाव संगती नाना भूत व्यक्ती । संसार पंगती मेळवी  
ल्यासी ॥१॥ हरिनामें शोक करी अभाव कामारी । यातें दुरी करी  
हरिपाठें ॥२॥ संतार्ची संगती वेदश्रुतीची मती । घेउनियां हातीं  
ब्रह्मशास्त्र ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे नारायण नाणें। घेउन पारखणें भक्तिपेठे ४

२२८. यश कीर्ति वानु नेणें मी वाखाणूं । रामकृष्ण आम्हां  
सणू निल दिवाळी ॥१॥ नरहरि रामा नरहरि रामा । पुराणपुरुषो-  
त्तमा हरि गोपाळा ॥२॥ या नेमीं अकूर बोधला परीक्षिति उपदे-  
शिला । अर्जुनासि जाला साहाकारी ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे नामेंविण  
जो नरु । तो होय भूमिभारु ये संसारी ॥४॥

२२९. प्राप्तीवीण फळ केंवि लाहे प्राणी । जैसा चातक धरणीं  
उपवासु ॥१॥ वोळलिया मेघु सावधु बोभाये । बिंदुमात्र घेई जीवन  
देखा ॥२॥ तैसें केंवि घडे संसारिया चित्तें । प्राप्तीच्या अर्थातें साहे  
सत ॥३॥ सगुण निर्गुण समरस आहे । विरळा येथ साहे समता  
बुद्धी ॥४॥ जंववरी समान शांति बुद्धि हे ठेली । तंववरी हे भूली  
बोली कैसी घडें ॥५॥ दिन काळ पळपळ स्मरण नामाचें । विरळा या  
मंत्राचें करी पठण । ज्ञानदेव ह्मणे नामया हें तूं गा जाणसी । भजन  
केशवासी तूंचि तुझा ॥६॥

२३०. कापुरीं परिमळु दिसे वो अळुमाळु । हळु हळु सुडाळु  
पवनपंथें ॥१॥ पवनीं न माये पवनही धाये । परतला खाय आपणासी  
॥२॥ मुखवात नाही तरतसे बाहीं । नावें दिशा दाही आप घोषें  
॥३॥ ज्ञानदेवा सौन्य नामाचें तारण । तारक हरिवीण दुजा नाही ॥४॥

२३१. श्रवण त्वचा चक्षु जिह्वा घ्राण । दशहि इंद्रियें जाण  
हरीच्या ठायीं ॥१॥ अवघा हा गोविंदु अवघा हा मुकुंदु । अवघा  
हा विद्गु भरला दिसे ॥२॥ पतीतपावन नामें दिनोद्वारण । स्मर-  
लिया आपण वैकुंठ देतु ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे हें पुंडलिक जाणे ।  
अंतकळीं पेणें साधीयेलें ॥४॥

२३२. अनंत नामाचें पाठांतर । रामकृष्णनाम निरंतर । सर्व सुखाचें भांडार । हरि श्रीधर नाम वाचे ॥१॥ हरिनाम गजर खरा । येणें तूं तरसील सैरा । जन्म जुगाच्या येरझारा । खंडती एक्या हरिनामें ॥२॥ अनंत तीर्थांचे मेळ । साधलिया हरीनाम कळोळ । पूर्वजांसहित अजामेळ । उद्धरिला सहपरिवारें ॥३॥ कोटिजन्मांचे दोष । हरतील पातकें जातील निःशेष । अंती होईल वैकुंठवास । कोटि कुळांसी उद्धार ॥४॥ हें योगियांचें निजजीवन । रामकृष्ण नारायण । येणें जगत्र होय पावन । हरिस्मरण जिवांसी ॥५॥ ज्ञानदेवीं घर केलें । हरी ऐसें रत्न सांठविलें । शेखां कोटिकुळां उद्धरिलें । हरिहरि स्मरिलें निशीदिनीं ॥६॥

२३३. पदपदार्थसंपन्नता । व्यर्थ टवाळी कां सांगतां । हरिनामीं निल अनुसरतां । हें सार सर्वार्थी ॥१॥ हरिनाम सर्व पंथी । पाहावें नलगे ये अर्थी । जे अनुसरले ते कृतार्थी । भवपंथा सुकले ॥२॥ कूळ तरलें तयांचें । जीहीं स्मरण केलें नामाचें । भय नाही त्या यमाचें । सर्व ग्रंथी बोलिलेलें ॥३॥ नलगे धन नलगे मोल । न लगति कष्ट बहुसाल । कीर्तन करितां काळ वेळ । नाहीं नाहीं सर्वथा ॥४॥ हरि सर्व काळ अविकळ । स्मरे तो योगिया धन्य केवळ । त्याचेनि दर्शनें सर्वकाळ । सुफळ संसार होतसे ॥५॥ ज्ञानदेवी जप केला । मन मुरडुनि हरि ध्याईला । तेणें सर्वांगीं निवाला । हरिच जाला निजांगें ॥६॥

२३४. सर्वव्यापक सर्व देहीं आहे । परि प्राणियांसि सोय नकळे त्याची ॥१॥ परमार्थ तो कडु विषय तो गोड । तया अवघडु संसार ॥२॥ नामाचें साधन जिण्हे लावी बाण । तया अनुदिन जवळी असे ॥३॥ धारणा धीट जरि होय विनट । तया प्रेमें वैकुंठ जवळी असे ॥४॥ सुलभ आणि सोपारें केलेंसे दातारें । आर्ह्यां एकसरें उच्चारिलें ॥५॥ ज्ञानियासि ज्ञान ज्ञानदेवि ध्यान । कलिमल छेदननाम एक ॥६॥

२३५. तिहीं त्रिगुणीं वोतिलें । त्रिपुटिसी गोंविलें । आणुनी चांधिलें । चर्मदेहीं ॥१॥ न सुटतां शिणताहे । भवति वास पाहे । प्रपंच मोहताहे । काय करूं ॥२॥ कृष्णनाम मंत्रु सुटे । विषय

प्रपंचु तुटे । मोहनमुद्रा निघोटे । वैकुंठ रया ॥३॥ सावधपणें वि-  
रुळा । जाणें तेथिचि कळा । विज्ञानपणें सोहळा । निमथा गातूं ॥४॥  
ज्ञानदेव सांगतु । हरिपंथें मुक्तिमातु । एकतत्व सांगातु । जर्नीवर्नी ५

२३६. अळुमाळु सोय रातलीची धाय । सत्वतेजीं माये एकत-  
त्वीं ॥१॥ तें तत्वसाधन मुक्तामुक्त धन । कृष्णनाम पूर्ण तेजीं माये  
॥२॥ सोकरी पापपुण्या ठायीं आषा । आयुष्याच्या माषा हरि धावे  
॥३॥ ज्ञानदेव गीत गातसे नित्य । कृष्णकृष्ण सत्य इतुकें सार ॥४॥

२३७. जन्मजन्मांतरीं असेल पुण्यसामुग्री । तरिच नाम जि-  
व्हायीं येईल श्रीरामाचें ॥१॥ धन्यकुळ तयाचें रामनाम हेंचि वाचे ।  
दोष हरतील जन्माचे श्रीराम म्हणतांची ॥२॥ कोटीकुळाचें उद्धरण  
मुखीं राम नारायण । रामकृष्ण स्मरण धन्य जन्म तयाचें ॥३॥ नाम  
तारकसांगडी नाम न विसंबे अर्धघडी । तप केलें असेल कोडी तरिच  
नाम येईल ॥४॥ ज्ञानदेवी अभ्यास मोठा नामस्मरण मुखावाटा ।  
पूर्वज गेले वैकुंठा हरिहरि स्मरतां ॥५॥

२३८. अढळ सप्रेम उपरति पेंवो । हरिहरि घेवो तारक नाम  
॥१॥ संवगडे वागणें हरीपंथीं चालों । हरि हरि बोलों दिननिशीं ॥२॥  
पाहाते निमते सरे हंसिगती । हरीची पंगती जेऊं बैसो ॥३॥ ज्ञान-  
देव सांगे रामकृष्ण आशा । संसार पिपाशा दुरी करी ॥४॥

२३९. कापुराचें कलेवर घातलें करंडा । शेखीं नुरेचि उंडा  
पाहावया ॥१॥ मा ज्योति मेळे कैसा उरेल कोळिसा । भावें हृषि-  
केशा भजतां ऐसें ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे वासना हे खोटी । नाम यज्ञें  
मिठी दिधलिया विरे ॥३॥

२४०. सुकुमार वेल्हाळ रूपें पै सुंदर । तोचि पै आगर  
नंदाघरीं ॥१॥ अवघ्या सुख देतु अवघ्या विदटे । अवघेची  
पेठे हरिनाम ॥२॥ यापरि आगर कृष्णनाम ठसा । वोतला  
सरिसा भाग्ययोगें ॥३॥ बापनिवृत्तिराज उपदेशिती आह्मां ।  
ज्ञानदेवा महिमा नामें आला ॥४॥

२४१. ज्याचेनि तेजें तैजस रविग्रह । त्याचेनि मोह निरसती  
॥१॥ तें नाम परिकर कृष्णचि सुंदर । वैकुंठीचें घर आम्हीं केलें



॥२॥ जपतां नाम स्मरतां पै हरिहर । प्रपंच बोहरी कृष्ण-  
नामें ॥३॥ निवृत्ति सांगे ज्ञाना कृष्णचि नयना । सर्वौ सर्वत्र पान्हा  
कृष्णरूपें ॥४॥

२४२. समरसें घटु विराला विनटु । एकरूपें पाटु गेला  
सांगसी ॥१॥ कृष्ण कृष्ण वाट सांपडली नीट । जिव्हेसी घडघडाट  
इंद्रियेंसहित ॥२॥ मनाच्या मोवनीं समाधीच्या ध्यानीं । चिंतिला  
पद्मासनीं आत्मराजु ॥३॥ ज्ञानदेवा चित्त कृष्णध्यानीं रत । जन्म-  
जरामृत्यु हारपली ॥४॥

२४३. सर्वत्र समान भावयुक्त पूर्ण । धृति धारणा घन वर्ते  
जया ॥१॥ सामान्यत्व हरी समसेज करी । वित्त वित्त घरीं हरि-  
पाठें ॥२॥ आकार निराकारी त्रिपथ शेजारीं । हरी भरोवरी घेतु  
विरळा ॥३॥ ज्ञानदेवा जिणें अवघें ज्ञान होणें । विज्ञानीं राहणें  
गुरुकृपा ॥४॥

२४४. सांवळिये तेजीं भाक्ति पसु वोल । इंद्रियां सरण रज  
चरण रजीं ॥१॥ निवालों वो माये अमृतसरनें । रामनामपेणें वैकुंठी-  
चें ॥२॥ आळवितां सगुणनिर्गुणरूपडें । वचनें फाडोवाडें हातां येत  
॥३॥ ज्ञानांजन लेवों ज्ञानदेवी निज । निवृत्तीनें गूज सांगितलें ॥४॥

२४५. समाधि साधन संजीवन नाम । शांति दया सम सर्वभूतीं  
॥१॥ शांतीची पै शांति निवृत्ति उतारू । हरिनाम उच्चार दिधला  
तेणें ॥२॥ शम दम कळा विज्ञान सज्ञान । परतोनि अज्ञान नये घरा  
॥३॥ ज्ञानदेवा सिद्धि साधन अवीट । भक्तिमार्ग नीट हरिपंथी ॥४॥

२४६. परेसि परतें स्वरूप या हरीचें । भक्तिमार्ग साचे विरुढे  
रूप ॥१॥ चला जाऊं पाहूं आत्मराज घटीं । नामें नेतु तटीं वैकुंठी-  
चिया ॥२॥ समाधि विधान हरिपाठगुण । उगीयाची मौन असिजे  
रया ॥३॥ ज्ञानदेव निवृत्ति पुसों जाय भाव । तंव तेणें स्वयमेव  
दाविले डोळां ॥४॥

२४७. त्रिभुवनीचें सुख एकतत्त्व विठ्ठल । नलगे आह्मां मोल  
उच्चारितां ॥१॥ विठ्ठल उघडा मंत्र कळिकाळा त्रास । घालुनियां  
कांस जपों आधीं ॥२॥ सत्वर सत्वाचे जपती नामावळी । नित्यता

आंघोळी घडे रया ॥३॥ बापरखुमादेविवर जिव्हाळा हृदयीं ।  
जीवाचा जीव ठायीं एक पाही ॥४॥

२४८. कोरे स्फुंदतोसी कोरे स्फुंदतोसी । न भजतां विठ्ठलासी  
नरकीं पडसी ॥१॥ पुण्यपाप बाधा न पवसी गोविंदा । पावशाल  
आपदा स्मर परमानंदा ॥२॥ पुण्य करितां स्वर्ग पाप करितां भोग ।  
नाम जपतां सर्वांग होईल पांडुरंग ॥३॥ देहीं आत्मा जंव आहे  
तंव कहुनियां पाहें । अंतीं कोणी नोव्हे धरीं वैष्णवाची सोय ॥४॥  
जाईल हें आयुष्य न सेवीं विषयविष । पडतील यमपाश वेगीं करी  
सौरस ॥५॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलीं मन चरणीं गोवीं । हारपला  
देहभावीं जालासे गोसावीं एकरूपें ॥६॥

### नाममाला.

२४९. सहज कर्मभक्ति घडावया कोडें । ज्ञानधन निवाडें नाम  
जपो ॥१॥ नाम मात्र नमन ज्ञानधन पूर्ण । रामनामें कर्ण भरूं रया  
॥२॥ सत्वांचे सागरीं उतरों पैलथडीं । रिती अर्धघडी जावों नेदों  
॥३॥ ज्ञानदेवा चित्त अवधें धन गोत । रामनामें तृप्त सकळ जीव ॥४॥

२५०. सकळमंगळनिधी । श्रीविठ्ठलाचें नाम आधीं ॥१॥ ह्मण  
कोरे ह्मण कोरे जना । श्रीविठ्ठलाचें नाम वाचे ॥२॥ पतीतपावन  
साचें । श्रीविठ्ठलाचें नाम वाचे ॥३॥ बापरखुमादेविवर साचें ।  
श्रीविठ्ठलाचें नाम वाचे ॥४॥

२५१. आरंभीं आवडी आदरें आलें नाम । तेणें सकळ सिद्धि  
जगीं जालें पूर्ण काम ॥१॥ रामकृष्ण गोविंद गोपाळा । तूं माय  
माउली जिवीं जिव्हाळा ॥२॥ तुझियेनि नामें सकळ संदेहो फिटला ।  
बापरखुमादेविवरा श्रीविठ्ठला ॥३॥

२५२. सौन्याचा दिवस आजि अमृतें पाहाला । नाम आठ-  
वितां रूपीं प्रगत पै ज्ञाला ॥१॥ गोपाळारे तुझें ध्यान लागो मना ।  
आनु न विसंबे हरि जगत्रजीवना ॥२॥ तनु मनु शरण विनटलों  
तुझ्या पाई । बापरखुमादेविवरा वांचूनि आनु नेणें कांहीं ॥३॥

२५३. अष्टांगयोगें न सिणिजे । यम नेम निरोध न किजे रया

॥१॥ वाचा गीत गाईजे । गातां वातां श्रवणीं ऐकिजे रया ॥२॥  
गीताछंदें अंग डोलिजे । लीला विनोदें संसार तरिजे रया ॥३॥  
बापरखुमादेविवरु विठ्ठल नामें । जोडे हा ऊपावो किजे रया ॥४॥

२५४. अंडज जारज स्वेदज उद्भिज आटे । हरिनाम नाटे तें  
बरवें ॥१॥ जो नाटे तें नाम चितीं । रखुमादेवीपति श्रीविठ्ठलाचें  
॥२॥ शरीर आटे संपत्ति आटे । हरिनाम नाटे तें बरवें ॥३॥ बाप-  
रखुमादेविवराचें नाम नाटे । युगें गेलीं परि उभा विटे ॥४॥

२५५. रामनामा वाटा हेचि पै वैकुण्ठ । ऐसी भगवद्गीता बोलतसे  
॥१॥ अठरा साक्षी साही वेवादत । चौघाचेनि मते घेईन भागु ॥२॥  
शेवटिले दिवसीं धरणें घेईन । बापरखुमादेविवरा बळेंचि साधीन ॥३॥

२५६. कर्म आणि धर्म आचरिजे जयालागीं । साधक सिणले  
साधन साधितां अभागी ॥१॥ गोड तुझे नाम विठो आवडलें मज ।  
दुजें विचारितां मना वाटतसे लाज ॥२॥ भुक्ति आणि मुक्ति नामा-  
पासीं प्रत्यक्ष । चान्ही वेद साही शास्त्रें वदताती साक्ष ॥३॥ बापर-  
खुमादेविवरा तुझी आण । काया वाचा चित्त चरणीं डुललें गाहण ॥४॥

२५७. प्रेमाचा जिन्हाळा नाम मुखार्शीं आलें । सार्थक पै जालें  
संसाराचें ॥१॥ केशव नाम सार विठ्ठल उच्चार । राम निरंतर हृदयीं  
वसे ॥२॥ पाहतां हा भाव लीळा तो विग्रह । तेथींचा अनुभव विरळा  
जाणे ॥३॥ बापरखुमादेविवरु पाहतां विस्तार । नामाचा बडिवार  
न बोलवे ॥४॥

२५८. रामकृष्ण नामें ये दोन्हीं साजिरीं । हृदय मंदिरीं स्मरा  
कारे ॥१॥ आमुली आपण करा सोडवण संसारबंधन तोडा वेगीं ॥२॥  
ज्ञानदेवा ध्यानीं रामकृष्ण माळा । हृदयीं जिन्हाळा श्रीमूर्तिरया ॥३॥

२५९. आठविता विसरलें आपुलिया गोता । हरिनामें त्वरिता  
मोक्ष जाला ॥१॥ त्याचें नामचि त्वरित प्रल्हादें केलें प्रसन्न । तेणें  
संजिवन जाले त्याचे देह ॥२॥ बापरखुमादेविवरु नृसिंहरूपें देखे ।  
दैत्य हरिखे धरी जानु ॥३॥

२६०. विठ्ठल नाम नुच्चारिशी । तरी रवरव कुंडीं पडशी ॥१॥  
विठ्ठल नाम उच्चारि । आळसु न करी क्षणभरी ॥२॥ विठ्ठल नाम

तीन अक्षरें । अमृतपान केलें शंकरें ॥३॥ रखुमादेविवरा विठ्ठलें ।  
महापातकी उद्धरिले ॥४॥

२६१. भ्रम धरिसी या देहाचा । विठ्ठल ह्याणें कांरे वाचा ॥१॥  
पडोन जाईल हें कलेवर । विठ्ठल उच्चारीं पा सार ॥२॥ रखुमादेवि-  
वरू अभयकर । मस्तकीं ठेविला हा निर्धार ॥३॥

२६२. विठ्ठल विठ्ठल न ह्याणसी । पुनरपि पडसी गर्भवासीं ॥१॥  
अंतकाळीं स्मरें । स्मरें विठ्ठल राणा ॥२॥ रखुमादेविवरू निर्धारी ।  
पडों नेदी चराचरीं ॥३॥

२६३. एक मूर्ख नेणती । नाम हरीचें न घेती । मुखें भलतेंचि  
जल्पती । ते पावती अधःपथा ॥१॥ नामेंविण सुटका नाहीं । ऐसी  
वेदशास्त्रीं ग्वाही । जो वेद मस्तकीं पाही । ब्रह्मयानें बंदिला ॥२॥  
नित्य नामाची माळा । जिव्हे घे तूं गळाळा । तो नर कर्मा वेगळा ।  
ऐसें बोलती पुराणें ॥३॥ नयनीं श्रवणीं हरी । आणिक काम न  
करी । तो साधु भक्त निर्धारी । हरिचा आवडता ॥४॥ ज्ञानदेवीं  
पाहिलें । हरिनाम साधुनी घेतलें । तें समाधीस केलें । पुष्प-  
शयनीं आसन ॥५॥

२६४. नाममाला घे पवित्र । अंतीं हेंचि शब्द । राम हा महा-  
मंत्र । सर्व बाधा निवारी ॥१॥ भवकर्मविख । रामनामीं होय चोख ।  
हरेल भवव्यथादुःख । पुढें सुख उपजेळ ॥२॥ माळा घाली हेचि  
गळां । घे अमृताचा गळाळा । होईल वैकुंठीं सोहळा । रामकृष्ण  
उच्चारणीं ॥३॥ ज्ञानदेवीं माळा केली । सुखाची समाधि साधिली ।  
जिव्हा उच्चारणी केली । अखंड हरिनाम ॥४॥

२६५. समाधीचें साधन । तें रामनाम चिंतन । चित्ता सुख-  
संपन्न । हर्ष जीवनीं केला ॥१॥ कोटी तपाचिया राशी । जोडतीं  
रामनामापशीं । नाम जपतां अहर्निशीं । वैकुण्ठपद पाविजे ॥२॥ हेंचि  
धुरुसी आठवलें । उपमन्यें हेंचि घोळिलें । अंबकृष्णीं साधिलें ।  
रामकृष्ण उच्चारणीं ॥३॥ पांडवांसि सदा काळीं । कृष्ण राहिला  
जवळी । ज्ञानदेव हृदयकमळीं । तैसाचि स्थिरावला ॥४॥

२६६. निरंतर ध्याता हरी । सर्व कर्माची बोहरी । दोष जाती

दिशंतरीं । रामकृष्णउच्चारणीं ॥१॥ जप तीर्थ हेंचि नाम । जप-  
त्रता हेंचि नेम । ऐसें धरोनियां प्रेम । तोचि भक्त तरेल ॥२॥ जीव  
शिव एक करी । शांति क्षमा जरी धरी । त्यापार्शीं नित्य श्रीहरी ।  
प्रत्यक्ष आपण उभा असे ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे नित्य । त्याचें वचन  
तेंचि सत्य । त्याचें वचन सर्व कृत्य । सिद्धी पावेल सर्वथा ॥४॥

२६७. जन्म जरा दुःख बाधा । स्मरतां नाहीं गोविंदा । ऐसा  
जयासि नित्य धंदा । तोचि सदा सुखरूप ॥१॥ धन्य कुळ धन्य  
याती । धन्य जन्म पुढती पुढती । भक्तिवीण नाहीं गती । मुखीं  
हरिनाम उच्चार ॥२॥ विश्वीं विश्व जो व्यापकु । तोचि माझा हरि  
एकु । त्यासी भक्तिवीण साधकु । नोळखे पै दुर्बुद्धि ॥३॥ ज्ञानर-  
जनीं रंजला । ज्ञानबोधें उपजला । ज्ञानदेवीं हरी सेविला । निरं-  
तर सर्वकाळ ॥४॥

२६८. संपत्तिविपत्तिदुःख । हरेल अवघा शोक । वेगीं करू-  
नियां विवेक । हरिस्मरण करी ॥१॥ मंत्र यंत्र सूत्रधारी । सिद्ध  
साध्य तोचि हरी । नित्य जपोनि वैखरी । आप्तता करी हरीसी ॥२॥  
ध्यान मन एक चित्त । अलक्ष लक्षी अच्युत । न सांगे हिताची माता ।  
अखंड जपे हरिनाम ॥३॥ ज्ञानदेवें जप केला । मग समाधीस  
वैसला । नाम घेतां बोध जाला । देव आला हृदयासी ॥४॥

२६९. देवाविण शून्य मुख । नाम न घेतां नाहीं सुख । अंतीं  
होईल रे दुःख । नाम नसतां मुखीं ॥१॥ राम कृष्ण गोविंद । हरि  
माधव परमानंद । नित्य ऐसा जयासि छंद । तोचि सुलभ गर्भ-  
वासीं ॥२॥ अनंत नाम निरसून । एक मार्ग तोचि मान्य । जेणें  
जोडे नित्य सौजन्य । तोचि रामकृष्ण उच्चारिं ॥३॥ ज्ञानदेवें  
अनुमानलें । मग भक्तिसुख साधलें । रामकृष्ण उच्चारिले । जे  
तारक तिहीं लोकां ॥४॥

२७०. प्रेम जयाचें कथेवरी । तोचि धन्य ये चराचरीं । राम  
कृष्ण निरंतरी । मुखीं आवडी जपतसे ॥१॥ धन्य धन्य तोची  
वंशी । धन्य धन्य माता कुशीं । धन्य धन्य काळ तयासी । रामकृष्ण  
ह्मणतांची ॥२॥ ऐसें धन्य जन्म तयाचें । धन्य धन्य पुण्य साचें ।

त्यासी भय कळिकाळचें । नाहीं जन्म घेतलिया ॥३॥ एवढा महिमा  
नामाचा । धन्य जो राम उच्चारी वाचा । धन्य जन्म त्याचा ।  
ज्ञानदेव ह्मणे ॥४॥

२७१. नाम प्रल्हाद उच्चारी । तथा सोडवी नरहरी । उचलुनि  
घेतला कडियेवरी । भक्तसुखें निवाला ॥१॥ नाम बरवया बरवंट ।  
नाम पवित्र आणि चोखट । नाम स्मरे नीळकंठ । निजसुखें निवाला  
॥२॥ जें धुरुसी आठवलें । तेंचि उपमन्यें घोकिलें । तेंचि गजेंद्रा लाधलें ।  
हित जालें त्यांचें ॥३॥ नाम स्मरे अजामेळ । महापातकी चांडाळ ।  
नामें जाला सोडवळ । आपण्यासहित निवाला ॥४॥ वाटपाडा को-  
ळिकु । नाम स्मरे तो वाल्मिकु । नामें उद्धरिले तिन्ही लोकु । आ-  
पण्यासहित निवाला ॥५॥ ऐसें अनंत अपार । नामें तरले चराचर ।  
नाम पवित्र आणि परिकर । रखुमादेविवराचें ॥६॥

२७२. जें शंभूनें धरिलें मानसीं । तेंचि उपदेशिलें गिरिजेसी ॥१॥  
नाम बरवें बरवें । निज मानसीं धरावें ॥२॥ गंगोदकाहूनी निकें ।  
गोडी अमृत जालें फिकें ॥३॥ सीतळ चंदनाहुनी वरतें । सुंदर  
सोनियाहूनी परतें ॥४॥ भुक्तिमुक्तिदायक । भवबंधनमोचक ॥५॥  
बापरखुमादेविवरें । सुलभ नाम दिधलें सोपारें ॥६॥

२७३. मक्तीचें तें ज्ञान वाचे नारायण । दया ते संपूर्ण सर्वां-  
भूती ॥१॥ ज्ञान नारायण ध्यान नारायण । वाचे नारायण सर्वकाळ  
॥२॥ संसारग्रामी नाम हाचि सांठा । पावाल वैकुंठा नामें एकें ॥३॥  
गोविंद गोपाळ वाचेसी निखळ । पद पावाल अढळ अच्युताचें ॥४॥  
नामेंचि तरले शुकादिक दाडुले । जडजीव उद्धरले । कलीयुगी ॥५॥  
स्मरण करीतां वाल्मीक वैखरी । वाहळा भीतरीं रामराम ॥६॥  
सर्वांमाजी श्रेष्ठ पुण्य भू वैकुंठ । विठ्ठल मूलपीठ जगदोद्धार ॥७॥  
निवृत्ति निरोपण ज्ञानदेवा ध्यान । सर्वत्र नारायण एकरूप ॥८॥

२७४. कर्माचिया रेखा नुलंघिती अशेषा । म्हणोनि विशेषा  
केसवसेवा ॥१॥ रामकृष्णमाळा घाला पारेगळां । अखंड जीवनकळा  
राप जपा ॥२॥ करावा विचार घरावा आचार । करावा परिकर  
रामनामी ॥३॥ सकळांचा सकळी त्यांतें तूं आकळी । जिह्वा हे

वाचाळीं रामरतीं ॥४॥ रिघेंरे शरण तुज नाहीं मरण । ठाकिसी चरण श्रीविठ्ठलाचे ॥५॥ निवृत्तिप्रसादे जोडे विठ्ठलनामें घडे । ज्ञान-देव बागडे पंढरिये ॥६॥

२७५. नाम पवित्र आणि परिकर । कल्पतरूहुनी उदार । ते तूं धरीं कांरे सधर । तेणें तरसी भव दुस्तर ॥१॥ नरहरी नाम उच्चारिं । तेणें तरसी भवसागरीं ॥२॥ जपें न लाहसी तपें न लाहसी । क्रियें षट्कर्में न पवसी । नामें एकरे पावसी । स्वर्गीं अमृत पान ॥३॥ क्षीर गोड ऐसें ह्मणसी परि तेथेंही वीट असे । नाम उच्चारितां वाचे कोटि जन्माचें पातक नासे ॥४॥ मन मारुनियां सायासीं । परि तेथेंही अवगुण असे । नाम उच्चारितां वाचे सकळिक ध्यान डोळां दिसे ॥५॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलाचे विपायें नाम आलें वाचे । जळती डोंगर कल्मषाचे भय नाहीं कळिकाळाचें ॥६॥

२७६. यमधर्म सांगें दूता । परिसावी निजकथा । जेथें रामनाम वार्ता । तया देशा नवजावें ॥१॥ नाम महादोषां हरण । नाम पतीत पावन । नाम कालिमलदहन । भवबंधनमोचक ॥२॥ जये देशीं नाम वसे । नाम श्रवणीं विश्वासे । गाती नाचती उल्हासें । झणीं पाहाल तयांकडे ॥३॥ जये ग्रामीं हरिपूजन । जये नगरीं हरिकीर्तन । तेथें गेलिया बंधन । तुझी पावाल त्रिशुद्धी ॥४॥ जये देशीं गरुडका । कुंचे ध्वज आणि पताका । जेथें संतजन आइका । तया देशा नवजावें ॥५॥ आणिक एक एकारे विचार । जेथें रामनामाचा गजर । तेथें बापरखुमादेविवर । तयाबळें नागवती ॥६॥

२७७. तत्वमस्यादि वाक्य उपदेश । नामाचा अर्धोश नाही तेथें । ह्मणोनि नामसंकीर्तन करितां जवळी जोडलासि आतां । क्षण भरी न विसंवे जिवाच्या जीवना रया ॥१॥ नाम निजधीर गर्जती वैष्णव वीर । कळिकाळ यमाचे भार पळाले तेथें ॥२॥ ह्मणोनि नाम वज्रकवच तोचि निर्गुणाचा अभ्यास । पाहेपां स्वयें प्रकाश विचारुनी । ऐसें सुंदर रुपडें हृदयीं धरिलें आतां । पाहातां केंवि होये पुर्णयोनि रया ॥३॥ ऐसा सकळां अकळ कळळा । हृदयीं धरिला समताबुद्धी । बापरखुमादेविवर विठ्ठल चिंतितां । तुटली जन्माची आधि व्याधि रया ॥४॥

२७८. अशौचिया जपों नये । आणिकांतें ऐकों नये । ऐसिया मंत्रांतें जग बिहे । त्याचें फळणें थोडें परि क्षोभणें बहु । तैसा मंत्रराज नव्हेरे ॥१॥ नारायण नाम नारायण नाम । नारायण नाम झणत्कारे रे ॥२॥ बाह्य उभारावी त्यावरी काहाळ लावावी । गातिया ऐकतिया उणीव येवों नेदावी । उत्तमापासुनि अंल्यजवरी । मुक्तीची सेल मागावीरेरे ॥३॥ काय करील यागें न सिणावें योगें हें तों व्यसनचि वाउगें । नरहरि नरहरि उदंडा वाचा झणाल तरि कळिकाल राहेल उगेरेरे ॥४॥ चरणीं गंगा जन्मली अहिल्या उद्धरली नामें प्रतिष्ठा पावली गिरिजा । सकळिकां साधना वरिष्ठ हें नाम सा मनीं भाव न घरी दुजारेरे ॥५॥ तीर्थी भजिजाल अमरीं पूजिजाल तुमच्या भावा-सारखा देवो होईल । बापरखुमादेविवरु विद्रुल तुमचा ऋणवई झणतां नलजैलेरे ॥६॥

२७९. जिव्हेच्या निडळी नामाक्षराची वोळी । कान्हो वन-माळी या वोजा ॥१॥ लेहोन घाली पान-पुसती जैसी । भलतिथे रसीं बुडी दे कां ॥२॥ माझे डोळसमजी सुनिळ सहजी । होय तूं बिजी बाहुलिये ॥३॥ ऐसि वाचा दृष्टी नामरूपें आथिली । बासने-वरी वहिली उठो दे कां ॥४॥ तुझें उठिलेपण आम्हां होवावें निक्कें । तरी गोसावी पाइकेंसि यावें किजी ॥५॥ बापरखुमादेविवरु विद्रुल आंतु बाहेरी सुखे । तरी तुजसी म्यां एकें नांदावें किजी ॥६॥

२८०. रसने वोरसु मातृके वो माथे ॥१॥ रमणिये माथे रम-णिये । रामनामांमृत रस पी जिव्हे ॥२॥ निवृत्तिदासाप्रिय । माथ रमणिये माथ रमणिये ॥३॥

२८१. सकळ धर्मांचें कारण । नामस्मरण हरिकीर्तन । दया क्षमा समाधान । संतजन साधिती ॥१॥ निजधर्म हा चोखडा । नाम उच्चार घडघडां । भुक्तिमुक्तीचा संगवडा । हा भवसिंधुतारक ॥२॥ लावण्य मान्यता विद्यावंत । सखे स्वजन पुत्रकलत्र । विषय-भोग वयसा व्यर्थ । देहासहित मरणांती ॥३॥ जें जें देखणें सकळ । तें हें स्वर्गाचें मृगजळ । म्हणोनि चिंती चरणकमळ । खुमादेविवरु विद्रुलाचें ॥४॥



२८२. माझ्या कान्हाचें तुम्हीं नांव भरी घ्यावो । हृदयीं धरो-  
नि यासी खेळावया न्यावो ॥१॥ भक्तांकारणें येणें घेतलीसे  
आळी । दहा गर्भवास सोशी वनमाळी ॥२॥ कल्पनेविरहित भल-  
तया मागे । अभिमान सांडुनी दीनापाठी लागे ॥३॥ शोषिली पु-  
तना येणें मोडियेले तरू । आळी न संडी बापरखुमादेविवर ॥४॥

२८३. सार सार सार विठोबा नाम तुझें सार । ह्याणोनि शूळ-  
पाणी जपताहे वारंवार ॥१॥ आदि मध्य अंतीं निजबीज ओंकार ।  
ध्रुव प्रल्हाद अंबकृषी मानिला निर्धार ॥२॥ भुक्तिमुक्तिसुखदायक  
साचार । पतीत अज्ञान जीव तरले अपार ॥३॥ दिवसेंदिवस व्यर्थ  
जात संसार । बापरखुमादेविवर विठ्ठलाचा आधार ॥४॥

२८४. हरि आलारे हरि आलारे । संतसंगें ब्रह्मानंदु जालारे  
॥१॥ हरि येथें हरि तेथें । हरिवांचूनि न दिसे रितें ॥२॥ हरि  
पाहींरे हरि व्याईरे । हरिवांचूनि दुजें नाहींरे ॥३॥ हरि वाचेरे हरि  
नाचेरे । हरि पाहातां आनंदु साचेरे ॥४॥ हरि आदीरे हरि अंतीरे ।  
हरि व्यापकु सर्वाभूतीरे ॥५॥ हरि जाणोर हरि वानारे । बाप-  
रखुमादेविवर राणारे ॥६॥

२८५. रामकृष्ण गोविंदाचें नामस्मरण वाचे । घडिये घडिये  
साचें ध्यान श्रीविठ्ठलाचें ॥१॥ एकनाम आठवितां दुतां पडियेली  
चिंता । नाम आनंदें गातां पाविजे सायुज्यता ॥२॥ तिहीं लोकीं  
नाम थोर वेदशास्त्रांचें सार । सगुण निर्गुणाकार निज ब्रह्मा सार  
॥३॥ बापरखुमादेविवर कृपाळु उदार । नामस्मरणें पार उतरी  
हा निर्धार ॥४॥

२८६. पन्नास अक्षरीं करिसी भरोवरी । शेखीं तुझें तोंड तुज  
वैरी रया ॥१॥ या परी नामाची वोळ हे मांडुनी । संसार दवडुनि  
घालीं परता ॥२॥ रकारा पुढें एक मकार मांडी कां । उतरसी सम-  
तुका शुभूचीया ॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलु हृदयीं । आपुली  
आण वाही त्रिभुवनीं रया ॥४॥

२८७. सकळ नेणोनियां आन । एक विठ्ठलुचि जाण ॥१॥  
पुढती पुढती मन । एकला विठ्ठलुचि जाण ॥२॥ हेचि गुरुगम्याची

खूण । एक विठ्ठलूचि जाण ॥३॥ बुझसि तरि बूझ निर्वाण । एकला विठ्ठलूचि जाण ॥४॥ हेचि भक्ति हेंचि ज्ञान । एकला विठ्ठलूचि जाण ॥५॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलाचि आण । एक विठ्ठलूचि जाण ॥६॥

२८८. आपुलेंनि रंगें येती होती साजणी । तंव एकें वनवासीं आळंगिलेंगे माये ॥१॥ बोलेना बोलों देईना । तेथें पाहणें तें अवघे पारुषलेंगे माये ॥२॥ आपुलें केलें कांहीं नचले वो आतां । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला देखतां ॥३॥

२८९. गाते श्रोते आणि पाहाते । चतुर विनोदि दुश्रिते । सोहं-भावी पूर्ण ज्ञाते । या सकळांतें विनवणी ॥१॥ करा विठ्ठलस्मरण । नामरूपीं अनुसंधान । जाणोनि भक्तां भवलक्षण । जघनप्रमाण दावितो ॥२॥ पुंडलीकाच्या भावार्था । गोकुळींहुनी जाला येता । निजप्रेमभक्ति भक्तां । ध्या ध्या आतां ह्मणतसे ॥३॥ मी माझे आणि तुझें । न धरीं टाकीं परतें ओझें । भावबळें फळती विजें । बापरखुमादेविवर विठ्ठलीं ॥४॥

२९०. निजानंद हें पै ब्रह्म । ऐसें जाणती योगी वर्म ॥१॥ विठ्ठल विठ्ठल स्मरे मना । तुके संसारदर्शना ॥२॥ रखुमादेविवरावांचुन । कवण पुरविल जिवींची खूण ॥३॥

२९१. शिव भवानी उपदेशी प्राणप्रिये । निजमानसीं ध्याये परमानंदु पाहे ॥१॥ रामु सखा हरि रामु सखा । रामु सखा हरि रामु सखा ॥२॥ सहस्र नामावरी कळसु साजे । तोचि तो अंतरीं बाह्मिजु भीतरीं ॥३॥ हेंचि निजधर्म हेंचि निजकर्म । हेंचि परब्रह्म वर्म हेंचि एकु ॥४॥ जिवांचें जीवन मनाचें मोहन । सुखाचें साधन भक्तिज्ञानाचें अंजन ॥५॥ बापरखुमादेविवर सुलसु साकार । अर्धमातृका अक्षर चिदानंदु सुख थोर ॥६॥

२९२. सदा परिपूर्ण । तो हा जनार्जन । नित्य जपतां नारायण । कोटि याग घडतील ॥१॥ एवढा महिमा नामाचा । काय मंत्र जपसील वाचा । जो विठ्ठल म्हणे तो दैवाचा । ऐसा ब्रह्मा बोले पूर्वी ॥२॥ तो नित्यकाळ पंढरी । आणि देव तेहतीस कोटी । वृक्ष जाले निरंतरीं । उद्धार करावया कुळाचा ॥३॥ एवढें क्षेत्र पांडुरंग ।

तेथें उद्धरिलें हें त्रिजग । आनंदत ब्राह्मण याग । कोटिकुळें उद्ध-  
रती ॥४॥ क्रीर्तन केलीया वाळवंटी । घेतां वैष्णवांची भेटी । होईल  
संसाराची तुटी । चरणरज वंदितां ॥५॥ तुळशीच्या माळा । घा-  
लितां हरिदासाच्या गळां । तो न भिये कळिकळां । त्यासी जि-  
व्हाळा हरिविठ्ठल ॥६॥ पंढरीसी जाऊं ह्मणती । तयांकडे यम न  
पाहती । तयांचे पूर्वज उद्धरती । म्हणती वैकुंठा जाऊं आतां ॥७॥  
देव जाणे ऐसा । तोचि हरिदास भरंवसा । ज्ञानदेव म्हणे परियेसा  
थोर पुण्य तयाचें ॥८॥

२९३. विठ्ठल नाहीं जये शरीरीं । वाया कांगा जन्मले संसारीं ।  
विठ्ठल नाहीं जये नगरीं । तें अरण्य जाणावें ॥१॥ विठ्ठल नाहीं जये  
देशीं । स्मशान भूमी ते परियेसी । रविशशिबीण दिशा जैसी ।  
रसना तैसी विठ्ठलेंबीण ॥२॥ विठ्ठलावेगळें जितुकें वर्म । विठ्ठला वे-  
गळा जितुका धर्म । विठ्ठला वेगळें बोलती ब्रह्म । तितुकाही श्रम  
जाणावा ॥३॥ सच्चिदानंदघन । पंढरिये परिपूर्ण । कर ठेवोनियां  
जघन । वाट पाहे भक्तांची ॥४॥ विठ्ठलेंबीण देवो ह्मणती । ते संसार  
पुढती पावती । विठ्ठलाविण तृप्ती । नाहीं प्रतीविठ्ठलेंबीण ॥५॥ श्री-  
गुरुनिवृत्तीनें दिधलें । तें प्रेम कोणे भाग्यें लाधलें । वापरखुमादेवि-  
चर विठ्ठलें दिधलें । ऐसें केलें ज्ञानदेवा ॥६॥

२९४. ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ वोडियाणा बंदु देहुडा  
घालुनि लागसील पावो । वोतप्रौत मना सांडुनि धरिसी अहंभावो ।  
ॐकार बिंदुचा न पवसि ठावो । वोळगे वोळगे कृष्णद्वारावतिये  
रावो ॥१॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । द्वादशाक्षरी मंत्रु न जपसि  
काह्या ॥२॥ नागिणि उत्सोह नवहि द्वारें निरोधुन । नाडित्रयामाजि  
सुषुम्नासंचरण । न साधे हा मार्ग ऐसे बोलती मुनिजन ।  
नरहरि चित्तें अहनिर्निश मुक्तिस्थान ॥२॥ मोडिसि करचरण  
तेणें पावसी अंत समो । मोहो तृष्णा न तुटे ब्रह्मविद्या केवि गमो ।  
मोठा हा अन्यावो जे हरिचरणीं नाहीं नमो । मोक्षाची चाड तरी  
मुकुंदीं मन रमो ॥३॥ भांवावसी झणे हें शरीर कर्दळीस्तंभ । भस्म  
कृमि विष्टा उभे आहे तो सुशोभ । भाविता किटकीं जाली भृंगी

तिया कामिलें नभ । भावें भाक्ति सुलभ वोळगा वोळगा पद्मनाभ ॥४॥  
 गति मती इंद्रियें जव आहेती समयोग । गणित आयुष्य न पुरे जंव  
 हेन वचे भंग । गमला हाचि योग जे अनुसरावा श्रीरंग ॥ गरुडध्वज-  
 प्रसादें निस्तरिजे भवतरंग ॥५॥ वनिं सिंह वसतां गर्जां मनु केवीं  
 धरावा । वन्हिदग्धबीज त्यासि अंकुर केवि फुटावा । वज्रपाणी कोप-  
 लिया गिरीं उदधि केवि लंघावा । वदनीं हरि न उच्चार तेणें संसार  
 केविं भुंजावा ॥६॥ तेज नयनींचा भासु जेणें तेजें मीनले ते । त्याचे  
 मानसिंचा चंद्रमा तो सिंपोते अमृतें । त्याचे नाभिकमळां ब्रह्मा तेणें  
 सृजिलीं सकळही भूतें । तें विराटस्वरूप वोळखावें विष्णुभक्ते ॥७॥  
 वाताघातें फुटे गगनीं मेघाचा मेळावा । वारिबिंदु पद्मिणिपत्रीं केवीं  
 हो ठेवावा । वानराच्या हातीं चिंतामणी केविं द्यावा । वासुदेव  
 चित्तें तोचि कल्मशा उठावा ॥८॥ सूक्ष्म स्थूल भूतें चाळिताहे परमू  
 हंसू । शूळपाणी देवोदेवि जयाचारे अंशु । शुभाशुभीं कर्मीं न करि  
 नामाचा आळसु । सुखें निरंतरी ध्याई ध्याई हृषिकेशु ॥९॥ देव  
 होऊनी उदार भक्तां देतो अमरपदें । देता न झणे सानाथोर वैरि-  
 यासि तेंचि दे । देहे सार्थक अंति वासुदेव अघ छंदें । देखा अजामेळ  
 उद्धरिला नामें येणें मुकुंदें ॥१०॥ वाडा सायासि मनुष्यजन्म पाववा ।  
 वियाला पुरुषार्थ तो कां वायां दवडावा । वाचामनें कशनि मुरारी  
 वोळगावा । व्रतें एकादशी करुनि परलोकठाकावा ॥११॥ या धनाचा  
 न धरी विश्वास जैशी तरुवर छाया । यातायाती न चुके तरी हे  
 भोगिसील काह्यां । या हरिभजनेंविण तुझें जन्म जातें वायां ।  
 यालागीं वैकुंठनाथाच्या तूं चिंती पारे पायां ॥१२॥ इहांच द्वाद-  
 शाक्षरीं ध्रुव अढळ पद पावला । प्रल्हाद राक्षिला अग्निशस्त्रापासुनि  
 जळा । बापरखुमादेविवर विठ्ठल तुझी ध्यारे वेळोवेळां । तो कळिका-  
 कापासुनी सोडविल अवलीला ॥ १३ ॥

### देवापाशीं प्रेमाचें भाषण.

२९५. तुज पासाव जन्मलों हरी पुढती सामावलों तुझ्या उदरी।  
 तुझिया व्यापकपणें चाले सत्कर्माची दोरी । सायीखडियाचें बाहुलें

कैसें हावभाव धरी । सूर्यकांत वेधें अग्नीच प्रसवे सहजे समंघु ऐसा धरी रया ॥१॥ तुझें तुज देवा सांगतां निकें । समर्थेंसि केविं बोलावें रकें ॥धु०॥ अहंकार महदादि भूतें तेणें गुणेंसि आलीं तें चैतन्य-नयनीं अधिष्ठिलीं । सर्व शरीरीं वायो व्यापिला कीं पृथ्वीसि मिळोनि आकाशा भरोवरी जाली । ते हे स्थूल लिंग कारण तिहीं तत्त्वेसी प्रकृति अधिली रया ॥२॥ सर्व होणें तुज एकाचें । दुजेपण तेथें आणावें कैचें ॥धु०॥ चंद्रमा मनःचक्षुसूर्योदिशाश्रोत्रः अकार उकार मकार प्रणवो । मन बुद्धि चित्त अहंकार ब्रह्मा विष्णु महेश राजस तामस सात्विक माया ब्रह्मींचा दावी पा उपावो । तुजवेगळें काय आहे तें सांग पां तरि मज कां ह्मणवितासि जिऊ रया ॥३॥ जेथें पाहें तेथें तूंचि दिससी । लपोनियां अबोला कासया धरिसी ॥धु०॥ रसना रस सेवावे हे तो जीव आत्म्याची स्थिती । श्रवणें ऐकणें कीं नेत्रीं देखणें हे तो तुझीच नाद श्रुती । घ्राणासि परिमळ घेणें कीं हस्तपादादिकां चळणंगती । हे तों तुझींच पांच तत्त्वे तरी तूं मज कां भोगवितोसि यातायाती रया ॥४॥ लाजेसि ना तूं देवा माझें ह्मणतां । संन्याशासवें कैचीरे कांता ॥धु०॥ इंद्रियें दारुणें जीव आत्म्यासी हे तो सुखदुःख प्राप्ती । तेणें हें कारण कीं आत्मा पावे यातायाती । इंद्रियें दंडून तप जें करावें ऐसें बोलती वेद श्रुती । साहीजणांसि तो वेवाद लाविला हे तो तुझीच करणी सांगती रया ॥५॥ दुजेंविण एकला खेळतो स्वारी । कवणातें जय कवणा आली हरी ॥धु०॥ अंगें ब्रह्म जालासि उत्पत्ती करावया सृष्टी । ते समर्थी ते रचिली विषयांची कसवटी । ऐसे तुझें बालभ मिर-ऊं जाय सृष्टीं । तंव सुखदुःख लागतसे पाठीं । येथें काय माझा अपराध जाणसी तरि शस्त्रेंसि मान निवटीं रया ॥६॥ सगुण रचना वोजा विस्तारिली । भुजंगी व्याली तिची काय झाली पिलीं ॥धु०॥ वेद प्रमाण करावया कारण कीं कृष्णमूर्तिची बुंधी घेणें । अनंत-ब्रह्मादिकांसि आदि बंध तो तूं राखसी गौळियाचीं गोधनें । अंब-ऋषीकारुणें गर्भवास साहिले कीं अजामिळादिकांसि उद्धरणें । चैरियां भक्तां येकिचि मुक्ती मा समर्थु नाहीं येणें मानें रया ॥७॥

अनंत ब्रह्मांड घडिसी मोडिसी । अकर्तेपणें जैसा तैसा अससी ॥धु०॥  
 एक वीरा माय मारावी कीं गणिका उद्धरावी हे कवण प्रवृत्ती । दश  
 रथपिता रौरवी कीं वैरिया सायुज्यता मुक्ती । कर्मभ्रष्ट पांडव सरते  
 केले कीं अज्ञानासि मोक्षप्राप्ती । शास्त्रें पुराणें वारूं जाय तंव अधिक  
 पडतसें गुंती रया ॥८॥ सुताचें गुंडाळें उगवीं पा वहिलें । खड्गनियां  
 सांडी देवा एकाचि बोले ॥धु०॥ मिथ्या हा प्रपंच कीं दर्पणांचें दुजे  
 जळीं बिंब प्रकाशे । एक साचें दुजें दिसे तैसेचि दुसरें कां प्रतिभासे ।  
 लटिकें ह्मणों जाय तंव तेथें मन कां विश्वासे । सगुण निर्गुण हे तों  
 तुझीच माया तुझी तुजमाजी दिसे रया ॥९॥ अर्धनारी सोंग पाहतां  
 निकें । साच लपळनि दावितो लटिके ॥धु०॥ सिद्धासी साधन हे तों क-  
 ष्टचि वायांविण । अनंत प्रत्यक्ष जाणोन कायसें परिमाण । स्वयंभासि  
 प्रतिष्ठा करणें हें तों देखतचि अज्ञानपण । निजबिंबामाजी प्रतिबिंब बिंबलें  
 तैसें सगुण निर्गुण तुजमाजी रया ॥१०॥ सहजसिद्ध तें तूं आप-  
 णपें पाहीं । बाहिजु भीतरी ये दोन्हीं नाहीं ॥धु०॥ विश्वरूप अळ-  
 कारलें कीं मुसें आटली भांगारें । अथवा घटमटादीकीं अभावीं प-  
 रिपूर्ण असिजे अंबरें । उदकीं पडिला काश्मिरा तो नागवे निरा तो  
 न सरे । दुसरेपणें तैसा आदि मध्य अंती हृदयांचा जाणोनि पूर्ण-  
 बोधेविण द्वैत न सरे रया ॥११॥ सच्चिदानंदरूप तत्त्वता । लटि-  
 कोंचि बंधन बंधना मुक्ता ॥धु०॥ ह्मणसी माझा संकल्प फळला तरि  
 म्यां दुःख नाहीं इच्छिलें । अवघा तुझा खेळ बहुरूप असें विस्तारलें ।  
 जाणसी तें करा देवातें तुझें तुज पुढा सांगितलें । तेथ काय माझा  
 अपराध देखसी तरी देह कां नाहीं खांडिले ॥१२॥ पुरे पुरे आतां  
 जड जालें जिणें । उरी नाहीं देवा लाजिरवाणें ॥धु०॥ ऐसीं इंद्रियें  
 वासनेसी आणीजती ते तुझी तुजमाजी सामावती । समस्त जीव हे  
 तो तुझे आकारले येरी । ते लटकीच भ्रांती । जाणसी तें  
 करी देवा तेचि तें सांगों किती । दग्धबजि तरु बीजीं सां-  
 मावला तैसा तुजमाजी श्रीगुरुनिवृत्ति रया ॥१३॥ ऐक्य जालें  
 तेथें नित्य दिवाळी । सहज समाधि तेथें कायसिरे टाळी ॥धु०॥  
 २९६. सर्व जीव तूं जाणसी आपण तरी निरय आरदा भांगी-

ताहे कवण । परमात्मया तुमचें अविनाश स्वरूप तरी येवडें कां  
कष्ट साधन । तूं अंतरीं परब्रह्म सांवळें ह्मणोनि जगत्रय व्यापिलें या  
ध्यान । ह्मणोनि तुमचा पुत्र जालों स्वामिया जगाधिनि कां नेलें माझें  
जिणें रया ॥१॥ तूं बाप ह्मणतां मी लाजिलों लाजोनि माघारा ठेलों ।  
एकीकडे काळ एकीकडे संसार मध्येची वाटे मी ठेलों । ऐसिया सं-  
निधि तुज जवळी येवों पाहे तंव तुझीया देवपणा भ्यालों ॥२॥ नाद-  
विंदापासाव शरीर जन्मलें असाध्य करूनी वरी साक्ष देऊनी मदा-  
मांसांमाजी वाढविलें । कर्मदेह वेचुनी सत्य सुकृतालागि उपजविलें  
तरी हें दैन्य दारिद्र कां भोगविलें । तुझिया बापपणा बोळ लागला  
तरी मज पुत्रसें वांया ह्मणितलें रया ॥३॥ आयुष्याची गणना  
करूनियां प्रसाण वरी मनुष्य देह ऐसें नाम ठेविलें । तें आयुष्य  
कां स्वामी दों ठायीं वाटिलें । अर्ध रातीचे अर्ध दिव-  
साचे निरय सत्व वेचिलें । पैल समर्थाचें बालक रंकें गांजिलें  
त्याचें थोरपण तें काय जालें रया ॥४॥ बांधोनी जन्म  
आह्मांकडे भोगविसी आपणया मायबापा ह्मणविसी । विश्व  
प्रसवला या जगासी तरी आधार आहे ऐसें अनुवादसी । जव जीव  
तत्र शिव हें तो नये माझिया मनासी । पैल कीटकिये मृंगिये जैसी  
जाले तैसें कां न करिसी आह्मांसिरे ॥५॥ अल्प दोषासाठीं आह्मांतें  
दंडिसी येवडें कैचें मंत्रसाधन जे भक्ति करूनि निरसूं तयासी ।  
तुज देखतां काळ शरीर फाडफाडूं भक्षिताहे कणव कां सांडिली ऐसी ।  
जठर सीणसीणु फुटतील देवां वायां कष्टविसिल आह्मांसिरे ॥६॥ दर्पणीं  
पाहतां येकाचि दिसे तेथें अनुसारिखें कांहीं न दिसे । रविबिंब उगवल्या  
किरणीं प्रकाश आस्तु जालियावरी कांहीं न दिसे । तैसें गुरुशिष्य संवादु  
सोहं बोध ऐक्य जालें अभ्यासें । याहूनि जाणसी तें करि वेळोवेळां  
आतां सांगों मी तें कैसें रया ॥७॥ यमा जाचितां कांहीं नुरे या-  
लागां मुनि सेविती वनवासु । खवणीक खपणीक लुंचनीक वसैत  
भटभराडे धाकें करिती आगम संन्यासु । योग साधावया वनवास  
सेविती करिती पवनअभ्यासु । इंद्रियें दंडुन धरतोनि भृगस्थान न

पवतीच खंडु पानरसु रया ॥८॥ जळींचा तरंगु जळीं निमाला तो  
 अनुठायी वेगळा नाही गेला । तैसा तुजमाजी दातारा मध्ये कां हा  
 प्रपंच वाढविला । तूं देव आम्ही प्राकृत मनुष्ये हा आगमु कां  
 गमला । मज पाहतां हें अवघेंचि लटिकें जैसें असेल तैसें सांग पां  
 उगला ॥९॥ लवण पाणीयासीं कीं पाणी लवणासी ऐक्य जालिया-  
 विण निवडेना गुणासि । लोहो लागलें परिसीं तें उठिलें कन-  
 केंसी बापरखुमादेविवरा विठ्ठला परियेसी । आजिपासून ये तरी  
 तुझीच आण पुढती न घाली न निघें गर्भवासीं रया ॥१०॥

२९७. देखोनि हांव बांधे तें तंव नाहीं होये । आहे तें कही  
 न जायरे बापा । असें तें दिसों नये नाहीं तें घेवों पाहे थोर काजे-  
 विण विटंबिलें कैसें रया ॥११॥ शिव शिव लटिकेचि शिणले । येणें  
 लटिकेनि बहु श्रमविलें । साच तें लटिकें लटिकें तें साच लिंगा हे  
 खुण जाण रया ॥१२॥ आपुली प्रतिष्ठा पूज्य जे होती । ईहीं गुणीं  
 आह्मां उपहति बापा । मनाचा फाळका फाळुनि केला बाउला  
 तोचि तो खेळवूं किती रया ॥१३॥ आपुले गुत्तीचे वाति वेन्ही गिव-  
 सीतां त्या पदार्थाचे पोटीं लपती रया । तें सांडुनियां अभिप्रायाचें  
 बळ निजतत्वां तें केवीं निवती रया ॥१४॥ निज लाळा लिपोनि  
 जुन्या हस्ति श्वान चघळुनि करितसे गोड रया । तैसा जातिविशेषें  
 निरसे म्हणोनि पुरवुनि करितसे कोड रया ॥१५॥ हातां पायांचा निखळ  
 स्त्रीपुरुषांचा एक मेळ । देह ऐसा यातें झणती बापा आपण पै जगा  
 प्रतीति मानवपणें हें तंव चिळसवाणें रया ॥१६॥ मायबापें आड-  
 नावें त्यांचिया वोंसंगा । निघों म्हणों तरि आपुलिये साउलिये  
 कां न बैसावें रया ॥१७॥ प्रजाचें पोसिलें पुढें पाइकाचें रक्षिलें । इंद्रि-  
 यांचें वेळगणें तें काळाचें खेळणें । जर्गीं राय बोलिजति आतां  
 गोसावी कवणातें म्हणावें रया ॥१८॥ मृगजळ तंव मृगजळींच भरतें  
 देखोनि धांवणें तंव सीणणें । या परि झणी करिसि सदाशिवा जगा  
 प्रतीति पावउनि झकणें रया ॥१९॥ आतां असो हा बोलु तूं एक  
 गोसावी साच येतुलेनि आम्हां उजरीकोटि स्वप्न एक चेईलिया ।  
 कैचें ज्ञानदेव म्हणे ऐसें करी रया ॥१०॥



२९८. तूं विष्णु ह्मणोन हें जगाचि केवळ । येर सकळीक मज-  
शीं सहोदर । तेणें कारणें गोत्रेंसि येकोपजिवीं आह्मां न संडवे कोडें  
रया । माहेरावांचूनि आन कांहीं नेणें । माहेर तें उपजवी तरंगाचें  
जीवन । तोय वरी सामावे वेगळालें असिजेल केविं रया ॥१॥ उ-  
दरीं सिनार घरदारीं सिनार सिनार दृश्य द्रष्टा । करी त्या माय-  
बापाचेनि उद्वेगें । मी तो सांगोनियां आलों तुझिया पोटा रया ॥२॥  
अंगें ब्रह्म झाला तें तुवां वो जाणितलें । परि तो आविये घायतळीं  
सुदला । ते तूं मजलागीं नेणसीच माउलिये आपुठे पान्हाये वाड-  
विलें रया ॥३॥ तंवचि मी जालों परि उदर न भेदीत जननीये  
जोडले ना वाटी । चक्षु पक्ष निघाले मज तुझाचि वाहाणी ह्मणोनि  
सामावलों तुझ्या पोटी रया ॥४॥ ऐशापरि तुह्मां सम सरिसा जालों  
परि तो नामें वोळखिजे । मी तो बाळ कीं मी तो वृद्ध ऐसें  
अनन्यपणें लोक कीजे रया ॥५॥ चेवो तरि खम्र खम्र तरि चेवो  
माय पुता नेणें ऐसें माझें तुझें । आपलें आपण ह्मणतां लाजिजे  
नमो नमो तुज व्याली वांझे रया ॥६॥ आयुर्वित भव विभव जर्गां  
जिवा निढळीं लिहिलें । अलक्ष तें मज नेणतया अजंगमा लागुनि  
पुसोनि घातलें मूळ सानु रया ॥७॥ दृष्टिभेणें रूपा नये काळा भेणें  
नामाची सोय सांडियेली । तुझ्या रूपां सर्व रूप स्वरूप होउनियां  
दिठी उतरिलिया परि रया ॥८॥ आपुलें वित्त आपणा देखतांचि  
शंकिजे त्या विभागाची केउती परी । बापरखुमादेविवरा विट्टला तूं  
येक सचराचरीं रया ॥९॥

२९९. सर्वगत निर्धारितां आत्मा एक चराचरीं तेथें तंव नाहीं  
दुजेयाची परी । चारी खाणी चारी वाणी चौन्यांयशीं लक्ष जीव  
योनी मी अपत्य तुमचें अवधारीं । तुझिये भेटीलागीं रोडेलों दा-  
तारा हे तनु होतसे संकीर्ण भारी । जवळीच असतां भेटि कां न  
दिसी थोर शिणविलों वोरबारीं रया ॥१॥ तुजविण मी कष्टलों दा-  
तारा कष्टोनि क्षेदक्षीण जालों । संसारश्रम त्रिविधतमें मार्ग सिद्धचि  
चुकलों । उपजोनियां बुद्धि येऊं पाहे तुझे शुद्धी तंव द्वैतसंगें भांवा-  
वलों रया ॥२॥ मागील कष्ट सांगतां दुर्घट नको नको ते आठवण ।

सुखदुःखें प्राण पिडलां गा बापा गुणद्वयें ओझें जडपण । भव विभव  
 निरय आपदा ऐसें ऐकिलें आनेआन । तूं हे जीव तरी भोगितां हे  
 कवण हे आकळितां वाटे विंदान रया ॥२॥ वेळावेळ भावाभाव बो-  
 लतां अवचितां चोरटा काम उठी । तुज देखतां अनादि वाटे पडे  
 वधापरी धैर्य धांवणें न करिसी गोष्टी । तुझिये दृष्टी शरीर काळ  
 फाडफाडूं खातो कवण काकुलती तया ना तुज नुठी । ऐसें विपरीत  
 नवल वाटे ये सृष्टी रया ॥३॥ ऐसा न कळतां भरंवसा मी हिंडे  
 दाही दिशा हें तंव मन जालेंसे पिसें । असोयी जातां अपायीं प-  
 डिजे श्वास उच्छ्वास पाळती सरिसे । वय वित्तांचा अंत घेउनि नाड-  
 ळेपण परत्र पथ नकळे भरंवसें । कर्म वाटे आड गवें रिगतां तंव  
 विघ्नचि उदैलें अपैसें रया ॥४॥ ऐसी माया मोहाची भुलवणी  
 घालुनि कीं बापा लाविलें अविचार कामा । उपाधि वळसा नाथिला  
 धिंवसा जड केला शुद्ध आत्मा । मी तूं कवणाचे विंदान न कळेचि  
 ऐसी नित निगुति सीमा । तर्कबीज कैसें सांपडलें वर्म मा हाचि  
 भावो कल्पिला आम्हां रया ॥५॥ ऐसा वाउगाचि सोसु पुरला गा बापा  
 परि तूज न पडसी ठाउका । साही दुरुशणां अठरा पुराणां वेवादु नाहीं खुं-  
 टला । आपुलाला स्वमार्गु संपादितां केउतां जासी गावींचा गावीं । विश्वास  
 नाहीं चित्ता ये देहीं ऐसियासी क्रीजे कायि रया ॥६॥ ऐसा जन्मोनि  
 कां उबगलासी मायबापा कणव कां सांडिली ऐसी । रंका काळाचेनि  
 धाकें सत्कर्म अनेकें विश्रांति नाहीं या जीवांसी । समर्थपणें वेगळें  
 घातलें तरि दैन्य दारिद्र कां भोगवितासी । आपुलें ह्मणतां न लजसी  
 देवा तरि सांगपां माव आहे कैसी रया ॥७॥ समुद्रीचें जळ घेऊनि  
 मेघ वरुषती मेदिनीं तें कां मागुतें मिळें सागरीं । आकाशा पासाव  
 उत्पत्ति वायु हिंडे दशदिशीं परि तें ठायींच्या ठायीं राहणें जालें ।  
 जळींहूनि तरंग अनेक उमटती परि ते जळींचे जळीं निमाले ।  
 स्वप्नसर्प परदेशा गेले तरी जागृती ठायीं संचले रया ॥८॥ ऐसा  
 तुज पासाव सगुण स्वरूप जन्मलों गा देवा आतां कैसेनि वेगळा  
 निवडे । लवण पडिलें जळीं कां कर्पूरासि नुरे काजळी तैसें भावार्थ  
 प्रेम चोखडें ॥ ज्ञानदेव ह्मणे रुक्मिणीरमणा देई क्षेम वर्म न बोले  
 फुडें । निवृत्तिप्रसादें खुंटला अनुवादु फिटलें सकळही सांकडें रया ॥९॥

३००. आदि पुरुषां जय विश्वंभरिता नानापरि तुझा खेळ ।  
जया ब्रह्मगोलु कल्पकोडी गडी मोडिता नलगे वेळ । वेदपुराणें म-  
त्सरें भांडती बहुते करित होती कोल्हाळ । होय नव्हे ऐसी आंतिसी  
गुंतली तयासि तूं आकळु गा ॥१॥ तुझें नाम बरवें तुझें नाम बरवें ।  
हरि वोळगों आपुल्या सात्व भावें ॥ध्रु०॥ गायत्री पासाव वोळलें  
क्षीर करणी पासाव विस्तार । दूध दहीं ताक नवनीत आगळे च-  
डूंचा वेगळा पडिभर । जो ज्या विषयें पडिये तोचि मानिती थोर ।  
सांठवण करितां एकवट नव्हे तैसा भक्तिआचारू ॥२॥ कवणा एका  
राया बहुत पै सेवक त्यासि दिधला वेगळा व्यापार । आपलाले ह्मणिये  
सुचित राहाटतां मान करील अपार । समर्थाचा मोहो जाणोनि वेगळा  
करुनये तयासि मत्सर । सामिलाषणें वर्णतां देखेल शिक लाविल हा-  
निर्धार ॥३॥ कव्हणा एका राया बहुत पै लेंकुरें आळविती नानापरी ।  
एकें पाठीचीं एकें पोटीचीं एकें वडिलें एकें धाकटी सेखीं सारिखाचि  
मोहो करी । द्वैतभेदु जया नव्हे संवादु सेखीं तयासि तो निर्धारि गा  
॥४॥ सागरींचे तरंग आनेआन उमटती तेतुले अवतार होती ।  
शिव केशव उंचनीच आगळे कासियानें मानावी भक्ति । परमात्मया  
सौरसें तेचि हे मानली विश्वमूर्ति । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला परियेसी  
ज्ञानदेवो करिताहे विनंती गा ॥५॥

३०१. यम नियम पाप पुण्य आम्हांसी आपण भलतेंचि क-  
रिसी । तुझिया थोरपणा बिहुनि असावें कवणें शंकावें रायासी । प्र-  
त्यक्ष जर्गी बाटली नारी तिचें स्मरण लोकांसी । पुराणें डांगोरा पि-  
टिताती हें पतिव्रता पण तयेसी ॥१॥ आवडे तें करिसी देवा कवण  
करी तुझा हेवारे ॥ध्रु०॥ बहुता परी उणें ऐकिजे पांडवा सांगो या  
गोष्टी । पांचापासुनि जन्मले पांचैजण येक पत्नीच्या पोटी । गोत्र-  
वध करुनि राज्य करिती विश्वासि वंद्य शेवटीं । जन्मेजया ऐसें  
बोलिला सत्य तो पापिया जाला कुष्टी ॥३॥ प्राण जाई तंव बोभा-  
इला तुज पतन तया दशरथा । गणिका एक पाखिर पोखिलें  
होतें पाचारिलें प्राण जाता । कीं तयेसी ऊर्ध्वगति ऐसीं बोलती पु-  
राणें कासया न मिळे पाहतां । बोलणें खुंटलें तुजपासीं देवा वे-

व्हाह नाही सर्वथा ॥४॥ तपाचा जो राशी पुण्यपणें थोर । तीर्थरूप  
 सर्वा तीर्थांमंत्वाचा अवतार । देव आणि शक्ती सूर्य तैसा वि-  
 चारितां । तो मांडव्य ऋषि वाहिला सुळीं एक ऊजाला वधिता ।  
 पुत्रा पाचारिलें पापियें दुर्जनें तो वैकुंठी आजामेळु सरतारेरे ॥५॥  
 यज्ञ मुखीं अवदानें देती त्या करिसी वांकडें तोंड । लोणी चोरावया जासी  
 घरघरीं उघडिसी त्यांचीं कवाडें । छप्पन कोटि यादव संगती हे तुझे ते  
 त्वां केले शापावरपडे । कोळियानें तुज विधिलें पायीं त्यासी सायु-  
 ज्यता कोडेंरे ॥६॥ अष्टांगयोगें शरीर दंडिलें तुजलागीं जाली पिसी ।  
 पुत्रदाराधन सांडूनियां जन हिंडताती वनवासी । घाती वाती पूजिती  
 तूतें त्यांसि निजपद सायासीं । विष पाजूं आली पूतना राक्षसी सायु-  
 ज्यता देणें तिथेसि रया ॥७॥ वारया मोट बांधेल कोण आकाशा  
 कुंप कायसा । सूर्यापुढें दिवा लाऊनियां चालणें वाऊगाची शिण जैसा ।  
 विचित्र तुझें रूप अवेहेरून जासी सर्वज्ञ । ज्ञानदेव ह्मणे देवादिदेवा  
 जग भांबावले ऐशीया मावा रया ॥८॥

३०२. देवा तुज नेणतांना कांहीं न सांभाळितां नानायाति  
 धरुनी धाविन्नलों । धावतां धावतां पुढें सुनाट देखिलें त्याचि पा-  
 उलीं मागुतीं मुडळोंजी सुंदरा ॥१॥ आलों भक्तिशाले अतौता  
 तेथें कांहीं एक गौरव गमलें । जेणें वेधें आहे तेणें तुजजोगें नव्हे मग  
 ऐसें कांहीं एक गुंथावें केलेंजी सुंदरा ॥२॥ असो येणें औटहातें  
 काई होईल ह्मणौनि एकचि वेळां उगविलें । आग्रह्य सकळैक  
 जग आपणापै तुज एकलागीं आणियेलें हो सुंदरा ॥३॥  
 आतां अवघा तुज डोळां पाहेन दातारा तुज आलिंगीन अवघाची  
 बाहीं । अवघा मुखीं तुजसी बोलत आहे न ध्याईजे मा चालिली  
 अवघाचि पायींजी सुंदरा ॥४॥ आतां अवघा वेळु अवघेपणें तुज  
 अवघीयातें गिळुनि ठेलों । तुझिये भक्तीची चवी जों लागली तंव  
 अवघेपणा उबगलोंजी सुंदरा ॥५॥ पाहतां दर्पण परता नेलिया  
 दुजेपण रिघे पाहाते भागीं । ऐसें आदि मध्य अवसान जाणोनि  
 अवचितां जडिनलों तुमच्या अंगीं हो सुंदरा ॥६॥ आतां तुज  
 पात्रेन कवणे दशे नातळसी दुजेपणा केला हो तूंपण नाही । तेथें मीपण

कैचें होतेंनि मिळणें तें गेलें ठाईच्या ठाईजी सुंदरा ॥७॥ ऐसा न जेविलाचि जेविला कीं जेविलाचि भुकेला तृप्तातृप्त दोन्ही नाही । बापरखुमादेविवर विठ्ठला वरपडा जालों ऐसियाशी कीजे काईजी सुंदरा ॥८॥

३०३. तो आपुलिया चाडा कोटिगर्भवास येतां श्लाघिजे । तुझिया गोमटेपणा पकडलों दातारा हें बोलणें बोलतां लाजि-जेजी सुंदरा ॥१॥ तुमतें देखिलिया हें मन मागुतें मोहरेना । वज्र द्रवे परि मन न द्रवे हाचि विस्मो पुढत पुढती जी सुंदरा ॥२॥ ऐसें स्थावर जंगम स्थापिलें कीं आपुलें बालभ केलें । तूतें देखिल्या त्रिगुणपरें ऐसें कोणें निष्ठुरें घडविलेंजी सुंदरा ॥३॥ म्हणोनि तुजमाजी विरावें कीं देवा तूंचि होऊनि राहावें । बापरखुमादेविवरा न बोलवें परि बोलें हें स्वभावेंजी सुंदरा ॥४॥

३०४. चंद्रा पूर्णिमे पूर्ण शोभा । कळा तुटलिया कैची तेथें प्रभा ॥१॥ तैसा कां गा निकुरवृत्ती करिसी । सर्वां ठायीं विभांडिसी गा देवा ॥२॥ कापुरें दृत्तीसी रुसणें केलें । तरि सांगपा कवणाचें काय गेलें ॥३॥ तरंगु निमालिया जळसागर । सागरासि नाही दुसरा उपचार ॥४॥ शिरा शरिरा एक वंकीं जैसी । आतां तुझ्या पायीं आह्मां पाडकी तैसी गा देवा ॥५॥ रखमादेविवरा विठ्ठला राणे राया । मी न बोलें तरि बोलें काजा तुझिया गा देवा ६

३०५. हणोनि तुजें रूप देखिलिया दिठी । जयसच्चिदानंदप-देंसी मिठी । ओंकारेंसी त्रिपुटी न साहे तो तूं सगुण जगजेठी । या दृष्टिचेनि सुखें माये हृदयीं भासलें रूप । शेखीं पाहतां कां आह्मां चाळविसी रया ॥१॥ आतां सेवेलागीं सेवा करणें कोणाच्या अंगें । स्वामीपणें जगीं होऊनि ठेलें ॥२॥ तें सांवळिये प्रमाण न दिसे अनु आन । शेखीं ध्यानीं विरालें तें मन मे माये । रूप खुंतलें पण पाहाचि हा संपूर्ण तेथें द्वैताद्वैतपण हारपलें रया ॥३॥ आतां बुद्धियोग इंद्रियांचा तो तूं गोपवेष साचा । भक्तियोगाचा सौरसु दाविसी आतां । बापरखमादेवीवरा विठ्ठलाच्या पायीं सुख । तेंच दर्शन एक जालें रया ॥४॥

३०६. आपुलिये खुणें आपणपा दावी । कीं सगुणबुंधी चोख  
मदवी । ऐसा सुंदर गोपवेष । कीं तत्त्वमस्यादि सौरसु जेथें श्रुति  
नेति नेति ठेल्या पाथीं । तो तूं सगुण निर्गुणी निजानंदें सहजचि  
कळे विदेहीं रया ॥१॥ एक म्हणतां दुजें नाहीरे तेथें शून्य तूं  
सांगसी काई । निरशून्य तें असतां सगुण तें निराळलें तेथें हे क-  
लना काई रया ॥२॥ नामरूपछंद गोडी ऐसी इंद्रियांची आवडी ।  
परतोन पाहे घडिघडी तोचि तूं । तेथें आठळ ना विसरु परी  
तोचि गा तूं । थोर ऐसा निर्धाराचा धीर धरी । ऐसें जाणोनियां  
जरी सांडी मांडी करिसी । तरी पावसी कोण येरझारी रया ॥३॥  
तोचि तूं जगदात्मा विसावा क्षण घडि न विसंवावा । हाचि होऊनि  
रहावा प्राण माझा । म्हणोनि धीर धीर बापरखुमादेविवर । वि-  
व्रला आतां । प्रपंची न गुते साचे आम्हां जितांचि मरणें कां मेलि-  
या कल्पकोडी धरी या निश्चितीची आंत रया ॥४॥

३०७. डोळयाची निशी कोणें काढिली । कीं रविबिंबा हारीं  
कोणें आणिली ॥ कीं काळिमा पाठी प्रकाशु तरि चंद्र हा नव्हे चकोरा  
पारणें । फिटलें विकसित कमोदिनी चंद्र हा न दिसे सेखीं नवलावो  
हे तुझी बोली रया ॥१॥ तूं आर्त चंद्रमा चकोरें आह्मीं । तृप्त झालों  
तुझ्या नामीं रया ॥२॥ जाणाचिया सुजाणा । कीं जीवाचिया जीवना ।  
जिवलगा सोईरिया निधाना गा ऐसा । तो तूं प्रकृतिपरु न कळे  
तुझा विचार । साचारी वेवादती दाही दिशा । ऐसेंचि लाघव कोणा  
दाविसी दातारा । बोलु ठेविसी कोणा कसा रया ॥३॥ आवडी  
माजी लागे हे गोडी । नाम रसनेसि सुखनिजकीर्ति हे गाढी । कीं  
तुझा स्वरूपतंतु लागो या मना । अंतरींच्या जीवना अगा तूचि ॥४॥  
लुझालक्ष संभार नातुडे हा विचार ह्मणोनि श्रुति नेति नेति । तो  
तूं येकलाचि नट ना देखिलासि दातारा न कळे तुझी हेही स्थिति ।  
ह्मणौनि सांडिमांडी करुं नको मना सगुण जोडे तें करी  
प्रीति रया ॥५॥ यालागीं मनोसि बोध चाळावा कीं जोडलेपणें पा-  
हावा । कीं कोणाहि या मावा इंद्रियांचिया । सकळ इंद्रियेंसी नगर  
कोंदलें दशदिशीं विस्तार । ह्मणौनि तुझें रूप अनावर कोणें धरिजे

दातारा । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला धिरा उघडा । डोळां देखिजे निधान तंव मार्ग सोपा रया ॥६॥

३०८. मंगळमूर्ति तूं किं मनाचिया लावण्यवाणा । वेधी वे-  
धक तूं सहजगुणा । सगुण निर्गुण न कळे तुझें विंदान । कैसें आपचि  
पर दाटुन रिगसी । तेथें नवलाव वर्णू काय कोणा रया ॥१॥ व-  
र्णितां तुझे गुण मना मौन्य पडे । कळिकाळ बापुडें काय करील  
आह्वां ॥२॥ ध्यानमूर्ति तुझी मनें अळंकारली मनमाझारि संचरली ।  
संचरतां इंद्रियें समानपदीं तुजविण न दिसे आन बोली । तेथें भि-  
न्नाभिन्नपर्णी कोणा पाहों दातारा दिठी सुखाचेनि सुखें स्थिरावलीं  
रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरविठ्ठलें कीं आनंदाचे ओळले ठेले । वोत-  
प्रोत सघन नावेक नुरे कांहीं एक केल । तुझें तुज गा-हाणें किती देऊं  
दातारा बोलवितां नव्हे भलें रया ॥४॥

३०९. तुझी सेवा करीन मनोभावें वो । माझें मन गोविंदीं रंगलें  
वो ॥१॥ नवसिये नवसिये माझे नवसीयेवो ॥ पंढरिचे दैवतें विठ्ठलें  
नवसिये वो ॥२॥ बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें वो । चित्त चैतन्य चोरुनि  
नेलें वो ॥३॥

३१०. तुझी गुण कीर्ति ऐकोनि आतें मन उचंबळलें । आलिं-  
गना धावित्रलें उताविळ ॥१॥ तनु मनु विगुंतलें मन वाचा  
गुंतलें । मी माझें विसरलें दर्शन गे माये ॥२॥ उतावेळपणें  
भुजादंड उचलले । नेणोनि ठकले ठेले रूप पाहातांचि बाईये ॥३॥  
प्रातिघा पातें नलगे पाहाणें तोंचि ठेलें । तैसें बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें  
केलेंगे माये ॥ ४ ॥

३११. तुझे पवाडे सांगतां तुजपुढें । मुक्तीचीं कवाडें उघडती  
॥१॥ नाही जातिकुळ म्यां तुज पुसिलें । मन मावळलें देखोनियां  
॥२॥ तुझें तुज पुसतां लाजिरवाणें । तरि हांसती पिसुणें प्रपं-  
चाची ॥३॥ उगवितां भलें कीं नुगवितां सांपडलें । ज्ञानदेवो  
बोले निवृत्तीसी ॥४॥

३१२. फळाचें बीज कीं बीजाचें फळ । ह्यणोनि पत्र पुष्प मूळ  
चोजवेना ॥१॥ ऐसि हे रचना नकळे गा देवा । सिद्धांतु अनुभवा

साक्ष देतो ॥२॥ मृत्तिकेची पृथ्वी कीं पृथ्वीची मृत्तिका । या गति  
अनेकां चोजवेना ॥३॥ बापरखुमादेविवरु निरंतरी । बाह्यअभ्यंतरी  
नांदुतसे ॥४॥

३१३. आकार स्थूल नाशिवंत । हे तरी जाईल भूमि आंत ।  
तयावरि हरि चालत । तेणें होईल कृतकृत्य ॥१॥ देहो जावो अथवा राहो  
पांडुरंगीं दृढ भावो ॥२॥ दुजा गुण आपीं मिळे । तरि मी होईन गंगा-  
जळे । हरि अभिषेक अनुदिनीं । सुखें सर्वांगावरी खेळे ॥३॥ तिजा गुण  
तेजरूप । तरी मी होईन महादीप । हरि रंगणीं दीपमाळा । दीप उ-  
जळीन समीप ॥४॥ वायु व्यापक चौथा गुण । तरि मी विजणा हो-  
ईन । हरि अष्टांगें निववीन मना । ऐशा दृढ धरिन खुणा ॥५॥ आ-  
काश पांचवा गुण । तरी मी प्रासादीं राहेन । बापरखुमादेविवरा  
अखंड तुझे अनुसंधान ॥६॥

३१४. भुक्ति मुक्ति कारणें न घालीं तुज साकडीं । हें तों ठायीं  
चीच जोडी । काहीं जोडिली असे तूज नेणतां हें तुझेंचि दळगडें  
ऐसें जाणोनि फुडें न बोलें दातारा ॥१॥ सलिली तरंग तरंगीं स-  
लिल । निवडूनियां कोण वेगळें करील ॥२॥ उपाधिभेदें भूमि  
झाली क्षिती ऐसें विचारितां चित्तीं अनु न देखे । इतुलालें जीवपण  
तूज मज दातारा वेगळेंचि नाहीरे गोवळ्या ॥३॥ दर्पणावें दुजेपण  
दर्पण जंववरी तें काय वेगळाल्या व्यापारीं ठेवूं येईल । नाम घेऊनि  
ठेले हेम अळंकार । इतुलाले अंतर तुज मज रया ॥४॥ बाहदुळींची  
धांव केवढा वेळु आकाशीं । सहज स्वभावें निमे अपैसी । गगनावरि  
जातां नलगे पाल्हाळ । तैसें तुज मज सकळ ऐक्य रया ॥५॥  
गगना वेगळा घटु केविं निपजे दातारा यापरी सर्वेश्वरा तूं । एक ।  
बापरखुमादेविवरु विट्ठल भोगिया । येरी असतु बागुगिया  
गोडी रया ॥६॥

३१५. अगुणाचिया समंधा गुणसंबंध करु । नकळे हा वेव्हारु  
लोकांमाजी । हा नाटक विंदाणी न कळे याची करणी । अटोनि  
अंतःकरणी रिघों पाहे ॥१॥ सर सररे परता गुणाचिया गुणा । निज-  
सुखनिधाना तूंचि एक ॥२॥ तुझ्या गुणागुणीं वैबलीं मुनिवृंदें । मा-



नसाचिया छंदें वर्तसी तूंचि । आपुलें निज सोंग भुलविलें जयासी ।  
अखंड मानसीं जवळी आहे ॥३॥ ऐसा हा नवलावो विस्मो हा  
वाटला । भाव हा गळाला काय सांगों । रखुमादेविवरु विठ्ठल हृदयीं  
वसे । बाह्यअभ्यंतरां केव्हां वेगळा नव्हे रया ॥४॥

३१६. तुझिया गुणासाठीं लागलों भजनापाठीं । तुझी सगुण-  
गोठी हृदयीं वसे । मी ह्मणें तें जीवन कीं निर्गुण चैनन्यघन । व्याप्य  
व्यापक स्थान दुजें नाहीं । विश्वाकारें जगडवरला जो श्रुति नेति  
नेति ह्मणोनि ठेला । हेंचि भावें विचारी भलें । परि दृष्टी सगुण हृद-  
यींचि हे खण परी न विसवें तुझीया पायां रया ॥१॥ तूं एकुची  
एकला बाहिजु भीतरां । कोणा द्वैतपरी सांगों बापा ॥२॥ ह्मणोनी  
परापर स्थूलसूक्ष्म विचार । तो तुझा सगुणचा आधार मज वाटे ।  
ह्मणोनि ते तुझी बुधी हेचि उरो आह्मां स्थिती । कीं द्वैताद्वैत भ्रांती  
न लगे मना ॥३॥ ते तुझेनि सुखें पडिपाडे आणि हें मनची स्वयें  
उजाडे । जेथें थोडें बहू न निवडे ऐसें जालें । तेथें आपुलिये अंगा  
विसर पडो ठेलें । शेखीं सोंगची तुझें दुणावलें रया ॥४॥ या मनाचीं  
भ्रांती फेडावया तो तुझा सगुणभाव मज गोड लागे । पाहाते पाहा-  
णियामाजि स्वयेंची विस्तारलासी कीं देखणेंची तेणें होऊनी अंगें ।  
त्रिपुटीसहित शून्याशून्य निमाले उक्कार मार्गही हे नचले ।  
रखुमादेविवरु विठ्ठलें उदारें । सुख भोगिजे येणें अंगें रया ॥५॥

३१७. काळां पै गोवळु काळासि आलोड । नामामूर्ते पाठ  
भक्ता देहीं ॥ नित्य सुख आम्हां तपांचिया कोडी । न लगती पर-  
बडी व्रतें तीर्थें ॥१॥ सुलभ सोपारा सर्वाघटी अससी । साधुसंगें  
दिससी आह्मां रया ॥२॥ चैतन्याशेजारीं मन पै मुरालें । सांवळें  
सानुलें हृदयघटीं ॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलराज । निवृत्तीनं बीज  
सांगितलें ॥३॥

३१८. अवघां डोळां तुज म्यां पाहावें । अवघां श्रवणीं तुजचि  
ऐकावें ॥१॥ अवघी मूर्ति तुजपें ध्यावें । अवघां चरणीं तुझ्या पंथीं चाल-  
वें ॥२॥ रखुमादेविवरु अदट दाविला । माझ्या देहीं वाढला ब्रह्माकारें ३  
३१९. व्योमाचा पालऊ शिरेंविण पांगुरलें । मस्तकेंविण तुर-

बिलें सुमन वो ॥१॥ सुखाचें सुख निजसुख नव्हे । नव्हे तें होय  
म्यां गिळिलेंगे माये ॥२॥ नेणोनि शाहाणे झाले चौघेजण । अठ-  
रांसी खुण बागली माये ॥३॥ रखुमादेविवरु जीवनीं जीवनु । त्या-  
हून माझें मनु परतें देवा ॥४॥

३२०. कांहीं न करिजे ते तुझी सेवा । कांहीं न होसी तें तू देवा  
॥१॥ नेणिजे तें तुझें रूप । जाणिजे तितुकें पाप गा देवा ॥२॥ स्तुति  
करणें ते तुझी निंदा । स्तुति जोगा नव्हेसि गोविंदा ॥३॥ बापरखु-  
मादेविवरा विट्टला । एवढा साभिलाषु कां दाविला ॥४॥

३२१. निमीष नलगे मन वेधितां । येवढी तुझी स्वरूपता ॥१॥  
विठोबा नेणों कैसी भेटी । उरणें नाहीं जिवेसाठीं ॥२॥ उरलें उपाधि  
कारणें । तें त्वां नेमिलें दुरुशनें ॥३॥ निवृत्तिदासा वेगळें । सांगा-  
वया नाहीं उरलें ॥४॥

३२२. पावलोंजी ह्मणे देखिलें जें देखणें । गेली आधीं तेणें दृष्टि  
माझी ॥१॥ उचललिया बाह्या क्षेम देईन तया । गेली माझी माया  
देहल्याणें ॥२॥ आनंदें स्फुदत येती अश्रुपात । अगा गुरुनाथ देव  
राया ॥३॥ निवृत्तिदास ह्मणे तुतें जिवें वोवाळिलें । शिर निरोपिलें  
तुझ्या चरणीं ॥४॥

३२३. तुझेनि बलें मांडली फळी । तुवां जवळी असिलें पाहिजे  
॥१॥ ऐसिये जुंजी घालिसी मज । काकुळती तुज नाहीं आतां ॥२॥  
रणभूमी आला रणवट घातला । पाहो जों लागला न देखे कांहीं  
॥३॥ ज्ञानदेवो ह्मणे उफराटें पाहाण । खुंटलें येणेंजाणें येचि भेटी ॥४॥

३२४. पाहे पां ध्वजेचें चिरगूट । राया जतन करितां कष्ट  
॥१॥ तैसा मी एक पतीत । परि तुझा मुद्रांकित ॥२॥ मसीपत्र  
तें केवढें । रावो चालवी आपुल्या पाडें ॥३॥ बापरखुमादेविवरदा ।  
सांभाळावें आपुल्या ब्रिदा ॥४॥

### करुणा.

३२५. मी माझें करुनि देह चालविसी वायां आतां जेथींचा  
तेथें निमोनि जाय ऐसें कीजे देवराया ॥१॥ जंव जंव गोड तंव तंव

जाड । जाड गोड दोन्ही नको रया ॥२॥ त्रिगुणबोझें जडपण रचुनि  
लोहनि देसी महापुरी । आवर्त वोळसा पडिलिया मंग तेथें कैची  
असे उरी रया ॥३॥ ऐसें लटिकेंचि गाऱ्हाणें देवां मी किती । तंव  
तुज नये काकुलती । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला म्यां तुजमाजी  
घेतली सुति रया ॥४॥

३२६. परिमळाची धांव भ्रमर ओढी । तैसी तुझी गोडी लागो  
मज ॥१॥ अविट गे माय विटेना जवळी । आहे परि भेटेना ॥२॥  
तृषा लागलीया जीवनातें ओढी । तैसी तुझी गोडी लागी या जिवा  
॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठला आवडी गोडियेसि गोडी  
मिळोन गेली ॥४॥

३२७. रंगा येईवो ये रंगा येईवो ये । विठाई किठाई माझे कृ-  
ष्णाई कान्हाई ॥१॥ वैकुंठवासिनी वो जगत्रजननी वो । तुझा वेधु  
माझे मनीं वो ॥२॥ कटीं कर विराजित । मुगुटरत्नजडित । पीतां-  
बरु कासिला । तैसा येई कां धांवत ॥३॥ विश्वरूप विश्वभरे कमळनयने  
कमळाकरे वो । तुझें ध्यान लागो बापरखुमादेविवरे वो ॥४॥

३२८. पडलें दूर देशीं मज आठवे मानसीं । नको नको हा वि-  
योग कष्ट होताती जिवासी ॥१॥ दिनु तैसी रजनी मज जालिये माये ।  
अवस्था लावूनी गेला अझुनी कां नये ॥२॥ गरुडवाहना गंभिरा येईगा  
दातारा । बापरखुमादेविवरा श्रीविठ्ठला ॥३॥

### देवापार्शी मागणें.

३२९. तुज जाणावया जाय देवा । तंव आठवे इंद्रियांचा हेवा ।  
मनें करुनियां ठेवा । स्थान एक निर्मिलें ॥१॥ मग इंद्रियें भजती  
मना । अल्प जाली पै वासना । स्वरूप देखावया नयना । मन नयन  
एकरूपें ॥२॥ तुझें ध्यान आवडे कान्हा । रूप न्याहाळीं नयना ।  
निजीं निरंतर वासना । कृष्ण ध्यानीं तत्पर ॥३॥ ऐसें तुझें रूप चो-  
खडें । मनें निवडिलें पै कोडें । जें योगियां न संपडे । ध्यानरूपीं रया ॥४॥  
या रूपाचा सोहळा देई । हेंचि मागतुसे पाहीं । आणिक नमगे गा  
कांहीं । तुजवांचोनी स्वामिया ॥५॥ जरी स्वार्थ करुं कल्पनेचा ।

तरि हाचि विस्तारु प्रपंचाचा । काय यासि वर्णू वाचा । तूं दीनाचा स्वामी होसी ॥६॥ नको हा संसार व्यर्थ । भक्ति ज्ञान वैराग्य परमार्थ । हाचि देई मनीं स्वार्थ । नलगे अर्थ मायेचा ॥७॥ माझ्या मनें ध्यान केलें । रूपी रूप हिरोनि घेतलें । थितें मीपणहि नेलें । मज आपुलें ह्मणावें ॥८॥ गोंवीं विज्ञान पदविये । ज्ञानाग्नि दावीं मांडवीये । दृश्य द्रष्टा सर्वज्ञ सोये । अवघा होये दातारा ॥९॥ विश्व हें तूचि क्षरलासि । आत्मा जगदाकारें होसी । सर्वेचि क्षरलें मोडिसी । तदां शेखीं एकत्व ॥१०॥ बापरखुमादेवीवर ध्यान । वृत्तिसी साधलें पूर्ण । ज्ञानदेव म्हणे निधान । विठ्ठलीं मन स्थिरावलें ॥११॥

३३०. आल्हादपण काय सांगशी देवा । मन बैसें भावा तैसें करीं ॥१॥ हा घोडा हा राजत करुनियां दावा । मग पदीं बैसवा ब्रह्माचिये ॥२॥ मी डोलेन आनंदें तुमचेनि प्रसादें । रत्न जेंवि अर्घें देखियेलें ॥३॥ करा तत्वीं सौरसु म्हणे निवृत्तीदासु । जेथें रात्री दिवसु अथिचिना ॥४॥

३३१. शहाणियाची दासी होईन कामारी । तो अनुसर तेथें नव्हेरी । चित्तासारखा मिळो गोंवळु रानीचा । तो मज मेरु कनकाचागे बाईये ॥१॥ लक्ष असो त्या मूर्खांचे गोठी परि तो नाणावा माक्षिये दृष्टी । कर्पूराची राशी कुळाळ नासी । कवण साहे त्याचीं तुटी मे माये ॥२॥ अविधे मोतिये तेजें सुढाळें सोहरूं जाणे ते शहाणे । टाकि-याच्या घायीं पाषाण विंधिती तैसें त्या मूर्खांचें जिणें गे बाईये ॥३॥ चंदनाच्या दृतीं वेधिल्या वनींच्या वनस्पती । परि तो वेळु न वेधे चितीं । उदकामाजी जैसी कां पाषाणाची वस्ती । तैसी त्या मूर्खांची संगंती गे बाईये ॥४॥ भ्रमरु काळा भोगी पुष्पयाती सकळा । तेथें ह्रैसा येवो नेदावा जवळा । परिसु पाषाणाचा परि तो गुणें आगळा । तैसा वैष्णव मिळो मज दुबळगे माये ॥५॥ ऐशा सकळ कळा भोगिसी । नंदरायाचा गोंवळु ह्मणविसी । बापरखुमादेविवरा विठ्ठल तुज । न विसवें अहिर्निशी रया ॥६॥

३३२. नामरूपी प्रीति कीं ध्यानीं सगुण मूर्ति । हेचि तुझी यश कीर्ति जाणोनियां ॥ हृदयीं तुझें रूप मुखीं नाम घोष । नैवेद्य

प्रसाद जठरीं आम्हां ॥ निर्माल्य मस्तकीं वंदूं तुमचे चरण । हाचि  
अच्युता तुमचा महिमा रया ॥१॥ अखंड नाम वाचे हेंचि तप  
साचें । तेंचि स्वरूप दिसें हृदयीं तुजें ॥२॥ तूजें नाम निर्धारितां  
हेंचि गा तप आतां । काया वाचा मनें न विसंबे तत्त्वतां । म्हणौनि  
आसनीं पंथीं शयनीं जड पडो भलतैसें परि नाम न संडी अनंता ।  
जीवाच्या जीवना सगुणगुणनिधाना हेंचि प्रेम देई निज भक्तां  
रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठला आनंद सुखाच्या वोवरा ।  
पाहें तंव भरला दशदिशां दुसरा न दिसे सोयरा । तेवि गुण नाम-  
कीर्ति तेचि आम्हां मूर्ति हृदयीं न विसंबे दातारा । येणें निवृत्ति-  
रायें खुणा दाऊनि सकळ आतां जोडलासी माहेरा रया ॥४॥

३३३. भेटी जाली धुरेसी । पालद जाला या जीवासी । लोहो  
लागलें परिसेसीं । तें सुवर्ण जालें ॥ ऐसा गुणागुणाचा दाता । तो  
विश्व व्यापिलें अनंता । काय पाहतोसि आतां । विमानां वाट  
पाहातुसे ॥१॥ तरि मी गुंतलों दातारा । येऊनियां संसारा ॥धु०॥  
नट घेऊनियां अंवगणीं । करूं नेणे संपादणी । एकत्र जालें लवण  
पाणी । तें मिळोनि गेलें ॥ ऐसा बहुतां गुणांचा दाता । तो विश्व  
व्यापिलें अनंता । काय बा पाहातोसि आतां । आपुल्या सारिखें  
करीं बापा ॥२॥ चंद्र चकोरां नावडे । सेखीं होणार तेंचि घडे ।  
वृथा वेंचितासि खडे । परिस ह्याणोनि ठेविसी ॥ आतां असो हा डां-  
गोरा । शरण रिघें रखुमादेविवरा । अरे अरे विठोजी दातारा । नवजे  
घरा आणिकांच्या ॥३॥

३३४. आठवी तंव तूचि जवळिकें नाठविसि तरी निजसुखें ।  
आठव ना विसर पाहे तंव सगुणचि हृदयीं एक रया ॥१॥ तुझ्या  
नामाचा आठळ रूपाचा आठळ ध्यानाचा आठळ असो मना ॥२॥  
विसर पडो संसाराचा आठळ हो तुझिया रूपाचा । येथें नाम रूप  
ठसा हृदयीं राहो ॥ जिवाच्या जिवलग्या भाझिया श्रीरंगा । गोडी  
घेऊनियां द्वैत नाहीं पाहो रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठला  
सगुणीं सुमनीं गुंफिलें । प्रीति आवडे तो कोंदाटलें सुमनीं हें विरालें  
॥४॥ जाली नामरूपी ऐक्यभेदी । नामरूप सार जाणोनि जीवन  
संसारा जाली तुटी रया ॥५॥

३३५. कितिये स्तुति स्तवनें स्तविती स्तोत्रें विधिगुणें । विधि ते कर्म करणें परि नेणती मारुं । अकर्मिं विकर्मिं जर्गीं शब्द ह्मणती । हा ब्रह्म कर्माचा भागु । शेखीं ब्रह्मकर्म तो योग चुकलें पंथ शेखीं ब्रह्म तें तूंचि आतां । सगुण हृदयीं धरुनि । अनु नातळे वाणी रया ॥१॥ तुझा गोपवेश हृदयीं सौरसु मज सुखाचें सुख निजप्रेम देई रया ॥ध्रु०॥ ह्मणोनि यज्ञ यज्ञादिकें तर्पें व्रतें अटणें । बहुविधि अनेकें पंचाम्नि गोरंजनें । सुखें करिती विधी द्वादश अग्नि जळवास । ऐसा धरुनि हव्यास परि ते चुकले कार्यसिद्धि । तुझें भजन सगुण मज प्रिय गा दातारा । अनु न लगती मजलार्गीं आधि रया ॥३॥ बापरखुमादेवीवरा उदारा सोईरा । सगुण गुणाचिया निर्धारा गुंतल्या येसी । मना पुरली हांव विश्वीं अळंकारला देव कीं दिधी न विकारें अनुध्यासीं । येणें निवृत्तिरायें खुणा दाऊनि सकळ सुखीं सुखवोनि ठेलें निजध्यासीं रया ॥४॥

३३६. मन हें लोघलें प्रपंचा विसरलें । मीपण गेलें तुजमाजी । तू आह्मां गोसावी सुखादि क्षेम न ठेवी । आपली मुखपदवी देई भागू । तेथूनि वेगळें होतां प्रण जाईल आतां । नामाचा न व्हावा वियोगु रया ॥१॥ तुझें नाम ध्यान कीर्तन आतां । न विसरे सर्वथा तुझिया पायां । पायापासूनि वृत्ति माथां चढे । हृदयीं धरिलासि सबाह्य रया ॥२॥ ऐसिये वृत्ति ध्याना ध्यावो कां माझें मन । होय तुज समान मीपण नाहीं । अनंत गोंवळू अलुगदु दावितासी नेटपादु काय वानूं तुझी सुरपदवी । ठाण विभंगीं देखोनी देवढें सुंदर आठवू विसरु हां नाहीं रया ॥३॥ तोचि तूं आतां वेगळेपणें पाहतां । इंद्रियांची सत्ता वर्तविता । कीं परतोनि पाहतां प्रपंच निमाला । तुजमाजी तेथें नातळे द्वैतभावो । बापरखुमादेविवरा विव्रल पाहतां । पाहणें निमोनियां उरे सत्ता रया ॥४॥

३३७. परतोन पाहासी न बोलसी आम्हांसी । तुझिया रूपासी नांव नाहीं ॥१॥ सागतां नवल पाहतां बरळ । मायामृगजळ देखियेलें ॥२॥ ज्ञानदेवो म्हणे उफराटिये दृष्टी । परतोनियां भेटी देई क्षेम ॥३॥

३३८. राज्य पद गाढा पदपाद नसतां । हरिनामीं वसतां सर्व-  
पद ॥१॥ पदभिमानु कांहीं तोही देहीं नाहीं । आला गेला ठायीं न  
संपडे दृष्टी ॥२॥ ब्रह्मानंद आशापाश तोडीं । दाऊनी उघडी मूर्ति  
आझां ॥३॥ ज्ञानदेवीं सोहं मंत्राचें आवर्तन । मदमत्सरमान  
विरालें देहीं ॥४॥

३३९. होरे तूं विठ्ठला होरे तूं विठ्ठला । होरे तूं विठ्ठला होरे तूं  
गोपाळा । क्षेम देई रे वेल्हाळा ॥१॥ तुज पाहतां भुलली पै चित्ता  
काय करूं मी आतां येई पंढरीनाथा ॥२॥ पिसुणें परावीं मज काय  
करावीं । तुजची आठवीं श्रीचरण दाखवीं ॥३॥ तुजविण वेल्हाळा कै  
सुखसोहळा । रखमादेविवरा विठ्ठला शेजे नलगे डोळां ॥४॥

३४०. माझिये हृदयीं बुंथी ते डोळ्यां सगुणप्रीति । वाचे नाम  
संपत्ति ऐसेंचि असो । म्हणोनि तुझें नाम आवडे हेंचि प्रेम न  
विसंबें वर्म निजध्यास रया ॥१॥ श्रवण नाम गोडी श्रवण नाम  
गोडी । हीच आवडी देई मना ॥२॥ तुझिये सगुण बुंथीचा वासु  
व्हावा माझ्या हृदयीं ऐसा निज सुखाचिया निजध्यास । तुझिये  
आवडी अनुसंधान तुझिया स्वरूपीं मन डोळां बैसो । कां ध्यान हेंचि  
रूप हेचि निज आवडी देई कां दातारा चुकवीं येरझारा गर्भ-  
वास ॥३॥ म्हणौनि रखमादेविवरा विठ्ठला उदारा भावें जोडलासि  
आझां । श्रुतिपुराणें वर्णिती नेति नेति तुझा महिमा । तुझें नाम  
रूप सुंदर हचि निरंतर देई आझां सर्वोत्तमा रया ॥४॥

## ज्ञान.

### स्वस्थितीसंबंधानें उद्गार.

३४१. एकतत्त्व बाही उतरला भक्त । द्वैतदशा विरक्त पाहतां  
ठेली ॥१॥ द्वैताची काजळी क्रोधु दशा पाजळी । नाहीं ते उजळी  
तमदृष्टी ॥२॥ जंववरी कामना आसक्त मोहो । तंववरी ग्रहो कल्प-  
नेचा ॥३॥ ज्ञानदेवा चिचीं आनंदमय हरी । द्वैताची कामारी  
नाईके कानीं ॥४॥

३४२. आदि मध्य प्रांत टाकोनि वासना । कलं हरिध्यान  
सोहंभावे ॥१॥ दिवसा कामान रात्रीचा बडिवार । हरिसहपरिवार  
जाला आह्मां ॥२॥ जातीची विजाती नाहीं पै कुळधर्म । कुळींच  
कुळकर्म हरी आह्मां ॥३॥ ज्ञानदेव सांगे वेदशास्त्र थोर । सांगतसे  
विचार आह्मां तुह्मां ॥४॥

३४३. अवध्या बाहीं म्यां व्योम कवळिलें । अवघा हृदयीं  
अरूप धरिलें ॥१॥ अवघेपणें मी त्याचीच जालें । तेंचि पावलें  
तदाकारें ॥२॥ कांहीं नसोनियां कांहीं एक जालें । अवघाचि  
शोखिला ब्रह्मरसु ॥३॥ रखुमादेविवरु अवघाचि धरिला । अवघाचि  
गिळिला अवघेपणें ॥४॥

३४४. तनु चोरिली कोठें मी पाहों । भूक लागली काय मी  
खावों ॥१॥ पाहणें नाहीं काय पाहों । ध्येय नाहीं काय ध्यावों  
॥२॥ भिंत नाहीं काय चित्र लिहो । चित्र सरलिया तया नाहीं  
ठावो जी देवा ॥३॥ निवृत्तिदास झणें कैसें हो काई । रखुमादे-  
विवरा विठ्ठला ध्यायीं ॥४॥

३४५. तुडतालेवांचूनि अवस्था काईसी । तुजे तरी बोलों कवणा-  
सिणे माये ॥१॥ अनुमानालागीं नुरिजे उरी । सांगतां लोका-  
चारी लाजिजे ॥२॥ अबोलणेंसी बोलणें विनोदें । बापरखुमादेवि-  
वराविठ्ठला गुणनिधि ॥३॥

३४६. मन सुमन घालूनि माळा । करुनि सकळा गळां पूर्ण  
वो माये ॥१॥ आउट पिठीची दुरुगुळी घातली । तेथें दोघें गुजे  
बैसविली वो माये ॥२॥ तेथें अद्वैत रूप परोपरी वासु । करुनियां  
सायासु वैराग्यज्ञाने वो माये ॥३॥ ऐसा हृदयमंदिरीं दुर्गादेवी  
अंतरां । रखुमादेविवरु निर्धारी वो माये ॥४॥

३४७. दुधावरली सायं निवडुनि दिधली । तैसी परी जाली  
आह्मां तुह्मां ॥१॥ घालोन ब्रह्मे उद्गार सब्रह्मे । अनुदिनीं प्रेमें डुल्ल-  
तसे ॥२॥ नांठवे आशा देहावरी उदास । मीतूपण भास चोजवेना  
॥३॥ रखुमादेविवर विठ्ठलीं मुरोनि राहिला । तो आनंदु देखिला  
संतजनीं ॥४॥



३४८. जगासि गवसणी ब्रह्मरूपें देखिली । ते मी अंतरीं पां-  
गुरलों अंतरामाजी ॥१॥ अंतरीचें सुख अंतरीं निमालें । अंतर  
वैसाविलें ब्रह्मपदीं ॥२॥ बापरखुमादेविवर ब्रह्मपदीं देखिला । मज-  
माजी सामावला अद्वैतपणें ॥३॥

३४९. करीं वो अद्वैत माला केलें इसन्यों सहिवर सिद्ध पुरा-  
सि गयो । बोळु नाहीं तया दादुला भवसागरीं न सरत कीयो ॥१॥  
मान्हा वन्हाडिणी नवजणी सांगातिणी सवें बारा सोळा । अनुहात  
तुरे वाजेनि गगनीं जगीं जया सोहळा । मान्हा पतीपर्यंत त्यालें  
दोखे वो जग जाया आंधला ॥२॥ बाप दिन्हो ज्या घरीं त्या लेवो  
नाहीं । जाति ना कुळ त्यान्हा पालऊ धरि गयो तंव तो सूक्ष्म ना स्थूळ  
॥३॥ बिहति बिहति मी गयो तंव त्यान्हें माले धरी वो हातीं ।  
पाठिमोरा वर वोलख्या त्यान्हें मी वैसे पाठी ॥४॥ निरंजनीं मंडप  
घाल्यावो । लप्रेविण जाया पाणिग्रहण ब्रह्माक्षरीं । बोलीनें तंव  
त्यान्हे नेलीं दिन्ही वो खुण ॥५॥ पांचजणी सावधान म्हणीयावो ।  
आशा सवती अडधरे । जननिक करंडिये देहे समाविन त्यान्हे माल्हे  
दिन्हे चिर ॥६॥ याचि सखिया मान्हीया येरा वो चौधी-  
जन्हे । मिले सुमले येकी करोलीले । जासो यापरी चालविजे  
सुघरवासु ॥७॥ जान्हे सेजे मी पहुडन्यावो तंव तो नपुंसक  
वो । जाया इंद्रियांविण जान्हा विस्तार तो पुरुष जगीं कैसा  
वो जाया ॥८॥ सोहं वो घरदारीं नांदतां मी वो लावन्यो  
येक पुत नाराज तोही योगिया चालवाव्या इसने भिवो जाया वांझ  
॥९॥ पांच तान्हीं वो पांच पारिठी पांच वो सत्य मान्हां पोटीं ।  
अञ्जुनी मी करणकुमारी वो परपुरुषेंसी नाहीं जाया भेटी ॥१०॥  
मज चौघे दीर भावे राखती चौघी वो नणंदा आटिती । तेणें मज  
लागलें पिसें । बाईये वो तत्त्वमसी डोळां लेती ॥११॥ ज्यानें माझे  
मन सुखी जाया निरालंबीं निरंतरीं । राणे रखुमाई भ्रतार श्रीकृष्ण  
तो म्यां दिठा वो अंतरीं ॥१२॥ दशदिशा दाही देहीं जाण दस  
वो अकरावें मन । बारा सोळा मान्हा सखिया येचिवो मानी नि-  
जसज्जन ॥१३॥ करीं वो कांकण शिरीं बासिंग दाखडाव्या

पंढरपुरासि गयो । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल त्याचे चरणीं  
समरस गयो ॥१४॥

३५०. मी माझें मोहित राहिलें निवांत । एकरूप तत्त्व  
देखिलेंगे माय ॥१॥ द्वैताच्या गोष्टी हरपल्या शेवटीं । विश्वरूपें  
मिठी देतु हरी ॥२॥ छाया माया काया हरिरूपीं ठाया । चिंतीतां  
विलया एक तेजीं ॥३॥ ज्ञानदेवा पाहा ओहंसोहं भावा । हरिरूपीं  
दुहावा सर्वकाळ ॥४॥

३५१. प्रथम नमूं तो गुरुदेवो । जेथें निमाले भावाभावो ।  
अनादि स्वरूप स्वयमेवो । तो आदिदेवो नमियेला ॥१॥ जें हें मनाचें  
पैं मूळ । जेथें द्वैताचा दुष्काळ । स्वरूपीं स्वरूप केवळ । तो अढळ  
नमियेला ॥२॥ हें जग जेणेंसि संचलें । परी कोठेही नाहीं नाडलें ।  
जेविं हालिया अंतराळें । तैसा सर्व मेळे असतांही ॥३॥ ऐसा सर्वा-  
अतीत । परी ऐसा जगभरीत । कनक कांकणीं रहात । तैसा अविकृत  
निरंतर ॥४॥ जो मन बुद्धिसी अगोचर । तोचि झाला चराचर । हा  
आत्मसुखाचा विचार । अपा विस्तार केला जेणें ॥५॥ तो जाणावा  
ज्ञासिरूप । निवृत्तिनाथाचें स्वरूप । एकदंत नामें ज्ञानदीप । बोध  
स्वरूप ज्ञानदेवा ॥६॥

३५२. मी तूं प्रवृत्तीसी आलें । समग्र गिळिलें वासनेसी ॥१॥  
नाहीं त्यास मेरु कैचा विवेकु । जनवन लोकु ब्रह्म दिसे ॥२॥ उजे-  
डळी शांति मावळली निशी । अवघा ब्रह्मरसीं पाजळलें ॥३॥ ज्ञान-  
देवा चित्तीं क्षमाचि उपजली । प्रवृत्ति सामावली निवृत्ति रया ॥४॥

३५३. दुरी ना जवळी त्रिभुवन मंडळीं । तें मनाचा मुळीं बै-  
सलेसे ॥१॥ पाहतां न दिसे भानुप्रकाशें । येन्हुवी तें असे मशकीं  
रया ॥२॥ बोलें जातां जेणें जिव्हाचि खादली । पाहतां पाहतां  
नेळीं चर्महृष्टी ॥३॥ दातेविण जेणें स्थूलदेह खादले । शस्त्रेविण  
छेदिले लिंगदेह ॥४॥ त्वंपदीं सिद्ध निवृत्ति लावलें । गुरुलक्षीं  
हारपळें द्वैतमान ॥५॥ निवृत्तिदासा तुझीं बहूत न बोला । रखुमादे-  
विवरा ध्याजेसु उगला ॥६॥

३५४. अधिक देखणें तरी चिरंजन पाहाणें । योगराज विनवणें

मना आलें वो माये ॥१॥ देहबळी देउनि साधिलें म्यां साधनीं ।  
यानें समाधानीं मज जोडलें वो माये ॥२॥ अनंगपण फिटलें  
मायाछंदा सांठवलें । सकळ देखिलें आत्मस्वरूप वो माये ॥३॥ चं-  
दन जेविं भरला अश्वत्थ फुलला । तैसा म्यां देखिला निराकार वो  
माये ॥४॥ पुरे पुरे आतां प्रपंचा पाहाणें । निजानंदीं राहणें स्वरूपीं  
चो माये ॥५॥ ऐसा सागर रखुमादेविवर । विठलीं निर्धार म्यां  
देखिला वो माये ॥६॥

३५५. पंधरयाची खाणी अनर्घ्य रत्नाचें पाणी । तें निरंजनीं  
चनीं शोभतसे वो माय ॥१॥ गुणांची लावणी लाविली गगनीं ।  
निरंजनीं निर्गुणीं आधिले वो माय ॥२॥ पूर्णानंद सच्चिदानंदकुं-  
त्तो निरंजनीं स्वादु आळवितो माय ॥३॥ लक्ष कोटी एकला अनंत-  
गुणी जाहला । तो अंगें अंगवला निजस्वरूपीं वो माय ॥४॥ ब्रह्म-  
रसें भरला दाही दिशा व्यापिला । आनंदु सच्चिदानंदीं वोसडला  
चो माय ॥५॥ ऐसा सुखसंवादु सागर भरला । रखुमादेविवरा  
विठला वो माय ॥६॥

३५६. पुरे पुरे वो आतां जिणें निमालें । मज निरंजनीं आफा-  
विलें गोवळें वो माय ॥१॥ आणिकांची चाड न लवावो मातें । ए-  
कल्या अनंतें मज बरवें केलें वो माय ॥२॥ तें परदीपीं उजळलें  
अंधारें फेडिलें । कोडें कवतिकें जोडलें स्वरूप वो माय ॥३॥ आतां  
मी वेगळावलें पांचाहुनी जाहालें । परब्रह्म जोडलें किर वो माय  
॥४॥ ऐसा जगजीवनु जोगावला जगमूर्ति देखिला । तो जगदेश्वर  
फळला निरंजनीं वो माय ॥५॥ भुक्तीभरीं निडारला निजानंदु घना-  
वला । रखुमादेविवर स्थिरावला हृदयीं वो माये ॥६॥

३५७. अमित सूर्य प्रकाशले तेज उदयो जाहाले । ज्ञानज्योति  
फांकले दुणावोनि वो माय ॥१॥ दामोदर नामें मना बांधिलें दावें ।  
निरंजन ह्याणवें आपणा वो माय ॥२॥ गुणचि नाहीं त्यासी काय  
लाऊं गुण । अतीत निरंजन देखिला वो माय ॥३॥ डोळां जरी  
पाहों तरि वो डोळियासि आरवार । सेऊं ह्याणों तरि पार न कळे  
खेवावो माय ॥४॥ आतां असो हव्यासु लागला निजध्यासु । निरं-

जनीं नईरसु करीतसे वो माय ॥५॥ आतां आहे तैसा असो माझ्या  
हृदयांच वसो । हा रखुमादेविवरु विठ्ठल वो माय ॥६॥

३५८. ठसावली देहीं परब्रह्ममूर्ति । सोहं शब्दीं गती प्राप्त  
जालीवो माय ॥१॥ सहजीं सहज स्थिती जाली वो माय ॥२॥  
विरालीं अष्टांगें देखोनि गोमटें । पाहातां प्रेम फुटे पातीं श्रमती वो  
माय ॥३॥ अष्टभुजांचिया रिघालिये खेवा । तंव विश्वाचा बाहुवा  
देखिला वो माय ॥४॥ नसमाय लेववितां लेईजे कैसेनि । निरंजन  
अंजनीं लेईले वो माय ॥५॥ हे भुली सांड्नि भुलवि परमबोध  
बोधवी । तोहा रखुमादेविवरु विठ्ठल वो माय ॥६॥

३५९. थोकलें पांचा गुणीं तनुमनासहित । त्या निजतत्त्वां  
प्रीत निमालें वो माय ॥१॥ साही संवादले चौघे अनुवादले । पुरोनि  
उरलें म्यां देखिलें वो माय ॥२॥ कापुराची भांडुली परिमळें भरली ।  
दीपीं उजळी रूपनाश वो माय ॥३॥ तेथें नाहीं ल्याया रूप ना  
छाया । ऐसी ज्योति कर्पूराचिया उजळल्या वो माय ॥४॥ तेथें  
नाहीं उरवणी एकला एकपर्णी । देखतांचि नयनीं उमळला वो माय  
॥५॥ ऐसी जाली प्राप्ती खुंटली मागिल गती । रखुमादेवीपती  
जोडला वो माय ॥६॥

३६०. टपपरी धरिला मनोवेगें बांधला । तो ठेंगणाचि जा-  
हाला अनिवाड वो माय ॥१॥ समाधी ध्यान निजध्यासिं आरुढलें ।  
तंव अवघेंचि पारुषलें अभावा वो माय ॥२॥ हा असो जैसा तैसा  
हृदयमंदिरीं ऐसा । परपुरुषीं अपैसा अनुसरलें वो माय ॥३॥  
बरवा देखोनि न्याहाळीं दिव्य कांति झळाळी । परब्रह्मीं दिवाळी  
चहूंदिशांची वो माय ॥४॥ त्यानें निवाला मनु भेटला जगजिवनु ।  
तो आनंद सुख गहनु उचंबळे वो माय ॥५॥ हा निरालंब वोळला  
भक्तिभावें मिळालां । रखुमादेवि दादुला विठ्ठल राणा वो माय ॥६॥

३६१. पाहातां सप्त पाताळें एकविसांवेगळें । तें विरंजन आ-  
गळें खुंटलें डोळांगे माय ॥१॥ पांवा वाहे तलालोरी नादु. उमटे  
अंबरीं । तया सुखसागरीं बुडालें वो माय ॥२॥ सुखसंवादु लागला  
जिवनीं जिवनु भेटला । भेटी देऊनि गुंतला मनोमंदिरीं वो माय

॥३॥ आतां न सोडी न राहे आणिकु न पाहे । तंव हाचि लवलाहें मिळाला वो माय ॥४॥ आवडीं रिघालें घर आपुलें । सहजीं सामावलें स्वरूपीं वो माय ॥५॥ वैराग्यभक्ती ज्ञानाचीं माउली । ते रखुमादेविवर विठ्ठलीं भेटला वो माय ॥६॥

३६२ जनीं वनीं हरि आहे निरंतरी । बोलिली वैखरी व्यास-मुखें ॥१॥ जगजीव ईश्वर क्षरला चराचर । लक्षालक्ष पार अलिप्त-पणें ॥२॥ चहूं देहां ग्रासी व्याला तत्त्वे तत्त्वेसी । हरी वैराटेसी एक वृक्ष ॥३॥ ज्ञानदेवो म्हणे वृक्षही वृक्ष न होणें । असोनि नसणें सुमनीं जैसें ॥४॥

३६३. सुवेळेची शेज अवेळे घातली । प्रवृत्ति मोहिली निसं-देह ॥१॥ मोहें न खुटले ममते तुटलें । एकरसीं भरलें तत्त्वीं तत्त्व ॥२॥ प्रपंचाचें घरीं दिसतें कारण । अवघे निराकारण तत्त्वीं तत्त्वमय ॥३॥ बापरखुमादेविवर त्रिपुटीं न दिसे । रसीं रस भासे हृदय दीर्घीं ॥४॥

३६४. जुगादीचें जुग युगादीचें युग । लक्षाआदि लक्ष मावळलें गे माये ॥१॥ मावळल्यावीण भ्रांति जाल्या कोण्ही । निजब्रह्माची खाणी ठायीं न पडेगे माये ॥२॥ बापरखुमादेविवर निघोनि घेतला । निर्गुणचि जाला तया सहितगे माये ॥३॥

३६५. आत्मा आंगें प्रसिद्ध देखिला । अंतर्बाह्य अलिप्त व्या-पला ॥१॥ देखिजेसें नाहीं देखिलें द्वाणती काई । देखणें तेंही देखतुसे ॥२॥ रूपरेखा नाहीं लक्षावा कवणें ठायीं । लक्षीं लक्षि-तांही परतल्या दृष्टी ॥३॥ ज्ञानदेव द्वाणे आनंद होईल पूर्ण । अनु-भवे तेचि खुण देखतसे ॥४॥

३६६. गंगन डोळां भासलें तें वाहाटुळीनें कवळिलें । तेथें कांहीं एक उगवलें रूप अरूप वो माये ॥१॥ पूर्ण पीठिका टाकुनी मायास्तंभ उभउनी । निजानंदीं माळा घालुनी तंव तो वरिला वो माये ॥२॥ हा कामीं कामरंजनु गुणहि निर्गुण । पाहातां परिपूर्ण तरी तो सहज वो माये ॥३॥ हा पुरोनि उरला नयनीं वोसंडला । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला । तरी तो वरिला वो माये ॥४॥

३६७. चौ दारवंटा ओलांडूनि वोजा । अंतरीं आत्मकाजा बो-  
 धिलें वो माय ॥१॥ आनंदाचे चक्षु उघडी पातीं । शब्दां निशब्दां  
 अतीति मी जाहालिये वो माय ॥२॥ पांगुळें इंद्रियें त्रामु संवादै आ-  
 त्मारासु । तो ईश्वर पूर्णकामु मज भेटवा वो माय ॥३॥ तेथें गोरस  
 जाहालें ज्ञाना अंतरीं वोजावलें । सदैवपण आलें मज वो माय  
 ॥४॥ पाहतां ठेंगणें डोळे न्याहाळितां आगळें । तें पदप्राप्ती  
 वेगळें सगुणनिर्गुण वो माय ॥५॥ ऐसा हा दिपीं दीपपरनायकू ।  
 रखुमादेविवर एकु जोडला वो माय ॥६॥

३६८. गगन डोळां भासलें । तें बाहुलीनें कवळिलें । कांहीं एक  
 उरलें रूप अरुपीं वो माये ॥१॥ पूर्वपीठिका सांडूनि मायास्तंभ  
 लंघुनी । निजानंदीं माळ घालूनि म्यां वारिलें वो माये ॥२॥ जो  
 कामिक कामिनी निरंजन निर्गुणीं । पाहतां पूर्णापूर्णी पूर्ण सहज  
 वो माये ॥३॥ हा भरोनियां पुरला नयनीं वोसंडला । रखुमादेविवर  
 विठ्ठला मिळाली वो माये ॥४॥

३६९. नव्हे त्याची दुराशा म्यां सांडिली वो आस । ज्ञानवैरा-  
 ग्यभक्तिसार वोळला वो माय ॥१॥ सच्चिदानंदधनु आनंदें ओळला ।  
 मग मज फावला हा विठ्ठल वो माये ॥२॥ संभोग वोवरीं होतिये  
 निदसुरी । योगिणी खेचरी मज जागविलें वो माये ॥३॥ ऐसा  
 हा योगिराजु तो विठ्ठल मज उजु । बापरखुमादेविवर देऊं  
 ठेलें वो माय ॥४॥

३७०. दृष्टीचें गुज सच्चिदानंद सहज । तें चक्षूच्या अंतरीं  
 निज निरोपिलें वो माये ॥१॥ अनुवादु खुंटला एकपणें एकला ।  
 संबधु तुटला मागिलाचा वो माय ॥२॥ पुरती दृष्टी पूर्ण ब्रह्मींच  
 भासली । त्या सुखा दोंदुली वाढलीवो माय ॥३॥ अव-  
 लोकितां न अवलोकवे बोलिजे तैसा नव्हे । हा रखुमादेविवर भावें  
 माथिला वो माय ॥४॥

३७१. ब्रह्मपदाची प्राप्ति उमगेल दृष्टी । परम चैतन्याचे पोटीं  
 विश्वंभरु वो माय ॥१॥ अवघाचि देखिला अवघा मालयला । देखो-  
 नि निवाला जीवगे माय ॥२॥ कापुराची पुतळी कर्पूरदिपु पाजळी ।

तैसी मीं त्याच्या मेळीं जाहलें वो माय ॥३॥ तेथें रूप ना छाया  
त्रिगुण ना माया । रखुमादेविवराचिया उपाया उपाये वो माय ॥४॥

३७२. अंजनीं अंजन साधिलें निधान । द्वैताद्वैतघन विज्ञानेसी  
॥१॥ सारिलेंसे द्वैत अद्वैत सकळ । निर्गुण निर्मळ निवळलें ॥२॥  
साध्य साधक वस्तु आलिया पै हातां । मुरडोनि पाहतां वस्तुमय  
॥३॥ ज्ञानदेवी साध्य अज वस्तूचें । देहीं देह साचें नुरे तरी ॥४॥

३७३. न चुकतां चुकलें संसार वाटे भांवावलें । अवचितें  
पडलें ज्ञानपेठे वो माये ॥१॥ माझा निवृत्ति तूं सारा लाधला विकरा ।  
गिऱ्हाडकं पुरा विठ्ठल गे माये ॥२॥ कांहीं नाहीं उरलें प्रेम वो माये  
॥३॥ हा पुरोनियां उरला निजानंदु सांवळा । रखुमादेविवरु जो-  
डला कष्टीं वो माये ॥४॥

३७४. न गणवे परिमाणें न बोलवे अनुमानें । तो सहज नि-  
र्वाणीं ज्ञानें फळला वो माय ॥१॥ मुक्ताची साउली मजवरी पडली ।  
ढेसी ढेसी बोल्हावली अमूर्तधारी वो माये ॥२॥ तेथें एक नवल  
वर्तलें वो साजणी । सांगतां मिठी मौनी पडली वो माय ॥३॥  
ऐसा परोपरी फळला दिव्यरूपें फावला । तो रखुमादेविवरु  
जोडला वो माय ॥४॥

३७५. आपला गुणग्राम सांडोनियां गेलिये । निवांत राहिलिये  
निर्गुणीं वो माय ॥१॥ परोपरी पाहतां सर्वरूपीं गोपाळ । तो मज-  
पार्शीं परि वेळ न लगतां वो माय ॥२॥ अनुवाद खुंटला सर्वांगें  
भेटला । गुणग्राम तुटला सहज वो माय ॥३॥ ऐसें म्यां रूप  
आपुलें आपणचि केलें । रखुमादेवीवरें विठ्ठलें वो माय ॥४॥

३७६. पुरे जरी ह्मणों तरी अमित्य पुरला । पुरोनियां उरला  
तेजःपुंज वो माय ॥१॥ ज्ञानाचे खाणीं माणिकें निर्वाणीं । लाधलें मी  
निर्गुणीं निरालंब वो माय ॥२॥ आत्मत्वाचिया परीं खेवणिलीं भूषणें ।  
तें मीं आवडीचें लेणें लेइलें वो माय ॥३॥ हा सुजडु जडला विटोसि  
लाधला । त्या रखुमादेविवरा विठ्ठला मी न्याहाळीं वो माय ॥४॥

३७७. ज्ञानाचें गरोदर वाढलें परपुरुषें । व्यभिचारिणी ऐसें  
म्हणितलें वो माय ॥१॥ नव्हे व्यभिचारिणी नाहीं मज कोणी ।

पाहातां निर्वाणीं सहज जोडलें वो माय ॥२॥ निवृत्ति पुराडला देहे-  
भाव चोखाळला । अंगेंसि मर्दिला ब्रह्मरसु वो माय ॥३॥ आतां  
उजरणी येई भ्रांती नलगे माझ्या चित्तीं । उजरणी सहज गतीं जाली  
वो माय ॥४॥ आतां असो हें बोलणें दुजें नाहीं सांगणें । चिदानंद-  
घन तेणें वाढलें वो माय ॥५॥ ऐसा देखणिया देखिला निजगुप्त  
प्रकाशला । तो रखुमादेविवर मज फावला वो माय ॥६॥

३७८. जाणोनि नेणपण अंगीं बाणलें । नेणोनियां जाणपण  
सहज नेणवलें वो माय ॥१॥ आत्मज्ञानाची गति जाली वो निवांत ।  
प्रबोधतत्त्व मी पावलों वो माय ॥२॥ पाचारिलें अवस्था स्वभावं  
जाहल्या । म्हणोनि विसरला देहभाव माय ॥३॥ गुरुमुखें जें जोडे  
तें फिटे सांकडें । रखुमादेविवर कोडें कवतिकें वो माय ॥४॥

३७९. अंजनीं संपूर्ण ठेजानियां जन । ज्ञानी ज्ञानघन निरालंबीं  
॥१॥ आदिमध्य आंतु दिसोनियां दिसे । पाठीं पोटीं वसे निघोट रया  
॥२॥ श्रवण नयन जाति गोतपण । जिवशिवा खूण आत्मपणें ॥३॥  
ज्ञानदेव ह्मणे वाच्य वाचक योगें । हरिवीण वाउगेंनाहीं रया ॥४॥

३८०. ज्ञानें ध्यान पटीं तंतु पै मनाचा । हरिरूप वाचा सारीपाठ  
॥१॥ स्वरूप कामारी वागपुष्पें चारी । विरुळा मापारी जाणे खूण  
॥२॥ त्रिगुण सवडी घालुनि उलयती । एकरूप पंक्ति जेवि नरु ॥३॥  
ज्ञानदेवी घर तत्वतां निर्गुण । परेचें संपूर्ण घर केलें ॥४॥

३८१. मृत्यूचेनि मापें जे जे गेले प्राणी । तयाची शिराणी यम  
करी ॥१॥ यम नेम धर्म आह्मां नाहीं कर्म । अवघेंची ब्रह्म होउनि  
ठेलों ॥२॥ द्वैतभाव ठेला अविनाश संपन्न । आपेंआप जनादर्न  
येईल घरा ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे काज सरलें संसारीं । चारीही  
मापारी गिळुनि ठेलों ॥४॥

३८२. स्वरूपीं पाहातां लक्षलिही घेतां । अरूप अनंता गुणीं  
नाहीं ॥१॥ कैसेंनि स्वरूप प्रकाशें पै दीप । एकीं एका सोप आकळे  
कैसें ॥२॥ नाहीं पा आधार आधारासि निर्धार । परेसि परेपार परम  
तत्त्वें ॥३॥ ज्ञानदेव घरीं पश्यंती बोवरी । वेदश्रुती घरीं दीप केले ॥४॥

३८३. लवण पवन जळापासाव धीर । पावन समीर रवी तया



॥१॥ तेज दीप्तीं आत्मा इंद्रियां प्रकाशी । अमरसुनीं ग्रासी दिव्य तेज ॥२॥ पंचक दशक तत्त्वता विचारी । एकरूपे सरी ग्रास त्याचा ॥३॥ ज्ञानदेवा जप हरी आत्मा माझा । चित्तितां नील जायेतुं वेगीं ॥४॥

३८४. सायुज्य सदन श्यामाचिये घरीं । हृदय कल्हारा श्याम-  
तनु ॥१॥ सचेत अचेत नित्यता विरक्त । असोनि अलिप्त जन्मम-  
रण ॥२॥ नारायण साध्य साधक साधिता । विग्रह पूर्णता आंगीं  
लागो ॥३॥ ज्ञानदेवी मौनीं गुणग्रास धाम । सर्वत्र आराम  
हरी माझा ॥४॥

३८५. मोहाचे मोहाळ सांगितलें एकी । पाहतां परिपाकीं  
मोहाळ नाही ॥१॥ मोहिलेंची दिसे मोहामाजी रसें । नसोनियां  
भासे तदात्मक ॥२॥ बिजीं बिज हरी दिसोनि अविट । बिटोनियां  
नीट कळिका फाके ॥३॥ बापरखुमादेविवरा अबोला सवळे । अवघेचि  
निवळे गुरुकृपा ॥४॥

३८६. एकी ह्याने ग्रह दुजी ह्याने मोह । एकीनें सोहं सांगितलें  
॥१॥ कोहं वाचे वारी सोहं मते सारी । वैकुंठीची दरी उघडली ॥२॥  
ककार भेदिला मकार शोधिला । ओंकार निमाला तये स्थानीं ॥३॥  
ज्ञानदेवीं ओहं सोहं गिळिलें पै कोहं । नाहीं आह्मां मोहं कल्पनेचा ॥४॥

३८७. दुजेपणींचा भावो आम्हां नाहीं ठावो । सर्वीं सर्व देवो  
आकारला ॥१॥ कैसें याचें करणें सांग आम्हां माय । कामधेनु होय  
कल्पनेची ॥२॥ नित्यसुखवेधें वेधली कामना । कृष्णीं कृष्णनयना  
एक तेजें ॥३॥ निवृत्ति साचार ज्ञानदेवीं आचार । कृष्णाचि परिवार  
क्षरलासे ॥४॥

३८८. अवघेचि मनें दोहीलिया धेनु । प्राणापानीं प्राण निव-  
विला ॥१॥ तें रूप परब्रह्म प्राणें प्राण सम । कानियां नेम जपों  
आह्मीं ॥२॥ नेणों धूर्ति उर्ति कैची हे प्रवृत्ति । कृष्णांचि समाप्ति सर्व  
करूं ॥३॥ निवृत्तीचें तारूं कृष्णीं कृष्णसुख । ज्ञानदेवा चोख  
दिधलें नाम ॥४॥

३८९. निर्गुणाची छाया सगुणीं बिंबली । तत्त्वीं तत्त्व गेली  
अनु ठायां ॥१॥ निश्चलीं निश्चळ नलगे अळुमाळ । तत्त्वता अडळ ते

वेगळेची ॥२॥ नातळतां पंथीं शब्दाचा सुहावा । परेसहित दोहावा  
भरला दिसे ॥३॥ ज्ञानदेवीं रम्य दिसोनि न दिसे । निराकारीं  
भासे तदाकार ॥४॥

३९०. दिपाचेनि तेजें पैस घेतीसे माया । जाय सांगावया द्वैत-  
भावो ॥१॥ द्वैत नाहीं अद्वैत नाहीं । ठाईच्या ठायीं एकतत्त्वीं ॥२॥  
तैसे रसमय तेज स्नेहार्णव बीज । छाया मोहबीज न बिंबत ॥३॥  
बापरखुमादेविवरु वोतली ये कळा । न दिसोनि सोंविळा दिसे हरी ॥४॥

३९१. सगुणींच्या रातीं निर्गुणीं दिवटा । सांगती चोहटा वाग-  
पंथ ॥१॥ वागेश्वर हरी वाचेचा वाचक । आधीचाही अर्क दीपतेजें  
॥२॥ साकारीं निराकार बिंबीं बिंब अवतार । अवघें माजिघर  
बिंबलेसे ॥३॥ बापरखुमादेविवरु उ०त्सदाकार । निवृत्ति निर्धार  
माजीवटा ॥४॥

३९२. सांतता वसोनी मायेसी पर । विज्ञान हें घर जीवीं वसे  
॥१॥ ज्ञानी वसे विज्ञानी न दिसे । बिंबीं बिंब रसें समता शांति  
॥२॥ आपीं आप रस जनवन दारा । विज्ञान उभारा भावी दिसे ॥३॥  
बापरखुमादेविवरु उभारण हरी । दिपु माजिघरीं ठेविला असे ॥४॥

३९३. वृत्तीचा उच्छेद मनाचा निग्रह । धारणा विग्रह तेज-  
तत्त्वीं ॥१॥ बिंबामाजि बिंब हरपलें स्वयंभ । मायेचा पै लोभ  
अरता जाला ॥२॥ नाहीं तेथें छाया मायेचा विलास । घरभरीं पैस  
दीपीं रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरु ज्ञानदेवा धन । वस्तूची विव-  
रण तेजाकारें ॥४॥

३९४. ज्योतिस ज्योती मेळऊनी हातीं । तंव अवचित्ती झोंबि-  
न्नली ॥१॥ अद्वैत पाहतां न दिसे गुणमेळ । गुणा गुणीं अडळु  
ठाउका नोहे ॥२॥ शून्याहि परता आदि अंतु नाहीं । तो असो-  
नियां देहीं धांवो सरे ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विसरला धांव । हरि-  
रूप भाव दीपकळा ॥४॥

३९५. आदि मध्य अंत सर्वसम हरी । घटमठचारी भरला  
दिसे ॥१॥ देखिलगे माये अलक्ष लक्षितां । शांति पक्षवाता  
समबुद्धि ॥२॥ भावबळें घन अलोट अभंग । चित्संगें भंग

प्रपंचाचा ॥३॥ ज्ञानदेव बोले नित्य नाम प्रेम । तेथेंचि विश्राम  
हरिचा असे ॥४॥

३९६. कापुराची सोय कापुरीची माय । परतोनि धाय नेघे  
तैसी ॥१॥ असोनि नसणें सर्वत्रां दिसणें । हरि प्रेम घेणें पुरे  
आम्हां ॥२॥ सुखरूप जीव असतांचि शिव । हारपले भाव विज्ञानेंसी  
॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल सुखाचा । तरंगुही नांवाचा परतेचिना ४

३९७. अंतरीचा विस्तार ब्रह्मीं पाल्हायिला । तेथें एक मनु  
सिद्ध साधकु भला ॥१॥ तेणें केलें अनारिसें केलें अनारिसें । पाहों गेले  
सरिसें हारपलेंगे माये ॥२॥ तेथें ऋग्यजुःसाम भुल्ले । तें माझ्या  
ठायीं फुलले ब्रह्ममय ॥३॥ रखुमादेविवरु अंतरब्रह्मीं तरंगु जाला ।  
ब्रह्मउदधी सामावला मज घेऊनि मायं ॥४॥

३९८. निर्गुणाचे हातीं व्यवहार पडिला । दाईजपणा मुकला  
साभिलाषें ॥१॥ निरंजन वनीं धरीन मुरारी । भाग अभ्यंतरीं  
घेईन देखा ॥२॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल सोवळा । भागा मज  
आला हरिहर ॥३॥

३९९. एक भान गिळूं दुजें द्वैत उगळूं । कासेवीचा मेळूं गिळूं  
सगळा ॥१॥ पोटभरु येणें वैकुंठीचें पेणें । सेवासुख जाणें कृष्णसुखी  
॥२॥ डोंगर सगळे मायेचे मोकळे । प्रपंचा नाकळे पाहें तूं ॥३॥  
ज्ञानदेवा साध्य ज्ञानाचें उपाध्य । येर तत्व बोध्य मुक्त कैचें ॥४॥

४००. ध्यान धारणा मंत्र साधन । लिकाळीं जपन अजपा सिद्धी  
॥१॥ नटकेचि अटकु ठाईचेंचि निर्गुण । मज कवणें ठाई घेऊनि  
गेलें ॥२॥ देश वाढले दिश आटले । चहू द्द्वारें कोंदलें ब्रह्मतेज ॥३॥  
रखुमादेविवरु अठांगीं आगळा । सप्तधातु वेगळा ब्रह्मउदधि ॥४॥

४०१. विश्वाचें आर्त माझ्या मनीं प्रकाशलें । अवघेंचि जालें  
देहब्रह्म ॥१॥ आवडीचें वालभ माझेनि कोंदाटलें । नवल देखिलें  
नभाकारगे माये ॥२॥ बापरखुमादेविवरु सहज निटु जाला । हृदयीं  
नटावला ब्रह्माकारें ॥३॥

४०२. अनुभव जाला प्रपंच बुडाला । आपुला आपण देखिला  
सोहळा गे माय ॥१॥ आपण जाणतां आपण मी जालिये । आप-

णापैं विसरालिये नेहटीं वो माये ॥२॥ आपुला ह्मणोनि अवधा आलिं-  
गिला । देखिला अवघेपणें वो माय ॥३॥ ऐसैं जाणोनि ठकलें ठको-  
नियां ठेलें । खुमादेविवरें विठलें वो माय ॥४॥

४०३. दुजेपणाचा भावो माझिये ठाउनि जावो । येर सकळि-  
क वावो म्यां त्यजियेला ॥१॥ माझें मीच जाणें अनु कांहीं नेणें ।  
अनुभवियें खुणें संतोषिलें ॥२॥ माझा मीचि श्रोता माझा मीचि  
वक्ता । माझा मीचि दाता त्रिभुवनीं ॥३॥ एकल्यानें एकला  
अनंतरूपें देखिला । दुजेपणा मुकला ज्ञानदेवो ॥४॥

४०४. योगिया दुर्लभ तो म्यां देखिला साजणी । पाहतां पाहतां  
मना नपुरेचि धणी ॥१॥ देखिला देखिला माय देवाचा देवो । फि-  
टला संदेहो निमालें दुजेपण ॥२॥ अनंतवेष्टें अनंतरूपें देखिलें म्यां  
त्यासी । बापरखुमादेविवरः खुण बाणली कैसी ॥३॥

४०५. नादबिंद कळा ज्योति स्वरूपीं विलया जाती । श्रुति तेति  
नेति ह्मणती जेथें ॥१॥ नाहीं मज चाड सकळ उपाधी । एका मंग-  
ळनिधि वांचूनियां ॥२॥ श्रीरामीं रमतां मनु निवडितां नये तनु ।  
मुखश्री सांगतां सिणु हारतु असे ॥३॥ पदापिंडा दाटणी रुपानिरूपा  
निरंजनीं । विठला चरणीं ज्ञानदेवो ॥४॥

४०६. अद्वैताची झडपणी ब्रह्मीं निमाली । तन्मय तत्त्वतां  
ब्रह्मींच मुराली ॥१॥ परतोनि पाहणें परतोनि पाहणें । नाहीं त्या  
ठाय जाणें रूपेवीण ॥२॥ बापरखुमादेविवरु रूपेविण देखिला ।  
आठकु ठाकला द्वैताकारें रया ॥३॥

४०७. पाहतां वटाचा विस्तार कैसा । शाखा फुटलिया कळि-  
या तैसा ॥१॥ सांगा लपणें तें काय जालें । वट विस्तार दोही  
हारपले ॥२॥ विशुद्धचकीं मेरु हा नेडे । तेथें परदीर्षीं साहित्य जोडे  
॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठला । मनोमानसीं त्यां सामावला ॥४॥

४०८. जाणों गेल्यें तंव जाणणें राहिलें । पाहों गेलिये तंव तेंचि  
जालेंगे माये । इंद्रियांसहित चित्त ठकलेंचि ठेलें । मी माझें विसरलें  
स्वयें भाव ॥१॥ ऐकोनि देखोनि मन होय अधळें । परतोनि मावळे  
नाहीं तेथें ॥२॥ अविद्या निरसली माया तुटली । त्रिगुण साउली

तेथें रूप कैचें । चांग विचारिलें विवेकें उगवलें । ज्ञान हारपलें तया-  
माजी ॥३॥ मुकियाचे परी आनंदु भीतरां । अमृत जिब्हारीं गोड  
लागे । बापरखुमादेविवरु विठ्ठलु जाणे । संत ये खुणें संतोषले ॥४॥

४०९. माझे स्वरूप म्यांचि शृंगारिलें । निर्वाणीं म्यां केलें  
ल्याकार ॥१॥ आपुली सोय वाढवावया गेलें । तंव आपणाचि  
जालें आपण्याठायीं ॥२॥ सहज गुणाचें निर्गुण वो केलें । माझे म्यां  
पाहिलें मन मावळुनी ॥३॥ तीन चारी मिळोनि येके ठायीं घातली ।  
बापरखुमादेविवरा विठ्ठलीं फावलीं ॥४॥

४१०. येकी सांगें मातु येकी सांगें रेतु । तो कोण दृष्टांतु  
साखिये सांगें ॥१॥ बाई येक सरें नाहीं पै दुसरें । निवृत्ति दातारें  
सांगितलें ॥२॥ पांचांची मिळणी साही चक्रपाणी । दशमाची  
कहाणी येकादश ॥३॥ ज्ञानदेवी सार चौ वेदीं पार । येकतत्त्वां  
विचार विज्ञानेसी ॥४॥

४११. सुखादि सुख तें जालें अनमीष । पाहाणें तेंचि एक  
पारुषलें ॥१॥ काय सांगु मातु वेगळीच धातु । जिवा हा जिवांतु  
व्यापुनि ठेला ॥२॥ नचले नचले कांहीं कौटाल कामान । देहींच  
विंदान रचिलेंगे माये ॥३॥ बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें निटें । वायां-  
विण विटे मिस केलें ॥४॥

४१२. आस्वादु स्वादु ये दोन्ही नाहीं । तेरावें पाही साहवा  
ठायीं ॥१॥ तेथें सातवें पंचाक्षरीं जपणें । संहार होणें तमोरूपें ॥२॥  
रखुमादेविवरु शुद्धसत्त्वेवीण । शुद्धबुद्ध मी जाण जालेंगे माये ॥३॥

४१३. ब्रासवें वरतें तेरावें हारपलें । चौदावें देखिलें चौढोळें  
॥१॥ चौघांची भाज मी नहोनियां शेलें । तंव अनारिसें महाकारण  
देखिलें ॥२॥ बापरखुमादेविवरु भूतजाता वेगळें । पराहूनि  
परतें पांगुळलें ॥३॥

४१४. कापुराचें भांडें म्यां ब्रह्मरसें भरिलें । प्राणीं निमालें परि-  
मळे सहित ॥१॥ तेथें परिमळु नाही स्वादु पै नाही । सुखदुःख नाही  
कांहींचि नाही ॥२॥ रखुमादेविवरेंसि ठक पडिलें कांहींच नाही । चौघे  
स्वभावे बोलताती ॥३॥

४१५. पाचांची वाट पाचांसवें गेली । येरासि जाहली देशधर्डी ॥१॥ अकरावें होतें धरुनियां नेलें । बारा तेरा गिळिलें धन माझे ॥२॥ रखुमादेविवर चुळु पै घोटिला । निधन जाहलां शुद्धपणें ॥३॥

४१६. आस पुरजनि आस पुरवावी । ऐसी भूक मज लागों द्यावी ॥१॥ तें अनुपम्य कैसोनि सांगावें । जीवा चोरुनि भोगिजे तें जीवें ॥२॥ दृष्टी कीर होय जरि निकें । द्रष्टा होय वेडा जयाचेंनि सुखें ॥३॥ ज्ञानदेवो झणे करुनियां निकें । विठ्ठल परमात्मा भेटेल या फावेंतें ॥४॥

४१७. मनाचि वाती लाजं गेलीये ज्योती । ते अवधीच प्राप्ति ज्योतिरूपें ॥१॥ तेथें ब्रह्म गर्भा आलें ब्रह्म गर्भा आलें । लय लक्ष उरलें ब्रह्मदेवो ॥२॥ रखुमादेविवर अप्रमेय देखिला । तोही इच्छितां हारपला माझ्या ठायीं ॥३॥

४१८. अष्टही अंगें नवही व्याकरणें । सप्तही त्वचा भेदोन गेलें मे माय- ॥१॥ तेथें वेदां वाट न फुटे । वेदां वाट न फुटे । येरासी कैचें पुरपुढेगे माये ॥२॥ रखुमादेविवर मज फावला । देखोनि वोरसल्य पर पाहीं ॥३॥

४१९. जतनेलागीं जीवन ठेविलें । स्वस्वरूपीं हारपेलें ज्ञान-पंथीं ॥१॥ माझी दोन्ही सामावली माझी दोन्ही सामावली । निज-ब्रह्मीं गुंडिली मनसहित ॥२॥ अवघा कोल्हाळ एकनिष्ठ जाला । ब्रह्मरसीं बुडाल्य निवडेचिना ॥३॥ रखुमादेविवर जगत्तें जीवन । त्याचेंही मीपण गेलें विठ्ठलनामें ॥४॥

४२०. स्मरों कैसैनी विस्मरों कैसैनी । दोहिपरि मज अटी रया ॥१॥ पाडु पाडिला विषम ठायीं । देतां घेतां नुरेचि कांहीं ॥२॥ रखुमादेविवर विठ्ठल नेणिजे । तंव तोचि त्यासि अठावी रया ॥३॥

४२१. कूटाकूट अतीं कूटस्थ पै जालें । अशेष उरलें त्या वेगळें मे माय ॥१॥ गुणा भ्यालें झणोनि निर्गुण पै जालें । तें निराकार आ-थिलें माझ्या अंगीं ॥२॥ बापरखुमादेविवर अर्धउर्ध्व वेगळें । अर्धमा-तृका सामावलें अशेष परेसहित ॥३॥

४२२. एकांतीचें गुज पुसों गेलिथे सये । मी माझी नाहीं त्यासि

कीजे वो काये ॥१॥ ऐसी मेरी निवाडे सांगिजे कोणापुढें । मनासी सांकडें पाडिलें रया ॥२॥ सुलभ सुकुमाररूपें मनोहर । रखुमादेविवरु परेही परता ॥३॥

४२३. चातकेंविण लक्ष अंतरीच ठसलें । तेथें एक वोळलें ब्रह्म मेघ ॥१॥ तें जीव अमृत जीवास जालें । त्याहुनि एक आगळेंगे माय ॥२॥ रखुमादेविवरु हातेंवीण स्पर्शलें । चक्षुविण देखिलें निज ब्रह्मगे माये ॥३॥

४२४. तें अवघेंचि नव्हे नव्हे अवघेंचि होय । आवध्याविण सोय आणिक असे ॥१॥ अवघे ह्याणिजे तें व्योमाकार दिसे । त्याहुनि परतें असेगे माय ॥२॥ रखुमादेविवरु परता पाहावया गेलें । परतें पराहूनि देखिलें गे माये ॥३॥

४२५. तनुमनुधनें पूज्य पै केलें । आत्मलिंग पूजिलें बाईयेवो ॥१॥ तंव निराकार देखिलें निराकार देखिलें । मी पूजनलिंग तिन्हीं हारपलें ॥२॥ रखुमादेविवरु निजलिंग विवळलें । आवधी अवघे ठायीं सामावलें बाईये वो ॥३॥

४२६. सगुणाची सेज निर्गुणाची बाज । सांवळी विराजे कृष्ण-मूर्ति ॥१॥ मन गेलें ध्याना कृष्णचि नयनीं । नित्यता पर्वणी कृष्ण-सुखें ॥२॥ हृदयपरिवारीं कृष्ण मनोमंदिरां । आमुच्या माजघरीं कृष्ण बिबें ॥३॥ निवृत्ति निघोट ज्ञानदेवा वाट । नित्यता वैकुंठ कृष्णसुखें ॥४॥

४२७. आहे तें पाहीं नाहीं तें कांहीं । ठायींच्या ठायीं हरपलें ॥१॥ नाहीं आह्मां काज नाहीं आह्मां चोज । आमुचें निज गोविंद-राज २ बापरखुमादेविवरु आनंद सोहळा । ब्रह्मानंदकळा भोगीतसे ३

४२८. निर्गुणाचा पालऊ लागला । लय लक्षीं हारपला देह माझा ॥१॥ वायांविण गेलें वांयावीण गेलें । अवधी बुडालें ब्रह्मेसाहित ॥२॥ रखुमादेविवरु विठ्ठल मालाथिला । निजपद पावला जिऊ शिबीं ॥३॥

४२९. कोटीची भरोवरी सरोनी गेली शरीरीं । संसाराची उरी कांहीं नुरेचिगे माय ॥१॥ लक्षाचा लाभ मज घडलागे माय । कवणें उपायें चरण जोडले वो ॥२॥ चिंतनीं चिंतितां काय चिंतावें । तें

अवघेंचि मनीं रूप गिळावेंगे माये ॥३॥ बापरखुमादेविवरु देहेंवीण  
आलंगिला । तो समर्थ माल्हाथिला बाईये वो ॥४॥

४३०. मी बोल बोलें तो गेला कवण्या ठायां । हें पुसों आलों  
लवलाह्यां वो । कव्हणि न सांगति मागूं धावें काह्या । आतां लाजिलें  
ऐशा स्नेहागे माये ॥१॥ चला कांवो मज आडोनी रूप पाहोंया कां  
माझें मजलागुनी । वेडावलें मज देखुनी शेखीं मी माझें गेलें हारपो-  
निगे माये ॥२॥ मी बोला मज आंतु की बोल मजआतु मुसें मुरालें रूप  
रूपांतु । बापरखुमादेविवरु विठ्ठलासि एकांतु आतां पुरला अंतु  
दुजेपणागे माये ॥३॥

४३१. आह्मीं संन्यास घेतला । देहादिकांचा त्याग केला ॥१॥  
आह्मी संन्यासी संन्यासी । सदा राहों एकांतेंसी ॥२॥ चित्तचतुष्टय  
निरसिलें । अज्ञाना तिळोदक दिधलें ॥३॥ ज्ञानाचि विज्ञान आलें  
हातां । आह्मां नाहीं शरीरीं ममता ॥४॥ ब्रह्मांहमस्मि शुद्धज्ञान । ते-  
थील सांडिला अभिमान ॥५॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलु हृदयीं ।  
तोचि सबाह्यअभ्यंतर ठाई असे रया ॥६॥

४३२. माझी प्रकृति निष्कृति जाली । ब्रह्मीं सामावली बाईये  
वो ॥१॥ देहेंविण ब्रह्म देखें देहेंविण ब्रह्म देखें । तेणें निर्गुण राखे  
रोखावलें ॥२॥ जाणतां ह्मणोनि नेणतां पै गेलें । शेखीं आपणातें वि-  
सरलें बाईये वो ॥३॥ रखुमादेविवरु नेणोनि जाणितला । जाणपणें  
निमाला माझ्या ठायीं ॥४॥

४३३. समर्थ सोयरा बोळावा केला । परि मार्गु गमला सुखाचा  
बाईये ॥१॥ भय आमुचें गेलें न व्हावें तें जालें । तो चोरचि वो-  
ळखी जाली बाईये ॥२॥ लक्षाचा लभु जोडला ठावो । रखुमादेवि-  
वरु विठ्ठल नाहो ॥३॥

४३४. काळ्या लपंडाई काळेरात्री खेले । मी सर्वें वेधिली जाय  
काळ्याछंदें ॥१॥ काळेंनिळें हें अन्न भासलें । ऐसें रूप देखिलें नि-  
र्गुणाचें ॥२॥ ऐसा हा सांवळा माक्षिये दृष्टी माल्हाथिला । उजरुनि  
गेला हा विठ्ठलगै माये ॥३॥ ऐसें भुलविलें जाण काळेपणें आपणें ।  
रखुमादेविवरु जाणें येर कांही नेणें ॥४॥



४३५. अद्वैत येणें अद्वैतपणें सांडिलें । थितें होतें तें माझें लया  
पै गेलें ॥१॥ नाहीं तेंचि पाहावया वायांविण गेलें । तंव पाहाणेंचि  
जालें बाईये वो ॥२॥ बापरखुमादेविवर जुनाट जुनघडा । तोहि  
म्यां सांडिला अरूपसंगें ॥३॥

४३६. मन वाचा बंदु निर्वाणीं घातलें । निर्माण होतें माझे  
ठायीं माल्हाथिलें ॥१॥ चंचळ मन ब्रह्मीं निश्चळ जालें । अवघेंचि  
निमालें ब्रम्हार्पणीं ॥२॥ रखुमादेविदर विठ्ठल उघडा । व्योम पांधुरे  
फुडां देखों निघाले ॥३॥

४३७. पंचबाणें माझें हृदय भेदलें । पांचेविण पावलें च्या-ह्नीं  
सांझनियां ॥१॥ सकळें माझें गोत मुसे आलें । ब्रह्मरसें जालें बाई-  
येवो ॥२॥ बापरखुमादेविवर ब्रह्मरसे विवळला । मजसहित निमाला  
ब्रह्मरूपींगे माये ॥३॥

४३८. साता व्योमापरतें पाहों गेलें । तंव पाहणेंचि जालें  
ब्रह्म उदधी ॥१॥ साट मोट माझी मोट बांधिली । नेऊनि टाकिली  
निर्गुणींगे माये ॥२॥ बापरखुमादेविवर पंचविसावा देखिला । तोही  
खुंटला तये पंथीं ॥३॥

४३९. चक्राकार चक्ररूप चक्रधरू ह्यणवी । पाहतां अंतरीं न  
दिसे कांहीं ॥१॥ पाहतां पाहतां मी पर ठाया गेलें । तेथें एक  
देखिलें महद्भूत ॥२॥ रखुमादेविवर महद्भूता वेगळा । त्याह्नीं  
तो मनीं मानलागे माय ॥३॥

४४०. कवतुक पाहावया निरंजना गेलीये । तंव निराकार जालें  
बाईये वो ॥१॥ अकरासहित पांच पांचीं मावळलीं । आदि अंतीं  
उदयो जालीं तेजाकरें ॥२॥ रखुमादेविवर परतोनि देखे । तोही  
पारुषे तिये ठायींगे माये ॥३॥

४४१. शृंगार करुनि हरिनाम तांबूल गुरुअंजन लेउन डोळां ।  
भातार होता तो निःशब्दीं खिळिला परतोनि माधारीं ठेलिये ॥१॥  
काम निदसुरा कामिनी जागे कांहीं के विपरित गमे । भोगल्याच्या  
ठायीं निशब्दीं खिळिला आपआपण्यातें रमे ॥२॥ पति पद्मिणीविर्गे  
गर्भ संभवला सर्वेचि प्रसूत जाली । तत्वबोध उपजला तेणें गुढी

उभाविली ॥३॥ तथा पुत्रांचेनि सुखें सर्वहि विसरलें देहभावा  
पडला विसरु । बापरखुमादेविवरु विठ्ठलीं तेथें आगेकाचा नव्हे  
संचारुगे बाईये ॥४॥

## उपदेश.

### वेषध्यास उपदेश.

४४२. शरीर वरिवरि कां दंडिसि जंव वारिलें न करी तुझें  
मन । जळीं नेत्र लाउनि ठोकती अविंशा लागोनि तैसें नको नको  
बकव्यान रया ॥१॥ चित्त सुचित्त करीं मन सुचित्त करीं । न धरीं  
तूं विषयाची सोय । वनीं असोनी वनिता चित्तिसि तरि तपचि  
वाउगें जाय रया ॥२॥ त्रिकाळ स्नान करिसी तीर्थजळीं परि नव-  
जाती मनींचें मळ । तुझियानि दोषें तीर्थ कुश्चित्त जाली जैसी त्या  
रजकाची शीळ रया ॥३॥ आतां करिसि तरी चोखटच करी त्यासी  
साक्ष तुझें मन । लटिकें न झकवसी तन्ही देव दुन्हा होसी बापर-  
खुमादेविवरा विठ्ठलाची आण ॥४॥

४४३. मतमतांतरे रचूनियां ग्रंथु ज्ञानव्युत्पत्ति जंव जाली  
नाहीं आत्मप्रतीत । ये सकळचि ज्ञानें विषयासक्तीचेनि अनुमानें  
तेणें केविं तुटे संसृती । अंतरींचा स्फुरलिंग जाज्वल्य जाणतां काम  
क्रोधाचिया उपपत्ति । बाह्य दीक्षा उदंडी आणुनियां तेणें केविं होय  
ब्रह्मप्राप्ति रया ॥१॥ सुटलेपणें करिसी विषयत्याग तेणें अंतरीं होय  
अनुराग । परतोनि तरीच पावशी ब्रह्म भाग रया ॥२॥ आपुलेनि  
रूढपणें ग्रंथाचे विज्ञानें संपदा मिरविति ज्ञातेपणें । अंतरीं आशापाश  
विखार भरणें जगीं संतता मिरवणें । येणें ज्ञानें म्हणसी मी वंद्य जगीं  
कीं उपासनाद्वारें मुक्त होणें । पालट केलियासाठीं सिणो नको बापा  
जेविं गंधर्व नगरीं वस्ती करणें रया ॥३॥ यालागीं दंभ दर्प सकळ  
प्रतिष्ठादि भ्रांति धनदारा विषयासक्ती । ऐसा अहंमते ज्ञातेपणा-  
चेनि अहंकारें तेणें केविं होय आत्मप्राप्ति । जंव येणें देहें विनीतता  
शरण गेला नाहीं संताप्रती । बापरखुमादेविवर विठ्ठल चित्तितां ।  
सर्व सुखाची होय निजप्राप्ति रया ॥४॥

४४४. तोंडें जाले संन्यासु । भोगावरी धावे हव्यासु ॥१॥ ते  
नेणती ब्रह्मरसु । वायां होती कासाविसु ॥२॥ ब्रह्मकर्मातें साधू जाती ।  
वायां चुकली तुझी भक्ति ॥३॥ सर्वत्र आपणची ह्मणती । अभक्ष  
भक्षण करिती ॥४॥ तोंडीं दंभ माया धंदा । शरण रिघेरे गोविंदा  
॥५॥ चुकले विठ्ठला उदारा । बापरखुमादेविवरा ॥६॥

४४५. विटंबुनि काया दंड धरी करीं । हिंडे घराचारी नवल  
पाहें । असमाधानी विषयीं विव्हळ । तरी केवळ दंड काजा काई  
॥१॥ सिद्धचि असतां कां गा विटंबिनी । नव्हेचि संन्यासी तूं जाण  
कैसा ॥२॥ निजाश्रमींचे वास संकल्पासी त्यागी । सर्वस्वें वैरागी तोचि  
संन्यासी । संगी असंगता तोचि जाण संन्यासी । स्वरूप तयापाशीं  
जवळी आहे ॥३॥ बापरखुमादेविवर उघडाचि संन्यासी । तोचि  
पूर्ण भासीं भरला असे । निवृत्तिरायें खुणा दाखविला निरुता । तो  
जाणण्या परता सदेदितु ॥४॥

संसारतापानें तप्त झालेले प्राणी बाह्य वेषधारी

साधूंचा आश्रय करितात त्याचा परिणाम.

४४६. तापत्रयिं तापलीं गुरूतें गिवसिती भगवे देखोनि ह्मणती  
तारा स्वामी । तंव ते नेणोनि उपदेशाची रीती आतां न उपदेशिती  
ठकले निश्चितीं तैसें जालें ॥१॥ संत ते कोण संत ते कोण । हे जा-  
णवि खुण केशविराजा ॥२॥ कोणी एक प्राणी क्षुधेनें पिडिले ।  
ह्मणोनि दोडे तोडूं गेले । खावों बैसे तों नुसधिरूपीं उडे । ठकले  
बापुडे तैसें झालें ॥३॥ कोणी एक प्राणी प्रवासें पीडिला । श्रेहाळ  
देखिला विव्वातु । तयाचें श्रेह लावितां अंगीं । सुजला सर्वांगीं तैसें  
जालें ॥४॥ कोही एक प्राणी पडिला झडीं । ह्मणोनि गेला पैल तो  
झाडी । खा खात अस्वली उठलि लवडसवडी नाक कान तोडी तैसें  
जालें ॥५॥ ऐशा सकळ कळ जाणसी । नंदरायाचा कुमर ह्मणविसी  
बापरखुमादेविवर विठ्ठलीं भेटी । पडलि ते न सुटे जिवेंसी ॥६॥

खन्या त्यागाचें वर्म न कळतां बाह्य

गृहादि त्याग्यास उपदेश.

४४७. घरदार वोखटें त्यजूं म्हणसी तरी शरीरा येवडें जाड ।  
मायबाप वोखटीं त्यजूं म्हणसी तरी अहंकार आविधेचें कोड । बंधु  
सखे त्यजूं म्हणसी तरी काम क्रोध मद मत्सर अवघड । बहिणी  
पाठीच्या त्यजूं म्हणसी आशा तृष्णा मायाच बंड रया ॥१॥ त्य-  
जिलें तें काय कासया म्हणिजे सांग पा मजपाशीं ऐसें । जया भेणें  
तूं जासी वनांतरा तें तंव तुजचि सरिसें रया ॥२॥ स्त्री वोखटी  
त्यजूं म्हणसी तरी कल्पने येवढी भोक्ती । पुत्र अपत्य त्यजूं म्हणसी  
तरी इंद्रियांसि नाहीं निवृत्ति । सकळ गणगोत त्यजूं म्हणसी तरी  
हे अष्टधा प्रकृति । आवधेचि त्यजूं पाहे म्हणसी तरी मना नाहीं  
निज शांति रया ॥३॥ अवधीचि तुज जवळी दुमदुमित असतां  
वरीवरी मुंडिसी कां करिसी विटंबना । सहज संतोषें असोनि जैसा  
तैसा परि तो सद्गुरु पाविजे खुणा । आपुले आश्रमीं स्वधर्मीं अस-  
तां सर्वत्र एकुचि जाणा । बापरखुमादेविवरुविठ्ठल इतुकिया साठीं  
नेईल वैकुंठभुवना ॥४॥

४४८. प्रपंचाचें जगड्वाळ दुस्तर जरी मानिसी । त्याग क-  
रुनि केउता जासी । ज जें त्यागिलें तें तें तुजमाजी । त्यागिलें तें  
काय सांग आह्मांसी । तुझें तुजचि माजि प्रपंचेंसि तूं सर्वांमाजी व  
तसी । ऐसें जाणोनियां कां विटंबिसी बापा । टाकूनि केउता जासी  
रया ॥१॥ मनेसि विचारीं निर्धारुनि योग करी । तुझें तुजमाजि  
अरे आतां विचारीं बापा । अरिमित्रसम होऊनि मन हें शुद्ध होय-  
तेंचि तूं होऊनि राहें जाण बापा ॥२॥ बाह्य त्यागिसी तरी तो  
त्यागुचि नव्हे पालटिसी तरी ते विटंबना । धरिसी तरीचि तो बंधु  
मोक्ष मागता हे जडपणा । तरि गेलिया जड तो मोक्षचि नव्हे  
साचा चुकलासि उगाणा । वृत्तिशून्याकारें अवलोकितां तंव तेणें नव्हे  
तुज वस्तुज्ञान । ऐसें जाणोनि कां सिणसीरे बापा । हेचि धरानि  
राहें निजखुण रया ॥३॥ झणोनि आतां इतुकें करी । साच तें हें

धरीं तुझे मन होय तुज अधिकारी । तैं सर्वही त्याग तुज फळती  
बापा । जै एकचि होऊनि निर्धारी नलगे सिणणें दंडणें येणेंचि आ-  
श्रमभावें ऐसेंचि मनें निर्धारीं । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल चिंतितां  
सर्व प्रपंचाची जाली बोहरी । निवृत्तिरायें खुणा दाऊनि सकळ ।  
निजीं निजाचे निज निर्धारी रया ॥४॥

४४९. आलियाचा संतोष गेलियाची हानी । नाही त्याचा  
अतिशो वेंचे त्याची काहणी । ऐसे संकल्प विकल्प देही वरिवरि मुंडिलिया  
होय काय । तरि बहुरूपाच्या ठाई काई काई नटु नसे रया ॥१॥  
आधीं भितरीं दंडवा पाठीं बाहिजु मुंडावा । नाही तरी योग भांडिवा  
कां करिशी रया ॥२॥ मागितलीया भीक जरि होय निदोष । तरि  
सणिये रजक काय न मगती । देवपणें फुग धरिशील गाढा । तरी  
वायांवीण मूढा सितरलासी ॥२॥ थिगळी घालोनि गळां म्हणसी न  
भियें कळिकाळा । तरी काय कर्मावेगळा क हो पहासी । योगिया ह्मणिजे  
कैसा भीतरीं काश्मरी जैसा । मीनालिया पदार्थासरिसा होउनि मिळे  
॥३॥ हृदयीं नाही जालेपण क्रोधें भवंडिशी लेखन । अंगें भस्म-  
उधळण राख राखेल काई । खरु लेळे उकरडां काय परत्राचिया  
चाडा । तैसा मठीं बांधोनि मूढा । वर्म चुकलासी ॥४॥ तीर्थ व्रत  
जपस्नान । वाउगें करिशी ध्यान । ऐसें करितां आनेआन मार्ग चु-  
कलासी । शुद्ध करुनियां मन सेवां निवृत्तीचे चरण । विठ्ठल विठ्ठल  
म्हण नाही तरी नाडलासी ॥५॥

४५०. येणेंचि आश्रमें नित्यनैमित्तिक कर्म । वर्णाश्रमधर्म  
त्यागून कोठें जासी ह्मणोनि येकचि विचारी बापा । जेमें सार्थक  
होय संसारासी । विकल्प नको धरुं शुद्ध करीं अंतर धरुनि राहें  
या सगुणासी रया ॥१॥ आवडी धरुनी गोडी घेई का ध्यानीं ।  
परतोन मग योनि नाही तूज ॥२॥ सांडीं सांडीं त्याग नास्तिकाचें  
मत नलगे करणें अटणें । नानाविधि वाउगे जड कां सिणवणें ।  
केंवि मन होय शुद्धी । एकलेंचि मन करुनि स्वाधीन । सगुणींचि  
काय सिद्धि नलभे रया ॥३॥ ह्मणोनि येकाकारवृत्ति सगुणीं बैसली ।  
प्रीतिंचि निर्गुणांचि आर्ति जाण संपदा । त्याची सांडि सांडि न करीं

निरुतें चित्तीं धरीं । स्वस्वरूपीं असे सदा । बापरखुमादेविवर विठ्ठल  
चित्तितां । सुख सगुणींचि जोडे आनंदु रया ॥४॥

४५१. कां सांडिसी गृहाश्रम । कां सांडिसी क्रियाकर्म । कासया  
सांडिसी कुळींचे धर्म । आहे तें वर्म वेगळेंची ॥१॥ भस्मउघळण  
जटाभारु । अथवा उदास दिगंबरु । न धरीं लोकांच्चा अधारु ।  
आहे तो विचारु वेगळाचि ॥२॥ जप तप अनुष्ठान । क्रिया कर्म  
यज्ञ दान । कासया इंद्रियां बंधन । आहे तें निधान वेगळेंचि ॥३॥  
वेदशास्त्र जाणीतलें । आगमी पूर्ण ज्ञान झालें । पुराण मात्र  
धांडोळिलें । आहे तें राहिलें वेगळेंचि ॥४॥ शब्दब्रह्म होसी आगळा  
म्हणसि न भियें कळिकाळा । बोधेंविण सुख सोहळा । आहे तो जि-  
व्हाळा वेगळाचि ॥५॥ याकारणें श्रीगुरुनाथु । जंव मस्तकीं न ठेवि  
हातु । निवृत्तिदास असे विनविनु । तंव निवातु केविं होय ॥६॥

### मनास उपदेश.

४५२. अरे मना तूं वांजटा । सदा हिंडसी कर्मठा । वायां शिण-  
शीलरे फुकटा । विठ्ठल विनटा होय वेगीं ॥१॥ तुझेनि संगें नाडले  
बद्ध । जन्म भोगितां नित्य कोडूं । पूर्व विसरलें उडूं सोडूं । येणें  
जन्म बहुतांसी जाले ॥२॥ सांडि सांडि हा खोटा चाळा । नित्य  
स्मरेंरे गोपाळा । अढळ राहारे तूं जवळा । मेघश्याम सांवळा तुष्टेल  
॥३॥ न्याहाळितां परखी । अधिक पडसी असिपदीं । पाप वाढि-  
नलें शास्त्रीं । जप वक्त्रीं रामकृष्ण ॥४॥ बापरखुमादेविवर । चित्तीं  
पांतुटे येरझार । स्थिर करी वेगीं विठार । चरणीं थार विठ्ठलाचें ॥५॥  
४५३. अरे मना तूं पापिष्ठा । किती हिंडसी रे नष्टा । सैरा  
सिणसी रे फुकटा । विठ्ठलविनटा स्थिर होई ॥१॥ येणें पैलपार  
पावसी । तूं अनिकार नावरसी । तुझेनि संगें नाडले ऋषी ।  
तूं तेंच अपभ्रंशीं पाडिशी । झणोनि गुरुसी गेले शरण ॥२॥ न  
सोडी हरिचरण । नाहीं नाहीं जन्ममरण । अविट सेवीं नारायण । तेणें  
मी तूं पण एक रसि ॥३॥ ज्ञानदेव शरण हरी । मन हिंडे चराचरीं ।  
न सोडी चरण अभ्यंतरीं । नित्य श्रीहरीं हृदयीं वसे ॥४॥

४५४. श्रवण घ्राण रसना त्वचा आणि लोचन । हे तों दैव्या-  
चीं द्वारे वळगसी । यांचें यांसीचि न पुरे तुज पुरविती काय । या-  
लागीं धरिजेसु आपुली सोयरे बापा ॥१॥ अरे मनारे अरे मनारे ।  
न संडी न संडी हरिचरण कमळारे ॥२॥ स्वप्नीचें धन तें धनचि  
नव्हे । मृगजळीचें जळ तें जळचि नव्हे । अर्भ्रांची छाया ते साउली  
नव्हे । ऐसें जाणोनियां वेगीं धरिजेसु आपुली सोयरे रया ॥३॥ तूं  
जयाचा तेथोनि जिवीं जितासी । त्या श्रीहरीतें रे नोळखसी । बाप-  
रखुमादेविवरा विठ्ठला चिंतिसी । तेणें पावसि तूं सुखाचिया राशी रया ४

४५५. आजि लाजलें तुमच्या पायीं स्तुति करुं काई । हेंचि  
तुझां पाहीं विनवीतसे ॥१॥ निवृत्ति बाप निवृत्ति माये । निवृत्ति  
पाहें विवळलिये ॥२॥ देखणें देखिलें तेंचि होई पां रे मना । निवृ-  
त्तिचरणीं स्थिर राहीं पां रे ज्ञाना ॥३॥

४५६. ध्येय ध्याता हे दोन्ही नाहीं । तेथें ज्ञेय ज्ञाता उरे काई  
॥१॥ अरे मना परापर परतें पाहीं । तें तूं स्वयें आपण पाहीं रे  
मना ॥२॥ रखुमादेविवरा विठ्ठलाची आण । जरीं बुझसी तरीं  
तूंचि निर्वाण ॥३॥

४५७. सुख आपलें आपण तों पाहें । रूप आपलें आपण घ्यायें  
मना ॥१॥ लक्ष निवृत्तिचरणीं धीरु राहें । भेदुभ्रम सांडीं सावध  
होये ॥२॥ बापरखुमादेविवरु एकचि पुरे । जाणतिल या सर्व  
सुख मोहरे ॥३॥

### जनांस उपदेश.

४५८. तैं सत्वरजतमें धुतलिया आशा । वेगीं त्या निराशा  
फळेंवीण ॥१॥ तैसें हें टवाळ हरिविण पाल्हाळ । कैसेंनि मायाजाळ  
निरसे रया ॥२॥ त्रिकुटीचे पेटे वानवसा दिठा । वैकुंठ चौहटा पि-  
कला रया ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल साजिरा । मार्गीं मार्ग एक-  
सरा नामें तारी ॥४॥

४५९. स्वर्मींचेनि सुखें मानिताति सुख । घेतलिया विख जा-  
ईल देह ॥१॥ मोलाचें आयुष्य दवळितोसि वायां । माघ्यान्हीची

छाया जाय वेगीं ॥१॥ वेग करीं भजनां काळ यम श्रेष्ठ । कैसेंन  
वैकुंठ पावसील ज्ञणें ॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल उभा । सर्वत्र  
घटीं प्रभा त्याची आहे ॥४॥

४६०. बुद्धिमात चित्त धन वित्त गौत । निजानदें तृप्त करीं  
रया ॥१॥ नैश्वर्य ओझें ऐसें तूं बुझें । वायां मी माझे ह्मणसी ज्ञणीं ॥२॥  
सांडीं सांडीं मात उभया दुरित । हरिविण हित घेवों नको ॥३॥  
ज्ञानदेवा गीत जाले असे सांग ॥ वेगीं श्रीरंग पावेल तुज ॥४॥

४६१. कर्पूर अग्नीसी स्वदेहा नाशी । चंदनीं मासी न थरे देखा  
॥१॥ प्राणाची कळिका भ्रमर रुंजीकां तेथील झुळुका रुंजी करीं ॥२॥  
मोतियाचा चारा राजहंसा सैरा । दुजिया पाखिरा कामा नवे ॥३॥  
ज्ञानदेव ह्मणे घेती ते शाहाणे । येर ते पाहुणे यमाचे रया ॥४॥

४६२. शाहाणे सिंतरे व्याहाणे मोहरे । भणंग धुरें आतुडे कैसें  
॥१॥ या अवचित्या गोष्टी भाग्यें होय भेटी । प्रालब्ध सृष्टीं भोग  
देत ॥२॥ येत जात वाटा शरीरीं भरे फांटा । मदमत्सर ताठा भ्रम-  
कुळीं ३ ज्ञानदेवा ह्मणे या खुणे मी नेणें । पंढरीचे राणे उगविती ४

४६३. दीपीं दीप सामावे तेथें कैचा विचार । राहिला निर्धार  
नाज्ञा मत्ता ॥१॥ जें जेथें होतें तेंचि तेथें नाहीं । परतोनि काई  
पाहातोसि ॥२॥ सौन्याचिये मिठी सगळेंचि नाहीं । तैसा इंद्रियें  
दाही चोजवेना ॥३॥ ज्ञानदेवो बोले सामावलें मन । मग नायकती  
कान तेथील कथा ॥४॥

४६४. एका पांडुरंगें नव्हेचि पै जोडी । दया गेले ठायां मज  
आला रहावया । मत्सर गिळावया कुलासहित ॥१॥ क्षमा गेली  
प्रती अहंकार सांगती । ते बोद्धनियां नेती अघोराशी ॥२॥ गति  
ह्मणे मी थोरी प्रवृत्ति निघाला घोरी । राहों न शके घरीं निवृत्ति तेथें  
॥३॥ ज्ञानदेवो सांगे असे मज पांडुरंगें । लक्ष्मीये रिघे शरण आडवा ४

४६५. त्रिषुवीण मार्ग घेसील अव्यंग । तरी वायांचि सोंग  
करणी तुझी ॥१॥ येऊनि संसारा वायांचि उजिगरा । कैसेनि ईश्वरा  
पावशी हरी ॥२॥ नरदेह कैवें तुज हाय साचें । नव्हेरे देहीचें सुख  
तुज ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे शरण रिघणें । वैकुंठीचें पेणें अंतीं तुज ॥४॥



४६६ मृगजळाच्या जळीं चाळिसी जळचरें । कैवें जळ तेथें  
कोठें मत्सरें ॥१॥ नाथिलिच खटपट करील किती । गगनीचीं सुमनें  
तुरंबिसि मस्तकीं ॥२॥ वांझेचिया सुता रचसिल मारे । कैचा पुत्र  
तेथें कायि संहारे ॥३॥ कोल्हैरीचे वारु आणिसिल साक्या । कैचा  
राजत कोणा जिकिसील रया ॥४॥ ऐशीं नाथिलीचि नाटकें आचरसी  
किती । ज्ञानदेव ह्याने सहजे निवृत्ति ॥५॥

४६७. मृगजळाचे डोहीं मारिसील जळचरें । कैवें जळ तेथें  
कैवें मत्स्यरे ॥१॥ लटकीच खटपट लटकीच खटपट । लटकीचि ख-  
टपटरे साळोबा ॥२॥ वांझेचिया पुता घालसिल मारे । तेथें कैचा  
पुत्र मृत्यु कोणा संहारे ॥३॥ रोहिणीचे वारु आणिसी साक्या । कैचे  
वारु काय जुंझसील वायां ॥४॥ स्वप्नीचिया धना बांधिसि कळांतरा ।  
कैवें धन काय होसी व्यवहारा ॥५॥ निवृत्तिप्रसादें ज्ञानदेव म्हणे ।  
स्वप्नीचें सुख तें साळया जाणे ॥६॥

४६८. परदीर्घांनि सूक्ष्म मार्गे आलासी पवन वेगें । बिंदु-  
नियां नवमासवरि । पेणें केलें मातापुरीं सोहं सोहं परी परतेसिना  
॥१॥ निर्लज्जारे तुज शिकवूं किती । न गमे दिनराती बळिया देवो  
॥२॥ त्या येऊनियां वाटा तुज ऐसें गमलें । कोहं कोहं ठेले प्रका-  
शत ॥ पुसुनीयां तळवरी मूतलासी मळ घोरी । क्षुधा आड उरी  
आदळली ॥३॥ ऐशीं बाळपर्णीं सांकडीं बहु ठेलीं झडाडी । स-  
डाडा बोसंडी शांति सैरा ॥ तारुण्याचेनि भरें वित्तविषयचोरें । बां-  
धिलासि संसारें हालें नेदिती ॥४॥ ऐसा बोस मार्ग पुढें अवला  
वेळु पाहला । वारितां वारितां निघाला मारिजसी ॥ पुढें पडलिसे  
वाट ते ऐकरे बोभाट । परतले घायवट अर्धजीवें ॥५॥ ऐसे  
पायाळ पुढें गेले पांगूळ मार्गे ठेले । पैल तीर पावले परम तत्त्वंसी ॥  
॥६॥ बापरखुमादेविवरु विद्रुल सैरारे सावधु । ज्ञानिया प्रसिध्दु  
उपदेशितु ॥७॥

४६९. बहुता वऱ्हाडा आलीसी बाळा । हांसती लोक परी न  
संडी चाळा ॥१॥ एकाचें खाये एकासि गाये । लज नाही तिसी सां-  
गावें काये ॥२॥ वऱ्हाडियांच्या भुलली सुखा । सुख भोगितां

पावली दुःखा ॥३॥ नाथिलें पुसे भलत्यासि रुसे । ज्याचें लेणें लेऊ-  
नि थोर संतोषें ॥४॥ क्षणाचा सोहळा मानिलें हित । आपस्तुति पर-  
निदेचें गीत ॥५॥ कवणाचें वऱ्हाड भुललीसी वायां । शरण रिबें  
रखुमादेविवरा नाह्या ॥६॥

४७०. आउट हात आपुले आपण होतासी । येर तें सांडितासी  
कवणावरी ॥ ऐसेनि सांडिसी तरी थोडें तें सांडी । कां सकळैक मांडी  
तेणें सुखिया होसी रया ॥१॥ ककिकाळ ते आपण प्रभा अनु  
कोण । करितां दीपें लाजिजे घरामाजी घरकूल करूं पाहासी ॥ तें  
दैन्यचि वाउगें येर सकळैक तूं आहासी रया ॥२॥ पृथ्वी येवढा घड  
लावे यावा । मा गगना भरूं जावें अनाठायां ॥ अस्ति नास्ति  
दोन्ही येकेचि पदीं । आकाशाची भरोवरी घटेकेचि कीजे रया ॥३॥  
धांवतां धांवतां वेगें तुजचि तूं आड रिगें । पाय खोंवितु खोंवितु  
मार्ग ठाके काई ॥ जा सलट जा वाही त्याची सवा पाहीं । वायां तूं हांवें  
जासी रया ॥४॥ जागणें न काय जन्मलासी निजलेनि काय निमा-  
लासी । स्वप्ने काय केलासि तडातोडी ॥ ऐसा जाणत नेणत  
जेथींचा तेथें । आभासत असे तूंचि तूं भल तेथें रया ॥५॥ आपला  
आरोहणीं लावूं पहातोसि निशाणी । तरी सांगेन ते वाणी  
लाविजेसु ॥ श्रीगुरुनिवृत्तिनाथा चरणकमळीं । पाखोवीण होय अ-  
ळिया ह्मणे ज्ञानदेव ॥६॥

४७१. उपजोनी संसारीं आपुला आपण वैरी । मी माझे शरीरें  
वेऊनि ठेला ॥ या देहातें ह्मणे मी पुत्र दारा धन माझे । परि काळाचें  
हें खाजें ऐसें नेणतु गेला ॥१॥ कामक्रोधमदमत्सराचेनि गुणें । बां-  
धला आपण नेणे भ्रमित् जैसा ॥ मिथ्या मोह फांसा शुक्र नळिके  
जैसा । मुक्त परि अपैसा पळों नेणें ॥२॥ जळवरु आमिष गिळी  
जैसा कां लागलासे गळीं । आपआपणापें तळमळी ॥ सुटिका नाहीं  
तैसें आरंभीं विषयसुख गोड वाटे इंद्रियां । फळपाकीं पापिया दुःख  
भोगी ॥३॥ राखोंढीं फुकितां दीप न लगे जयापरी । तैसा शब्द  
ब्रह्मकुसरी ज्ञान न पवे ॥ व्रत तप दान तीर्थ भजन वेंचिलें । पोटा  
दंभाच्या खटपटा सिणतु गेला ॥४॥ मृगजळाची नदी दुरुनी देखोनि

धावे। परी गंगोदक न पवे तान्हेला जैसा ॥ तैसें विषयसुख नव्हेचि हित । दुःख भोगितो बहुत परि सावधान नव्हे ॥५॥ परतोनि न पाहे धांवतो सैरा । करितो येरझारा संसारीच्या ॥ ज्ञानदेव ह्याणे बहुतां जन्मांचा अभ्यासु । तरीच होय सौरसु परब्रह्मी ॥६॥

४७२. चौन्यासिं लक्ष योनी क्रमुनिं सायासी । नरदेहा ऐसें भांडवल पावलासी ॥ जतन करीरे गव्हारा न भजें न भजें या संसारा । बीज सांडूनि असारा वायां झोंबतोसी ॥१॥ हातींचिया लागीं भूमि चालितोसी । आप नेणतां तूं पर काय चितिसी ॥ मन एक स्वाधीन तरी खुंटलें साधन । सर्व सुखाचें निधान हरि पावसी रया ॥२॥ तूणें पशु झकविले ते क्षीरातें विसरले । तैसा विषय पाल्हाळें निज चुकलासी ॥ कोटि युगें जन्मवरी येतां जातां येरझारीं । दुःख भोगिसि दुर्धरीं रया ॥३॥ पुत्र कलत्र भवविभव विचित्र । होय जाय सूख तूं आप न म्हण ॥ तुझा तूंचि नाहीं ऐसें विचारूनि पाहीं । चेतवि चोरिलासी वेगीं सावध होई रया ॥४॥ तुज नाथिलाचि धिक्कसा आस्तिक्यपणाची आशा । असते सांडुनि आकाशा वायां झोंबतोसी ॥ दिवस आहे तो धांवावें नाहीं तरी फुटोनि मरावें । मृगजळ हें अघवें पाहे पां रया ॥५॥ स्वर्गां साचचि जोडे थोडें ना बहुत हातां सांगडे । तुटलें प्रीतीचें कुवाडें ऐसें जाणोनियां ॥ शरण जाई निवृत्ति तो सोडवील संसृति । वापरखुमादेविवरा विठ्ठलाचे भक्ति रया ॥६॥

४७३. उपजलें देह बाळपणें गेलें । तुझें तुजचि देखतां ताह्यपण मत्सरें आटिलें ॥ आतां वृद्धपणीं कायिसि अंगवणी रया ॥१॥ कवणप्राणुणें चुकीसाठीं पडली कासया भ्रमलेंसि गव्हारा । सिद्धचि सांडुनि आनेआन जल्पसी तरी न चुकती तुझ्या येरझारा रया ॥२॥ अजागळाचे अजस्तन । तेथें कैचें अमृतपान । तैसें काय करिसी वाडगें चितन । पदपिंडा जागृति कारण । तरी तयांचिये चरणीं स्थिर ठेवों मन रया ॥३॥ जीवनजळीं ब्रह्मकमळ विकासलें । आतां पाहें पां तयावा मेळुरे । ऐसी जीव चिंता तुजवांचुनियां कवण करील आमुचा सांभाळु रया ॥४॥ जीवनजळीं ब्रह्मकमळ

विवळे । तैसे वाट पाहतां सिणले माझे डोळे ॥ नको नागवे हा संसार  
नको नागवे हा संसार । तूं तंव निवांत निराळा रया ॥५॥ ऐसा  
जगाचा जीवन अमूर्त मूर्ति लेईला डोळां । बापरखुमादेविवरा  
विठ्ठला वांचून कोण पुरविल सोहळा रया ॥६॥

४७४. संसारयात्रा भरली थोर । अहंभावे चळे हाट बाजार ॥  
कामक्रोध विके मद मत्सर । धर्मलोपे अधर्मे वेव्हार ॥१॥ यात्रा  
भरली जनीं देवीं विन्मुख प्राणी । विषयाची दाटणी भ्रांति आडरे  
॥२॥ एकीं मीपणाच्या मांडिल्या मोटा । अहंभावाच्या गोण्या  
सांडिल्या चोहाटा ॥ एकीं गाढवावरी भरली प्रतिष्ठा । तन्हि तृप्ती  
नव्हे दुर्भरा पोटा ॥३॥ एक पंडितपण मिरविती श्रेष्ठ । एक ज्ञान  
विकुनि भरिती पोटा ॥ हिंसेलागीं वेद करिताती पाठ । चौच्यांशां  
जीवां भोंवतसे आट ॥४॥ अज्ञानभ्रांतीचीं भरलीं पोतीं । सुवस्तु  
सांडुनि कुवस्तु घेती ॥ सुखाचेनि चाडे सुखाचि प्रीती । अमृत सांडुनि  
विष सेविती ॥५॥ शांति क्षमा दया न धरवें चित्तीं । विषयावरी  
थोर वाढविली भक्ति ॥ जवळी देवो आणि दाही दिशा हिंडती । स्व-  
धर्म सांडुनि परधर्मीं रती ॥६॥ ऐसे जन विगुंतले ठायीं आत्म-  
हिताचि शुद्धिचि नाहीं । नाशिवंत देह मानिला जिहीं तया तृप्ति  
जालि मृगजलडोहीं रया ॥ श्रीगुरु निवृत्तीनें नवल केलें । देखणेंचि  
अदेखणें करुनि दाविलें ॥ मी माजी देवो यानें विश्व व्यापिलें ।  
बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें रया ॥७॥

४७५. संसारा येऊनी लागले फांसे । गुंतला आशा माया-  
मोहें ॥१॥ न खडे न तुटे कर्माची बेडी । अनुभवेविण तोडी तो  
योगिया ॥२॥ कर्माची सांखळी पडली असे पायीं । गुरुमुखें खुणें  
उगळूं पाहीं ॥३॥ ज्ञानदेवो म्हणे तुझे कृपेवीण न तुटे फांसा ।  
निवृत्ताने कसा उगावला ॥४॥

४७६. द्वीपेद्वीपीचे पक्षी भरतळवटीं उतरले । रत्न म्हणोनि  
त्या स्फटिकासी झेंपावले ॥१॥ राजहंस ते भ्रमले हो पाषाण चुंबिती ।  
आडकालिया चाचू मग मागिल आठविती ॥२॥ एक श्रीकृष्ण ते वि-  
सरले ऐसे ज्ञानदेव बोले । मूर्खेंस संगति करितां शाहणे सित रले ॥३॥

४७७. असे तें न दिसे । दिसे तें नाही हो । तथापरि दिसेंदिस जुगें जाती पारंपार ॥ ऐसैं जाणत जाणत तुझें चित्त कां भ्रमित । अञ्जुनि न राहासी निवांत तरि भलें नव्हे ॥१॥ सांडी माया मोह द्वंद्व दुराशा । ज्यालागीं शिणसी तें तुजसी उदासा ॥२॥ स्वप्नीचें धन तें धनचि नव्हे । मृगजळाचें जळ तें जळचि नव्हे ॥ अर्त्रीची छाया ते छायाचि नव्हे । तैसें विषय सुख नव्हे नव्हे रया ॥३॥ स्पर्शें मातंग दीप्तां पतंग । नादें मृग घ्राणें भृंग रसनें मीन ॥ या पांचांही विषयीं पांचही मारिले सेखां निर्धारुनि पाहातां । पांचही तुज-पारीं तुज केंवि निकें होईल रया ॥४॥ कापुराचिये मसी मेघ माखिन म्हणसी । कापुर कां वायां जाळितोसी क्षण एका ॥ तेथें कापुर ना मसी उफका सिण कोठें पाहसी रया ॥५॥ उपजतांचि देह मृत्युच्या तोंडीं । मी माझें म्हणतां न लजसि रया ॥ शरण जाई त्या निवृत्ति तो तारील संसृति । बापरखुमादेविवर विठ्ठलाचिये भक्ति रया ॥६॥

४७८. मी माझें म्हणतां संसारीं गुंतलें । तंव परत्र परतेंचि राहिलें ॥ हें ना द्वाणउनि तथा झोंबिल्लें । तंव सिद्ध सिद्ध सिद्ध हातांचें गेलें ॥१॥ पुढीला चुकला मागिला मुकला । तैसी परी जाली मातें ॥ आपआपणातें गोंवी । तरी बुद्धिदोष ठेवी कवणातें रया ॥२॥ आतां एक बुद्धि आठवली गेलें तें परतेना मागुतें । बापरखुमादेविवर विठ्ठल ध्याईजे तरी सकळिक होई आपैतें ॥३॥

४७९. स्वप्नीचेनी धनं भरोनियां लाहे भला वेव्हार करूं पाहसी । मुद्दलुची नाही तेथें काळांतर कैचें धरणें अधरणें घेतासी । लटिकिया साठीं संसार दवडोनी ठकूनी ठकलासी रया ॥१॥ कवण नागवितो कां नागवसी वेडावलेपणें ठकसी । तूंची चोरोनी तुझें त्वांची नेलें आतां गाऱ्हाणें कवणा देसी रया ॥२॥ पृथ्वी आप तेज वायु आकाश हे सहज परम गुण अंशअंशा आले । येणेंची कष्टे व्यवहार करितां कोठें काय सांठविलें । विचारुनि पाहें तुझें त्वांचि नेलें आतां तुजमाजि हारपलें रया ॥३॥ पुत्र कलत्र संपत्ती देखोनी संतोष मानिसी । घडि येकामाजी नासोनी जाईल

जैसे कां अन्न आकाशी । बापरखुमादेविवर विठ्ठली हृदयीं असतां  
कां नाडलासी रया ॥४॥

४८०. जंव या वायूचा प्रकाश तंव या भांडियाचा विश्वासु ।  
वायो निघोनियां गेला ठाईचाच जाला उदासु रया ॥१॥ काळाचें  
भातुकें शृंगारिलें कौतुकें । जातसे तें देख परीं न चले कांहीं ॥२॥  
ठाईचेचि जाणार कीं नव्हे राहणार यासी जतन ते काई । जेथील  
तेथें निमोनियां गेलें उपचार नचलेचि कांहीं ॥३॥ हें काळाचें भांडें  
कीं अवघेचि लटिकें जैसे आहे तैसे सांगेन पुढती । बापरखुमादेवि-  
वर विठ्ठलचि सकळहि जीवांचा सांगाती रया ॥४॥

४८१. जंववरी जाड नव्हे उजाड नाही काढावया प्राणा ।  
मग मूढा पडसी संसार सांकडा कांहीं करीं आपुला उवेडा रया  
॥१॥ जाडरे जाड शेवटीचा धंद पाडियेलेंसि भवकुंडा । एकीकडे  
जन्म एकीकडे मरण न निमेचि धंद कुवाडा रया ॥२॥ थिळरीचें  
जळ मपितरे मिना जंव न तपे आतपु हा परिमळु । जंव हा आ-  
युष्य वोधू न सरे तंव टाकी आगाधु पुढें आहे हाल कळोळु रया  
॥३॥ भाड्याचें घर किती वाढविसी रे गन्हारा । दिनु गेलिया काय  
पंधु आहे । ऐसें जाणोनियां वेगीं ठाकी लवलाहें । बापरखुमादेवि-  
वरा विठ्ठलाचे पाय रया ॥४॥

४८२. दुजेपणाचा भावो वायां वाढविसी गन्हारा । उतराई  
या देहा कैसा होसील ॥ दुजेपणें पाहसी तरि देहीं देवो पाहीं ।  
सेखीं दुजेपण नाही तूंचि येकला रया ॥१॥ भ्रांति पडलिया मना  
नेणसी । सुख ब्रह्म चुकलासि वर्म अरे मुढा ॥२॥ ते कल्पिलिया न-  
कळे गुरुकृपें वेगळें । वायांविण उगलें कां धांवतोसि सैरा ॥३॥  
बापरखुमादेविवर विठ्ठल जन्मोजन्मी वोळगिला अससी । तरि ते  
खुण पावसी निम्रांत रया ॥४॥

४८३. कार्नी घालुनियां बोटें नाद जे पाहावे । न दिसतां  
जाणावें नऊ दिवस ॥१॥ भोंवया पाहातां न दिसे जाणा । आयु-  
ष्याची गणना सात दिवस ॥२॥ डोळ्यां घालोनियां बोट चक्र जें  
पाहावें । न दिसतां जाणावें पांच दिवस ॥३॥ नासाग्रीचें अन्न न

दिसे नयनीं । तरी तेचि दिनीं म्हणा रामकृष्ण ॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने  
हें साधूचें लक्षण । अंतकाळीं आपण वेगीं पाहा ॥५॥

४८२. चोराचिया संगें क्रमितां पै पंथ । ठकूनियां घात करि-  
तील ॥१॥ काम क्रोध लोभ धेऊनियां संगें । परमार्थासि रिघेतोचि  
मुखें ॥२॥ बांधोनियां शिळा पोहूं जातां सिंधु । पावे मतिमंदु मृत्यु  
शीघ्र ॥३॥ देह गेह भ्रांति सोडूनियां बावें । साधन करावें शुद्ध मार्गें  
॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने तरीच साधेल । नाहीं तरी चलेल मध्यभागीं ॥५॥

४८५. जंववरीरे तंववरी जंबुक करी गर्जना । जंव त्या पंचा-  
नना देखिलें नाहीं बाप ॥१॥ जंववरीरे तंववरी वैराग्याच्या गोष्टी ।  
जंव सुंदर वनिता दृष्टी देखिली नाहीं बाप ॥२॥ जंववरीरे तंववरी  
मैत्रत्व संवाद । जंववरी अर्थेसि संबंध पडिला नाहीं बाप ॥३॥ जं-  
ववरीरे तंववरी युद्धाची मात । जंव परमाईचा पूत देखिला नाहीं  
बाप ॥४॥ जंववरीरे तंववरी समुद्र करी गर्जना । जंव अगस्ती ब्रा-  
ह्मणा देखिलें नाहीं बाप ॥५॥ जंववरीरे तंववरी बाधी हा संसार ।  
जंव रखुमादेविवरु देखिला नाहीं बाप ॥६॥

४८६. दुर्लभुरे दुर्लभुरे दुर्लभु संसार तुम्हीं कां नेणां । आहा-  
रनिद्रेसाठीं दवडितां माणुसपणा ॥१॥ आड ना विहिरी बावि ना  
पोखरणी । सरिता ना सागर कल्पतरु रानोरानीं ॥२॥ बावो याची  
खुण ज्ञानदेवो जाणे । तयाचें करणें तें अधिकचि होणें ॥३॥

४८७. बोजावलिया बोढी बोढी पाडीजे ते नाहीं । ऐसें वि-  
चारुनि पाहीं आपुले मनीं । मग राहिजे सुतत्व निर्वाणीं ॥१॥  
दुर्लभ दुर्लभ संसार त्यांत दुर्लभ माणुसपण । ये जन्मीं नोळखसी ।  
पशु होऊनी जन्मसी । मग तुज सांगेल कवण रया ॥२॥ जंव देहीं आहे  
देवो तंव या वेदे त्याच्या लाढ्या । मग तुज रात्री जाईल जड भारी ।  
बापरखुमादेविवरु विठोजी पंढरपुरीं । तो बोळगे बोळगे जन्मवरी ॥३॥

४८८. वेदवाणी चांग स्मरतां स्मरण । निल्य नारायण हृदयीं  
वसे ॥१॥ तेथिल गव्हर जाणतो विरळा । ब्रह्मीं ब्रह्मकळा साधुमुखें  
॥२॥ जाप्य जप होम विधि विधान हरिहृदयीं श्रीहरि न कळे मूढा  
॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने श्रीहरि हृदयस्थ । ऐसी आहे भाष वेदशास्त्रीं ४

४८९. कामारिकरुणा करुणार्णव झोंबे । करुनियां धिंवे अलि-  
प्तपणें ॥१॥ कामधाम हरिं ब्रम्हार्पण करी । आपणचि कामारी होये  
हरी ॥२॥ चक्षुपक्षपादयुगळ अधिष्ठान । हरिर्वीण श्रवण करूं नको  
॥३॥ ज्ञानदेव सोहं मंत्र तंत्र ध्यान । मनाचें उन्मन हरिपार्यां ॥४॥

४९०. नाद भेद सिद्ध अवधेचि विरुद्ध । जेणें तुटे भेद तेंची  
जपें ॥१॥ सुताचिये गुंजे सुतचि पै माजे । हरिचरणांबुजें निवडितां  
॥२॥ रुक्मिणीचा नाहो हाचि पै उगवो ॥ प्रपंचते वावो जावो परता  
॥३॥ ज्ञानदेवा चित्त हरी गोत वित्त । विज्ञान उचित ज्ञानघन ॥४॥

४९१. चिंतिलें अपैसें पाविजे सायासें । तरी कामा नसे सायास  
या ॥१॥ देखणें स्वप्नीचें भुररें मायेचें । भ्रमित देहाचें हरिवीण  
॥२॥ आयुष्याचे पेटे संसाराचे तट । गुरुविण वाट कैची रया ॥३॥  
त्रिपुटिसी वर्ते वैकुंठ सरतें । प्रेमेंविण भरितें कैसें येत ॥४॥ ज्ञानदेवां  
घर केलें पै सपुर । संसार येरझार हरिचरणीं ॥५॥

४९२. धरसील तरी हातीं लागे बापा । सांडसील तरी जाईल  
दिगंतरा ॥१॥ जतन करिरे जिवाचिया जिवा । सांगतसे ठेवा जुगा-  
दांचा ॥२॥ निवृत्ति निरोप बुझे आपें आप । आधि पुत्र मागें बाप  
जन्में रया ॥३॥

४९३. निर्जिवां दगडांची काय करिसि सेवा । तो तुज निदेंवा  
देईल काय ॥१॥ कवणें गुणें मुली पडली गव्हारा । तीर्थाच्या माहेरा  
नोळखिसी ॥२॥ अष्टोत्तरशें तीर्थें जयाच्या चरणीं । तो तुझ्या हृदय-  
भुवनीं आत्मारामु ॥३॥ देव जवळीं असतां जासी आना तीर्था ।  
सुकलासि आतां ह्मणे ज्ञानदेवो ॥४॥

४९४. या पिकलिया अमृताची गोडी । कैवि जाणती इतर जन ।  
वाचा बोलिजे सेवितां निवे प्राणुगे माये ॥१॥ सुखाचा साचा  
कैवि बोलिजे । जिवातें जिवू कैवि सुईजे ॥२॥ अमृतकराचे रस्मी  
चकोर सेविती । तें सुख कोण कैसें बोलिजे रया ॥३॥ बापरखुमा-  
देविवरु विठ्ठलु भेटलिया । तें सुख कोण कैसें सांगिजे रया ॥४॥

४९५. सुंदर राजसु सकुमार बिंदुलें न साहे ज्यासी । स्वबुद्धि अलं-  
कारळा पराप्राप्तुनि ठेला मौन्य पडलें या शब्दासी ॥ पाहों जाय तंव

पा

था

अ

अं

मन

ध्या

तले

धर

घडे

जा

वरा

होय

सि

घडे

अंग

विठ्ठ

उर

जाण

॥३॥

नव्हे

वाचे

आप

मी

प्रपंच

उगा



पाहाणें प्रासी नवलावो काय या सुखासी । न अवलोकवे मना अव-  
धारुनि ध्यानीं आतां न विसंवे तुझिया पायासी रया ॥१॥ हेम  
अळंकार भेदु हा काय सगुणीं निर्गुणीं आहे तैसे गुण । गुळचेनि  
अंगें गोडीपणें पाहातां न निवडे आतां मी काय करूं ॥२॥ ह्मणोनि  
मन समावेश करणें तुझें तुजमाजी घालणें । येणें तुज अळंकारणें म-  
ध्यमणी ॥ मन चतुष्टय पदीं पदक तेंचि बैसका चौखट मन मनीं रु-  
तलें ठेलें । आवडीचेनि अभ्यासें कोंदालिया दाही दिशा ह्मणोनि प्रीति  
धरीं सगुणीं रया ॥३॥ उभारलेनि सिडे जेथें स्वराज्य तारूं न बुडे । ऐसें  
घडे वाडें कोडें तेंचि कीजे ॥ जेथें मनासि कवण स्वप्नीं राज्य रक्षी  
जाण । आपुलें पारिखें नेणजे म्हणोनियां आतां बापरखुमादेवि-  
वरा विठ्ठला शरण जाईजे रया ॥४॥

४९६. सुढाळ ढाळाचे मोतीं अष्ट्र अंगें लवे ज्योति । जया  
होय प्राप्ति तोचि लाभे ॥१॥ हातींचें निधान जाय मग तूं करि-  
सि काय । पोळलियावरि हाय निवऊ पाहे ॥२॥ अमृतें भोजन  
घडे कांजियानें चूळ जोडे । मग तये चरफडे मिती नाहीं ॥३॥  
अंगा आला नाहीं घावो तंव ठाकी येक ठावो । बापरखुमादेविवर  
विठ्ठल नाहो ॥४॥

४९७. सकुमार साखर कापुंरें घोळिली । गोडी परिमळु दोन्ही  
उरली ॥१॥ मित्रत्व करा जीवद्वानि वेगळें । पडियंत आगळ प्रेम  
जाण ॥२॥ तरुमाजी जैसा एक चंदनु । राहिला वेधुनि वनस्पती  
॥३॥ बापरखुमादेविवर जीवींचा जिव्हाळा । कांहीं केलिया वेगळा  
नव्हेगे माये ॥४॥

४९८. स्वप्नींचा घाई विवळे साचें । चेईलिया वरी ह्मणे मी न  
वाचे ॥१॥ जन कैसें माया भुलले । आपलें हित चुकले ॥२॥  
आर्पीआप देखिलें । परतोन पाहे तों येकलें ॥३॥ आर्पीआप असे ।  
मी काय जालोंसें लोकां पुसे ॥४॥ सकळहि शास्त्रें पढीनले । नुगवेचि  
प्रपंचीं गुंतले ॥५॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलें । कैसें गुरुमुखें खुणा  
उगविले ॥५॥

४९९. व्हिलिया येईरे सौरभ्य घेऊनि जाईरे । तिया इया जि-

वित्वाच्या लाह्यारे भ्रमरा ॥१॥ सुमनाचें जीवन विरळे विपायें ।  
वियोगु जालिया केहीं न साहेरे भ्रमरा ॥२॥ येर सकळिक पाट्हा-  
ळरे । बापरखुमादेविवर सुखाचें निधान रे भ्रमरा ॥३॥

५००. सुखाचिया गोठी आतां किती हो करणें । सुखें सुख  
अनुभवणें ऐसें करी ॥१॥ पढियंते बाईये गुणेंविण हातां नये । साचे-  
विण सये तेथें आवडी कैची ॥२॥ कैसेनि कीजे मनासी रक्षण ।  
भावासी बंधन केवीं घडे ॥३॥ बापरखुमादेविवर विडळुचि पुरे ।  
सुखां सुख मुरे ऐसें करी वो बाईये ॥४॥

५०१. हे पृथ्वी तुझे लंकेसि आघाररे रावणा ते तो अपराधें  
चाधकेविण आणिली । नेणो किजी वानर पडें देखतांचि रविशशी  
गिळिले रया ॥१॥ विरोध न कीजे विरोध न कीजे पाडू न पाहतां  
मागें करिसी तें नव्हेरे रावणा । प्राणुचि पारखा जालारे गव्हारा  
जिणें केविं सिद्धि जाईलरे रया ॥२॥ दों भूतांचि दशा जाणोनिरे  
रावणा । तयाचा आगम सागरीं रिघाला । तयाच्या गडे गड मेळ-  
उनि सापें डाव शिळीं बांधला ॥३॥ हनुमंत वायूचेनि मिसें तो  
आधींची पाईकी करी । तयाचेनि रोखें हीं रतलीं पंचभूतें उभा  
राहासि काशावरिरे रावणा ॥४॥ आकाश तेंचि अवकाश भीतरि  
आत्माराम आवेशला तुजवरी । तया ह्यणोनि बाणजाळ घातलें येरें  
कवळी वरच्या वरीरे रावणा ॥५॥ आतां तुज देहो कैचारे रावणा  
आत्मा तोचि राम जालारे । बापरखुमादेविवरविडलें ना जुंजतां तें  
काये केलें रया ॥६॥

५०२. चुकलीया चुके आपादिलिया भलें होय । तरी दुःख  
दारिद्र्य भोगी कवण । तरी अवघेचि विश्व कां सुखी नव्हे रया ॥१॥  
ह्यणोनियां भ्रम सांडी नाथिला । जें जें कांहीं करीन ह्यणसी होणार  
तें होईल । न होणार तें नव्हेल । तूं फुकाचि कां वालीसी रया ॥२॥  
होणें न होणें निडळींच्या अक्षरीं । वोरवार करसील काह्या । पाईक  
वोळगे अष्टौप्रहर सेखां दैव तंव आणील ठायें रया ॥३॥ देखणें डोळां  
ऐकणें कानीं । जिव्हे कडु रस मधुर वाणी श्वासोच्छ्वास हे जयाची  
करणी । अनुभवी जाणती ज्ञानी ॥४॥ नाथिलाचि धिंवसा कलं

पाहांसी । दुराशा जवाळि असतां । आकाशा झोंवतोसी । आतांचें  
चितिलें आतांचि न पविजे । पुढें कोण जाणे काय पावसी रया  
॥५॥ उपजत देहे मृत्युमुखीं पडलें । मी माझें करिसी किती । उठीं  
उठीं जाणें आपुलिया हिता । बापरखुमादेविवरा विठ्ठलाची करीं  
भक्ति रया ॥६॥

५०३. परियेसी गव्हारा सादर । कमें निर्वेश झाले स्मर ।  
भिळें विंघिलें शारंगधर । जाला पुरंदर सहस्र नयन ॥१॥ कमें म-  
न्मथ जालासे राख । कमें चंद्रासि घडला दोष । कमें भार वाहती  
कुर्मशेष । कमें खरमुख ब्रह्म देखा ॥२॥ कमें वासुकी लेके दिवटा ।  
कमें हनुमंता उदरीं कांसोटा । कमें शुकदेव गर्भी कष्टा । पाताळ-  
वाटा बळी गेला ॥३॥ कमें दशरथ वियोगें मेल । कमें श्रीराम व-  
नवासा गेला । कमें रावण क्षयो पावला । वियोग घडला सीता-  
देवी ॥४॥ कमें दुर्योधनादि रणीं नासले । कमें पांडव महापथें गेले ।  
कमें सिंधुजळ शोषिलें । नहुष जाला सर्प देखा ॥५॥ कर्मातें शंभु  
मानी आपण । किती पळसिल कर्माभेण । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला  
शरण । केलीं कमें निवारी नारायण ॥६॥

५०४. त्रिभुवना परतें दाविसी दुरी । आधीं तूं आपुली शुद्धी  
करी । उदयो अस्तु कवणिये घरीं । पिंडा माझारीं सांग वापा ॥१॥  
जाग्रतीमध्ये कवण जागत । सुषुप्तीमध्ये कवण निद्रिस्त । दोषे  
अमलिया स्वप्न देखत । जीव कीं मन सांग पा रे ॥२॥ जाग्रति  
वरून काढी चेतना । सुषुप्तिमध्ये रिघता ज्ञाना । दोन्ही चेईलिया  
जाणता स्वप्ना । मग अनुवादती कवण ॥३॥ इंद्रियें सूत्र दारें  
दाटलीं । जागत होती तीं काय झालीं । सांग पा कवणे ठाई  
लपलीं । मग मिळालीं कवणे ठाई ॥४॥ शब्दातें नाइकती श्रवण ।  
पहात पहात डोळे जाले हीन । नासात्रीं ठेवूनियां सुमन । परि नेणती  
परिमळा ते ॥५॥ पाहेंपां येथें अनुवादु काईचा । मी माजि हारपलीं  
खंटली वाचा । ज्ञानदेव ह्याने सदगुरु साचा । अढळपदीं बैसविले ॥६॥

५०५. वृंदावनीं वनमाळी । खेळे गोपींसी धुमाळी । मदनमो-  
चूची नवाळी । रसाकाळीं मनोहर ॥१॥ तयाचे करीं पां स्मरण ।

आळसु न करीं अंतःकरण । भीतरलीया सुमनपणु । निहारण होईल ॥२॥ बरवेपणाचेनि मिसें । देवातें वाणि या सौरसे । जडत्व फिटेल तथा स्मरिसें । रसनें ऐसें चुकों नको ॥३॥ तरी तूं हा देवो न्याहाळी पां । पिसाटपण फिटेल बापा । पावन होसी परमस्वरूपा । नेत्रीं ऐसा चुकों नको ॥४॥ वेगीं क्षेम देऊनियां निविजे । ऐसें दैव कै लाहिजे । जरी तो हृदयीं ध्याईजे । तें पाविजे अंगसुखा ॥५॥ मन अमर येकी हेळा । जैसे पावे पदकमळा । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला ॥ होईल जवळा सौरसु ॥६॥

५०६. वायूनें वळावें धूमें मिळावें अत्रें पाणिये गळावें । आकाश पोकळ ह्मणोनि क्षोभा जाऊं नये । निज चेईलया केउतें पळावें रया ॥१॥ निराळ निराळ सहज तें निराळ तें क्षीरचातका दुमे । एक धरुनि येरे सकळिक बावो माकाय काय तेथें नलभे रया ॥२॥ स्तन ना वाहे जयाचिये माये तें बाळक केहीं न धायेरे । दृष्टी ओळणें तेंचि क्षीर जालें कासवीचें गोत्र पाहेरे ॥३॥ केळि पोकळ ह्मणोनि सांडिसील झणें तंव फळवरी निवांत राहेरे । नाहीं नाहीं ह्मणोनि थरारिसि झणें नाहीं तें तेथेंचि पाहीरे ॥४॥ रत्नाचिया आशा घात जाला तथा राजहंसा झणें भुलों नको ते सोरे ॥ द्रोणाचेनि नांवें मातिये सळ चढे होई त्या कोळिया ऐसारे ॥५॥ बापरखुमादेविवर हृदयींचा जागता सांडुनि अनु सुखाची कायसी चाड । सिद्धचि सांडुनी अनेआन जल्पसी तरि सहजचि पडिलेंसि द्राड रया ॥६॥

५०७. शब्द निर्गुण भावावें थितिया सगुणासि कां मुकावें वेद द्रोही व्हावें कां ऐसें कां किजे । कर्म उच्छेदु करून अहंब्रह्म ह्मणत तिथिया सुखासि आंचविजे । कर्मचि ब्रह्म ऐसें जाणोनि दातारा हृदयीं सगुण धरुनि राहिजे रया ॥१॥ जवळीं असतां सांडी मांडी करिसी । वायां सिणसी तुझा तूंचि रया ॥२॥ मुळीं विचारितां मन देह तंव कर्माधीन तेथिचें संचित क्रियमाण प्रारब्ध पाही । तें ठेऊनि जडाचिया माथां कीं वेगळें होऊनि पाहतां हें तंव तुज नातळे कांहीं । ऐसें निरखूनी पाहतां सगुण धरुनि आतां मग तुज

विचारितां भय नाही ॥३॥ हा तंव कल्पनेचा उभारा । मनाचा संशय दुसरा । जेणें घडे येरझारा जन्मांतर । म्हणोनि ऐसें कां सो-  
सावें । एकचि धरुनि राहावें । येणें चुकती येरझारा । तेचि प्रीति जागृति स्वप्न आणि सुषुप्ति । ऐसाचि हो कांवो थारा । बापरखुमा-  
देविवरु विठ्ठल चिंतिता । सुख अंतरी जोडेल सोयरा ॥४॥

५०८. बरवीं पाउलें पाउलें । सुंदर सकुमार पाउलें ॥१॥ शीतळ हरिचीं पाउलें । गोमटीं हरिचीं पाउलें ॥२॥ शिवासि उपदेशिलें । तेंचि प्रल्हादें स्मरिलें ॥३॥ उपमैन्या प्रसन्न जालें । तेंचि गजेंद्रें चिंतिलें ॥४॥ अहल्येसि उद्धरिलें । तेंचि द्रौपदिये धांवि-  
त्रलें ॥५॥ यशोदेनें वोवाळिलें । तेंचि गोवर्धनीं रंगलें ॥६॥ शकटा अंगीं जें उमटलें । तेंचि बळिपृष्ठीं शोभलें ॥७॥ शिवें शक्ति-  
प्रती कथिलें । धर्मराजें तें पुजिलें ॥८॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलें । तें विठेवरी दाविलें ॥९॥

५०९. लक्ष लावुनि त्रिपुटीं ठाण त्रिभंगीं चौखडें । सगुण सांवळें ह्मणोनि प्रीत मना ॥ तें देखतांचि पडे मिठी दृश्यातें नि-  
वटी । मना गाठीं विरोनि ठेली ॥१॥ जवळिल निधान सांडुनि सिणसील बापा । तरि जन्मांतर न चुके बिजे रया ॥२॥ कल्पना काळीमा वेगळी त्यागी । अभावाचा मोडी थारा ॥ आशा दासी करुन नातळे कोठें । नावेक मन करीं स्थिर ॥ सगुणीं धरुनि प्रीती । मना हेचि आस्था । तरि उणीव नये संसारीं रया ॥३॥ मन हें मूर्तिमंत कीं निर्गुण भासत । पाहतां नाहीं भेदार्थ इंद्रियांसी ॥ आपलें म्हणोनि एके वृत्ति भजतां । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल ध्यातां हृदयीं सुखे रया ॥४॥

५१०. षड्चक्रीं कुंभार घडीतसे माती । तैसें आम्हां किती चाळ-  
विशी ॥१॥ रातीचा दिवसु कीं दिवसाची राती । वावधाणी वाती लावितोसी ॥२॥ ज्ञानदेव ह्मणे अवघेंचि मृगजळ । सांडुनि पाल्हाळ नित्य ध्याई ॥३॥

५११. चातकाचें जिवन घनु तरि तो सये एका धिनु । आला वेळु भुलावणु जैसा नळिनिंसी नाहीं भानु ॥१॥ चंद्रासवें चकोर

मिळोनियां पूर्णिमेसि विरोधु मांडिला । तो योगु निर्मिळ ह्मणोनि  
तो प्रसंगु विपाईला वेळा रया ॥२॥ तैसें माणुसपण सहज तनुवरी  
देवाचा वारा स्वाधिनु । तैसा बापरखुमादेविवर विठळु न  
विसंबावा एकु क्षणु ॥३॥

५१२. सुख शृंगार सुहावा । मिरवतो हरि समाधाना बोधुरे  
॥१॥ हरिचें सुख गिति गातां । समाधान बोधुरे ॥२॥ बापरखुमा-  
देविवर विठलुरे । आठवितां समाधान बोधुरे ॥३॥

५१३. दपि दीपिका शशी तारी होतुका कोटिवरीरे । परि न-  
सरे निशि नुगवे दिवसु दिनकरनाथें जियापरिरे ॥१॥ नुद्धरिजे नु-  
द्धरिजे नुद्धरिजे गोपाळेविण नुद्धरिजे ॥धु०॥ नगर भ्रमतां जन्म  
जावो परि प्रवेशु एक्या द्वारेंरे । तैसा यजिजो भजिजो पुजिजो  
परि उकळु नंदाकुमरुरे ॥२॥ सर्वावयवीं शरीर सांग परि विरहित  
एका जिर्वेरे । तैसा धिक् तो श्रोता धिक् तो वक्ता जो वाळिला वि-  
ठळदेर्वेरे ॥३॥ गळित शिर हें कलेवररे उदकेंविण सरिता भयंकरे ।  
रविशशीवीण अंबर तैसें हरिविण जिणें तें असारेरे ॥४॥  
अंतःकरणीं रुक्मिणीरमणु परि त्या श्रवचाहि बंधन नघडे  
नघडेर । येरु यति होका भलतैसा परि तो भवाग्निह्वनि न  
सुटे न सुटे न सुटेरे ॥५॥ शिखिपक्षी पत्रीं डोळे जेविं अकाळ जळद  
पटळेर । तैसीं गोकुळपाळकबाळेंवीण कमें सकळ विफळेर ॥६॥  
यम नियम प्राणायाम प्रत्याहार हे सकळउपाय परि अपायरे । जंव  
तमाळनीळ घनः सांवळा हृदयीं ठाण मांडूनि न राहेरे ॥७॥ मी  
उत्तम पैलहीनु भूतीं द्वेषाद्वेष ठेल्लेरे । केल्लेनि कमें उफकां निपजे  
सुख तें दुरी ठेल्लेरे ॥८॥ आतां असोत हे भेदाभेद आम्ही असों  
एक्या बोधेर । बापरखुमादेविवर विठळु निवृत्तिमुनिराय प्रसादेंरे ॥९॥

५१४. मलयानिळ स्नीतळू पालवीं नये गाळूं । सुमनाचा परि-  
मळु गुंफितां नये ॥१॥ तैसा जाणा सर्वेश्वरु ह्मणों नये सानाथोरु ।  
स्वरूपाचा निर्धार कवण जाणे ॥२॥ मोतियाचें पाणी भरतां  
नये वो रांजणीं । मगनासि गवसणी घालितां नये ॥३॥ कापुराचें  
कांडण काडितां नये आड कण । साखरेचें गोडपण पाखडतां नये

॥४॥ डोळियांतील बाहुली करूं नये वो वेगळी । सखी म्हणुनि साउली धरितां नये ॥५॥ विठ्ठलखुमाईचे भांडणीं कोण करी बुझावणी । निवृत्तीचें चरणीं शरण ज्ञानदेव ॥६॥

५१५. सुकुमार साकार परिमळें आगळें । कर्पूर परिमळें घोळीयेला ॥१॥ मित्रपणें करा मधुर आळुमाळा । मधुकर गोपाळा हृदयीं धरा ॥२॥ भवतरु भवमूळीं भवमूळ छेदन । तेंचि अंगीं चंदन लाविजेसु ॥३॥ बापरखुमादेविवर सुकुमार आगळा । वेदश्रुती बाळा वेधलिया ॥४॥

५१६. सुकुमार सुरस परिमळें अगाध । तयाचा सुखबोध सेवां आधीं ॥१॥ मना मारी सुबुद्धि तल्लीन मकरंदीं । विषय उपाधीं टाकीं रया ॥२॥ रखुमादेविवर गुणाचा सुरवाड । मन बुद्धि निवाडु राजहंसु ॥३॥

५१७. बोलतां बोलु मावळला तो मावळोनि उरला । तरि हा भावो केविं गमलारे बापा ॥ कीं इंद्रियांचा भोगु खुंटला कीं समाधि-याचा ठावो निमाला । कीं वर्णावर्णभला विचार नाही ॥ तैसें आपुलेंचि करणें आपुलेंचि नवल । खेळ्या होउन दिवा रया ॥१॥ तपें अनेक विधी करावीं हे मनाची आधी । करितां करणें सिद्धि नव्हे यासी ह्मणोनि वाउगांचि वळसा पडे याधिं वसा । तैसा कल्पनेचा फांसा मायाबंधु ॥२॥ ऐसीयाच्या पाठी कां होसी हिंपुटी । नलगे तुज सुखाचा स्वादु या गोष्टी येणें ऐसेंचि विचारी । एकुचि धीर धरी न लगे या द्वैतासाठीं रया ॥३॥ ह्मणोनि डोळियांचें देखणें लाघव तो देखणा जाणे । तेथें आपपर पिसुणें न देखे कांहीं ॥ तें शब्देंवीण बोलतां निःशब्दें ये हातां । ऐसा उपावो करी कांहीं ॥ जोडिलिया धना वाडी बहु असें । तेथें वेचलें न दिसे कांहीं ॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल चिंतितां । सुखाचेनि सुखें राही ॥ निवृत्तिरायें खुण दाउनियां । सकळ पुनरपि येणें नाही ॥४॥

५१८. ये सातें आलिया बोळंगा सारंगधर । नाहीं तरि संसार वायां जाईल रया ॥१॥ कवणाचे मायबाप कवणाचें गणमोत । मृगजळवत् जाईल रया ॥२॥ विषयाचें समसुख बेगडाची बाहुली ।

आभ्राची साउली जाईल रया ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने पाहतां पाहिलें ।  
स्वप्नीचें चेईल जाईल रया ॥४॥

५१९. रुण्डुण रुण्डुणुरे भ्रमरा । सांडीं तूं अवगुणुरे भ्रमरा  
॥१॥ चरणकमळदळुरे भ्रमरा । भोगीं तूं निश्चळुरे भ्रमरा ॥२॥  
सुमनसुगंधुरे भोंवरा । परिमळ विद्रुदुरे भोंवरा ॥३॥ सौभाग्य सुंदरुरे  
भ्रमरा । बापरखुमादेविवरुरे भ्रमरा ॥४॥

५२०. आनुंदुरे आजि आनुंदुरे । सबाह्य अभ्यंतरीं अवघा  
परमानंदुरे ॥१॥ एक दोन तीन चारी पांच सहा । इतुकें  
विचारुनि मग परमानंदीं रहा ॥२॥ सातवा अवतार आठवा वेळो-  
वेळां । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल जवळा ॥३॥

### मुमुक्षूस उपदेश.

५२१. सुखसोजवळ मोतियाचें लेणें । दिधलें जाई जणें बाईये  
वो ॥१॥ देशी नाही देशाउरी नाही । हाटणीं नाही तें पाटणीं  
नाहीं ॥२॥ लक्षाचेनि लाभें जोडलें निधान । बापरखुमादेविवरा  
विठ्ठल जाण ॥३॥

५२२. अनुभव रहणीविण कायसैं श्रवण । गर्भ अंधु नेणे रत्न-  
किरण ॥१॥ गेले मेले काय सांगाल गोष्टी । स्वयें आत्मज्ञानी घाला  
परमात्मीं मिठी ॥२॥ जीवा जीवन अंतरीं बाहेजु निर्धारीं । सर्व  
निरंतरीं पूर्ण भरित ॥३॥ बाह्यजु प्रवृत्ति अंतरीं निवृत्ति । उभयतां  
गति एक आहे ॥४॥ प्रसूतिकाळीं व्याली वांझ आपत्यजवळी ।  
वांझ व्रीडा विनोदें रळि खेळतसे ॥५॥ अनुभव रहणीविण जाला  
भगवा दिगांबर । जैसा नमवरु हिंडे हाटाविदीं ॥६॥ तीर्थक्षेत्र व्रत  
दान यागादिक साधन । अनुभव रहणीविण शून्य धिक् गेले ॥७॥  
सगुण निर्गुण पाहीं या दोहिमाजि होऊनि राहीं । तरी निवसि  
ठाईच ठायीं अरे जना ॥८॥ सगुण निर्गुण पाहीं जया पासूनि ।  
ते राहे अनुभउनी येर काउगेनि रया ॥९॥ बापरखुमादेविवरु  
विठ्ठलेंसि एकांत । द्वैताद्वैताची मातु उरेंचिना ॥१०॥

५२३. स्वरूपवबोधु बोधु कां फावला । इंद्रियीं डवरिला प्रेम-



भावो ॥१॥ जाणते निवाले नेणते गुंतले । भजनेचि गोविंदे  
विसर जावो ॥२॥ शांतता समता निवृत्ति उदार । वर्षोनी उ-  
द्गार देतु असे ॥३॥ ज्ञानदेवा धीर घटमठी सामा । अधऊर्ध्व  
व्योमा हरी दिसे ॥४॥

५२४. सायुज्यसदनीं ज्ञानाचा उद्गार । विज्ञानें अमर पावताहे  
॥१॥ साधनबाधन धन गोत वित्त । हरिविण हित मनीं नाहीं ॥२॥  
मार्गीचा कापडी धरुनियां वोडी । ईश्वरीं उघडी उडी घाली ॥३॥  
ज्ञानदेवा सिद्धी साधन सपूर । कलेवर कापूर मुरालेसे ॥४॥

५२५. आवो कमळनयनीं चांदिणें भासिलें । तयामाजी एक  
निराकार देखिलें ॥१॥ देहीं नव्हे तेंहीं नव्हे । कांहीं नव्हे तोचि  
पैं होय ॥२॥ बापरखुमादेविवर नव्हेताचि पैं जाला । होऊनियां  
फावला फावो सरला मे माये ॥३॥

५२६. मेरुपरतें एक व्योम आहे । तेथें एकु पाहे तेजःपुंजु ॥१॥  
तेज नव्हे तेजःपुंजु नव्हे ॥२॥ शितळ नव्हे शांतही नव्हे ॥३॥ बापर-  
खुमादेविवर विट्ठलही नव्हे । नव्हे तो होये चतुर्देंविण ॥४॥

५२७. पाहतां पाहणें दृश्याही वेगळें । तें कैसें आकळे ब्रह्मतेसि  
॥१॥ पाहे तेंचि पाही नाहीं तें काई । गयनीच्या पायीं तूंवी होसी  
॥२॥ स्वरूपीं रमता हृदयस्था आप । तयाचें स्वरूप आदि मर्थ्यें  
॥३॥ बापरखुमादेविवर सगुणी नमाये । निर्गुण दिसताहे  
जनीं वनीं ॥४॥

५२८. त्रिपुटी उलटु निर्गुणी अरुत । पाहतां दृष्टांता भेदु नाहीं  
॥१॥ भेदु अमेदु अवघाचि गोविंदु । बिंबे बिंब छंदु हरि लीळ ॥२॥  
नाहीं आला गेला शब्द पैं दृष्टांतें । दृश्यमदृश्य भूतें एकतत्त्वीं ॥३॥ बा-  
परखुमादेविवर अर्धऊर्ध्व शेज । वेगीं तूं उमज अरे रया ॥४॥

५२९. व्यक्ताचे अव्यक्तीं पाहतां पैं न दिसे । आपीं आप रसें व्यक्त  
हरी ॥१॥ बाहेजु भीतरीं आदिमध्य ऊर्ध्व । हृदयीं सन्निध बिंबलासे  
॥२॥ ऐसीये दशे ते अव्यक्त भुंजसी । मी माझ्या मोहासि सांडी स्म  
॥३॥ बापरखुमादेविवर व्यक्त व्यक्ती अव्यक्त । अवघें संचित  
हरी आहे ॥४॥

५३०. नित्यता समाधि असोनि पै साधी । मायेची शुद्धि पुसे  
रया ॥१॥ साधन विधान पुजा अनुष्ठान । नित्यता कीर्तन सोहंभावे  
॥२॥ स्मरण विलास तत्त्वी तत्त्व हाला । उपदेशु बोला बोलें नये ॥३॥  
ज्ञानदेवा सिद्धि नित्यता समुद्धि । जीवशिखबुद्धि समाधि त्याची ॥४॥

५३१. पाहोनियां दिठी नवजाय भूली । मायेची घरकुली  
खेळतुसे ॥१॥ माया मन पाही मायेसीही पर । परते सत्वर नि-  
मिष्य नाही ॥२॥ खेळतां बाहुली स्वप्नाचि वर्तवी । रावोरंक  
दावी भेदबुद्धी ॥३॥ बापरखुमादेविवर अभेदु हे अभिन्न । हरि-  
रूपी लीन जीवशिवा ॥४॥

५३२. अहंते न पाहें नाही तेंची पाहें । भुलिसवें जाय काय  
करूं ॥१॥ सोहंभावे सोकरी कोहं भावें हो करी । पाहें दुरीच्या  
दुरी एकतवी ॥२॥ आदि हें माजिठें रूपी रूप पैठें । असोनियां  
द्रष्टे न पाहें भुली ॥३॥ बापरखुमादेविवर भुलिंभुलरे हरी । माजिठा  
श्रीहरी आपरूपें ॥४॥

५३३. जनवन हरि न पाहतां भासे । घटमठां दिसे तदाकार  
॥१॥ फिटती भुररे धुम उठी तेज । अक्षरीं उमज गुरुकृपें ॥२॥  
खुंटलि मुक्ती राहिले अव्यक्ती । एकरूप ज्योती तदाकार ॥३॥  
ज्ञानदेव क्षर अक्षर उमजे । बापरखुमादेविवर हृदयीं विराजे ॥४॥

५३४. दिव्य औषधीची वार्ता ऐकोनीयां कानीं व्याधी टाकी  
तनु । घालियाचें सुख भुकेला जेवि जाणे कैसें निवे त्याचें मनु रया  
॥१॥ सुखाचा अनुभव कैसेनि जाणावा । भेटिचें आर्त सकळांसही  
सारिखें होईजे देखा ॥२॥ आपण झालिया जागा नलगे सां-  
गावें । बापरखुमादेविवर विठ्ठल भेटलिया । तरि तुझीं तुटतील सक-  
ळिक विदामें रया ॥३॥

५३५. सर्वंग देखणें हाचि भावो जाण । येर निकारणें वायां  
बोझें ॥१॥ शक्तीचा पडिभर वाहासिल वायां । श्रीगुरुपाया शरण  
जाई ॥२॥ नसंडी वेदसिंधु सांडी मांडी कर्म । उपायीचा धर्म करूं  
नको ॥३॥ बापरखुमादेविवरदेखणा सर्व दृष्टी । तेथें प्रपंच  
गोष्टी मुरालिया ॥४॥

५३६. संसारकथा प्रपंच चळथा । मनाचा उलथा विरळा जाणे ॥१॥ होतें तें पाहीं नव्हे तें घेई । द्वैतबुद्धि ठायीं गुंफों नको ॥२॥ चित्तवृत्ति ध्यानीं मनाची निशाणी । भ्रमभेद कारीं ऐकों नको ॥३॥ ज्ञान-देव गंगा निःसंगाच्या संगी । पावसी अभंगा भेदराहित ॥४॥

५३७. येथें तेथें दुरि तो नांदे मंदिरीं । आत्मा चराचरीं एक-पणें ॥१॥ ऐसा पाहें दृष्टि चैतन्याची सृष्टि । तरि सुदर्शन घराटीं आपेंआप ॥२॥ जात जात पणें प्रपंच शोधणें । गाळुनियां गगन हंस घेई ॥३॥ ज्ञानदेव संघी साधूनियां सिद्धि । छपनाची संघी टाकुनि गेला ॥४॥

५३८. शांति क्षमा दया निवृत्ती निर्विग्न । होउनी सर्वांग आत्मा-भोगी ॥१॥ नाही अंतरूप सर्वही चैतन्य । चिदानंदघन बिंबलेंसे ॥२॥ मायीकवृत्तीचा झणीं धरिसी संग । इंद्रियांचा पांग सांडीं रया ॥३॥ ज्ञानदेव हाणे कल्पना काजळी । दिपीं दीप्तेळीं पा-जळी वो जगीं ॥४॥

५३९. असार वेईजे सार पारखुनियां विचार । जेणें तुटे येरझार मरणजन्मीं ॥१॥ तें रूपस रूपडें पाहतां न संपडे । हृदयीं सांपडे ज्ञान गोष्टी ॥२॥ सांगता अनुमान अद्वैत सार पूर्ण । ज्ञानाज्ञानी सज्ञान विरळा जाणे ॥३॥ ज्ञानदेव सोपान सांगितलिया संपन्न । हरितचव अनुप्रमाण लाधे पूर्ण पुण्यें ॥४॥

५४०. निर्मिला म्हणसी परेचा विस्तार । तेथें हा विचार वा-यांविण ॥१॥ पर नाही तेथें अरुतें कैचें । आदिमध्य साचें कळिका हरी ॥२॥ नाही तें सन्मान विकृति उपरसु । त्या दिपीं दीप समु शेजेबाजे ॥३॥ बापरखुमादेविवर परेसि परता । हा विचार अरुता दिसे भान ॥४॥

५४१. संज्ञानी पाहतां अज्ञानी तत्त्वता । अज्ञानी अमृता सद-गुरु जाणे ॥१॥ गुरुगम्य सत्ता शिष्य होय सरता । पूर्णी पूर्ण हातां ब्रह्म येत ॥२॥ आदि मध्य घर हरीचा शेजार । हरिविण आर नाही कोठें ॥३॥ ज्ञानदेवीं चित्त गुरु धर्म चित्त । अवघें जिवित हरी केला ॥४॥

५४२. मनाची सृष्टि स्वप्न वर्तवी दृष्टी । अळंकारलें उठी गंधर्व-  
नगर ॥ तेथिचिये राणिवेसाठीं कां भ्रमु धरितासि पोटीं । जेथें पाहतां  
पाहणें नुठी तोचि होई ॥ ह्मणोनि देखणीया जवळीके कीं दृष्टिविण  
सुके । तैसें स्वानुभवे स्वानुभव मावळे ज्याच्या ठायीं ॥ ते अवस्थे-  
विण दृष्टि गोचर होई वेगीं । ते देखणेचि दृष्टि विट्ठल रया  
॥१॥ तुजें तूंचि विंदान जाणोनि पाहीं । आपें आपवीण  
विचार नाहीं ॥२॥ म्हणोनि एकमेक मज आठवे आठवेचि विस-  
रोनि फावे । पै देहद्वयभाव विरोनि जाय ॥ तेथें पदत्रयाची मांडणी  
कीं तत्त्वत्रयाची वाणि । या पांचांतें जेथ न फावे ॥ कमेंद्रिया ज्ञानेंसी  
ज्ञानेंद्रिये जो नेमेसी । तंव ते विस्मो करुनि पाहे ॥ सुखस्वानुभवादुःख  
प्रकाशलें तें सुख केव्हां फावे । याचिया गुणागुण न गुंतिजे हृदयीं  
सुखावोनि तेचि तूं राहें रया ॥३॥ मग आंगें शेजबाज कीं हे बाह्येंद्रियांचे  
उपभोग मानिसी साच । जरी सोंग स्वप्नांचें असे ऐसें जाणतां  
सिदसुरा होसी दातारा या स्वप्नांच्या वोरबारा बापा वोथरसि  
कांपा ॥ म्हणोनि बापरखुमादेविवरविट्ठल उघडे डोळांचि निधान  
देखिजे तंव मार्ग सोपा । म्हणोनि जेथींच्या तेथें पाहतां याविण  
नाहीं दुजें । वायां खटपट करिसी बापा रया ॥४॥

५४३. शून्याशून्य धार शून्यज्ञेजे हरी । शून्यामाजि घरीं  
बिंबलासे ॥१॥ आधीं आप पाहीं शून्याशून्य देहीं । मग उमजोनि  
ठायीं घेईजे सुखें ॥२॥ शून्य ते काई शून्याशून्य पुशिलें । हृदय-  
स्था जालें कोण्या गुणें ॥३॥ बापरखुमादेवीवर विट्ठल अवघा ।  
शून्याशून्य वेगा ज्ञानघन ॥४॥

५४४. ज्ञांति दिसे ओहं पर दिसे सोहं । क्षमा हे कोहं कारुण्य  
सदा ॥१॥ स्नेहाची दिवाळी फेडुनि काजळी । या दीपें वोवाळी  
जीवशिक्ती ॥२॥ ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान दृश्याग्रथा दीपी । रूपीं रूपस्थिति  
अंकुरलीसे ॥३॥ बापरखुमादेवीवर विट्ठल साच । मी माझे आहाच  
वायांवीण ॥४॥

५४५. साउमा जंव जाये तंव हृदयींच आहे । चित्ता विकासुनी  
पाहें चित्तामाजी ॥१॥ तंव चतुर्भुज हरि हृदयमंदिरीं । तथा नमन

करीं विज्ञानेसी ॥२॥ शांति धरुनि वाही आपेआप पाही । नमनीं  
निर्वाही न्याहाळिला ॥३॥ ज्ञानदेवा रूप बिंबोनी समीप । प्रपंच-  
दुःख रूप सुख जालें ॥४॥

५४६. औट हात चर्म देह बांदवडी । त्रिगुणाची घडी नुगवे  
रया ॥१॥ सौकरितां धाया काय करील माया । श्रीगुरुच्या थायां  
विरुळा जाणे ॥२॥ सोहंकरा सोहंकरा हरि पोकारा । वायांच मा-  
येचा वारा भरुं नका ॥३॥ सप्तद्वीप पृथ्वी नव खंड देव । स्वर्ग-  
भोगभाव राणिव व्यर्थ ॥४॥ ज्ञानदेवा सार हरिपंथ पार । एक-  
तत्त्व उच्चार तिहीं लोकीं ॥५॥

५४७. दीपकेमाजि दीपक दीप्ती सतेज । बिंबोनि सहज बिंबीं  
व मिळे ॥१॥ बिंब नाहीं पाहासील काई । ठायींच्या ठायीं होऊनि  
राहीं ॥२॥ सर्वां सर्वरस समरसोनी आहे । उभारुनी बाहे वेद सांगे  
॥३॥ ज्ञानदेव निर्जां निजोनि सहज । देहींचा निर्लज्ज रुसला सये ४

५४८. जिणें देजनि देहीं निःशंक होईजे । मां मरणें मरण  
तयासि ह्याणिजे ॥१॥ जिणें तें काई मरणें तें काई । जिणें मर  
दोन्ही चोजवेना ॥२॥ सिंधु बुडबुडा क्षणामाजि आटे । सिंधु बुड-  
बुडा कांहीं तें नाटे ॥३॥ बापरखुमादेविवराच्या पायीं । ज्ञानदेवो  
पाही मरण जाणें ॥४॥

५४९. सायखडियाचें बिक । अचेत करी परीपाक । जनदृष्टीचें  
कवतुक । स्फुरे वेगीं ॥१॥ तैसें हें देहरूप जालें । न होतेंचि होणें  
आलें । तंव सदगुरु जाणितलें । येथीचें रया ॥२॥ सतधनि म्हणे  
गुरु । जत सांभाळी विवर । ऐसेंनि तुज वोगर । वादिला ब्रह्मीं ॥३॥  
निराकार अलिप्त वसे । शरीरीं असतुचि नसे । एकतत्त्व मनोदेशें ।  
हृदयीं ध्यायें ॥४॥ सोडीं रसाची सोये । नको भुलों माया मोह ।  
सन्नाची दोहतु जाये । जीवन भातें ॥५॥ ज्ञानदेव म्हणे श्रीगुरु ।  
ऐसा सांगति विचार । मग ब्रह्मीं चित्तानुसार । निरोपिला सर्व ॥६॥

५५०. आपीं आप माये तेजीं तेज समाये । पवनीं पवन माये पृथ्वी  
जाये ॥१॥ हंस कोठें गेला तूं पाहो विसरला । भ्रमोंचि भुलला कोहं शब्दें

॥२॥ सांडीं तूं रे जाती होई रे विजाती । येणें रूपें समाप्ती प्रपंचाची  
॥३॥ ज्ञानदेवा घर विठ्ठल आचार । वेणीं पर पार हंसपावे ॥४॥

५५१. अनंतीं अनंत तत्त्वता तंव एक । विरळा जाणे एक  
विबताहे ॥१॥ एका तेजीं बहु बहु तेज दृष्टी । एकतत्त्व सृष्टि मेळु  
शिबी ॥२॥ तर्काचाही तर्क विवेक सकळ । तेणेंविण गोपाळ आ-  
कळेना ॥३॥ ज्ञानदेव जाणे प्रसाद निवृत्ति । मौन्याची  
मुक्ति वाट आहे ॥४॥

५५२. स्वभावे विचरतां मही । सम ब्रह्म दिशा दाही । एक  
एकला असे पाहीं । सर्वाघटीं बाईये ॥१॥ दुजें द्वैत हेतु सांडी ।  
एकतत्त्वसार सांडी । हरिविण इये पिंडीं । नाही वासु वो माये  
॥२॥ काय सांगों याच्या गोष्टी । अवघा दिसे हाचि सृष्टी ।  
विश्वरूप स्वरूप किरीटी । अर्जुना दिठीं दावियलें ॥३॥ ज्ञानदेवी  
दीप उघड । उजळुनी केलासे वाड । माया देवीं आह्मां नाहीं वाड ।  
अवघा गोड हरी आह्मां ॥४॥

५५३. बाहिजु भीतरीं भीतरलेपणा उरी । उरी उरैल साचारी जेणें  
निवविजे ॥ तेथचिया सारा मुसें मुसुल्या आकारा । सोय सांडू नको  
येरझारा चुकतील ॥१॥ सहज भक्तिसुख पावसी । जाणु असतां कां  
नेणु होतासी । मागिली ये तुटीसाठीं । लाभु ये खेपेचा मनुष्यपणा-  
चेनि मापे घेईजेसु रया ॥२॥ येकवटु वटवटाच्या पोटी । बिर्जा  
विजा आंतवटु आपण पै । तिहीं रजीं रजु सरे सरोनियां जें उरे  
तैसें एकसरां धुरें तूं अनुसरें पां ॥३॥ रविरश्मीचिया तेजा । कवण  
बैसविलिया वोजा । कैशा सांगती त्या गुजा सामवेळणें ॥ जळीं  
तरंगू भेदु तैसा परमात्मा परमानंदु । ऐसा सांडूनि गोविंदु झणें वि-  
ल्या जासी ॥४॥ जळें जळ पियीजे तेथें काय उरें दुजें । ओघें ओ-  
चुचि मिळिजे बाप सागरापोटी ॥ सिंधु नेणे अव्हांटा नदीचिया  
वाटी । तैसा करीलर हरि सांठा तुज आपणामाजि ॥५॥ तेथें जगचि  
धरतलें जग जगपणा मुकलें । मोहो अभावीं उरलें उरतां ठायीं ॥  
तेथें सिंधुचि अवघा अवघेपणें नये मात्मा । यापरी लागवेगा हरी  
भावसी रया ॥६॥ ऐसे सुखाचे सौहळे माजी सुख प्रेमवोळे । कवण

सुख बोले सुख सुकाळे मातलें तें ॥ तेथेंमी तूं सरे सेखां भक्त तोही नुरे  
शिवां शिव विरे मोहरे जालया रया ॥७॥ अमृतीं अमृता गोडी  
बोल बोलतां बोबडी । पुण्य मनोधर्मी गुडी उभारिली जेणें ॥ अमर  
वोधाचेनि वोधे अफाविजे जिवलगे । बापरखुमादेविवरा । विठ्ठलासंगें  
सांपडलें ॥८॥

५५४. दृष्टीचें सुख अंतरीं देख । ओंकार अरुष बोलताती ॥१॥  
बाहुलें ऐकसीं बिंदुलें न देखसी । कोंदलें चौपासी सांवेरेना  
॥२॥ तें आतु ना बाहेरीं आणि अभ्यंतरी । एकलेंचि निर्धारों  
वसतसे ॥३॥ उफराटिये दृष्टी निवृत्तीच्या शेवटीं । ज्ञानदेवा भेटी  
होउनि ठेली ॥४॥

५५५. सांगेन तें ऐक दाविन तें पाहें । या मनाचि मूळ सोय  
आठवीं पां ॥१॥ आठवितां तूं तया ठकासिल कैसा । सांजवेळें  
लाहोसि उदो कां जैसा ॥२॥ बुडोनियां राहीं आनंदसागरां । आठ-  
वितां असे जन्मवरी रया ॥३॥ पडतासि दृष्टी निवृत्तीच्या चरणीं ।  
मा ज्ञानदेवो मनीं धरुनि ठेला ॥४॥

५५६. जिता जिणें लागे गोड परत्रि ते अवघड । आवधि-  
याहुनि तनु वाड मरण भलें ॥१॥ जिता मरिजे मरोनियां उरिजे ।  
इतुलें जाणिजे तरि जपणेंचि नलगे ॥२॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठ-  
लाच्या पायीं । ज्ञानदेव पाहीं मरण सांगे ॥३॥

५५७. देखणें देखाल तरी हरे मन । सामावलें जीवन मुक्तरत्न  
रया ॥१॥ भला भला भलारे ज्ञाना । निवृत्ति आपणा दावियेलें ॥२॥  
गुरुमुखें ज्ञान पाविजे निर्वाण । तें निवृत्ति झणें ज्ञाना पावसील ॥३॥

५५८. सकळहि कळा बिंबोनि निराळें । तें तूं घेउनि उगलें  
राहें रया ॥१॥ तें तत्त्वता तत्त्व घेईका एकत्व । या मना महत्त्व  
देउनियां ॥२॥ निराळ निराकार पाहे तें अपरंपार । तें तूं परात्पर  
होउनि राहें ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल सकळहि कळा प्रकाशकु ।  
तोचि सर्व व्यापकु जाणोनि राहीं ॥४॥

५५९. जगत्र धांवताहे सैरा म्हणोनि धांवसी । थोर कष्टलासी  
वायांविण ॥ धांवोनि जावोनि काय करिसी । सहज अहर्निशी

भेटी नाही ॥१॥ जीव जाणवेना जीव जाणवेना । जिवाचें वर्म तें चोजवेना ॥२॥ जिवाशिवां दोन्ही भिन्न भेदु नाही । विचारुनि पाहीं हृदयामाजी । जिऊ सर्वांठायीं असे योगिया न दिसे । कुडी सांडुनि वसे कवणे ठायी ॥३॥ जिऊ जैसाचि आला तैसाचि गेला । तो कोठें सामावला जाणतेनो ॥ ज्ञानदेवो म्हणे जिऊ कोठें गेला । जिवा जन्म जाला कवणे ठाई ॥४॥

५६०. भलें बोलोनि दाविलें मज । आत्मज्ञान सांगेन तुज ॥१॥ मनाचा प्रकाश थोर । मनेंचि ब्रह्म उजियेडु ॥२॥ निवृत्ति सेवियेला सुघड । तेणें मज जाहाला ब्रह्माचा पाडु ॥३॥

५६१. आपणासि आपण उपदेशु कीजे । गुरुमुख बाझीजे तेंचि तूं ॥१॥ मी तें कवण हें तूं जाण । बुझें निर्वाण तेंचि तूं ॥२॥ सिद्धचि सांडुनि निघसी अनानी ठायीं । तूं रिघेपां सोई संताचिये ॥३॥ जें तपाव्रताचे ठायीं तें येथेंचि पाहीं । परि तें ठाईच्या ठाई म्हणे ज्ञानदेवो ॥४॥

५६२. पाहणे पाहाते सांडुनि निरुते । पाहिलिया त्यातें तूंचि होसी ॥१॥ तोचि तूं आपण तत्त्व तें तूं जाण । नलगे साधन आन कांहीं ॥२॥ भानुबिबेवीण भासलें तम । ज्ञानदेव धर्म अनुवादला ॥३॥

५६३. तूं तो माझें मी तो तुझें । ऐक्य जालें तेथें कैचें दुजें ॥१॥ तूं हो मी गा मी तो तूं गा । अज्ञानें बापुडीं नेणती पै गा । ॥२॥ सगुण होतें तें निर्गुण झालें । सगुण निर्गुण एकचि जालें ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने परतून पाहीं । जीवाचा जिवनु कवणीये ठायीं ॥४॥

५६४. अमोलिक रत्न जोडलें रे तुज । कारें ब्रह्मबीज नोळखसी ॥१॥ न बुडे न कळे न भीये चोरा । ते वस्तु चतुरा सेविजेसु ॥२॥ ज्ञानदेवो ह्याने अविनाश जोडलें । आणुनि ठेविलें गुरुमुखां ॥३॥

५६५. पढियेंतें कीरु जाणसी तरि तो ठावो दृष्टीसी दुरी । सिधुसी मोकारेविण प्रतिबिंबासी चेतना लाहे ऐसें कीजे रया ॥१॥ आवडी वेचुनियां डोळियां पुढें रितां कां रिगतासी । तूंचि तूं सर्वाभूतीं ऐसें जरि जाणसी तरि साचे भेटी केउता जासी रया ॥२॥ अरे हा दुजेविण खेळु मांडिला हरिजैत अनुठायीं नाही । बापरखुमादेविवरा विठला तुज जाणतयासि काय जाणणें रया ॥३॥



५६६. मन सुरे मग जें उरे । तें तूं कारे सेविसिना ॥१॥ दि-  
सतें परि न धरवे हातें । तें संतातें पुसावें ॥२॥ तेशींची खुण वि-  
रळा जाणे । निवृत्ति प्रसादें ज्ञानदेवो ह्याणे ॥३॥

५६७. व्रतें तपें तीर्थें तंवचि वरी गर्जती । जंव देखिलें नाही  
तुज्जां तूतें ॥ जेथे वेदा मौन्य पडे श्रुति नेति नेति म्हणानि बहुडे ।  
तें सुख वाडेंकोडें भोगिजेसु ॥१॥ नाही आषण पै सौरसु कं करिसी  
हव्यासु । लटिकाचि मायाभासु मिथ्या भ्रमु ॥ सिद्धचि असतां  
करिसी साधनाची वाड । सुख सांडुनी दुःख वाड भोगितासी रया  
॥२॥ या विश्वायेवडा जमडंबर पसारा । देखोनियां सैरा मन धावे  
तुजें ॥ मृगजळ देखोनि मृगे आलीं टाकोनि । जीवन म्हणौनि  
तान्हा फुटोनि मेलीं ॥३॥ आतां तुज नलगे कष्टावें जें असेल  
स्वभावं । नेमिलें देवें तें न चुके ब्रह्मादिकां ॥ उमप सांडुनि करिसी  
दैन्याचे डोहळे । निधान देखोनियां डोळे वायां झांकूं नको ॥४॥ थोडें  
हें सांडीं परीतें बहुत तें घेईजे अरीतें । जें चाळितें तूतें आणि  
विश्वातें ॥ मार्गें जें केलें तें अवघे यांतुचि निमाले । आतां पाहतां  
तुझियेनि बोलें बंधमुक्त रया ॥५॥ पुत्र कलत्र वित्त हा तो  
मिथ्या मोहो । आतां आपुलासाचि वाचो मानेल तुज ॥ नखा-  
पामूनि शिखा व्यापूनियां आहे । बापरखुमादेविवर विद्रुल हृदयींचा  
ध्यायिं सुखें रया ॥६॥

५६८. नाही तें तूं काय गिळिसी । आत्मा वोळखोनि होय  
तत्त्वमसी ॥१॥ सांडी सांडी समुणाची भ्रांती । तूंचि निर्गुण आ-  
हामी तत्त्वमसी ॥२॥ रखुमादेविवर विद्रुल घंढरीयेसी । कांहीं न  
व्हावा अवघा होसी ॥३॥

५६९. पाहाणेंचि पाहसी काय पाहणें तेथें नाही । पाहाणेंचि  
पाहीं पाहणें रया ॥१॥ खुंटलें बोलणें बोलीं बोला । बोळचि मौन्य  
ठेल मौन्यामाजि ॥२॥ बापरखुमादेविवरा विद्रुलाचिये खुणें ।  
अनुभविया बोलणें पारुषलें ॥३॥

५७०. पिंड निर्माण जीवकळा सरिसी । गति प्रवेशीं कैसी  
जाली ॥१॥ तेथींची रचना न कळे हो देवा । अनुभवान्ना ठेवा

काढुनी पाहें ॥२॥ वरपंगाचें लेणें लेवविसी जाईजणें । परी घरां-  
तलि ठेवणें नुमगसी ॥३॥ अणुचें प्रमाण न साहे डोळां । कैसा  
मुक्तीचा सोहळा घेवों पाहसी ॥४॥ जळीं नांदला तो तरंगी उमटला ।  
मिळोनियां गेला सागरासी ॥५॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठला उदारा ।  
ज्ञानाचा वेव्हारा होई बापा ॥६॥

५७१. कापुरा अग्नि जेह जाला । मी नाहीं तेथें काय उरला  
॥१॥ मी नाहीं तेथें कवणिये ठायीं । देखत देखत पाही भुललासी ॥२॥  
बापरखुमादेविवर विठ्ठलीं खुण । जाणते जाणती ते अनुभविये ॥३॥

५७२. स्वप्नाचेनि भ्रमें धरिसी स्थुलाकृति । परि सिद्धि नव्हे  
सत्य स्वाच्या पायीं । कारण महाकारण लिंग आणि चतुष्टय । हे  
शाब्दिक उपाय बोलों ठाती ॥१॥ येक नाहीं तेथें दुजें कायिसें ।  
देहद्वय पाहातां दुजें न दिसे ॥२॥ तेचि ते संकल्प स्थूल नैश्वर्याचें  
मान । त्या ह्मणती कारण नवल पाहीं । महाकारण लिंगदेह शा-  
ब्दिकीं धरिला । तो शास्त्रज्ञीं पाहिला अर्थी साही ॥३॥ बापरखुमा-  
देविवर विठ्ठलुचि देहीं । अवस्थातीत पाहीं तोचि एक । निवृत्ति-  
रार्ये अंजन लेवजनि पायाळा । निजसदन तें विश्व जालें ॥४॥

५७३. बोधलिया अंजनासी पायाळू हा काय । निधान जवळी  
आहे परि शब्द नेणें ॥ परादिकां वाचा मौन पडिलें जाण । तेथें  
पायाळाची खुण कोण लेखी ॥१॥ सुखाचा संवाद आपण्यामाजी  
पाहीं । देहींचि देही विदेही होऊनि ठेला ॥२॥ आविकल्पवृत्ति भाउ  
संकल्पें हा नातळे । कर्म तथा न मिळे करिजे कोणें ॥ बापरखुमा-  
देविवर कर्ता कर्म न पडे काहीं दृष्टी । वायांचि भ्रमें बांधलासी  
सृष्टी रया ॥३॥

५७४. श्रुतीं सांगितलें उपनिषदीं अनुवादलें । आह्मां लाधलें  
निरुतें वर्म ॥ अनुभवं गोविंदु करितां अनुवादु । परब्रह्म आनंदु  
तरि तें नव्हे ॥१॥ बोलिजे तें नव्हे दाविजे तें नव्हे ।  
गुरुमुखीं पाहावें परमानंदें ॥२॥ अरूप परि बरवें दिसे । भी-  
तरीं कैसें विनवीतुसे ॥३॥ अनुभविया प्रति बोलिजे लक्षण । ज्ञानदेवें  
खुण सांगितली ॥४॥

५७५. निर्गुणाची वार्ता सगुणीं मांडिली । सगुण निर्गुण दोन्ही  
एकरूपा आलीं ॥१॥ सगुण नव्हे तें निर्गुण नव्हे । गुरुमुखें चोजवे  
जाणितलेंपां ॥२॥ रखुमादेविवरु साकार निराकार नव्हे । कांहीं न-  
होनि होये तोचि बाईये वो ॥३॥

५७६. प्रकाशें देखिलें त्याहुनी वेगळें । नाही तें धरिलें सोहं  
मार्ग ॥१॥ या मार्गापर्थीं तूं तुझें नाही । बिंब हारपलें तें तत्त्व  
पाहीं ॥२॥ बीजाचा प्रकाश तुझा तूं नेणसी । हारपलें मन हें दाही  
दिशीं रया ॥३॥ पुराणप्रसिद्ध निवृत्ति लावलें । गुरुमुखें लक्षीं  
चोजवलें रया ॥४॥

५७७. आलाडु आडु पालाडु आडु मध्ये वाहे पाणी । तिहीं संधि  
खेळु मांडिला सितादेवि राणी ॥१॥ सुखाति चांदिणें राती । बहुतें  
खेळती येकु देखो ॥२॥ खेळतां खेळतां नवल पाहे देखणा खिर  
खाये । सांपडे तें कोण्हा न संगे भोग्या शिवोन राहे ॥३॥ भोगिया  
शिवोन उतरला डायीं । ज्ञानदेव सांगे निवृत्तीच्या पायीं ॥४॥

५७८. एक पाहातां दुजें गेलें । शेखीं पाहातां सर्व शून्य जालें  
॥१॥ पाहातां तयाचा विचार । निवृत्ति जाणे तो श्रीगुरु ॥२॥  
एक मूळ एक आदि । शून्य मांडिली उपाधी ॥३॥ निवृत्तिदासाचें  
बोलणें । जाणा मीपणा उमाणें ॥४॥

### बाळक्रीडा.

५७९. गोकुळीं कमळ विस्तारलें साचें । ध्यान श्रीधराचें करि-  
वया । यमुनेच्या पावळीं मूर्ति देखिली सांवळी । चिदाकाशीची  
वोतली प्रेमतनुगे माय ॥१॥ आवडीचें बालभ ब्रह्म पुंजाळलें । गो-  
पवेषें गाई राखे । कांबळीची बुंधी धेऊनि कल्पद्रुमातळीं । क्षि-  
भंगी ठाण मांडियलेंगे माय ॥२॥ योगमायेचेनि विलासे उभा दे-  
हुडा पाउलीं । तेथें दीप्ति जें उदेली तेजाकारें ॥ अंगुष्ठीं अंगुष्ठ स्था-  
पिलें मूळपीठ । सुनीळनभाचेनि काळीवटे अंगोळियागे माय ॥३॥  
शेष शुदारी विसंचला कीं भूमि पांवा ठेविला । तोचि विन्यस्त उ-  
भारला तेजःपुंज ॥ कुंकर्मपिंजरिचेनि सळे मा पर्वती रातोत्पळें । त-

ळवाचे रंग बाहळे पाऊलीं श्लाघेगे माये ॥३॥ चरणकमळीं कमळा  
 कैसी विराजली बाळा । तेथें जाला एकवळा ये कमळीं कमळा ॥  
 ध्वजवज्र अंकुश रेखा चरणीं वोळलीं पीयुषा । नखें सरळीं देखा  
 काळेपणाचेनिगे माये ॥४॥ घोटी सुनीळ निरावकाशें काश पाहातां  
 भासलासे । जानुजघन प्रकाशें नभ धवळलें ॥ कासे कसिला सोन-  
 सळा खवे आला मध्यस्थळा । रत्नजडित मेखळा शोभतसेगे माय  
 ॥५॥ द्वितीय कमळीं प्रजापती कीं रोमराजी झळकती । तेथें उप-  
 नली दीप्ति काळीं त्रिवळीची ॥ उदरवक्षस्थळ द्विजपद निर्मळ । स्त-  
 नचंद्र पोकळीं ढिसाळ काळिमा जैसीगे माय ॥६॥ उदधीचेनि प्रेम-  
 सळें आपाद वैजयंती माळे । वरी शोभताती सोहळे सगुणाचे ॥  
 दक्षनदीप्ति झळाळी रत्नकिळा मार्गें आली । दिसे हनुवटी बुजाली  
 प्रभेचेनिगे माय ॥७॥ प्रणवाचा मरिगळा पूजनासि आला भाळा ।  
 तुर्यसहित त्रिपुंड टिळा अर्ध ऊर्ध्व मात्रीं ॥ अभिनव महाकारणीं ।  
 पवनपंचकाचीं खंवणीं । कुंडलें पेरावाणी कर्णीं ढाळ देतीगे माय ॥८॥  
 माथां मोर पिसावेठीं गंडस्थळीं पडे दीप्ति । स्वयें विस्मित श्रीपती  
 तेजःपुंजगे माये ॥ तरुघोंस खोंविले शिरीं वेणु ठेऊनि अधरीं । नं-  
 द्रायाचा खिळारी बोज काय सांगोंगे माये ॥९॥ सप्तरंघ्री सप्तस्वर  
 चाळी अंगोळिया मनोहर । मुद्रिका शोभती साकार । रत्नजडितगे  
 माये ॥ तिया वेणुचिया किळीं । गोपि वेधल्या सकळा । अवधिया  
 जाल्या पै काळ्या । कृष्णरूपेंगे माय ॥१०॥ ऐसा नटनाट्य वेषधारी ।  
 सहित संवसडे वारिधारी । कैसा त्रिभंग कुसरी । उभा असेगे माय ॥  
 बापरखुमादेविवर विठ्ठल सुखाचें निधान । तें म्यां हृदयीं संपूर्ण सां-  
 ठविलेंगे माये ॥११॥

५८०. भक्तिचिया चाडा गोकुळाळी आला । त्याशी गौळणी  
 म्हणती वाल्हवा तुल्यगे माये ॥ आवडीच्या सुरवाडे परब्रह्म सुर-  
 वाडे । त्याशीं गौळणी खेळविती लाडें कोडेगे माये ॥१॥ गोजिरिया  
 कान्हो अपछंद सत्ता पाउलीं रंगे रंगनाथा । दृष्टीचिया डोळां सुख  
 निवडेना मागुतें ते वाचा वरणीचीं केवि आतां रया ॥१०॥ अठुळे  
 लेकिया ढाळ देती कानीं सुक्तें खेवणी हरि खवणिनी । अंतरिचिया

सुखा प्रगट दाविती देखा । ललाटी झळकती रेखा रत्नजडित पत्रे  
माथांगे माय ॥२॥ युगबंदु दिधला तैसा दोंदिलु मिरवला । नाभि-  
कमळीं प्रकाश जाला परमेष्ठी ॥ काटितटीं कडदोरा साजे त्या सुंदरा ।  
लोण उतरुनी पुरां वेदु मानसीं वसेगे माय ॥३॥ श्रुतिचेनि समागमें  
पाउलें गोजिरी । घागुरलीं प्रेम नेपुरें कैसी वोष देती ॥ अंदु वाकी  
नेवाळे पाय करीती बेंबिले । मुनिजनांचे सुखसोहाळे पुरवितसे मे  
माय ॥४॥ ऐसा आपुलिये लीळे आपणासींच खेळे । गौळणी भर-  
नियां डोळे कैशा पाहाताती ॥ अवघें कृष्णरूप भरलेंसे मानसीं ।  
बापरखुमादेविवरेंसी मिळोनि गेल्यागे माये ॥५॥

५८१. जटिल धुळधुसिर दोंदिल डोळसु अंगणीं बाळचंद्र  
खेळतां दिसे ॥ तें देखोनियां यशोदा माया पसरोनियां बाह्या ।  
तें क्षेम सांगावया वाचा कैची ॥१॥ वालभतें ब्रह्म गोकुळीं आ-  
नंदें । मोळियाच्या छंदें खेळतां दिसे ॥२॥ धुरधुर चालत भूमी  
पाय ठेवित । आंतु बाहिर दावित यशोदे माय ॥ तो नित्य पूर्ण  
ह्मणे कडे घेकांवो माय ॥ स्तनपान दे कासये वीसंगा घेउची माये ॥३॥  
दोनी चारी कणिका वक्रारविंदीं देखा । तें मुखमय का माहेर  
होता ॥ तें उचलोनि कपोळीं स्नेहें चुंबिती गौळणी । मांजयाची  
सिरयाणी ध्यानीं मुनिजनांगे माय ॥४॥ विश्व प्रतिबिंबाचें बिंब तो  
कान्हया वो साजणीं । त्यासी वीसंगा घेउनी गौळणी स्तनपान  
देती ॥ सर्वेचि कासाविस होती मा साचचीं कान्हया नाहीं तेथें  
यशोदा ते कैची ॥५॥ वेदशास्त्रा पुराणा आणि यज्ञतप दाना । श्रुति  
धांडौळितां मना ठावो नुरेचि ॥ मां मां ह्यापोनि गौळणी अंसोळिया  
घरिती । मां विस्मयो करिती चोख अचोखे माय ॥६॥ ब्रह्मां-  
दिकां लक्षां नये कल्प गेले युगे युगे । तो गौळणिया वीसंगा निघा-  
ल्लसे माय ॥ तें बाळ भावाचें की संत देवाचें । नवर्णवे वाचे दिपोदि-  
र्षीको माय ॥७॥ सांवळा सुजेडु कीं सुघेपरिस गोडु । तो या डोळ्यां  
अजियेडु डोळसु तो । त्यानें एके घेइजे देइजे एके पुजिजे । मां  
प्रीतिचेनि माजे नेणजे दुजेसे माय ॥८॥ हारवी कांई आपुलेपण  
न सांडितां गांवोगांवाचा होतु जातु । तैसा गोकुळीं गोपिनाथ

सकळ जनांगे माय ॥ कृष्ण परब्रह्म पुतळा कीं आनंदाची कीळा । तो  
हा भोगितां हे लीळा मदनाची गे माय ॥८॥ एक पावलों ह्मणती ते  
कांहींच नेणती । अनुसरल्या हातांतळीं पावा पावा ह्मणे निवृ-  
त्तिदामु हरी बापरखुमादेविवर विठ्ठल करील तें निकेगे माय ॥९॥

५८२. योगियां सुनीजनां ध्यानीं । तें सुख आसनीं नयनीं ॥१॥  
हरी सुख फावलेरे ॥ध्रु०॥ गोकुळींच्या गौळिया । गोपी गोधना सकळा  
॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलें । तें सुख संवगडिया दिधलें ॥३॥

५८३. पावया लुब्ध झाल्या पाबळा । गाई परे वळारे कान्हो  
॥१॥ विसरल्या चार विसरल्या पार । तल्लीन साचार कृष्णमूर्ति  
॥ध्रु०॥ पाण्या निघाल्या गाई चरती कळंबा ठाई । हांकितसे लव-  
लाहीं सवंगडा ॥२॥ ज्ञानदेवीं गाई हाकितु पावे सोई । हरिनाम  
दोही सत्राविये ॥३॥

५८४. गायी चालिल्या वनाप्रती । सर्वे पेंधा चाले सांगातीं  
॥१॥ वळि गोवळिया कान्होबा । यमुने पाण्या नेई तूं बा ॥ ध्रु० ॥  
पांवया छंदें परतल्या गाई । विसरल्या चारा तल्लीन ठायीं ॥२॥ ज्ञान-  
नदेव सर्वे सवंगडा लाठा । गाई हांकितो गोठणा तटा ॥३॥

५८५. माथे टेंकित बाह्या पसरित । डांगाचे आधार घेती ॥ध्रु०॥  
एक ह्मणती आम्ही उच्चिला पर्वत । बहुत मिळोनि काय नव्हतीरे  
॥१॥ बाहे कडाडित मनगटें लचत । म्हणोनि उठिले अवघेरे ॥२॥  
तयामाजि असतां न दिसे बाप । समर्थ थोर तुझी मावरे ॥३॥  
काळ आतुडे परि वेळु नातुडे । म्हणोनि रक्षिलें सकळारे ॥४॥ बाप-  
रखुमादेविवर विठ्ठल साच । म्हणोनि रक्षिलें आम्हारे ॥५॥

५८६. कल्पद्रुमातळीं ब्रह्म पुंजाळलें कैसें दिसतें सुनीळ तेजगे ।  
मज पाहातां वेणु वेदध्वनि बाद उमटताती सहजगे बाई ये ॥१॥  
आनंदें गोपाळ गोधनें राखे सीतळ यमुनेच्या पाबळीं । कर्मकाठी  
वरी घेऊनियां वळत्या देतुसे पांचाच्या मेळिगे बाइये ॥ध्रु०॥ ऐसा  
जिकडे तिकडे उभा राहोनि बाहो । हाणतो थोपे तयाचिया कर्मा  
होतिते निवृत्ति । काय पुरविल येवढें तपगे बाइये ॥२॥ गोवळेपणा-  
चेनि वेधें अमरीं सेविजे ऐसें बोलताति सवंगडे । येरुनि येराचिया

उच्छिष्टा झोंबती नेणों तया काय जोडेगे बाइये ॥३॥ मुनिजनां  
स्तवितां संतोष न पवे तो हुमलि घेतां हांसे । ब्रह्मादिकां बोलाची  
अक्षरें कोण जाणे प्रेम कैसें गे बाइये ॥४॥ ऐसा साहिदर्शनां वर्णितां  
पवाडु नाहीं । आणि गोवळेपणें वेष नवल सागों मी कायी । बाप-  
रखुमादेविवर विठ्ठलसेविलिया । वांचूनि नेणवे केलिया कांहींगे बाईये ५॥

५८७. नागोठणीं गोपाळ वळतिया देतो । कीं आनंदली गो-  
धनें ऐकोनि वेणुध्वनी तत्त्वतां । तुझी सांवळी सुंदर बुंधी न विसवे क्ष-  
णभरी तेंवि सुखीं सुख पाहंतां निजचित्तरया ॥१॥ आनंदल्या मनें  
पहा तूं निधान । जवळिल्या दिजध्यानें सांडूं नको ॥ ६० ॥ ह्य-  
णोनि कल्पनेचा उबारा मन संधीचा संधु भागु अनुसराया गोठणीं-  
चया । दुर्लभ शक्ति ते गोपवेषें नटले चैतन्य मांदुसेचें परादिकां  
नव्हे निजशक्ति रया ॥२॥ ह्यणोनि रखुमादेविवर सदसुखाची निज-  
वोल पाहें मीतूंपणा नातळे तो ऐसीयाचि बुंधी सखोल । निवृत्ति-  
रायें खुणा दाऊनि संकळ निज चैतन्य पाहे निखळ रया ॥३॥

५८८. हरि प्रेम सरोवरीं । कीडति ये मदन कुहरीं । प्रेम स-  
रोवरीये ॥१॥ चांदिणें निर्मळ । चंदनें धवळतिये । पैल वृंदावनीं  
वासुगा गोविंदु खेळतिये ॥ ६० ॥ प्रकृति भक्ति परमातु मातु मा  
परमहंसु । ज्ञानदेवो ह्यणे निवृत्तिदासु ॥२॥

५८९. गोंवळेपणाची बुंधी घेउनियां भेष । रिझविशी मानस  
यशोदेचें ॥१॥ त्या सुखें ब्रह्मांड थोडेंपां तियेसी । दुग्ध पै मागशी  
बाळपणें ॥२॥ ऐसें मोहियेलें जगभक्त अंतरंग । भावाचे सुरंग  
प्रेमबोधें ॥३॥ मज मानसीं सुख तुझ्या रूपीं वोलावा । सर्वेद्रियें  
दोहावा तुझ्या नामीं ॥४॥ जन हे विव्हळ तुजविण अविचार । गुं-  
पले साचार माया मोहें ॥५॥ आतां ऐसें करीं तुज मज सरोभरी ।  
प्रपंच केसरी होई रया ॥६॥ बापरखुमादेविवर सोपारा पै निळा ।  
निवृत्तीनें कळा सांगितली ॥७॥

५९०. लक्ष लावुनि अंतरीं कृष्णा पाहती नरनारी । लावण्य-  
सागर हरि परमानंदु ॥१॥ छंदें छंदें वेणु वाजे विभुवर्नी घनु  
गाजे । उतावेळ मन माझे भेटावया ॥२॥ ब्रह्मवियेचा पुतळा

गाई राखितो गोंवळा । श्रुति नेणवे ते लिळा वेदां सनकादिकां ॥३॥ भूतप्राप्तीचा परिशु तापत्रयाचा करीं नाशु । आड धरुनि गोपवेष्टु वस्सें राखे ॥४॥ रासक्रीडा वृंदावनीं खेळें इंदुवदन मेळे । उद्धरी यदुकुळें कुळदीपकें ॥५॥ निवृत्तिदासाचा दातार बापरखुमादेविवर । भक्तां देतो अभयकर क्षणक्षणांमाजी ॥६॥

५९१. गुणें सकुमार सावळें दोंदील पहाती पां निराळें केवीं वोळलेंगे माय । सुखें चैतन्याची बुंधी वोतली ब्रह्मादिकां न कळे ज्याची थोरीव । तो हा गोवळियाच्या छंदें क्रीडतु साजणी नबल विंदान न कळे माव रया ॥१॥ डोळां बैसलें हृदयीं स्थिरावलें मन जुठी तेथून कांहीं केल्या ॥ ध्रु० ॥ सच्चिदानंद पदीं पदातें निर्भेदीं । निजसुखाचे आनंदीं माये क्रीडतुसे ॥ तो हा डोळ्यां भीतरां बाहिजु अभ्यंतरीं । जोडे हा उपावो किजो रया ॥२॥ गुणाचे पै निर्गुण मंभीर सदसुखाचे उद्धार । जें प्रकाशक थोर सकळ योगाचे ॥ आनंदोनी पाहें पां साचे मनीं मनचि मुरोनि राहे । तैसें बापरखुमादेविवरा विठलें कीं मुसेमाजि अळंकार मुराले । श्रीगुरुनिवृत्तीनें दाविलें सुख रया ॥३॥

५९२. परब्रह्म सांवळें गोपवेशें निराळें । हृदयकमळीं स्थिरावलें काय सांगों ॥ कायावाचायनें पाहें जों पाहणें । तंव नवलव होय निर्गुणरया ॥१॥ नामरूपीं मोडी हेचि आवडी आतां । न विसंबे सर्वथा तुजलागीं ॥ ध्रु० ॥ जगद्वाळ प्रपंचमान हें तुज नातुडे हन । वायां भोगिसी जाण कारयाचें ॥ तुझीची बुंधी तुजचि न कळे याचें चोज । केवि वर्णिसी सहज गुणें रया ॥२॥ ह्यणोनि दृष्टि चोरुनि पडे मिठी । मन चोरुनियां पुढतापुढती तुजचिमाजि ॥ बापरखुमादेविवरा विठला उद्धार येणेंचि नाहीं त्रिशुद्धि । येणें निवृत्तिरायें खुणा दाजनियां सकळगुणीं गुणमतीत तुटली आधी रया ॥३॥

५९३. मदनमूर्ति तूं डोळ्यां आसुमाय जालासी । सेखीं कामिनिचेनि पक्षें तीं पुराणें पिशाच करिती रया ॥१॥ गोजिरिया गुण निधाना । बापा गुंतल्यापणाचिया साठीं ॥ वेदविदेही विचारितां तेथें । आगम काढिती आटी रया ॥ ध्रु० ॥ सायुज्यता जालीया मग साह-



स्थपण तेथें लोपे । अवयव अळंकार मुरालिया तेथें दृष्टि परमार्थ  
ओपे रया ॥२॥ तत्त्वपणाचेनि समरसें तेथें पुरोनि उरे तें शेष । बाप  
रखुमादेविवर विठ्ठलीं गगनीं नक्षत्र पडे नुरेचि तेथ रेख रया ॥३॥

५९४. सांगाति आमुचियारे । विद्वद पांवया छंदेरे ॥१॥ नाचे  
विनोदें कान्हारे ॥ विद्वद पांवया छंदेरे ॥२॥ निवृत्तिदासा प्रियोरे ।  
विद्वद पांवया छंदेरे ॥३॥

५९५. वृंदावनीं आनंदुरे । विठ्ठल देवो आळवितिरे ॥१॥ गो-  
पाळ रचलेरे । विठ्ठलदेवो आळवितिरे ॥२॥ निवृत्ति दासा प्रियोरे ।  
विठ्ठल देवो आळवितिरे ॥३॥

५९६. काळिये रात्रींचा चंद्रमा कीं सांवळीं बुंधी आह्वां ।  
काळिये वेळीं ते सीमा नवलावो । सुनीळ काळिये भरु मेघःशाम  
सांवर । तोचि नवलाहो हा धीर रया ॥१॥ आतां काळिये दिनु  
मज न स्मरेवो कांहीं । तुझें तुज पाहीं गान्हाणें रया ॥२॥ ह्योनि  
यमुन्म काळिंदीजळ सांवळें । योगिया शून्यातीत तटीं मिळे ।  
सुखिया सुखाचेनि कळोळें देखतसे ॥२॥ दिठि सांवळां भरु खुत-  
लासे मज नाठवे द्वैत काज रया ॥३॥ येणें सुख चैतन्य डोळ्यां  
होकां मिळणी । कीं नेत्रीं नेत्र उन्मळणीं तटस्थपणें ॥ हा सर्वांगअंग  
प्रत्यांग होउनियां जेथ विचारती मुनिजनांचीं मनें । तो हा रखुमा-  
देविवर पाहतां दिठीं आतां पुनरपि नाहीं येणें रया ॥४॥

५९७. भोंवरीं सांडुनि पांव ठेविरे गोपाळा । नाच चिदानंद  
सुख होईल सकळां ॥१॥ रंगु रंगलारे रंगु रंगलारे । आदि मध्य अंत  
त्रिगुणविरहित विश्वीं प्रकाशलारे ॥२॥ रंगु रंगला सुरंग जाला । पहि  
लिये रंगीं निवृत्ति भला ॥३॥ सुखीं सुख मुरे प्रेमें चिदानंद उरे ।  
बाप रखुमादेविवर विठ्ठले ॥४॥

५९८. तुझिये निवळीं कोटि चंद्र प्रकाशे । कमल नयन हास्य  
वंदन हांसे ॥१॥ हालकारे कृष्णा डोलकारे । घडिये घडिये घडिये  
मुज बोलकारे ॥२॥ उमा राहोनियां कैसा हालवितो बाहो । बाप  
रखुमादेविवर विठ्ठल नाहो ॥३॥

५९९. कोंवळे दुसडुसित मोतियांचे घड । शृंगारिलें गूढ जया

लेणीं ॥१॥ बैसोनियां रथीं सुरनर खेळती । देखोनिय पञ्चपति  
वेडावला ॥२॥ युक्ति खुटली वासना निमाली । कळां पै बैसली  
पद्मासनीं ॥३॥ होय कीं नव्हे ज्ञानदेव पुसती । आठवितां निवृत्ति  
भेटी होये ॥४॥

६००. पांवया छंदें तल्लीन गोविंदें । नाचती आनंदें गोपाळ  
कैसे ॥१॥ यमुनेच्या तीरीं गाई चारी हरी । गोपाळ गजरीं आन-  
दले ॥२॥ ठायीं ठायीं मातु पेंधा पै नाचतु । वाकुल्या दावितु हरी  
छंदें ॥३॥ ठाईं ठाती उभ्या विसरल्या माया । हाकितु लवलाह्या  
कृष्णहरी ॥४॥ ज्ञानदेवा जिवीं कृष्ण चिरंजिवी । गोपाळ रंजवी  
प्रेमभक्तां ॥५॥

### रूपकें.

गाईच्या रूपकानें हरीच वर्णन.

६०१. आधींचरे पाठीं प्रसवे । कैसी प्रतिदिनीं गाभासी जायेरे ।  
विजानियां वांझ झालीरे । ती उन्हाळां मासां वोळलीरे कान्हो ॥१॥  
दुहतां पान्हा न संवरेरे । पैल पर्वता सुटले झरेरे कान्हो ॥२॥ मोहें  
चाटावयाच्या चाडारे । दोहीं तयावरी पडेरे । वत्स देखोनि उफराटी  
उडेरे । तया केलिया तिन्ही वाडेरे कान्हो ॥३॥ तिहीं त्रिपुटीं हे  
चरतां दिसेरे । तिहीं वाडियां वेगळी बैसेरे । ज्ञानदेव हाणे गुरतें  
पुसारे । ते वोळतां लयलक्ष कैसेरे कान्हो ॥४॥

६०२. गायी तिचें निरंजनीं वाडेरे । तीसवें तिन्ही पाडेरे ।  
तिनें दैत्य मारिले कुवाडेरे । गाईचें सांगतां बहूत पवाडेरे कान्हो ॥१॥  
ते सांग पां घेनु कवण रे । तिसी नाहीं तिन्ही गुणरे कान्हो ॥२॥  
बापरखुमादेविवर विठ्ठले । ते उभी पुढडिकाचे द्वारीं कान्हो ॥३॥

६०३. तिही त्रिपुटी तिचे वाडेरे । सवालक्ष चरावया जायरे ।  
ते दैत्यापाठीं हुंवरत लागेरे । भक्ता घरीं दुभे सादुरांगेरे कान्हो ॥१॥  
तिचें नाम शांभवी आहेरे । तिची रूपरेखा ते कावरे कान्हो ॥२॥  
येकी चौमुखी गाय पाहेंरे । तिचा विस्तार बहू आहेरे । तिच्या  
नाभिकमळीं जन्म वासु सांगेरे । तिसी आदिपुरुष बापमायरे कान्हो

॥३॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल पाहीरे । ते भक्तां ओळली आहेरे । ते दोहतां भरणा पोहेरे । चारी धारा वर्षत आहेरे कान्हो ॥४॥

६०४. काळी कोसी कपिला धेनुरे । तिचें दुभतें काय वानूरे । तिसी बापमाय दोन्ही नाहीरे । ते असक्रिया वेगळी पाहेरे कान्हो ॥१॥ ती अखरींच चरेरे । सर्वसाक्षी वरती जायरे कान्हो ॥ ध्रु० ॥ पैल येकी सहस्रमुखीरे । तिहींहीनी येकी आहेरे । तिचीं नांवें अनंत पाहेरे । तिसी बापमाय कोणरे कान्हो ॥३॥ बापरखुमादेविवरी विठ्ठली पाहेरे । ते पुंडलिकाचे द्वारीं जायेरे । तिचें दुभतें अपरंपाररे । तें दुभतें सहस्रधारीरे कान्हो ॥४॥

६०५. आगरींचे क्षीर सागरीं पैल डोंगरीं दुभते गायरे । दोहों जाणे त्याचें दुभतें जेविल्याची मेलि मायरे ॥१॥ कान्हो पाहालेंरे कान्हो पहालेंरे नवल विपरित कैसें । जाणत्या नेणत्या झांसा पैचतुरा लागलें पिसें ॥२॥ पाणियानें विस्तव पेटविला । बारियानें लाविली वाती । आपें आप दीप प्रकाशला । तेथें न दिसे दिवस रातीरे ॥३॥ खोकरीं आधन ठेविलें । तेथें न दिसे माझी भाक । इंधनाविण पेटविलें । तेथें चुलि नाहीं राख ॥४॥ जाणत्या नेणत्या झांसा । पैल चतुरा बोलिजे ह्याळीं । निवृत्तिप्रसादें ज्ञानदेव बोले ठिवर पडिले जाळीं ॥५॥

६०६. साई खडियातें देखोनियां माते । तैसा संसारतें येत रया ॥१॥ सोय ध्यान उन्मनि पांचांची मिळणी । सत्रावीचे कानीं गोष्टी सांगे ॥२॥ दुभोनियां खडाणि नैश्वर्य ध्यान गगनीं । चेतलिया मन क्षीर देत ॥३॥ ज्ञानदेवीं समभाव क्षिगुणी नाहीं ठाव । आपेंआप राणिव साई खडिया ॥४॥

### टिपरी.

६०७. भवाब्धिसागरीं मांडिली टिपरी परि अनुहात वाजे गजरू वो ॥ ताळक छंदें उमटती पद वरि टिपरें टिपरीं गाजेवो ॥१॥ टिपरिया घाई गोपाळ भाई ॥ बुल्लुबुल्लु पाई नादु वाजे वो ॥२॥ ताळकछंदें वेगुआल्हादें टिपरीनादें वाजती वो ॥ सांडुनिओहं धरिलें सोहं तयासि टिपरे साधली वो ॥३॥ औटहात भूमिका नीट

ताळुं दे टिपरी धरी वो ॥ विरळा जाणे एथीचे खुणे टिपरें वाजे  
शिरी वो ॥४॥ एकदसणें टिपरें केणें ध्वनि गगनीं गाजे वो ॥ बाप-  
खुमादेविवर टिपरी गाजती घाई जाली टिपरियाजोगी वो ॥५॥

### हमामा.

६०८. हमामारे पोरा हमामा । घुमरी वाजे घुमामा ॥६०॥ घु-  
मरिचा नाद कानीं । घुमरी घाल्ले रानीं । रानीं सीतळ छाया । मेळी  
तुझी माया । मायेचें घर दुरी । तुज मज कैची उरीरे पोरा ॥१॥  
उरी नाहीं तुज । मजसी मांडिलें जुंझ । जुंझी अहंकार ठळे । क-  
ल्पना समूळ गळे । गळतां गळतां पाहिली । कान्होबा चरणीं रा-  
हिली । कान्होबा पाहे दिठी । तुज मज पडिली मिठीरे पोरा ॥२॥  
मिठी मिठी करी पाहासी । आतां कोठें राहासी । राहतां ठावो येकु ।  
फडितो तुझा लेंकु । लेंकु गाई राखे । बाप गोरसु चाखे । चाखतां  
घेतली गोडी । तोचि फांसा तोडीरे पोरा ॥३॥ पोरा ऐक माझी  
गोठी । राग धरीं न पोटी । रागें काम नासे । अहंकारें बोंचा वासे ।  
वासिले रावणें डोळे । भेणें द्वैत कंस पळे । पळतां पळतां लागला  
पाठी । तुज मज आतां गांठीरे पोरा ॥४॥ पोरा गोठी करी ऐसी ।  
संतांसि मानेल तैसी । बापरखुमादेविवर ध्यासी । तरि वरिल्या  
गांवां जासीरे पोरा ॥५॥

६०९. हमामा घाली बाळा । सांडी खोटा चाळा । फोडिन तुझा  
टाळा । वाकुल्या दाविन काळा ॥१॥ हमामारे पोरा हमामारे ॥६०॥  
हमामा घालीं बारे । अंगीं भरलें वारें । चाखतीं पिकलीं चारें ।  
जाळं वरिल्या द्वारें पोरा ॥२॥ हमामा घालीं नेटें । सांडीं बोलणें  
खोटें । आतां जासिल कोठें । कान्होबाचें बळ मोठें पोरा ॥३॥  
हमामा घालीं सेई । सांभाळीं सवा दोहीं एक नेमें तूं राहीं ।  
तेथें बहु सुख पाहीं पोरा ॥ ४ ॥ हमामियाचा नादु वाजे ॥ अनु-  
हर्तें कोपर गाजे । बापरखुमादेविवर विठ्ठल राजे । रत्नजडित  
मुगुट साजेरे पोरा ॥५॥

### फुगडी.

६१०. फुगडी फूगे बाई फुगडी फू । निजब्रह्म तूं गे बाई परब्रह्म  
तूं गे ॥१॥ मन चित्त धू । विषयावरी थू ॥२॥ एक नाम मांडी ।  
दुजा भाव सांडी ॥३॥ हरि आली रंगी । सज्जनाचे संगी ॥४॥  
सकळ पाहें हरी । तोचि चित्ती धरी ॥५॥ नमन लळाटी । संसारेसि  
साटी ॥६॥ वाम दक्षिण । चहुंभुजीं आलिंगन ॥७॥ ज्ञानदेवा गोडी ।  
केली संसारा फुगडी ॥८॥

### गौळणी.

६११. दुडिवरी दुडी गौळणी साते निघाली । गौळणी गोरसु  
म्हणों विसरली ॥१॥ गोविंद ध्यावो दामोदर ध्यावो । तव तव  
बोलति मथुरेच्या वो ॥२॥ गोविंद गोरसु एकचि नांवा । गोरसु विकू  
आलें तुमच्या गांवा ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठलेंसी भेटी । आपले  
संवसाटी करुनि ठेली ॥४॥

६१२. द्वैताद्वैत विरहित गौळणी । अमृत दुडिया भरोनियां  
सांजवनीगे माये ॥ आभिन्नव करुनियां शृंगार माथां गोरसाचा भाव ।  
आजि निघाल्या विकरा करुं मथुरे हाटा ॥ प्रेम उचंबळलें चित्तीं  
हंसें चाले हंसगति । पुढें सखिया खेळती जिवां जिवलगा ॥ दृष्टीं  
फिटला संदेहो लागे कांबळीचा सोवो । तंव माझारी कृष्णदेवो स्व-  
रूपीं दिसे ॥१॥ नवलावगे नवलावगे देखियेला ॥२॥ दृष्टीं देखिला  
लोचनीं लाजिलीये विरोनि । मागति खंडलिसे मनीं पांगुळलें ॥  
सरले नेढांचें देखणें श्रुतिश्रवण ऐकणें । चित्त चोरियलें कान्होनें चै-  
तन्यावो ॥ निमिख खुणाविलें मज हें तंव घडलें सहज । बिंबी बिंबतसे  
निज हे जीव हाचि जाला ॥ आतां नाहीं मज उरी हा तंव बाहूज  
भीतरां । अवधीं अंतरलीं दुरी गेलें मनुष्यपण ॥३॥ याचिये वो भेटी  
पडिली संसारासी तुटी । शब्द मावळला गोष्टी तो मी काय सांगों ॥  
ऐसा कैसा हा दानी करुं नेदितां बोहणी । सुखासाठीं सांजवणी  
केलें रूपातीत ॥ आजि करोनीं विकरा रिधु नपुरे जाव्या घरां । नुरे  
कल्पनेसी थारा सरले लिंग देह ॥ मी तंव वेधलिये त्यासी सर्वेचि  
जालिये तत्वमसि । गुज लपवावें मानसीं तुम्ही सखीयांनो ॥४॥

याचिया लागल्या अभ्यासें गेलें मीपणाचें पिसें । केलें आपलिया  
 ऐसें या इंद्रियांसहित ॥ पूर्ण चैतन्य भोगिलें हें तंव दुजें निमालें ।  
 देहीं अखंडित ठेलें होतें जैसें ॥ आलिगुनियां अंतरीं रिगु न पुरे  
 बाहेरी । निर्विकाराच्या शेजारीं प्रेम दुणावत ॥ बापरखुमादेविवर  
 विठलेसी भेटी । आजि संसारा संसाटी घेउनि गेला ॥५॥

६१३. सांवळीये निळी भुलली एकी नारी । परेचा वो घरीं  
 शुद्धि पुसी ॥१॥ सांगगे बाइये कवणे घरीं नांदे । कैसें या गोविंदें  
 हिंडविलें ॥२॥ चहूं मार्गीं गेलें न संपडे वाट । मग चैतन्याचा  
 घाट वेंचालिये ॥३॥ ज्ञानदेवीं समाधि स्थान पै विठल । अवघा  
 चित्तीं सांडल हारपला ॥४॥

६१४. त्वचेचिया राना धाई नको मना । तेथें नंदाचा कान्हा  
 डोळा घाली गो आईयो ॥१॥ गाईचा गोंवळा यमुनेचा पावळा ।  
 धरी माझा अचुळा मग मी पळालिये गो ॥२॥ ताकपिरी गोंवळी  
 केली मजसी रांडोळी । भावे नारली मग मी पळालिये गो ॥३॥  
 गळा गुंजमाळा गांठी डांगा मोरविसा वेठी । सोकर लागें पाठी  
 नंदरायाचा गो आई यो ॥४॥ एक्या करें धरी बिजा करें वेढारी  
 चुंबन दे हरी मग मी पळालिये गो ॥५॥ ऐसी पळत पळत गेलिये  
 कान्होनें मोहिलिये । माझी मीचि जालिये मग मी समोखिलिये  
 गो ॥६॥ तुना चार लागते गोर तुना बोर लागते गोर । तुना  
 नाहीं माझी चार माझी आईयो गो गो ॥७॥ पूर्वपुण्य फळलें  
 देह मुक्त जालें । बापरखुमादेविवर विठलें ऐसें केलें गो आईयो ॥८॥

६१५. ठाकुनि आलिये तुजपासीं । थिते मुकलिये मनुष्यपणासी  
 ॥१॥ भलें केलें विठला पिकें भरला साउला । घरींचीं कोपतीं सोडीं  
 जाऊं दे वहिला ॥२॥ संसार साउला माझा पालटुनि देसी । तरी  
 मी होईन तुझी कामारी दासी ॥३॥ संसार साउला माझा पालटुनि  
 देसी । बापरखुमादेविवरा विठला गुणराशी ॥४॥

६१६. मे दुरार्थी कर जोडु । तान्हो सेवा न जाणुं ॥१॥ मन्हारे  
 कान्हा मन्हारे कान्हा । देखी कां न गिणारे मन्हा कान्हारे ॥२॥  
 तन्हा मराठा देश । मन्ही बागलाणी भाष ॥३॥ धटि पटि विजार ।  
 खडे भाले तरवार । बापरखुमादेविवर जाण । ऐसे मन्हा कान्हा ४

६१७. जळधराच्या धारी सिंधुजळ जयापरी । पुरेनियां उरे  
महीवरीरे गोवळा ॥ तें जें शोकलें काई आणावया गेलें । तैसी नवल  
तुझी कुसरीरे गोवळा ॥१॥ चाळा लाउनि गोवितोसी दाउनियां  
लपसी । लपोनि केळता जासी तैसी माव न करीं आह्मांसिरे गोवळा  
॥२॥ वायु काय वोखट चांग विचारुनी वाजे । तयाविण कवण  
ठावो असे । तो आपुलिया चाडा करी कोडिवरी येरझारा । सेखीं  
गगनीं सामावला दिसेरे गोवळा ॥३॥ आकाश तेंचि अवकाश तुज-  
माजि हें विश्व कीं तूं विश्वीं अससी । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला न  
बोले । तुझें वर्म बोलतां निकरा झणें जासीरे गोवळा ॥४॥

६१८. लेंकुरें नसतील काय घरोघरीं काय न विये ते माया । परि  
हे दशा वेगळी नवाईहो । हा न ये त्या आधीं जीव निघों पाहे ।  
आला तरी उरों नेदि कांहीं जाय तरी जाये डोळे तळमळितां  
ठाये । लांचावला जिऊ राहेंगे बाईये ॥१॥ तमाळनिळें चांदिणें  
वो वारि वोवराळ आपुलीयेस बये । हें मूळदृष्टी पुढें रिघोनियां  
झाडा घेत आहे । येणें कान्हयें कासाविस केलेंगे माय ॥२॥ नेणों  
कैसें बाळसें डौरलें डोळां डोळसे । माजि महुजता हे हांसे भो-  
ळिवेच देखिलियाचि पुरे ॥ घालुनि दृष्टीचें भुररें । मग तें हृदयीं  
वावरे । इच्छावसेगे माये ॥३॥ धुरधुर करितु शक्ति भोळी वाचा-  
लवतु । मुद्गुलें गुणें बोलतुगे माये ॥ असावतु सावळिया प्रभा डोळसु  
नभाचा गाभा । कटीं कर ठेउनियां उभा हेंचि जाणगे बाईये ॥४॥  
पाहों याची नवलपरी बरवेपणाची हाउली वरी । दृष्टिकर झोंबवी  
यासि कवण वारी ॥ आम्हीच साहातों अळी परी हे चुबडी भली ।  
रिघोनियां आड घाली । अंगकांतीगे माये ॥५॥ पहा वो याचा  
खेळु आमचें नासे कोपो तरी खदखदां हांसे । जी जी बाळा म्हणों  
तरी रुसे वो ॥ राहों नेदी सुखें न न्हाये निमिष एके । वारा कां  
गोडी सेविखे कान्हो दिठाचें माये ॥६॥ आतां येईल म्हणोनि  
सांपडऊं द्वारें । आडऊं तंव झळाळित दिसताहे उजियेडें ॥ भितरीं-  
च्या भितरी लांबा धुमालु चाचरु । मांडी कामा पाडीं आवारुगे माय  
॥७॥ गान्हाण्याचेंनि मिसें गौळणी उचंबळता हे ब्रह्मरसें । वान-

वसे चोपसें कृष्णाचेनि ॥ मालाथून एक मोहरे देवपण धाडि-  
लें अनुरे । भावो कीं देवो बैसवाल धुरें पुसे निवृत्तिदासु ॥७॥

६१९. आधारचक्रीं निवर्णे मांडिलें कैसा डेरिया उपचार  
केला । तिन्ही संयोग गोमटें घुसळण रविबजो मेरु वो । तेणें आ-  
णिलें समयातें तेथें गुरुवचन लाधलें निरुतें वो ॥१॥ विद्यापात्रें गौ-  
ळणी मंथन करुं ब्रह्मज्ञानी वो । चाल निज निज पंथें कैसें नवनीत  
आणिलेंसे हाता वो ॥१०॥ गुरुउपदेशें रवि धरी अर्धऊर्ध्व मांजिरी  
पांचै प्राण मथन केलें निरुतें वो । ईडा पिंगळा कुंडळणीया ब्रह्मसूत्र  
दोर तो आणिया वो । उभी राहोनि गगनीं अनुहातें अंबर गर्जे वो  
॥२॥ मन एकतत्त्वीं करीं वो चित्त दृढ धरी वो । तयामाजि न  
विसंबे कांहीं वो । ऐसा गोरसु चोखटु मोलेंविण येतसे फुकटु । यासि  
न वेचे कांहीं चित्त बैसे समरसें ठाई वो ॥३॥ गौळणी गोमटी हातीं  
कसवटी क्षीरा निरा निवाडा करीं वो । मेघडंबर न विसंबे तेथें  
घुसळितां थेंबु जो नुसळे वो । जन पडलेंसे धंदा गोरसा गोडी ने-  
णती अंधे वो ॥४॥ काय हे नगरी गौळणी गोरसु । पुकारी नवहि  
दारवटे सांड्जनि वो । दशवेद्वारीं पातली कैसी विनटली गोविंदीं वो ।  
दंभ विकरा जाला अधर्म धर्म लोपला वो । अवघी काया झांकुळली  
बापरखुमादेविवरा विठ्ठलीं वो ॥५॥

६२०. ज्ञान हेंचि गाय दुध दुहिलें भरणा दोहीं तया जाण  
हातु नाही ॥ ठेविलें अग्निवरी अग्नि नाही भीतरीं । तापलें पंडिभरी  
साय नाही ॥१॥ गौळणी चतुरे झडकरीं । जाय मथुरे विकरा करी  
॥१०॥ दहियामहियाविण घातलें विरजण । मांडिलें घुसळण रवि-  
येवीण ॥ करिती मंथन वरी आले जीवन । एकलें आणून काहूं पाहे  
॥२॥ आलें गिन्हार्क न विकी तूप ताक । नेणती विवेक गो-  
रसाचा ॥ दहियामहियाच्या करुनी घागरी । लटकी उबरा उबरी  
काय करुं ॥३॥ ज्ञान हे घागरी वाईयेली शिरीं । गोरस भीतरीं  
दाखवितों ॥ एके हातें सावरी झांकी तयावरी । चोखटिव करी  
गोरसाची ॥४॥ तंव मागीं जातां एकी पुसे गौळणी । परि बै-  
सले दानीं किं नाही वो ॥ त्यासीं नेदी मीं दान जाईन मीं आ-



पण । प्रत्यक्षा प्रमाण काय करूं ॥५॥ ऐसी पाराजवळीं गेली  
तंव शब्दें वोळखिली । जावों दे गा वहिली उसिर जाला ॥ या  
निर्वाणीच्या बोला सुखिया संतोषला । निरोप दिवला गौळणिसी  
॥६॥ ऐसी पावली मथुरा क्षण न लगे विकरा । सर्वेचि एकसरां  
उफखा झाला ॥ बापरखुमादेविवरु विट्टलु ग्राहिकु । मानसीं गोरसु  
ज्ञानेंसि मिळोनि गेला ॥७॥

६२१. चालतां लवडसवडी । बाहुली मुरडली । माथां गोर-  
साची दुरडी । जाय मथुरे हाटा ॥ सर्वेची विचारी जिवीं । महि-  
यातें सादारीं । तंव तो अवचिता पालवी । नंदानंदनु ॥ पाहेपां सु-  
खाचेनि मिसें । झणीं करी अनारिसें । तेव्हां उरलें तें कैसें । माझें  
मनुष्यपण ॥ विनवी सखीयातें आदरें । तुझीं गुह्याचीं भांडारें । अ-  
घटित घडिलीं या शरीरें । प्रगटीत न करा साजणी वो ॥१॥ काय  
करणें वो काय करणें वो ॥२॥ देखोनी सांवळा तनु । लुब्धला माझा  
मनु । लगलेंसे ध्यानु । द्वैत निवडे ना ॥ डोळां भरुनियां बाळा । देखे  
श्रीरंगु सांवळा । वेधे वेधल्या सकळां । गोपी गोविंदा सवे ॥ ठेला  
प्रपंचु माधारा । भावो भिनला दुसरा । पडिला मागिल विसरा ।  
कैवें कैवें आपुलेपण ॥ सहज करितां गोष्टी । पाहातां पडिली मिठी ।  
जाली जन्मेंसाठीं । सखियेसाजणी वो ॥२॥ ऐसी सोसितां सोसणी ।  
सखी झाली विरहिणी । आजि मथुरा भुवनीं । मज गमेल कैसें ॥  
सरलें सांजणें विकणें । निवांत राहिलें बोलणें । पूर्ण गोरसा भरणें ।  
माथा लजूनियां ॥ जाली अकुळांचें कुळ । तनु जाते वरळ । फि-  
टलें भ्रांतीपडळ । दोन्ही एक जालीं ॥ बापरखुमादेविवरीं । अवस्था  
लाजनि पुरी । भावें भोगूनी श्रीहरी । मन मुक्त साजणी वो ॥३॥

६२२. रांगतु रंगणीं चोरितु लोणी धांवोनि धरिती गौळणी ।  
बांधति चरणीं देति गान्हाणीं यशोदे साजणी । दधि घृत भक्षून  
तमाळनीळें नवल केलें साजणी ॥१॥ कृष्ण आळिवा आळिवा । पर-  
तोनि मातें दावा ॥२॥ कृष्णा कान्हा मधूसूदना कामिनीमनमोहना ।  
योगिध्याना हरस्मरणा गोपी ध्याना मानिती कान्हा बोलती यमुना ॥२॥  
नेम्रवसी नेम्रवसी । अकलुतु नाकळसी ॥३॥ इंद्रनीळा श्रुतीजन किरळा

सुरीजन घनसांवळा । कंठी माळा कौस्तुभ गळां प्रीति तुळसी दळा  
कासे सेला सोनसळा उभा बळीभद्रा जवळा ॥३॥ कृष्ण सांवळा  
डोळसु । सहज परमहंसु ॥ध्रु०॥ सदानंदा श्रीमुकुंदा श्रीहरी परमानंदा  
आनंदकंदा । अभय प्रल्हाद पावक नादा धेनु लुब्धा गोराळा गोविंदा  
॥४॥ कृष्ण आमुचा आमुचा । खेळिया गौळियाचा ॥ध्रु०॥ कर्पूरगोरा मन-  
स्थिरा पुराणा गुण गंभीरा विरादिविरा महावीरा । पांडव दळ साहा-  
कारा मथुरा नगरा कौसासुरा । शिक्षा लाविली चाणुरा अती सुंदरा  
तूं पेढारा बापरखुमादेविवरा ॥५॥ जाणितलें जाणितलें । माझे  
मज दिधलें ॥ध्रु०॥

६२३. कान्हया गोवळु वारिलें न करी । दसवंती सांगे नंदा  
अवधारीं ॥ चौधी माया शृंगार करिती । तेथें विघ्नेश्वर जाले मुरारी  
॥१॥ आनंदें दोंदिलु नाचे गदारोळें पायीं घागुरलि नेवाळें ॥ चर्म-  
चक्षु पडले वेगळे । काढनियां ज्ञानचक्षु दिधलें डोळेगे बाईगे ॥२॥  
गौळणी दाहा बारा मिळोनि सोळांची टोळी । एकी ह्मणती यातें  
उभाचि कवळु मा काय करिल ते गौळणीगे बाईये ॥३॥ आणिकी  
एकी साचा बोले त्या उपरी असे त्या नागिणी । काय सांगों तिचेविण  
बहुसल ते राहिलीसे भानुते धरुनी ॥४॥ तंव मुक्ता दोन्ही आलिसे  
धांवोनि ह्मणती कृष्णा तूं निघ येथुनि । तीन नानावि तुझां पाठींच  
लागतील औठावे राहें धरुनि ॥५॥ गौळणी ह्मणती बाळा कान्हया  
वेल्हाळा । सांडी या मना चाळारे । ऐसें ऐकोन बापरखुमादेविवरें  
विठलें पवनु गिळितया वेळारे ॥६॥

### पाळणा.

६२४. आकारेंविण पाळणा पहडलें । निराकार म्हणोनि वो-  
सणाईलें ॥१॥ जो जो जो बाळा निराकार पाळणा । व्योमीं  
व्योमाकारी ओंप घेई ॥ध्रु०॥ चौदा निःशब्दी जागृत केलें । एकविसीं  
हालवूनि बाळ उठविलें ॥३॥ बापरखुमादेविवर निजीं निजविलें ।  
काहीं नव्हे ऐसें काहीं ना केलें ॥४॥

६२५. पाळण्याची परी सांगेन आतां । पाळण्या सान्हुलें देहें

विण बोभातें ताता ॥१॥ तेथें जनकु नव्हे जननी नव्हे । बाळक नवे होये माझेविण ॥२॥ तेथें तेल सारुनि अभ्यंग केला । बाळक पुसिला अंबरवर्णे ॥३॥ बापरखुमादेविवरु अनुभवित जाले । ते निजरूप पावलें परब्रह्मां ॥४॥

६२६. अठरा दिगांतीहुनि पाळणा आणविला । तेथें एक निर्गुण बाळ पड्डला ॥१॥ बाळापें हें नाही बाळापें हें नाही । अंगुष्ट पेडनि घेई निरालंबी ॥२॥ निरालंबी स्वाद आळवी ब्रह्मी । तेथें एक बाळ बोभाये निरंजनी ॥३॥ बापरखुमादेविवरु अनादि अंती । त्याहुनि परती मज गति केली ॥४॥

६२७. पांच पाट्या नव खिडकिया । पाळणां पड्डया निरंजनीं ॥१॥ एकवीस सहस्र श्वास हुंकार घाली । माया ते मारिली ज्ञान-रूपी ॥२॥ तेथें निरंजन नाही कांहींचि नाही । तेथें निःशब्द उठती पाहीं ॥३॥ बापरखुमादेविवरु बाळका घेऊनि गेला । मरोनियां जाला जितपणेंगे माय ॥४॥

६२८. शून्य नाही चिरशून्य नाही । तेथें पाळणा पाहीं लावि-येला ॥१॥ जातिविण बाळ उपजलें पाहीं । तेथें परिये देते माय तेही नाही ॥२॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलीं पाळणा नाही । तेथें मी बाळ पाहीं पड्डलों ॥३॥

### विरहिणी.

६२९. तुजविण येकली रे कृष्णा न गमे राती । तंव तुवां न-वल केलें वेणू घेऊनि हातीं । आलिये तेचि सोय तुझी वोळखिली गती ॥१॥ नवल हें वालभरे कैसें जोडलें जिवा । दुसरें दुरी ठेलें प्रीति केला रिघावा ॥२॥ पारुरे पारुरे कान्हा झणें करिसी अन्हेरु । तूं तंव हृदयींचा होसी चैतन्य चोरु । बापरखुमादेविवरा विठो करि कां अंगिकारु ॥३॥

६३०. मज तुरंबा कां वो जिये तिये । जेणें वेधें हरी सोयरा होये । मज लावा कां वो चंदन ऐसिये परीचे । जे लाविलियाचि अनादि पुसोनि जाये वो ॥१॥ मज करा कां वो माये कांहीं एक ।

जेणें करणें ठाके अशेख । सरा कां वो मज आडुनि मज पाहों या ।  
आपुलें मुखगे माये ॥२॥ मज शृंगारा कां वो तयां जोगी ।  
पुढती अंग न समायं अंगीं ॥ या मना पासोनी पढिये तो गोंवळु ।  
तोचि तो जिव्हारीं भोगीनगे माये ॥३॥ देह पालटा वो तया-  
साठीं । वरच या देईन अवघीं सृष्टी । बापरखुमादेविवरा विठ्ठल  
संयोगी । तोचि तो त्यागुन भोगीगे माय ॥४॥

६३१. कृष्णें वेधिली विरहिणी बोले । चंद्रमा करितो उबारागे  
माय । न लवा चंदनु आंगीं न घाला विंजणवारा । हरिविणें शून्य  
शेजारुगे माय ॥१॥ माझे जिवींचे तुम्ही कां वो नेणां । माझा बळि-  
या तो पंढरिराणा वो माय ॥२॥ नंदनंदनु घडी घडी आणा । तया-  
वीण न वाचति प्राणा वो माये ॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल गोविंदु ।  
अमृत पान गे माय ॥३॥

६३२. घनु वाजे घुणुघुणा । वारा वाजे रुणुछुणा । भवतारकु  
हा कान्हा । वेगीं भेटावा कां ॥१॥ चांदवो चांदणें । चापेवो चंदनु ।  
देवकी नंदनु । विण नावडे वो ॥२॥ चंदनाची चोळी । माझें सर्व  
अंग पोळी । कान्हो वनमाळी । वेगीं भेटावा कां ॥३॥ सुमनाची  
सेज । सितळ वो निक्की । बोले आगिसारिखी । वेगीं विझवा कां  
॥४॥ तुम्हीं गातसां सुस्वरें । ऐकोनि या उत्तरें । कोकिळें वर्जावें ।  
तुम्हीं बाईयांनो ॥५॥ दर्पणीं पाहातां । रूप न दिसे आपुलें । बाप-  
रखुमादेविवरें विठ्ठलें । मज ऐसें केलें ॥६॥

६३३. पांचा दामांचा धोंगडा नेसेन । उरली मोट ते मी जे-  
विनगे बाईये ॥१॥ कामारि कामारि कामारि होऊन । या गोपा-  
ळाचें घर रिघेन गे बाईये ॥२॥ त्याचा उंवरा उसिसा करीन । वरि वेर-  
झार मी सारीनगे बाईये ॥३॥ निवृत्ति ज्ञानदेवा पुसतिल वर्म । त्यासि  
कामीन घुरेसगे बाईये ॥४॥

६३४. सांवळें परब्रह्म आवडे या जिवा । मनें मनें राखिवा  
घर केलें ॥१॥ काय कलं संये सांवळें शोवित । आपेंआप लपत  
मन तेथें ॥२॥ बापरखुमादेविवर सांवळी प्रतीमा । मनें मनीं  
क्षमा एक जालें ॥३॥

६३५. सांवळिये बुंधी सांवळिया रूपें । सांवळिया स्वरूपें वे-  
धियेलें ॥१॥ काय करुंगे माये सांवळें न सोडी । इंद्रिया इंद्रिय  
जोडी एकतत्वे ॥२॥ कैसें याचें तेज सांवळें अरुवार । कृष्णों कृष्ण  
नीर सतेजपणें ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने निवृत्तीचे खुणे । सांवळेंची होणें  
यासी ध्यातां ॥४॥

६३६. निरंजन वना गेलिये साजणी । तेथें निर्गुणें माझ्या मनीं  
वेधियेलें ॥१॥ सुखाची अति प्रीति जाहालीगे ब्रह्मी । श्रीगुरु नि-  
वृत्ति मुनी जाहलेंगे माय ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल सहज  
सांवला । निर्गुण दाविला विसुरागे माये ॥३॥

६३७. मन मुरडूनि घातलें मनातें । थोर मारु तेथें होत असे  
॥१॥ पुरे पुरे वो आतां जिणें तें केउतें । येणें वो पंडरिनार्थें वेधियेलें  
॥२॥ नचले नचले कांहीं करणें कामान । याचें पाहाणेंचि विद्वान  
कामानिया ॥३॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलासी भेटी । संसारासी तुटी  
जालीगे माये ॥४॥

६३८. निळियेच्या निशीं विरहिणी पिशी । शेजबाजे कैशी  
आरळ शेजे ॥१॥ कृष्णसंगें वाली विव्हाळ जाली निळी । चंदन  
अंगी पोळी विरहज्वरें ॥२॥ ज्ञानदेव प्रेम निळारूप रूपसें सोहळा ।  
कृष्णवेधें वेधली बाळा भली वसे ॥३॥

६३९. निळिये निकरे कामधेनु मोहरे । निळेपणें सरे निळे नर्मी  
॥१॥ धुमत धुमत निळेमाजि मातु । निळेपणीं देतु क्षेम कृष्णीं  
॥२॥ निळिये सागरीं निळे निळेपणें सुंदरी । रातलीसे हरि विर-  
हिणी ॥३॥ ज्ञानदेव सांगे निळियेचे बागे । निळसंगें वोळलेगे  
निळीमाजी ॥४॥

६४०. येणेंरूपें पाहावासी तरि असुमाय होसी । माझ्या मना  
नाकळसी सांवळ्या ॥१॥ सगुणपणाची तुझी पडिलिसे मिठी । केली  
जीवासाठीं सांवळ्या । वेधला जिऊ माझा सिकवाल काई । सगुणें  
ठाई वेधियेलें ॥२॥ ये अंगणीं अचचिता देखिला बोलता । कोण  
ऐसा निरुता न कळेगे माय । सगुण म्हणोनि घरु नेलें पालवी ।  
तंव नवलपणाची ठेवी प्रगट केली ॥३॥ आंतु बाहेरी कांहीं नकळे

वो मज । आपआपणिया चोज वाटोनि ठेलें । बापरखुमादेविवरें  
माझें मीपण चोरुनि नेलें । आपणा ऐसें केलें बाईयावो ॥४॥

६४१. जीवाचिया जीवा प्रेमभावाचिया भावा । तुज वांचूनि  
केशवा अनु नावडे ॥१॥ जीवें अनुसरलिये अझूनी कां नये ।  
वेर्गी आणावा तो सये प्राण माझा ॥२॥ सौभाग्यसुंदर लावण्यसा-  
गर । बापरखुमादेविवर श्रीविठ्ठल ॥३॥

६४२. मी माझें ह्यणतां ठकचि ठेलिये । आपुले जाति कळ  
विसरुनि गेलिये ॥१॥ गुणाचा दुकाळ पडिला देशीं । निर्गुणासि  
कैसी रातलिये ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल सये । सेजारामी नये  
काय करूं ॥३॥

६४३. पेंडारा दाजनियां थोकसी । देखिलें पण केविं जाये  
अंग लपविसी । तरी वेधा काय करिसी । मा शाहाणपण तुझें  
नव्हेरें गोंवळा ॥१॥ आम्हीं येकाविध जीवें तुंवा केलें आधातुरें  
वर्षावो वोसरलिया वोल्हासु जाय तैसी न होत प्रेमळ उखरे गों-  
वळा ॥२॥ देठीं गुंकलिया फुलें- डाळलिया आहाच तंव कांहीं न  
दिसेरें । परि प्राणा इंद्रियांच्या अंगसुखा समर्थ कोण असेरें गों-  
वळा ॥३॥ या बोला मानवोनि बापरखुमादेविवरें विठ्ठलें दिधलें  
आपआपणियातें । तैपासुनि तें लपणेंचि पाहणें उभा पंढरिये येणें  
वेधेरें गोंवळा ॥४॥

६४४. अवचिता परिमळ झुळकला अलुमालु । मी म्हणे गो-  
पालु आलागे माये । चांचरती चांचरती बाहेरी निघालें । ठकचि  
मी ठेलें काय करूं ॥१॥ मज करा कां उपचार अधिक ताप  
भार । साखिये सारंगधर भेटवा कां ॥धु०॥ तो सांवळा सुंदर कासे  
पीतांबर । लावण्य मनोहर देखियेला ॥ भरलिया दृष्टी जंव डोळां  
न्याहाळी । तंव कोठें वनमाळी गेलागे माये ॥३॥ बोधुनि ठेलें मन  
तंव जालें आन । सोकोनि घेतले प्राण माझेगे माये ॥ बापरखुमा-  
देविवर विठ्ठल सुखाचा । तेणें कायामनैवाचा वेधियेलें ॥४॥

६४५. पैल तो गे काऊ कोकताहे । शकुनगे माये सांगताहे  
॥१॥ उडरे उडरे काऊ तुझे सोन्यानें मदीन पाऊ । पाहुणे पंढरी-

रावो घरा कै येती ॥२॥ दहिंभाताची उंडी लाविन तुझ्या तोंडीं ।  
जीवां पढिये त्याची गोडी सांग वेगीं ॥३॥ दुधें भरुनि वाटी लावीन  
तुझे वोंठीं । सत्य सांगें गोठी विठो येईल कायी ॥४॥ आंबया  
डाहाळीं फळें चुंबी रसाळीं । आजिचेरे काळीं शकून सांगें ॥५॥  
ज्ञानदेव ह्याणे जाणिजे ये खुणें । भेटती पंढरीराणे शकुन सांगें ॥६॥

६४६. आजि शुभ लवे लोचनु हरिखें सांगताहे शकुनु स्वप्न  
देखिलें सुंदरी । अळंकार लेवावा चंदन चर्चावा जाति जुती पार्था-  
तिके शेंवती करा आइती सेजारीं । शेला काढा मेचुचा हा दिन दै-  
वाचा । सोहळा तो आमुचा मंदिरांगे माय ॥१॥ गुढिया उभवा  
मखरें शृंगारा भेटी होईल आळंगी । स्फुरण आलें बाहीं क्षेमालागीं  
पाहीं काचोळी न समाये अंगीं गे माय ॥२॥ जिवीं जीव सुंदर त्या-  
चेनि साचार तो मज भेटवा सुखाचा विसावा । सुमनें उकललीं  
नित्य दे माळी उचित करि तया भावा । आजि वेलु कांवो लाविला  
नेणों पंथीं सीणला बुझाळं जाळं त्याच्या गांवागे माये ॥३॥ हृदयीं  
निर्भर प्रेम बोरबार माझे चित्तीं राहो एक्य मज । दुजिये वस्तुलागीं  
रुत जाय माधवी मन्मथ करिताहे वोज । ऐसी तेथवरी जाईन सुखाची  
होईन नाचेन आनंदाचे भोजेंगे माय ॥४॥ ऐसा विपरीत लाघवीं लपे स-  
वेंचि दावी वासिपे चौके । अभ्यासें अंतर पडलें येणें तरि मी त्यजीन  
जिणें ह्याणोनि विनवितसे चतुर सुरेखे । रात्रीचा ठायीं देख मेघःशाम  
बोलला अंबरींगे माये ॥५॥ ऐसिये निवांत मूर्ति ऐकोनि ठेली  
श्रुती । आकर्षोनि चित्त चैतन्य भरोनि ठेले लोचन । ध्यानीं  
विसर्जिलें मन परमात्मया रामा तूं एक लाघवी सावेव पावलें  
ज्ञान । बापरखुमादेविवरा विठ्ठला सुमन संयोगीं आजी सत्य जालें  
माझें स्वप्नगे माये ॥६॥

६४७. गुणाचेनि आटोपें आकारलें ब्रह्म । भक्तभाग्य सम आले  
मूर्ति ॥१॥ चैतन्य परिपाठी ठसा घडलासे साकार । कृष्णाचि आकार  
गोकुळीं रया ॥२॥ त्या रूपें बोधिलें काय करूं गे माये । नाम रूप  
सोय नाहीं आम्हां ॥३॥ सबाह्य सभोंवतें चतुर्भुज सांवळें । सर्व-  
भूतीं विवळे कृष्णरूपें ॥४॥ हारपले आकार कृष्णाचि क्षरला । वेदांसि

अबोला श्रुतीसहित ॥५॥ ऐसें परब्रह्म सांवळें दैवत आमुचें । आतां  
आम्हां कैचें क्रिया कर्म ॥६॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल दैवत । मनें  
घर तेथें चरणीं केलें ॥७॥

६४८. सांवळी प्रतिमा घेजनि सकुमार । खेळत सुंदर गोकुळीं  
रया ॥१॥ त्या रूपें वेधिलें काय करूं माय । अवघें निर्गुण होय  
पाचारीतां ॥२॥ मीपणा ठाव नुरेची पै सर्वथा । प्रपंचाची कथा ब्रह्म  
जाली ॥३॥ बापनिवृत्तिराजे दाविताती खुणा । नाम नारायणा  
पाठ कीजे ॥४॥

६४९. त्रिभुवनिचें सुख पाहावया नयनीं । दिनरात्रीं धणी न  
पुरे माझी ॥१॥ विटेवरी सांवळा पाहातां पै डोळां । मन वेळोवेळां  
आठवितु ॥२॥ सागरीं भरीतें दाटे तैसें मन उल्हाटे । वाट पाहों  
कोठें तुझी रया ॥३॥ बापरखुमादेविवर पूर्ण प्रकाशला । कुमुदिनीं  
विकासला तैसें जालें ॥४॥

६५०. मायबापें आमुचीं विठोबा रखुमाई निजाची । लाचिये  
गांवांचीं कोण्ही येतु न्यावया ॥१॥ माझा विसावा माहेर वो  
पंढरपूर ॥२॥ ऐशी वाट पाहातसे जरु । ये सासुरा आमुची बहु  
वाहर । काम क्रोध मद मत्सरु । मज आठिती दीर ॥३॥ अहं-  
कार खेदिताहे भावा । दंभ प्रपंच या जावा । येरुन येरा घालिती  
हेवा । आपुल्या सवा ओढितसे ॥४॥ आवो चितेवोही निके वो-  
ढाले । तुज मज ठायींचें वेगळें । वोढुनि नेसी आपुल्या बळें ।  
तुझ्या सळें नांदतसे ॥५॥ आशा लागलीसे सर्पिणी । ग्रासूं पाहा-  
तसे पापिणी । रामनामाचिया ध्वनी । आडकों नेदीये श्रवणीं ॥६॥  
माझें सत्वबळारथी । धीरु धर्मु हा सांगाती । संतां सांगितलें निवृत्ती ।  
तरी मी जीवें वांचालिये ॥७॥ ऐसी दगदगल्यें सासुरवासा । विठोबा-  
रखुमाई माझा कुवासा । निवृत्ति दासु तयाचा । जन्मोजन्मीं  
वोळगणा ॥८॥

६५१. पैल विळाचिये वेळीं । आंगणीं उभी ठेलिये । येतिया  
जातिया पुसे । विठ्ठल केउतागे माय ॥१॥ पायरज जाला संचार  
नवल । वेदें विंदान लाविलें म्हणे विठ्ठल विठ्ठल ॥२॥ नेणें तहान



भूक । नाहीं लाज अभिमान । वेधिले जनार्दनी । देवकीनंदनगे  
माय ॥३॥ बापरखुमादेविवरु जीवींचा जिवनु । माझे मनिचे  
मनोरथ पुरवीं कमळ नयनुगे माये ॥४॥

६५२. यातिकुळ माझें गेलें हारपोनि । श्रीरंगावांचूनि आनु  
नेणें ॥१॥ किती वो शिकवाल मज वेळोवेळां । मी तंव गोवळा  
रातलिये ॥२॥ अष्टभोग भोगीतां मातें नाहीं चाड । भक्तिप्रेम गोड  
लेईलेंगे माय ॥३॥ बापरखुमादेविवरु जीवींचा जिव्हाळा । कांहीं केलि-  
या वेगळा नव्हेगे माय ॥४॥

६५३. ज्याचिये आवडी संसार त्यजिला । तेणें कां अबोला  
धरिलगे माये । पायां दिधली मिठी घातली जीवें गांठी । साऊमा  
नये जगजेठी उभा ठेलागे माये ॥१॥ भेटवा वो लासी चरण  
झाडीन केशीं । सगुणरूपासि मी वो भाळलिये ॥२॥ क्षेमालागीं जीउ  
उतावेळ माझा । उचलेनि चारी भुजा देईन क्षेम ॥ कोण्या गुणें  
कावो रुसला गोवळु । सुखाचा चावळू मजसी न करीगे माये ॥३॥  
ऐसें अवस्थेचें पिसें लाविलेसैं कैसें । चित्त नेलें आपणिया सरिसेंगे  
माये ॥ बापरखुमादेविवरें लावियेलें पिसें । करुनि ठेविले आपणिया  
ऐसेंगे माये ॥४॥

६५४. देऊनियां भेटी मजसी न करी गोठी । लांचावला जीउ  
पाठी न राहे वो ॥ निष्ठुर म्हणो तरी अपंगीतो मातें । व्यापूनि  
जीवातें उरी उरवितो ॥१॥ तो दाखवावो माये धरिन लचे पाये ।  
तयालागीं जीऊ आहे उतावेळु ॥२॥ भेटीचेनि सुखें मनचि होय  
मुकें । तें रूप देखें परि बोलवेना ॥ सगुण गुणाचा म्हणोनि घातली  
मिठी । तंव तो आपणिया समसाळीं करुनि ठेलें ॥३॥ काय नेणों  
कामाण कैसें वो जालें । चित्त चोरुनि नेलें गोवळेन ॥ बापरखुमा-  
देविवर विठलें अंग लपवूनि । चैतन्य चोरुनि नेलेगें माये ॥४॥

६५५. सुखशेजारीं असतां कळी जाली वो पहातां । दु फे-  
डुनि सेवतां अरळ केलें ॥१॥ अंगणीं कमळणी जळधरु वोले वरी ।  
वाफा सिंपल्यावरी वाळून जाये ॥२॥ मोतियाचें पाणी वाह निळिये  
सारणी । सगुणाची लावणी लाऊनि गेला ॥३॥ अंगणीं वोळला मोतें

वरुषला । धन्य दिवसु जाला सोनियाचा ॥४॥ चोरटया मधुकरा क-  
मळीं घेतलासे थारा । मोतियांचा चारा राजहंसा ॥५॥ अंगणीं बा-  
पया तूं परसरे चांपया । असुर्वीं माचया भीनलया ॥६॥ वाट पाहे  
मी येकली मज मदन जाकळी । अवस्था धाकुली म्हणो नये ॥७॥  
आतां येईल म्हण गेला वेळु कां लाविला । सेला जो भिनला मुक्ता-  
फळीं ॥८॥ बावन चंदनु मर्दिला अंगीं वो चर्चिला । कोणें सदैवें  
वरपडा जाला वो माये ॥९॥ बापरखुमादेविवर माझे मानसांचा  
होये । तयालागीं सये मी जागी सुती ॥१०॥

६५६. प्रभा कलिकादीप शून्याकार हें स्वरूप । मुनिजनमान-  
सांचें सुख येकलेपणें ॥ बिंब अर्धबिंब अर्धमार्तुका तुर्या नातळे ज्यासी  
भानु तो दिठी केविं धरावा । गुणातीत निर्गुणीं जे सहजीं सहजची  
सगुणीं विखुरेरया ॥१॥ आपआपणिया पडे माय विसर । मज  
आवडे तो नंदाचा कुमरगे माये ॥२॥ ह्मणोनि डोळ्याचे अंजन  
आणि मेघःशाम धुंधीचें ध्यान । निडारलें वृत्ति नयन पाहों जावो ॥  
तेथें तें अनुमतें नलगे मतांतरें भावें देखणा होय देवोरया ॥३॥  
डोळ्याचा डोळसु विचरे हा परेशु तोचि परमात्मा सर्वां असे ॥ बाप-  
रखुमादेविवर विठ्ठल उघडा पुरविला सौरसुगे माय ॥ आह्मां जितांचि  
मरणें किं मेलिया कल्पकोटी जिणें । निवृत्तीनें दाविलें परेशु रया ॥४॥

६५७. पंढरपुरींचा निळा लावण्याचा पुतळा । विटा देखियेला  
डोळां बाईयेवो ॥१॥ वेधलें वो मन तयाचिया गुणीं । क्षणभर न  
विसंबे विठ्ठलरुक्मिणी ॥२॥ पौर्णिमेचें चांदिणें क्षणक्षणां होय उणें ।  
तैसें माझें जिणें एका विठ्ठलेंविण ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलुचि  
पुरे । चित्त चैतन्य मुरे बाईये वो ॥४॥

६५८. सुखाचिये गोठी सुख आलें भेटी । तया लाभासाठीं  
जीव वेचिलाने माय ॥ तंव अवचितें सगुणरूप भरलेंसें नयनीं ।  
बोलतां अंगणीं म्यां वो दोखियेलें ॥१॥ जिवाचा जीऊ माझा भेट-  
वा यादवराजा । उचलल्या चारी भुजा देईल क्षेम ॥२॥ न करा  
उपचार न रंगे हें मन । दृष्टिपुढें ध्यान ठसावलें ॥ आवडी गिळूनि  
येणें सुख विहरोनि ठेलें । चित्त माझे गोविलें गोवलेनीं ॥३॥ आतां

भरोवरी उरवितां नुरे उरी । आनंदें अंतरीं कान्हो संचरला ॥ बापर-  
खुमादेविवरु विठ्ठल निर्गुण । तो सुखाची सांठवण गिळूनि ठेला ॥४॥

६५९. भेटिसी गेलिये तंव तेचि जालिये । भुललि ठेलिये मज  
न कळे कांहीं ॥ परतलिये दृष्टी जंव मागुता न्याहाळी । तंव काळी  
ना सांवळी मूर्ति चोजवेना ॥१॥ काय सांगो माय न कळे तयाची  
सोये । येणें मनाचें मोडुनि पाये वेधियेलें ॥२॥ आंतु बोहेरी कैसी  
भरलेनि रंगें । क्षेम देऊं गेले अंगें तंव तो जडूनि ठेला ॥ वारितां  
नावरे काय सांगो माय गोठी । करुनि ठेला साठीं जीवित्वेंसी ॥३॥  
आशेचिये हावे तंव तो परताची धांवे । निराशेसी पावे वेळु न  
लागतां । बापरखुमादेविवरु विठ्ठलीं उपावो । ज्ञानदेवा भावो  
निवृत्तिपायीं ॥४॥

६६०. जागृती पुसे साजणी । कवण बोलिलें अंगणीं । निराखितां  
वो नयनीं । वृंदावनीं देखियला ॥१॥ मनिं वेधुवो तयाचा । पंढरीरायाचा  
॥२॥ स्वप्न सांगे सुषुप्ती । असे ममता हे चित्तीं ॥ विठ्ठल होईल  
प्रतीती । मग गर्जती तुर्ये ॥३॥ मज बोलों नये ऐसें केलें । मन  
उन्मनीं बोधलें । बापरखुमादेविवरु विठ्ठलें । थितें नेलें मीं माझें ॥४॥

६६१. मनें करुनि कुटिल उकलुनि शृंगारे । ते लावण्याच्या  
अपारें पडिलें वो माये ॥१॥ माझें कुटिलपण गेलें कुटिलपण गेलें ।  
गोविंदें वोजाविलें निजरूप वो माये ॥२॥ बापरखुमादेविवरु माझें  
कुटिल फेडूं आला । विटेवरी मालाथिला निजरूपें वो माये ॥३॥

६६२. माझी शंका फिटले । लाजा सांडिले । आवघे घातलें ।  
मज निरसुनियां ॥१॥ अठरा भार वनस्पती । सुरवर वोळगती ॥  
देवोदेवि आदिपती । कृष्ण काळगे माये ॥२॥ ऐसा कृपानिधि  
सांवळा । कीं बापरखुमादेविवरु गोवळा ॥ त्याचा मज चाळा ।  
बहु काळ गे माये ॥३॥

६६३. शामाचिया घरा वासना पै नेती । मनें मन गुंती तये रूपां  
॥१॥ बिंबाचें रूपस छाया पै घनदाट । दिननिशीं अविट शामतेज  
॥२॥ तें रूप देखिलें कोण्या भाग्ययोगें । निवृत्तिप्रसंगें आझां घरीं  
॥३॥ दिठिवेचेनि वोपें सानुलें स्वरूप । मुराली वालिप कल्पनेची ॥४॥

सांठवले आकार इंद्रियांच्या वृत्ती । शामतेजे दीप्तीं धवळलें ॥५॥  
निराशा संचली आशा पै हे सार । अनारीं अमर तनु जाली ॥६॥ बाप  
रखुमादेविवर विठ्ठलीं गळालें । ब्रह्मसुख सोहळे आझां घरीं ॥७॥

६६४. कासयाची चाड मज नाहीं वो साजणी । एकल्या  
निर्गुणीं वेधियेलें वो माये ॥१॥ पवन वेगाचेनि अंतरलें तुझाही ।  
आतां मागुती वो कैसी परतेन वो माये ॥२॥ ध्यान धारणा तनु  
मनु करणें । ठेवियेलें ठेवणें गोपाळ चरण्णीं वो माये ॥३॥ ऐसें भुल-  
वणीं भुलत्रिलें नयनीं । रखुमादेविवर चितनीं वो माये ॥४॥

६६५. आजिवरी होते मी मोकाट । तंव डोळे फुकट मोडा  
तुझीं ॥१॥ समर्थीचे अंगीं पडले अवचित्ती । तुझां ऐसि किती चा-  
ळविली ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलाचि घरवात जाले । जन्म-  
वरी एकांत करुनि ठेले ॥३॥

६६६. मीपण माझें हारपलें । शेखां ठकचि विशेषीं पडिलें बाई-  
ये ॥१॥ काय सांगो तुझां कैचा हा गोंवळु । न म्हणे दिन वेळु  
आम्हां घरीं ॥२॥ नवल पै केलें बुडविलें सगुण । आपणाचि निर्गुण  
होउनि ठेला ॥३॥ बापरखुमादेविवर जीवन आमुचें । नाहीं पै  
साचें कुळकर्म ॥१॥

### सौरी.

६६७. कर्मास्तव झालों सौरा । गेलों पंढरपुरा । संतसनकादिकां  
मेळीं डौर वाईला पुरा ॥१॥ चाल रामा घराकरुं प्रपंचेसि वैरा ॥ ०॥  
द्वैतभाव कल्पना खोडी सांडी याची आशा । विठ्ठलनाम हेंचि सार जिन्हें  
प्रेमठसा ॥२॥ अद्वैत भरिन मन भारीन तोडिन भवपाशा । क्षमा  
दया धरीन चित्तीं सर्वभूतीं महेशा ॥३॥ ज्ञान ज्ञेय हाचि विचार सवमय  
हरी । दुजेपण न पडे दृष्टी एकपण घरोघरीं ॥४॥ वासना खोडी वेगीं टाहो  
करीन रामनामें । पुंडलिक पेठ संताचें माहेर तेथें नाचेन मनोधर्म ॥५॥  
विज्ञान हरि आपणाचि क्षरला दुजेपणें छंदु थोर । निष्काम स्वरूप  
सूत्रधारी खरा एकरुपें हरिहर ॥६॥ त्रिकाळ ध्यान त्रिकाळ मन  
हर हारपले जेथ । पुरली मनकामना वैकुंठ प्रकट आपणाचि नाथ

॥७॥ देहुडा पाउलीं वेणु वाहे विटेवरी नाट । वोळली कामधेनु  
युगें अट्टाविस वाट ॥८॥ एक वृक्ष क्षरला आपणाचि जग सर्वघटीं  
आत्मारामु । ज्ञानदेवो ह्मणे आह्मां पंढरपुरीं जाला विश्रामु ॥९॥

### अंबुला.

६६८. विचारितां देहीं अविचार अंबुला । न साहे वो साहिला  
काय करूं ॥१॥ सखि सांगे गोष्टी चाल कृष्णभेटी । आम्ही तुम्ही  
शेवटीं वैकुंठी नांदो ॥२॥ येरि सांगे भावो जावें वो प्रवृत्ति । तंव वरि  
गती येता नये ॥३॥ ज्ञानदेवो प्रवृत्ति निघालिया तत्परा । हरि आला  
सत्करा त्या भेटी ॥४॥

६६९. न गमे हा संसार म्हणोनि केला अतार । लोक अना-  
चार म्हणती मज ॥१॥ चंचळ जालिये म्हणतील मज । कवणा  
सांगूं हें जिवीचें गूज ॥२॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठला वांचुनि नेणें ।  
सतत राहणें याचे पायीं ॥३॥

६७०. अद्वैत अंबुला परणिला देखा । दुसरा विचार सांडिला  
ऐका ॥१॥ सांडिणी सांडिला पै घराचार । दुसरा विचार नाही  
केला ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलेंसी घराचार । ठकला व्यव-  
हार बड्यांनो ॥३॥

६७१. अंबुला माहेरीं भोगी धणीवरी । मग त्या श्रीहरी  
सांगो गूज ॥१॥ माझें सुख मीच भोगीन । क्षेमोंसि निगेन अंगोअंगीं  
॥२॥ सांडुनि कुळाचार जालिये निर्लज्ज । तुझी काय मज शिक-  
वाल ॥३॥ रखुमादेविवर विठ्ठल मातापिता । मी त्याची दुहित्ता  
सर्वांगीणी ॥४॥

६७२. जियेचा अंबुला रसुनिघां जाये । तयेचें जीवित्व जळोमे  
माय ॥१॥ आह्मी रसों नेणों आह्मी रसों नेणों । अंबुलिया रसों  
नेंदो बड्ये ॥२॥ ज्याच्यानि अंगे जोडला हा ठावो । रखुमादेवि-  
वर नाहो बुडाविला ॥३॥

६७३. अष्टमार्गे भोगितां न पुरे धणी । देह उगमणी केळी  
देखा ॥१॥ अंबुला निघाला अंबुल्या गांवा । मी वो त्या सका जातू  
असें ॥२॥ रखुमादेविवर लागलासे चोर । मार्कें बुडाविला घराचार ३

६७४. दुरल्लु अंबुला केलागे बाई । ब्रह्मादिकां तो न पडे ठाई  
॥१॥ हालें नये चालें नये । सैरावैरा कांहीं बोलें नये ॥२॥ अंबु-  
ला केला धावे जरि मन । बुडती बेताळीस जाती नाक कान ॥३॥  
मागील केलें तें अवघेचि वावो । बापरखुमादेविवर विठल्लु नाहो ४

६७५. सुची अंबुला ज्ञान घराचार । भक्ति हे साकार आवडली  
॥१॥ काय सांगू माय निर्गुण अंबुला । शून्यां मिळाला नाहीं ठाई  
॥२॥ रखुमादेविवर साकार अंबुला । मज पर्णू आला बाई येवो ॥३॥

६७६. अंबुला विकून घेतली वस्तु । घराचार समस्तु बुडविला  
॥१॥ उठोनि गेलिये अज्ञान म्हणाल । म्यां तंव कैवल्य जोडियेलें  
॥२॥ अंबुला सांडुनि परावा केला । संसार सांडिला काय सांगों  
॥३॥ रखुमादेविवरें मज पर्णुनि नेलें । सुखाचि दिधलें काय सांगों ४

६७७. सगुण अंबुला निर्गुण पै जाला । घराचार समस्त बुड-  
विला ॥१॥ आशा हे सासु असतां बुडविली । शांति माजली  
भेटों आली ॥२॥ रखुमादेविवर विठलेंसि चाड । अद्वैतेंसि माळ  
घेऊनि ठेलें ॥३॥

६७८. अंबुला होता तो लेंकरू जाला । घराचार बुडविला बाईयांनो  
॥१॥ झणी अकुळी ह्मणाल उणें । तुझी जाणते जाणा परमार्थ  
खुणें ॥२॥ रखुमादेविवरे विठलें भोगियेलें । लंपट जाहालिये  
सहजानंदी ॥३॥

६७९. स्वरूपाचेनि भानें बिंब हें ग्रासिलें । परि खुण न बोले  
काय करूं ॥ रूपाचा दर्पण रूपेविण पाहिला ॥ द्रष्टाहि निमाला न-  
वल कायी ॥१॥ जिकडे जाय तिकडे दर्शन सांगाती ॥ उदो ना  
अस्तु हे नाहीं द्वैतस्थिति ॥२॥ पूर्वबिंब शून्य हे शब्दाचि निमाले ॥  
अनाम्याचेनि भले होतें सुखें ॥ त्यासी रूप नांव ठाव संकल्पें आ-  
णिला ॥ अरूपाच्या बोला नाम ठेला ॥३॥ बापरखुमादेविवर वि-  
ठलचि एक ॥ भोगी समसुख ऐक्यपणें ॥ अदृश्य अंबुला जागतां  
निवविजे ॥ परि सेज स्वभावीं दुजें नाहीं रथा ॥४॥

६८०. सुखाचा निधि सुखसागर जोडला । झणोनि काळ  
दादुला मज पाचारिचें माय ॥१॥ प्रेम नव्हाळी मज झाली दिवाळी ।

काळे वनमाळी आले घरागे माय ॥२॥ बापरखुमादेविवर पुरोनि  
उरला सबाह्यजु भरला माझे हृदयंगि माये ॥३॥

६८१. वऱ्हाड न होतां होतों खेळेमेळे । लग्न लागलें कवणें दृष्ट  
वेळे ॥ तेशुनि अंबोला चालवितो मातें । कैसेनि येथें निस्तरावें ॥१॥  
मौनेचि घरवात करावियाची । चाड नाही मज या जिवाचिगे माय  
॥२॥ आया बायांनो ऐका वो न्यावो । येकांती सदा वसताहे नाहो ॥  
अंगभोगा नाही ऐसा दुरावो । गरुवार होतसे हाचि नवलाहो ॥३॥  
एखादे वेळे मजचि मारितोसि । लाजा मी सांगो कोणापासी ॥४॥  
आलिया आवघेया ग्रासी । ऐसी अति प्रीति आह्वां दोघांसी ॥५॥  
ह्यातारा असला काय माय । रूप ना वर्ण हात ना पाये ॥ तरुणि  
आपुलें रूप ना साहे । क्षणभरी या वेगळी न राहे ॥६॥ पिसुणा  
देखतां बुझाविलें माये । बुझावणी माझी शब्द न साहे ॥ बापर-  
खुमादेविवर विठ्ठल पाहे । पाहातें पाहाणें जालेंगे माय ॥६॥

६८२. अवचित वरपडी जालिये अंबुलिया । लाजिले आपुलिया  
सकळ गोता ॥१॥ एकांतीचें सुख भोगी आपुलिया सरीसी ।  
दोह्यांचि सरसी गती झाली ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल लाधला ।  
मज घेऊनि गेला बाईये वो ॥३॥

६८३. अंबुला विकुनी पवित्र झाली । पोटीचीं बाळें कौतुकीं  
मारिलीं ॥१॥ पापा वेगळी मी जाले वो नारी । विठ्ठल घरीं नांद-  
तसे ॥२॥ आशा तृष्णा नणंदा मारिल्या । शेजारीं राहविल्या संत-  
संगें ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल भोगिला । मज पै ल-  
धला गुणोविष ॥४॥

६८४. पांचही वऱ्हाडी पांचा ठायीं बोलविली । येस दिधली  
मिठी देखा ॥१॥ आंबुलियाचें सुख माझें मी भोगी । सेवेशीं रिघे अंगो-  
अंगीं ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठल जोडलावेव्हारा मुकला बाईये वो ३

६८५. गरुवार जाली अंबुला न्याली । व्येउनिया मेली माझ्या  
ठाई ॥१॥ जेथें ठाव ना ठेवणी निघाली कोनी । तेथें सुईणी हात नाही २  
बापरखुमादेवीवरा विठ्ठलीं शेजबाज । सहज सहजाकार अंबुला देखा ३॥

## पाईक.

६८६. जालोनि पाइकें गोवीपण जिंकें । परि स्वामिया सेवक साचा होय ॥ एकएकविणें स्वामीसेवकपण । मिरविती हे खूण स्वामी जाणे ॥१॥ पाईक काय स्वामी स्वामिया काय पाईक । असतां एके एक दोन्ही नव्हती ॥२॥ स्वामीचें काज पाईकपणें वोज । करिसां होय चोज पै गा ॥ बापरखुमादेविवरा विठ्ठलासि वोळगतां । पाईका स्वामी असतां निवृत्ति ऐसा ॥३॥

६८७. एकुचि एकला जाला पै दुसरा । एकीमेकी सुंदरा खेळ-विती ॥१॥ माझिये कडिये तान्हा तुझिये कडिये कान्हा । देवकी यशोदा स्विमो करिती मना ॥२॥ बापरखुमादेविवर आवडे मना । जगत्रजिवनु कान्हा बाईयांनो ॥३॥

६८८. पाईका मोल नाहीं देसील तें काई । पाईक न मागें कांहीं भोगजात ॥१॥ देसील तें काई न देसील तें काई । पाईक न मागें कांहीं तुजवांचानी ॥२॥ बापरखुमादेविवर विठ्ठलाच्या पायीं । पाईका मोल नाहीं तैसें जालें ॥३॥

६८९. आणिक पाईक मोलाचे तुझे । तैसें नव्हे माझें पाईकपण ॥१॥ न मगे वही मोल जीवन भातें । तें द्यावें मातें पाईकपण ॥२॥ बापरखुमादेविवरा गोसांविद्या । पाईकपण मी पायां जोडलेती ॥३॥

६९०. देह दंडुनि पाईक अनुरसला जीवें । तव स्वामियाचें गूज होतासि आलें ॥१॥ पाईकपणें गेलें स्वामि होऊनि ठेले । परि नाहीं विसरलें स्वामियातें ॥२॥ पाईकपण ऐसा आठवुनि नाहीं । स्वामीवांचुनि कांहीं जाणेचिना ॥३॥ बापरखुमादेविवर विठोजी उदार । पाईक तो सच्चार स्वामी केला ॥४॥

६९१. जागतां नीज आलें असें हातां । मग पाईक ह्याणवितां लाज वाटे ॥१॥ नव्हे कोणजोंगा नाईकें ह्याणितलें । उणेपणें आलें पाईक पणा ॥२॥ पाईक शुद्धमत्ति स्वामिया विवेकी । वेव्हार लोकिकीं चाळीतु असे ॥३॥ निदसुरा होता तों जागसुदा जाला । स्वामियें आणिला आपणापाशीं ॥४॥ पाईकपणें गेलें सन्निधान जालें । स्वामी एका बोलें निवांत ठेला ॥५॥ मागावें तितुकें खुंटलें तेथें । न माग-



तां आपणांतें जाणितलें । बापरखुमादेविवरा विठला प्रसादें । पाईक  
परि अमेदें उरला असे ॥५॥

### घोंगडी.

६९२. आठवितां नुपरे मोविता न मोववे । सांगतां न सांगवे  
गुण लावे ॥१॥ परतलिया दृष्टि काळा देखिला जगजेठी । बेणि-  
भागीं पृष्ठीं कैसा दिसतु असे ॥६०॥ त्या गुणाच्या संगें कैसें अद्वैत  
जालें । मन ह्मणोनि काळेपण बहु झालें गे माय ॥२॥ पुरेपुरे बुद्धि  
निमाली वेदवाणी । आतां केवीं वर्णू चक्रपाणी बहु काळें गे माय  
॥३॥ द्वादश मंडळें बोवाळुनि आलिये । तंव तंव काळें देखिलें रूपडें  
त्याचें ॥४॥ अनुमाना नये अनुमाना नये । परतल्या श्रुति चोजवेना  
॥५॥ मनें बुडी दिधली दाहीं हारपली । चोवीस मावळलीं अगाध  
पंथीं ॥६॥ प्रीतीचें पांघरूण काळें घोंगडें । रखुमादेविवरें विठलें  
मज केलें उघडें ॥७॥

६९३. रात्री दिवस वाहातसे चिंता । केशव धडौता होईन  
मी ॥१॥ खिरजट घोंगडें फाटकें तें कैसें । वेंचिलें तैसें भोगिजे गा  
॥२॥ वित्त नाहीं गांठीं जीवित्वा आटी । उघडी पाठी हांव वाजे  
॥३॥ घोंगडें देईल तो एक दाता । रखुमादेविवरा मागों रे आतां ४

६९४. तुझें घोंगडें ऐकचि चोख । दुजे वोळख अमंगळ ॥१॥  
दे-घडुत न घोंगडें मोठें । खिरपटें जळो देवा ॥२॥ रखुमादेवि-  
वरु उदार जाला । धडौता केला ज्ञानदेवो ॥३॥

६९५. चौन्याशीं लक्ष हिंडता हाट । पुजे दाट सांपडले ॥१॥  
हित ये खेपेसी बरवें जालें । सुरंग घोंगडें हाताशीं आलें ॥२॥  
येणें पाडें न माये कोठें । घोंगडें मोठें सांपडलें ॥३॥ मनोरथ पुरलेरे  
आतां । बापरखुमादेविवरा विठलाशीं घ्यातां ॥४॥

६९६. माझिया घोंगडियाव । ब्रह्माचा गोंडा । बाहिरी सांडा  
बैसावया ॥१॥ संतचरणीं रुळे श्रीरंगीं रंगले । व्योमाकार मिरवले  
तेंची देखे ॥२॥ रखुमादेविवरें विठलें दिधलें । अमोलिक  
जालें मोलेंविण ॥३॥

६९७. घोंगडी घेजनि हाटासि जाये । पंढरिये आहे वस्ती  
आह्मां ॥१॥ घोंगडियाचें मोल पै जालें । चरणीं राहिलें विठ्ठलाचे  
॥२॥ घोंगडें येक बैसलें थडी । उभयां गोडी विठ्ठलाची ॥३॥  
ज्ञानदेव ह्याणे अनुभवी तो जाणे । शहाणे ये खुणें संतोषले ॥४॥

६९८. काळें ना सावळें धगळें ना पिवळें । घोंगडें निराळें लाधलों  
मी ॥१॥ मागील रगटें झाडिलें आतां । पंढरीनाथा चरणाजवळीं ॥२॥  
नवें नवघड हातां आलें । दृष्टी पाहे तंव मन हारपलें ॥३॥ सहस्र  
फुलीवरी गोंडा थोरू । धडुतें दावी रखुमादेविवर ॥३॥

६९९. निराळंब घोंगडें अद्वैत पेठे । तेथ एक भेटे रूपेवीण ॥१॥  
हिरोनि घेतलें हिरोनि घेतलें । मज पै दिधलें दोषेवीण ॥२॥ रखुमा-  
देविवरें कामाण केलें । अपकारेंविण उघडें नागविलें ॥३॥

७००. अद्वैत पेठेहुनी घोंगडें आणिलें । अमोलिक घेतलें पंढरिये  
॥१॥ चौ हातांची भरणी आली । तिये चराचरीं ऐसें नाहीं ॥२॥  
रखुमादेविवर विठ्ठलीं नीट । पांघुरविलें वैकुंठ मज देखा ॥३॥

७०१. माझें चवाळें रंगाचें बहुतें । श्रीगुरुनिवृत्तिनाथें दिधलेंगे  
माय ॥१॥ चवाळें शुद्ध चहूं पालवी । व्योमाकारें वेद प्रसिद्ध  
पांघुरवी ॥२॥ आतां पराहूनि परमेचूचें । बापरखुमादेविवरा  
विठ्ठला अंगीचें ॥३॥

७०२. निरंजना गाई चारूं गेलों । तंव चवाळें तेथें एक पा-  
वलों ॥१॥ मज निर्गुणें आड वारिलें ॥ चवाळें हिरोनि जिणें बुड-  
विलें ॥२॥ बापरखुमादेविवरें इतुकें केलें ॥ माझें चवाळें हिरोनि  
नेलेगे माय ॥३॥

७०३. ब्रह्माचा गोंडा चहूं पावला । मन पांघुरे उमप भावा  
॥१॥ चौ हातांहून आगळें । द्विकारांहूनि वेगळेंगे माये ॥२॥ बाप-  
रखुमादेविवरें सुभटें । मज चवाळें दिधलें गोमटेंगे माये ॥३॥

७०४. चवळ्याची सांगेन मातु ॥ चवाळें पांघुरे पंढरीनाथु ॥१॥  
गोधनें चारितां हरि पांघुरला । मज चवळ्याचा त्यागु पै दिधला ॥२॥  
बापरखुमादेविवर श्रीगुराणा । चवाळें पांघुरवी निरंजनागे माय ॥३॥

७०५. निर्गुण चवाळें आणिलें । बापनिवृत्तीनें मज पांघुरविलें

॥१॥ चौथे चान्ही पदर ह्याणीतले । पांथुरण झालें सारासार ॥२॥ बा-  
परखुमादेविवरें विठलें । माझें चोरुनि जिणें उघडें केलेंगे माय ॥३॥

७०६. तूं माझा स्वामी मी तुझा रंक । पाहतां न दिसे वेग-  
ळिक ॥१॥ मी तूं पण जाऊंदे दुरी । एकाचि घोंगडें पांघरूं हरी ॥२॥  
रखुमादेविवरा विठलराया । लागेन मीं पायां वेळोवेळां ॥३॥

७०७. जायाची घोंगडी नव्हती निज । ह्याणऊनि तुज विनवि-  
तसे ॥१॥ एक पाहतां दुसरें गेलें । तिसरें झालें नेणो काय ॥२॥  
चौथें घोंगडें तेंही नाही । रखमादेविवरा विठला पायीं ॥३॥

७०८. कान्होबा तुझी घोंगडी चांगली । आझांशी कां दिली वां-  
गली ॥१॥ स्वगत सच्चिदानंदें मिळोनि शुद्धसत्त्वगुण विणलीरे ।  
षड्गुण गोंडे रत्नजडित तुज श्याम सुंदरा शोभलीरे ॥१॥ काम  
कर्म अविद्या त्रिगुण पंचभुतांनां विणलीरे । रक्त रेत दुर्गंधी जंतु न-  
रक मुतानें भरलीरे ॥२॥ षड्विकार षड्वैरी मिळोनि तापत्रयानें  
विणलीरे । नवा ठायीं फाडुनी गेली ती त्वां आझांसि दिधलीरे ॥३॥  
ऋषि मुनि ध्यातां सुखीं नाम गातां संदेह वृत्ती विरलीरे । बापरखु-  
मादेविवर विठलें त्वत्पदीं वृत्ति मुरलीरे ॥४॥

### डौर.

७०९. सभा समस्त साधुसंतांची । महासुनी विरक्तांची ।  
पंडित पाठक ज्ञानियांची । समस्तांसी विनवणी ॥१॥ या पहिलिया  
पाहान्यांत । डौरकार सांगेल मात । समस्त रिश्ताल तुम्हीं संत ।  
एका निवांत तुम्ही सर्व ॥२॥ आतां परिसा पांच नाद । पांच  
नादाचे पांच भेद । पहिला नाद चटपट चटपट । दुसरा खटपट  
खटपट । तिसरा लटपट लटपट । चौथा फटफट फटफट । पांचवा  
तळमळ तळमळ ॥३॥ पहिला नाद चटपट चटपट । शिखासूत्र  
त्यजूनी सपाट । विरजा होमिला दृष्ट । परि अपुट तैसाची ॥४॥  
वाया केली तडातोडी । वृथा त्यजिली सूत्रशेंडी । परि विषय वासना  
न सोडी । उपाधि गाढी श्रीपादा ॥५॥ संन्यास घेऊनी कांचा ।  
जिन्हां शिश्न वेधलें लांचा । निदंन केला बापुडे कायेचा । चटपट

चटपट मनींचें मनीं वसे गा दादेनो ॥६॥ खटपट खटपट । शास्त्र-  
प्रज्ञा अलेट । बांधोनी व्युत्पत्तीची मोट । सैरा सुनाट धांवती ॥७॥  
वादतर्का लागी धावे । भरला विषयाचे हावें । वरिवरि वृंदावन दिसे  
बरवें । परि अंतरीं कडुवट गा दादेनो ॥८॥ लटपट लटपट । मेळवूनि  
शिष्वांचा थाट । अद्वैत ज्ञानाचा बोभाट । भरिला हाट जिविकेसी  
॥९॥ गुरु लोभी धनमान । शिष्य लोभी अति दीन । दोघांसी लट-  
पट लागली पूर्ण । कोणी कोणासी आवरेना ॥१०॥ ब्रह्मज्ञान जाहलें  
वोस । पाहिले दुःखाचे दिवस । अंतीं जाले कासावीस । कामपाश  
समंघ गा दादेनो ॥११॥ आतां फटफट फटफट । या नादाची  
गोठ नीट । वोळगोनी औटपीठ । उर्ध्व पाठ भेदिती ॥१२॥ मन  
पवन समरसोनी । ब्रह्मरंध्रीं लीन होउनी । हा अभिमान बाहोनी ।  
जालेष्णी फुंजती ॥१३॥ तें वोखटें गा डौरकारा । करोनि देहाचा  
मातेरा । भरूं पाहाती सुषन्मा द्वारा । परि असाध्य खरा तो मारु  
॥१४॥ ऐसी जालिया ब्रह्मप्राप्ती । शिणतोच अहोरात्रीं । अंति  
विरोध भगवद्भक्ती । यालागीं बोलती फटफट गा दादेनो ॥१५॥  
आतां तळमळ तळमळ । धरणीं पारणीं हळाहाळ । तीर्थयात्रे लागीं  
चळपळ । घेतलें बळ तपाचें ॥१॥ जपध्यान मंत्रावळी । नाना  
दैवतें आराधिलीं । शेखीं काळें नरडी चेपिली । दुःखें तळमळी या  
हेतु ॥१७॥ ऐसे भेद नादाचे । मनीं घरा विवेकाचे । ज्ञानदेव बोले  
निवृत्तीचें । बोला वाचें हरिनाम गा दादेनो ॥१८॥

### गळति.

७१०. विदेह आत्मलिंगा गुरुकृपेचा तुषार । पूर्ण पूर्ण भरिला  
घट हळुहळु विंदु उदार । वरुपला लिंगावरि तेणें तुष्टला श्रीगुरु ।  
प्रसन्न चित्तिराज्या ज्ञान देउनि उदार ॥१॥ यालागीं ज्ञानदेवो नाम  
गुरुकृपेन पावलों । असतां इथे देहीं संसारा हारपलों । ज्ञानविज्ञान  
कळो आलें अद्वैतरूप बुझालों । विठ्ठल नाम माझे वाचे तेणें वारपुष्प  
पावलों ॥२॥ निव्व गळति नामें जालीं गेला प्रपंच अनिवारु । उप-  
रती देहीं जाली निमाली वासना संसारु । तपन जालें ब्रह्ममूर्ती दिन-

निशीं साचारू। आठवितां मागिल भावो अवघा पारुषला उदारू ॥३॥  
विज्ञानेसि ज्ञान गेलें एकरूप परिचार । ज्योतिमाजि कळिका गेली  
एकदीप जाला आकार । वृत्ति ते निवृत्ति जाली माया मारुनि केलें  
घर । निवृत्ति गुरु माझा घट स्थापिला त्या समोर ॥४॥ ज्ञानदेवें  
घटमठ निरोपिली हरिभक्ती । उडाली पक्षपाती इंद्रिया तेथें नाहीं  
गती । विराले अभिमान ममता जाली समाप्ती । खुंटलिया उर्मी  
दाही तपन जालें लिंगाप्रती ॥५॥

७११. आदि आत्मज्योतीलिंगा लांबियेला घटु । स्थावरिलें मा-  
यावस्त्र लिंगावरी प्रविष्टु । तपन नाम ध्वनी इंद्रिया केलें सपाटू ॥१॥  
हलुहलु गळती गळे गळों लागली सकाळें ॥ उच्चारितां कृष्णनाम ।  
भेणें पळिजे कळिकाळें ॥१०॥ त्रिगुण सुटल्या गांठी घटु विराला  
सधन। पंचतत्त्वे एके ठाई आत्मा नांदे परिपूर्ण । जिवशिव हारपले एक  
दिसे चैतन्य । आत्माराम विदेहिया श्रीगुरुनें सांगितली खुण ॥२॥  
गळति लागीं अपाय मोठे विरुळा जाणें हेचि खुण । नरदेह अव-  
चितें जो साधकु होय नारायण । परमानंदें गळति गळे पांचहि  
तत्त्वे हरपोन ॥३॥ निवृत्ति सखा माझा दीनदयाळु श्रीगुरु । आ-  
ळंकापुरीं स्थापियेलें । दिधला विठ्ठल उच्चारू । समाधि जीवन माझें  
वरी अजान वृक्षतरू ॥ जंववरी चंद्रसूर्य तंववरी कीर्तिघट स्थिरू  
॥४॥ गाति वाति साधु मुनी छंदु घट मठीं चित्त । विरेल देहबुद्धि  
ज्ञानदाता देईल उचित । विज्ञानेसी गोष्टी सांगे ऐसें पद पावत ।  
बापरखुमादेविवरू लांबविला घटु ज्ञानदेव सांगत ॥५॥

### आंधळा.

७१२. पूर्वजन्मीं पाप केलें तें हें बहु विस्तारलें । विषयसुख  
नाशिवंत सेवितां तिमिर कोंदलें । चौन्यांशीं लक्ष योनी फिरतां  
दुःख भोगिलें । ज्ञानदृष्टि हारपली दोन्ही नेत्र आंधळे ॥१॥ धर्म  
जागो सदैवांचा जे बा परउपकारी । आंधळ्या दृष्टि देतो त्याचें  
नाम मी उच्चारीं ॥२॥ संसार दुःखमूळ चड्ढंकेडे इंगळ । विश्रान्ति  
नाहीं कोठें रात्रदिवस तळमळ । कामक्रोध लोभ शुनीं पाठीं लागलीं

ओढाळ । कवणा शरण जाऊं आतां दृष्टि देईल निर्मळ ॥३॥  
 मातापिता बंधु बहिणी कोणी न पवती निर्वाणी । इष्टमित्रसज्जनसखे  
 हे तों सुखाची मांडणी । एकला मी दुःख भोगीं कुंभपाक जाचणी ।  
 तेथें कोणी सोडविना एका सदगुरुवांचुनी ॥४॥ साधुसंत मायबाप  
 तिहीं केलें कृपादान । पंढरिये यात्रे नेलें घडलें चंद्रभागे स्नान ।  
 पुंडलिकें वैद्यराजें पूर्वीं साधिलें साधन । वैकुंठिचें मूळपीठ डोळां  
 घातलें तें अंजन ॥५॥ कृष्णांजन एकवेळां डोळां घालितां अढळ ।  
 तिमिरदुःख गेलें फिटलें भ्रांतीपडळ । श्रीगुरु निवृत्तिरायें मार्ग दाख-  
 विला सोज्वळ । बापरखुमादेविवर विव्रल दिनाचा दयाळ ॥६॥

७१३. देवा तुज चुकलों गा । तेणें दृष्टी आलें पडळ । विषय-  
 ग्रंथीं गुंतलोंसे तेणें होतसें विव्हळ । अंध मंद दृष्टी झाली । गिळूं  
 पाहे हा काळ । अवचित दैवयोगें । निवृत्ति भेटला कृपाळ ॥१॥  
 धर्म जागो निवृत्तीचा । तेणें फेडिलें पडळ । ज्ञानाचा निजबोधु ।  
 विज्ञानरूप सकळ ॥२॥ तिही लोकीं विश्वरूप । दिव्य दृष्टी दिधली ।  
 द्वैत हें हरपलें । अद्वैतपणें माउली । उपदेशु निजब्रह्म । ज्ञानांजन  
 साउली । चिदरूप दीप पाहे । तेथें तनुमनु निवाली ॥३॥ दान हेंचि  
 आझां गोड । देहीं दृष्टी मुराली । देह हें हरपलें । विदेह वृत्ति स्फु-  
 रली । विज्ञान हें प्रगटलें । ज्ञेय ज्ञाता निमाली । दृश्य तें तदाकार  
 ममता तेथें बुडाली ॥४॥ प्रपंचु हा नाही जाणा । एकाकार वृत्ति  
 जाली । मी माझें हारपलें । विषयांध या बोली । उपरती सदगुरु  
 बोधु । तेथें प्रकृति संचली । शुद्ध धर्ममार्गे पंथ हातीं काठी दिधली ।  
 ॥५॥ वेद मार्गे मुनीं गेले । त्याची मार्गे चालिलों । न कळेचि विषय-  
 अंधा । झणोनि उघड बोलिलों । चालतां धनुर्धरा । तरंगाकारी हार-  
 पलों । ज्ञानदेवो निवृत्तीचा । द्वैत सर्व निरसलों ॥६॥

### पांगुळ.

७१४. मृत्युलोका माझारी गा एक सदगुरु साचार । त्याचेनि  
 गा दर्शनें तुटला हा संसार । पांगुळा हस्तपाद देतो कृपाळु उदार ।  
 यालागीं नांव त्याचें वेदा न कळे पार ॥१॥ धर्माचें वास्ति

घर टाकियलें वा आह्मी। दान मार्गों ब्रह्म साचें नेथों द्वैत या उर्मी  
॥२॥ विश्रांति विजन आह्मां एकसद्गुरु दाता। सेवितां चरण त्याचे  
फिटली इंद्रियांची व्यथा। निमाली कल्पना आशा इळा परिसीं झगटतां  
कैवल्य देह जालें उपरति देह अवस्था ॥३॥ मन हें निमग्न जालें चरण-  
स्पर्शें तत्त्वतां। ब्रह्माहंस्फूर्ति आधीं भावो उमटला उलथा।  
पांगुळलें गुह्य ज्ञान ब्रह्मरूपें तेथें कथा। अंध मग दड जालों नि-  
माल्या विषयाच्या वार्ता ॥४॥ ऋद्धिसिद्धि दास्य सख्य आपें-  
आप वोळलीं। दान मान मंद बुद्धि ब्रह्मरूपें लीन झालीं। वोळली  
कामधेनु पंगु तनु वाळली। पांगुळा जिवन मार्गु सतरावी हे  
वोळली ॥५॥ पांगुळ मी कल्पनेचा पंगु जालों पै मनें। वृत्ति हे  
हारपली एका सद्गुरु रूप ध्यानें। निवृत्तीसी कृपा आली शरण  
गेलों ध्येयध्यानें ॥६॥

७१५. धर्म अर्थ काम मोक्ष दान मार्गे श्रीगुरु। हस्त पाद श-  
रीर व्यथा पंगु झालों मी पुढार। तिमिर आलें पुढें मायामोहो उ-  
दार। तेणें मी जात होतों मग सहज भेटला सद्गुरु ॥१॥ धर्म  
जागो सद्गुरु माहिमा जेणें तुटे भवव्यथा। हाचि धर्म अर्थ काम येर  
तें मी नेथे वृथा ॥ध्रु०॥ एक नाम राम कृष्ण याचें दान देई सद्गुरु।  
वेदशास्त्र मथन केलें परि नव्हेचि पुढार। शरण आलों निवृत्तिराया  
तोडीं माया संसार। पाहातां इये त्रिभुवनीं तुजहुनि नाहीं उदार  
॥२॥ ज्ञानेसहित विज्ञान गिळी मी माझे पांगुळ। वृत्ति हे माझे  
ठायीं हृदयीं बुझे गोपाळ। शंख चक्र पद्म गदा तुष्टें ऐसा तूं दयाळ।  
बापरखुमादेविवरें दान देऊनि केले अढळ ॥३॥

७१६. पूर्वप्राप्ती दैवयोगें पंगु जालों मी अज्ञान। विषय बुंधी  
उनियां त्याचें केलें पोषण। चालतां धर्म बापा विसरलों गुह्य ज्ञान।  
अवचटें गुरुमार्गे प्रगट ब्रह्मज्ञान ॥१॥ दाते हो वेग करा कृपालुचा  
श्रीहरी। समता सर्व भावीं शांति क्षमा निर्धारीं। सुटेल विषयग्रंथी  
विहंगम आचारी ॥२॥ शरण रिघें सद्गुरु पायां पांग फिटेल पां-  
चाचा। पांगुळलें आपेंआप हा निर्धार पै साचा। मनामाजी रूप  
घाली मी माजी तेथें कैचा। हरपली देहबुद्धि एकाकार शिवाचा

॥३॥ निजबोधें धवळा शुद्ध यावरी आरूढ पै गा । क्षीराब्धि वोष  
वाहे तेथें जाय पां वेगा । वासना माझी ऐसी करीं परिपूर्ण गंगा ।  
नित्य हें ज्ञान घेई अद्वैत रूपालिंगा ॥४॥ पावन होशी आधीं पांग  
फिटेल जन्माचा । अंधपंग विषयग्रंथी पावन होशील साचा । पांडु-  
रंग होशी आधी फळ पीक जन्माचा । दुष्ट बुद्धि वेगीं टाकीं टाहो करीं  
नामाचा ॥५॥ ज्ञानदेव पंगपणें पांगुळली वासना । मुरालें ब्रह्मीं मन  
ज्ञेय ज्ञाता पुरातना । दृश्य हें लोपलें बापा परती नारायणा । निवृत्ति  
गुरु माझा लागो त्याच्या चरणा ॥६॥

### आंधळा-पांगुळ.

७१७. अंध पंगु दृढ जालों मायापडळ भ्रांती । कर चरण वि-  
व्हळ गेले तंव भेटले निवृत्ति । ज्ञान मज उपदेशिलें नेलें अज्ञान-  
क्षिती । वृक्ष एक तेथें होता त्यातळीं वसविलें रीती ॥१॥ धर्म जागो  
निवृत्तीचा हरिनामें उत्सावो । कर्म धर्म लोपले माझे माझा फिटला  
संदेहो । धर्म अर्थ काम पूर्ण दान मान संमोहो । नेघे मी इंद्रियवृत्ति  
रामकृष्णनामीं टाहो ॥२॥ कल्पना मावळली कल्पवृक्षाचे तळवटीं ।  
चिंता हे हरपली माझी नित्य अमृताची वाटी । मन हें निमग्न झालें  
नित्य वसे वैकुंठीं । तापतयें ताप गेले नाना दोषाचे थाटी ॥३॥  
अनंत हें मायामय लोपलें जिवाच्या साठीं । हरपल्या योनीमाळा  
चिंतामणी कसवटी । सिद्धि बुद्धि समसरल्या जीवशिव एकदाटी ।  
आत्माराम मन जालें एकतत्व शेवटीं ॥४॥ आत्माराम निर्गमलें  
वेदशास्त्रगुह्यज्ञानें । वासनेचि मोहजाळी ते विराली नाना स्थानें ।  
फुटले नाना घट तुटलीं नाना बंधनें । सुटल्या जीवग्रंथी ऐसें केलें  
त्या दानें ॥५॥ मोक्ष हे ठेले मार्गे मुक्तिमार्ग निमाला । वृत्ति हे  
बुडाली माझी निवृत्ति गळाळा पाजीला । सत्तावी वोळली बाळा  
आत्माराम दाता जाला ॥६॥ बुद्धि बोध संवगडे साजीव करचरण ।  
नयनीं नयन जाले चक्षु मी समाधान । दिव्य देह अमृत कळा  
दशादिशा परिधान । सर्व हें ब्रह्म झालें फळद फळलें विज्ञान ॥७॥  
निवृत्ति गुरु माझा अंधपण फेडिलों । सर्वत्र दृष्टी जाली एकतत्वी



राहिलों । निरसली माया मोहो श्रीराम अंजन लेईलों । ज्ञानदेव  
ज्ञानगंगे निवृत्तीनें बुडविलों ॥८॥

### वासुदेव.

७१८. बाबा ममतानिशी अहंकार दाट । रामनामें वासुदेवीं  
वाट । गुरु कृपें वोळलें वैकुंठ । तेणें वासुदेवो दिसे प्रगट गा ॥१॥ वा-  
सुदेवा हरि वासुदेवा । रामकृष्ण हरि वासुदेवा ॥धु०॥ आला पुं-  
डालिक भक्तराज । तेणें केशव वोळला सहज । दिधलें विठ्ठलमंल  
बीज । तेणें जालें सर्व काज गा ॥२॥ रामकृष्णवासुदेवें । वैष्णव गा-  
ताती आघवें । दिंडी टाळ प्रेमभावें । वासुदेवीं मन सामावे गा ॥३॥  
शांति क्षमा दया पुरी । वासुदेवो घरोघरी । आनंदें वोसंडेल अंबरी ।  
प्रेमें डुलें त्रिपुरारी गा ॥४॥ वासुदेवीं ज्ञेय ज्ञान । ध्यानीं मनीं ना-  
रायण । वासुदेवो परिपूर्ण । कैसें क्षरलेंसे चैतन्य गा ॥५॥ वासुदेवीं  
वाहूनि टाळी । पातकें गेलीं अंतराळीं । वासुदेवो वनमाळी । की-  
र्तन करूं ब्रह्ममेळीं गा ॥६॥ ज्ञानदेवा वासुदेवीं । प्रीति पान्हा उजळी  
दिवी । टाळ चिपळी धरूनि जिवीं । ध्यान मुद्रा महादेवीं गा ॥७॥

७१९. घुळघुळा वाजती टाळ । झणझणां नाद रसाळ । उदो  
जाली पाहाली वेळ । उठा वाचे वदा गोपाळ ॥१॥ कैसा वासुदेव  
बोलतो बोल । बाळापोटीं माय रिघेल । मेलें माणूस जीत उठविल ।  
वेळ काळांतें ग्रासील ॥२॥ आतां ऐसेंची अवघे जन । येतें जातें  
तयापासून । जगीं जग झालें जनार्दन । उदो प्रगटलें बिंबलें भान  
॥३॥ टाळटाळीं लोपला नाद । अंगोअंगीं मुराला छंद । भोग  
भोगितांचि आटला भोग । ज्ञान गिळूनि गावा गोविंद ॥४॥ गांवा  
आंत बाहेरी हिंडे आळी । देवो देविची केली चिपळी । चरण नसतां  
वाजे धुमाळी । ज्ञानदेवाची कांति सांवळी ॥५॥

### बाळछंद.

७२०. प्रेमडोहीं मन । जालें मनावें उन्मन उपरतीं धरिलें  
ध्यान । झालें ज्ञान परब्रह्मी ॥१॥ निमिषा निमीष छंद माझा । बाळछंदो

हा तुझा । वेगीं येईं गरुडध्वजा । पसरुनियां भूजा देखे क्षेम ॥२॥  
 तुटली आशेची सांगडी । ध्यानें नेलें पैल तडी । सुटली संसाराची  
 बेडी । क्षण घडी रिती नाहीं ॥३॥ नाठवे द्वैताची भावना । अद्वैतीं  
 न बैसे ध्याना । दिननिशींची रचना । काळगणना छंदें गिलीं ॥४॥  
 जप तप वृत्ति सहित । निवृत्ति होईन निश्चित । समाधी बैसेन  
 एकतत्व । मुखीं मात नामाची ॥५॥ ज्ञानदेवीं छंद ऐसा । बाळछंद  
 झाला पिसा । दान मागतसे महेशा । दिशदिशा न घली मन ॥६॥

७२१. अलक्षलक्ष्मीं मी लक्ष्मीं । तेथें दिसती दोही पक्षी ।  
 वेद शास्त्रां हेची साक्षी ॥ चंद्रसूर्या सहित ॥ मागेन स्वानु-  
 भव अंगुलें । पांचां तत्वांचें सानुलें । व्यर्थ इंद्रियें भोगिलें । नाहीं  
 रंगलें संतचरणीं ॥१॥ बाळछंदो बाबा बाळ छंदो । रामकृष्ण नित्य  
 उदो । हृदयकळिके भाव भेदो । निवृत्तिसहित शरीर निंदो । नित्य  
 उदो तुझाची ॥२॥ क्षीरसिंधुही दुहिला । चतुर्दशरत्नीं भरला ।  
 नेघे तेथील साउला । मज अबोला प्रपंचेसी । दान देगा उदारश्रेष्ठा ।  
 परब्रह्म तूं वैकुंठा । मुक्ति मार्गींचा चोहटा । फुकटा नेघे  
 तया ॥३॥ पृथ्वीतळ राज्यमद । मी नेघें नेणें हेंही पद ।  
 रामकृष्ण वाचे गोविंद । हाची छंद तुझ्या पंथें ॥ मंत्र-  
 तीर्थयज्ञयाग । या न करीं भागा भाग । तूंचि होऊनि सर्वांग । सर्व  
 संग मज देखे ॥४॥ वृत्तिसहित मज लपवीं । माझे मन चरणीं ठेवीं ।  
 निवृत्ति पदोपदीं गोवीं । तूं गोसावी दीनोद्धरण ॥ सात पांच तीन  
 मेळा । पा नेघे तत्त्वांचा सोहळा । रज तमाचा कंटाळा । हृदयीं  
 जिह्वाधा हरी वसो ॥५॥ श्वेत पीत नेघे वस्त्र । ज्ञानविज्ञान नेघे  
 शास्त्र । स्वर्ग मृत्यु पाताळपात्र । नित्य वक्त्र हरी देखे ॥ चंद्रसूर्यम-  
 हेंद्रपदे । ध्रुवादिकांचीं आनंदें । तें मी नेघे गा आल्हादें । तुझ्या  
 जीदें करीन घोष ॥६॥ करचरणेंसि इंद्रियवृत्ति । तुझ्या ठायीं तूंचि  
 होती । मी माझी उरों नेदी कीर्ति । हें दान श्रीपती मज द्यावें ॥७॥  
 सांती दया क्षमा ऋद्धी । हेहि पाहातां मज उपाधी । तुझीचिया  
 नामाची समाधी । कृपानिधी मज द्यावी ॥८॥ बापरखुमादेविवरु  
 तुष्टला । दान घे घे ज्ञाणोनि वोळला । अजानवृक्ष पाल्हाईला । मग

बोलिला विठ्ठल हरी॥९॥पुंडलिकें केलेंरे कोडें। तें तुवां मागीतलेरे नि-  
वाडें। मीं तुज हृदयीं सांपडे। हें त्वां केलें ज्ञानदेवा॥१०॥ज्ञानदेवें  
घेतलें दान। हृदयीं धरुनीयां ध्यान। समाधी बैसला निर्वाण।  
कथां कीर्तन करीतु॥११॥ बाळछंदो बावीस जन्में। तोडिलीं  
भवावधीचीं कर्में। चंद्रार्क तारांगणें। रस्मीं दान घेतला हरी॥१२॥

### कापडी.

७२२. आम्ही कापडीरे आम्ही कापडीरे। पापें बारा वाटा पळतीं  
बापडिरे॥१॥ पंढरपुरीचे आम्ही कापडिरे। उत्तरपंथीचे आम्ही काप-  
डिरे॥२॥ आजि पाहालेंरे आजि पाहालेंरे। संतसंगति सुख जालेंरे  
॥३॥ समता कावडिरे समता कावडिरे। माजि नामांमृत भरिलें  
आवडिरे॥४॥ येणें न घडेरें जाणें न घडेरें। निजसुख कोंदलें पाहातां  
चट्टकडेरें॥५॥ नलगे दंडणेरें नलगे मुंडणेरें। नाम ह्यणोनि कर्मा-  
कर्म खंडणेरें॥६॥ दुःख फिटलेंरे दुःख फिटलेंरे। बापरखुमादेविवर  
विठ्ठलेंरे॥७॥

७२३. ॐ नमो शिवा आदि। कावडि घेतली खांदीं। मिळाली  
संतमांदी। त्याचे रज रेणु वंदी॥ध्रु०॥ शिवनाम शीतळ सुखीं।  
सेविं पां कापडियारे। दडदडदडदड दुडदुडदुडदुडदुड। पळ सुटला  
कळिकाळा बापुडीयारे॥१॥ गुरुलिंग जंगम। त्यानें दाविला आगम।  
आधिव्याधि झाली सम। तेणें पावलों विश्रामरे॥२॥ जवळीं  
असतां जगजीवन। कां धांडोळिशी वन। एकाग्र करीं मन। तेणें  
होईल समाधानरे॥३॥ देहभाव जेथें विरे। तें साधन दिधलें पुरे।  
बापरखुमादेविवरे विठ्ठलरे विठ्ठलरे विठ्ठलरे॥४॥

### कूट.

७२४. वडाच्या पानीं एक उभविलें देउळ आधि कळसु मग  
पायाहो। देव पुजों गेलों तंव देउळ उडालें पान नाही तेथें वडुरे  
॥१॥ चेत जाणा तुझि चेत जाणा। टिपरि वडाच्या साई हो॥२॥  
पाषाणाचा देवो पाषाणाचा भक्तु पोहती मृगजळ डोही हो। वांझेचा

पुत्र एकु पोहों लागला तो तारी देव भक्तां हो ॥३॥ भवाब्धिसागर  
नुतरवे ते पडिले रोहिणी डोहीं हो । नसंपडे आत्मा बुडाले संदेहीं  
ते गुंतले मायाजळीं हो ॥४॥ विरुळा जाणें पोहते खुणें केला मायेसि  
उपावो हो । बापरखुमादेविवरु विठ्ठल विसावा तेणें नेलें पैल थडि वो ॥५॥

७२५. चिंचेच्या पानीं एक शिवालय उभविलें आधि कळसु  
मग पायारे । देव पुजों गेलों तंव देऊळ उडालें प्रसिद्ध सद्गुरुराया  
रे ॥१॥ संतजनां महंतजनां तेथील तें गुज गोडरे । अनुभव  
अनुभवितां कदाचित सरे पुरेल मनींचें कोडरे ॥२॥ उपजत नोवरी  
केळवली केळवला नोवरा नोवरी । पितया कंकण करि माता सुंदरी  
विपरीतगे माय कोडियाची परी ॥३॥ विपरीत कोडें गुरुगम्य का-  
हाणि ऐकें सगुण विरुळा । बापरखमादेविवरु विठ्ठल पाहतां पाविजे  
तो सुखसोहळा ॥४॥

७२६. देहा लाजिलिये शब्दा रुसलिये । कांसवीचें दूध देऊ-  
नियां बुझाविलें गे माय ॥१॥ काय सांगों तिचा नवलावो । महालो-  
भेंविण कैसा येतो पान्हावो ॥२॥ आवसेचें चांदिणें सांगों गेलिये ।  
रखुमादेविवरा विठ्ठलीं वरपडी जालिये ॥३॥

७२७. निशिचेचे भरीं भानु प्रतिबिंबीं बिंबला । बिंबाचि गि-  
ळुनि ठेला बिंबामाजी ॥१॥ रात्रि सूर्य वाहे दिनु चंद्र जाये । विप-  
रीतगे माय देखियेलें ॥२॥ उदय ना अस्तु तेथें कैचेनि मित्रगुण ।  
आपणाचि दर्पन होऊनि ठेला ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने अनुभवीं तोचि  
जाणें । संत ये खुणें संतोषले ॥४॥

७२८. पुरुषेविण नारी संचरली शरीरीं । आपण्यावरी आळु  
आला ॥१॥ काय कोण्या सांगें सिणलीये अनुरागें । पाडिलिये पति-  
संगें अवस्थाभूत ॥२॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठलु जैसा तैसा । व्या-  
पूनि आकाशा उरला असे ॥३॥

७२९. अचित बाळक सावध जालें । निशब्दीं बोभाईलें मीचि  
मीचि ॥१॥ गरोदरेविण बाळक जालें । माया मारुन गेलें निरंजना  
॥२॥ तेथें मज एक नवल पै जालें । पेहें सुदलें निरालंब ॥३॥  
छत्तीस अकरा घोंटु पै घेतला । उदरेविण भरलें पोट देखा ॥४॥

सहज गुण होतें निर्गुण जालें । भलत्या झोंबलें निराकारें ॥५॥  
बापरखुमादेविवरु शून्याहूनि वेगळें । त्या बाळका सामाविलें  
आपुल्या व्योमीं ॥६॥

७३०. उजव्या आंगें अतार व्याली । डाव्या आंगें कळवळ  
पाळी ॥१॥ कवण जाणे कवण हे खूण । कवण जाणे काय त्याला  
भूषण ॥२॥ दोहीं आंगींचें लेणें आपण त्याली । ज्ञानदेव ह्याणे  
विठो आमुची माउली ॥३॥

७३१. देउळा आधीं कळसु चाईला । पाहोनि गेलों आपुले  
दृष्टी ॥१॥ विपरीतगे माये देखियेलें । कांसविचें दूध दोहियेलें  
॥२॥ आधीं पुत्र पाठी वांझ व्याली । लेणें लेऊनि ठेले साडेपंधरें  
॥३॥ बापरखुमादेविवरु विपरीत सुपरीत जाणे । संत तिये खुणें  
संतोषतील ॥४॥

७३२. मज स्वप्न लेवविला शृंगार । माझें उदरीं जन्मला  
अतार ॥१॥ जागि सुति ना मी निदसुरी । चोळी सुदली तोडूनि  
गळसरी ॥२॥ लक्षण म्हणे कीं सुलक्षण ह्याणे । येके उदरींच आझी  
दोघे जणें ॥३॥ सोईरिक पडिपाडें समसाटी । मी वो बैसलें तयाचे  
पाठी ॥४॥ निपट कैसं आहेवपण । कैवल्या आधीं तेल कांकण ॥५॥  
निवृत्ति दास तेथें नाहीं । लग्नमुहूर्त बहुलाठाई ॥६॥

७३३. पैल मेरुच्या शिखरीं । एक योगि निराकारी । मुद्रा ला-  
वुनि खेंचरी । प्राणायामी बैसला ॥१॥ तेणें सांडियेली माया ।  
त्यजियेली कंथा काया । मन गेलें विलया । ब्रह्मानंदा माझारी ॥२॥  
अनुहत ध्वनि नाद । तो पावला परमपद । उन्मनीं तुर्याविनोदें ।  
छंदें छंदें डोलतुसे ॥३॥ ज्ञान गोदावरीच्या तीरीं । ज्ञान केलें पंचाले-  
धरीं । ज्ञानदेवाच्या अंतरीं । दत्तात्रेय योगिया ॥४॥

७३४. सेजे सुता भूमी पालखा निजतां उसांसया । गगन  
गसोडा मेरु कानवडा ते सुख वाड पडुडलया ॥१॥ सहज संभोगु  
जाणावा । विजया होई मग भोगि राणिवा ॥२॥ कमळणी बाळा  
पुंफिती माळा । घालिती गळां देव कन्या ॥३॥ तिचिये शेजारीं  
तरावी सुंदरी । चंद्रसूर्य दोन्ही चवरी ढाळिती ॥४॥ येकु त्यागी

दुसरा भोगी । तिसरा योगी राजइंद्र ॥५॥ चौथे द्वारीं अतीत तपें । बैसले गुंफे ज्ञानदेवो ॥६॥

७३५. पर्वतु गोफणिये सोकरू लेंकरूं । ज्याचेनि तृष्णें आटले सप्तहि सागरू । ज्याचेनि स्वेदें बुडाला मेरू । तयामाजी ने तया मी काय करूं ॥१॥ कैसें नवल चोज जालेंगे माय । खांदी गंगा चोरू पळतु आहे ॥२॥ जयाचिया अंगावरी वडाचीं झाडें । तो हा मुरुकुटावरी बैसला कोडें । विवळा दृष्टि पाहे निवाडें । ध्या ध्या ह्योनि ठाकितो पुढें ॥३॥ मनगणिचे तंतीं वोविली धरणी । ते पिसाळ्यानें घेतली खांदा वाहूनि । त्यासी वोवाळिति चौघीजणी बापरखुमादेवि वराची करणी ॥४॥

७३६. ऐसा गे माये कैसा योगी । जे ठाई जन्मला तो ठाव भोगी ॥१॥ माय कुमारी बाप ब्रह्मचारी । एकविस पुत्र तयेचे उदरीं ॥२॥ आचार सांडुनि जालासे भ्रष्ट । माउसिशीं येणें लाविलासे पाट ॥३॥ पितियाचा वेष धरुनियां वेगीं । मातेचें सुख भोगावया लागीं ॥४॥ आणि मी सांगो नवल काई । येणें बहिणी भोगिली एकेचि ठाई ॥५॥ ज्ञानदेव ह्याणे अनुभवी जाणे । अनुभवावांचूनि कोण्हीच नेणें ६

७३७. सुकलिये गंगे वऱ्हाड आलें । उतार नाहीं म्हणोन मुरडोनी गेलें । मनगुणिचे तंतीं ओंविलीं धरणी । पिसोळिया ओझें वाईलें रया ॥१॥ तूं ते कवण मी ते कवण । कवण बांधावें तोरण । योगी दिगंबर सन्यासि जे काय । वरमाये हातीं कंकण रया ॥२॥ आप तेज पृथ्वी वायो आकाश । या भासास उटणें केलें । वांझेचिया पुत्रा चोखणी मर्दिलें । ऐसें नवल ज्ञान जालें रया ॥३॥ वर-बाप वोहबाप जन्मेलचि नाहीं । तंव नवरा नवरी कवणची काई । बापरखुमादेविवर चिंतितां । तरि तें सुख निवृत्तिपायीं ॥४॥

७३८. माते आधि कन्या जन्म पावली तिच्या वऱ्हाडा आईति केली । पाहों गेलों तये चरण ना नेत्र संपूर्ण लक्षणें वोळखिलीं । नवरा गर्भवासि पहिले नामरसी घटित आहे दोघांसी । याचा अर्थ तुझी करा श्रोते हो लम्वेविण आणिली घरासिरेरे ॥१॥ कवण कवणाचा विचार करा उपजत पुत्र म्हातारा । युगें गेलीं तया

जाहालिया जन्म ऐसैं एक अवधारा ॥२॥ पुत्रें मातेसि पय पाजिलें  
कीं पितयासी कडे वाहिलें । तुझीं ह्मणाल शास्त्रें काय देखिलें तरी  
उजुचि आहे बोलिलें । साही शास्त्रें अठरा पुराणें यामध्यें नाहीं  
बोलिलें । शास्त्र गूढ अध्यात्म गूढ वज्रगुढी पाहे ह्मणितलेरेरे ॥३॥  
साहिशास्त्रें शिणलीं भारी परि अर्थ नकळे कवण्यापरी । सुजाण श्रोते  
कविजन अपार कवित्व करिती लक्षवरी । एक एक अक्षराची जा-  
णिव पाहताती सुजाण श्रोते । कवित्वा कवित्वां हें काय नवल  
ज्ञानदेवीं पाहिलें निरुतेरेरे ॥४॥

७३९. पति जन्मला माझे उदरीं । मी जालें तयाचि नोवरी  
॥१॥ पतिव्रता धर्म पहाहो माझा । सर्वापरी पति भोगिजे बोजा  
॥२॥ निर्गुण पति आवडे मज । आधीं माय पाठीं झालिये भाज  
॥३॥ मी मायराणी पतिव्रता शिरोमणी । ज्ञानदेवो निरंजनीं  
क्रीडा करीं ॥४॥

७४०. काळें ना सावळें । श्वेत ना पिवळें । नादबिंदाहून वे-  
गळें । तें कवणरे चांगया ॥१॥ ज्ञानदेव म्हणे जाण कां माझे  
उमाणे ॥धु०॥ गोडापरिस गोड । गगनाहूनि वाड । चौदाभुवनां ज्याची  
चाड । तें कवणरे चांगया ॥२॥ ज्ञानदेवो मानवळें । माझें मज  
सांगितलें । दोहींचे मिळोनि एक जालें । भलें केलें चांगया ॥३॥

७४१. कैसैं बोटांनें दाखवूं तुला । पाहें अनुभव गुरूच्या मुला ।  
नको सोडूं देठींच्या मुळा । सोडीं अंजुळी आपुल्या कुलारे ॥१॥ ज्या  
ठायीं चळना ढळ । विश्व जयाचे सत्तेनें खेळ । अणुरेणु व्यापक सकळ ।  
तेथें चळ ना अचळरे ॥२॥ जेथें डोळिया दृष्टि पुरेना । तेथें वृत्तीचें  
कांहीं चालेना । तेथें बुद्धीचा रीघ होईना । तेथें मनाची धांव पुरेना  
गा ॥३॥ काय पाहशी तूं भोंवतें । येतां जातां जवळीं असतें ।  
तुझ्या पायाखालीं तुडवतें । तुझ्या डोळ्यामध्ये दिसतें गा ॥४॥ हा खुण  
त्वां ओळखुनी घ्यावी । गुरुपुत्रा जाउनी पुसावी । तो नेऊनी तुला  
दाखवी । सोय सांगितली ज्ञानदेवीं गा ॥५॥

७४२. अकरा खणावरी मंदीर उभविलें । तेथें एक देखिलें रूपे-  
विण ॥१॥ त्या न बोलत्यासि बोलावया गेलें । मीही न बोलती झालेंगें

माय ॥२॥ बापरखुमादेविवरेंसि ठकचि पडिलें । मीचि ठसावळें  
ब्रह्माकारें ॥३॥

७४३. कासवीचें तूप जेवी । आकाश घालिपां पेवीं । वांझेचें  
बाळ खेळवी । रुदना करी रया ॥१॥ पाहे या नवल चोज । म्यां  
देखिलें पां मज । गुह्यांचें गुज । जाणरे मना ॥२॥ मृगजळें सागर  
भला । डोंगरें ओणवा विझविला । समुद्र तान्हेला । जीवनालागीं  
॥३॥ ज्ञानदेव ऐसें हणें । कापुराची मैस घेणें । दुधावीण सांजवणें ।  
भरले दिसे ॥४॥

### गोंधळ.

७४४. तूं विटेवरी सखये बाई हो करीं कृपा । माझें मन  
लागो तुझ्या पायीं हो करीं कृपा । तूं सांवळे सुंदरी हो करीं कृपा ।  
लावण्य मनोहरी हो करीं कृपा । निजभक्तां करुणा करीं हो करीं  
कृपा ॥१॥ पंढरपुरीं राहिली । डोळां पाहिली । संतें देखिली । व-  
रुनी विठाई वरुनी विठाई । सच्चिदानंद अंबाबाई हो करीं कृपा ।  
उजळकुळ दीपा । बोध करी सोपा । येउनी लवलाहीं येउनी लव-  
लाहीं ॥ ध्रु० ॥ तुझा देव्हारा मांडिला हो करीं कृपा । चौक आ-  
सनीं कळस ठेविला हो करीं कृपा । प्रेम चांदवा वर दिधला हो  
करीं कृपा । ज्ञान गादी दिली बैसावया हो करीं कृपा । वरी बैस-  
विली आदी माया हो करीं कृपा । काम क्रोध मदमत्सर । दंभ अ-  
हंकार । त्यांचें बळ फार । सर्व सुख देईं सर्व सुख देईं ॥२॥ शुक्र  
सनकादिक गोंधळीं हो करीं कृपा । नाचताती प्रेम कळोळीं हो करीं  
कृपा । उदो उदो शब्द आरोळी हो करीं कृपा । पुढें पुंडलिक दिवटा हो  
करीं कृपा । त्यानें मार्ग दाविला निटा हो करीं कृपा । आई दाविली  
मूळपीठा हो करीं कृपा । बापरखुमादेविवर । सुख सागर । त्याला  
नमस्कार । सर्व सुख देईं सर्व सुख देईं ॥३॥

### जोहार.

७४५. जोहार मायबाप जोहार । मी कृष्णाजी घरचा पाडेवार ।  
त्याचे घरांतला सर्व कारभार । माझे शिरावर कीं जी माय बाप ॥१॥



कामाजी बाजी हुद्देदार । तेणें रयतेचा केला मार । रयत फार नाग-  
विली कीं जी माय बाप ॥२॥ क्रोधाजी बाबा शेखदार झाले ।  
त्याजकडे हुजूरचें काम आलें । तेणें कामाजीचें छळण केलें कीं जी  
माय बाप ॥३॥ मनाजी बाजी यानें फितुर केला । तेणें करोनि मोठा  
बखेडा झाला । गांव सगळा नाशिलां कीं जी माय बाप ॥४॥  
बुधाजी पाटील कायापूरचे । ममताईचे हाताखालचे । त्यांत जीवाजी  
भुलले कीं जी माय बाप ॥५॥ या उभयतांचा विचार वागला । त्या-  
मुळें आह्मांस राग आला । बुधाजी आवरीं आपल्या पोराला कीं  
जी माय बाप ॥६॥ सद्गुरुचा मी पाडेवार । निवृत्तीसी असे माझा  
जोहार । ज्ञानदेवा संफळ संसार झाला कीं जी माय बाप ॥७॥

### मदालसा.

७४६. उपदेश उपरति ज्ञान ध्यान एकनिष्ठ । विज्ञान तें आट-  
लेरे दृश्यादृश्य तेथें दृष्ट । आदिअंत हरपला सर्व ब्रह्म एक वाट ।  
नित्य नेम चालतारे होय वैकुण्ठ प्रगट ॥१॥ जे जो जे जो निजानंदें  
आत्माराम प्रसिद्ध । उपदेश ऐकें बाळा मदालसा प्रबोध । उपजोनि  
संसारिरे एकतत्त्व तेंचि सिद्ध ॥२॥ द्वैताद्वैत खोडी निःशेष  
आटली आस । कल्पना हो बुडालीरे सर्व दिसे हृषिकेश । ममता हे  
समूळ माया हेही न दिसे उद्वस । हारपती स्वयंज्योति ऐसा होईरे  
उदास ॥३॥ विकृतिभान गाढे तेथें न दिसे बिरडें । इंद्रिय रसना  
दड याचें निरसलें कोडें । मिथ्या हे मोहपाश तोडी व्यसन  
सांकडें । मानस परिकर हेही शोधी निवाडे ॥४॥ प्रपंच  
झोंबो नेदी याचें उठवी धरणें । शरीरजन्म मरण याचें  
करी कारे पारणें । निवट्टनि सांडीं बापा सर्वभरी नारा-  
यणें ॥५॥ मी माझें दुजेपण तेथें वायां घेसी लाहो । निरर्शा  
ममता बापा करिं हरिनामें टाहो । शून्य हें भेदी कारे जन्मम-  
रण निर्वाहो ॥६॥ धारणा धीट करी ध्येय पणरे हें सांडी । अखं-  
डता निजसुख कामधामरे मांडी । स्मरतां नामावळी विषय हे श-  
रीर सांडी । क्रूरे नव्हे बापा सदा आत्मा ने ब्रह्मांडीं ॥६॥

त्रिकाळज्ञान गुज अखंड आत्मा रे चेतवी । नित्यता हरिकथा विष्णु  
 कृष्ण मनरंजवी । सकळ परिपूर्ण होशी जीव शिव रे भावी । मन ध्यान  
 एकरूप सर्वदा हरि हा गोसावी ॥७॥ शांति निवृत्ति क्षमा दया सर्व  
 भूतीं भजन । आचरण एकपक्षें सर्वरूपी जनार्दन । अलक्षसंकल्प भावी  
 सर्व होई नारायण । विसरें कामनारे सेवीं ब्रम्हसनातन ॥८॥  
 एकट मन करी निवृत्ति धरी निर्वाहो । चेतवितां इन्द्रियांसी आत्मा-  
 रामें नित्य टाहो । सेवा सुख करी बापा प्रसन्न लक्ष्मीचा नाहो ॥९॥  
 सुति मांडी नाममात्रें सेवी तत्पर रसना । उपरति तितिक्षारे लय  
 लक्षि ध्यासि ध्याना । हारपेल मी माझें होसील ब्रम्हांड येसणा । जिन्हा  
 हें मन चक्षु करि श्रीगुरु निरोपणा ॥१०॥ तुझा तूंचि निदेहियां  
 आत्मानाथ एकतत्वी । हारपति इंद्रियें जिवशिव एके पंक्ती । नाहीं  
 नाहीं अन्य रूप स्वयें परमात्मा ज्योती । सुटेल जन्ममरण उपजेल  
 प्रत्यक्ष दीप्ती ॥११॥ आकाश तुज माजी हरपसि परब्रह्मी । न  
 भजतां इंद्रियांसी हरपति यया उर्मी । बीज तें निरुपिलें सहज राहें रे  
 तूं समी । दमशम रिगुनिगु याचा दाहारे संगमी ॥१२॥ तटाक  
 देहभूमी रेचक कुंभक आगमी । चंद्रसूर्य ऐसे जाणा पूर्ण परिपूर्ण रे  
 रमी । लोळंगता रिद्धिसिद्धी धारणाते मनोरमी । होसील तूंचि  
 सिद्ध गुरुशिष्य सर्वसमी ॥१३॥ राहों नेदी विषयसुख वायां  
 उद्वेग विस्तार । प्रेमाभूत हरिनाम हेंचि सेविरे तूं सार । भजतां  
 नित्यकाळ तुटे विषयाचार ॥१४॥ उद्धट सुख साधों जेणें दिसे  
 आत्ममाथ । विवामाजी विंब पाहें सर्व होई तूं सनाथ । निश्चित  
 निराळारे निगम साधों परमार्थ । विटिव ऐसी आहे सर्व पुरति  
 मनोरथ ॥१५॥ उष्णातें घांटी बापासम चांदिणें धरी । तेथील  
 अमृतमय चकोर होई झडकरी । लक्ष हें पस्त्रह्नीं सदा पूर्णिमा ते  
 सारी । निवतिल अष्टही अंगें बोल्हावति शरीरी ॥१६॥ त्रिकाळ  
 ज्ञानकळा येणें साधलें निज । तितिक्षा मनोवेणें नित्य प्रत्यक्ष  
 ब्रह्मबीज । साकार निजघटीं तो प्रगटे अधोक्षज । पर्वकाळ ऐसा  
 आहे गुरुमुखें चोच ॥१७॥ हें ऐकोनियां पुत्र मातें विनविता  
 नै जाला । उपदेश ब्रह्म लक्षी सर्वत्र केला वो काल्य ।

सांडिले संप्रधार आत्मा एकत्र वो केला । कैसें हैं उपदेशेणें  
वेदांसि अबोला ॥१८॥ ऐकें तूं मदालसे मज बोध आत्मारामी  
ऐकतां वो उपदेश बहुत संतोषलों उमी । प्रेमांमृतजीवनकळा  
वोल्हावतु असे धर्मी । निःशेष विषये वोते समर्पिलें परब्रह्मी  
॥१९॥ विपरीत माते जालें आप आपामाजि थोर । चैतन्य हैं  
क्षरलेंसे हाचि धरिला वो विचार ॥२०॥ माझा मी गुरु केला  
मातेचा उपदेश । न दिसे जनवन सर्वरूप महेश । निराकारि एक  
वस्तु अवघा दिसे जगदीश । हारपले चंद्रसूर्यो त्याचिमाजि रहिवास  
॥२१॥ अनंत नाम ज्याचें त्याचा बोध प्रगट । गुरुखुण ऐसी  
आहे निल्य सेवीं वैकुण्ठ । नेणें हैं शरीर माया रामकृष्ण नीट  
वाट । उच्चार वो एकतत्व सेवा सुख वो धीट ॥२२॥ हैं  
एकोनि मदालसा म्हणे भला भला पुत्रराया । उपजोनि संसारों  
रे तोडीं तोडीं विषया । मुक्त तूं अहासी सहज शरण जाय  
सद्गुरु पाया । आदिनाथ गुरुमाझा त्या निवृत्तीसी भेटावया ॥२३॥  
तेथूनि ब्रह्मज्ञान उपदेश अपार । समरसें जनीं वनीं राज्य टाकीं  
असार । यामाजि हिंसा तुज द्वेषितारे चराचर । चैतन्य ब्रह्म साचें  
एकरूपें श्रीधर ॥२४॥ ज्ञानदेव निवृत्तीसी शरण गेला लवलाहीं ।  
हरपली निज काया मन गेलें ब्रह्म डोहीं । निरसली माया मोहो द्वैत  
न दिसे काहीं । अद्वैत बिबलेंसे जनवन ब्रह्म पाही ॥२५॥

७४७. उपदेश अगोचर उपदेशी अगोचर मदालसा पुत्रालागीं  
रहीवासु । ध्यानरूप येक करीं सर्वोघटीं महेशु । जातिधर्म लोषि  
बा न करीं तूं आळसू । उठि जाय योगपंथें जेथें वैकुण्ठ निवासु ॥१॥  
जे जो जे जो निल्य हरि जनीं वनीं जो आहे । त्याचें तूं ध्यान करीं  
नित्य तेथेंची राहें । परतोनी येवों नको प्रपंच न पाहें । जठराग्नी  
पचों नको वेगीं तूं योगिया होय ॥२॥ जपतप वाचे एक अखंड  
श्रीराम उच्चार । निल्य धर्म संताचारे हाचि करीरे विचार । संग-  
दोष बोधिती तुज ह्मणोनि होई खेचर । अतळों नको द्वैतबुद्धि  
सदा अद्वैत निरंतर ॥३॥ एक लक्ष एक पक्ष एक तत्त्व  
हृदयी । एक ध्यान एक मन त्याचे लागें तूं सोयी । एक

हरि हाचि खरा एका माने तूं राहीं । आणिक जपों नको  
 देवोदेवीं कांहींबाहीं ॥४॥ देव तो वैकुंठीचा निरालंबीरे आहे । निराळ  
 सर्व जीवां ह्मणोनि ध्यातु जाये । जीव हा शिव करी ऐसें करुनि राहे । रा-  
 मनाम मंत्र ध्वनि कळिकाळ वास न पाहे ॥५॥ कोहं हे उपजतां  
 टाकिलें तुवां सोहं । गर्भी होतासि सावध आतां ह्मणतासि ह्मूं ।  
 अहंकार जपों नको मन मुंडि संमोहे । एकट मन करिं रामनामी  
 धरीं भाव ॥६॥ शांति करीं जीवशिर्वीं सर्व क्षरलासे हरी ।  
 क्षमा दया बहिणी तुझ्या माया सांडीं भीतरीं । बंधु पिता सखि जणें  
 टाकिं तूं दुरिच्या दुरी । मत्सर हा घेवों नको मद  
 टाकीं हा बाहेरी ॥७॥ हरिरूप निखळ आहे योगी जाणती यासि ।  
 अंतर तें दुरांतर हें तूं जप मानसीं । कर्म हें ब्रह्म जाण ऐसा होई  
 समरसीं । तत्काळ होशी योगी संदेह नाहीं त्यासी ॥८॥ सत्व रज  
 तमीं गुंफों नको एकतत्त्वीं आहे भाव । नानातत्त्वीं धरिसी व्यर्थ  
 मग तुज न पवे देव । मी माझें वाहों नको व्यर्थ करिसी उपाव ।  
 शिंणलासि येतां जातां हा तुज नाहीं आठव ॥९॥ शरीर हें नव्हे  
 तुझें तरुण बाळरे वृद्ध । जंववरी सावध आहे तंववरी करीं प्रबोध ।  
 एकनामी विष्णुचेरे जाणती तेचि सिद्ध ॥१०॥ निःशंक मार्ग चाळी  
 आडकाठी नाहीं तेथें । विहंगमीं चाड धरीं पिपीलिका नेधें हीत ।  
 अजप तेथें जपें सदापूर्ण अनंत । न धरीं विकल्प कांहीं उद्धरासि त्वरित  
 ॥११॥ कामना चित्तवृत्ति अनुग्रह हे उपदेश । ग्रहभूतपिशाचरे  
 याचा नव्हे तुज त्रास । कळिकाळ पडेल तेथें पावसि परमपरेश ।  
 झणें हें पावसील शरीर न करीं न करीं आळस ॥१२॥ अंतीं अंत  
 उर्व्व अध दश दिशा नांदे एक । हरिविण न दिसे कांहीं संत जाण-  
 ती विवेक । निरसली त्यांची माया हरि भरला दिसे एक । नयनीं  
 हृष्टि चोख जैसा अमृताचा मयंक ॥१३॥ योगिया तूचि जाण योग-  
 याग तपें हरि । न भजे हरिविण उगा नसे क्षणभरी । रामकृष्ण  
 वाचे सदा निल जपे निरंतरी । हरि ध्यान ऐसें आहे पुत्रा हेंचि तूं  
 स्वीकारी ॥१४॥ लोपतील मन संग संग भंग सांगडी । अवचित्ती  
 पडेल कव जन्ममरणाची उडी । न मिळे आयुष्य तुज मनुष्यजन्मअर्थ

घडी । उठिनि उठोनियां जाय तूं तांतडी ॥१५॥ विवेक करिं बाळ्या  
पुराणप्रसिद्ध पाहे । वेदशास्त्रें बोलिले हरि हें पाहोनि उगा राहें ।  
योगिये विसावले तेथें दिव्यचक्षु करुनि पाहें । सत्तावी हे संजीवनी  
उलट करी लवलाहे ॥१६॥ मातृका भेदुनियां षट्चक्रे टाकीं वेगीं ।  
तेथें तूं गुफों नको चाल विहंगममार्गी । अनंत सिद्ध गेले ऋषिमुनीच्या  
संगीं । नारदादि अवधुत ते प्रपंचीं निःसंगी ॥१७॥ हनुमंत कपि-  
राज भीष्मादिक उत्तम । परीक्षिति प्रन्हाद ते पै जाले आत्माराम ।  
ध्रुव आणि अंबकृष्ण पावले वैकुण्ठ धाम । यांचा तूं संग करी होई-  
कारे निःकाम ॥१८॥ मदालसा म्हणे पुत्रा ऐसा आहे उपदेश । भाव  
गर्भीचारे तुज विचरे पृथ्वी निःशेष । सरता होई संतामाजि चित्तीं  
ध्याई हृषीकेश । परब्रह्म तूंचि होसी ऐसें बोलिलेले व्यास ॥१९॥  
शुकादिक पुत्र ज्याचे तो साक्षात् नारायण । अवतरले मनुष्यवेष्टें  
तारिलेले अवघे जन । ऐसाचि होई तूरे विसरें मीतूपण । उठी जाये  
ऊर्ध्व पंथें करिल कृपा हरि आपण ॥२०॥ नाम हें अमृतसिंधु हृदयीं  
जपें सदाकाळ । नाहीं तुज रोगराई तुज देखोनी पळेल काळ ।  
हरिसि जो विनटला तया नाहीं काळ वेळ । नामधारकाचें तीर्थ  
वंदीं तीर्थकल्लोळ ॥२१॥ पुत्र म्हणो अवो माते गुरु तूंचि जालिसी ।  
नसवे क्षणभरी जपतप मानसीं । हरि हा श्रेष्ठ राणा तूंचि  
तारक जीवासी । भवार्णवीं तारिलेले म्यां दृढ धरिलें मानसीं ॥२२॥  
खेचर बुद्धि केली खेळीनलों चौऱ्यांशीं । खंटग्या जन्मयोनी  
पावलों मोक्षमुखाशी । खेचराखेचर माये मी तुझा वो उपदेशी ।  
गुरुगम्यउपदेशिलें शिष्य निवाला मानसीं ॥२३॥

७४८. उपदेश ब्रह्मज्ञान पुत्रा ऐकरे बीज । सांडिं सांडिं माया-  
मोहो मुक्त विचरें सहज । आशा मनसा गुफों नको सोहं धरिकारे  
नीज । अखंड गुरुचरणीं मौन्य धरिकारे काज ॥१॥ उपदेश मदा-  
लसा निजकारे आधीं । पूर्णबोधें उमजेरे हेंचि साधी समाधी ।  
लटिका हा मायामोह लक्ष लावीं गोविदीं । सांडिं मांडिं कोहंवेमीं  
लीन होई परमानंदीं । जे जो जे जो जो बाळा ॥२॥ चौऱ्यां-  
शींलक्ष जीव जन शिणले योगी येतां जातां । विरळा देखों परतला

जो पारुषला पूर्णता । मनबुद्धि एकचित्तें दृढधरी अनंता । उपरति  
 चित्तें करीं सावध होई त्वरिता ॥३॥ जन्म हें दुर्लभ जाणा मनु-  
 ष्यजन्म अगाध । ज्ञानध्यान बुद्धिजे आधीं वरी गुरुचा  
 प्रबोध । तरीच साधेल तुज नाही तरी होसी मूढ अंध ।  
 नेमिलें आयुष्य वेचे कोण तोडी भवबंधकंद ॥४॥ नव-  
 मास होतासि गर्भी अधोवदनें दुःखित । तें होता उमज-  
 तुज कारे येथें निश्चित । परतोनि पाहें वेगीं मनीं धरीं अच्युत ।  
 तुटेल योनिपंथू मग तूं सर्वातीत ॥५॥ जंववरी माझें माझें मन  
 नु संडी तुझें । तंववरी मोहोपाश व्यर्थ धराणिये ओझें विष्टामूत्र  
 जंतगर्भी म्यां वाहिलें तुझें ओझें ॥६॥ उठीं पुत्रा सावध होई मी  
 माझें सांडि धरीं । कोशकिटके जन्मलासि तैसें तूं बा न करीं ।  
 आपण्या आपण होसी तुझा तूंचिरे वैरी । जंव नाहीं आलें  
 काळचक्र वेगीं स्मरें मुरारी ॥७॥ इंद्रियें सावध अहाति  
 तंव करीं धांवा धांवी । मग विस्मृति पडेल बुद्धि मग न  
 साधे हरि गोसावी । सर्वघटीं हरि ध्याय मनचक्षु एक  
 भावीं । नारायण नामपाठ वेदशास्त्र अनुभवी ॥८॥ दिन-  
 निशीं शरीर तुझें बाळतारुण्यवृद्ध होय । काया हे नव्हे तुझी  
 सांडीं सांडीं ममता माया । निर्गुणरूप हरिहूरुत्यासि तूं शरण जाय ।  
 सगुणीं झोंबों नको हरिरूपीं तल्लीन राहें ॥९॥ मृगजळ माथापूर  
 व्यर्थ इंद्रियांचीं झोंबी । कामना.लपवी आधीं लय लावी हरिच्या  
 बिंबीं । चक्षें पक्षें मन गोंवी बिरडें घाली निरालंबी । शुद्धबुद्ध तत्व  
 हरि एकतत्त्व नितंबी ॥१०॥ गुरुगम्य आगमाचें हेंचि तत्व उत्तम । सत्व  
 रज तमीं गूफों नको मा मार्ग धरी उत्तम । प्राण लपवी प्राणामाजी  
 वासना करी निःष्काम ॥११॥ हेंचि साधन योगियांचें शिवाचें मनोगत ।  
 उठोनियां प्रातःकाळीं तनुमनध्यान निह्य । जागरणीं हरिकीर्तना उद्धरसी  
 त्वरित । नाशिवंत शरीर जाण मग तुज न घडे हित ॥१२॥ क्षणां  
 एका शरिर नासे हें तुझें तुज न कुळे । अवचिता येईल काळ  
 झांकतील देखणे डोळे । मग हें नाठवे तुज करि गुरुमेळीं  
 निर्मेळ । सांडी मांडी करूं नको टाकीं टाकीं मनींचे सकळ ॥१३॥

व्यर्थे राहासी येथें पडशील मोहोफांसा । दशदिशा हरि आहे  
अर्ध उर्ध्व महेशा । मही हे अंथरूण आकाश करीं अवकाशा । या  
परि विचरेंरे राहावें प्रमाण सरिसा ॥१४॥ तत्व हें एकरूप हरि-  
विण नाही कोठें । द्वैतभाव न धरीं मनीं नीट जाय वैकुंठें । हा मार्ग  
योगियांचा संत मेले नीट वाटे ॥१५॥ अभक्त गुंपले येथें  
तेही पडिले नीट वाटे । सनकादिकां पंथ हाचि सेविला उपजतां ।  
नारदें विचार केला मग न राहे तो निवांता । गोरक्ष बुझला वेगी  
दृढ कास हनुमंता । अवधूत याचि परी दत्तामाजी पूर्णता ॥१६॥  
उन्मर्नि साधीबाळा रूप न्याहाळी नयनीं । नासिकां ठेऊनि  
दृष्टि खेंचरी मुद्रा निर्वाणी । शरीर हें असों जावों याची न  
करीं तूं करणी । रामकृष्ण वाचा पाठ हेंचि धरीं निर्वाणीं  
॥१७॥ अष्टदळ द्रव्यां आहे तोचि आत्मा ये करी । मन  
बुद्धि चित्त दिसों नेदी वाहेरी । मातापिता प्राण तुझे तो दा-  
खविल शरीरीं । स्त्रीपुत्र इंद्रियद्वारा सांडी परति माधारी ॥१८॥ मन हें  
कोंडी पिंडी तंतू तुजों नेदी याचा । मार्ग हे जिन्हे पारुषरे हरी राम  
कृष्ण वाचा । रिकामा क्षणभरी पंथ धरी प्रेमाचा । आदि मध्य हरि  
एकु तोचि ध्यायीं हृदयांचा ॥१९॥ श्रवण स्मरण करी काळ घाली  
आंकणा । भीष्मे साधिलें हरि तो पावला नारायणा । लक्ष्मणें ध-  
रिली बुद्धि वोळगिला रामराणा । निमिष्य एक न भरतां शरीर  
सांडिले प्राणा ॥२०॥ हित तेंचि करी बाळा हरी प्रेमें मन करी ।  
सावधान चित्त आहे तंव हें सर्व दृढ निवारी । भुली पडेल अंतीं  
तुज मग नाही कैवारी । मसतेचें बिरडें फेडी उठे चाले योगरितीं  
॥२१॥ झणे माते परियेसी कैसें उपदेशिलें ज्ञान । गुरु हा कोण करूं  
अवघें दिसे विज्ञान । मज याचें स्मरण झालें सोहं होतें मज ध्यान  
कोहं हें विसरलों जालें संसार मौन्य ॥२२॥ परतले प्रेमभाव उद्बोध  
आला धांवया । कळिकाळ न दिसे दृष्टि पापपुण्य रहावया । सभरा-  
भरित हरि दिसे माझें कैचें उरावया । तूं तंव विदेही माया मदा-  
लसा मज राखावया ॥२३॥ मदालसां झणे पुत्रा जो उपदेश करुणा  
ब्रह्म हें जिवीं शिवीं भोगि योनी नारायणा । शांति क्षमा बाणली  
तुज कैचें उमटलें गुज ॥२४॥ हे स्थिति बाणली ज्यासी तो मी प-

रिपूर्ण योगी । दया मुक्ती जाली दासी नित्य उन्मनीं भोग भोगी ।  
त्याचिया दर्शनें जीव तरतील वेगीं । उठि पुत्रा जाय पथें जेथें स-  
त्रावी उगी ॥२५॥ मुक्तामुक्त अभयदान मुक्त झालां अनुभवीं  
राहिली निरालंबी रातलासे सतरावी । मुक्ताई मुक्त ज्ञानें मदालसा  
नांवानांवी । मुक्तलग उपदेश चांगया दिधला पाही ॥२६॥

७४९. उपदेश मदालसा देहो निर्मिला कैसा । आलासी कवण्यां  
वाटां मातेचिया गर्भवासा । जो पंथ वोखटारे पचलासि कर्मकोठा ।  
अविचार बुद्धि तुझी पुत्रराया अदटा ॥१॥ पर्यें दे मदालसा सोहं  
जोजेरे बाळा । निजध्यानीं निजपारे लक्ष लागों दे डोळा । निज  
तें तूं विसरलासि होसि वरपडा काळा ॥२॥ नवमास कष्टलासि  
दहाव्यानें प्रसूत जाली । येतांचि कर्मजाड तुझी मान अडकली ।  
आकांतु ते जननीये दुःखें धाय मोकली । स्मरे त्या हरिहरा ध्यायीं  
कृष्णमाउली ॥३॥ उपजोनि दुर्लभुरे मायबापा जालासी । वाढ-  
विती थोर आशा थोर कष्टी सायासी । माझें माझें म्हणोनियां  
झणी बायां भुलसी । होणार जाणार रे जाण नको गुंफों भव पाशीं  
॥४॥ हा देहो नाशिवंत मळमूत्राचा बांधा । वरि चर्म घातलें  
कर्मक्रीडकाचा सांदा । स्वरव दुर्गंधीरे अमंगळ तिचा बांधा । स्मरे  
त्या हरिहरा शरण जाई गोविंदा ॥५॥ या देहाचा भरंवसा पुत्रा न  
धरावा ऐसा । माझें माझें म्हणोनियां बहु दुःखाचा वळसा । बहुते  
ठकियेले मृगजलाच्या आशा । तृष्णा सांडुनियां योगी गेले वनवासा  
॥६॥ या पोटाकारणेंरे काय न करिजे एक । यालागीं सोयः धरीरे  
तिहीं भुलविले लोक । ठाईचें नेमियेले त्याचें आयुष्य भविष्य ।  
लळाटीं ब्रह्मरेखा नेणती ते ब्रह्मादिक ॥७॥ जळींचीं जळचरेंरे जळीं-  
चियारे रमती । भुललीं तीं बापुडीरे ते काहीं नेणती । जंव नाहीं  
गुरली त्याचि आयुष्यप्राप्ति । वरि घाळुनि भोंवराजाळ बापा तयातें  
शिवसिती ॥८॥ पक्षणी पक्षीयारे निरंजनीं ये वनीं । पिलिया कार-  
णेंरे गेलि चारया दोन्ही । अवचिती सांपडली पारधिया लागुनी । गुंतुनी  
यां मोहोपाशीं प्राण खजिती दोन्ही ॥९॥ मृग हा चरियारे अतिमानें  
सोकला । अविचार बुद्धि त्याची परतोनि मायुता आला । तंव त्या



पारधियानें गुणीं बाणु लाविला । आशारे लज्जनियां थिता प्राण मुकला ॥१०॥ अठराभार वनस्पती फुलीं फळीं वोळती । बाविल्या पोख-  
रणीं नदी गंगा वाहती । ज्या घरीं कुलस्त्रिया राज्य राणीव संपत्ती ।  
हें सुख सांडूनियां कासया योग सेविती ॥११॥ हें सुख सांडूनियां  
कोण फळ तयासी । कपाट लंघूनियां योगि ध्याती कवणासी । योग  
तो सांग मज कवण ध्यान मानसीं । सर्वत्र गोविंदुरे हृदयीं ध्याई  
हृषिकेशी ॥१२॥ इतुकिया उपरि रे पुत्रा घेई उपदेशु । नको भुलें  
येणें भ्रमें जिवित्वाचा होईल नाशु । क्षीरा निरा पारखीरें परमात्मा  
राजहंसु । निर्गुण निर्विकार पुत्रा सेवीं ब्रह्मरसु ॥१३॥ इतुकिया उ-  
परीरे पुत्र मातें विनविता जाला । संसार सोहळा हा थोरा कष्टी  
जोडला । पंचभूतें निवती येथें ह्योनि विश्रामु केला । वोखटा गर्भ-  
वासु कवणा कार्या रचिला ॥१४॥ गर्भाची यातनारे पुत्रा ऐके आ-  
पल्या कानीं । येतां जातां येणें पथें सांगाति नाहीरे कोण्ही । अहं-  
भावो प्रपंचु पुत्रा सांडीरे दोन्ही । चौऱ्यांशीं जीवयोनी प्रवर्तले मुनि-  
जन तत्क्षणीं ॥१५॥ वाहतां महापुरीं रे पुत्रा काढिलें तुज । रक्षि-  
लासी प्रसिद्ध सांपडलें ब्रह्मबीज । मग तुज वोळखी नाहीं कारे ने-  
णासि निज । आपेंआप सद्गुरु कृपा करील सहज ॥१६॥ उपजत  
रंगणारे पुत्रा तुवां जावें वना । बैसोनि आसनीरे पाहें निर्वाणीच्या  
खुणा । प्राणासी भय नाहीं तापल्याचारणा । मग तुज सौरसू पाहारे  
परब्रह्मींच्या खुणा ॥१७॥ बैसोनि आसनीरे पुत्रा दृढ होई मनीं ।  
चेतवीं तूं आपणापे चेतविते कुंडली । चालतां पश्चिमपथें जाई चक्र  
भेदुनी । सतरावीं जिवनकळा पाहे आत्मा हा चित्तुनी ॥१८॥ मग  
तूं देखसी त्रिभुवन स्वर्ग मृत्यु पाताळ । नको भुलें येणें भ्रमें सांडीं  
विषय पाल्हाळ । आपणापे देखपारे स्वरूप नाहीं वेगळें । परमात्मा  
व्यापकुरे पाहा परब्रम्ह सांवळें ॥१९॥ इतुकिया उपरीरे पुत्रा ते  
विनवीं जननी । परियेसि माउलीये संतोषलों तत्क्षणीं । इंद्रायणी  
महातटी विलासलों श्रीगुरुचरणीं । बोलिलेले ज्ञानदेवो संतोषलों  
वो मनीं ॥२०॥

७५०. श्रीगुरु देवराया प्रणिपातु जो माझा । मनादि मूळ

तुंचि विश्वव्यापका बीजा । समाधि घेई पुत्रा स्वानंदाचिया भोजा ।  
 पालखी प्रौढलिया-नाशिवंतरे माया ॥१॥ जागरे पुत्रराया जाई  
 श्रीगुरुशरण । देह तूं व्यापिलासि चुकवी जन्ममरण । गर्भवासु वो-  
 खटारे तेथें दुःख दारुण । सावध होईकारे गुरुपुत्र तूं सुजाण ॥२॥  
 मदालसा झणे पुत्रा ऐक बोलणें माझे । चौऱ्यांशीं घरामाजी मन  
 व्याकुळ तुजें । बहुत सिणतोसी पाहातां विषयासी वांझे । जाण हें  
 स्वप्नरूप येथें नाही बा तुजें ॥३॥ सांडिरे सांडिं बाळा सांडिं संसार-  
 छंदु । माशिया मोहळरे रचियेलारे कंदु । झाडूनि आणिली नेला  
 तया फुकटचि वेधु । तैसी परी होईल तुज उपदेशें आनु ॥४॥ सत्व  
 हे रज तम तुज लाविती चाळा । काम क्रोध मद मत्सर तुज  
 गोंविती खेळा । यासवें झणें जासी सुकुमारारे बाळा । अपभ्रंशीं घाल-  
 तील मुकसिल सर्वस्वाला ॥५॥ कोसालियानें घर सुट्ट पै केलें । निर्गमु  
 न विचारितां तेणें सुख मानियेलें । जालेंरे तुज तैसें यातायाति  
 भोगविलें । मोक्षद्वार चुकलासि दृढ कर्म जोडलें ॥६॥ सपें  
 दडुर धरियेलारे मुखी । तेणेंहिरे माशी धरियेली पक्षी । तैसा नव्हे  
 ज्ञानयोगु आपआपणातें भक्षी । इंद्रियां घालीं पाणी संसारीं होईरे  
 सुखी ॥७॥ पक्षिया पक्षिणीरे निरंजनीं ये वनीं । पिलिया कारणेंरे  
 गेली चारया दोन्ही । मोहोजाळें गुंतलीरे प्राण दिधले टाकुनी ।  
 संसार दुर्घट हा विचार पाहे परतुनी ॥८॥ जाणत्या उपदेशु नेणंता  
 आंतीं पडिला । तैसा नव्हे ज्ञानप्रकाशु ज्ञानदेवो अनुवादला ।  
 अनुभवीं गुरुपुत्र तोचि स्वयें बुझाला । ऐक त्या उद्धरणा गायक  
 सहज उद्धरला ॥९॥

७५१. मदालसा म्हणे पुत्रा तूं मुक्त होतासी । संसारमायामोहें  
 कोरे बद्ध जालसी । सिद्ध तें विचारी पां जेणें सुखिया होसी ॥१॥  
 वेईतरे ताडुलिया जाई श्रीगुरु शरण । देहभावीं व्यापिलासी मग  
 तुज शिकविल कवण । अज्ञानपण सांझनियां तूं चुकवीं जन्ममरण ।  
 गर्भवास वोखटारे गर्मी दुःख दारुण ॥२॥ जागृति आणि निद्रा तुज  
 स्वप्नां भर । सुषुप्ति वेळोवेळां तुज पडिला विसर । तें जंव  
 नेणसिरे तंव तुज नाही निर्धार ॥३॥ देह तव नाशिवंत

तू कारे भुललासी । अखंड ते विचारीं पां जेणें सुखिया  
 होसी । दुःख ते आठवीरे गर्भी काय भोगिसी । जठराग्नी कृमी-  
 कुंडीं वेळोवेळां पडसी ॥४॥ कोसलियानें घररे सुदृढ पै केलें । रिगु-  
 निगु न विचारितां तेणें सुख मानिलें । जाहालें बाळा तुज तैसें यातायाति  
 भोगविलें । मोक्षद्वार चुकलासी सकळहीं कर्में संचिलें ॥५॥  
 सपें ददुर धरियेलारे मुखीं तंव तेणें माशी तोंडी धरि-  
 येली शेखीं । तैसा हा मायामोहो तुज कारे रुपेक्षी । इंद्रियें  
 व्यापूनियां संसारीं सुखि दुःखी ॥६॥ मृगरे जळ जैसें  
 हेलावत पै दिसे । तैसी हे भ्रांति माया तुज नाथिली आ-  
 भासें । उत्पात्ति प्रलय दोन्ही ये तरी तुज सरिसे । स्थिर होऊनि  
 विचारीं पां आणिक नाहीं बा तैसें ॥७॥ मृग पक्षी कीटकु पतंगु  
 होसी । आक्षेपीं संचररे नाना योनी पावसी । पूर्ण ज्ञानसुख जेणें तें  
 तू कारे नेणसी । अविनाश तेंचि तूरे वायां सबळ कां करिसी ॥८॥  
 परब्रह्म बाप तुझा इच्छा माया हे तुझी । अंशरे तू तयाचा सबळ  
 कारे बुद्धि तुझी । अज्ञान तुज व्याली ते नव्हे कारे वांझी बा नव्हे-  
 चि कां वांझी । तेणें तू भुललासी ऐक शिकवण माझी ॥९॥ पर-  
 तत्वा आणि तुज बाळा नाहींरे भिन्न । अनादि तू आहेसिरे परि हें  
 न देखे मन । अकर्म कर्म केलें तेणें जालें अज्ञान । निष्कर्म होय  
 जेणें तें तू करी कारे ज्ञान ॥१०॥ पुत्र ह्मणे वो माते मी अनादि  
 कैसा । मी माझें जाणता वो मी अज्ञान कैसा । उकळु केवि होय  
 तुज कैसा भरंवसा । जीवन्मुक्त होय दृष्टि दाखवी तैसा ॥११॥  
 पापपुण्य दोन्ही मजसर्वेचि असती । करणी माते थोर त्याची ते  
 आहे चालती । उकळु केवि होये होय तें सांग मजप्रती । बुझावि  
 वो माझे माते ऐसी करी विनंति ॥१२॥ केलीं कर्में जरि तुवां न  
 संडिवो पाठी । कवण ते प्रकासील हे विपरीत गोष्टी । उकळु केवि  
 होय ते सांग मजप्रती । जेणें मी दृढ होय ते बुद्धि देई वो लाठी  
 ॥१३॥ अनंत कर्में मातें घडलीं वो मज । तीं तंव न संडिती ऐसें  
 ज्ञान पै तुज । तरी म्यां काय कीजे केवि पावणें सहज । दुर्घट  
 वाट आहे कैशानि निफजेल काज ॥१४॥ उठी पुत्रा जाई बाळा

तीर्थेरे हिंड । साधु आणि संत जेथें असती बा उदंड । तयामाजी  
आत्मज्ञानी जो कां न बोले वितंड । तो तूं गुरु करिं तो तुज  
बुझवील प्रचंड ॥ १५ ॥ ज्ञानविज्ञानरे गुरु मुखें बुझसी ।  
विचारुनि अनुभउ आपेंआप जाणसी । जेणें जालें अनंत  
सिद्ध तें तूं कारे नेणसी । हरिहर ब्रह्मादिक तेही ध्याती तयासी  
॥ १६ ॥ नव्हतां बाळा नादाविंद तें तूरे सहज । तेथेंचि तूं होतासि ऐसें  
ज्ञान पै तुज । तेथें तूं लीन होई करीं आपुलें काज । संसार साभि-  
मानें घेई तेथींचें व्याज ॥ १७ ॥ उपजतां गर्भ अंधु जया नाही  
प्रकाशु । पूर्वी तो योगभ्रष्टु नुकवि गर्भवासु । गुरुवचनीं भजे पुत्रा  
परब्रह्मीं करि वासु । अमृत सेवि पारे ज्ञानीं होसी उदासु ॥ १८ ॥  
तुज ऐसें रतन बाळा कवणरे केलें । आणिक अनंत जीव चराचर  
भुतले । तेणेंरे इच्छासात्रें क्षणामाणी रविलें । तें तूरे नेणसीच येवढें  
कैसें नुकविलें ॥ १९ ॥ सांडि बाळा कामक्रोध हा दुर्जन विचार ।  
जिही तुज अंतरविलें त्याचा करि का संहार । गुरुचरणीं भजें पुत्रा  
तो तुज देईल विचार । अविनाशपद पावशी मग तुज होईल  
निर्धार ॥ २० ॥ सहज यम नेम गुरुकृपारे करी । आसनें प्राणायामु  
प्रत्याहार उदरीं । धारणा होईल तुज मग ध्यान विचारी । समाधी  
होई पुत्रा तूं जाण निरंतरी ॥ २१ ॥ षड्चक्रा वेगळेंरे तें जाणिजे  
कैसें । अनुभवं जाणसीरे तुज सहजें प्रकाशें । तैसा हा ज्ञानयोग गुरु-  
कृपारे दिसे । अज्ञान निरसूनियां ज्ञान पै समरसें ॥ २२ ॥ अव्यक्त  
तिहीं लोकींचें तुजमाजिरे असे । तैलोक्य जयामाजि तें तुज पै  
दिसे । अविनाशपद होसी मग अज्ञान नासे । तुजमाजि अमृतरे  
आपेंआप प्रकाशे ॥ २३ ॥ अव्यक्त अगोचर तुज होईल निरंतर ।  
इंद्रिये स्थिर होती हे तुझे अंकुर । अविनाशपद होसी मग  
नाहीं शेरझार । अष्टमहासिद्धी जया वोळगति तुजें द्वार ॥ २४ ॥ ऋद्धि-  
सिद्धी मायासिद्धी यासि दिधली । तुर्याचिया उपरिरे ज्ञान उन्मनी  
देखिली । आशापाश सबळ माया जीवबुद्धि निमाली । गर्भवास  
चुक्रारे कैसी बुद्धि स्फुरली ॥ २५ ॥ संतोषोनि कृपादृष्टी ज्ञान पै  
लाधविला । आत्मतत्व बोधु तुज प्रकाशुरे जाला । समरसिं सोहं-  
सिद्धि प्रबोधु निमाला । निवृत्ति प्रसादेंरे ज्ञानदेवो बोलिला ॥ २६ ॥

## ॐकार अक्षर.

७५२. ॐकार अक्षरबीजरे । अमिल्य भुवनीं प्रकाशुनि गेलेंरे ।  
 तें मकाराचे पोटीं आहेरे ॥१॥ उकाराचा शेंडा पाहीरे । एकविसा  
 मंद्राचळां भेदुनि गेलेंरे । मा वेद बीज वेगळें परात्पर पाहेंरे ॥२॥  
 मागें बोलिलें तें ज्ञानरे । चोविसा अक्षरीं संध्यावळीं सांगेरे । परी  
 त्या अक्षराचें अमिल्य आहेरे ॥३॥ चारिं ह्यणों तरी नव्हेरे । साही  
 ह्यणों तरी भूललीं बापुडीं । मा अठरांची दशा ते काईरे ॥४॥ दाहा  
 श्रुती शिऊ बोलेंरे । अठरा श्रुति विष्णुचें वचन परि कल्पांतीं अक्षरा  
 न सरेरे ॥५॥ पूर्णापूर्ण ऐसें ब्रह्म बोलतीरे । तेथें पूर्ण अपूर्ण दोन्ही  
 नाहीं । मातें कांहीं बाहीं अक्षरेंरे । तया रूप ना रेखा आहेरे ॥६॥  
 तेथें त्रिकाळ जतिगति नाहीरे । नाहीं इंद्र चंद्र नाहीं आकाश भूमीरे ॥  
 नाहीं आप तेज वायो तेथेंरे ॥७॥ तरी वेद अक्षर गिवसावें कैसरे ।  
 अगणित गुण गेलेंरे । सिद्धि ना साधक मंत्र ना तंत्र मा तेथें जटा  
 क्रम पद कैचेंरे ॥८॥ स्थूल नव्हे सूक्ष्म नव्हेरे । धातु नव्हे मातु नव्हेरे ।  
 मा कांहीं नव्हे तें अक्षर होयेंरे ॥९॥ पर नव्हे परतर नव्हेरे । जाति  
 नव्हे अजाति नव्हे । मा कांहीं नहोनियां एक होयेंरे ॥१०॥ बुद्धि  
 नव्हे शुद्धि नव्हेरे । वाट नव्हे घाट नव्हे मा खटाटीत नव्हे । मवाळा  
 मवाळ नव्हे नव्हेरे ॥११॥ साच ना दृश्य नव्हेरे । दृश्य नव्हे  
 मा अदृश्य नव्हेरे । वेदीं बोलिलें तें होयेंरे ॥१२॥ सप्ततळा  
 तळ नव्हेरे । एकवीस स्वर्गांहुनी आगळेंचि आहेरे । बाविसांहुनी  
 परतें पाहीरे ॥१३॥ तेथें नाडु नाहीं बिंदु नाहीरे । नाहीं चक्षु पाद  
 नाहीं कर देहरे । देहादिक चतुर नाहीरे ॥१४॥ भ्रमु नाहीं भुली  
 नाहीरे । तें सतराव्याचे कळे प्रकाशलेंरे । परि तेथें मन न राहें  
 ठायीरे ॥१५॥ आतां सातवें पांचवें बोलें ज्ञानरे । तेथें पांचहीं नाहीं  
 मा सातही नाहीं । मा तें अक्षर शतसहस्रां वेगळें आहेरे ॥१६॥  
 मागें चौदा बोलिलीं साचरे । ज्ञानासि विज्ञान जाहालें मा शेखीं  
 बुडाला तो दागरे ॥१७॥ मागें अक्षरें बोलिलीं बहुतेंरे पिंड ब्रह्मांड  
 जयापासून जाहालें । परगुणीं व्यापिलें ज्ञानविज्ञान सुखरे ॥१८॥ सुखादि  
 सुख तें ह्यणोंरे । तरि अमिल्य वेदाची वाणी खुंटली । मा परीलक्षा-

लक्ष नये परिमाणारे ॥१९॥ त्रिदशा त्रिदश पंचदशा पंचदश  
 नेणतीरे । तें शतसहस्रांचे शेवटीं आहे नाहीं ऐसें दिसेरे ॥२०॥  
 आत्मा परमात्मा दोन्ही सखेरे । ऐसें चतुरीं बोलतां लोक भुलवि-  
 लेरे । परि अनुमाना नये वेगळा आहेरे । ॥२१॥ पासष्टि पुढें अद्वैत  
 नेमुरे । द्वैत ना अद्वैत भेद ना अभेद तें अक्षरज्ञेंपकु तोचि भळारे  
 ॥२२॥ बुझों गेला पाहों गेळारे । तेथें दुसनावना तयासि जाहालें ।  
 त्या ठकाठक मौन्या मौन्य पडिलें ॥२३॥ तेथें जाणोनी नेणे पें  
 जाहालें । मन इंद्रियां लयो जाहाला । अमित तेज ध्वनी उमटेरे  
 ॥२४॥ गगना परतें अक्षर दिसेरे । दिसोन न दिसे तें वेदांचें देखणें ।  
 तेथें साहांसी शुद्धबुद्ध परतेरे ॥२५॥ नव्या नऊनव्यासि शून्यरे । ऐसें  
 राधा जंत्र भेदावें कवणें । तें कृष्णावतारीं भेदियेलें पुरुषोत्तमेरे ॥२६॥  
 आतां नव्या नऊ भाग करीरे । ते अर्जुनामुखीं घालतां भागला ।  
 तें अक्षर निराक्षर । अकार उकार मकार मातें वळलें ॥२७॥ सात  
 वेचाळीस घालीरे । पंचविसावें तेथें गुणकारी आटलें निरालंब ना  
 पावलें घटाघटीरे ॥२८॥ तें व्योमाकार रूप नव्हेरे । तेज नव्हे त्रि-  
 कुट नव्हेरे । मा गोलहाट नव्हे । मंडळा मंडळी मंडळा परतेरे ॥२९॥  
 अमित भुवनें चाकें त्यासिरे । निरालंब अख घालनियां बैसे । तें तु-  
 रमेविण अक्षर कैसं चालेरे ॥३०॥ तें नित्य नव्हे अनित्य नव्हेरे ।  
 आकारा खूण गुढारु गुढारीलें । परि त्या विवरीं न दिसे अक्षररे  
 ॥३१॥ बारावें भेदुनियां जायेंरे । तेराव्याचें अप्राअर्घीं दिसे । तें  
 परेहुनि परतें आहेरे ॥३२॥ आठ कोटी लक्षी पाहेंरे । तें मुक्त नव्हे  
 अमुक्त नव्हे मा अक्षर कांहीं नव्हे सिद्ध आहेरे ॥३३॥ पिवळें नव्हे  
 मा पांढरें नव्हे काळें नव्हेरे । रंग रंगाकार नव्हे अनंतध्वनि नव्हे ।  
 अक्षर निःशब्दीं निरंजन नव्हेरे ॥३४॥ षष्ठ नव्हे सप्त नव्हेरे ।  
 मन नव्हे पर नव्हेरे । तें बुडालें बुडोनी नव्हेरे ॥३५॥ सत्ताविसें  
 एकतिसें दादनि पाहेंरे । छत्तिसांचा चौभागीं भागों त्सी अप्रमिता ।  
 अप्रमीत जाहालें ॥३६॥ सहस्र शून्य सहस्रां ठायीरे । वावन अ-  
 क्षरीं गुण निवडति । तें कूटस्थ कुटाकुटीं नाहीरे ॥३७॥ मार्गे बो-  
 लिलासि भुःभुकाहरे । स्वर ना भेद सत्य वेद रूप बोलियेलें तूं आ-

पणयातें नेणतां । नेणोनि ह्यणविसी ब्रह्मरे ॥३८॥ विकासलें व्योमा-  
काररे । तिन्ही देव तिन्ही वेद जाहाले । मा तरी खुण चुक्रोनियां  
माघारी मागूति मुरडलें ॥३९॥ हा अनुवादु नको बोलें । नष्टा  
हातीं निजपद दिधलें । ब्रह्मअन्वयें सोडूं नको बोलें ॥४०॥ वाडा परिस  
वाड आहरे । एकुणसावे अक्षरीं मंत्रा साधुं गेलासी परि तें कांहीं नाहीं ऐसें  
जाहालें ॥४१॥ रकारी बोध बोलसीरे । तेथें घटीतें विघटीतें केन पडेची ।  
ल्या मंडळांमंडळीं गुंतलासीरे ॥४२॥ नकार रूप शून्यरे । सहस्राचिये  
वाटे एक फांकलें । मातें अक्षरासि भेदु नाहींरे ॥४३॥ यम नेम  
काय करिसीरे । गुरुमुखें सांगतां वायां भ्रमलें । आपणया नाहीं  
शुद्धिरे ॥४४॥ भांवाविलें मन बुडविले । मार्गु ठाव न पडतां उगलें  
मध्येंचि बुडोनि गेलें ॥४५॥ गति मति वेदु बोलें । सातवी सा-  
तुका सहस्रीं वाटिलेली । तेथें गुणलयो जाहालारे ॥४६॥ दिधलें  
मन पांचा ठायीरे । पांचे पांच भागु विभागु जाहाला । तेथें ब्रह्म-  
रसु रसीं मुरालारे ॥४७॥ वासुकीमणी मथन केलें । तिहीं देव तेथें  
संध्यावळी ठायीं बुडाले । मातरि सहस्रमुखीं लेखा कायसारे ॥४८॥  
साहाय्याचि गोठी वळून पाहरे । अगाध ब्रह्माच्या गोष्टीरे । करिती  
सत्य ब्रह्म त्याच्या पोटीरे ॥४९॥ ध्याना कल्पितां न पविजेरे ।  
आपुला आत्मा शुद्ध चैतन्य देखिल्या तेंचि तें । ब्रह्म ब्रह्माकार  
होयरे ॥५०॥ मधुर मधुर अनुभव रसुरे । तेथें संवादु ना गोडि  
तिखट ना पैल्यतें अंबर अंबराकाररे ॥५१॥ हिर म्हणिजे ठंकार  
शून्यरे । पांचवे पुढें विंदुलें दिधलें । तें नववें पुसूनि जायरे ॥५२॥ धिधि  
म्हणसि ध्याना अगोचरें । जयाचा एक्याण्णउ मातुका भेदिल्या तें  
त्रिपुटा फुटोनि जायरे ॥५३॥ योगि मंत्र येकु साधूरे । आटि जनीं  
तेथें उभें राहूनियां । अकराव्याचें तोंड मारीरे ॥५४॥ येणें जाणें  
परि नाहींरे । सिद्ध साकार भाविसी काय । मा अयोगायोगु तें  
नव्हेरे ॥५५॥ नाठ्ठा भाविसी कायरे । नकारशब्दें नामात्मक  
नाहीं । तें नहोनि जायरे ॥५६॥ पराहूनि परता आहरे । अ-  
मित व्योममंडलें भेदूनि तें । मातृकेचें नांव कायरे ॥५७॥  
चेउ आलिया निजसुदा नव्हेरे । निज चैताविलें जाणें निजविलें ।

दगदगीं फुटीं घालीरे ॥५८॥ तेथें बावन्न त्रेपन्न सक ह्मणतलेंरे ।  
 त्यासि लावावया मा आणिक बंधु नाहीरे ॥५९॥ यासि उपावो  
 नाही अपावो नाहीरे । नाही नाही तेथें कांहीं तें घेऊनि  
 राहीरे ॥६०॥ तत्त्वतत्त्वा भेदु नाहीरे । महत्तत्त्वाचे सामर्थ्य  
 जाशील तेथें आपण नाही कांहीं नाहीरे ॥६१॥ मा तत्त्वा  
 भेदु नाहीरे । एका शेंडा येका डिरिरे । एकतत्त्व महत्तत्त्वे तळातळ  
 भेदियेलें । वोंकारें भेदियेलें परापररे ॥६२॥ सत्य व्योमा शून्य देई-  
 रे । चौदावें बुडवूनि घालूनि पाहें । मा पुढें वेद बीज सांगेनरे  
 ॥६३॥ जटि ब्रह्मकृषि बोलतिरे । पदपदार्थ कर्म खंडा विखंड । मा  
 त्यासि नकळे त्या अक्षराचे पारुरे ॥६४॥ कर्मकांडीं एक बीज आहे  
 रे । संकल्पीं विकल्पीं एको विष्णु बोलेंरे । परि ब्रह्मार्पण नाही ठायीं  
 रे ॥६५॥ एकुपदार्थु बोलेंरे । ते चोविसाक्षरी संध्यावळी बीज मिर-  
 विलें । एकु आपो नारायण ह्मणेंरे ॥६६॥ एक ध्रुव ध्रुव ह्मणति  
 यजुरिरे । यजन याजन अध्ययन अध्यापन । दान प्रतिग्रहो नाहीरे  
 ॥६७॥ रुकारू म्हणती मूळरे । आब्रह्म म्हणती परतल्या दृष्टि मा  
 साम मागति फळरे ॥६८॥ सप्त लोकीं विरंचि विचरेंरे । शंकरें  
 विश्वाचि प्राहुति केली । हरि करि ठेवा ठेवीरे ॥६९॥ बोध्य म्हणती  
 निज रूप जाणेंरे । गुण ह्मणति सिंधु पातलियां । शक्तु म्हणे  
 शक्ति पोटीरे ॥७०॥ कमळें हाति घेऊनि उभेरे । उदयो अस्तु  
 नमस्कार करिती । मातें असंकल्पासि न पडे ठावेंरे ॥७१॥ एक  
 शैव ह्मणति शिवज्योतिर्लिंग पाहेंरे । भगता भागवता न  
 पडेचि ठायीं । मातें पावले निवृत्तीचे पाय प्रसादीरे ॥७२॥  
 निवृत्ति ह्मणे सोपाना भलारे । अक्षरांचें वर्म अवघें  
 पूर्णपक्ष जाहालें । तें अक्षर तुझांसि भेदलेंरे ॥७३॥ मूळ  
 सांडि शेंडा सांडि रे । न घडतां घटण घटाघटीं केली । तरी ब्रह्म-  
 ब्रह्मीं चोखाळलेंरे ॥७४॥ अचिंतन चिंतन प्यालीरे । ज्ञाना सोपा-  
 नाचा निवृत्ति चोढळी । तें अक्षर त्रिपत्नीं तिन्ही मोडलेंरे ॥७५॥  
 ब्रह्म समुद्र घोटिलारे । तृषेभुधेवीण पंचप्राण पै खादलेंरे । तिसा-  
 व्यासि मारिलें तुझींरे ॥७६॥ धगधगीत ब्रह्मशस्त्र आहेरे । अमित



ब्रह्माचें तेज प्रकाशित । तेज तेजाठायीं विरेरे ॥७७॥ एक रोम  
 कुपीं उगवळारे । त्याचे अनंत गुण मा अनंत पार मा । तो विष्णु  
 भला भलाभळारे ॥७८॥ ते दोघे कर्मधर्म साधक भलेरे । ते अ-  
 मिल्य भुवनें धांडोळितां भागले । परी ते निर्गुण अक्षराचि नलगे  
 सोयरे ॥७९॥ आदिदेवी माया जालीरे । एक वैष्णवी म्हणती अ-  
 दभुती म्हणती । चौथी तिघांसि खायरे ॥८०॥ निरंजनीं एक उ-  
 भेरे । सिद्ध साधक मा वेदांत बोलिजे । ते रंजना संध्यावळी मा-  
 येरे ॥८१॥ अठरावर्ण अठरा न्यातिरे । चहूंची वेदीं सांगितलीं सं-  
 मति । ते निरांलबीं नाहीं स्थितिरे ॥८२॥ सुयीच्या अग्नीं दाभण  
 ठेवावेंरे । अमित्य ब्रह्माडें तयावरी जालीरे । ऐसी निज ब्रह्माक्षरींची  
 नकळे मायारे । मायाकोश आड जालेरे ॥८३॥ ते तेजीं तेज कों-  
 डुनी गेले । साते सस्वरूप अक्षर कवणे ठायीरे ॥८४॥ चौदा चारि  
 चौदा घालीरे चौदा चौके चौदा वांटनि गेले । मातें ब्रह्माची वाट  
 कोणरे ॥८५॥ अक्षरा मार्गे अक्षरसहस्र जालेंरे । लक्षलक्षाची क्रोडी  
 क्रोडीची अनंत वाटाघाटी । निघटीं पाहिल्यारे ॥८६॥ चतुर बुद्धि  
 सांगवलेरे । चतुराननु चौमुखीं खोंचावला । पंचमुख सहस्र  
 मुख खुंटावलेरे ॥८७॥ तळवा घोंटीं जानु नाभि वक्षस्थळीं  
 कंठ शेंडे गेलेरे । शेंडिच्या अग्नीं चौदा भुवनें मावळलीं । ते विराट  
 लया लक्ष गेलारे ॥८८॥ अटत घाटत घटिलीरे । तेथें नादु नाहीं  
 स्पर्श नाहीं । कांहीं नाहीं ते अवधी लया पाहिले ॥८९॥ ऐसा  
 उत्पत्ति गोळकु । पिंड ब्रह्मांड गोळकु सांगितलारे । ठाऊकें नव्हे  
 ह्मणोनि बुडालें । त्या अवताराचा काय ठावोरे ॥९०॥ देवऋषि मुनि  
 शुकादिकरे । साही अंगें बोलोनि गेले । मा त्या चहूंचा गड संदेह  
 पडलारे ॥९१॥ तेथें सत्तावने सहस्र धातूरे । एक ज्यापासूनि  
 मोवितां भागलें । अमिता मुखीं वर्णितां गेलेंरे ॥९२॥ शून्य वोढिलें  
 निरशून्य भेदिलें पाहारे । देवादेवो दैवतें बोलती । तें ब्रह्मज्ञान  
 सोपाना कर्णपुटीं पेरिलें ब्रह्मरे ॥९३॥ श्रवणेंविण ऐकिलेंरे । मन-  
 विण मन बुडालेंरे । मार्गे गिवसितां गिवसितां स्वस्वरूपीं आहरे ९४  
 निवृत्ति ह्मणे ज्ञानसोपाना दोन्ही भागीं राहोरे । संध्यावळी अजपा

मंत्रु साधन । त्यानें उपदेशें तें तें ब्रह्म पाहरे ॥९५॥ ह्मणसी मनासी  
 नयन आहरे । तें मनचि नाही मा अवघे ब्रह्मचि पाहीं । मा माझा  
 हस्तातळीं उमें राहारे ॥९६॥ अचिंतन चिंतूं नये । संध्या रागु मंत्र  
 पंचकरणें मथिला । त्या अक्षरासि नाही भेदुरे ॥९७॥ तें ब्रह्माब्रह्म  
 साररे । त्रिकुटा वेगळें गोलहाटा वेगळें । न चुकत चुकलें पाहिरे ९८  
 रविसोममार्थी माथा वसले ते अश्वरेवाण उदरेवीण सामावलें आहरे  
 ॥९९॥ चिदप्रचिद तेजा तेज नव्हेरे । अमित भुवनें जयाचेनि आहा-  
 रळळीं । तेथुनि निःशब्दापामुनी वेद जाहालेरे ॥१००॥  
 ब्रह्मवृक्षव्योमीं फुल्लारे । त्यासि शाखा ना मूळ मा बीज  
 ना अंकुर । तें अक्षर फळेंवीण फळ देखारे ॥१०१॥ सहस्र  
 खांदियांचें एक झाडरे । जयाचीं विश्वपत्रें विश्वशाखा । मा  
 त्याचा अंगकुपीं एक ब्रह्म फळरे ॥१०२॥ यजुरि ऐशा । शी शाखा  
 जाहाल्यारे । ऋषीं सप्त शाखा जाण बोलिल्येले । ते अथर्वण राहे  
 इयाम फळरे ॥१०३॥ ऐसें बोलतां अनंत फळरे । परि त्या अक्ष-  
 रासि नलगे फूल फळ ज्याचि ते निष्कामीं विष्कामीं फळेंविण कैसें  
 फळरे ॥१०४॥ आणिक एक सांगेन गूढरे । त्यासि सोळा ना बारा ।  
 नवासि शून्य देतां दहा । अकराही शून्य मिळरे ॥१०५॥ ऐसें छत्तिंसां  
 गुणांचें बतिसावें वाटारे । मिळाले पंचीकरणीं । मिळाले संध्यावळीं ।  
 परि त्या न कळे अक्षराचा भेदुरे ॥१०६॥ एकावन्नं बावन्नं मिळालें  
 सत्तावन्नं । परि तें अक्षर निरंजन निराकार निर्गुण । ऐसें  
 गुणिती पै ते शाहाणेरे ॥१०७॥ अडतीस पंचविशी पांच मारिरे ।  
 निरशून्याकार भुंगा भेदून गेले रे । मा परि निःशब्दीं परा वाटा  
 पाहरे ॥१०८॥ धगधगित एक सुरि होतीरे । ते व्योमाचे पोटीं  
 फोडुनि भेदली । ते अक्षरासि वाहे वाटरे ॥१०९॥ एक आप एक  
 परे । पिंडब्रह्मांडाचे अक्षरीं निवडलें । सार्तवें गोलहाट भेदिलेंरे  
 ॥११०॥ तेथें विजया एकी राणीरे । काळतें खाउनी महाकाळ गि-  
 ठिला । ब्रह्मवोवरीं तिचें नांवरे ॥१११॥ तेथें एक होता अक्षर  
 सिद्धावळीरे । अंत काळ तप्त मुख जाला । शब्द ने देखे फिरोनी  
 आळारे ॥११२॥ आतां एक सांगेन अमित व्योमावरि फुल्लेरे ।

त्या अक्षरा बांधुनि बंदेविण धरिलेरे । ज्ञान सोपानासि म्यां दिधलेरे ॥११३॥ ज्ञानज्ञानें भला ह्यणवीरे । सोपान सिद्धिनिधी ब्रह्म पावलारे । तेणें ज्ञाना ब्रह्मबोध जालारे ॥११४॥ अद्वैत पंथ कैसारे । ऐक्यवादु वेद बोलती वचनोते मिळणी ब्रह्मांचे सांगेन त्रिसंख्याकाळारे ॥११५॥ ते वर्ण कवणा न घेपवेरे । अनुभविया अटक खुंटले । मग ते ज्ञानी म्हणती वायारे ॥११६॥ जेथें मौन्यामौन्य साध्य नव्हेरे । पांच साळनि सस्वरूप होतें । मा तोंचि ते अनुभवाची खुणरे ॥११७॥ मनीं शंका धरूं नको कांहीरे । चतुर्देहांसहित मन मावळीं । मा तरि ब्रम्हबीज तूंचि होशीरे ॥११८॥ सा सा सा चौदावरि ठेवीरे । हा भेदु कोणी जाणि-तला म्हणती । तरी त्यासि मानु मी देईन म्हणति निवृत्तीरे ॥११९॥ आतां एक गुह्य परम गुह्यरे । तें अक्षरां शेवटीं दाही दिशानाहीं । तें सहस्र लक्षीं गुणीं तें आहेरे ॥१२०॥ हें गुणीता शास्त्र जालें ज्यो-तिषीरे । तें वेदाच्या पोटीं धांडोळित अहाती । त्या अक्षराचा न कळे अंती अंतूरे ॥१२१॥ भडभिग भडभिग भयानक जालेरे । परि त्यासि सहस्रसिद्धि सहस्रमुखीं बुद्धि । मा बाम्रन्नअक्षरा वेगळें तें वाढेरे ॥१२२॥ ऐसें अमिल्य भुवनाचे साटे मावळलेरे । चंडाहूनि प्रचंड थोटावलें । तें अक्षराचे नकळे पारुरे ॥१२३॥ जें निःशब्द अंकुर फुटेरे । वायुसी मोवणी आपासि मिजवणी । व्योमाची ठेवणी कवण ठेवीरे ॥१२४॥ मनासि नाहीं मारणीरे । तेजासि नाहीं धरणी । घरूं गेला तो बांयाविण श्रमलारे ॥१२५॥ परि एक निर्वाण सांगे-नरे । आम्ही तिधी मा जेथुनी तुषाकारलों । ते जीवनीं जीवन जैसें मिळोनि गेलें । मा तैसी परी जाली आम्हां तुम्हांरे ॥१२६॥

### हरिपाठः

७५३. देवाचिया द्वारीं उभा क्षणभरी । तेणें मुक्ति चारी साधि-येल्या ॥१॥ हरि मुखें ह्यणा हरि मुखें ह्यणा ॥२॥ पुण्याची गणना कोण करी ॥३॥ असोनि संसारीं जिव्हे वेगु करी । वेदशास्त्र उभारी बाह्या सदा ॥४॥ ज्ञानदेव ह्यणे व्यासाचिये खुणें । द्वारकेचे राणे पांडवां घरीं ॥५॥

७५४. चढू वेदीं जाण साहि शास्त्रीं कारण । अठराही पुराणें ह-  
रिसी गाती ॥१॥ मथुनि नवनीता तैसें घे अनंता । वायां व्यर्थ कथा  
सांडीं मार्गु ॥२॥ एक हरी आत्मा जीवशिवसमा । वायां तूं दुर्गमा  
न घालीं मन ॥३॥ ज्ञानदेवा पाठ हरि हा वैकुंठ । भरला घनदाट  
हरि दिसे ॥४॥

७५५. त्रिगुण असार निर्गुण हें सार । सारासार विचार हरि-  
पाठ ॥१॥ सगुण निर्गुण गुणाचें अगुण । हरिवीण मन व्यर्थ  
जाय ॥२॥ अव्यक्त निराकार नाही त्या आकार । जेथोनि चरा-  
चर हरिसी भजे ॥३॥ ज्ञानदेवा ध्यानीं रामकृष्ण मनीं । अनंत  
जन्मोनी पुण्य होय ॥४॥

७५६. भावेंविण भक्ति भक्तिवीण मुक्ति । बळेंवीण शक्ति बोलूं  
नये ॥१॥ कैसेंनि दैवत प्रसन्न त्वरीत । उगा राहें निवांत शिणसी  
वायां ॥२॥ सायास करिसी प्रपंच दिननिशीं । हरीसी न भजती  
कोण्या गुणें ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे हरि जप करणें । तुटेल धरणें  
प्रपंचाचें ॥४॥

७५७. योग याग विधी येणें नव्हे सिद्धि । वायांचि उपाधि दंभ  
धर्म ॥१॥ भावेंविण देव नकळे निःसंदेह । गुरुविण अनुभव कैसा कळे  
॥२॥ तपेविण दैवत दिधल्यावीण प्राप्त । गुजेवीण हीत कोण सांगे ॥३॥  
ज्ञानदेव सांगे दृष्टांताची मात । साधुचे संगती तरुणोपाय ॥४॥

७५८. साधु बोध झाला तो निरोनिया ठेला । ठायींच मुराला  
अनुभव ॥१॥ कापुराची वाती उजळली ज्योती । ठायींच समाप्ती  
झाली जैशी ॥२॥ मोक्ष रेखे आला भाग्यें विनटला । साधुचा अंकिला  
हरिभक्त ॥३॥ ज्ञानदेवा गोडी संगती सज्जनीं । हरि दिसे जनीं  
वनीं आत्मतत्त्वीं ॥४॥

७५९. पर्वताप्रमाणें पातक करणें । वज्रलेप होणें अभक्तांसी  
॥१॥ नाही ज्यासी भक्ति तो पतित अभक्त । हरिसी न भजत दैव  
हत ॥२॥ अनंत वाचाळ बरळती बरळ । त्या कैसेनि गोपाळ पावे  
हरी ॥३॥ ज्ञानदेवा प्रमाण आत्मा हा निधान । सर्वाघटी पूर्ण  
एक नांदे ॥४॥

७६०. संताचे संगती मनोमार्ग गती । आकळावा श्रीपती येणें  
 पथें ॥१॥ रामकृष्ण वाचा भाव हा जिवाचा । आत्मा जो शिवाचा  
 रामजप ॥२॥ एकतत्त्वनाम साधिती साधन । द्वैताचें बंधन न  
 बाधिले ॥३॥ नामामृत गोडी वैष्णवां लाधली । योगियां साधली  
 जीवनकळा ॥४॥ सत्वर उच्चार प्रन्हादीं बिंबला । उद्धवा लाधला  
 कृष्णदाता ॥५॥ ज्ञानदेव म्हणे नाम हें सुलभ । सर्वत्र दुर्लभ  
 विरळा जाणे ॥६॥

७६१. विष्णुविण जप व्यर्थ त्याचें ज्ञान । रामकृष्णीं मन नाहीं  
 ज्याचें ॥१॥ उपजोनीं करंटा नेणें अद्वैत वाटा । रामकृष्णीं पैठा  
 कैसेनि होय ॥२॥ द्वैताचि झाडणीं गुरुविण ज्ञान । तथा कैचें कीर्तन  
 घडेल नामीं ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने सगुण हें ध्यान । नामपाठ  
 मौन प्रपंचाचें ॥४॥

७६२. त्रिवेणी संगमीं नाना तीर्थें अमी । चित्त नाहीं नामीं  
 तरि तें व्यर्थ ॥१॥ नामासि विन्मुख तो नर पापिया । हरिविण  
 धांवया नपवे कोणी ॥२॥ पुराणप्रसिद्ध बोलिले वाल्मिक । नामें  
 तिन्ही लोक उद्धरती ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे नाम जपा हरीचें । परं-  
 पुरा त्याचें कुळ शुद्ध ॥४॥

७६३. हरि उच्चारणीं अनंत पापराशी । जातील लयासी क्षण-  
 मात्रें ॥१॥ तृण अग्निमेळें समरस झालें । तैसें नामें केलें जपतां  
 हरी ॥२॥ हरि उच्चारण मंत्र हा अगाध । पळे भूतबाध भेणें तेथें  
 ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने हरि माझा समर्थ । न करवे अर्थ उपनिषदां ॥४॥

७६४. तीर्थ व्रत नेम भावेंविण सिद्धि । वायांचि उपाधी करिसी  
 जना ॥१॥ भावबळें आकळे येहवीं नाकळे । करतळीं आंवळे तैसा  
 हरी ॥२॥ पारियाचा रवा घेतां भूमीवरी । यत्न परोपरी साधन तैसें ३  
 ज्ञानदेव ह्याने निवृत्ति निर्गुण । दिधलें संपूर्ण माझ्या हातीं ॥४॥

७६५. समाधी हरीची समसुखेंवीण । न साधेल जाण द्वैतबुद्धी  
 ॥१॥ बुद्धीचें वैभव अन्य नाहीं दुजें । एक्या केशीराजें सकळ सिद्धी  
 ॥२॥ ऋद्धि सिद्धि निधी अवधीच उपाधी । जंव त्या परमानंदीं मन  
 नाहीं ॥३॥ ज्ञानदेवीं रम्य रमलें समाधान । हरीचें चिंतन सर्वकाळ ४

७६६. नित्य सत्यामित हरिपाठ ज्यासी । कळिकाळ त्यासी  
न पाहे दृष्टी ॥१॥ रामकृष्ण उच्चार अनंत राशी तप ।  
पापाचे कळप पळती पुढे ॥२॥ हरि हरि हरि हा मंत्र शि-  
वाचा । म्हणती जे वाचा तथा मोक्ष ॥३॥ ज्ञानदेवा पाठ नारायण  
नाम । पाविजे उत्तम निजस्थान ॥४॥

७६७. एक नाम हरी द्वैत नाम दुरी । अद्वैत कुसरी विरळा  
जाणे ॥१॥ समबुद्धि घेतां समान श्रीहरी । शम दमा वैरी हरि  
ज्ञाला ॥२॥ सर्वाघटीं राम देहादेहीं एक । सूर्य प्रकाशक सह-  
स्वरश्मीं ॥३॥ ज्ञानदेवा चित्तीं हरिपाठ नेमा । मागिलिया जन्मा  
मुक्त झालों ॥४॥

७६८. हरि बुद्धी जपे तो नर दुर्लभ । वाचेसि सुलभ रामकृष्ण  
॥१॥ रामकृष्ण नामीं उन्मनी साधिली । त्यासी लाधली सकळ  
सिद्धी ॥२॥ सिद्धि बुद्धि धर्म हरिपाठीं आले । प्रपंची नि-  
वाले साधुसंगें ॥३॥ ज्ञानदेवीं नाम रामकृष्ण ठसा । येणें  
दशदिशा आत्माराम ॥४॥

६६९. हरिपाठ कीर्ति मुखें जरी गाय । पवित्राचि होय देह  
त्याचा ॥१॥ तपाचे सामर्थ्ये तपिन्नला अमुप । चिरंजीव कल्प वैकुंठीं  
नांदे ॥२॥ मातृ पितृ भ्राता सगोत्र अपार । चतुर्भुज नर होऊन  
ठेले ॥३॥ ज्ञान गूढ गम्य ज्ञानदेवा लाधलें । निवृत्तीने दिलें  
माझ्या हातीं ॥४॥

६७०. हरिवंश पुराण हरिनाम संकीर्तन । हरिवीण सौजन्य  
नेणें कांहीं ॥१॥ त्या नरा लाधलें वैकुंठ जोडलें । सकळही घडलें  
तीर्थाटन ॥२॥ मनोमार्गे गेला तो येथें मुकला । हरिपाठीं स्थिरा-  
वला तोचि धन्य ॥३॥ ज्ञानदेवा गोडी हरिनामाची जोडी । राम-  
कृष्णीं आवडी सर्वकाळ ॥४॥

७७१. वेदशास्त्र प्रमाण श्रुतीचें वचन । एक नारायण सार  
जपा ॥१॥ जप तप कर्म हरिविण धर्म । वाउगाचि श्रम व्यर्थ जाय  
॥२॥ हरिपाठें गेले ते निवांतचि ठेले । भ्रमर गुंतले सुमनकळिके  
॥३॥ ज्ञानदेवी मंत्र हरिनामाचें शास्त्र । यमकुळ गोत्र वर्जियेलें ॥४॥

७७२. नाम संकीर्तन वैष्णवांची जोडी । पापें अनंत कोडी गेलीं त्यांचीं ॥१॥ अनंत जन्माचें तप एक नाम । सर्व मार्ग सुगम हरिपाठ ॥२॥ योग याग क्रिया धर्माधर्म माया । गेले ते विलया हरिपाठें ॥३॥ ज्ञानदेवीं यज्ञ याग क्रिया धर्म । हरिविण नेम नाहीं दुजा ॥४॥

७७३. काळ वेळ नाम उच्चारितां नाहीं । दोन्ही पक्ष पाहीं उद्धरती ॥१॥ रामकृष्ण नाम सर्व दोषां हरण । जड जीवां तारण हरी एक ॥२॥ नाम हरी सार जिह्वा या नामाची उपमा त्या दैवाची कोण वानी ॥३॥ ज्ञानदेवा सांग झाला नांमपाठ । पूर्वजां वैकुंठ मार्ग सोपा ॥४॥

७७४. नित्य नेम नामीं ते प्राणी दुर्लभ । लक्ष्मीवल्लभ तया जवळी ॥१॥ नारायण हरी नारायण हरी । भक्ति मुक्ति चारी घरी त्यांच्या ॥२॥ हरिविण जन्म तो नरकाचि पै जाणा । यमाचा पाहुणा प्राणी होय ॥३॥ ज्ञानदेव पुसे निवृत्तीसी चाड । गगनाहूनि वाड नाम आहे ॥४॥

७७५. सात पांच तिन दशकांचा मेळा । एकतत्त्वां कळा दावी हरी ॥१॥ तैसें नव्हे नाम सर्व मार्गा वरिष्ठ । येथें कांहीं कष्ट नलगती ॥२॥ अजपा जपणें उलट प्राणाचां । तेथें ही मनाचा निर्धार असे ॥३॥ ज्ञानदेवा जिणें नामेंविण व्यर्थ । रामकृष्णी पंथ कमीयेला ॥४॥

७७६. जप तप कर्म क्रिया नेम धर्म । सर्वाघटीं राम भावशुद्ध ॥१॥ न सोडीं रे भावो टाकीरे संदेहो । रामकृष्णीं टाहो नित्य फोडीं ॥२॥ जाती वित्त गोत कुळ शीळ मात । भजें कां त्वरित भावनायुक्त ॥३॥ ज्ञानदेवा ध्यानीं रामकृष्ण मनीं । तेणें वैकुंठभुवनीं घर केलें ॥४॥

७७७. जाणीव नेणीव भगवंतीं नाहीं । उच्चारणीं पाहीं मोक्ष सदा ॥१॥ नारायण हरी उच्चार नामाचा । तेथें कळिकाळाचा रीघ नाहीं ॥२॥ तेथील प्रमाण नेणवे वेदांसी । तें जीव जंतूंनीं केंवि कळे ॥३॥ ज्ञानदेवा फळ नारायण पाठ । सर्वत्र वैकुंठ केलें असे ॥४॥

७७८. एकतत्त्व नाम दृढ धरीं मना । हरिसि करुणा येईल तुझी ॥१॥ तें नाम सोपारे रामकृष्ण गोविंद । वाचेशीं सद्गद जपे आधीं

॥२॥ नामापरतें तत्त्व नाहीरे अन्यथा । वायां आणिका पंथा जाशी झणी ॥३॥ ज्ञानदेवा मौन जपमाळ अंतरी । धरोनी श्रीहरी जपें सदा ॥४॥

७७९. सर्व सुख गोडी सर्व शास्त्र निवडी । रिकामा अर्धघडी राहूं नको ॥१॥ लटिका व्यवहार सर्व हा संसार । वायां येरझार हरिवीण ॥२॥ नाम मंत्र जप कोटी जाइल पाप । कृष्णनामीं संकल्प धरुनि राहें ॥३॥ निजवृत्ति काढीं सर्व माया तोडी । इंद्रियां सबडी लपों नको ॥४॥ तीर्थत्रतीं भाव धरीं रे करुणा । शांति दया पाहुणा हरी करी ॥५॥ ज्ञानदेवा प्रमाण निवृत्तिदेवी ज्ञान । समाधि संजीवन हरिपाठ ॥६॥

## अभंग-माला.

### योग.

७८०. निर्गुणाचे रंगीं रंगलें हें मन । सांवळें सगुण ब्रह्म तेंचि ॥१॥ मताभिमानी ऐसा विश्वास न धरिती । वचनीं निर्गुण सगुण दोन्ही भिन्न असती ॥२॥ असिपदीं जैसें तत्पद तें नाही । सांवळें ब्रह्म पाहीं तैसें असे ॥३॥ निवृत्तिदास ह्मणे चांगया ब्रह्म तेंचि खरें । सांवळें निर्धारें जाण रया ॥४॥

७८१. डोळांची पाहा डोळां शून्याचा शेवट । निळबिंदु नीट लखलखित ॥१॥ विसावों आलें पातलें चैतन्य तेथे । पाहे पा निरुतें अनुभवें ॥२॥ पार्वतिलागीं आदिनाथें दाविलें । ज्ञानदेवा फावलें निवृत्तिकृपा ॥३॥

७८२. शून्याचा शेवट डोळा पाहा निराळा । निळबिंदु सांवळा प्रकाशला ॥१॥ ब्रह्म ज्योतिरूप विसावलें जेथ । अनुभव साद्यंत पहा तुझीं ॥२॥ ऐसें कैलासनाथे सांगितलें पार्वती । ज्ञानदेवा निवृत्ति तेंचि सांगे ॥३॥

७८३. चहूं शून्याचा भेद कैसा पहावा देहीं । ब्रह्मरंध्रीं निसं-  
देहीं निजवस्तू ॥१॥ सांवळें सकुमार बिंदूचे अंतरी । अर्धमाळेवरी



विस्तारलें ॥२॥ त्रिकूट श्रीहाट गोल्हाट तिसरें । औठपिठादी सारे  
ब्रह्मांडासी ॥३॥ स्थूल सूक्ष्म कारणीमाया । महाकारणाच्या ठायीं  
रिघ करा ॥४॥ निवृत्ति ज्ञानदेव उभयतांचे बोल । आकाश बुबुळीं  
पाहा असे ॥५॥

७८४. आकाश जें दिसे दृष्टिचिया पोटी । शून्यत्वासी घोटों  
चैतन्यांत ॥१॥ अर्थ पाहतां सांकडें ऐकतां । कैसें करूं आतां  
निवृत्ति सांगे ॥२॥ सांगतांचि गुज देखिलें नयनीं । हिंडताती  
मौनी याची लागीं ॥३॥ ज्ञानदेवाचा अर्थ कूटस्थ परिपूर्ण । पूर्णही  
अपूर्ण होय जेथें ॥४॥

७८५. सहस्रदळ ब्रह्मरंध्र ज्याचें घर । सत्रावी निरंतर वसे  
जेथें ॥१॥ रक्त शुभ्रवर्ण निळा पीत दिसे । दृष्टी शुद्ध असे तयांमध्यें  
॥२॥ फार किती सांगों सज्ञान तुझीं जन । अर्थ हा समजोन मौन्य  
धरा ॥३॥ गुह्याचें ही गुह्य निवृत्तीनें दाविलें । मीच याचाहो  
बोलें बोलतसें ॥४॥

७८६. आकाशाचा शेंडा कमळ निराळें । त्यासी चार दळें  
शोभताती ॥१॥ औट हात एक अंगुष्ठ दुसरें । पर्वार्ध मसुरे प्रमाण  
हें ॥२॥ रक्त श्वेत शाम निळवर्ण आहे । पीत केशर हे माजी तेथें  
॥३॥ तयाचा मकरंद स्वरूप तें शुद्ध । ब्रह्मादिकां बोध हाची  
जाहला ॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने निवृत्तिप्रसादें । निजरूप गोविंदें  
जनीं पाहतां ॥५॥

७८७. ब्रह्मांडाचे भुवनीं कमळ तें सुंदर । पांकोळ्या साचार  
चार तेथें ॥१॥ औट हात स्थूल अंगुष्ठ । सूक्ष्म पर्वार्ध कारण जाण  
रया ॥२॥ महाकारण मसुरामाल सदोदित । ब्रह्मरंध्र साध्यंत वसतसे  
॥३॥ चव्दू शून्यवर्ण देह चार पहा । कृष्ण नीळ शोभा विकासली  
॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने आतां फार ह्याणों काय । सहस्रदळीं निश्चय  
आत्मा असे ॥५॥

७८८. त्रिगुणाचें मूळ सत्रावीचें सार । उन्मनीचें बीज जाण  
रया ॥१॥ शून्य ब्रह्म पूर्ण चक्षूचे अंतरी । निर्विकार निरंजन तोचि  
तें गा ॥२॥ सूर्य चंद्र दोनी प्रकाशले साजिरे । त्रिकुट संचरे  
ठसा ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने निवृत्तिप्रसादें । राहारे निजबोधें निरंतर ॥४॥

७८९. मनें मुरऊनी करीं राज रया । प्रणवासी सखया साक्ष होई ॥१॥ देहीं स्थानमान विवरण करीं आधीं । पिंडींची हा शुद्धि प्रथम करीं ॥२॥ औट हात हा देह ब्रह्मांड सगळें यांत । त्याचा निश्चित शोध करा ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने विवरण करीं वेगें । निवृत्तीच्या संगें साधिलें हेंचि ॥४॥

७९०. चहू शून्याआरुतें महाशून्यापरुतें । सर्वासी पहातें तेंचि तें गा ॥१॥ दिसे तेंही शून्य पहा तेंही शून्य । देहामाजी निरंतर मित्र रूप ॥२॥ शून्य निरशून्य दोन्ही हारपलीं । तेथून पाहिली निज वस्तु ॥३॥ ध्येय ध्यान ध्याता निरसुनी तिन्ही । झालों निरंजनीं अति लीन ॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने अनुभवी तो जाणे । गुरुमुखें खुण सांगितली ॥५॥

७९१. शून्य शोधिलें नाहीं जेणें । काय विवरण केलें तेणें । अज्ञानपणें फुगणें । गाढव जीणें पशूचें ॥१॥ वर्णाकृति शून्याचार । हा नाहीं ज्या विचार । न घडे न घडे साक्षात्कार । जाण सर्वथा त्या नरा ॥२॥ आधीं शून्याची शोधणी केली । मग सद्वस्तु प्राप्ति झाली । अमृत वेळाची बोली । बोलतां नये ॥३॥ आधीं शून्य तें शुभ्रवर्ण । मध्यें श्वेत रचिलें जाण । अर्घ्य शून्य तें ताम्रवर्ण । प्रत्यक्ष जाण दिसतसे ॥४॥ महाशून्याचा वर्ण निळा । अव्यक्त तेजाचा ओतिला गोळा । प्रासूनी ठेला भूगोळा । योगी डोळां पाहती ॥५॥ ऐसें शून्याचें नाहीं ज्ञान । तंववरी अवघेंच अज्ञान । जनीं अवघा जनार्दन । अज्ञान सज्ञान काय बोलूं ॥६॥ ब्रम्ह ज्ञानाची किल्ली । सांगितली एकेच बोली । निवृत्तिराजें बोलविली बोली । तेंचि बोळीं बोलिलों ॥७॥

७९२. अव्यक्त मसुराकार पूर्वार्ध संचलें । लक्षा सरीसैं झालें लक्षासी पै ॥१॥ अव्यक्त देखणें देखण्या आलें व्यक्त । पहातां व्यक्त अव्यक्त दोनी नाहीं ॥२॥ जागृतीच्या ठायीं निजतो सहस्रदळीं । निदूच्या समेळीं उच्चार होतो ॥३॥ ज्ञानदेव शरण निवृत्तीच्या चरणा । समजुनी खुणा तटस्थ झाले ॥४॥

७९३. सत्रावीचा खेळ लक्षवेना कवणा । ब्रह्मादिकां जाणा

अगम्य  
नपवेचें  
गोविंद  
ठसवी

७  
सर्वभ  
मिनलें  
तिसी  
सोह

७  
गांवा  
आत्म  
झारा  
यावसि

७  
बोलत  
त्यां  
खेळ  
निःश

णासी  
प्रकाश  
या ३

७  
जयोग  
नाहीं  
उन्म  
नेत्रीं

७  
याका

अगम्य तें ॥१॥ रात्रंदिवस मनं चपळत्वे धांवतें । तेंही सत्रावीतें नपवेची ॥२॥ सत्तावी अगम्य विधि हरिहरां । लक्ष्मं पहातां बरा गोविंदु गे ॥३॥ ज्ञानदेव दर्शन सत्तावीचें घेतां । उन्मनी ठसवी निवृत्तिराज ॥४॥

७९४. आकाशाची गुंफा अंत नाही जिचा । शोध करा तिचा सर्वभोवें ॥१॥ अनंत ब्रह्मांडाचा खेळ जिच्या योगें चाले । चांग्यासी मिनलें तया ठायीं ॥२॥ गुंफेच्या आधारें चंद्र सूर्य चालती । विश्रां-  
तिसी येती तये जवळी ॥३॥ ज्ञानदेव नयन धरितां समभावे । सोहं स्वरूप भावें लाधलेसे ॥४॥

७९५. षट्चक्रे बंद निष्ठुनियां गेलीं । पाहों जों लागलीं तया गांवा ॥१॥ निरंजन सभराभरीत वस्तू कोंदली । साक्षत्वासी आली आत्मदशा ॥२॥ वृत्ति झेपावली आनंद झाला सैरा । सत्रावी येर-  
झारा करी जेथें ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे लक्ष लावीं आकाशीं । ब्रह्म पावसि लौकरीं तूं ॥४॥

७९६. नयनाचे शेजारीं दशवें द्वार बापा । एक मार्ग सोपा बोलतसें ॥१॥ आधारीं पवन अपान विराजे । आंगुळें चार साजे तयां ठायीं ॥२॥ मणीपूर चक्र नाभिस्थान कमळ । सहा अंगुळांचा खेळ असे तेथें ॥३॥ वायुचक्र अनुहांत हृदय असे एक । प्राणासी निःशंक जेथें नेई ॥४॥ अग्नीचक्र भ्रुवांग शोभतें प्रकाशत्व । प्रा-  
णासी उलथावें तयावरी ॥५॥ सहस्रदळीं ब्रह्मरंध्र शोभतसे निळें । प्रकाशाचे उमाळे जेथें असती ॥६॥ ज्ञानदेव ह्मणे ऐका प्राणायाम । या अभंगीं निःसीम अर्थ जाला ॥७॥

७९७. औटपीठ डोंगरी गाय एक वसे । क्षीर सेवितुसे नि-  
जयोगी ॥१॥ धाले पूर्वपदीं समान लक्षिती । क्षुधा चाड चित्तीं नाहीं नाहीं ॥२॥ भ्रुवांतरां लक्ष लाऊनी बैसा ध्यानीं । ऐक्यासी उन्मनी होऊनी रहा ॥३॥ ज्ञानदेव नामितो आदी देवी प्रति । नेत्रां पाहे ज्योति शुद्धरूप ॥४॥

७९८. सोहंकारी माया लक्षा आणी देही । निरंजनीं पाही मं-  
याकार ॥१॥ निर्गुण सगुण माया तेची खरी । प्रसळनी निर्धारि

वांझ असे ॥२॥ ज्ञानदेव झणे मज माया कृपाळु झाली । तिणें उजळली माझी काया ॥३॥

७९९. आकाशीं मळा लाविला बा एक । वांझेचें बाळक शिंपितसे ॥१॥ अग्नीकुंड मनें बाळकें निर्मिलें । प्रत्ययासी देखिलें मीया लागीं ॥२॥ ज्ञानदेव झणे उफराटें पहातां । सर्व सौख्यदाता निवृत्ति एक ३

८००. पहा त्रिभुवनीं न दिसे बाइये । नयनांजनीं पाहें आत्मरूप ॥१॥ मन बुद्धि चित्त अंतःकरण जाण । या वेगळें निर्वाण ब्रह्म तेंचि ॥२॥ ज्ञानदेवा ब्रह्म लाधलें अवचट । उन्मनीचा घाट चढतांची ३

८०१. आत्मज्ञान जया न देखा निजदृष्टी । तया नरा गोष्टी करूं नये ॥१॥ तूर्यारूपें जाण प्रभा हे निःसिम । तया परता राम असे बापा ॥२॥ ज्ञानदेवा गुज दाविलें गुरूनें । मनें अनन्यें कल्पितांची ३

८०२. आत्मा एक बाई स्थिरचरव्यापक । सृष्टी तैसी देख एकलीच ॥१॥ पंचमहाभूतें व्यापुनी निराळा । सौंदर्य मुतळा काळा-बाई ॥२॥ ज्ञानदेव ध्यान धरिलें पुढती । त्रैलोक्याची वस्ती असे जेथें ॥३॥

८०३. अकारी अर्धमात्रा कवण रीति दिसे । उकारीही रसे कवणे परी ॥१॥ मकारी संयुक्त झाली कैशापरी । अर्धमात्रेवरी अर्धमात्रा ॥२॥ अर्धमात्रेचा अर्थ अवचटची दिसे । गुरुगम्य सोय जाणती पैं ॥३॥ ज्ञानदेवें अर्थ शोधुनी घेतला । महाशून्या संचला निवृत्तीराज ॥४॥

८०४. शून्य हे चार महा शून्य दिसतसे । निजरंग वसें सर्व त्यांत ॥१॥ ऐसा रंग जया लाधतांवि पाही । मनाची ही सोड हारपली ॥२॥ ज्ञानदेवाचा बोल बोलण्याचें रूप । निवृत्तिस्वरूप सर्वत्र हें ॥३॥

८०५. शून्याचें जें बीज योगीयांचें गुज । स्वानंदाचें निज-ब्रह्म रया ॥१॥ त्रिगुण त्रिविध तो सच्चिदानंद । शब्दाचा अनुवाद नसे जेथें ॥२॥ ज्ञानदेव झणे सद्गुरु जाणतीं । इतरांची वृत्ति चालेचीना ॥३॥

८०६. ऐसा योगीराज देखितां अवचट । उन्मनी लंपट रात्र-

दिवस ॥१॥ सत्रावीची शिव टाकुनी राहिला । पाहण्यातीत झाला  
सर्वांठायीं ॥२॥ असिपदीं आनंद प्रियरूप जाण । ध्यानाचें  
कारण जेथें नाहीं ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे ऐसा योगीराणा । तया-  
चीया चरणा प्रणिपात ॥४॥

८०७. एका एक गुज बोलतो निर्वान । निवृत्ति चरण आठ-  
ऊनी ॥१॥ अर्धमात्राक्षरीं अक्षरें पाहाती । अनाक्षरा परती बा-  
यांनो ॥२॥ रज तम सत्व याहुनी निराळी । लक्षाही वेगळी नि-  
वृत्ति जाणे ॥३॥ ध्येय ध्याता ध्यान परता जिचा खेळ । ज्ञेय ज्ञाता  
ज्ञान याची साक्ष ॥४॥ सत्चित् आनंद ब्रह्मा हरी हर । तेही  
जिचा पार नेणविती ॥५॥ सलोकता मुक्ती आदी तिन्ही वर । व-  
सतें जें घर योगीयांचें ॥६॥ त्वंपद तत्पद असिपदाचा रंग । त्याचा  
अंतरंग देखा बाईयांनो ॥७॥ निवृत्ति सोपान मुक्ताबाईची खुण ।  
ज्ञानदेव सघन बोलीली हे ॥८॥

८०८. उन्मनी संयोगें गोसावी विराजे । चव्हे देहांचें ओझें  
निवारोनी ॥१॥ सोहंमस्मीचे छंदें परिपूर्ण । विज्ञान हे खुण जेथें नाहीं  
॥२॥ चंद्रसूर्याहुनी तेज तें आगळें । अव्यक्तें व्यापिलें अनुभवं ॥३॥  
अनुभवाची खुण गुरुगम्य जाणती । ज्ञानदेवें विनंति हेचि केली ॥४॥

८०९. नयनाचें अंजन मनाचें रंजन । ठसा हा सघन बाईयांनो  
॥१॥ ओंकार अक्षर अक्षरीं हारपे । अनुभवाच्या मापें मोखुं बापा  
॥२॥ बिंदुचें जें मूळ प्रणवाचें फळ । योगियाचे खेळ तेच ठायीं  
॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे निवृत्तिप्रसादें । स्वरूपाच्या विनोदें बोलिलें हें ४

८१०. गगनमंडळीं नारी सुकुमार दिसे । तिन्ही 'लोक वसे  
तिचे उदरीं ॥१॥ परादी वाचा तन्मय ते झाली । साक्षीत्वासी  
आली ब्रह्मरंध्रीं ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे नयनांतील ज्योती । पाहातां  
वृत्ति हरे विषयांची ॥३॥

८११. वर मुळें शेंडा खालीं दिसे बानो । प्रपंचीं रानोरान  
वृक्ष बारे ॥१॥ त्रिगुणाच्या शाखा उपशाखा बहुत । नाना याती  
येत पत्रें ज्यास ॥२॥ पक्क फळ अहं सोहं गोडी त्याची । सेवितां  
जीवाची आस पुरे ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे वृक्ष परिपूर्ण झाल । बीज  
रूढला जाणीवेचा ॥४॥

८१२. धांवत धांवत आलों नयनांजनीं । प्रकाश दिनमणी  
उणां वाटे ॥१॥ निशी दिवस दोन्ही नाहीं जेथ बारे । अर्धमात्रेवरी  
लक्ष ठेवीं ॥२॥ अक्षय अक्षर क्षरविरहीत साजे । ज्ञानाचें जें  
ओझें चालेचीना ॥३॥ ज्ञानदेव चक्षु झाला परेवरी । यापरती  
बरोवरी नाहीं बापा ॥४॥

८१३. अंजनाचें अंजन सदोदीत पाहिलें । पाहाणें होऊनी ठेलें  
सर्वांठायीं ॥१॥ आतां बोलाबोली नको वा आणिक । बिंदु ती  
निःशंक ब्रह्म रया ॥२॥ अनुहात उन्मनी ह्मणोनी व्यर्थ काय ।  
मुखीं धरीं सोय ब्रह्मरंघ्रीं ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे न बोलें आणिक ।  
डोळीयांचीं वाल पाहतांची ॥४॥

८१४. अकार उकार मकार ओंकार । प्रणव हा साकार सुरेख  
रे ॥१॥ मसुरामात्रुसार थोगी ध्याती देहीं । निरंजन पाहीं ब्रम्ह  
तेंची ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे देह झालें देव । प्रणवची शिवअनुभवे ३

८१५. पाण्याचें मोतीं ज्योती वसे जेथ । महाकारण साद्यंत  
पाहा तुम्हीं ॥१॥ जागृति स्वप्न सुषुप्ति जेथें उद्भव तीचा । योगी  
राम ज्याचा अधिकारी ॥२॥ गोल्हाटाचे मुळीं ज्ञानदेव बैसला ।  
सहस्रदळीं शोभला काळा बाई ॥३॥

८१६. सकार ह्कारीं नाडी दिसती कैशा । उलटल्या दशदिशा  
अमूपची ॥१॥ सूक्ष्म मूळ सर्व बीजाचा उद्भव । हाची अनुभव  
देहामध्ये ॥२॥ समान जैसा अर्क स्थिरचर एकला । आत्मा हा  
संचरला तैशा परी ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे याह्मनि आणिक । बोलाचें  
कवतुक जेथ नाहीं ॥४॥

८१७. दिव्यरूप चक्षु कैशापरी झाला । ठसा हा उमटला क-  
वण्यापरी ॥१॥ चहूं देहाचा वर्ण अवर्ण देखिलें । विश्व म्यां पाहिलें  
तयामध्ये ॥२॥ ज्ञानदेव ह्मणे सर्वांचें जें मूळ । सत्रावी केवळ  
सुद्धरूप ॥३॥

८१८. काळा पुरुष तो हा गगनांत जो नांदे । अनुभवाच्या  
भेदे भेदला जो ॥१॥ भेदून अभेद अभेदूनी भेद । सच्चिदानंद जेथ

नाहीं ॥२॥ ज्ञानदेव ह्मणे तेथें अक्षय राहिला । आत्मा म्यां पाहिला  
या दृष्टिशी ॥३॥

८१९. विश्व ब्रह्म भासे ऐक्य येतां देहीं । अनुहार्तां पाहीं अपार  
नाद ॥१॥ देखिला परी संयोगें व्यापला । विश्व तरीच झाला बाई-  
यांनो ॥२॥ पिंड ब्रह्मांडाचा विस्तार विस्तारला । माझा मीच झाला  
कोणपरी ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे या अर्थाची सोय । धरी माझी  
माय मुक्ताबाई ॥४॥

८२०. गुजगुजीत रूप सांवळें सगुण । अनुभवितां मन वेडें  
होय ॥१॥ भ्रमर गुंफा ब्रह्मरंध्र तें सुरेख । पहातां कवतुक त्रैलोक्यीं  
॥२॥ आनंद स्वरूप प्रसिद्ध देखिलें । निजरूप संचलें सर्वां  
ठायीं ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे या सुखाची गोडी । अनुभवाची आवडी  
सेवीं रया ॥४॥

८२१. सहस्र दळ बिंदु त्यांत तेज दिसे । तें हो काय ऐसें  
सांगा मज ॥१॥ जेथ नाम रूप वर्ण नाहीं बारे । तें हें रूप बारे  
चैतन्य बा ॥२॥ ज्ञानदेव ह्मणे अनुभवाची खुण । जाणे तो  
सुजाण अनुभविया ॥३॥

८२२. कोणाचें हें रूप देह हा कोणाचा । आत्माराम साचा  
सर्व जाणे ॥१॥ मी तूं हा विचार विवेकें शोधावा । गोविंद हा  
ध्यावा याच देहीं ॥२॥ ध्येय ध्याता ध्यान त्रिपुटीं वेगळा । सह-  
स्रदळीं उगवला सूर्य जैसा ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे नयनांतील रूप । या  
नांव चित्पद तुम्हीं जाणा ॥४॥

८२३. डोळियांत डोळा काळियांत काळा । देखण्या निराळा  
निळारूप ॥१॥ ब्रह्म तत्व जाणे ज्योतिरूपें सगळा । ज्योतीही वेगळा  
ज्योती वसे ॥२॥ ज्ञानदेव ह्मणे देवा ऐसी ज्योती । अर्धमात्रा  
उत्पत्ति सर्वा जीवां ॥३॥

८२४. सद्गुरु निवृत्ति दिसतो घनदाट । सुषुप्तीचा घांट वेध-  
तांची ॥१॥ आत्मा माया शिव शक्तीचें हें रूप । दिसतें चिद्रूप अवि-  
नाश ॥२॥ ज्ञानदेव चढे ऐसी वाट देख । आकाशीं असे मुख  
तिचें कैसें ॥३॥

८२५. परेचे शिखरावरी वस्ती माझी झाली । समरसे विराली  
मज माझी ॥१॥ आत्मदशे योगी लक्ष लाविती देहां । ब्रह्मरंध्र पाहीं  
सत्पद ते ॥२॥ अणुरेणु शून्य गगना तेजें दिसे । निरंतर वसे निरं-  
तर ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने श्रुति सहस्रदळी लावा । मसुरा मात्र बरवा  
ध्यायी जाई ॥४॥

८२६. नासिकाचा प्राण कोणी मार्गी येत । नाद दुमदुमिंत  
अनुहार्ती ॥१॥ इडे पिंगळेचा ओघ सैरा दिसतसे । त्यावरी प्रकाशे  
आत्म तेज ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने अष्टांग योगियां । साधितो उपाया  
याची मार्गे ॥३॥

८२७. प्रणवाचे भेद उकलावे देहांत । चंद्राची सी मात सांग-  
तसे ॥१॥ सहस्र दळावरी तेज शुद्ध असे । त्या तेजें प्रकाशें चंद्र  
बापा ॥२॥ उन्मनीचे ध्यासें सहस्रदळ गाजे । पश्चिम मार्गी बीजें  
दोन असती ॥३॥ लक्ष लावी ज्ञानदेव एकलाची । शुद्ध ज्योति तोची  
जाणे एक ॥४॥

८२८. मन हें लावा हें सालयीं निरुतें । सहस्रदळा वरुतें परे  
जवळी ॥१॥ अनुहात नाद ब्रह्मस्थानीं असे । तेथें रूप कैसें सांगा  
मज ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने तें स्वरूप जो जाणे । लासी शरण होणें  
अनन्य भावें ॥३॥

८२९. महावाक्यार्थ तें शून्य कैसें बापा । सत्वर नयनीं पहा  
आत्मप्रभा ॥१॥ प्रभा शीत उष्ण दोहीचेंही सार । प्रणव हा सारा-  
सार आरुता रया ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने सोपानातें ऐसे । निराकार  
असे आकारेसी ॥३॥

८३०. दशमद्वार अग्र शून्य सूक्ष्म गगनीं । जेथ असे उन्मनी  
अखिल रूपें ॥१॥ द्विविध भाग पिंडीं द्विविध ब्रह्मांडी । या तीं  
पडिपाडीं ब्रह्मरंध्रीं ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे शून्यांतील रूप । अनंत  
ब्रह्मांडें जेथ आहाती ॥३॥

८३१. जडांतील शुद्धांश कौतुकें रिझाला । निवृत्तीनें दाविला  
कृपा करुनी ॥१॥ अनुहात भेद दाविला कृपेनें । सर्व हें चैतन्य  
ममलें तेव्हां ॥२॥ ज्ञानदेव नयनीं निवृत्तीचे पदीं । आनंद ब्रह्म-  
यदी एक झाला ॥३॥



८३२. नवा आंत ओवरी औट पिठा जवळी । शून्यातीत काळीं सकुमार ॥१॥ अंगुष्ठ पर्वार्ध मसुरा मात्र दीर्घ । उन्मनीचा मार्ग तेच ठायीं ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने पर्वार्धातील नीर । सर्व हें साचार विश्व दिसे ॥३॥

८३३. भ्रुवामध्ये तेज चंद्रसूर्यविरहित । आदी मध्य अंत संचलेंसे ॥१॥ तुर्यारुपें ते सुषुम्ना प्रकाशली । नवविध अमृतजळीं तथा तेजा ॥ २ ॥ ज्ञानदेव वदे अष्टांग योग साध । पावाल ब्रह्म-पद याचा भेद ॥३॥

८३४. पश्चिम मार्गीं खूण बीजें दोन साजिरीं । अविनाश ओवरी योगीयांची ॥१॥ त्रिकुट श्रीहाट चंद्रसूर्य जाणा । पश्चिम मार्गीं खूण याची कीं रे ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने बीजें दोन बापा । पाहें आत्मरूपा तेथ बा रे ॥३॥

८३५. इडा वाम दक्षिणे पिंगला । दोहींत या कळा ब्रह्मस्थानीं ॥१॥ प्रणव सैरा बापा धांवे अवघड वाटे । रीघा नव-पाटे जीव जीवना ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने हाची कीं रे प्रणव । यापरता अनुभव नाहीं नाहीं ॥३॥

८३६. प्रणवासी रूप नाहीं कांहीं छाया । दशवे द्वारीं मूळ-माया असे कीं रे ॥१॥ सहस्रदळीं वृत्ति लावितां निःशंक । मनासी भवासी ऐक्यता तेथें ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने या परतें नाहीं । बोल-ण्याची सोयी अनुभवी जाणे ॥३॥

८३७. प्रणवच देह देह हा प्रणव । कल्पनेचा भाव कल्पुं नये ॥१॥ अंजनाचें सार तेंच देह बारे । आत्मा परिपूर्ण सारे पाहती ज्ञानी ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने प्रणव माझा पिता । अक्षर तेच माता याच भेदें ॥३॥

८३८ पश्चिममार्गी बापा प्रणव कीं हे सांग । जेथें असे महा-लिंग तेजोमय ॥१॥ चंद्रांतील जळ ते सत्रावी केवळ । नादबिंदा कल्होळ गर्भी झाला ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने देह हा दुर्लभ । त्रैलोक्यीं सुलभ भजनाचा हा ॥३॥

८३९. प्रणवाचें आकाश असे सर्वोवरी । आकाशीं भरोवरी

प्रणवाची ॥१॥ प्रणव जें गुह्य ऋषि योगीयांचें । सर्वोवरिष्ठा साचें  
वेद आज्ञा ॥२॥ एका वेदांत सिद्धांती प्रणव तो तत्त्वता । ज्ञानदेव  
वक्ता सांगतसे ॥३॥

८४०. प्रणवाचें रूप कोणें देहें देखिलें । निवृत्तीनें दाखविलें  
याच देहीं ॥१॥ सकार हकार तूया उन्मनी भेद । अभेदुनी  
भेद केलें मज ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने प्रणवाची खोली । अक्षरींची  
बोली देह सार ॥३॥

८४१. अमृताची क्षीर ब्रह्मांडभुवनीं । पाहाती त्रिभुवनीं नवल  
झालें ॥१॥ नाद बिंबा भेटी झाली कवण्या रीती । शुद्ध ब्रह्म ज्योती  
संचलीसे ॥२॥ प्रकृति पुरुष शिव शक्ती भेद । त्याचे शरीरीं द्वंद्व  
देह जाणा ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे पिंडीं शोध ध्यावा । ब्रह्मांडीं  
पाहावा ब्रह्म ठसा ॥४॥

८४२. प्रणवाची शक्ति शिव प्रणवची । क्षर अक्षर साची  
प्रणव ते ॥१॥ त्रिकूट श्रीहाट गोलहाट ब्रह्मरंध्र । प्रणव निरंतर  
ऐक्य झाला ॥२॥ ज्ञानदेव आपण प्रणव झाला आर्थी । ध्याता  
ब्रह्मपदीं प्रणवची ॥३॥

८४३. स्थावर जंगम प्रणव प्रसवला । आत्मा स्वयें संचला  
प्रणवा ठायीं ॥१॥ अवस्था भुक्ती मुक्ती प्रणवची जन्मता । अर्ध-  
मातृके परता प्रणवची ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने प्रणवाचे ठायीं । प्रणवीं  
प्रणव पाहीं निराळा तो ॥३॥

८४४. शिवशक्तीचा भेद अर्धनारी पुरुष । याचा हा सौरस  
आणा चित्ता ॥१॥ जागृति स्थूळ तूया महाकारण । हेचि कीर  
खुण तुझे ठायीं ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे कैसें हें जाणिजे । देहीं नाद  
गाजे परेवरी ॥३॥

८४५. निळावर्ण ब्रह्मरंध्र येक निकें । पहा माझे सखे भाविक हो  
॥१॥ उन्मनि सदैव वसे अक्षय पथें । लाउनियां चित्तें तया ठायीं  
॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने यापरती खूण । नाहीं ऐसी आण वाहातसें ॥३॥

८४६. आकाश हें असे माझें शिर बापा । कर्ण दिशा चिहुपा  
नाद उठती ॥१॥ आधारापासुनी सहस्रदळावरी । निःशब्द निरंतरी

नारी एक ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने अनुभव ऐसा जेथें । तोचि जीवन्मुक्त संत योगी ॥३॥

८४७. अग्नीचे पोटीं पुरुष उद्भवला अवचट । सत्रावी लंपट निशिदिनीं ॥१॥ आधार नाही जेथ निराधारं वर्तती । निराधार न ह्याणती आपणा लागीं ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने निवृत्तीनें दाविलें । या नयनीं पाहिलें अविनाश ॥३॥

८४८. सत्रावीचे गांवीं शून्याचा विस्तार । प्रणव निराकार स-  
दैव असे ॥१॥ पश्चिम पूर्व असे शुक्ल कृष्ण नारी । दैवी आणि आसुरी वेगें शोधा ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने अर्धमात्रा कोणती । मसुरा मात्रा आहे ती दोन्ही भाव ॥३॥

८४९. सहस्रदळ साजिरें नयनाचे शेजारीं । अर्ध मातृका अंतरीं चिन्मय वस्तू ॥१॥ ओंकार नाहीं कीं नाद ओंकारीं । दैवी निरंतर प्रणवीं पहा ॥२॥ मकार अर्धमात्रा शून्याचा निश्चय । आत्मा एक असे स्वयें रया ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने कैवल्याचा दाता । कोण पत्री हे कविता नाहीं ऐसी ॥४॥

८५०. स्थूलदेह सूक्ष्म कारण तिसरा देह । चौथा महाकारण देह ऐक वापा ॥१॥ ओट पीठाचे दरीं कर्पूर वर्णावरी । शामाचे अंतरीं महाकारण ॥२॥ महाकारणीं आतुला लक्षाचा पुतळा । उन्मनी हे कळा दैवी वरी ॥३॥ सहस्रदळ तेंच कीं आन नाहीं ऐसें । महा तेज वसे ज्याचे आंत ॥४॥ पश्चिम मार्ग तेथुनी उर्ध्व उंच गगनी । जेथें एक कामिनी एकलीच ॥५॥ मार्ग नाहीं तेथें कोणे रीती जावें । सुषुम्नेवरी वळघावें सामर्थ्यसी ॥६॥ तेथूनी उर्ध्व छिद्र मुंगी नेत्रातुल्य । त्यांतून उडणें भले चपलत्वेसी ॥७॥ जडतां वळंधितां बरी नारी आपण एक । नरनारी नपुंसक एक रूप ॥८॥ ज्ञानदेव ह्याने जो उडुनी जाय तेथ । परब्रह्माची मात तोचि जाणे ॥९॥

८५१. सहस्रदळ ब्रह्मरंध्र एके नेत्रीं देखे । देखणा पाहखे ते ठायीं बा ॥१॥ नाहीं नाद भेद भेदुनी अभेद । पश्चिम मार्गीं आनंद देखुनी राहे ॥२॥ मन पवन निगम आगम सुरेख । आधार सहस्र-

दळ देख देहीं नयनीं ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याणे डोळां हा प्रणव । निवृत्तीनें  
अनुभव मज दिवला ॥४॥

८५२. सगुण देह बापा निर्गुण माझे शीर । हा तो भेदाकार  
कैशापरी ॥१॥ दैवी असुरी पूर्व पश्चिम मार्ग किरे । शून्यांताळ सारें  
चराचर हें ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याणे भेद ऐक गुरुपुत्रा । नयनीं अर्धमात्रा  
सर्व जन ॥३॥

८५३. अनुहृत ध्वनी वरि चंद्रमा वर्तुळ । तेजाचे उमाळे अ-  
नंत तेथें ॥१॥ ब्रह्मशिखरीं निराळ्या मार्गावरी । अविनाश कर्णकु-  
मरी एकलीच ॥२॥ तेथूनी महाद्वार उन्मनीचे वार्ता । त्यावरी चढतां  
रीग नसे ॥३॥ अणुचें जें अग्र ऐसा तेथ मार्ग । औटपीठीं सवेग  
जावें वरी ॥४॥ पंचदेव तेथें एकरूपा देखती । औटपीठीं वसती  
आस्ते तेही ॥५॥ तयाचेही वर रश्मिअग्रामधुनी । शुद्ध ब्रह्म निर्वाणी  
असे तेथ ॥६॥ ज्ञानदेव ह्याणे ब्रह्मांडांचा अंत । नाहीं ऐसी  
मात बोलतसे ॥७॥

८५४. आत्माराम देखे सहस्र दळावरी । उन्मनी हे पाही  
आस्ते तेही ॥१॥ चक्षुचे अंतरीं चक्षु देखे पूर्ण । हेचि कीरे खुण  
तुझे ठायीं ॥२॥ मी ब्रह्म सोहं ज्ञानपद तें साजिरें । ते ठायीं निर्धारें  
तुझा तूंजी ॥३॥ बाप रघुमादेवीवरा तुझा तूं आपण । सर्व हें चैतन्य  
तुझे ठायीं ॥४॥

८५५. औटपीठातळीं तेज गुजगुजीत । चारी देह तेथ साक्ष  
पाहा ॥१॥ अवस्था हे चारी संयोगचि एक । शून्य जें निःशंक  
आत्मज्योती ॥२॥ ज्ञानदेवा वाई निवृत्ति वदविता । त्याचे चरणीं  
हीताहीत झालें ॥३॥

८५६. शून्याचें भुवनीं स्वरूप अविनाश । प्रणवीं पुरुष दिस-  
तसे ॥१॥ निळा रंग देखें सर्वीचें देखणीं । चैतन्य भुवनीं समरसा ॥२॥  
ज्ञानदेवा ध्यान सच्चिदानंदाचें । सर्व ब्रह्म साचे येणें येथें ॥३॥

८५७. सत्त्व रज तम शुद्ध सत्त्व चौथा । निर्गुणी गुणापरता  
बाईयानो ॥१॥ स्थूल देह सूक्ष्म कारणाचे वरी । महाकारण सरी  
चौथा देह ॥२॥ कैवल्य देह तो ज्ञानदेवें पाहिला । पहाणें होऊनी  
ठेवा चराचरी ॥३॥

८५८. आत्मा पूर्णपंगीं लक्ष सोहं स्मरणीं । लक्षासी उन्मनीं  
आणा बारे ॥१॥ नरदेहाचें सार्थक सदगुरुचरणीं । महाकारणासरी  
चौथा देहा ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याणे सदगुरुकृपेचें । नित्यानित्य कृपें शोध करा ३

८५९. स्वरूपाचें ध्यानीं निरंजन पाहिलें । डोळ्यानें दाविलें  
चराचर ॥१॥ आतां माझे नयन नयनीं रिघों पाहे । नयना नयनीं  
राहे नयनची ॥२॥ ज्ञानदेवा नयन निवृत्तिनें दाविला । सर्वां ठायीं  
झाला डोळा एक ॥३॥

८६०. नयनांतील रूप जो हें देखे पुरुष । त्याचे चरणीं वास  
असे माझा ॥१॥ नयनांतील ज्योती देखे गुह्यभावे त्याचें स्वरूप  
भावे वंदावे गा ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे नयनांतील शून्य । देखे तोचि  
धन्य भाग्यवंत ॥३॥

८६१. डोळा माझा बाप त्रिभुवना परता । जो देखे मुक्तता  
तोचि लाहे ॥१॥ जीव जंतु कृमी मुंगी नेत्रामध्ये । वास्तव्य गोविंदें  
केलें पाहा ॥२॥ ज्ञानदेवाचें बोल उघड निर्मळ । जान्हवीचें जळ  
स्थिर वाहे ॥३॥

८६२. नयनाचे आंगणीं तुर्येचा प्रकाश । उन्मनी उल्हास तया-  
वरी ॥१॥ श्वेत शाम कळा प्रकाश आगळा । स्वयंज्योति बाळा  
लक्ष लावी ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याणे कैसे हे नयन । चैतन्याची शून्य  
आन नाही ॥३॥

८६३. रक्तवर्ण स्थूल श्वेत हे सूक्ष्म । कारण तें श्याम ऐसें  
देखा ॥१॥ निळवर्ण देह महाकारण साजिरा । ज्योतीचा मोहरा  
अलक्ष लक्ष्मी ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याणे सर्व हें चैतन्य । मन हेंचि  
धन्य धन्याचेनी ॥३॥

८६४. औट पिठावरी निरंतर देश । तेथ मी जगदीश असे  
बाई ॥१॥ त्रिकुटाचा फेरा टाकिला मांधारां । अर्धमात्रेवरा वरी  
गेलों ॥२॥ अर्धनारी पुरुष एकरूप दिसे । तेंचि ब्रह्म ऐसें जाण बाई  
॥३॥ ज्ञानदेवी शून्य नयनीं देखिलें । सर्वत्रां संचलें शून्य एक ॥४॥

८६५. ब्रह्मज्ञानी पुरुष तोचि ओळखावा । नयनांजनीं पाहावा  
ब्रह्म ठसा ॥१॥ देखतसे देहीं द्वैत भेदातीत । तोचि धन्य संत माझे

मनीं ॥२॥ त्याचे चरणोदकीं जान्हवी पवित्र । सहस्रदळावर  
लक्ष ज्याचें ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे ऐशा योगीयाला । देखतां तयाला  
नमन माझे ॥४॥

८६६. निशी दिवस दोघे लोपले ते ठायीं । निरंजन ते ठायीं  
लक्षुनी पाहा ॥१॥ रवी शशी ज्याचे तेजें प्रकाशले । नवल  
म्यां देखिलें एक तेथें ॥२॥ नारी पुरुष दोघे एक रूपें दिसती ।  
देखणें पाहवे तया ठायीं ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे शिव देचि शक्ती ।  
पाहातां व्यक्तीं व्यक्त नाहीं ॥४॥

८६७. चैतन्य हें दिसे उघडेया डोळां । नयनाचा सोहळा नि-  
वृत्ति जाणे ॥१॥ मसुरांतील सूक्ष्म अनुभवं दिसे । तेथ तेज असे  
कवण्या रीती ॥२॥ ज्ञानदेव हाणे ऐसें तेथ तेज । असे गुजगुजीत  
निर्मळ तें ॥३॥

८६८. आकाशाचे ठायीं चंद्र सूर्य तारा । सूक्ष्माचा फेरा सर्वां  
ठायीं ॥१॥ बिंदुस्थान तेथें ब्रह्मरंध्र ज्योती । तेथ योगी वसती  
दिवस रात्र ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे सर्वची हें शून्य । वस्तु परीपूर्ण  
सर्वांठायीं ॥३॥

८६९. अखंड तमासा डोळां देख निका । काळा निळा पारवा  
बाईयांनो ॥१॥ सदोदित नयनीं नयन हारपे । निळयाचें स्वरूपें मनीं  
वसो ॥२॥ अकरा वेगळें नाहीं बा आणिक । माझे नेत्रीं देख शुद्ध  
ज्योती ॥३॥ ज्ञानोबाची वाणी पूर्ण रूपी घ्यावी । देहींच पा-  
हावी आत्मज्योती ॥४॥

८७०. शून्याचा उद्भव सांगतों या बोला । औटपिठीं वहिला  
सूक्ष्म मार्ग ॥१॥ मनपुराचे वरी द्वादश आंगुळें । तयावरी गेले  
अव्हाटेजें ॥२॥ आतां तया सदर्नीं उफराटे मार्गे । वळंधिता सवेग  
पश्चिम पंथी ॥३॥ पश्चिमपंथी नाडी घोष वाहे जीचा । तेथून  
ध्वनीचा विस्तार गा ॥४॥ ध्वनीचेही वरी शुद्ध तेज असे । चंद्रमा  
प्रकाशे तेच ठायीं ॥५॥ चंद्राचे वरीं एक निराळाच मध्य । स्त्रियेचें  
निजबोधें निजरूप ॥६॥ निखिल जें तेज ज्याचेनी अमृत । जीववी  
देहींत देह देव ॥७॥ औटपिठातळीं सर्व तें दीसे । सूर्य हा प्रकाशे

तेव ठायीं ॥८॥ ज्ञानदेव ह्याने मज त्रिकूटाची गोडी । धरितां  
आवडी ब्रह्म लाभे ॥९॥

८७१. आतां औठपिठांचा मार्ग एक बाई । निशिदिनीं पाहीं  
शोध करा ॥१॥ औटहाट प्रमाण सत्य कीं हें जाण । त्यांतील जें  
स्थान ऐकें एक ॥२॥ महालिंग स्थान टाळूं एके संधीं । तेथें एक  
सिद्धि तेजोमय ॥३॥ मार्ग तेथ परतले दोहीं भागीं । पश्चिमीं माहा-  
लिंगीं मार्ग ऐसा ॥४॥ सत्रावीचे शिखरीं मार्ग एक गेला । तो म्यां  
दखियेला याच देहीं ॥५॥ महालिंगीं मार्ग अंत नाही ज्याचा ।  
शोध करितां वाचा कुंठीतची ॥६॥ ज्ञानदेव ह्याने हा विचार पाहा ।  
जाणता दाविता विरळा एक ॥७॥

८७२. आकाशाचे अंतीं प्रणवाचें गुज । निरंजन बीज  
साधुं पाहती ॥१॥ सद्रूप चिद्रूप अद्वय एके कळा । संसारी वा-  
हिला निर्विकार ॥२॥ प्रणवीं बीज अणुरेणु आंत । दशमद्वा-  
रावी मात अपूर्व बा रे ॥३॥ बापरखुमादेवी प्रणव निखिल ।  
शब्दाचें पाल्हाळ प्रणवीं रीचे ॥४॥

८७३. आत्माराम नयनीं निरखुनी देखिला । निळा रंग ओ-  
तिला आदी अंतीं ॥१॥ गोल्हाट त्रिकूट ब्रह्मरंध्रीं वस्तु । तुर्येची  
ऐसी मातु याच ज्ञानें ॥२॥ ज्ञानदेव ह्याने सर्वा अंतरीं तुर्या ।  
निवृत्ती योगी वेगीं गुज बोले ॥३॥

८७४. तुर्येमध्ये माझा अखंड रहिवास । निवृत्ति ह्याने अ-  
विनाश तुर्या करी ॥१॥ स्थुळदेह निमतां सूक्ष्म उरतां । कारणीं  
हारपतां कैसें झालें ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे महाकारणीं नांदे । निवृ-  
त्तीनं आनंदें दाखविलें तें ॥३॥

८७५. शास्त्रार्थाची वाणी निरंजनीं दिसे । औटपिठां वसे  
निर्विकार ॥१॥ अहं सोहं मग उक्काराचे देठां । अहंतेचे शेवटीं सोहं-  
वस्तु ॥२॥ सोहं वस्तु निळी अहं गेलीया । आनंद झालीया महा-  
कारणीं ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने निवृत्तीची आण । या वेगळी खुण  
आणिक नाही ॥४॥

८७६. मीच माझा डोळा मीच शुन्यांत निळा । माझा मी

वेगळा तयामध्ये ॥१॥ उफराटी दृष्टी लावितां नयनी । ते दृष्टीची बाणी किंचित् ऐका ॥२॥ उफराटी दृष्टि देखे उन्मनीवरी । तेव्हां निर्बिकारी मीच मग ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने देहा डोळा दिठी । पाहातां सर्व सृष्टि निवृत्ती एका ॥४॥

८७७. सत्व रज तम त्रिगुण तें ब्रह्म । अर्धमात्रा निःसीम ॐ-कार हा ॥१॥ सहज हा प्रणव सर्वातीत साजे । मीपणास तेथ ठाव नाही ॥२॥ अक्षर कूटस्थ सर्वातीत असे । अक्षर अविनाश ऐसे जाणा ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने सर्वांचे शेवटीं । अविनाश दृष्टी असेकीं रे ४

८७८. तूयां तें महाकारण नाहीं नाहीं जेथें । दर्शनाचे मतें माझा मीच ॥१॥ गोल्हाट त्रिकूट श्रीहाटातीत । महाकारणाची मान जेव नाहीं ॥२॥ क्षर अक्षर अनाक्षर नाहीं । कूटस्थ सर्वही प्रसवला ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे ऐसें हें पाहातां । निवृत्तीनें तत्वता कवनी केळी ॥४॥

८७९. सुनीळ जें ब्रह्म बिंब सत्रावीचें । विश्वरूप चैतन्य महा-कारणां ॥१॥ ब्रह्मज्योतीचिये प्रकाशें करनी । देखे त्रिभुवनीं एक वस्तु ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे ज्योतीची जे ज्योती । ब्रह्मरंध्रीं वस्ती परमात्म्याची ॥३॥

८८०. महा तेजा आंत बिंदु कोणे परी । उष्ण तेजा माझारी माझ पाहा ॥१॥ कुंडलनी ऊर्ध्वमुखें अग्नी सोडी । तयाची हे जोडी संत जना ॥२॥ ज्ञानेश्वर ह्याने आत्मा यातें जाणे । सुनिळ अनुभवनें निवृत्ती पाहा ॥३॥

८८१. ऐका हा शेवट अभंगमाला झाली । तूयां हेच आली प्रत्यया गा ॥१॥ तूयां तेचि उन्मनी क्षर तें अक्षर । निर्गुण साकार ऐसे देखा ॥२॥ देह तें विदेह महाकारण ब्रह्म । हें निश्चयाचें वर्म ऐसे जाणा ॥३॥ अभंग शेवट जाणे निवृत्ति एक । त्यानें मज देख कृपा केळी ॥४॥ मूर्खांसी हा बोध सांगों नये बापा । अभंग कृ-त्याचा लेख नसो हातीं ॥५॥ ज्ञानदेव ह्याने हें कृत्य हातां नये । माय देऊं नये कोणासही ॥६॥



अद्वैत.

८८२. तैचि ज्ञानियासीं होईजेल मोक्ष । ज्ञानेश्वर लक्ष लक्षितसे ॥१॥ पहाण्याशी मूळ विचारुनि पहा । मग सुखी रहा निरंजनीं ॥२॥ इवलुसा प्रपंच परि तो बद्ध की । सज्ञानी विवेकी न शिवती ॥३॥ पयाचिये कुंभीं पडे बिंदुविष चतुर तयास न घेपति ॥४॥ षड्रस पकानें वाढिलीं खापरीं । श्वानशिवे श्रोत्री स्पर्शीतीना ॥५॥ घालुनियां कडें शून्याशीं बांधितां । त्याचिया गणिता न करवे ॥६॥ सर्वही उपाधि त्यागुनि आकार । राहे ज्ञानेश्वर निजरूपीं ॥७॥

८८३. तैचि ब्रह्मरूप जाणिजे निश्चळ । शुद्ध तें निर्मळ मनाहुनी ॥१॥ स्थळ दृष्टी करुनी जयाशी लक्षितां । न दिसे तत्वता भास कांहीं ॥२॥ सहज निवृत्ती दास तो उदास । अनुभव सौरस सांगितला ॥३॥

८८४. मन हें अवघें परब्रह्मीं । क्रियाकर्मधर्मीं अलिप्त तें ॥१॥ देह जावो राहो संबंधचि नाही । नामरूप कांहीं न दिसे मज ॥२॥ प्राचिनानें वर्तो जाणो या शरीरीं । जैसा वेठीं करी राबताहे ॥३॥ निर्विकल्प स्थिति हेतु नाही आथी । अज्ञानाची बुंधी काढियली ॥४॥ ऋणे ज्ञानेश्वर उरी नाहीं आन । जाहालों तळोन निजरूपीं ॥५॥

८८५. सगुणीं निर्गुण निर्गुणीं सगुण । दोन्ही भिन्नपण नसे मुळीं ॥१॥ हेम अलंकार अलंकारीं हेम । मृन्मयेचि धाम धाम तेचि ॥२॥ किंचित् महत् उपाधि कल्पित । मुळीं तें अंशीक एकमेव ॥३॥ इह तेचि पर पिंड तें ब्रह्मांड । ब्रह्माचि अखंड ज्ञानदेव ॥४॥

८८६. पिंडाचि ब्रह्मांड ब्रह्मांडाचि पिंड । ब्रह्माचि अखंड ब्रह्मरूप ॥१॥ कांहीं भेद नाहीं किंचित् महत् । उपाधि कल्पित स्वाभाविक ॥२॥ अनुभव योगें दोन्ही जाण सम । नाहींचि विषम अणुभरी ॥३॥ सहजचि सृष्टि जाणा हे घडली । सहजची गेली शेखी आथी ॥४॥ एकमेव सर्व म्हणे ज्ञानेश्वर । नाहीं भिन्न कीर ओळखतां ॥५॥

८८७. पाहतें पाहू गेलों पाहणें विसरलों । ब्रह्मानंदें घालों देवराया ॥१॥ माझें रूप आतां काय म्यां पाहावें । जाहालों अवघें विश्व मीचि ॥२॥ दुर्जे नाहीं नाहीं वाहतों तुझी आण । चौदाही

भुवन एकरूप ॥३॥ तुझें माझें द्वैत तेंही उरलें नाहीं । मुळीं मी हें  
कांहीं नाठवेचि ॥४॥ एकांतीं एक वर्ते तोचि साक्षात्कार । जाहला  
ज्ञानेश्वर तेथें लीन ॥५॥

८८८. जयाचिये ठायीं नाहीं मीतूपण । तेचि सनातन एकज्ञानी  
॥१॥ धर्माचे मंडप तेचि स्तंभ जाले । कोंभ जे निघाले परिणामा  
॥२॥ क्षेत्रज्ञ सन्यास घेतला श्रीहरी । तेथुनियां दुरी नवजेचि ॥३॥  
रायाचि संगती घडतां निमिष । तरी होती वश्य अष्टसिद्धी ॥४॥  
घाले तेच पूर्ण कीर ब्रह्मानंदें । ज्ञानेश्वर बोधें बोधीयला ॥५॥

८८९. अक्षरची ब्रह्म तेंचि तें क्षरलें । काल्पनिक झालें अनेकत्व  
॥१॥ जिवेश्वर खाणीं तेथें उमटती । शेखीं तेथें जाती मिळोनियां  
॥२॥ ब्रह्म अनुपम्य संवितेशी नये । अनुभव सोय तरी कळे ॥३॥  
पाथराची टाकी जरी होय तीख । नये रंघ्र शलाख मुक्तिकेशी ॥४॥  
सर्वाहुनि पर ह्मणे ज्ञानेश्वर । ब्रह्मज्ञान कीर अगोचर ॥५॥

८९०. वासनेचें बीज भर्जोनी टाकिलें । मानसासी केलें देशधर्डी  
॥१॥ संसाराशी आगी लाविली स्वकरीं । अहंतेशी दुरी दवडिलें  
॥२॥ काम क्रोध लोभ मोह दंभ मद । केला याचा छेद ज्ञानशाखें  
॥३॥ विवेक वैराग्य बोध क्षमा शांती । राखिली संपत्ति दैविकीजे  
॥४॥ राहें ज्ञानेश्वर एकचि एकट । ब्रह्मरस घोट घोटुनियां ॥५॥

८९१. मंत्र तंत्र यंत्र सर्वही अबद्ध । जंव नाहीं शुद्ध अंतःक-  
रण ॥१॥ गुरु शिष्यपण हेंही मायिकत्व । जंव निजतत्त्व न ओळ-  
खीं ॥२॥ प्राप्त जरी झाली अष्टसिद्धी जाण । मागुती बंधन दृढ  
होय ॥३॥ आत्मरूपावांण साधन अन्यत्र । भ्रमासीच पाव होईजे  
कीं ॥४॥ सर्व वृत्ति शून्य म्हणे तोचि धन्य । ज्ञानदेव मान्य  
सर्वस्वेशी ॥५॥

८९२. नाथिलें अमाळ जेंवीं कां गगनीं । माया मुळींहुनी तैशी  
जाहली ॥१॥ ब्रह्मादिक काळ व्याली हे दिसाळ । आथी रजस्वला  
द्वेपरी ॥२॥ विवर्तक जाली विस्तारिलें जग । नव्हे भिन्न भाग  
एकमेव ॥३॥ मायोपाधी तेचि जाहले सगुण । येर ते निर्गुण जैसे  
तैसे ॥४॥ तेंचि निरूपण तोचि सर्वेश्वर । म्हणे ज्ञानेश्वर राजयोगी ॥५॥

८९३. ऐकरे सुमना बोधीन सुज्ञान । मायिक बंधन तुटे जेणें  
॥१॥ श्रीगुरुचे पाय हृदयीं शिवशी । टाकी प्रतिष्ठेशी जाणिवेचे  
॥२॥ नित्यानित्य दोन्ही करंगी विचार । आहे मी हे कीर विचारिजे ॥३॥ जीव शिव भेद कासयाशी जाहले । वळखीं वहिले तिथे स्थानीं ॥४॥ मुळीं तुझें रूप हेरें अनुभवणें । ज्ञानदेव ह्याने ब्रह्म तांचि ॥५॥

८९४. जें जें पाहूं जाय सुमनें करुनि । अदृश्य होऊनि तेंचि लपे ॥१॥ दुजोंचि न दिसे काय आतां करूं । कवणा विचारूं सुख गोष्टी ॥२॥ आपणा आपण विचारिजे आधीं । जाहली विश्रंति मीपणाशीं ॥३॥ बाहेर भीतरां एकमेव दिसे । अन्यथा हें नसे गुरुसाक्षी ॥४॥ ज्ञानेश्वर हे गिळुनियां नाम । ब्रह्मचि स्वयमेव सांठविलें ॥५॥

८९५. जगामाजी श्रेष्ठ सांप्रदायी नाना । कीर्ती ते भुवनामाजी फार ॥१॥ आम्ही एक दिन जाणा नाथ पंथी । निचाडूनी अथी अती नीच ॥२॥ सर्वांचे चरण वंदितसों सदा । श्रेष्ठपण कदा करी नसे ॥३॥ नेणांचि स्वरूप धर्माधर्म कांहीं । निवृत्तीच्या पायीं लीन जाहलों ॥४॥ नाठवेचि कांहीं अन्यथा साधन । ज्ञानेश्वर आन उरेचिना ॥५॥

८९६. घटु जें जें होय आधींच गगन । राहे पै व्यापून वेगळेंचि ॥१॥ मायोपाधी सृष्टि जें जें कांहीं होत । चैतन्य व्यापित त्याची माजी ॥२॥ विवर्तते मी या तद्विवर्त जीव । सृष्टि कारणत्व भोग्यपर ॥३॥ भास चतुष्टयता दोन्ही आनादि । जाहली उपाधी मुळीहूनि ॥४॥ गुरुकृपायोगें ज्ञानदेव खुण । भेदुनि निर्वाणलीन झाला ५

८९७. त्यागुनि कैलास सर्वही संपत्ति । स्मशानांत वस्ती रुद्र करी ॥१॥ कासया कारणें ब्रह्म शोधावया । आलों कोळुनियां माझा मीचि ॥२॥ तयाशींही पूर्ण नकळेचि कांहीं । अद्यापि संदेहीं पडिले ॥३॥ हरी ब्रह्मा सूर्य येरा कोण लेखी । नाहींच ओळखी मूळरूपीं ४ ह्याने ज्ञानदेव वस्तु परात्पर । गुरु कृपे कीर भेदिजेसु ५

८९८. आत्मरूपीं नाहीं पाठी आणि पोट । एकचि निघोट जाण-

रया ॥१॥ बाहीर भीतरीं एकचि ते एक । नसे आन देख भेद रया  
॥२॥ ठेंगणे नावाड हळू ना ते जड । स्वयेंचि अखंड पूर्ण रया ॥३॥  
जाणणें नेणणें दोन्ही तेथें नाहीं । आहे जैसें पाहीं तेंचि रया ॥४॥  
सदोदीत शुद्ध ह्मणे ज्ञानेश्वर । नाहींच विकार कीर रया ॥५॥

८९९. परेहुनिपर वैखरीहुनि दुरी । दुरीहुनि दुरी ब्रह्म आहे  
॥१॥ केंचि तुज कळे सांग जीव रूपा । वृथा भ्रम बापा करितोसी  
॥२॥ आकाशाचें फळ चित्रींच्या नराशी । केंवी प्राप्त त्यासी होईजेल  
॥३॥ जेव्हां तूंचि ब्रह्म होउनि राहाशी । तेव्हां वळगशी सर्वगत  
॥४॥ हेतु मातु आंति हे तिन्ही गिळून । राहियला मौनज्ञानदेव ॥५॥

९००. एकचि मीपणें नागविलें घर । ना तरी संसार ब्रह्मरूप  
॥१॥ प्रवृत्ति निवृत्ती दोन्ही मुळीं नाहीं । कल्पनेनें पाहीं भ्रमताती  
॥२॥ ते एक त्यागितां काय आहे वाणी । कैवल्याशी धनी तोचि  
होय ॥३॥ जन्म मृत्यु भोग भोगणें यालागीं । टाकोनियां संगी  
राहीं बापा ॥४॥ ह्मणे ज्ञानदेव मग होशी. मुक्त । नव्हेचि आसक्त  
सर्वथैव ॥५॥

९०१. भुलणें चालणें ईश्वराशी नाहीं । जैसा असे पाही तैसा  
असे ॥१॥ जरी भिन्नभेद तरी सर्वज्ञत्व । कासया समत्व नाम  
त्याशी ॥२॥ सूर्याशी प्रकाश सूर्याचि करीत । ईश्वर जाणत ईश्व-  
राशी ॥३॥ आपुली पोकळी आकाशचि जाणे । ईश्वराचि लेणें जग  
लेई ॥४॥ सहज अभेद वस्तु अगोचर । म्हणे ज्ञानेश्वर तेंचि रूप ॥५॥

९०२. कवणाची चाड आतां मज नाहीं । जडलों तुझ्या पार्यां  
निश्चयेंची ॥१॥ देह जावो राहो नाहींच संदेहो । नकरी निग्रह का-  
सयाचा ॥२॥ बहुत श्रमलों साधन करितां । विश्रांति तत्वता न  
होयचि ॥३॥ तुज वांचेनियां कवणां सांगावें । कवणां पुसावें अनुभ-  
वसुख ४ मात्ता पिता सखा सर्वस्व तूंकीर । ह्मणे ज्ञानेश्वर निवृत्तीशी ५

९०३. अज्ञाना स्वरूप निज विचारितां । संदेह तत्वता घालि-  
ताती ॥१॥ केंचि गा विश्रांति दुर्जनाच्या संगीं । दाटोनियां भोगी  
नरक दुःख ॥२॥ विषयाकारणें जाहले गुरु शिष्य । अनुभव अभ्यास  
स्वप्न नाहीं ॥३॥ शब्दचि करुनि बोलताती ब्रह्म । अंतरीचें

चर्म नेणतीच ॥४॥ तयाची संगती ल्यजी ज्ञानेश्वर । जाहला निर्विकार संतसंगे ॥५॥

९०४. सेवितां वारुणी देहभास लपे । बडबडची लपे शब्द नाना ॥१॥ ब्रह्मरस सुख जें कांहीं प्राप्तिती । तैसेचि हे होती अनुभवे ॥२॥ धाल्याचे ढेंकर निघती होतां सुख । तेवींचि आत्मिक जाणिजेसु ॥३॥ मूक्ष्मी भासे जें का तेंचि स्थळीं घडे । पाहतां निवाडे भेद नाही ॥४॥ गुरुकृपा योगें ज्ञानेश्वर चूळ । भरियेली समूळ न त्यागितां ॥५॥

९०५. विक्षेपतां नाना उठती कल्पना । पासुनियां जाणा शुद्ध व्हावे ॥१॥ तरीच तें ज्ञान हृदयीं ठसावे । नातरी आघवे व्यर्थ होय ॥२॥ अमृताचें कुंभ सायासे जोडलें । त्यामाजी घातलें विष जैसें ॥३॥ मन हें विटाळ अखंड चंचळ । न राहे चपळ एके ठायीं ॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने गुरुकृपा होतां । लाहिजे तत्वता ब्रह्मसुख ॥५॥

९०६. कर्मत्याग करितां पावे अधोगति । भोगितांही मुक्ति पाविजेना ॥१॥ सांडणें मांडणें दोन्हीही त्यागणें । प्राचिनी वर्तणें निर्विकल्पें ॥२॥ सुख दुःख भोग या दोन्ही भोगितां । न धरिजे अहंता सर्वथैव ॥३॥ देह जीव शीव सर्वासही साक्षी । ज्ञानदेव लक्ष्मी परब्रह्म ॥४॥

९०७. सिद्धांतींचें सार आत्मा सदोदित । माया ते कल्पित तद्विवर्त ॥१॥ शीव पूर्ण भक्त जीव अविद्यक । होय पूर्ण चोख आत्मज्ञानें ॥२॥ प्रपंच कल्पिक प्रकृति उपाधी । ईश्वरत्व बुद्धि पर-मार्था ॥३॥ ब्रह्म अगोचर ह्याने ज्ञानेश्वर । नाथिला संसार मुळीं नाही ॥४॥

९०८. सुख तेथें दुःख दुःख तेथें सुख । एकी ते अनेक अनेकी एक ॥१॥ देव तेथें भक्त भक्तापार्शी देव । जाणा एकमेव भेद नाही ॥२॥ तरु तळीं छाया छाया तेथें तरु । शिष्याठायीं गुरु गुरु शिष्य ॥३॥ कण तेचि भूमी भूमिरूपी कण । भासा टायीं गुण गुणी भास ॥४॥ गुरु कृपे खून वस्तु साक्षात्कार । भेदला ज्ञानेश्वर निवृत्तीचा ५

९०९. ब्रह्मा विष्णु रुद्र सुजन स्थिति अंत । करिती महत् जर्गी तिन्ही ॥१॥ सत्त्व रज तम गुण धरुनियां । उपाधी आपुलिया

करिताती ॥२॥ सर्वही मायिक दिसते रचना । आशा कल्पना इय-  
परी ॥३॥ दृश्यातीत पर ब्रम्ह परात्पर । ओळखी ज्ञानेश्वर गुरुकृपा४

९१०. पौर्णिमेच्या दिनीं चंद्र अकळी जाहला । आमावास्ये  
ठेला पूर्ण कळी ॥१॥ देखिलेंगे माय विचित्र विलक्षण । जाहलें  
स्वप्नभान जागृतीशी ॥२॥ मातेचिये पोटीं पिता जो जन्मला ।  
नवलाव जाहला काय सांगो ॥३॥ मश्यकें ओलांडिला स्वयें मेरु-  
गिरी । दहनाच्या पाटारीं पीक जाहलें ॥४॥ चंचूच्या सांडशें पक्षी  
घेते पाणी । सिंधुशीं गिळूनि वैसित्रला । बाप रखुमादेविवर विठ्ठ-  
लचि जाणे । परब्रह्म अनुभवणें परब्रह्म ॥५॥

९११. कळिकेमाजी जोती समत्वासी आली । तेचि सामावली  
दृष्टि ब्रह्मी ॥१॥ सिंधुमाजी जैसैं सैधव मिळालें । तेंवीं मन झालें  
ब्रह्मीं लीन ॥२॥ वृक्ष बिजामाजी जैसा सामावला । बिंदु का आ-  
टला महींत जेवीं ॥३॥ जीव तोच शिव होऊनियां ठेला । शब्द  
तो मुराला निशब्दांमाजी ॥४॥ आतां मी तूं कैचा सर्व एकाकार ।  
जाहला ज्ञानेश्वर स्वयं ब्रह्म ॥५॥

९१२. पुण्याशी जोडितां पापाचि जोडिजे । तेणेंचि पाविजे  
अधोगती ॥१॥ सोमयाग श्रेष्ठ करितां पावन । करावें हनन पशु तेथें  
॥२॥ तेचि ते या दोष तयालागीं जन्म । भोगिजेती कर्म पशु योनी  
॥३॥ पुण्य तेथें पाप समचि वर्तती । रात्रंदिन आथी जियेपरी ॥४॥  
पापपुण्य दोन्ही त्यागुनि निराळा । जाहला स्वलीला ज्ञानदेव ॥५॥

९१३. केवळ निराभास या जगीं जाहला । नाहीं आन उरला  
भास कांहीं ॥१॥ संकल्प विकल्प असती मनाचे । छेदियले साचे  
भवभ्रम ॥२॥ वासनेचें मूळ टाकिलें खणोनि । जिवित्व निवृत्ति  
शिवरूप ॥३॥ काम क्रोध लोभ दडले ते सहज । केले अति चोज  
सांगेवना ॥४॥ ज्ञानेश्वर नाम हेही गिळुनियां मुळ अंतीं  
मायातीत शुद्ध ॥५॥

९१४. सरिता येउनियां चढती ब्रह्मगिरी । परी ज्ञानी न धरी जन्म  
कांहीं ॥१॥ चंदनासी होय वाभुळत्व प्राप्ति । परी ज्ञानी न शिवती जन्म  
कांहीं ॥२॥ जळाला कापूर मागुता प्रकटे । परी ज्ञानिया न घडे

जन्म कांहीं ॥३॥ वारा वागुरेसी धरुनि कोंडु ये । परी ज्ञानी नसये जन्म कांहीं ॥४॥ ज्ञानी ज्ञानेश्वर मिळोनियां गेला । मरण्या जिण्या झाला वेगळाचि ॥५॥

९१५. अग्नीच्या पाठारीं पिके जरी पिक । तरी ज्ञानी सुखदुःख भोगीतील ॥१॥ काळोखामाजी जैसें शून्य हारपे । मायोपाधी लोपे त्या ज्ञानी ॥२॥ नक्षत्राच्या तेजें जरी इंदु पळे । तरी ज्ञानी विकळे पुण्यपाप ॥३॥ बापरखुमादेविवर विद्वलुराया । घोटुनियां माया राहिल्या ॥४॥

९१६. पुण्य जोडुनियां स्वर्गासी जाइजे । पापाशी सेविजे अधो गती ॥१॥ दानधर्म करी भोग इहलोक । त्रिविधही एक रूप जाण ॥२॥ पांचव विषय त्रिभुवनीं असती । सर्वही भोगिती जीव शीव ॥३॥ दृश्य एक चुळे घोटुनि बैसला । ज्ञानदेव धाला आत्मयोगें ॥४॥

९१७. दुर्जनाच्या संगें दुर्जनत्व प्राप्ती । कैचि त्या विश्रांती साधकाशी ॥१॥ सज्जन संगती करितां तेंचि रूप । आनंदाचा दीप बाणताती ॥२॥ दुर्जनाशी दिसे सर्व सृष्टि बद्ध । न दिसे कांहीं शुद्ध सर्वथैव ॥३॥ सज्जनाशी भासे विश्व पूर्ण मुक्त । एकत्वीं आसक्त न दिसती ४ सज्जना दुर्जनातीत जे निर्जन । तेथें समर्जन ज्ञानेश्वर ५

९१८. मायिक हे सृष्टि कल्पिक जाहली । आनादि घडली आणजेसु ॥१॥ देहभास नित्य नूतन भासती । शुद्ध स्वयंज्योति जुनाटची ॥२॥ माया विद्या दोन्ही उपाधी करुनि । जीवशीव दोन्ही भिन्न जाले ॥३॥ अनादि अज्ञान बंध नये यासी । गुरू कृपा लाशी छेदिजे कीं ॥४॥ अनुभव योगें जाणुनि ज्ञानेश्वर । हा भवसागर उरतला ॥५॥

९१९. जन्ममरणातें नाहींच गणित । सूर्य जैसा होत उदय अस्त ॥१॥ वासनेच्या योगें न नमे कल्पना । याचि लागीं नाना योनी भोगी ॥२॥ पापपुण्य दोन्ही सांठवीत आहे । असुयेशी जाये अधऊर्ध्व ॥३॥ समत्वे इहींचि जाण जन्म घरीं । आथी ईयेपरी तिन्हीजेसु ॥४॥ त्रिभवनाहुनि राहिला निराळा । ज्ञानेश्वरी लीला निरंजनी ॥५॥

९२०. ब्रह्म जयाचिये बोधेंचि पावत । ते जर्गां शाश्वत गुरु-

मूर्ति ॥१॥ शब्दज्ञानें जया गुरु उपदेशिती । नाहीं त्यासी मुक्ति कदां काळीं ॥२॥ संसारीं तरोनि शिष्यासी तारिता । तेचि मा-  
निजेति गुरु एक ॥३॥ कामक्रोध लोभ जे का न शिवती । तेचि ओळखि सदुरु जाण ॥४॥ ज्याशी नाहीं भेद ब्रह्मीं एकाकार ।  
गणे ज्ञानेश्वर तोचि गुरु ॥५॥

१२१. सद्गुरुवांचुनी संसारीं तारक । नसेचि निष्ठक आन कोण्ही ॥१॥ इंद्र चंद्र देव ब्रह्मादिकरुनि । संशयाची श्रेणी छेदितो ना ॥२॥  
उषडें परब्रह्म सदगुरुची मूर्ती । पुरविती आर्ती शिष्याचिया ॥३॥ वंचना करिती जन दुष्ट नष्ट । मुख्य श्रेष्ठ श्रेष्ठ वंदिताती ॥४॥ ज्ञान-  
देव म्हणे गुरुचा मी दास । नेणें साधनास आन कांहीं ॥५॥

१२२. रजापासुनियां जाहली उत्पत्ति । सत्त्वगुणीं स्थिति वाढ-  
विती ॥१॥ तमोगुणेंकरुनि पाविजे मरण । राहाटती त्रिगुण जगा-  
माजी ॥२॥ त्रिगुण त्यजुनि व्हावे निष्ठेगुण । नाचरावें पुण्य पाप कांहीं ॥३॥ तरीच ब्रम्ह ज्ञान गुरुकृपा प्राप्ति । जिताचि जिवन्मुक्ति ज्ञानेश्वर ४

१२३. साभिमानें करुनि व्यर्थ कारे फुगशी । मत्त ऐसा होसी  
मतिमंदा ॥१॥ सर्व ब्रह्मरूप हे खूण ओळखीं । भिन्नपण टाकीं निश्च-  
येंची ॥२॥ मान अपमान तुज कांहीं नाहीं । तूं तंव विदेही नित्य शुद्ध ॥३॥  
प्रारब्धानें देह भोगिताहे भोग । कासयारे सांग आंति तुज ४  
साधोनि अपरोक्ष वस्तु सर्वगत । ज्ञानेश्वर ह्मणत राजयोगी ॥५॥

१२४. जहाला इंद्रशेष तरी आह्मां काय । नैश्वरी तो पाहे भुल-  
लामे ॥१॥ हरिश्चंद्रादिक ब्रह्मादि करुन । मायोपाधीन भास जालों ॥२॥  
निरंजनीं घेतां ययाचि पै शुद्धि । एकही अवधी न दिसती ॥३॥  
हरिहरादिक हेही मुकल्यक । इतरांचा लेख कोण करी ॥४॥  
गुरुकृपायोगें ब्रह्म ज्ञानेश्वर । तरला संसार भवसिंधु ॥५॥

१२५. चौदा विद्या जरी पूर्ण अभ्यासिले । व्यर्थचि जाहले ज्ञाने-  
विण ॥१॥ तीन वीस चारी कळा अनुभाविले । व्यर्थचि जाहले  
ज्ञानेवीण ॥२॥ अष्टांगादि योग प्रयासें जोडले । व्यर्थचि जाहले  
ज्ञानेवीण ॥३॥ कर्मधर्मक्रिया नाना आचरले । व्यर्थचि जाहले ज्ञाने-  
वीण ॥४॥ ज्ञानेश्वर ह्मणे ब्रह्म साधियेलें । कीर आधीयले  
ज्ञानेवीण ॥५॥



१६. कासवाच्या परी आत्मा तो या देहीं । इंद्रियें जो पाही की ॥१॥ सहज प्रकाश आहे तो करीत । स्वयें चेष्टवीत दीपा-  
२॥ जाणें येणें कांहीं नाहीं आत्मयाशी । दृष्टत्व तयासी ने कीं ॥३॥ तद्विवर्त जीव अविद्यक मन । संसार बंधन तो ॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने आत्मा शुद्धबुद्ध । नव्हेचि पै बद्धाळीं ॥५॥

१७. वेदांत सिद्धांत देतात पै हाक । स्तब्ध ते जंबुक येर ॥१॥ तेंचि कीं प्रमाण साधनानुक्रम । येर भवभ्रम रूप आधीं  
एकजे तीं शास्त्रें पडिलीं संदेहीं । होय नाहीं कांहीं म्हणुनियां वेदांतीही भिन्न जाणा पूर्वपक्ष । लक्षितेती लक्ष अती मूर्ख ॥४॥ गहिर्मुख नेणतीच येर । ह्याने ज्ञानेश्वर राजयोगी ॥५॥

२८. पाहणें जें कांहीं त्याशीं मुळीं पाहें । मग सुखी राहें पाया ॥१॥ मी तूं द्वैत भ्रांति पहारे काडुनि । आत्मातो गिव-  
पाहे सुखें ॥२॥ अविद्या नाथिली रज्जु सर्पापरी । भासली वि-  
अनुभवं ॥३॥ तेव्हां हे उपाधी राहिली सौरस । ज्ञानदेव पूर्ण धाला ॥४॥

२९. मुक्तत्वाची भ्रांति जे कांहीं धरिती । तेचि बद्ध होती निश्च-  
॥१॥ कल्पना इवलुची जये ठायीं असे । तिये ठायीं वसे अहं-  
॥२॥ देहीं ग्रासुनियां राहती जे सुखी । तेचि ते ने आत्मतत्त्वीं ॥३॥ सर्व ब्रह्मपूर्ण तयाशीच बोध । तयाशीच वल्ल्याचें ॥४॥ साक्षीरूप पहा धरिती शरीर । तेचि ज्ञानेश्वर योगी ॥५॥

३०. गगनाहूनि व्यापक वायुहूनि चालक । अग्नीहूनि दाहक नसे ॥१॥ ब्रह्म परिपूर्ण तोचि सनातन । स्वयें आनंदधन नसे ॥२॥ दृश्याहूनि गोचर इहिहूनि पर । गुरुवीण ज्ञानेश्वर नसे ॥३॥

३१. सिंहाचें दुग्ध सायासें जोडलें । आणुनि पाजिलें मार्ज-  
॥१॥ अमोलिक विद्या धन झाली प्राप्ति । पहावयाची प्रतितिं सिं छेदी ॥२॥ अनेक दीप लाविले दिपारीं । फुंकुनियां त्यासी

मग सोडी ॥३॥ परीस जोडुनि घालियली भिंती । शिळा घेउनि हातीं फिरत आहे ॥४॥ अमृताचा कुंभ बळेंचि उलंडुनि । कांजिये भरुनि ठेवितसे ॥५॥ अमोलिक देहीं न साधा जरी पर । क्षमे ज्ञानेश्वर व्यर्थ होय ॥६॥

९३२. साधूचा महिमा वर्णवेना कांहीं । ब्रह्मादिक तेही वर्णिताती ॥१॥ त्याचिये कृपें मोक्ष जिउनियां । लाधिजे प्राणिया निश्चयेंची ॥२॥ गंगेहूनि थोर संत सुचिश्मत । गंगा शुद्ध होत त्याचे संगें ॥३॥ वडवानळ शुचि परि सर्वही भक्षक । इंद्र पुण्यश्लोक क्तन होय ॥४॥ पतीत पावन कृपाळ समर्थ । देताती पुरुषार्थ चारी दीना ॥५॥ बाप रखुमादेविवर विठ्ठलाच्या संगीं । झाला पूर्ण योगी ज्ञानेश्वर ॥६॥

९३३. मुक्ति पावावया करिजे हरिभक्ति । तरीच विरक्ती प्रगटेळ ॥१॥ विरक्तीविषयीं होतांचि विचार । नित्य हे नैश्वर ओळखती ॥२॥ तेव्हां आत्मज्ञान अनुभव होय । अविद्यत्व जाय जिवरूप ॥३॥ शांति क्षमा दया तिष्ठती सहज । न दिसे दृश्य काज जगामाजी ॥४॥ गुरुकृपा द्वारें लाहिजे पै सिद्धी । बोलिला दिशुद्धि ज्ञानेश्वर ५

९३४. ईश्वर तो देव छाया ते शीव । प्रती छाया जीव तिन्ही भेद ॥१॥ एक तेंचि सूत्र तिन्हीशीं मिळुनि । जाणती ते ज्ञानी आत्मविद ॥२॥ जें अनिर्वचनी तें मूळ प्रकृति । ब्रह्मा ऐशी शक्ति तियेचि पै ॥३॥ ब्रह्मा विष्णु रुद्र तियेचें पै अंग । मुळीं सृष्टि जग गोसांविणी ॥४॥ ब्रम्ह तेंचि भास आभास जाहलें । ज्ञानदेव बोले निवृत्ती दास ॥५॥

९३५. जळवायुवेगें हालत सविता । मुळीं तो तत्वता स्थिर असे ॥१॥ माया विद्याभास शिव तो बिंबला । जीवरूप ठेला होउनियां ॥२॥ सुखःदुख भोगी जिवाचिये सत्ते । देहीं क्रिया वतें स्वामाविक ॥३॥ अज्ञानें करुनि भुलणें जिवाशी । मुळीं शुद्ध अंशीं शिव चोख ॥४॥ जिवाशी उद्धार करावया कीर । म्हणे ज्ञानेश्वर जाणिजे कीं ॥५॥

९३६. अन्य निरसुनि दोन्ही निरखिलें । तेथुनि देखिलें निज-

चस्तु ॥१॥ स्वप्रकाशमय आत्मा सदोदित । सर्वत्र भरीत एकमेव  
॥२॥ ध्येय ध्याता ध्यान तिन्ही निरसुनि । झालों निरंजनीं लीन  
आधी ॥३॥ अहं हे स्वरूप गिळुनियां पाही । देहींच विदेही  
स्वसंवेद्य ॥४॥ बापरखमादेविवर विठ्ठलाचा दास । झाला सम-  
रस परब्रह्म ॥५॥

९३७. वर्षाकाळीं नदियां पूर्ण भरती । येऊनि मिळती सिंधुमाजी  
॥१॥ ऊष्ण काळीं न्यून आटोनियां गेली । नाहीं खंती केली सिंधु  
त्यातें ॥२॥ सुखदुःख भोग भोगिता प्राचिनी । अखंड सजनीं शांति  
असे ॥३॥ नाहीं तया भूतीं सर्व ब्रह्म एक । अनुभऊनि सुख भोगि-  
ताती ॥४॥ तत्त्वमसीं बोध आत्मानात्म भेदले । दृश्य विसरले भास  
आधी ॥५॥ सज्ञान चेईलें अज्ञान निदेलें । विपरीत केलें सुपरीत  
॥६॥ द्रव्य आणि धीर मुळीं एक नीर । झाला ज्ञानेश्वर स्वयंब्रह्म ७

९३८. सर्वत्र परिपूर्ण सर्वांघटीं वसे । अभाग्यासी कैसें पडळ  
आलें ॥१॥ मायेच्या भुलोरें भुलले विश्वजन । जनीं जनार्दन न  
देखती ॥२॥ आत्माआत्मी भाविता देहीं । मायेच्या डोहीं बुडालें  
कैसें ॥३॥ बापरखुमादेविवर सगुणीं नसमाये । निर्गुणीं दिसताहे  
जनवन ॥४॥

९३९. चोहटा मिष्टान्न जें कांहीं सांडलें । सुनियाशी झालें  
सुकाळ पै ॥१॥ तैसा तो अभक्त वाढीनला जर्गी । काळ तया-  
लागीं ग्रासितसे ॥२॥ जे का पारंगत श्रेष्ठ भागवत । चळवळां कां-  
पत काळ तया ॥३॥ तयाचिया दृष्टि मोहरा न राहे । धाडनियां  
जाय अज्ञान तीं ॥४॥ निवृत्तीदासाचा झालों निजदास । वंदितीं  
तयास ब्रह्मादिक ॥५॥

९४०. उत्तम तें परि उभविलें मनोहर । दीपकावीण मंदीर  
शोभा नपवे बापा ॥१॥ घृतेवीण भोजन तांबुळेवीण वदन । कंठेवीण  
गायन शोभा नपवे बापा ॥२॥ सुंदर आणि रमण जरी होय त-  
रुणी । पुरुषावीण कामिनी शोभा नपवे बापा ॥३॥ दिघल्यावीण  
दाता श्रोत्यावीण वक्ता । वेदावीण पंडित शोभा नपवे बापा ॥४॥  
ज्ञानेश्वर सांगे अनुभवीया अंगें । नुसता बोलें वागे शोभा  
नपवे बापा ॥५॥

१४१. वांझेचिये पोरा तिवे झाले लेक । पारधीशी देख निघाले  
ते ॥१॥ ऊर्ण तंतु दोरा जाळें केलें त्याचें । डोहों मृगजळाचे धरिले  
मच्छ ॥२॥ नेले अंधापाशां मुके बोले त्याशी । दिलें थोड्या-  
पाशां ठेवणें तें ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे केलें अविद्येचें । संतासी  
तयाचें भय नाही ॥४॥

१४२. शत अश्वमेध घडले जयाला । तरी ब्रह्म त्याला अगम्य  
हे ॥१॥ सोमयागाची हे नाही ज्या गणना । तरी आत्मखुणा अ-  
लभ्यते ॥२॥ लक्ष अनुष्ठान तिसुवनीं अन्नदान । तरी ब्रह्मज्ञान अतर्क्य  
हे ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे शुद्ध ब्रह्मज्ञान । पावले हे खूण संतसंगें ॥४॥

१४३. पूर्वेचा हा भानु उगवेल पश्चिमे । परी भूमी जन्म नसे  
आम्हां ॥१॥ वांझेचा कुमर दिसेल प्रगट । न दिसे जठर जड दृष्टि ॥२॥  
सिंधु येऊनियां मिळे सरितेमाजि । परि आत्मकाजीं क्रिया नको ॥३॥  
पूर्ण ज्ञानदेवा प्राप्त आत्मरूप । विविध हे ताप निरसती ॥४॥

१४४. लक्ष चौऱ्यांशीं येउनियां प्रती । कोटी फेरे होती कोटी  
जांवा ॥१॥ परि हा मनुष्य देहत्व प्राप्ति । लाभ नाही हातीं अव-  
चिता ॥२॥ नवमास मायेनें वाहिलें उदरीं । तिजप्रती सोयरी  
आणीक नाही ॥३॥ कामधेनु म्हैशी आणीक दासदासी । धन बहु  
सायासी मिळविलें ॥४॥ तुझिया धनाशी नाहीरे बाळका । अंत-  
काळीं देखा एकलाची ॥५॥ हातींच्या पवित्रा कानाचिया नगा ।  
बाबोनियां वेगा हिरोनि घेती ॥६॥ स्तनपान देउनि मोहें प्रतीपाळी ।  
तेही अंतकाळीं दुर्गे ठेली ॥७॥ आंगांचीं लुगडीं काढा फेडा ह्मणती  
बाबोनियां देती यमा हातीं ॥८॥ ऐसा हा संसार मायेनें वेष्टिला ।  
म्हणून दुरावला योगेश्वरा ॥९॥ ज्ञानदेव ह्मणे भली मुक्ताबाई ।  
दाखविली सोयी साची असे ॥१०॥

१४५. सृष्टिकेची खंती काय करितोसी । कोण मी नेणशी काय  
भाहे ॥१॥ काय तुज जालें नाथिला संसार । कासयासी भार  
वाहतोसी ॥२॥ शुद्धबुद्धरूप तूंचि परिपूर्ण । जन्म आणि मरण तुज  
नाही ॥३॥ अविद्येच्या योगें तुज जाण भुली । अनुभउनि किल्ली  
छेरी आतां श्रीगुरूच्या कृपें ह्मणे ज्ञानेश्वरातरसी संसार निश्चयेंशी ५

९४६. मी देहीं ह्यणतां ब्रह्महत्या कोटी । घेऊनियां पाठी थाप-  
टिती ॥१॥ शुद्ध ब्रह्मी कैशी कल्पना आरोपी । तोचि एक पापी  
जर्गा होय ॥२॥ नाथिलें अज्ञान करून अनंता । केविं मोक्षपंथा  
जाईलजे पां ॥३॥ ज्ञानदेव ह्याने दिव्य मी देईन । सद्गुरूची  
आण स्वयंब्रह्म ॥४॥

९४७. मोक्ष मेल्या पाठीं आम्हांसी होईल । ऐसें जे म्हण-  
तील अतिमूर्ख ॥१॥ दीप गेल्यावरी कैचाजी प्रकाश । झाका  
झाकी त्यास कासयाची ॥२॥ जंववरी देह आहे तंववरी साधन ।  
करूनियां ज्ञान सिद्ध करा ॥३॥ गृह दग्ध न होतां शिंपीजे उदक ।  
शेखी तो निष्ठक काय कीजे ॥४॥ आहे मी हा कोण करावा वि-  
चार । म्हणे ज्ञानेश्वर निवृत्तीचा ॥५॥

९४८. मरण न येतां सावधान व्हारे । शोधुनी पावारे निजवस्तू  
॥१॥ अंतकाळीं जरी करावें साधन । म्हणतां नागवण आली  
तुम्हां ॥२॥ नाशिवंत देह मानाल शाश्वत । तरी यमदूत ताडितील  
॥३॥ काळाचे खानुके जाणिजे कीं काया । धरूं नको माया  
सर्वथैव ॥४॥ अमोलिकं प्राप्ति होत आहे तुज । धरूनियां लाज  
हीत करीं ॥५॥ मागुती न मिळे जोडलें अवचट । सायुज्याचा पाट  
बांधुनि घेई ॥६॥ ज्ञानदेव म्हणे विचारा मी कोण । ना तरी पाषाण  
होउनि राहा ॥७॥

९४९. संसाराचि नाहीं येथें या कारणें । नाहींच जन्मणें मरणें  
कैचें ॥१॥ भास तोही नासताहे कैचें निराकाश । सर्वीं समरस पर-  
ब्रह्म ॥२॥ जागृति या स्वप्न तेचि तें आलें । अंतरीं बिंबलें निश्चयेंशी  
॥३॥ शार्वरी प्रकाश कांहींच नाठवे । अदृश्य सुईवे दृश्य जालें ॥४॥  
वापरखुमादेविवर विठ्ठल तन्मय । ब्रह्मीं ब्रह्ममय दिसे त्यासी ॥५॥

९५०. गगनीं भासले अगणीत तारे । तेथें मन मुरे वृत्ती  
सहीत ॥१॥ पर्जन्याच्या धारा भूमिर्वीण पडे । जेथें बुद्धि उडे  
समुळची ॥२॥ मसुरे प्रमाण सावळे अनंत । आव्हाकार गणिती  
तपामाजी ॥३॥ स्वरूपाचा पूर चिदाकाशी गेला । देखणा राहिला  
सहजची ॥४॥ ज्ञानदेव ह्याने स्वखुख रोकडें । निवृत्तीनें पुढें दाखविलें ५

९५१. सुवर्णाचा चुरा शुद्ध पीत दिसे । वस्तु हे प्रकाशे  
तैशापरी ॥१॥ अगणित तारे ओतिले अचळ । अखंड निर्मळ  
ब्रह्मरूप ॥२॥ निराचिया धारा अभेवीण पडे । देखणा हा बुडे त्या-  
माजी ॥३॥ ज्ञानदेव झणे काय सांगूं सुख । मार्गे पुढें देख निवृत्तीशीं ॥४॥

९५२. ब्रम्हप्राप्ति पूर्ण झाली ज्या नराला । अंतर बाह्य झाला  
प्रकाशची ॥१॥ बाहेर भीतरीं लावी जैसा दीप । सबाह्य अमूप  
रूप फांके ॥२॥ अमिसंगें लोह तत्व थोर नेटे । उभवतो दाटे हु-  
ताशन ॥३॥ तैसा ब्रम्हीं लाहे हृदयीं त्रिनैन । बाह्य निरंजन अव-  
घा झाला ४ निवृत्तीचे पायीं ज्ञानदेव लीन । जग जनार्दन निरंतर ५

९५३. सुखाची आवडी घे कांरे गोविंदीं । चित्त हें आनंदीं  
ठेकनियां ॥१॥ मनाची मोहर लावा कीरे नामीं । मनोरथ कामीं  
शुंतुं नका ॥२॥ अकळित काळ जंव आहे दुरी । तंव तूं श्रीहरी  
चित वेणीं ॥३॥ देहाचा दीपक जंव आहे देहीं । तंव तो निवडुनि घेई  
नीका ॥४॥ निवृत्ति सोपान ज्ञानदेव झणे । श्रीगुरू ही खूण बुझेतीना ॥५॥

९५४. देव ते कल्पित शास्त्र तें शाब्दिक । पुराणें सकळीक  
बाष्कळिक ॥१॥ बाहुलें तीं जीव मूर्खें तेचि जीव । मिथ्याचि माव  
जीव झालें ॥२॥ तेथें कैचे मुक्त मुळीं नाहीं वद्ध । सर्वही अवद्ध  
दिसे जेका ॥३॥ अर्कापासुनि निर जैसैं का भासत । जग तैसैं घडत  
मिथ्याचि सत्य ॥४॥ ज्ञानदेव म्हणे सावधान होणें । अखंड  
साधणें परवस्तूशी ॥५॥

९५५. देव नाहीं तेथें पूजी त्या कोण भक्त । गुरूशी ठाव  
नाहीं कोण शिष्याशी पुसत ॥१॥ सदोदीत ब्रह्म पूर्ण निराकार नि-  
र्गुण । भेदाभेद क्षीण तेथें अनुभवी हे खुण ॥२॥ आदि अंत  
मध्य नाही दृश्य दृष्टा दर्शन । सच्चिदानंदरूप वस्तु सनातन ॥३॥  
एक तेचि अनेक झाले अनेक रूपी एक । खुण सांगे ज्ञानेश्वर जग-  
जाणा कल्पक ॥४॥

९५६. देव देव हाणुनि व्यर्थ कां फिरशी । निजदेव नेणशी मुळीं  
कोण ॥१॥ देवा नाही रूप देवा नाही नांव । देवा नाही गांव कोठें कांहीं  
॥२॥ ज्ञानदेव झणे भजा आत्मा देवा । अखंडीत सेवा करा त्याची ॥३॥

९५७. अमानत्व स्थिति ते अंतीं कठीण । येरा जन्म जाण न साधेची ॥१॥ अनापेक्ष सुचि जे का उदासीन । आमानत्व जाण त्यासी लाभे ॥२॥ सहज ज्ञानेश्वरी अखंड समाधी । ग्रासुनि उपाधी राहियला ॥३॥

९५८. योग तो कठीण साधितां साधेना । जेणें गा चिदघना न पाविजे ॥१॥ याची लागीं आतां सांगणें हें तुज । माझे निज-गुज अंतरीचें ॥२॥ इंद्रियें कोंडावीं आवरावें मन । सहज ब्रह्मज्ञान लाधलाशी ॥३॥ जेथें जेथें मन धांवोनियां जाय । तेथें गुरूचे पाय बसवावे ॥४॥ ज्ञानदेव म्हणे होई तूं निर्गुण । कळेल तुज खुण पूर्ण तेव्हां ॥५॥

९५९. आमुचिया देवा नाही नाम गुण । नाही थानमान रूप-रेखा ॥१॥ निल निराकारीं आमुचें भजन । अहंब्रह्म पूर्ण निज-ध्यासें ॥२॥ ज्ञानदेव म्हणे आमिष जोडिलें । निरंजनीं केलें वास आम्हीं ॥३॥

९६०. कासया प्रतिष्ठा व्यर्थ मानितोसी । सर्वत्र धरिसी सम-भावें ॥१॥ आत्मयासी जगती अवघाची एकला । जगांत संचला तद्रूपें तो ॥२॥ अणुरेणु तृण काष्ठादि पाषाण । सर्वत्री समान आत्मा तोचि ॥३॥ देह उच्च नीच आत्मा सर्व सम । मानिती विषम मंदमती ॥४॥ भेदाभेद दोन्ही सर्व एकाकार । म्हणे ज्ञानेश्वर पूर्ण योगी ॥५॥

९६१. त्रिवेणीचें स्नान अखंडित करा । काशीवासीं मरा ज्ञाने-वीण ॥१॥ तया नाही गती वस्ती निरंजनीं । भोगी रुद्रयोनी कर्म वसे ॥२॥ लिंगदेहभंग जंव झाला नाही । तोंवरी बा पाहीं मुक्ति कैची ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे करावें सुमन । तरीच चिद-घन पाविजे तो ॥४॥

९६२. सुवर्णाचें भांडें दुधाचें आधण । कुसुंबा घालुनि नाश केला ॥१॥ तोडुनि चंदन कर्दलीचें वन । बाभुला रक्षण बैसविलें ॥२॥ उत्तम भूमिका कमाविली पाही । धोत्रा लवलाहीं पेरियला ॥३॥ ज्ञानदेव ह्मणे ऐसें न करावें । शरण रिधावें सदुरूशी ॥४॥

९६३. एक माझी माता दोघेजण पिता । मज तीन कांता  
दोघे सुत ॥१॥ चौघे बंधु आणि दशक बहिणी । कन्या  
ज्ञाल्या तिन्ही माझ्या पोटी ॥२॥ बहिणी भावासंगें खेळूं पै  
लागले । विपरीत झालें सांगूं कोणा ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे अघटित  
घडे । गुरुकृपें जोडे परब्रह्म ॥४॥

९६४. सदगुरूसारिखा सोयरा सज्जन । दाविलें निधान वैकुंठीचें  
॥१॥ सहुरु माझा जिवाचा जिवलग । फेडियला पांग प्रपंचाचा ॥२॥  
सहुरु हा अनाथ माउली । कृपेची साउली केली मज ॥३॥ ज्ञानदेव  
म्हणे अवचित घडलें । निवृत्तीनें दिधलें निजबीज ॥४॥

९६५. ज्ञानप्राप्ती लागीं व्हावें अती नीच । म्हणवी जो उच्च  
सिद्ध नोहे ॥१॥ अहंता समूळ करावा कीं त्याग । काम क्रोध  
मांग शिवूं नये ॥२॥ सात्विक वैराग्य परिपूर्ण शांति । दैविक  
संपत्ति सांडी केवी ॥३॥ व्हावें निराभास तरीच ही प्राप्ती । ज्ञान-  
श्वरा भ्रांति किरें नाही ॥४॥

९६६. सगुण निर्गुण दोन्ही विलक्षण । ब्रम्हसनातन विठ्ठल हा  
॥१॥ पतीत पावन मानस मोहन । ब्रम्ह सनातन विठ्ठल हा  
॥२॥ देह ध्याता ध्यान चित्त निरंजन । ब्रह्म सनातन विठ्ठल  
हा ॥३॥ ज्ञानदेव म्हणे आनंद चिदधन । ब्रह्म सनातन  
विठ्ठल हा ॥४॥

९६७. भ्रमरीच्या ध्यासें भ्रमरीच होय । कीटकत्व जाय पाल-  
टोनी ॥१॥ ब्रह्म ध्यासें स्वयें ब्रह्मचि होईजे । जिवत्व लोपिजे सहजची  
॥२॥ किडाळ त्याजिले चोखाळचि नाही । आणिक ते पाही अनादीची  
॥३॥ जुनाटचि आहे जाणा सोयरिक । माया उपाधिक भ्रमलाशी ॥४॥  
विचार करितां सर्व एकाकार । म्हणे ज्ञानेश्वर सत्ययोगी ॥५॥

९६८. वर्ण ना व्यक्ति आमुप निजतेज । संतांचें तें गूज  
आत्मरूप ॥१॥ मुक्ताचा सागर भरित दाहि दिशा । पाहि  
जीवदशा बुडुनि जाय ॥२॥ ते खुण दाविली माझीया नयनीं ।  
चिद्रत्नाचि खाणी उघडली ॥३॥ निवृत्ति प्रसादें ज्ञानदेव ला-  
घल । सुखीयाहो झाल तेणें सुखें ॥४॥



९६९. नेणण्याचें रूप तेंचि रे अज्ञान । जाणते तें ज्ञान दोन्ही मिथ्या ॥१॥ पूर्णाची ओळखी मुळीं माया नाही । कोण मी हे पाहीं शोधुनियां ॥२॥ अनुभव सुख भोगितांना भोग । न होतां अव्यंग भाररूपें ॥३॥ बद्धमुक्त शून्य होसी निराकार । म्हणे ज्ञानेश्वर तत्त्वज्ञानी ॥४॥

९७०. तिहि शून्यावरती नांदाहे देही । तोचि ब्रह्मांड गेहीं भरुनि ठेला ॥१॥ जयाचा तो भास बिंबाकार आहे । ते खुण लोहे गुरुपुत्रा ॥२॥ बिंबाचें तें अंग ब्रह्म तें निघोट । वस्तु ते अविट तेजःपुंज ॥३॥ चळेना ठळेना जैसें तैसें तेंचि । उपमा आणिकाची केवीं साहे ॥४॥ बहुजन्मा शेवटीं फळ हें पुण्याचें । आभाग्यासि कैचें प्राप्त होय ॥५॥ अपार अविष्टानि सत्य ही अभंगी । जाणुनियां वेगीं जीवीं धरा ॥६॥ ज्ञानदेव ह्मणे यापरता नाही । उपदेश कांहीं बोलावया ॥७॥

९७१. नवाचिया माझारी आजूट पिठाशेजारीं । शून्याची वोवरी सुनिळ प्रभा ॥१॥ जीवदशामय आंगुष्ठ प्रमाण । तयावरी अज्ञान प्रवर्तते ॥२॥ चैतन्याची मूस लामाजि ओतली । अव्यक्त देखिली वस्तू तेथें ॥३॥ तव तें मसुरे प्रमाण तया नांव महाकारण । गुरुमुखें खूण जाण बापा ॥४॥ ज्ञानदेव ह्मणे यापरतें जाण । नाही नाही आण निवृत्तीची ॥५॥

९७२. दृष्टिमाजी रूप लखलखीत देखलें । अव्यक्त ओळखिलें तेजाकार ॥१॥ सांवळें सुंदर रूप बिंदुलें । मन हें मुरालें तयामाजी ॥२॥ अणुरेणु ऐसें बोलती संतजन । ब्रह्मांड संपूर्ण तया पोटी ॥३॥ निवृत्तीची खुण ज्ञानदेव पावला । सोयरा लाधला निवृत्ति कृपें ॥४॥

## रूपकें.

### कूट.

९७३. आरेवरी आरेरे पिंपळावरी पारेरे । खालीं कुंभार वरी चाक भोवे ॥१॥ डंबडाळकें उंबरासी वाळकें । पिंपळासी काकड्या लागल्यारे ॥२॥ पैल वरले माळीं कोल्हा करड काढी । ससा वळीतो वेठीरे ॥३॥ निवृत्तीप्रसादें ज्ञानदेव म्हणे गुरुमाहिमा । अनुभववीण जाणतीरे ॥४॥

## गौळण.

९७४. काय सांगूं तुतें बाई काय सांगूं तुतें ॥धु०॥ जात होतें  
यमुने पाणिया वातत भेतला सांवला । दोईवल तोपी मयुल पुछाची  
खांदावली कांबला ॥१॥ तेणें माझी केली तवाली मग मी तेथूनी  
पलली । पलतां पलतां घसलून पलली दोईची घागल फुतली ॥२॥  
माझे घुलगे फुतले मग मी ललत बथले । तिकून आले शालंगपानी  
मला पोताशीं धलिलें ॥३॥ मला पोताशीं धलिलें माझें समाधान  
केलें । निवृत्तीचे रूपें सुख हें ज्ञानदेवा लाधलें ॥४॥

## सौरी.

९७५. होय सौरी आतां उघडा घाली माथा । परपुरुषीं र-  
सल्या बाई त्याची पतिव्रता ॥१॥ कर्मवीण सौरी झालें आलें संता-  
पाशीं । ज्ञान डौर घेऊनि करी लिंग देह नाशी ॥२॥ रांडव राहूं नका  
बाई पाहुनि करा वर । तेचि तुम्हीं सुखी व्हाल आह्मव मरण वर  
॥३॥ रांडावा ज्या ज्या मरती बाई त्यासी नाना योनी । स्वामी  
करुनि सुखी होई खुंटी येणीं जाणीं ॥४॥ निवृत्तीप्रसादें ज्ञानदेव  
बोले । स्वामी करुनी सुखी होई निजानंदीं डोले ॥५॥

## विरहिण.

९७६. संसार वो ग्रामीं गेला सांडुनी । माझे अंतःकरणीं  
माहियेर ॥१॥ सासुरवासिनी मी वो परदेशिनी । कां नये अडुनी  
मूळ मज ॥२॥ आणिक एक अवधारा । मज दिधलें हीनवरा ।  
माझें कांहीं सर्वेश्वरा न विचारिशी ॥३॥ व्याली वेदना जाणे वांझ  
कांहीं नेणे । बालक काय जाणे तहान भूक ॥४॥ तैसी ते नव्हे  
लेकुराची माये । कृष्ण माझी धाये मोकलिते ॥५॥ आशा मनशा  
तृष्णा कल्पना चौघी नणंदा । पाणीण रे चिंता सासू माझी ॥६॥  
सासुरा हा स्वार्थ कांहीं न विचारी परमार्थ । आतां करीन घात  
तयावरी ॥७॥ दुरळ हा प्रपंच दुष्ट भावे दीर । इहीं मज  
थोर कष्टविलें ॥८॥ काम क्रोध थोर बोलती बडिवार । मज ह्मणती  
थोर निंद्याचें ॥९॥ नैश्वर गहिवर दाटतसे गळा । आसुवें ढळढळां

गळताती ॥१०॥ सासुरयाचे घरीं करित होतें काम । अवचित  
विंदान मांडियेलें ॥११॥ घरा सोळा सांधी बहात्तर कोठे । नवही  
दारवटे झाडीत होते ॥१२॥ चोळी साउलें हिरोनि घेतलें । उघडें  
पाठविलें माहेराशी ॥१३॥ समर्थाची लेकी परि मी संताची पोसणी ।  
विमानां बैसोनि जातें देखा ॥१४॥ बाप चक्रधरा रुक्मादेविवरा ।  
उबगला संसारा येऊं नेदी ॥१५॥

### गीतामाहात्म्य.

९७७. भगवद्गीता हेचि थोर । येणें चुके जन्म वेरझार । वैकुंठवासीं  
निरंतर । भवसागर उतरेल ॥१॥ राम नाम सार धरी । तेंचि  
तारक सृष्टीवरी । त्याचेनि संगें निरंतरी । भवसागर तरसील ॥२॥  
व्यर्थ प्रपंच टवाळ । येणें साधिली काल वेळ । नाम तुझें जन्म मूळ ।  
हें केवळ परिसावें ॥३॥ विक्राळ साधिलें नाम । दूर होतील विघ्न  
कर्म । साधितील धर्म नेम । हें पुरुषोत्तम बोलिले ॥४॥ तंव  
अनुष्ठान सुगम । साधिले सर्व सिद्धी नेम । क्षेम असेल सर्व धर्म ।  
सर्वकाळ फळेल ॥५॥ ज्ञानदेव कर्म अकर्ता । पावन जाला श्रीअनंता ।  
सुखदुःखाचा हरी भोक्ता । सर्वकाळ आम्हां आला ॥६॥

९७८. व्यर्थ प्रपंच टवाळ । सार एक निर्मळ । कृपा करी हरी  
कृपाळ । दीन दयाळ हरी माझा ॥१॥ क्षमा शांति दयारूपी । तोची  
तरेल स्वरूपी । नामें तरले महापापी । ऐसा ब्रह्मा बोलिला ॥२॥  
गीतेमाजी अर्जुनाशी हरी सांगे साक्षी जैशी । जो रत होतसे हरि-  
भक्तीशी । तो नेमेशी तरेल ॥३॥ ज्ञानदेवें भाष्यें केलें । गीता  
ज्ञान विस्तारलें । भक्ती भाग्यवंती घेतलें । भाष्येंकरुनी गीतेच्या ४

### गुरु.

९७९. गुरु हा संतकुलींचा राजा । गुरु हा प्राणविसाठी माझा  
गुरुवीण देव दुजा । पाहतां नाहीं त्रिलोकीं ॥१॥ गुरु हा सुखाचा  
सागर । गुरु हा प्रेमाचा आगर । गुरु हा धैर्याचा डोंगर । कदाकाळीं  
डळमळीना ॥२॥ गुरु वैराग्याचें मूळ । गुरु हा परब्रह्म केवळ ।

गुरु सोडवी तात्काळ । गांठ लिंगदेहाची ॥३॥ गुरु हा साधकाशी  
साह्य । गुरु हा भक्तालागीं माय । गुरु हा कामधेनु गाय । भक्तां-  
घरीं दुमतसे ॥४॥ गुरु घाली ज्ञानांजन । गुरु दाखवी निज धन ।  
गुरु सौभाग्य देऊन । साधुबोध नांदवी ॥५॥ गुरु मुक्तीचें मंडन ।  
गुरु दुष्टाचें दंडन । गुरु पापाचें खंडन । नानापरी वारितसे ॥६॥  
काया काशी गुरु उपदेशी । तारक मंत्र दिला आम्हाशीं । बाप  
रखुमादेविवराशी । ध्यान मानसीं लागलें ॥७॥

९८०. गुरुज्ञान नाहीं ज्याशी । तरुणोपाय नाहीं त्याशी । तो  
नावडे ऋषीकेशी । व्यर्थ जन्मासी तो आला ॥१॥ देव धर्म नेणे  
काहीं । धरी प्रपंचाची सोई । त्या कोठेंही थार नाहीं हें वेद बोलिलासे  
॥२॥ कृष्ण कथा जो नायके । रामनाम न ह्याने मुखें । तया सोस  
कोटी दुःखें । जन्म योनी भोगूं लागेल ॥३॥ ज्ञानदेवीं अभ्यास  
केला । सर्व संसार हा तारिला । रामकृष्णें भवपाश तोडिला । सर्व  
पितरांसहित ॥ ४ ॥

९८१. नित्य धर्म नाम पाठ । तोचि वैकुंठीची वाट । गुरु भजनीं  
जो विनट । तोचि हरिभक्तु जाणावा ॥१॥ धन्य धन्य लाचा दंड ।  
धन्य तो आला जन्मास । तयाजवळी हृषीवेश । सर्वकाळ नांदतु  
असे ॥२॥ रामकृष्ण स्मरण जप । तेंचि तयाचें अमुप तप । तो  
वास करील कोटी कल्प । वैकुंठपीठ नगरीशी ॥३॥ ज्ञानदेवीं जप  
कला । हरि समाधीसी साधिला । हरिमंत्रें प्रोक्षिला । सर्व संसार  
निर्धारें ॥४॥

### संत.

९८२. साखरेचा ऊस जरी होय पुढती । मथितां घृतीं काय  
क्षीर निवडे ॥१॥ माघारें जीवन जरी वाहे सरिता । तरिच जन्मा  
येतीं हरिचे दास ॥२॥ विविधा मति भाक्ती जे करिती । ते अंतीं  
नव्हती संसार बापा ॥३॥ कापुराचे मसि जरी लिहिजे लिखित ।  
तरि छये पडे हात प्रकृतीचे ॥४॥ पवना पाठीं पांगुळें लागती ।  
तें जन्मा येति हरिचे दास ॥५॥ संत वैष्णव हरिदासा जे नर

निंदिती । ते वरपडे होती। प्रेम किंकर ॥६॥ निवृत्तिदास म्हणे विव्हळी जे भजती । ते जन्मा न येती भाकमाझी ॥७॥

९८३. अमृताची कुंडी निद्रिस्तां मरण । झणें त्या दूषण बो-  
लसी रया ॥१॥ वासना संग धीट प्रकृति कनिष्ठ । भोगूनी वैकुंठ  
जन्म घेती ॥२॥ तैसें नव्हे सारासार तत्त्व निवृत्ती । बुडउनि  
प्रवृत्ति आपण नांदे ॥३॥ ज्ञानदेव बोले अमृत सरिता । सर्वाघटीं  
पुरता हरि नांदे ॥४॥

९८४. उपजोनी नरदेहीं । जयाशीं हरिभक्ति नाहीं । तोचि  
भूमिभारू पाहीं । व्यर्थ जन्म त्याचा गेला ॥१॥ पशुप्राणी तथा  
जोडी । नेघेचि हरिनाम कावडी । तो कैसेनि परथडी । नामेंवीण  
पावेल ॥२॥ जिव्हा बेडुकी चावट । विसरली हरिनाम पाठ । ते  
चुकले चुकले वाट । वैकुंठींची जाण रया ॥३॥ बाप रखुमादेवि  
निर्धार । नामें तरले सचराचर । जो रामकृष्णीं निरंतर । जिवें  
जपु करील रया ॥४॥

९८५. रामकृष्ण जप सोपा । येणें हरती जन्म खेपा । संसारू  
तुटेल महा पापा । धन्य भक्त तो धरातळीं ॥१॥ जया हरीची  
जपमाळी । तोचि पडिला सर्व सुकाळीं । तथा भय नाहीं कदा-  
काळीं । ऐसें ब्रह्मा बोलिलेला ॥२॥ बापरखुमादेवी हरी । नामें  
भक्ताशीं अंगिकारी । नित्य सेवन श्रीहरी । तोचि हरीचा  
भक्त जाणावा ॥३॥

९८६. हरिभक्त संत झाले हो अनेक । त्यामाजी निष्ठक कांहीं  
ऐक ॥१॥ शुक वामदेव शौनक नारद । अजामेळा प्रन्हाद वि-  
भीषण ॥२॥ ध्रुव पराशर व्यास पुंडलिक । अर्जुन वाल्मिक अं-  
बरीश ॥३॥ रुक्मांगद भीष्म बगदालभ्यसूत । सिध्दी हनुमंत परि-  
क्षिती ॥४॥ कश्यपादि अत्री गौतम वशिष्ठ । भारद्वाज श्रेष्ठ मार्क-  
डेयो ॥५॥ बळी कृपाचार्य इंद्र सूर्य चंद्र । ब्रह्मा आदि इंद्र पूर्ण  
भक्त ॥६॥ सर्वांचा एक आहें मी किंकर । म्हणे ज्ञानेश्वर वैष्णवांसी ॥७॥

### स्वस्वरूपस्थिति.

९८७. सहा चार अठरा घांडोळिती ज्यातें । परी नेणवे सखा  
तो जवळी असतां ॥१॥ सखा निजसुखाचा जवळी असतां । पुढे  
पहातां जाले वेडे चौधेजण ॥२॥ बोलों तरी आतां मौन्य पडिलें  
माये । शब्द हा न साहे सांगों कैसें ॥३॥ चिद्रुपाचा प्रकाश तोचि  
आनंदाचा साभास । गुणागुणी नाश नातळेचि ॥४॥ तें गिळुनीयां  
द्वंद्वसहित प्रपंचभास । तेथ स्थळादि ब्रह्मांडास गिळुनी ठेले ॥५॥  
ऐसिया सुख वस्ती आत्मप्रभा संविती । प्रकाशीं प्रकाश स्थिती  
पूर्ण ठेली ॥६॥ तेथ बिंब प्रतीबिंब भान । सरलें ज्ञानविज्ञान । हाचि  
नवलाव जाण तयेठार्यां ॥७॥ निवृत्तिदास ह्याने ज्याचें तो जाणे ।  
आतां जें बोलणें तोचि शिण ॥८॥

९८८. आतां आपणया आपण विचारी । सेखीं प्रकृती ना  
पुरुष निर्धारी रया ॥१॥ आतां प्रेतांचे अळंकार सोहोळले । कीं  
शब्दज्ञानें जे डोरले । दीप न देखती कांहीं केले । ऐसें जाणोनियां  
शिण न मानिती प्रतिष्ठा भोगिती भले रया ॥२॥ बापरखुमादेवि-  
वरा विठ्ठला देखतांचि जे बोधले । तेणें सुखें होउनि सर्वात्मक जें  
असतांचि देहीं विस्तारलें । येणें निवृत्तीरायें खुणा दाउनि सकळ  
बोलतां शिण झणें होईल रया ॥३॥

९८९. अवघाचि शृंगारू डोईचे दुरडी । डोळेचि मुरडी परतो-  
नियां ॥१॥ देखिलें स्वरूप विठ्ठल नामरूप । पारुषेना चित्त त्याचे  
चरणाहुनी ॥२॥ बापरखुमादेविवरु विठ्ठल सुखनिधी । अवघीची  
उपाधी तुटली माझी ॥३॥

९९०. ऐशिया माजी तो निज एकांतीं राहिला । विठ्ठल अनु-  
सरला भावें एके ॥१॥ नित्य प्रळय निद्रिस्त नित्य प्रळय मृत्य ।  
कृपातीं जीव जात मायाही नाही तेथ ॥२॥ तेंचि तूं होऊनि राहें  
विश्वासी । ठायींल्या ठायीं निवसी अरे जना ॥३॥ तेथें नाही दुःख  
नाहीं तहान भूक । विवेका विवेक नाही तेथें ४॥ ऐसें तें पाहोनी  
तये तृप्ति राहोनी । तेंचि तूं जाणोनी होई बापा ॥५॥ बापरखुमा-  
देविवरु विठ्ठलो माये । स्वस्वरूपीं राहे तये कृपा ॥६॥

९९१. नाही जातिकूल तुझे म्यां पुशिलें । परी मन मावळलें  
देखोनियां ॥१॥ तुझेचि कुवाडें सांगेन तुजपुढें । तेणें सुक्तीचीं क-  
वाडें उघडती ॥२॥ दुजापार्शी सांगतां वाटे लाजिरवाणें । हांसतील  
पिसुणें प्रपंचाचीं ॥३॥ आतां उगवितांचि भलें नुगवितां सांपडलें ।  
ज्ञानदेव बोले निवृत्तीशी ॥४॥

९९२. अवघा सुखरूप अवघाचि रूपीं । आवघाचि आपीं  
धरुनी ठेला ॥१॥ नाम तें अवघें उच्चारिसी वेगें । येर तें वाउणें  
कर्महीन ॥२॥ निवृत्ति गुरुप्रसादें नासीं निमग्न । नाम म्हणतां  
यज्ञ कोटी रया ॥३॥

९९३. मन हें धालें मन हें धालें पूर्ण विठ्ठलचि झालें । अंतर-  
बाह्य रंगुनि गेलें विठ्ठलची ॥१॥ विठ्ठल म्हणतां हरलें पाप पदरीं  
आलें पुण्य माप । धाला दिनाचा मायबाप विठ्ठलची ॥२॥ विठ्ठल  
जळीं स्थळीं भरला ठाव कोठें नाही उरला । आज म्यां दृष्टीनें  
पाहिला विठ्ठलची ॥३॥ ऐसा भाव धरुनी मनीं विठ्ठल आणिला  
निजध्यानीं । अखंड वदो माझी वाणी विठ्ठलची ॥४॥ तो हा चंद्र-  
भागे तीरा पुंडलिकें दिधला थारा । बापरखुमादेविवरा जडलें  
पायीं विठ्ठलची ॥५॥

### कर्मविधिनिषेध.

९९४. पृथःकारे कर्म आचरितां । विधि जिज्ञाशी काय सत्ता ।  
अष्टादश पराणें नानामतें आचरतां । परि तयांसी विधि विवेक न  
कळे तत्वता । कर्म कळा जयाची वाचा उच्चारितां । ऐशी नाना  
द्वंद्वें उपाधिकें जल्पती परि एकही नेणे तेथींची वार्ता रया ॥१॥  
ऐशी भ्रांती साम्य बोलती सकळे । परि नकळे पूर्ण सत्ता स्या ॥२॥  
निजब्रम्ह बुद्धि नेणसी । गव्हारा वाउगा का शिणशी । या साठीं  
भ्रमुनियां बरळशी । पहिले नव्हे तुजसंकल्पें करिशी नाना गोष्टी रया  
॥३॥ आतां अथातो धर्म जिज्ञासा ब्रम्ह जिज्ञासिक वचन । हें तंव वेदांचे  
प्रमाण । तरी वेदे जें वदवितें नकळे वेद कळा लयलक्ष धारण । पूजा  
समाधीचेनि यज्ञ यागादिकें कर्म । जपतप अनुष्ठान नाना उपासना

मंतयंत्रादि साधनें । धांडोळितां परितें एकही न धडे ब्रह्म जिज्ञासिक  
वचन । येणें सुखासाठीं बापा होशी पै हिंपुष्टी खानंद जीवन सुख  
आहे आन रया ॥४॥ नाना अर्थवाद उपाधि शब्दज्ञानें तेणें । केवि  
शुद्ध होती यांचीं मनें । नाना मुद्रा संकल्पाचिया वाढवितां तेणें ।  
केवि पाविजे ब्रम्हज्ञानें । मी ब्रम्ह ऐसें शब्दें वाखाणुं जाशी तरी  
तेणें । ब्रम्ह ऐसें केविं होणें । ब्रम्हाहंमस्मी बोध वाचे उचारितां  
हेंही अहंकाराचें लेणें । आतां परतें सकळही वाव जाणोनियां कांहीं  
आपलें स्वहित करणें । बापरखुमादेविवर विद्रल चितितां निज-  
सुखाशी येऊं नेदी उणें ॥५॥

९९५. बहुशास्त्र जल्पणें वेद त्रिकांडपणें । बोलती लक्षणें त्रिवि-  
धमुक्ती ॥१॥ नानामतें उत्सृंखळे म्हणोनि जासि विकळे ययापरी  
॥२॥ ह्मणोनि तया वाटा जाऊं नको अव्हाटा । या संकल्पा फुकटा  
येवों नेदी ॥३॥ परतोनीयां पाहीं करीं आठवण । तूं आहेसी  
कोण विचारीं पां ॥४॥ विचारुनी निरतें संत संगें पथें ।  
जन्ममृत्यु तूतें न बाधी कांहीं ॥५॥ म्हणोनि यम नियम  
प्राणायाम प्रत्याहार आटणि । वाउगाचि बांधोनि सिणसी  
कां पां ॥६॥ ऐसें गंधर्वपुर कीं मृगजळावें नीर । येथोंचा  
विचार क्लेसी क्षीदक्षीण न करीं बापा ॥७॥ मतें या भ्रामकें वेद्या-  
चेनी सुखें । पालट एके सोंगें जाली ॥८॥ क्षीरनिरा निवाड याचेनि  
नव्हे कांहीं । निजगुरू पाही तो विरळा असे ॥९॥ म्हणोनि  
याच्या चरणीं घालोनियां मिठी । निजपदीं बैसवी शेवटीं तुज ॥१०॥  
आतां सांडि मांडि न करी निश्चय एक धरी । तूं आत्म निर्विकारी  
सदोदित ॥११॥ म्हणोनि तूं सर्वगत सर्व साक्षी सुख । तेथें पंचभूती  
नातळेचि ॥१२॥ आतां न करी तूं अनुमान ज्ञान ना विज्ञान ।  
स्वयें सिद्धी आपण होउनि राहें ॥१३॥ हेचि पुढता पुढती सांगों  
तुज किती । श्रुती नेती नेती मौन्यावल्या ॥१४॥ निवृत्तीदास म्हणे  
अनुभवी तो जाणे । येरा लाजिरबाणे टकमक ॥१५॥

९९६. पदत्रयादि विलक्षण नातळे वर्णावर्ण । पंचभूतिकपण  
नातळे ज्यासि ॥१॥ ते स्वयं प्रमाणें धनावलमणें । द्वैतद्वैत नेणे

तैरे  
नंद  
तेथ  
न  
उज  
भा

ना  
कृष्  
गो  
रा  
य

कृष्  
पा  
सर्व  
अंत  
यंत्र

जि  
कर  
पा  
तय  
तर  
जा

मन



तैसें आहे ॥२॥ नामरूपाचा भेद तुटलासे संबंध । स्वयें निजा-  
नंद भोगी बापा ॥३॥ सारुनि लक्ष लक्षणा शास्त्राचा उगाणा ।  
तेथ वेदादि षडदर्शना नुमगे पाहीं ॥४॥ तयामाजि तें असतसे निरुतें  
न चोजवे पंथें नवल ज्याचें ॥५॥ म्हणोनियां परिसा चौचीचि  
उजरी । तोचि निर्विकारी प्रकाशलें ॥६॥ निवृत्तिदास ह्याने हा निज-  
भाव । बोलों नये ठाव तैसें जालें ॥७॥

### नामग्रहण.

९९७. जप तप अनुष्ठान । नित्य आमुचें रामधन । रामकृष्ण  
नारायण । हाचि जिव्हार सर्वदा ॥१॥ जयाशीं अमृत घट । राम-  
कृष्ण घडघडाट । हेचि पूर्वजाची वाट । सर्व जिवाशी तारक ॥२॥  
गोविंद गोविंद राम । सर्व साधिलें सुगम । नलगे ती तपें उत्तम  
रामकृष्ण पुरे आम्हां ॥३॥ ज्ञानदेवि स्नान ध्यान । रामराम नारा-  
यण । इतुकेंचि पुरे अनुष्ठान । हेंचि जीवन शिवाचें ॥४॥

९९८. समाधि धन्य रामनामें । आम्हां सर्व कमें समे ।  
कृष्ण वाचे नित्य नेमें । जिव्हे पाठ हरी गोविंद ॥१॥ हेचि तारक  
पाठांतर । नित्य समाधीचें घर । शिव शंभूसी निरंतर । जपमाळ  
सर्वदा ॥२॥ जीवाचें जीवन श्रीहरी । चिंता प्राणी याची हरी ।  
अंतीं चतुर्भुज करी । सर्व श्रीहरी माझा तो ॥३॥ ज्ञानदेव सर्वांपरी ।  
यंत्र साधिलें श्रीहरी । वैकुंठीचा विहारी । हृदयांतरां घातला ॥४॥

९९९. सकळ सांप्रदाय श्रीहरी । जो बैसोनि जप करी ।  
जिव्हे महादेवाचे अंतरां । सर्वकाळ वसतसे ॥१॥ रामनामें जप  
करी । तोचि तरे भवसागरीं । पितरां सहित निर्धारीं । वैकुंठपुरीं  
पावले ॥२॥ नित्य सत्य समाधान । निर्मळ करावें मन । नित्य  
तयासी नारायण । वैकुंठवास करील ॥३॥ बापरखुमादेविवर सिद्धि ।  
तरुणोपाय हेचि बुद्धि । कृपा कराल कृपानिधी । ऐशिया भक्तांशीं  
जाणावें ॥४॥

१०००. धर्म वसे जेथें । सर्व कार्य होय तेथें । पित्या सहित  
मनोरथें । सिद्धि पावेल सर्वथा ॥१॥ धन्य धन्य पितृव्रत । धन्य धन्य

धर्म कृतार्थ । धन्य धन्य वेदाचा मतितार्थ । रामकृष्ण मुखी नाम  
 ॥२॥ जंववरी आयुष्य आहे । तंववरी हरीची सोये । हरी हरी मुखी  
 राहे । तो सुखी होय अंती देखा ॥३॥ ज्ञान ध्यानं निवे संध्या । ज्ञान-  
 विज्ञान हाचि धंदा । रामकृष्ण हरी मुकुंदा । परमानंदा जगद्गुरु  
 ॥४॥ ज्ञानदेवें सुकाळ केला । हरी हृदयीं सांठविला । हरिपाठ हाचि  
 साधिला अनंत अनंत परवडी ॥५॥

१००१. पतीत पावन श्रीहरी । रामकृष्ण मुरारी । या वाहे  
 चराचरी । तो एक स्वामी जी आमुचा ॥१॥ धन्य धन्य आमुचें  
 जन्म मुखीं रामराम उत्तम । जया रामनामें प्रेम । तोचि तरेल  
 सर्वथा ॥२॥ आयुष्य जाऊं नेदी व्यर्थ हरीनामीं जो आर्त । हरि-  
 नीण नेणें आणीक । पंथ धन्य जन्म तयाचा ॥३॥ ज्ञानदेवें नेम केला ।  
 श्रीहरी हृदयीं सांठविला । त्यांनीं संसार अबोला आला । देह  
 खचला संतसंगें ॥४॥

॥ श्रीविठ्ठल ॥

# श्रीसोपानदेवमहाराज.

## पंढरीमाहात्म्य.

१. उघडली दृष्टी इंद्रियां सकट । वैकुंठीची वाट पंढरी जाणा ॥१॥ दृष्टीभरी पाहें विठ्ठल दैवत । पूर्ण मनोरथ विठ्ठलदेव ॥२॥ हाचि मार्ग सोप्रा जनासी उघड । विषयाचें जाड टाकीं परतें ॥३॥ सोपान ह्याणे गुंफसी सर्वथा । मग नव्हे उलथा भक्तिपथें ॥४॥

## पंढरींतील काला.

२. चलारे वैष्णवहो जाऊं पंढरीसी । प्रेमांमृत खण मार्गें त्या विठ्ठलासी ॥१॥ चालिले गोपाळ वाताती वाकुलिया । भरले प्रेमरसें मग ते वाताती टाळिया ॥२॥ दिंड्या गरुडटके मृदंगाचे नाद । गाताती विठ्ठलनाम करिताती आल्हाद ॥३॥ पावले पंढरी भीमा देखिलेली दृष्टी । वैष्णवाचा गरुड आनंदें हेलावली सुष्टी ॥४॥ गरुड गोपाळांचा श्रवणीं पडिलेला । शंखचक्र करीं विठ्ठल सामोरा आला ॥५॥ कांसवदृष्टी न्याहाळी तूं रंगीं नाचतु पै उगला । सोपान ह्याणे आह्मीं वाळुवंटीं केला काला ॥६॥

## नाममहिमा.

३. आणिक ऐकें गा दूता । जेथें रामनाम कथा । तेथें करद्वय जोडूनी हनुमंता । सदा सन्मुख असिसे ॥१॥ रामनाम चाले घोषु । तो धन्य देश धन्य दिवसु । प्रेम कळा महा उल्हासु । जगन्निवासु विनवितुसे ॥२॥ दिंड्या पताका मृदंग । टाळ घोष नामें सुरंग । तेथें आपण पांडुरंग । भक्तसंगें नाचत ॥३॥ तथा भक्ता तिष्ठती मुक्ती ।

पुरुषार्थ तरी नामें कीर्ति । रामनामीं तया तृप्ती । ऐसें त्रिजगतीं ।  
यमु सांगातु ॥४॥ ज्या नामें शंकर निवाला । गणिका अजामेळ पद  
पावला । अहिल्येचा शाप दग्ध जाला । तोची पान्हा दिधला पांडु-  
रंगें ॥५॥ चित्तगुप्त म्हणती यमा । काय करावें गा धर्मा । लोक  
रातले रामनामा । पुरुषोत्तमा विठ्ठल देवा ॥६॥ कळिकाळासी दादुगें  
नाम । रुद्रें धरिलें महा प्रेम । त्रिभुवनीं विस्तारिलें सप्रेम । रामनाम  
उच्चारि यम तोही तरला जाणा ॥७॥ ऐसें नाम अगाध बीज ।  
उच्चारि तो होय चतुर्भुज । सोपान म्हणे हें गुज । उमाशंकर देवाचें ८

४. सर्वकाळ ध्यान हरिरूप ज्याचें । तया सर्व रूप साचें  
जवळी असे ॥१॥ हरी हरी जाला प्रपंच अबोला । हरीसुखें निवाला  
तोचि धन्य ॥२॥ हरी हेंचि मन संपन्न अखंड । नित्यता ब्रह्मांड  
त्याचे देह ॥३॥ सोपान विदेही सर्वरूपी बिंबतु । हरी रूपीं रतु  
जीव शिवा ॥४॥

५. मनाचे मवाळ हरिरूप चिंतिती । रामकृष्ण मूर्ति नित्य  
कथा ॥१॥ रामकृष्ण ध्यान सदा पै सर्वदा । न पवेल आपदा नाना  
योनी ॥२॥ हरि ध्यान जप मुक्त पै अनंत । जीव शिवा रत सर्व-  
काळ ॥३॥ सोपान प्रेमा आनंद हरीचा । तुटला मोहाचा मोहपाश ४

६. आवडीचें मामें प्रवृत्तीचें नेधे । नाममामें वळगें निधें रया  
॥१॥ नाम परब्रह्म नाम परब्रह्म । नित्य रामनाम जपीजेसु ॥२॥  
अंतरींच्या सुखें बाहिरिलिया वेखें । परब्रह्म सुखें जपतुसे ॥३॥  
सोपान निवांत रामनाम मुखांत । नेणें दुजी मात हरीविण ॥४॥

७. सबाह्य कोंदलें निवांत उगलें । रामरसें रंगलें अरे जना  
॥१॥ हरि राम कृष्ण हरि राम कृष्ण । दिननिशीं प्रश्न सुखें करा ॥२॥  
तरा पै संसार रामनाम निरंतर । अखंड जिव्हार रामरसें ॥३॥  
सोपान जपतु रामनामीं रतु । निरंतर स्मरतु रामकृष्ण ॥४॥

८. अव्यक्ताच्या घरीं प्रकृति कामारी । निधे माझ्या घरीं  
दडोर्नियां ॥१॥ तैसें नका करूं प्रगट सर्वेश्वर । हरिनाम उच्चार  
जप वाचें ॥२॥ विज्ञानीं पै ज्ञान आटलेसे पूर्ण । उभयतां  
चैतन्य तैसा हरि ॥३॥ सोपान निवांत रामनामी रत ।  
संसार उचित रामनाम ॥४॥

९. मोक्षालागीं धन वेंचावें नलगे । रामकृष्ण बोलगे जपीजेसु  
॥१॥ रामकृष्ण मुखें तया अनंत मुखें । तो जाय विशेषें वैकुण्ठभुवना  
॥२॥ वेगाचेनि वेगें जया लागवेगें । प्रपंच वाउगे हरिनामें ॥३॥  
सोपान संचित रामनामाभूत । नित्यता सेवित हरिकथा ॥४॥

१०. ज्याचे मुखीं हरि तोचि धन्य ये जगीं । तरला पै वेगीं  
चेदु बोले ॥१॥ हरि हाचि आदळा तत्व पै सोहपें । हरितील पापें  
हरिनामें ॥२॥ वैकुण्ठिचें मुख नलगे पै चित्तीं । हरि हेचि मूर्ति  
विठ्ठल ध्यावो ॥३॥ याचेनि स्मरणें कैवल्य साचार । सोपान  
विचार हरि जपे ॥४॥

११. हरिनाम जपें सहस्रघरि सोपें । जातीलेर पापें अनंत-  
कोटी ॥१॥ हरिविण नाम नाहींपारे सार । दुसरा विचार करूं  
नको ॥२॥ हरि ध्यान चोख पवित्र परिकर । नित्यता शंकर  
हरिध्यानीं ॥३॥ सोपान ह्याणे हरि जप करारे सर्वथा । न पवाल  
व्यथा भवजाळीं ॥४॥

१२. रूप हें सांवळें भोगिताती डोळे । उद्धवा सोहळे अकुरासी  
॥१॥ पदरज बंदी ध्यान तें गोविंदीं । उद्धव मुकुंदीं तल्लीनता ॥२॥  
विदुर सुखाचा नाम जपे वाचा । श्रीकृष्ण तयाचा अंगीकारी ॥३॥  
निवृत्तीचें ध्यान ज्ञानदेव खूण । सोपान आपण नामपाठ ॥४॥

## आपल्या स्थितिसंबंधानें देवाशीं उद्गार.

१३. कृष्णाचिया मंथें जालिलों दातारा । तंवमार्ग येकसर तुज-  
माजी ॥१॥ आदि ब्रह्ममूर्ति तूंचि विष्णु स्थिती । तुज कैवल्यपति  
मोल नाहीं ॥२॥ अमोल्य जे वस्तु पुंडलिक देवा । जगाचा वि-  
सावा जनकु माझा ॥३॥ सोपान ह्याणे सांकडें तुजचि सर्व कोडें ।  
विनावितु मी वाडें चरणापाशीं ॥४॥

१४. राम कृष्ण मूर्ति या पुजीतसे भावें । सवें तुवांचि व्हावें  
केजीराजा ॥१॥ रामनाम ह्याणे नित्य काळ सदां । नेणें दुज्या घंदा  
तुजवीण ॥२॥ माहेर आठवे करितां कामना । तुझ्या चरणीं वा-

सना जडोनि ठेली ॥३॥ सोपान म्हणे सरतें तुजचि आवडतें ।  
माझ्या मनोरथें तुझी आशा ॥४॥

१५. मी नेणें भक्ति नेणें त्या मुक्ति । तुझ्या नामपंथीं मार्गुं मना  
॥१॥ हेंचि मज चाड न करीं मी आशा । तुज हृषीकेशा चितितुसें  
॥२॥ तूंचि माझें धन जोडी हे निजाची । जननी तूं आमुची जीवळणी  
॥३॥ सोपान ह्मणे तुजविण न कळे । तुजमाजी सोहळें मनें केलें ॥४॥

१६. सर्वघटीं रूप समसारिखें आहे । ह्मणोनियां ते सोय आह्मां  
भक्तां ॥१॥ निर्गुणीं सगुण गुणांमाजी गुण । जन तूं संपूर्ण दिससी  
आह्मां ॥२॥ तेंचि रूप रूपस दाविशी प्रकाश । पंढरीनिवास होऊनी  
ठासी ॥३॥ सोपान सलगीं न बोलतां उगा । तुजविण वाउगा  
ठावो नाहीं ॥४॥

१७. समारंघिं तोय जगा निवारीत । मागुतें भरत पूर्णपणें  
॥१॥ तैसे आम्ही दास तुजमाजी उदास । तूं आमुचा निवास सर्व  
देवा ॥२॥ तुजमाजी विरों सुखदुःख विसरों । तुझ्या नामें तरो  
येची जन्मीं ॥३॥ सोपान निकट बोलोनि सरळ । तुष्टला गोपाळ  
अभय देत ॥४॥

### आपल्या स्थितीसंबंधानें जनांशीं उद्धार.

१८. हरिसुखवेष्टें नाचोत सर्वदा । गोविंद परमानंदा हरिबोधें  
॥१॥ रामकृष्ण हरी या नामीं आनंदु । नित्यता गोविंदु आह्मां घरीं  
॥२॥ निर्गुण नेणों सगुण आचार । सर्वकाळीं नर ब्रह्मरूप ॥३॥  
सोपान पादप अवघेंचि हरिरूप । हरिविण स्वरूप नेष्टे चित्तीं ॥४॥

१९. गोपाळ अच्युत हा नाममहिमा । नित्यता पूर्णिमा आह्मां  
देहीं ॥१॥ रामकृष्ण नाम हा जप परम । ऐसा नित्य नेम सारूं  
रया ॥२॥ वासना बोटाळ नेष्टे पै बरळ । नित्यता अढळ गोपाळ  
सेवूं ॥३॥ सोपान सार जपतुसे नाम । दिननिशीं नेम हृदयांतु ॥४॥

२०. गोविंद माधव हा जणु आमुचा । नाहीं प्रपंचाचा आह्मां  
लेखु ॥१॥ गोविंद स्मरणें नित्यता पारणें । हरिनाम पठणें मोक्ष-  
मुक्ति ॥२॥ नळमती तीर्थे एक गोविंद पुरे । वेगीं कृष्ण धुरे

वोळणों सदा ॥३॥ सोपान सांगत गोविंद स्मरणें । नित्यता पै ध्यान गोविंद ऐसें ॥४॥

२१. विठ्ठल पै सार हा जपु आमुचा । अनित्याशी वाचा नित्यनेमु ॥१॥ गोविंद श्रीहरि हेंचि तो उच्चारी । शिव चराचरी आत्मारामु ॥२॥ नामेंविण नेणें दुजयाची मातु । गोविंद स्मरतु शिवराणा ॥३॥ सोपान धारणा गोविंद पाठाचि । कौटि पै कुळांची कुळवटी ॥४॥

२२. हरिविण दुजें न देखे चित्त माझें । म्हणोनि सहजें विचरतु ॥१॥ सर्व हरि हरि तो माझा कैवारी । दुजी भरोवरी नेघों आझी ॥२॥ राम हा सकळ आझां सर्व आहे । दुजें तें न साहे परब्रह्मी ॥३॥ सोपान सलगी विनवितो तुम्हां । सर्व हा परमात्मा आम्हां दिसे ॥४॥

२३. हरिवीण दुजें नावडे पै दैवत । जन्ही तो समर्थ बोले सृष्टि ॥१॥ हरिराम गोविंद नित्य हाचि छंद । हृदयीं आनंद प्रेमबोधु २ हरी हेंचि दैवत समर्थ पै आमुचें । बोलणें वेदाचें बोलती मुनी ३॥ सोपान आलगटु नामपाठ वाचे । नित्य विठ्ठलाचे चरण हृदयीं ॥४॥

### निवृत्तिनाथप्रसादानें प्राप्त झालेली स्थिति.

२४. नाहीं नाहीं भान न दिसे प्रपंच । रोहिणी आहाच मृगजळ ॥१॥ तुटलासे सांठा वासना चोखाळ । दिननिशीं फळ राम जाला ॥२॥ रामेंविण दुजें नाहीं पै हो बिजें । बोलतु सहजें वेदु जाणा ३ निवृत्ति खुणा ज्ञानदेवा हरी । सोपान झडकरी झोंबियेला ४

२५. तुझा तूंचि थोर तुज नाहीं पार । आमुचा आचार विठ्ठलदेव ॥१॥ आपीं सधर सर्व हा श्रीधर । सर्व कुळाचार पांडुरंग ॥२॥ न दिसे दुसरें निर्धारितां खरें । श्रीगुरुविचारें कळलें आझां ॥३॥ सोपान म्हणे रखुमादेविवर । तूंचि आमुचें पर कुळवटीं ॥४॥

२६. मी माझी कल्पना पळाली वासना । जनीं जनार्दना सेवीतुसे ॥१॥ तू तंव संपन्न आमुचें हो धन । सांगितली खूण निवृत्तीदेवी ॥२॥ तुजमाजी प्रेम गेलें सप्रेमें । जप व्रत नेम

हारपलें ॥३॥ सोपान सगळ्या न दिसे इहीं डोळ्यां । तूंचि बा गोपाळ  
आत्माराम ॥४॥

२७. आत्मरूप सखा आत्मपणें चोख । निर्गुणींचें चोख सगुणीं  
जालें ॥१॥ रूप अरूप रूपामाजी सर्व । रूपी भावाभाव नाठवती  
॥२॥ बुडाले सगुण नाहीं मी तूं षण ॥ अंतरींची खूण मावळली  
॥३॥ सोपान गुरूतें तें ब्रह्म पुरतें । पुसोनि आरुतें, ठाकीयेली ॥४॥

२८. पहाते न नटे मन तिथे वाटे । बोलणेंची खुटे बोलणेंपणें  
॥१॥ परतल्या श्रुती पडियेलें मौन । शास्त्र तें संपन्न नेणे तया ॥२॥  
गेला तो आचार आवघाची विचार । परे परता पर परब्रह्म ॥३॥  
सोपान दयाळ गुरूनामें बळ । आपण निखळ आपरूपें ॥४॥

२९. दिव व्योम तारा ग्रहमण शेखीं । एक हृषीकेशी सर्व  
आह्मां ॥१॥ ब्रह्मोंविण नाहीं रिता ठावो पाहीं । निवृत्तीच्या ठायीं  
बुडी देत ॥२॥ सर्व हें निखळ आत्माराम सर्व । नाहीं देहभाव वि-  
कल्पता ॥३॥ सोपान निकट गुरूनाम पेठ । नित्यता वैकुण्ठ  
जवळी असे ॥४॥

३०. आह्मी नेणों माया नेणों ते काया । ब्रह्म लवलाह्या आह्मां  
माजी ॥१॥ मीं तूं गेले ब्रह्मीं मन गेलें पूर्णी । वासना ते जनीं ब्रह्म  
जाली ॥२॥ जिवशिवभाव आपणचि देव । केला अनुभव गुरुमुखें  
॥३॥ सोपान ब्रह्म वर्ततसे सम । प्रपंचाचा भ्रम नाहीं नाहीं ॥४॥

३१. दुजेपणीं ठाव द्वैत तें फेडिलें । अद्वैतीं बिंबलें तेजोमय ॥१॥  
तेजाकार दिशा बिंबीं बिंब एक । निवृत्तीनें चोख दाखविलें ॥२॥  
निमाली वासना बुडाली भावना । गेली ते कल्पना ठाव नाहीं ॥३॥  
सोपान नैश्वर परब्रह्म साचार । सेवितु अपार नाम घोटें ॥४॥

३२. तिहींचे त्रिगुणें रजतममिश्रित । त्यामाजि त्वरित जन्म  
माझा ॥१॥ पूर्व पुण्य चोख आचरलों आह्मी । तरिच इथे जन्मीं  
भक्ति आम्हां ॥२॥ शांति क्षमा दया निवृत्ति माडली । अखंड  
साडली कांसवदृष्टी ॥३॥ सोपान ह्मणे तें जगा जीवन मोल ।  
भिवरा विव्रल दैवत आह्मां ॥४॥



## उपदेश.

३३. हरि असे देहीं हाचि भावो खरा । वायां तूं सैरा धांवूं  
नको ॥१॥ धांवतां अवचटें पडशील व्यसनीं । संसारघसणीं योनि-  
माळे ॥२॥ हरिचेंनि ध्यान निरंतर करीं । बाह्य अभ्यंतरीं एकु रामु  
॥३॥ सोपान म्हणे राम नांदे सर्वां घटीं । विश्वीं जगजेठी क्षरलसे ४

३४. हरि नांदे देहीं ऐसा भावो आहे । परतोनि पाहें अरे जना  
॥१॥ परतलिया दृष्टी चैतन्याची दृष्टि । नामेंच वैकुंठीं पावे जना २  
हा बोधु श्रीरंगीं अर्जुना उपदेशु । सर्व हृषीकेशु सर्वां रूपीं ॥३॥  
सोपान धारणा हरि नांदे सर्वत्र । त्याचेंचि चरित्र क्षरलसे ॥४॥

३५. हरिविण भावो न धरावा पोटीं । सर्व भावें सृष्टि एका तत्त्वे  
॥१॥ तत्वता श्रीहरि सर्वां घटीं आहे । उभारोनि बाहे वेद बोले २  
हरिविण नाहीं जीव शिव पाहीं । शिवाच्याही देहीं आत्मा हरी ३  
सोपान म्हणे हरीविण नाहीं तत्त्व । हरि हाचि सर्वत्र सर्वां वसे ॥४॥

३६. शरीर निर्मळ वासना टवाळ । कां रे तूं बरळ भक्तिवीण  
॥१॥ सर्व ब्रह्म निर्मळ नेणसि सोंवळें । एकाचि गोपाळें जन बना ॥२॥  
आप पृथ्वी तेज वायो व्योम । पंचभूतीं सम वर्ततसे ॥३॥ सोपान म्हणे  
गुरूचा उपदेश शुद्ध । तरीच वासना प्रबुद्ध तया नरा ॥४॥

३७. मन आधीं मुंडीं वासनेतें खंडीं । विट्ठल ब्रम्हांडीं एक  
आत्मा ॥१॥ मन हें सोंवळें सदा शौच करी । तुज निरंतरां हरि  
पावे ॥२॥ विवेक वैराग्य ज्ञानाचें सौभाग्य । सोंवळ्या आरोग्य  
हरि देखा ॥३॥ सोपान नेणें सलग्नीचा सोंवळ्या । निव्व वेळो-  
वेळें स्मरे हरी ॥४॥

३८. पृथ्वी सोंवळी आकाश सोंवळें । मन हें वोवळें अभ-  
क्ताचें ॥१॥ ब्रह्म हें सोंवळें न देखों वोवळें । असों खेळेमेळें इये  
जनीं ॥२॥ ब्रह्मांड पंढरी सोंवळी हे खरी । तरसी निर्धारिं एक्या  
नामें ॥३॥ सोपान अखंड सोंवळ्या प्रचंड । न बोलें वितंड हरिविण ॥४॥

## ज्ञान.

३९. राम सर्वोत्तम या नामें निखळ । जन हें सफळ दिसताहे  
॥१॥ भिन्न नाहीं दुजे सर्व आत्मराज । नाचताती भोज योगीराज

॥२॥ माता पिता देव गृह दारा जन । सर्व जनार्दन सर्वरूपी  
॥३॥ सोपान खेचर ब्रह्म माजिवडे । ब्रह्मांडा येवढे आत्माराम ॥४॥

४०. काढलें कुटाळ वासना बरळ । सर्व हा गोपाळ भरियेला  
॥१॥ गेलें पै परतें शरीर हें रितें । नाशिवंत भूतें दुरी केली ॥२॥  
स्थावर जंगम स्थावरिला राम । सर्वगत शाम निःसंदेहें ॥३॥  
सोपान विनटे परब्रह्म घोटे । प्रपंच सपाटे निवटियेला ॥४॥

४१. हरी असे देहीं सर्वकाळ संपन्न । म्हणोनी चितन निरंतर  
॥१॥ हरिविण नाही हरिविण नाही । दिशादुम पाहीं बिबलासे  
॥२॥ हरिविण देवो नाही अन्य भावो । हरि असे सर्व देहभावीं  
॥३॥ सोपान सांगतु हरि सर्वत्र वसे । भाग्यवतं दिसे सर्व काळ ॥४॥

४२. पाहाणें परिसणें नादरूपीं गेलें । निराकार ठेलें एकतत्त्वेसी  
॥१॥ एकतत्त्वेसी हरी एक रूप माझा । भिन्नभाव दुजा नाही नाही  
॥२॥ संग परिकर सांपडला आम्हां । सर्व आत्मारामा पूर्णपणें ॥३॥  
सोपान देव्हडें मन माजिवडें । ब्रह्मांड येवडें गिळियेलें ॥४॥

४३. नाद रूप ठसा निरालंब जाला । सगुणीं उदेलाल तेजाकार  
॥१॥ तेजरूप तेजीं आपरूप कार्जी । जीवाशिव भोजी नांदत आहे  
॥२॥ राहातें पाहातें जिवातें पोखितें । आपणची उखितें दिसे एक  
॥३॥ सोपानीं नलगे प्रपंची वियोग । ब्रह्मार्पण भोग नुरे तोही ॥४॥

४४. नाद रसीं लीन ब्रह्म सामावळें । त्यामाजि सानुलें मन  
चोख ॥१॥ मन हें निकट ब्रह्मरूपें चोख । ब्रह्मीं ब्रह्म लेख एकपणें  
॥२॥ साशंकित गावो जाला परिमाण । घट मठ दिन हारपला ॥३॥  
सोपान सोपारें निरालंब निर्धारें । नंदाचें गोजिरें माजि खेळे ॥४॥

४५. नाद ब्रह्म मुसें नादरूप वसे । तैसा जनीं दिसे आत्मपणें  
॥१॥ बाहेर साबडा आत्मा दिसे उघडा । मातियेचा वेढा जीवनालागीं  
॥२॥ तैसें हें शरीर आत्मपणें नीट । मन हें निकट चोखाळपणें  
॥३॥ सोपान साजिरें ब्रह्म तें गोजिरें । जीवन साकारें ब्रह्म हेतु ॥४॥

४६. शांति दया क्षमा तेथील उपाया । निर्गुणीं ते माया  
आपरूप ॥१॥ ज्योतिरूप छायी सर्व हें निर्गुण । आत्मारामां भिन्न  
नाहीं नाही ॥२॥ मौन्य परे मिठी पश्यंतीसी नुठी । मध्यमेच्या

बेटीं खुंटे तारुं ॥३॥ सोपान वैखरी देहामाजी भारी । पूर्ण तो श्रीहरी बिंबीं बिंब ॥४॥

४७. वैकुंठ सगळें न करूं आगळें । मन ब्रह्ममेळे एक ठेलें ॥१॥  
उपमे वैकुंठ ब्रह्म हें तत्त्व बीज । सूचना अखंड सर्वाभूतीं ॥२॥ उद-  
योस्तु परिमाण ब्रह्म । चंद्र सूर्य नेम हारपलें ॥३॥ सोपान तो क्षेत्री  
जन हेंची क्षेत्र । तेथें तो विचित्र हारपला ॥४॥

४८. ज्ञानदेवीं ज्ञान नाहीं तेथें भिन्न । प्रपंचाचें भरण तेथें  
नाहीं ॥१॥ स्वरूपाची खूण होउनी सकळ । भोगी सर्वकाळ चि-  
त्सत्ता ॥२॥ आत्मा परमात्मा भेदाभेद द्वंद्व । एकतत्व अभेद जनीं  
वनीं ॥३॥ सोपान दीपन दिपीं तें जीवन । तयामाजी मन  
एक झालें ॥४॥

४९. निःकाम निश्चळ निश्चित स्वरूप । तेथें निर्विकल्प मन गेलें  
॥१॥ ध्येय गेलें ध्यान ध्याता माजी पूर्ण । आपण सनातन हो-  
उनी ठेला ॥२॥ निर्गुण निरालंब निर्विकार फळ । आपणाचि सकळ  
होउनी ठेला ॥३॥ सोपान जिह्वाळें मनाचें तें आळें । प्रब्रह्म  
सांवळें तयामाजी ॥४॥

५०. आपरूप हरी आपणाचि देव । आपणची भाव सर्व जाला  
॥१॥ सर्व हरी हरी बाह्य अभ्यंतरीं । एक चराचरीं आत्माराम  
॥२॥ सर्व काळ सम नाहीं तेथें विषम । आपणची राम सर्व ज्योती  
॥३॥ सोपान तिष्ठत रामनामीं लीन । मन तेथें मौन्य एकपणें ॥४॥

५१. हरिवीण नाहीं वेदादिकां मती । श्रुती त्या संपती जया  
रूपीं ॥१॥ हरी हाचि सर्व उपनिषद भाव । रोहिणीचि भाव जनीं  
दिसे ॥२॥ सर्वघटीं राम जीवशिव सम । सर्वरूपें ब्रह्म भरलें सदा  
॥३॥ सोपान निकट परब्रह्म सेवी । सर्व हा गोसावी विठ्ठलराज ॥४॥

## घोंगडी.

५२. घोंगडिया साठीं पंढरीये पेठीं । वैष्णवाची दाटी होती तेथें  
॥१॥ घोंगडियांचें मोल पै खरें । रामटका देई एक पुरे ॥२॥  
घोंगडिया घोंगडिया पाड दाविती । एक एक दाविती एकापुढें  
॥३॥ सोपान घोंगडी घडी केली । चरणीं राहिली निवृत्तीच्या ॥४॥

॥ श्रीविठ्ठल ॥

# श्रीमुक्ताई.

## पंढरीमाहात्म्य.

१. मुक्त जीव सदा होति पै नामपाठें । तेंचि रूप विटे देखिलें  
आम्हीं ॥१॥ पुंडलिकें विठ्ठल आणिला पंढरी । आणूनि लवकरी  
तारिलें जग ॥२॥ ऐसें पुण्य केलें एका पुंडलिकेंची । निरसली  
जनाची भ्रमभूली ॥३॥ मुक्ताई चिंतनें मुक्त पै जाली । चरणीं सम-  
रसली हरिपाठें ॥४॥

२. शून्यापरतें पाही तंव शून्य तेंही नाहीं । पाहातें पाहोनि  
ठायीं ठेवियलें ॥१॥ कैसागे माये हा तारकु दिवटा । पंढरीं वैकुंठा  
प्रगटला ॥२॥ न कळे याची गती आदि मध्य अंतीं । जेथें श्रुति  
नेति नेति प्रगटल्या ॥३॥ मुक्ताई सप्रेम विठ्ठल संभ्रम । शून्याही  
शून्य सम शेजबाज ॥४॥

३. प्रकृति निर्गुण प्रकृति सगुण । दीपें दीप पूर्ण एका तत्त्वे  
॥१॥ देखिलेंगे माये पंढरिपाटणीं । पुंडलिका आंगणीं विठ्ठलराज  
॥२॥ विज्ञानेंसी तेज सज्ञानेंसी निज । निर्गुणेंसी चोज केलें सथे  
॥३॥ मुक्ताई तारक सम्यक विठ्ठल । निवृत्तीनें चोखाळ दाखविलें ॥४॥

## नाम.

४. अलिप्त संसारीं हरिनामपाठें । जाईजे वैकुंठे मुक्तलग ॥१॥  
हरिवीण मुक्त न करि हो सर्वदा । संसारआपदा भव तोडी ॥२॥  
आशेच्य्या निराशीं अचेतना वारी । चेतविल हरी आप आपरूपें ॥३॥  
मुक्ताई जीवमुक्तची सर्वदा । अभिन्न पै भेदा भेदियेलें ॥४॥

५. आधीं तूं मुक्तचि होतासिरे प्राणिया । परि वासने पापि-  
णिया नाडिलासी ॥१॥ आधींचें आठवीं मग घेई परी । हरिनाम  
जिह्वारी मंत्रसार ॥२॥ आदि मध्य हरी ऊर्ध्व पै वैकुण्ठ । जाईल  
वासना हरि होईल प्रगट ॥३॥ एकतत्त्व धरीं हरिनाम गोड । येर  
तें काबाड विषय ओढी ॥४॥ नानामतें सांडीं वासना पापिणी ।  
एक नारायणीं चाड धरीं ॥५॥ मुक्ताई मुक्तलग सांडिली हे वासना ।  
मुक्तामुक्ती राना हरिपाठ ॥६॥

६. नाम मंत्रें हरी निजंदासां पावे । ऐकोनी यां धावे झड-  
करी ॥१॥ सुदर्शन करीं पावे लवकरी । पांडवां साहाकारी श्री-  
कृष्ण रया ॥२॥ निजानंद दावी उघड पै वैकुण्ठ । नामेंचि  
प्रगट आह्वांलागीं ॥३॥ मुक्ताई जीवन मुक्त हा संसार । हरी  
पारावार केला आम्ही ॥४॥

७. भजनभावो देहीं नित्यनाम पैठा । नामेंचि वैकुण्ठा गणिका  
गेली ॥१॥ नाममंत्र आम्हां हरीरामकृष्ण । दिननिशीं प्रश्न मुक्ति-  
मार्गु ॥२॥ नामचि तारकु तरले भवसिंधु । हरिनाम छंदु मंत्रसार  
॥३॥ मुक्ताई चितन हरिप्रेम पोटीं । नित्य नाम घोटी अमृत सदा ४

८. मुक्त पै अखंड त्यासि पै फावले । मुक्ताचि घडले हरिच्या  
पाठें ॥१॥ रामकृष्णें मुक्त जाले पै अनंत । तरले पतीत युगानयुगीं  
॥२॥ कृष्णनामें जीव झाले सदा शिव । वैकुण्ठ राणिव मुक्त सदा  
॥३॥ मुक्ताई संजीवन मुक्तमुक्ति कोडें । जालें पै निवाडें हरिरूप ॥४॥

९. मुक्तामुक्त दोन्ही नाईकतो कर्णी । हरिनामपर्वणी सदा  
काळ ॥१॥ नाहीं काळ तेथें आम्हां वेळ कैची । हरिनामछंदाची  
गोडी थोरी ॥२॥ नाना विघ्न बाधा नाईको आम्ही कदा । निरंतर  
धंदा रामकृष्ण ॥३॥ मुक्तपणें मुक्त मुक्ताई पै रत । हरिनाम स्मरत  
सर्वकाळ ॥४॥

१०. आदि मध्य ऊर्ध्व मुक्त भक्त हरी । सबाह्य अभ्यंतरीं हरि  
एकु ॥१॥ नलगती तीर्थें हरिरूपें मुक्त । अवघेंचि सूक्त जपिनिलें ॥२॥  
ज्याचेनि नामें मुक्त पै जडमूढ । तरले दगड समुद्रीं देखा ॥३॥ मुक्ताई  
हरिनामें सर्वदा पै मुक्त । नाहीं आदि अंत उरला आम्हां ॥४॥

## संत.

११. आदि अंतु हरि सर्वोघटीं पूर्ण । जाणोनि संतजन प्रेम-  
भरित ॥१॥ रामनाम चित्तें प्रेम वोसंडत । नित्यानित्य तृप्त हरि-  
भक्ती ॥२॥ शांति क्षमा दया सावध पै चित्तीं । आनंदें डुळती सन-  
कादिक ॥३॥ मुक्ताई म्हणे नाम श्रीहरीचें जोडीं । नित्यता आ-  
वडीं चरणसेवा ॥४॥

१२. परब्रह्मीं चित्त निरंतर धंदा । तथा नाहीं कदा गर्भवास  
॥१॥ उपजोनी जनीं धन्य ते योनी । चित्त नारायणीं मुक्तलग ॥२॥  
अव्यक्तीं पै व्यक्ति चित्तासि अनुभव । सर्व सर्वा देव भरला दिसे  
॥३॥ ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान उन्मनी विज्ञान । चित्त नारायण झालें त्याचें  
॥४॥ आदि अंतीं हरि सर्व त्याचा जाला । परतोनी अबोला प्रपंचेसी  
॥५॥ मुक्ताईचें चित्त निरंतर मुक्त । हरि हेंचि संचित आम्हां धरीं ॥६॥

१३. सर्वां सर्व सुख अहं तेंचि दुःख । मोहममताविष लजि-  
येलें ॥१॥ साधक बाधक करुनि विवेक । मति मार्ग तर्क शोधियेला  
॥२॥ सर्वतीर्थ हरि द्रुभाळु घेनुवा । बोळला कणवा चानकाचा ॥३॥  
सूक्ष्ममार्ग त्याचा भक्त देहीं मायेचा । आकळावयाचा सत्व धरीं ॥४॥  
वेद जंव वाणी श्रुति तुपें काहाणी । ऐको जाय कर्णी तंव परता जाय  
॥५॥ मुक्ताई सोहंभावे भरलें दिसे देवें । मूर्तामूर्त सोहंभावे हरि घोटी ६

## आपल्या स्थितीसंबंधानें जनांशीं उद्धार.

१४. पूजा पूज्य वीते पूजक पै चित्तें । घाली दंडवते भावशिळा  
॥१॥ चंपक सुमनें पूजी कातळीनें । धूप दिप मनें मानसिक ॥२॥  
भावातीत भावो वोगरी अरावो । पाहुणा पंढरीरावो हरि माझा ॥३॥  
मुक्ताई संपन्न विस्तारुनि अन्न । सेवी नारायण हरि माझा ॥४॥

१५. अविट न विटे हरिचे हे गुण । सर्व सनातन ध्यान रूपें  
॥१॥ साध्य हें साधन हरिरूपें ध्यान । रामकृष्ण कीर्तन मुक्त आझी  
॥२॥ असंगेंचि नटु नटलों पै साचे । नाहीं त्या यमाचें भय आझीं  
॥३॥ मुक्ता पूर्णता मुक्ताई साधली । साधन दिसली चांगयासी ॥४॥

### सद्गुरुप्रसादानें प्राप्त झालेल्या स्थितीचें वर्णन.

१६. व्यक्त अत्यक्तीचें रूपस मोहाचें । एकतत्त्व दीपाचें हृदयी  
नांदे ॥१॥ चांगया फावलें फावोनी घेतलें । निवृत्तीनें दिधलें आ-  
मुच्या करीं ॥२॥ आदि मध्य यासी सर्वत्र निवासी । एकरूपें निशी  
दवडितु ॥३॥ मुक्ताई पूर्णता एकरूपें चित्ता । आदि अंतु कथा  
सांडियेली ॥४॥

१७. मनें मन चोरी मनोमन धरी । कुंडली आधारीं सहस्र-  
दळीं ॥१॥ मन हें बोगरु आदि हरिहर । करी पाहुणेरु आदिरूपा  
॥२॥ साविद्या विसरु घेसील पडिभरु । गुरुकृपा विरु विरे सदा ॥३॥  
मुक्ता मुक्त चित्तें गुरुमार्ग विते । पावन त्वरिते भवीं भाव ॥४॥

१८. सर्व रूपीं निर्गुण संचलें पै सर्वदा । आकार संपदा नाहीं  
तया ॥१॥ आकारिती भक्त मायामय काम । सर्वत्र चिःसिम  
अंतरां आहे ॥२॥ वृत्तीचा उच्छेदु निवृत्ति तत्त्वता । सर्वही  
समता सांगितली ॥३॥ मुक्ताई अविट मुक्तपंथरत । जीवीं शिवीं  
अनंत तत्त्वविद ॥४॥

१९. उर्णाचिया गळां बांधिली दोरी । पाहों जाय घरीं तंव  
तंडु नाही ॥१॥ तैसें झालें बाई जंव एकतत्व नाही । दुजी जंव  
साई तंव हें अंध ॥२॥ ऐसी मी हो अंध जात होतें वायां । प्रकृति  
सावया पावली तेथें ॥३॥ मुक्ताई सावध करी निवृत्तिराज । हरि-  
प्रेमें उमज एकतत्त्वं ॥४॥

### उपदेश.

२०. सहस्रदळीं हरि आत्मा हा कुसरी । नांदे देहा भीतरीं  
अलिप्त सदा ॥१॥ रविबिंब बिंबे घटमठीं सदा । तें नातळे पै कदा  
तैसा आम्हां ॥२॥ अलिप्त श्रीहरि सेवी कां झडकरी । सेवितां  
झडकरी हरिच होआल ॥३॥ चंदनाच्या दतीं वेधल्या वनस्पती ।  
तैसी आहे संगतीं या हरिपाठें ॥४॥ मुक्ताई चिंतित चिंतामणी  
चित्तीं । इच्छिले पावती भक्त सदा ॥५॥

२१. नादाबिंदा भेटी जे वेळीं पै जाली। ऐशी एके बोली बोलती जीव ॥१॥ उगेचि मोहन धरुनि प्रपंची। त्यासी पै यमाची नगरी आहे ॥२॥ जीव जंतु जड त्यासी उपदेशी। त्यासी गर्भवासी घाली देवो ॥३॥ मुक्ताई श्रीहरी उपदेशी निवृत्ति। संसार पुढती नाही आह्मां ॥४॥

२२. देउळींचा देवो घरभरी भावो। कळसेवीण वावो जातु असे ॥१॥ जाताती वाउगे नटनाटघसोंगे। चित्तअनुरागे भजतीना ॥२॥ असोनि न दिसे उगयाचि पिसे। घेती वायां वसे सज्जनेवीण ॥३॥ रावो रंक कोहं न म्हणेचि सोहं। साकारलें ओहं न कळे तया ॥४॥ भ्रमाचेनि भूली वायाचि घरकुली। माया आड ठेली अरे रया ॥५॥ मुक्ताई परेसी दुभतें चहूंसी। सत्रावी सर्वरसीं एका देवें ॥६॥

२३. विश्रान्ति मनाची निजशांति साची। मग त्या यमाची भेटी नाही ॥१॥ अधिकारी मन मग सारी स्नान। रोकडेंचि सा धन आलें हातां ॥२॥ साधिलें साधन नित्य अनुष्ठान। चित्तीं नारायण मंत्र जपे ॥३॥ मुक्ताई प्रवीण नारायण धन। नित्य मंत्रें स्नान करी वेगीं ॥४॥

२४. मुक्तपणें सांग देवो होय देवांग। मीपणें उद्वेग नेधे रया ॥१॥ वाउगे मीपण आधिलें प्रवीण। एक नारायण तत्त्व खरें ॥२॥ मुक्ता मुक्ती दोन्ही करी कारे शिराणी। द्वैताची काहाणी नाही तुज ॥३॥ मुक्ताई अद्वैत द्वैतीं द्वैतातीत। अवघाचि अनंत दिसे देहीं ॥४॥

२५. अंतर बाह्य निकें सर्व इंद्रियांचें चोख। निर्वीं निजबीज एकतत्त्व ॥१॥ आदि नाही अनादि नाही। तें रूप पाहीं अविट बाईये २ मुक्ताई संजीवन तत्वता निर्गुण। आकार सगुण प्रपंचींचा ॥३॥

२६. नामबळें देहीं असोनियां मुक्त। शांति क्षमा चित्त हरिभजनें ॥१॥ दया धरा चित्तीं सर्वभूतीं करुणा। निरंतर वासना हरिरूपीं ॥२॥ माधव मुकुंद हरिनाम चित्तीं। सर्व पै मुक्ति नामपाठें ॥३॥ मुक्ता-ईचें धन हरिनामें उच्चार। अवघाचि संसार मुक्त केला ॥४॥

२७. करणें जंव कांहीं करूं जाये शेवट। तंव पडे आडवाट द्वैतभावें ॥१॥ राहिलें करणें नचले पै कर्म। हरिवीण देहधर्म चुक-



ताहे ॥२॥ मोक्षालागीं उपाय करितोसि नाना । तंव साधनीं परतां पडो पाहे ॥३॥ मुक्ताई करि हरिश्चरण पाठ । तेणें मोक्षमार्ग नीट सकळ साधे ॥४॥

२८. मुक्तपणें ज्ञीद बांधोनियां द्विज । नेणती ते बीज केशव हरी ॥१॥ ज्याचेनि मुक्तता सर्वही पै मुक्त । करुनियां रत न सेविती ॥२॥ वेदीं बोलियेलें ब्रह्मार्पणभावे । सदा मुक्त व्हावें अरे जना ॥३॥ मुक्ताई मुक्त हरिनाम सेवित । अवघेचि मुक्त सेवितां हरी ॥४॥

### ज्ञान.

२९. उजिवडु कोडें घेतसो निवाडें । आपुलिये चाडे जीवनकळा ॥१॥ एकरूप दिसे सर्वाघटीं भासे । एक हृषिकेशें व्यापियेलें ॥२॥ त्रिपुटीं मेदुनी सर्वत्रगामिनी । एका रूपें मोहिनी तेही सदा ॥३॥ निलता उन्मत्त अवघेचि भरित । एकतत्त्वं दावित सोहं भावें ॥४॥ मुक्ताई सांगती कैसेनि गुंफती । माया देवी समाप्ति निजतत्त्वीं ॥५॥

३०. विस्तारूनी रूप सांगितलें तत्त्वीं । कैसेनि परतत्त्वीं वोळखी जाली ॥१॥ सोहंभावें ठसा कोण ते पैठा । उभाउभी वाटा कैसा जातु ॥२॥ या नाही सज्ञान हा अवघा विज्ञान । आपरूप धन सर्वारूपीं ॥३॥ मुक्ताई मुक्तता सर्वपणें पुरता । मुक्ता मुक्ति अपैता निजबोधें ॥४॥

३१. मुक्तामुक्त कोडें पाहिलें निवाडें । ब्रह्मांडा एवढें महत्तत्त्व ॥१॥ निजतत्त्व आप अवघाचि परिपाक । एका रूपें दीपक लावियेला ॥२॥ आदि मध्य निज निर्गुण सहज । समाधि निजतेज आझां रामू ॥३॥ मुक्ताईचें धन आत्माराम गूण । देखिलें निधान हृदयघटीं ॥४॥

३२. निर्गुणाची सेज सगुणाची बाज । तेथें केशीराज पडुडले ॥१॥ कैसें याचें करणें दिवसा चांदिणें । सबळें उठणें एक तत्त्वीं ॥२॥ नाही या ममता अवघीच समता । आदि अंतु बिंबतां नलगे वेळ ॥३॥ मुक्ताई सधन सर्वत्र नारायण । जीवशिव संपूर्ण एकातत्त्वं ४

३३. दिवसा शीतळ निशियेसी बरळ । अधऊर्ध्व केवळ निज-  
बीज ॥१॥ या आदि नाहीं अनादिही नाहीं । कैचा मोहप्रवाहीं  
दिसेचिना ॥२॥ शक्तीचे संपुष्टीं मुक्ता मुक्त घट । अवघे वैकुंठ दिस-  
ताहे ॥३॥ मुक्ताई परिपाक अवघे रूप एक । देखिलें सम्यक् सोहंभावे ४

३४. जेथें जें पाहे तें तेथें आहे । उभारोनि बाहे वेद सांगे १॥  
सोमकर्ता झरा कोठील दुसरा । तत्त्वीं तत्त्व धरा निजदृष्टी ॥२॥ हेतु  
मातु आमहां अवघाचि परमात्मा । सोहंभावे सोहं आत्मा सर्वीं असे ॥३॥  
मुक्तलग खूण मुक्ताई प्रमाण । देहीं देहो सौजन्य निजतेजें ॥४॥

३५. पूर्णपणें सार अविट आचार । सारासार विचार निजतेजें ॥१॥  
निर्गुणीं आकार सर्वत्र साकार । एकरूपें विचार निजतेजें ॥२॥  
मुक्ताई चैतन्य अवघें चिद्धन । आदि अंतु खूण निवृत्तीची ॥३॥

३६. आदि मध्य अंतु न कळोनि आंतु । असे जो सततु निज-  
तत्त्वे ॥१॥ कैसेनि तत्त्वतां तत्त्व पै अनंता । एकतत्त्वे समता  
आपेंआप ॥२॥ आप जंव नाहीं पर पाहासी काई । विश्वपणें होई  
निजतत्त्वीं ॥३॥ माजि मजवटा चित्त नेत तटा । परब्रह्म वैकुंठा  
चित्तानुसारें ॥४॥ मुक्ताई सांगती मुक्तनामपंक्ति । हरिनामें शांति  
प्रपंचाची ॥५॥

३७. मुक्तलग चित्तें मुक्त पै सर्वदा । रामकृष्ण गोविंदा वाचे  
नित्य ॥१॥ हरिहरि छंदु तोडी भवकंदु । नित्य नामानंदु जपें रया  
॥२॥ सर्वत्र रूपडें भरलेंसे दृश्य । ज्ञाता ज्ञेयभास हरिमाजी ॥३॥  
मुक्ताई सधन हरीरूप चित्तीं । संसारसमाप्ति हरिच्या नामें ॥४॥

३८. चित्तासी व्यापक व्यापुनियां दुरी । तेंचि माजिघरीं नांदे  
सदा ॥१॥ दिसे मध्य सुख मुक्तलग हरी । शांति वसे घरीं सदोदित  
॥२॥ नाहीं या शेवट अवघाचि निघोट । गुरुतत्त्वे वाट चैतन्यासी  
॥३॥ मुक्ताई संपन्न मुक्त पै सेजुळे । सर्वत्र उभविले मुक्ति चोख ॥४॥

३९. प्रालब्ध संचित आचरण गोमटें । निवृत्ति तटाकें निघालों  
आम्ही ॥१॥ मुळींचा पदार्थ मुळींच पै गेला । परतोनि अबोला  
संसारासी ॥२॥ सत्यमिथ्याभाव सत्वर फळला । हृदयीं सामावला  
हरिराज ॥३॥ अव्यक्त आकार साकार हे स्फूर्ति । जीवेंशिर्वें

प्राप्ति ऐसें केलें ॥४॥ सकाम निष्काम वृत्तीचा निज फेर । वैकुंठाकार दाखविलें ॥५॥ मुक्तलग मुक्त मुक्ताईचें तट । अवधेंचि वैकुंठ निघोट रया ॥६॥

४०. शान्ति क्षमा वसे देहीं देव पैसे । वित्त समरसें मुक्त मेळु ॥१॥ निर्गुणें उपरमु देव पुरुषोत्तमु । प्रकृति संगमु चेतनेचा ॥२॥ सज्ञानी दिवटा अज्ञानी तो पैठा । निवृत्तीच्या तटा नेतु भक्ता ॥३॥ मुक्ताई दिवस अवघा हृषीकेश । केशवेंविण वास शून्य पैसे ॥४॥

### कूट.

४१. देउळाच्या कळशीं नांदे एक ऋषी । तया घातली पुशी योगेश्वरी ॥१॥ दिवसा चांदिणें रात्री पडे ऊष्ण । कैसेनि कठिण तत्त्व जालें ॥२॥ ऋषी ह्मणे चापेकळिकाळा पै कांपे । प्रकाश पिपे निघोन जाय ॥३॥ ठायींच्या ठायीं असें पहातां न दिसे । मनाच्या धारसें एक होय ॥४॥ एकट एकलें वायांचि पै गुंफलें । मुक्त पै वरिलें सहज असे ॥५॥ वैकुंठ अविट असोनि प्रकट । वायांचि अडवाट मुक्ताई ह्मणे ॥६॥

४२. मुंगी उडाली आकाशीं । तिणें गिलिलें सूर्याशीं ॥१॥ थोर नवलव जाला । वांझे पुत्र प्रसवला ॥२॥ विंचु पाताळाशीं जाय । शेष माया वंदी पाय ॥३॥ माशी व्याली चार झाली । देखोन मुक्ताई हांसली ॥४॥

॥ श्रीविठ्ठल ॥

## श्रीचांगदेवमहाराज.

**मुक्ताई व चांगदेव यांचा संवाद.**

१. स्वर्मांचा आत्मा केजता आहे । मागुता ये हें नवल काई  
॥१॥ चांगा म्हणे बाई सांग मुक्ताबाई । लटिकें साच वर्तते  
देहीं ॥२॥ मुक्ताई म्हणे चांगया भ्रमिस्त देहीं । निर्धारी  
राहीं स्वप्न कैचें ॥३॥

२. बंधन नाही बद्ध नाही । साच की लटिकें तेंही नाही ॥१॥ भेद  
नाहीं भेदसी काई । साच की लटिकें वर्तते देहीं ॥२॥ चांगा ह्याने सांग  
मुक्ताई । साच की लटिकें वर्तते देहीं ॥३॥

३. नाही सुखदुःख पापपुण्य नाही । नाही कर्मधर्म कल्पना  
नाही ॥१॥ नाही मोक्ष ना भवबंधन नाही ॥२॥ ह्याने वटेश्वरा  
ब्रह्म नाही । सहजसिद्ध बोले मुक्ताई ॥३॥

४. हेमीं हेम प्रचित पाहीं । अनुभव आलिया सांगावें तें काई  
॥१॥ सोहंकार मन न सोडी साचें । मी नाही तेथें तूं कैचें ॥२॥  
अहंतेसीं सोहं तें गूज । मुक्ताई म्हणे चांगया बूझ ॥३॥

५. मी माझें दुरित आशापाश चित्तीं । मोह ममता आंति  
अहंभावें ॥१॥ हरितसे तेज अभिमान ताठा । एकतत्त्वं वैकुंठा हरि-  
पाठें ॥२॥ नाशिवंत देह पंचतत्व मोळी । वायांवि वाहाटुळी  
उडोनि जाये ॥३॥ मुक्ताई जीवन चांगया दिधलें । निर्गुणीं  
साधिलें घर कैसें ॥४॥

६. ऐकें चांगया फळ फळासि आलें । येऊनियां नासुनी गेलें  
॥१॥ सोडीं सोडीं भवाची आंति । तेणें होय अज्ञान निवृत्ति ॥२॥  
चांगा वटेश्वरी फळला । विज्ञानफळीं परिपाका आला ॥३॥

७. गुण ना निर्गुण शब्दातीत । तेथें तूं निश्चित बाळा निज  
॥१॥ पाळणा लाविला हृदयकमळीं । मुक्ताई जवळी सादविते  
॥२॥ शांति क्षमा विदेह पै वर्णिती । नांव पै ठेविती अद्वैतासी  
॥३॥ वटेश्वरसूत चांगा अवधूत । मुक्ताई शांतवीत ज्ञानदृष्टी ॥४॥

८. गुणातीत डाहाळीं पाळणा लाविला । तेथें सुत पहुडला  
मुक्ताईचा ॥१॥ निजी निज बाळा न करीं पै आळी । अनुहात  
टाळी वाजवितें ॥२॥ निद्रा ना जागृति भोगी पै उन्मनीं । लक्ष  
ते भेदुनि निज पाटी ॥३॥ निभ्रांत आतां पाळणा विणवुनी । मन  
हें बोधोनी पवन दोरा ॥४॥ एकविससहस्र श्वास वेळोवेळां । बाळा तोही  
जोळा स्थिर करी ॥५॥ निद्रा ना जागृति निजसील काई । परियेसी  
चांगया बोले मुक्ताई ॥६॥

९. बाळक चुकलें सकुमार तान्हुलें । त्यानें पै सांडिलें माया-  
जाळ ॥१॥ जो जो जो जो पुत्रातें निजवी । अनुहात ओवी निःश-  
ब्दाची ॥२॥ मावळली दिशा वाचा पै खुंटली । माया पै मे-  
टली मुक्ताबाई ॥३॥ मुक्ताई द्वारे नांव पै ठेवीन । सुता बोला-  
वान वटेश्वरा ॥४॥

१०. आपुलिया मारुनी येई कां भेटी । मग गोल्हाटीं सांठवीन  
॥१॥ शांति धाया मेळवीन तुज । मग तूं ब्रह्म सोहंकारी ॥२॥  
सोहं सोहं सोहं हाचि धरीं छंदु । सुखें निद्रा करीं अद्वैतीरे ॥३॥  
तेथें जाग पां जाग नीज पां नीज । मग तुज चेवो केचा ॥४॥ तेथें  
ओळखी नाहीं विसर नाहीं । विदानंदी पाहीं रूप तुझें ॥५॥ द्वैता-  
द्वैत भासले पाई । वटेश्वरसुता बोले मुक्ताई ॥६॥

११. अविनाश पाळणा अव्यक्तें विणिला । तेथें पहुडला यो-  
गिराज ॥१॥ जो जो जो जो म्हणतसे माया । साकारातीत निजरे  
चांगया ॥२॥ सोहं सोहं षट्चर्की न्यासे । तुज परिये देतां मीच  
न दिसे ॥३॥ ऐसी निद्रा तुज लागोरे पुत्रा । मुक्ताई खेचरा उप-  
देशी मंत्रा ॥४॥

१२. ब्रह्मांड गोळकीं पवनाच्या पालखीं । अवधूत कवतुकीं  
पहुडलासे ॥१॥ बोलवी चांगया मुक्ताई माता । ब्रह्मविद्या परीये

सुख देतां ॥२॥ डोळा लाउनी निजीं निजला निवांत । स्वप्नीं वटेश्वर देखिला निवांत ॥३॥

१३. रूप ना छाया त्रिगुणरहित । ज्योतिस्वरूप हें पां निल्या ॥१॥ जाणें येणें नाहीं ते निर्गुण पाही । चैतन्य होई शुद्धबुद्ध ॥२॥ मुक्ताई म्हणे चांगया वटेश्वरा । निरुता पाहें स्वयें साकारा ॥३॥

१४. चांगा जन्मला माध्यान्ह काळीं । मायबापें दोन्ही नाहींशीं जालीं ॥१॥ मुळींच चांगा नाहींसा जाला । मुक्ताई ह्याने चांगया भला-भला ॥२॥ वटेश्वर चांगा मुळीं लागला । पोसणा घेतला मुक्ताईनें ३

१५. सुखाचे शेवटीं दुःख आलें भेटी । भेटलियासाठीं तेंही नुरे ॥१॥ सुख तें कवण दुःख तें कवण । दोहीं अज्ञान करीं पारे ॥२॥ मुक्ताई ह्याने चांगया चेई । स्वयंभू चेइला वटेश्वरीं ॥३॥

१६. जेथें एक दुजें नाहीं । प्रपंचाची काहाणी तेथें कांहीं ॥१॥ तेथें कांहींच नाहीं तेथें कांहींच नाहीं । सोय धरीं आपुलीरे ॥२॥ वटेश्वरसुतातें बोले मुक्ताई । सोहंभावें अखंडित राहीं ॥३॥

१७. राउळींचे कर चुकले जाण । गिवसिताती साहीजणें वेळो-वेळीं ॥१॥ करीं कर धरियला मुष्टीं । करें समाविलें आपुल्या दृष्टीं ॥२॥ मुक्ताई करें लेईलें अंजन । चांगया निधान उपदेशिलें ॥३॥

१८. टेंकावरी टेंक त्यावरी टेकुली । तेथें एक बाळी विस्मो करी ॥१॥ तिचें नांव काय त्याचें नांव काय । विचारोनि पाहे मनामाजी ॥२॥ डोळियांतील वाहुली जालिसे गरुवारु । तिशीं सुईण मेळवा अरुवारु ॥३॥ सुईचें आणीवर रचिलें पाठार । मुक्ताई म्हणे चांगया सांग याचा विचार ॥४॥

१९. आकाशाचा शेंडा घार रांधी मांडा । काउळा वाढी कांदा कुळाळ भोजन करी ॥१॥ दिहा पडे चांदणें रात्रीं पडे ऊष्ण । चोर घरटी घाली तराळ घाली खाण ॥२॥ सासुनें खादलें उंडे सुन तरले । लेक्री लासिली जांवाई गडबडा लोळे ॥३॥ धमकत घुसळण घातलें पारी । वटेश्वरसुता ह्याने मुक्ताई अवधारी ॥४॥

२०. दृश्य आणि द्रष्टा हे पैलीकडे । बाहिजु पाहतां आत्मज्ञान खडे ॥१॥ इकडे तिकडे माया हे सांडे । न देखती तरी पैलही मूडे ॥२॥ मुक्ताई म्हणे चांगया भला । जें दाविलें तें आपण भला ॥३॥

२१. वेदश्रुती ठक पडियेली वाचा । तेथें कवणपाड तुझिया बोलाचा ॥१॥ कांहीं बोलसी तरी अबोलणें बोल । बोलणें बोलसी तरी तितुकें खोल ॥२॥ अनिर्वाच्य ब्रह्म न वर्णवे वाणी । बोलों म्हणती ते न लजती मनीं ॥३॥ बोलणें अबोलणें वटेश्वरीं गूज । मुक्ताई म्हणे चांगया वृझ ॥४॥

२२. बुधिचेनि बोले नाहीं मविले । सेखि पाहे तंव कांहीं ना जाले ॥१॥ बुद्धि बुडाली वासना खुंटली । तैसी परी जाली काय सांगों ॥२॥ मुक्ताई म्हणे चांगया नवल वितलें । असतां मीं माझें हारपलें ॥३॥

२३. अहंकार अविद्या हेंचि पै घोंगडी । पांगुरता गोडी नाहीं मज ॥१॥ घोंगडें नेलें नारायणा । अछिप होतो बोल कोणा ॥२॥ आशा तृष्णा दोघी बहिणी । लोळती धरणीं घोंगडीया ॥३॥ हिंसा निंदा चिंता या तिघी जणी । घोंगडीया आटणी होतसे ॥४॥ घोंगडे माझें फाडलें पोरी । काम क्रोध दोघीं सहोदरी ॥५॥ मुक्ताई म्हणे घोंगडें सांडीं । वटेश्वरीं मांडीं टाण आतां ॥६॥

२४. मुक्त होतासि तो कां बद्ध झालासी । आपल्या बंधनें आपण बांधलासी ॥१॥ सांडीं बंधन सोय धरीं गव्हारा । जाई मूळ-स्थाना आपुलिया ॥२॥ तेथींच्या तेथें राहीं परियेसी । चांगया बोले मुक्ताईशी ॥३॥

### ज्ञानोपदेश.

२५. भावें भक्ति करुनि वैराग्य जोडसी । तरी तूं पावसी ब्रह्म सुखा ॥१॥ ज्ञानतत्त्वीं करीं करीं हा विचार । निर्गुणीं आकार निरामय ॥२॥ चांगया सोय धरी ज्ञान वटेश्वरीं । मुक्ताई जिव्हारीं बोध करी ॥३॥

२६. सोहं तें होतें कोहं जालें । निज विसरलें काय सांगों ॥१॥ मार्ग चुकला विसर पडला । वरपडा जाला विषय चोरा ॥२॥ वटेश्वर चांग्या ज्ञानदीपें उजळला । सोहं शब्दीं लावियला बाईयांनो ॥३॥

२७. ऐलाड हुडाचे पैलाड हुडाचे । जागवा जागवा हरीचे ॥१॥  
भलेरे भलेरे दास गोपाळाचे । भक्तिबोधे बोधले साचे ॥२॥ चांगदेव  
ह्मणे वटेश्वराचे ॥३॥

२८. अवघी डोळां पाहूं गेलिये । तंव अवघा अवघेचि जालिये  
॥१॥ काय सांगों गे माय अवघाचि आहे । अवघेनसी पाहे वटे-  
श्वरीं ॥२॥ अवघेपणाची मज पडिलिसे भ्रांती । अवघाचि मी  
संतीं सांडवलों ॥३॥ वटेश्वर चांगा अवघाचि आहे । अवघेनसी  
पाहे वटेश्वरीं ॥४॥

२९. आकार पुजितां निराकार जालें । शून्यां बुडालें बाईयांनो  
॥१॥ शून्याचा अंकूर शून्य फळलें । व्योमाकार जालें मन तेथें ॥२॥  
तेथें फळ ना डाळ जाति ना कुळ । वटेश्वर चांगा जाला निर्मूळ ॥३॥

३०. प्रकृतीचें पूजन प्रकृतीच्या ठायीं । असतां तोही परि चो-  
जवेना ॥१॥ जळामाजी भानु बिंबला दिसे । तैसा देहीं दिसे पर-  
मात्मा ॥२॥ पुष्पामाजी परिमळ राहिला निश्चळ । तैसा तो अकळ  
लक्षा नये ॥३॥ हें बोलणें सिद्धांतीचें शेवटीं । चांगया वेदांतीं  
कथन केलें ॥४॥

३१. आनंदवनीं अतार होता । झुरकर उडाला गेला केउता १  
नाम नाहीं रूप नाहीं । पाहों गेलों तों कांहींच नाहीं ॥२॥ ऋषि  
राहिला शब्द निमाला । वटेश्वर चांगा विस्मित झाला ॥३॥

३२. पतिव्रते पुंश्चलि सांगात जाला । दोहींतें भेटला एक देखा ॥१॥  
दोहींचा गुण एक जाला । निर्गुण दादुला सोहंकार ॥२॥ आपुला  
सांडिला परावा मांडिला । घराचार नासला काय सांगों ॥३॥ वटे-  
श्वरीं व्यभिचार जाला । परपुरुष भुंजला शून्यें तेथें ॥४॥

३३. पतिव्रता नारी व्यभिचार केला । परपुरुष पूजिला बाईयांनो  
॥१॥ पतिव्रता नारी ऐसें म्हणावें । नांव पै ठेवावें अव्यक्तासी ॥२॥  
चांगा द्वैत होता तो अद्वैत जाला । सोहं शब्दां राहिला वटेश्वरीं ॥३॥

३४. एकवसि सहस्र श्वास ते उच्छ्वासी । तो योगियां अभ्या-  
सी स्थिर स्थिर ॥ १ ॥ गमना गमन नाहीं संसार पै नाहीं । वटे-



श्वरीं सोयी सांगितली ॥२॥ वटेश्वर जगीं जिव्हाळा । सोहं शब्दीं राहिला वटेश्वरीं ॥३॥

३५. निरंजन वनीं केशव फुलला । डोंगर शोभला ब्रह्मगिरीं ॥१॥ तेथें सुमन झाडीन अनुहातें । शिष्ट अनुभवुनि बुद्धि तोचि जाला ॥२॥ चांगा वटेश्वरीं केशव फुलला । भ्रमर जाला रस घ्यावया ॥३॥

३६. सहज समार्थी बैसला योगी । सुषुन्मामार्गी निरोधोनियां ॥१॥ गोव्हाटमंडळ भेदेनियां जाये । नाहीं तें पाहे डोळेभरीं ॥२॥ चांगा वटेश्वर सोहं जाला । अवघाचि गिळीयेला बाईयेवो ॥३॥

३७. सोहं न बुद्धि पै वेगळें । अहं सांठवलें बाईयांनो ॥१॥ अहं मथितां सोहं आहे । अविद्यामायें व्यापियेलें ॥२॥ अहंकार सांडी बोध पै जाला । चांगया मोहिला चांगदेवें ॥३॥

३८. दीपकळिका शोबितां कांहींच नाहीं । मावळला गेला कवणे ठायीं ॥१॥ दृष्टी तत्त्वसार शोधणें काई । भीतरां पाहतां बाहिजु नाहीं ॥२॥ सेखिं जे सरले सरोनि जे उरले । चांगया दिधलें चोरोनियां ॥३॥

३९. वळे ना वरुशे नईं पूर आला । कोराडिये नईं जन बुडाला ॥१॥ बुडतो काय बोंब न होय । थडियेचा पाहे कवतुक ॥२॥ बुडाला बुडाला ऐसें जन लोक म्हणती । सेखीं उडी कोणी न घालिती ॥३॥ मुक्ताई सांगडी वटेश्वर तारुं । चांगा पैलपारु उतरिला ॥४॥

४०. सत्रावी दोहतां कांहींच नाहीं । दोहन तें पाही ब्रह्म-स्थानीं ॥१॥ दो स्तनीं पान्हाईली तिसरेनी दोहिली । दोहन ते उरली विश्वभरा ॥२॥ चांगा वटेश्वर विश्वभर जाला । प्रेमें तो लाधला क्षीर देखा ॥३॥

४१. डोळे पै दोंदिल जाले माझे । आपुलें सहजें रूप देखे ॥१॥ मुखाची माऊली भेटावया आली । स्तनपान जाली याचकासी ॥२॥ माझे सुख सुखेंचि भोगावें । डोळया पाडावें डोळेवीण ॥३॥ वटेश्वर चांगा शून्यां बुडाला । डोळसु जाला परब्रह्मीं ॥४॥

४२. पोहों गेलें तंव मी माझी हारपलें । ठकाचि ठेलें काय सांगों ॥१॥ मन ब्रह्मी वेडावलें सोहं शब्दीं हारपलें । इद्रियांसहित बुडालें

काय सांगों ॥२॥ पारुषली मति अतिज्ञान ज्योति । वटेश्वरी निवृत्ति  
चांगा म्हणे ॥३॥

४३. मोहन दुर्बुद्धि पै वेगळें । अहं सांठवलें बाईयेवो ॥१॥  
अहं मथिता सोहं आहे । अविद्यामाये व्यापियेलें ॥२॥ अहंकार  
सांडी बोध झाला । चांगा मोहिला चांगदेवी ॥३॥

४४. यंत्राची युक्ती शब्द प्रकाशे । बोल बोले तंव डोळा न  
दिसे ॥१॥ रुणझुण रुणझुण कीनरी वाजे । येणेंचि आनंदें त्रिभुवन गाजे  
॥२॥ चांगा वटेश्वर नाहीं निमाला । ब्रह्म पाहतां ब्रह्मचि जाला ॥३॥

४५. गुणातीत पाहतां एक । एक पाहतां नाहीं द्वैत ॥१॥ सांडी  
सांडी द्वैतभावो । वटेश्वरी ध्याये देवो रया ॥२॥ चांगा वटेश्वरी  
निजभावो । येर सांडुनी सकळिक वावो ॥३॥

४६. गुण नाहीं तेथें निर्गुण । गुणातीत शुद्ध चैतन्य ॥१॥ गुण-  
संबंध भाविसी काई । गुणातीत निर्गुण ध्याई ॥२॥ चांगा वटेश्वरी  
निर्गुण । भक्तिभावे झाला सगुण ॥३॥

४७. अरे क्षीरापरिस नवनीत आगळें । क्षीर सांडवलें येर तूप  
भावो ॥१॥ तेथें क्षीरना तूप स्वयंभ नवतीत । ब्रह्म सदोदित  
मालावलें ॥२॥ वटेश्वर चांगा तुपीं पै गोठला । पोट फि-  
टला भ्रांतियेचा ॥३॥

४८. साकार पूजितां निराकार जालें । शुन्यां बुडालें बाईयेवो ॥१॥  
शून्याच्या आकारी शून्यचि फळलें । व्योमाकारें मन तैसेंचि जालें ॥२॥  
तेथें फूल ना फळ जाति ना कूळ । वटेश्वरी चांगा जाला निर्मळ ॥३॥

४९. अवघिया मुकलों अवघें विसरलों । अवघाचि जालों व-  
टेश्वर ॥१॥ अवघेपणाची पडियेली भ्रांती । अवघें मी संतीं  
सांडविलें ॥२॥ वटेश्वर चांगा संत पै जाला । अवघ्यासी  
बुडाला परब्रह्मी ॥३॥

५०. मही अंबु तेज मारुत । गगन सामावे ज्ञानपरी ज्ञानी ॥१॥  
परी मी असें तें वेगळें अद्वैता परतें । श्रुती म्हणती ज्यातें नेती नेती  
॥२॥ स्थूल सूक्ष्मापरतें कारणा वरतें । त्याहुनी परतें परात्पर ॥३॥  
मन बुद्धि चित्त इंद्रियेसी अहंकार । सामावे आकार निराकारी ॥४॥

पदपिंडा रूपरूपातीत सहज । अव्यक्त परि बीज ह्मणती त्यातें ॥५॥ शि-  
वगोत्रीचांगा म्हणे आवाच्य नित्य । तें वटेश्वरीं सत्य सांगितलें ॥६॥

५१. तुझा तू चुकलासी गिवसुनि घेई । सांडीं देहवासना  
नाहीं तें घेई ॥१॥ सोहं सोहं हा घेई विचार । हें जाणतो वटेश्वर  
॥२॥ शब्दातीत जाणोनि निरुतें । चांगया वटेश्वरीं जन्माभरितें ॥३॥

५२. भ्रमराचें मरण कमळणीपुष्पीं । तैसें योगियास विषय-  
सुख ॥१॥ आवडी वालभा डोळ्यां देख । तैसें पाहे सुख ज्ञानदर्ष्टीं  
॥२॥ जोडिलें सुख नवजाये । तैसा चांगा पाहे वटेश्वरीं ॥३॥

५३. मनसंकल्प शुद्ध पै नव्हे । येन्हीवी सदादित आहे चिदा-  
नर्दां ॥१॥ मनातें बुडवोनी इंद्रियातें दवडुनी । मी हें सोडुनी सोहं  
धरी २ चांगा वटेश्वरी सोहं झाला । अवघाचि बुडाला ज्ञानडोही ३

५४. देवी देवो जाला भावासी अबोला । निमोनि उरला आप-  
परें ॥१॥ आधीं आप पाही मग पडे वाही । प्रपंचें डोहीं बुडों नको  
॥२॥ जंव नाहीं कृपा गुरु फळीं बापा । तंव कैसेनी दीपा पाव-  
शील ॥३॥ मुक्ताई चांगया तत्त्वं तत्त्व लया । हरिभावी माया  
हारपली ॥४॥

५५. मुक्त हांतासि तो बंध पावसी । आपल्या दोरीं आपण  
बांधिलासी ॥१॥ सोय धरीं मूळ स्थान न सोडीं । बंधन तोडीं  
आलियारे ॥२॥ चांगा वटेश्वरीं विनवितो दातारा । वायांची  
समारा आणिले ॥३॥

५६. मोळी विकुनी खीर वोखटी । आंबिल गोमटी बैसालिया ॥१॥  
कऱ्हे बारा गांव येरझारा करी । शेखीं पोट भरी कांव्यावरी ॥२॥  
बुडीं फळ लाभे तरी शेंडिया कां धावावें । वायां कां भोंवतें भोंवे  
चांगा म्हणे ॥३॥

५७. रूप नाहीं तेथें नांव नाहीं । गुण नाहीं तेथें निर्गुण नाहीं  
॥१॥ रूप नाहीं तेथें मन सांगावया गेलें । आपणचि बुडालें अरुपीरे  
॥२॥ चांगा वटेश्वरीं रूप ना गुण । सहज निर्गुण बाईयांनो ॥३॥

५८. आकार नाहीं मा भाविसी काई । देहीं देवरूप होजनि

राहीं ॥१॥ आकार नाही आकार नाही । शून्य बोध पाहीं शून्या-  
शून्यां ॥२॥ व्योमी व्योम हारपलें जैसे । चांगा वटेश्वरा देखतां तैसे ३

५९. आकाशीचे फळ फळासी आलें । वटेश्वर ब्रह्म तैसें देखिलें  
॥१॥ फुल नाही तेथें फळ नाही । तत्त्वमसी बोध उमजोनी पाहीं ॥२॥  
चांगा ह्मणे वटेश्वर आपणापें ध्याई । मग निजलिंग तूंचि होई ॥३॥

६०. कर्म धर्म जाति नाही भेदु । बायां माया बहू वाढवसी ॥१॥  
सांडिं अभिमान सांडिं अभिमान । चिदानंदीं लीन होई पारे ॥२॥  
जरी सांडिशील भ्रमु होशील लीनु । तरी चांगा ह्मणे तनु वटेश्वरीं ॥३॥

६१. देह नाही तेथें प्रपंच काई । आन ठायीं ब्रम्ह सांगसी  
काई ॥१॥ माझे मी नाही माझे मी नाही । अहंकार डोहीं  
बुडालासी ॥२॥ चांगा म्हणे मन भुललें पायीं । वटेश्वर न दे-  
खतां गिवसिसी काई ॥३॥

६२. व्योम अत्र दोन्ही भासलें आप । तैसें विश्व ब्रह्म व्यालें  
तद्रूप ॥१॥ तेथें अत्र ना छया विश्व ना माया । एकलें ब्रह्म सदो-  
दित ॥२॥ वटेश्वर चांगा रूप ना गुण । सहज निर्गुण बाईयांनो ॥३॥

६३. आहे तें सांडीं नाही तें सांडीं । सेखां उरे तेंचि तूं मांडीं  
॥१॥ सांडी तें सांडी मांडीतें मांडी । सांडणें मांडणें दोन्ही सांडी  
॥२॥ चांगा ह्मणे मुक्ताईची आण । सांगितली खूण वटेश्वरीं ॥३॥

६४. आरे ते ते ते ते ते ते ते ते । चहुंहुनी परतें तें ॥१॥ ते ते  
काई ते ते पाही । ते ठायीं राही नाही होउनियां ॥२॥ नव्हे तें  
काय कैसें पै जालें । चांगया वटेश्वरीं अनुभवे पाहिलें ॥३॥

### कूट.

६५. क्रोधाची आगटी बांधोनियां पोटी । सासुरिया पाठीं ला-  
गतसे ॥१॥ पाहावो इचें केवढें ढाल । आल्यासर्वें करीतसे बोल  
॥२॥ लाज सांडोनि निःशंक झाली । पांचाही बांधिली पाठीवरी  
॥३॥ चांगा म्हणे जीर्वांचें गुज । वटेश्वरीं मज सांगितलें ॥४॥

६६. मृगजळावरी मुंगियाच्या हारी । दुरूनी नारी दावितसे  
॥१॥ मुंगी लाठी मुंगी लाठी । वैकुंठीच्या खुणा सांगतसे गोष्टी ॥२॥  
मुंगियाच्या गळां तुळशिचा लोहडणा । चांगा वटेश्वर सांगतो खुणा ३

६७. सासूचे आधीं सून जन्मली । सून मारून सासू नोव  
झाली ॥१॥ आचौजीं चोजवितलें । तें स्वर्गीं जाणवलें भई ॥२॥  
पुत्र पितयाचा व्रतबंध करी । वांझ सासु कन्यादान दे नोवरी ॥३॥  
सिद्धांतीचें वर्म अनुभवीं जाणे । वटेश्वर चांगा बोलिला खुणे ॥४॥

६८. नोवरीचे हातीं चित्रीव काठी । नोवरी लागे संन्याशापाट  
॥१॥ नारायण ह्याणा नारायण म्हणा । नारायण म्हणा वो नोवरीवें  
॥२॥ विश्वरूप नोवरी संन्याशा रातली । त्या आम्हां भली सोयरीव  
जाली ॥३॥ दिगंबर नोवरा क्षपणिक वऱ्हाडी । वटेश्वर चांगा  
वाहतो लुगडीं ॥४॥

६९. नोवरीचे पोटीं नोवरा जन्मला । सोहळा जाला काय सांगो  
॥१॥ नोवऱ्यानें नोवरी देखिलिचि नाहीं । सोहळा होतो सांगों काई  
॥२॥ तो नोवरा नातुडे कोणा । मुक्ताई चांगया सांगतसे खुणा ॥३॥

७०. कुडी हे नोवरी आत्मा हा नोवरा । दोघें पर्णू जाती निरं-  
तरा ॥१॥ पांचही प्राण सर्वही वऱ्हाडी । आशा तृष्णा दोन्ही देश-  
घडी ॥२॥ शांति निवृत्ति दोघी सुवासिनी । भक्ति करवली सखी  
बहिणी ॥३॥ वटेश्वर चांगा वरधवा । तुम्हीं नेऊनि मध्यें बैसवा ४

७१. आत्मा हा नोवरा कुडी हे नोवरी । लिबलेण करीं वोह-  
रासी ॥१॥ सोहळा जाला नोवरा गांवा गेला । वेगीं आइती करा  
नोवरी बोलावा ॥२॥ न्हाणिली धुणिली गजस्कंधीं मिरवली । बोळ-  
वीन गेली चौघेंजणें ॥३॥ ज्याची नोवरी त्या हातीं लाविली ।  
चांगा म्हणे आतां निश्चित झाली ॥४॥

७२. नोवरीच्या गळां तुळशीच्या माळा । वऱ्हाडी सकळां तुम्हीं  
व्हावें ॥१॥ मांडाल आपुला घराचार । नोवरी साचार पर्णिलिये ॥२॥  
वरमायेचे चीर वोहमाय नेसली । त्या आझां भली सोयरीक झाली  
॥३॥ वटेश्वर चांगा नोवरीचे पाठी । सनकादिक गोष्टी करिताती ॥४॥

७३. वऱ्हाडी आले संसारनगरा । चांगा नोवरा केळवला ॥१॥  
हातीं कांकण उभा वटेश्वरीं । शांति हे नोवरी पर्णावया ॥२॥ पर्णिली  
शांति बैसली पाटीं । मुक्ताई करवली हळदुली वाटी ॥३॥

७४. आकाश कवाळिलें मुंगीनें बाही । तेथें एक नवल वितलें  
पाहीं ॥१॥ नवल जालें नवल जालें । विश्व व्यापिलें मुकुटानें ॥२॥  
वटेश्वरी चांगा सूक्ष्म स्थूळ । जाति ना कूळ बाईयांनो ॥३॥

### अंबुला.

७५. अंबुला विकावया हटासि नेला । मोल जालें तंव पळुनी गेला  
॥१॥ अंबुला पळे मी त्याचे पाठी । लोक कवतुक पहाती दिठी  
॥२॥ सांदी बिदी ठेविली राखणे । षट्दर्शनं लाविली भांडणें ॥३॥  
पळतां अंबुला पदरीं धरिला । चांगाया स्वामी वटेश्वरी भेटला ॥४॥

७६. अंबुल्यासवें सुतली गोरी । पाहे तंव अंबुला नेला  
चोरी ॥१॥ अंबुला तुम्हीं विसंबा झणें । अंबुलीयावीण जेवीत सुणे  
॥२॥ चांगा म्हणे जागा जागारे भाई । देहा खन पडिलें भाई ॥३॥

### घोंगडी.

७७. अवघी घोंगडी नेली हाटा । दावी चोहटा पंढरीरावो ॥१॥  
घोंगडें खांदीं छपावया जाय । मागुता चांगा नये तोगे माय ॥२॥  
छपितां घोंगडें देखिलें बरें । टाकिलें उदारे पांडुरंगें ॥३॥ घोंगडिया  
तेणें घातली मिठी । संसारा तुटी म्हणे चांगा ॥४॥

॥ श्री ॥

## श्रीमत्जगद्गुरु संतपंचक माहात्म्य.

उभारिला ध्वज तिहीं लोकांवरी । ऐशी चराचरीं कीर्ति  
ज्याची ॥ १ ॥ ते हे निवृत्तिनाथ ज्ञानेश्वर सोपान । मुक्ता-  
बाई ज्ञान दीसि कळा ॥ २ ॥ धरुनी सगुण रूपें केली क्रीडा ।  
बोलविला रेडा निगमवाक्यें ॥ ३ ॥ वरी बैसवुनी चालविली  
भिंती । चांगदेवाप्रती भेटी दिली ॥ ४ ॥ मग वास केला  
अळंकपुरासी । पिंपळ द्वाराशीं कनकाचा ॥ ५ ॥ निळा  
म्हणे ज्यांच्या नामें करितां घोष । नातळती दोष कळिकाळाचे ६

आरती.

जयदेव जयदेव जय ज्ञानसिंधु । नामस्मरणें तुमच्या तु-  
टती भवबंधु ॥ १ ॥ होतां कृपा तुमची पशु बोले वेद । नि-  
जिव चाले भिंती महिमा अगाध ॥ भगवद्गीता टीका ज्ञा-  
नेश्वरी शुद्ध । करुनि भाविक लोकां केला निजबोध ॥ १ ॥  
चवदाशें वर्षांचे तसी रहिवाशी । येउनि चांगदेव लागलें  
चरणासी ॥ करुनि कृपा देवें अनुग्राहिलें त्यासी । देउनि  
आत्मज्ञान केलें सहवासी ॥ २ ॥ समाधि समयीं सकल संत  
समुदाय । घेउनि सुरवर आले श्रीपंढरीराव ॥ द्वारी अजान-  
वृक्ष सुवर्ण-पिंपळ समाव । जाणुनि महिमा निळा मागे चर-  
णांतळीं ठाव ॥ ३ ॥

---

# श्रीनिवृत्तिनाथमहाराज

यांच्या

## अभंगांचा वर्णानुक्रम.

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
अ.		आदीची अनादि	५५	एकेविण प्राह्म	३६३
अकर्ता पै कर्ता	७	आयरूपसार	७९	क.	
अखंड जपतु	२५३	आनंद सर्वाचा	२३५	कमळाच्या स्कंधी	३०२
अचेत आत्मा	२७७	आपपर शून्य	३११	कक्षणाकळोळणी	३७३
अजन्मा जन्मला	१०२	आपुलेनि हातें	२४३	कल्पना काजळी	३१७
अद्वैत अमरकंदु	७४	आमुचा आचार	१५६	कल्पना कोंडुनि	१७९
अंधारिये राती	११७	आम्हां जप राम	१३८	कल्पना मासोळी	३१४
अनंत ब्रह्माई	१६८	माझां हेंचि थोर	१३९	कल्पितें कल्पिलें	१८१
अनंत रचना	७७	आम्ही किरण तूं	१९३	कळिकेसी ज्योति	३६९
अनंतरूप देव	१२७	आम्ही चकोर	१९२	कामना कामीकु	२६४
अनंत सृष्टि घटा	९४	आम्ही बोध	१९४	काया हे ब्रह्मांड	३५८
अनुभवाच्यागांवीं	१९५	आशा पिपाशा	२५०	कारण परियेस	८०
अपशब्द कानीं	३१०	उ.		काला तंव	२४०
अरूप बागडे	५१	उघडूनियां दृष्टी	२३७	कांसवीचीं पिलीं	१४३
अवीट अमोला	२१२	उघडें स्वरूप	२२६	काळवेषें दुरी	२३२
अव्यक्त आकार	९०	उन्मनी अवस्था	३४५	केवल्य देही	३२४
अव्यक्ताचे घरीं	३६२	उपजे तें मरे	३	ख.	
अष्टांग साधनें	१२१	उपरति मनाचीं	२९०	खुटलें वेदांत	२६
आ.		उफराटी माळ	१०५	खुटलें साधन	९७
आकार निढळीं	३६७	ए.		खुटिनलें मन	१७१
आकारी दिसे	३४२	एक तत्व सांगति	१६१	ग.	
आगम निगम	३१६	एक तत्व हरि	२८८	गगनग्रास घोटी	१२५
आगमा निगमा	११५	एकतत्व हरि	३७०	गगनग्रास घोटी	११४
आदिनाथ उमा	१३५	एक देव आहे	१६२	गगन घोटीत	७१
आदि मध्य अंतीं	१९०	एकरूपें दिसे	३४४	गगनवाड दृष्टी	१६६
आदि मध्य बावो	३३	एकेविण तत्व	३६४	गगनाचिये सोपे	४१
आदिरूप सममूळ	२५	एकेविण दुजे	२६१	गगनीं अभ चाळे	३३०



अर्थ.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
गगनी उन्मनी	४२	जेधुनियां परा	१०९	देहाच्या देउळीं	१८५
गगनीचा ईश	३३२	जेथे न रिघे ठाव	१२८	देही देव आहे	३०६
गगनीचा गगनी	७२	जेथे नाही मोल	१३०	देवितां अच्युता	३२२
गगनीचा घन	३६१	जेथे नाही वेदु	१२०	देताचा दुकाळ	१८९
गगनीची तारा	२७५	जेथे पाहे तेथे	३७४	देताचिये प्रभे	१६४
गगनी वोळले	४३	जेथे रूप रेखा ना	३४	देताची वाढी	२७६
गयनि गहिवर	३०३	ज्या कारणे	१३१	ध.	
गोकुळी वैकुंठ	५८	ज्याचेनि सुखे	३६०	धन्य हा सेचर	३०१
गोत वित्त चित्त	८२	ज्याचे मुखी	२५१	धीराचे पै धीर	६३
गोत वित्त धन	८६	ज्याचेनि स्मरणे	३९	ध्यान धरा हरीं	२७९
गोपाळ संवगडे	२३८	ज्या नाम अनंत	२९	ध्यान ना उन्मनी	१९७
गोंविले चरणीं	३५३	ज्या रूपाकारणे	१२४	ध्यानाची धारणा	१२२
ग्रासुनि भान मान	१५	ज्या रूपा कारणे	१०४	ध्येय ध्याता	३४७
च.		त.		ध्येय ध्याय मनीं	२३१
चतुरानन घन	१२३	तारक प्रसिद्ध	११३	न.	
चराचरी हरी	१४०	तिमिर पडले	३२६	न जाणति कळा	२४५
चातकाचें ध्यान	१७५	तुटले पडळ	१५४	न देखों सादृश्य	१००
चांगया लाधले	२४४	तेथे नाही मोल	२१	नलगती धने	२६६
चित्तितां साधक	१३३	तंत आणि वितंत	३५२	नलगे मंत्रसार	२५६
चेतवि चेतवि	१४८	तंव आनंदला	२३९	न साधे तें योगी	१०७
चंदनाचें झाड	१८७	त्रिभंगीं त्रिभंग	३८	न साहात दुजे-	११७
छ.		त्रैलोक्य पावन	१७७	न साहे दुजेपण	६१
छेदिला समूळ	२११	द.		नसे तो ब्रह्मांडी	१९
छेदिला हा वृक्ष	१५१	दिननिशी नाही	१६३	नव्हे हें पोखणे	१४४
ज.		दिसे बरी बरी	३२७	नाम नाही वाचे	२५४
जनांसी तारक	२२७	दीपाची कळिका	३३८	नाममंत्रसार नित्य	२८१
जनीं जनार्दन	२४७	दुजियाची निंदा	३०९	नाम मुखीं सदा	२४९
जपतां कुंठिणी	२८९	दुजेपणा मिठी	५०	नामरूपीं सोय	१८०
जयामाजी दीक्षा	७५	दुमिलें द्विज-	११८	नामाचेनि बळें	२५५
जाणिवेचेनि पैसे	३४०	देव मुगुटमणी	६५	नामाचेनि स्मरणे	२५८
जाणोनि नेणते	८४	देवेंविण ठावो	३३३	नामामृत पिक	२८५
जेथ रूप रेखा	८१	देहाची दिवटी	३५४	नामीरूपीं गोडी	१६
जेथुनि उद्गार	१	देहाच्या दीपकीं	३०४	नाहीं काळ वेळ	२०१

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
नाहीं छाया माया	२२	नेणती माहिमा	१७	प्रल्हाद परीक्षिती	२७१
नाहीं जनीं विजनीं	१८२	नेणें पैं द्वैत	१६६	प्रवृत्ति निवृत्ति	२८३
नाहीं त्या आचार	१०१	प.		प्राकृत संस्कृत	१४६
नाहीं दिन मान	३६५	परनिंदा झणीं	२६२	प्राणिया उद्धार	२३०
नाहीं यासि गोत	२३३	परंपरा भक्त	३४३	प्रारब्ध संचित	२२४
नाहीं हा आकार	६२	परम समाधान	१५२	गृथ्वी हे श्रीराम	१४५
निकट वेल्हाळ	९८	परापवाद कार्नी	२६१	ब.	
निगम भागम	३२	परासि परते	३०८	बिंबीं बिंब एक	५६
निगम नियम	२०९	परिपूर्ण ब्रह्म	३५९	बुद्धि बोध नाहीं	१६९
निजतेज बीज	१६५	परोसि परता न	१०३	ब्रह्मांड उतरडी	६८
निज लक्षाचें	१२६	परोसि परता	१२	ब्रह्मांड करी हरी	५४
नित्य नाम वाचे	२५२	पहातां साधन	२१८	ब्रह्मादिक पूजा	६७
नित्य निर्गुण	९५	गंडुर्ग हरि	२४२	भ.	
नित्य हरिकथा	२२३	पितांबर दीपडें	३७१	भरतें ना रितें	९९
निर्दोषरहित सर्व	११	पितृगोत माता	३२३	भवजळ काया	२२२
निमाली ते निशी	१९९	पितृ पिता हरी	३२१	भवसागर सार	२६५
निरपेक्षता मन	७३	पितृ मातृ निदिता	३१३	भवार्णव हेतु	३१५
निरशून्य गगनीं	४५	पिचूष पुरतें	१०	भक्तिचें माहिमान	३५०
निरशून्य गगनीं	२७	पिंड हा न धरी	२२८	भक्तिज्ञान वैराग्य	३२८
निरशून्य बिंबीं	९९	पुंडलिकपेठ	२१९	भावभक्ति प्रेम	२४६
निराकार वस्तु	२१७	पुंडलिक सुख	२७२	भावयुक्त भजतां	१०८
निराकारी घर	३५६	पुंडलिकाचें भाग्य	२१४	भाग्याचेनी भाग्य	२१६
निराकृत कृत्य	८७	पुरुष प्रकृति	१८८	भाग्येविण नसे	३१८
निराकृती धीर	३१	पूर्णबोधें धाले	१३७	भांडवल हरि	२०५
निरालंब देव	४९	पूबिलीये क्षेत्रीं	१९६	भेदूनी ब्रह्मांड	३३९
निरालंब बीज	६९	पंचतत्व कळा	९२	म.	
निरालंब सार	२८	पंढरीये चोख	२१३	मथीन मथन	८८
निरासि निर्गुण	४८	प्रकृतीचा पैठा	१४७	मध्यविदनाद	३५
निराळ निरसी	४७	प्रकृतीचेनी घाये	३६८	मन कामना हरी	२२०
निरोपम गगनीं	४६	प्रतिपाळ सम	२३	मन गेलें देवी	२८७
निःसंदेह हरि	३१९	प्रथम अक्षर	३५७	मन निवटलें	८९
नीट पाठ आह्वां	९	प्रपंच टवाळ	१७८	मनाची वासना	१६१
नुषडि तो दृष्टी	२३४	प्रपंचाची वस्ती	१८३	माता पिता	१३६

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
मातेचें बाळक	१७३	विवरण सार	२०८	स.	
माळुनि कल्पना	१५५	विवेक वैराग्य	२०६	सजीव साजिरी	१८४
मी पण कळलें	२६३	विश्राम धर्मता	६	सनकसनंदन	३४६
मीपणें सगळा	१२९	विश्रामीचा श्रम	१७४	समता धरा आर्धा	३०५
मी माझी कल्पना	१९८	विश्वाचा चाळकु	८३	समता वर्तावी	३३६
मी माझें रोकडें	३३५	विश्वातें ठेऊनि	३६	सम सुखाचें	२८४
मेघ अमृताला	५२	विश्वाय अनाय	३०	सप्त पाताळें	१३४
मोडिला तो खेळ	२१०	विश्वंभर मूर्ति	३७	सत्यभामा माये	२३६
मोक्षमुक्ति चारी	३३१	विश्वामाजी अक्षर	३६६	सर्व काम धन	२२५
मोक्षाचेनि देठें	२८२	विश्वी विश्वपती	११९	सर्व परिपूर्ण	२०४
संगल मांगल्य ब्रह्म	१४	विश्वी हा विश्वा-	२९६	सर्वभूती दया	२७४
म्हणवितो नंदाचा	१६७	विस्तार विश्वाचा	११२	सर्व रूपें हरि	२९५
मृगजळ भास	८५	विस्तार हरिचा	१५३	सर्व स्वरूप नाम	५९
य.		वेगु करी मना	२५७	सर्व हरि दिसे	३०७
योगिवाचें धन	६४	वेद बीज साचें	६६	सर्व हरि ब्रम्ह	३४९
र.		वेदादिक सम	२०२	सर्वा घटी वसे	१५७
रसज्ञ रसाचा	७६	वैकुंठ कैलास त्या	२६	साकार निराकार	१४२
रामनाम नित्य	२५९	वैकुंठ दुभतें नंदा-	५७	साधक बाधक	१७६
समनाम मुर्ती	२६८	वैकुंठ देवत देवा-	७०	सार हें निःसार	१४४
रामनाम वाचे	२९४	वैभव विलास	२	सारासार धोर	८
रामनाम जप	२७०	वैष्णवांचा मेळ	२४१	सिद्धीचें साधन	१८
रूप ना अरूप	४	वोळलें दुभतें	३००	सुखदुःख कांहीं	३२०
रूप व्यावो	२७८	व्यर्थ हा प्रपंच	३५५	सुमनाची लता	१५०
रूपस रूपडें दिसे	२००	व्यावरूपें थोर	७८	सुमना सुवासु	१३२
रूपाचें रूपस	२१५	व्योमामाजी तारा	१७०	सूर्यातें निवटी	१०६
ल.		श.		सोपान संवमडा	२९९
लटिका संसार	३२१	शांति क्षमा दया	२९७	सौजन्य समाधान	१७२
व.		शांतीचें मजन	२६७	संसार भ्रमं भ्रमले	३४१
वर्ण व्यक्ती सत्ये	१३	शिव शांति तेजे	२०७	संसार सुफल	२९३
वासनेचें द्वैत	३१२	शून्य साकार	२६९	स्थिर धीर नीर	५
विकट विकास	४०	शून्य हें पुशिलें	३७२	स्वरूप साजणी	१५९
विद्वल श्रीहरी	२२१	श्यामाची श्याम	१११	सृष्टीच्या संमता	१८६
विनट विद्वला	३५१	शुनिशाख वेद	३४८		

कि.

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
ह.		हरिविण न दिसे	१५८	क्ष.	
हरि आत्मा होय	१४९	हरिविण भाव	२८६	क्षमा सम नेम	३३७
हरिदास संगें	२९८	हरिविण मावो	२८०	क्षीराचा क्षीराब्धि	४४
हरि प्रेम नित्या	२४८	हरिविण व्यर्थ	२२९	क्षेमाचा विस्तार	३२५
हरिमार्ग सार	२९३	हरी हेचि खूण	२०३	ज्ञ.	
हरिविण चित्ती	२७३	हा पुरुष की	११६	ज्ञानधन मुक्ति	१९१
हरिविण दैवत	२६०	हिरण्यगर्भ माया	९३	ज्ञानाचिया गोष्टी	३३४
		हें व्यापूनी निराळा	६०	ज्ञानेसि विज्ञान	२४
				ज्ञानेसि विज्ञानि	५३

# श्रीज्ञानदेवमहाराज

दांच्या

## अभंगांचा वर्णानुक्रम.

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
अ.		अधिक देखणें	३५४	अवघाचि शृंगारु	१८९
ॐ नमो भगवते	२९४	अनुपम्य तेजें	११६	अवघाचि संसार	८१
ॐ नमो शिवा	७२३	अनुपम्य मनोहर	२	अवघाचि संसार	२०८
ॐंकार अक्षर-	७५२	अनुभवं अनुभवु	१६०	अवघा सुस्वरूप	१९२
अकरावरी सातवें	१७८	अनुभव खुण मी	१३२	अवघेचि मनें	३८८
अकरा खणावरी	७४२	अनुभव जाला	४०२	अवघ्या बाहीं	३४३
अकल्पित द्रुम	१९७	अनुभव रहणी-	५२२	अवचित वरपडी	६८२
अकार उकार म-	८१४	अनुहत ध्वनी	८५३	अवचिता परिमळु	६४४
अकार उकार म-	२१५	अनंत अनंता-	१४१	अवेर्वी सावेव	१०७
अकारी अर्थमात्रा	८०३	अनंत नामांचें	२३२	अव्यक्त मसुराकार	७९२
असंड तमासा	८६९	अनंती अनंत	५५१	अशौचिया जर्पो	२७८
अखंड हरि वाचेसी	२११	अभाव संगती	२२७	असार घेई जे	५३९
अगावपण माझें	१७७	अमानत्व स्थिती	१५७	असे तें न दिसे	४७७
अगुणाचिया	३१५	अमित सूर्य	३५७	अहंते न पाहें	५३२
अग्नीचे पोटी	८४७	अमित्य भुवर्नी	१५२	अळुमाळु सोय	२३६
अग्नीच्या पाठारी	९१५	अमोलिक रत्न	५६४	अक्षराचि ब्रह्म	८८९
अर्चित बाळक	७२९	अमृताची कुंडी	१८३	अज्ञाना स्वरूप	९०३
अष्टदळ पाहे	९१	अमृताची क्षीर	८४१	आ.	
अष्टमावें भोगितां	६७३	अरे अरे ज्ञाना	१०६	आउट हात	४७०
अष्टही अंगें	४१८	अरे अरे ज्ञाना	१००	आकानिकेळेची-	७९
अष्टांगयोगें न	२५३	अरे अरे ज्ञाना	१०१	आकार स्थूल	३१३
अठरा दिगांती-	६२६	अरे मना तूं	४५२	आकारीं नाहीं	१२६
अठळ सप्रेम	२३८	अरे मना तूं	४५३	आकारेंवीण	६२४
अद्भुत अंबुळा	६७०	अरे स्वरूपा कारणें	९८	आकाश जें दिसे	७८४
अद्भुत पेटेडुनि	७००	अलक्ष लक्ष्मी मी	७२१	आकाश हें असे	८४६
अद्भुत येणें	४३५	अवघड तें एक	१५६	आकाशाचा शेडा	७८६
अद्भुताची झडपणी	४०६	अवघां डोळां	३१८	आकाशाची गुंफा	७९४

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
आकाशाचे अंती	८७२	आनुनेर्णे कांहीं	६२	उन्मनि अवस्था	१८४
आकाशाचे ठायी	८६८	आनंदले वैष्णव	२१२	उन्मनी संयोगें	८०८
आकाशीं मळा	७१९	आनंदाच्या ताटी	५७	उपजलें देह	४७३
आगरींचे क्षीर	६०५	आनंदुरे आजि	५२०	उपजोनि नरदेही	९८४
आजि लाजलें	४५५	आपणासि आपण	५६१	उपजोनि संसारी	४७१
आजिवरी होते	६६५	आपला गुणग्राम	३७५	उपदेश अगोचर	७४७
आजि शुभ लवे	६४६	आपीं आप माये	५५०	उपदेश उपरति	७४६
आजि संसार	२०७	आपुलिये खुणें	३०६	उपदेश ब्रह्मज्ञान	७४८
आजी सोनियाचा	२२३	आपुलेनि रंगें	२८८	उपदेश मदलसा	७४९
आठवितां नुपरे	६९२	आपुलें कांहीं	१५४	ऋ.	
आठवितां विसरलें	२५९	आपुलेनि भारें	१८३	ऋणाचेनि मिसें	१६७
आठवी तंव तूंचि	३३४	आमुचिया देवा	९५९	ए.	
आणिक पाईक	६८९	आहीं कापडीरे	७२२	एकचि मीपणें	९००
आतासिकुसुम	३०	आहीं संन्यास	४३१	एक तत्त्व नाम	७७८
आतां आपणया	९८८	आरेवरी आररे	९७३	एकतत्त्व बाही	३४१
आतां औठ पिठी	८७१	आरंभीं आवडी	२५१	एकतत्त्व साधी	१८२
आत्मतेजें तेज	११४	आलाडु आडु	५७७	एक नाम हरी	७६७
आत्मरूपी नाहीं	८९८	आलियाचा संतोष	४४९	एक पाहतां दुजें	५७८
आत्मरूपी रूप	१११	आलिया जवळा	२२६	एकमान गिळूं	३९९
आत्मज्ञान जया	८०१	आल्हादपण काय	३३०	एक माझी माता	९६३
आत्मा आर्गे	३६५	आवेगे ज्ञान	२१९	एक मूर्ख नेणती	२६३
आत्मा एक बाई	८०२	आवो कमळनयनीं	५२५	एका एक गुज	८०७
आत्मा पूर्णपणीं	८५८	आस पुरऊनि	४१६	एका पांडुरंगें	४६४
आत्माराम देखे	८५४	आस्वादु स्वादु ये	४१२	एकांतीचें गुज	४२२
आत्माराम नयनीं	८७३	आहे तें पाहीं	४२७	एकांती बाळा	१४
आदि आत्म-	७११	इ.		एकी धावे सुनाट	८३
आदि पुरुषां जय	३००	इडा वाम दक्षिणे	८३५	एकी ह्मणे ग्रह	३८६
आदिमध्य अंत	१०८	इवलेंसें रोप	१३४	एकी ह्मणे भाव	६०
आदि मध्य अंत	३१५	ई.		एकुचि एकला	६८७
आदि मध्य प्रांत	३४२	ईश्वर तो देव	९३४	ऐ.	
आधार चर्की	६१९	उ.		ऐकरे सुमना	८९३
आधींच तूं ज्ञान	११८	उजव्या अंगें	७३०	एका हा शेवट	८८१
आधीं चरे पाठीं	६०१	उत्तम तें परि	९४०	एकें तूं ज्ञान	१२०

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
ऐशिया माजी	११०	कवतुक पाहा-	४४०	कुंचे पताका	२२०
ऐसा अवतार	५५	कळिकेमाजी जो-	१११	कुटाकूट अंती	४२१
ऐसा गे माये	७३६	कर्ना घालूनियां	४८३	केवळ निराभास	११३
ऐसा योगिराज	८०६	कान्हया गोवळु	६२३	कैसें बोटांन	७४१
ऐसें हें अंडज	१०२	कान्होबा तुझी	७०८	कोंटीचीं भरोवरी	४२९
औ.		कापुरा अभि	५७१	कोणाचें हें रूप	८२२
औट पिठातळीं	८५५	कापुराची सोय	३९६	कोंवळे दुसटुसांत	५९९
औट पिठावरी	८६४	कापुराचे कळिवर	१३०	रुष्णें वेधली	६३१
औट पीठ डोंगरीं	७९७	कापुराचें कळेवर	२३९	ख.	
औट हात चर्म	५४६	कापुराचें भांडें	४१४	खळें दान देसी	११२
अं.		कापुरीं परिमळु	२३०	ग.	
अंजनाचें अंजन	८१३	कामारिकरुणा	४८९	गगन डोळां	३६६
अंजनीं अंजन	३७२	काय करिशी	२०१	गगन डोळां	३६८
अंजनीं संपूर्ण	३७९	काय सांगू तुतें	१७४	गगनमंडळीं नारी	८१०
अंडज जारज	२५४	कारे स्कुंदतोसी	२४८	गगानाहून व्याप-	१३०
अंतरांचा विस्तार	३९७	कासचाची चाड	६६४	गगनीं भासले	१५०
अंतरांच्या सुखा	१३८	कासचा प्रतिष्ठा	१६०	गरुवार जाली	६८५
अंध पंगु दृढ	७१७	कासवाच्या परी	१२६	गाते श्रोते	२८९
अंबुला माहेरी	६७१	कासवीचें तूप	७४३	गायीं चालिल्या	५८४
अंबुला विकून	६७६	कां सांडिसी	४५१	गायीं तिचें	६०२
अंबुला विकुनी	६८३	कांहीं न करिजे	३२०	गुजगुजीत रूप	८२०
अंबुला होता तो	६७८	कांहीं नव्हे तो	२४	गुणाचेनि आटोपें	६४७
क.		काळ वेळ नाम	७७३	गुणें सकुमार	५९१
कर्पूर अमीसी	४६१	काळा पुरुष	८१८	गुरु हा संत	१७९
कमळावरी कमळ	१८६	काळा पै गोवळु	३१७	गुरुज्ञान नाही	१८०
कर्म आणि धर्म	२५६	काळा लपंडाई	४३४	गोकुळीं कमळ	५७९
कर्मत्याग करितां	१०६	काळिये राजांचा	५१६	गोवळेपणाची	५८९
कर्माच्या रक्षा	२७४	काळी कोसी	६०४	घ.	
कर्माखव जालों	६६७	काळें ना सांवळें	७४०	घटु जें जें होय	८९६
कर्मी वो अहूत	३४९	काळें ना सांवळें घ-	६९८	घनु वाजे घुणु-	६३२
कल्पद्रुमा तळीं	५८६	काळेपणाचा आवो	३८	घरदार वीसटें	४४७
कल्पना वृक्षासी	७०	कितिये स्तुति	३३५	घुळघुळा वाजती	७१९
कवणाचि चाड	१०२	कुंचे पताकाचे	२२१		

अभंग.	अभंगार्क.	अभंग.	अभंगार्क.	अभंग.	अभंगार्क.
घोंगडी घेऊनि	६९७	जगामाजी श्रेष्ठ	८९५	जीवाचिया जीवा	६४१
च.		जगासी गवसणी	३४८	जुगादीचें जुग	३६४
चतुर्देहाची भरणी	१९८	जटिल धुकुधुसिर	५८१	जें वेधें हेतें तें	७८
चतुरपणें चतुराननु	४५	जडांतील शुद्धांश	८३१	जें जें पाहूं जाय	८९४
चवाळ्याची	७०४	जतनेलागीं जी-	४१९	जें ब्रह्मों पाहतां	१६९
चहूं वेदीं जाण	७५४	जन वन हरी	५३३	जें शंभुनें धरिलें	२७३
चहूं शून्याआरुतें	७९०	जनीं वर्नी हरी	३६२	जोडूनियां जोडी	७१
चहूं शून्याचा	७८३	जन्मजन्मांतरीं	२३७	जोहार मायबाप	७४५
चक्राकारचक्ररूप	४३९	जन्म जरा दुःख	२६७	जंव या वायूचा	४८०
चातकाची तृषा	१६६	जन्म मरणातें ना-	९१९	जंववरी तंववरी	४८५
चातकाचें जीवन	५११	जन्मा आवर्ती	१३६	जंववरी जाड	४८१
चातकेंविण लक्ष	४२३	जन्माचें व्याज	१९२	ज्याचिये आवडी	६५३
चालतां लवडस-	६२१	जन्मोजन्मींच्या	६३	ज्याचेनि तेजें	२४१
चित्तीचें चैतन्य	९२	जप तप अनुष्ठान	९९७	ज्याचें गुणनाम	५४
चिदानंद रूप	८	जप तप कर्म	७७६	ज्योतिस ज्योती	३९४
चिंचेच्या पानीं	७२५	जयाचिये ठायीं	८८८	ड.	
चितिलें अपैंसैं	४११	जयातें पाहतां	६२	डपरी धरिला	३३०
चुकलिया चुके	५०२	जरासंदुमलमर्दनु	२३	ड.	
चैतन्य चोहानि	१८०	जहाला इंद्रशेप	९२४	डसावलीं देहीं	३५८
चैतन्य हें दिसे	८६७	जळधराच्या	६१७	ठाकुनि आलिये	६१५
चोराचिया सर्गें	४८४	जळवायुवेगें	९३५	ड.	
चोहटा मिष्टान्न	९३९	जागतां निज	६९१	डोळा माझा बाप	८६१
चौ तेरा आह्मी	१९५	जागृती पुसे	६६०	डोळांची पाहा	७८१
चौदा भुवनीं	१५५	जाणीव नेणीव	७७७	डोळियांत डोळा	८२३
चौ दारवंटा	३६७	जाणों गेल्यें तंव	४०८	डोळ्याची निशी	३०७
चौदा विया जरी	९२५	जाणोनि नेणपण	३७८	त.	
चौन्यांयशीं लक्ष	६९५	जायाची घोंगडी	७०७	तनु चोरिली	३४४
चौन्यांयशीं लक्ष	४७२	जालोनी पाईके	६८६	तनुमनु धनें	४२५
चंचळ चांदिणें	४६	जिणें देऊनि	५४८	तत्वातें पें तत्त्व	९५
चंद्रा पूर्णिमे	३०४	जिता जिणें	५५६	तत्त्वमस्यादि	२७७
ज.		जियेचा अंबुळा	६७२	तत्वे तत्व धरी	६४
जगत्र धावताहे	५५९	जिव्हेच्या निढळी	२७९	तळवे तळवटीं असे	६५
		जीवन कैसें	२००	तापत्रयीं तापलीं	४४६



अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
तिहि शून्यावरती १७०		त्रिगुण असार ७५५		दुरुनि एक ऋण १९३	
तिहि त्रिगुणी २३५		त्रिगुणाचें मूळ ७८८		दुरूळ अंबुला ६७४	
तिहि त्रिपुटी ६०३		त्रिपदा चतुष्पदा ११७		दुर्लभुरे दुर्लभुरे ४८६	
तीर्थ व्रत नेम ७६४		त्रिपुटी उलटु ५२८		देउळा आधी ७३१	
तुज जाणावया ३२९		त्रिपुटी भेटुनी ७६		देऊनियां भेटी ६५४	
तुज पासाव २९५		त्रिभंगी देहुडा ६		देखणें देसाल ५५७	
तुजमाजी विरावें १८५		त्रिभुवना परतें ५०४		देखावया लागी १७४	
तुजविण येकलारे ६२९		त्रिभुवनाचें सुख २४७		देखिले तुमचें १४४	
तुज सगुण म्हणों ५		त्रिभुवनीचें सुख ६४९		देखोनी पुजावया १६४	
तुक्षिया गुणासाठीं ३१६		त्रिवेणीचें स्नान ९६१		देखोनि हांव २९७	
तुक्षी गुण कीर्ति ३१०		त्रिवेणी संगर्मां ७६२		देव आहे जैसा ११	
तुक्षी सेवा करीन ३०९		थ.		देव ते कल्पित ९५४	
तुक्षिये निढळी ५९८		थोकलें पांचा ३५९		देव नाही तेथें ९५५	
तुक्षे पवाडे सांगतां ३११		द.		देव देव ह्मणुनि ९५६	
तुक्षें घोंगडें ६९४		दशमद्वार अग्र ८३०		देवाचिया द्वारीं ७५३	
तुक्षेनि बळें ३२३		दसवियेद्वारीं २२४		देवा तुज चुक- ७१३	
तुडतालेवांचुनि ३४५		दीप दिगांतरां १९०		देवा तुज नेणतानां ३०२	
तूर्या तें महाकारण ८७८		दिपाचेनि तेजें ३९०		देवाविण शून्य- २६९	
तूर्येमध्ये माझा ८७४		दीर्घा दीप सामावे ४६३		देह देहुनि पाईक ६९०	
तू तो माझें मी ५६३		दिव्य औपधीची ५३४		देह धर्मी काज ११५	
तू माझा स्वामी ७०६		दिव्यरूप चक्षु ८१७		देहभाव ठेवावे १२४	
तुरे कावळा डांगेवरी ९		दीनपण दवडुनि १९१		देहाचेनि दीपकें २०४	
तू विष्णु ह्मणोन २९८		दीपदीपिका ५१३		देहा लाजियेली ७२६	
तू विटेवरी सत्तवे ७४४		दीप प्रकाश दीर्घा १६५		दोही बाही संतांची ५६	
तें अवघेंचि नव्हे ४२४		दीपिकेमाजी ५४७		दृष्टीचें गुज ३७०	
तेंचि ब्रह्मरूप ८८३		दुजें द्वैत सांडी ५९		दृष्टीचें सुख ५५४	
तेंचि ज्ञानियाधीं ८८२		दुजेपणाचा भावो ४०३		दृष्टीमाजी रूप ९७२	
तें सत्व रज तम ४५८		दुजेपणाचा भावो ४८२		दृश्यादृश्य नातळे १३७	
तो आपुलिया ३०३		दुजेपणीचा भावो ३८७		द्वीपो द्वीपीचे ४७६	
तोडें जाले ४४४		दुर्जनाच्यासंगें ९१७		द्वैताद्वैत विरहित ६१२	
तूमि मुकेली १४५		दुडी वरी दुडी ६११		ध.	
त्यागनि केलास ८९७		दुधावरिली साय ३४७		धर्म अर्थ काम ७१५	
त्वचेंजिया शाना ६१४		दुरी ना जवळी ३५३		धर्म वसे जेथें १०००	

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
धरतील तरी	४९२	निर्गुणाचा पालऊ	४२८	नीळ वर्ण रजे	३२
धांवत धांवत	८१२	निर्गुणाची छाया	३८९	नेणण्याचें रूप	९६९
ध्यान धारणा	४००	निर्गुणाची वार्ता	५७५	नेणते ठायीं मन	१७५
ध्येय ध्याता	४५६	निर्गुणाचे रंगी	७८०	नेणो विठो मार्ग	६७
न.		निर्गुणाचे हार्ती	३९८	नेत्र लावुनि	१७९
न गणवे परिमाणें	३७४	निजगुजा गूज	२२	प.	
न गमे हा संसार	६६९	निज तेज बीज	१०९	पडलें दूर देशीं	३२८
न चलती शब्द	५८	निज ब्रह्माब्रह्म	२५	पडियंते कीरु	५६५
न चुकतां चुकलें	३७३	निजाचें तेज	१२६	पति जन्मला	७३९
नभ नभाचेनि	१५	निजानंद हें पें	२९०	पतीचा जिव्हाळा	२०३
नयनाचें अंजन	८०९	निर्जिवां दगडांची	४९३	पतीत पावन	१००१
नयनांचे आंगणी	८६२	नित्यता समाधि	५३०	पदपदार्थ संपन्नता	२३३
नयनाचे शेजारीं	७९६	नित्य धर्म नाम	९८१	पदत्रयादि विलक्ष	९९६
नयनांतील रूप	८६०	नित्य नेम नामीं	७७४	पदोपदीं निजपदा	१३३
नवल देखिलें	४३	नित्य सत्यामित	७६६	पन्नास अक्षरी	२८६
नवा आंत	८३२	निमिष न लगे	३२१	परताने पाहासी	३३७
नवाचिया माझारी	६७१	निर्मिला म्हणसी	५४०	परदीर्घाहूनि सूक्ष्म	४६८
नवांची खाणी	१७०	निरक्षित निराक्षित	१८७	परब्रह्म सांवळे	५९२
नवांहुनि परतें	४०	निरंजन वना	६३६	परब्रह्मों वस्ती	१२८
नव्हे त्याची	३६९	निरंजना गाई	७०२	परिमळाची धांव	३२६
नागोठाणीं गोपाळ	५८७	निरंतर ध्याता	२६६	परियेसी गव्हारा	५०३
नाथिलें अभाळ	८९३	निरालंब घोंगडें	६९९	परेचे शिखरावरी	८२५
नाद बिंद कळा	४०५	निरालंब स्तंब	१८९	परे पडे मिठी	१४९
नाद भेद सिद्ध	४९०	निशियेचे भरी	७२७	परेसी जंव पाहे	१०३
नाम पवित्र	२७५	निशी दिवस	८६६	परेसि परतें	२४६
नाम प्रल्हाद	२७१	निळा वर्ण ब्रह्म-	८४५	परेहुनिपर वैखरी	८९९
नाममाला घे पवि-	२६४	निळियेच्या निशी	६३८	पर्वताप्रमाणें पातक	७५९
नामरूपी प्रीति	३३२	निळिये निकरे	६३९	पर्वतु गोफणिये	७३५
नाम संकीर्तन	७७२	निळिये पेरगीं	३३	पश्चिम मार्गी	८३४
नासिकाचा प्राण	८२६	निळिये मंडळी	३१	पश्चिममार्ग बापा	८३८
नाही जातिकूळ	९९१	निळिये रजनीं	३५	सहातें पाहाणें	१२२
नाहीं तें तें काय	५६८	निळिये सारणी	१६	पहा त्रिभुवनीं	८००
निर्गुण चवळें	७०५	निळें हें व्योम	३४	पाईका मोल	६८६

अमंग.	अमंगांक	अमंग.	अमंगांक	अमंग.	अमंगांक.
पाणियाचें मोती	८१५	पेंडारा दाऊनियां	६४३	फ.	
पातेजोनि सेंवासि	७७	पैल गोल्हाट	२८	फळाचें बीज कीं	३१२
पावया लुब्ध	५८३	पैल तो गे काऊ	६४५	फुगडी फूगे बाई	६१०
पावया छंदें	६००	पैल मेरूच्या	७३३	ब.	
पावलोजी ह्मणे	३२२	पैल विळाचिये	६५१	वरवा वो हरि	४
पाहाणेंचि पाहासि	५६९	पैल सुसाचोनि	१२	वरवीं पाउलें	५०८
पाहणें जें कांहीं	९२८	पौणिमेच्या दिनीं	९१०	बहुता वऱ्हाडा	४६९
पाहणें पाहातें	५६२	पंचवारणें माझें	४३७	बहु शास्त्र जल्पणें	९९५
पाहतां पाहाणें	५२७	पंचविसा वेगळें	१४२	बाबा ममता	७१८
पाहतां वटाचा	४०७	पंढरपूरचा निळा	६५७	बारावें वरतें	४१३
पाहतां सप्त पाताळें	३६१	पंढरीचे वाटे	६९	बावनाचे संगती	१६८
पाहातें पाहूं गेलों	८८७	पंधरयाचीं साणीं	३५५	बाहिजु भीतरी	५५३
पाहे पां ध्वजेचें	३२४	प्रकाशें देखिलें	५७६	बुद्धि मात चित्त	४६०
पाहोनियां दिठी	५३१	प्रकृतीचें पूजन	१३५	बोधलिया अंज-	५७३
पाळण्याची परी	६२५	प्रणवंच देह	८३७	बोलतां बोलु	५१७
पांच पाटया	६२७	प्रणवाची शक्ती	८४२	ब्रह्म जयाचिये	९२०
पांचही वऱ्हाडी	६८४	प्रणवाचे भेद	८२७	ब्रम्हपदाची प्राप्ति	३७४
पांचा दामांचा	६३३	प्रणवाचें आकाश	८३९	ब्रह्म प्राप्ती पूर्ण	९५२
पांचासहित लया-	१९६	प्रणवाचें रूप	८४०	ब्रह्मज्ञानी पुरुष	८६५
पांचांची वाट	४१५	प्रणवासी रूप	८३६	ब्रह्माचा गोंडा	७०३
पांडुरंगकान्ति दिव्य	७	प्रथम नमूं तो	३५१	ब्रह्माची पुतळी	१७१
पिंडाचि ब्रह्मांड	८८६	प्रपंचाचें जग-	४४८	ब्रह्मांडाचे भुवनीं	७८७
पिंड निर्माण	५७०	प्रभा कळिका दीप	६५६	ब्रह्मादिकां आठकु	३९
पुण्य जोडूनियां	९१६	प्राण जाये प्रेत	१५८	ब्रह्मा विष्णु रुद्र	९०९
पुण्याशीं जोडितां	९१२	प्राणाची पै सखी	९४	ब्रह्मीं ब्रह्म होणें	१४८
पुरुषविण नारी	७२८	प्राणासर्वें सखी	९३	भ.	
पुरे जरी म्हणों	३७६	प्रासविण फळ	२२९	भगवद्गीता होचि	९७७
पुरे पुरे वोळातां	३५६	प्रेम जयाचें कथे-	२७०	भक्तिचिया चाडा	५८०
पूर्व जन्मीं साप	७१२	प्रेमडोहीं मन	७२०	भक्तीचें तें ज्ञान	२७३
पूर्वजन्मीं सुल्लें	२२२	प्रेमाचा जिऱ्हाळा	२५७	भलें बोलोनि	५६०
पूर्वदिशे मानु	२०२	पृथःकारे कर्म	९९४	भवाब्धी साभरीं	६०७
पूर्वप्राप्ति देवयोर्भे	७१६	पृथ्वी आडणी	१५९	भाम्याचा उद्दयो	२१७
पूर्वज्ञ हा मानु	९४३			भावाचेनी बळें	२२५

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
भावैविण भक्ति	७५६	मनें मुरऊनि करी	७८९	मे दुरार्थि कर	६१६
भुलणें चालणें	१०१	ममता पुसे सये	९०	मेरू परतें एक	५२६
मुक्ति मुक्ति कारणें	३१४	मरण न येतां	९४८	मोहाचें मोहाळ	३८५
मेढिसी गेलिये	६५९	मलयानिक	५१४	मोक्ष मेल्या पाठी	९४७
मेढी जाली धुरेसी	३३३	महा तेजा आंत	८८०	मंगळमूर्ति तूं कीं	३०८
मोंवरी सांडुनि	५९७	महावाक्यार्थ तें	८२९	मंत्र तंत्र यंत्र	८९१
भ्रम धरिसी या	२६१	माक्षिया घोंगडीया	६९६	ह्मणोनि तुझें रूप	३०५
भ्रमर रस द्वंद्व	११९	माक्षिये हृदयीं	३४०	मृत्यु लोका	७१४
भ्रमरीच्या ध्यासें	९६७	माक्षी प्रकृती	४३२	मृगजळाच्या जळीं	४६६
ध्रुवामध्यें तेज	८३३	माक्षी शंका फिट-	६६२	मृगजळाचे डोही	४६७
म.		माझें चवाळें रंगा-	७०१	मृत्तिकेची खंती	९४५
मज तुरंबा कां	६३०	माझे जिवीची	८०	मृत्युचेनि मापें	३८१
मजमाजी पाहतां	१६३	माझें स्वरूप	४०९	य.	
मज स्वप्न लेव-	७३२	माझ्या कान्हाचें	२८२	यमधर्म सांगे	२७६
मतमतांतरे	४४३	माते आधीं कन्या	७३८	यम नियम	३०१
मदनमूर्ति तूं	५९३	माथे ठेकित	५८५	यश कीर्ति वानु	२२८
मदनमूर्ति विश्वीं	१८	मायवापें आमुचीं	६५०	या अमरामाजी	२१०
मदालसा ह्मणे	७५१	माया विवर्जित	१५७	यातीकुळ माझें	६५२
मन मारुनियां	१७६	मायिक हे सृष्टि	९१८	या पिकलिया	४९४
मन मुरडुनी घात-	६३७	मीच माझा डोळा	८७६	येउनि वन्हाडणी	८२
मन मुरडोनि	३९	मीतुंपण विकल्प	१६२	येकि सांगे मातु	४१०
मन मुरे मग	५६६	मी तूं प्रवृत्तिसी	३५२	येणेंचि आश्रमें	४५०
मन वाचा बंडु	४३६	मी देहीं ह्मणतां	९४६	येणें रूप पाह्वा-	६४०
मन सुमन घा-	३४६	मीपण माझें हार-	६६६	येथें तेथें दुरि तो	५३७
मन हें अवघें	८८४	मी बोल बोलें	४३०	येरी ह्मणे भेद	८४
मन हें धालें	९९३	मी माझें करुनी	३२५	ये सातें आलिया	५१८
मन हें राम	१७३	मी माझें अद्वैत	१४०	योग तो कठीण	९५८
मन हें लावा	८२८	मी माझें म्हणतां	४७८	योगयाग विधी	७५७
मन हें लोधलें	३३६	मी माझें म्हणतां	६४२	योगिया दुर्लभ तो	४०४
मनाचा भाव	५३	मी माझें मोहित	३५०	योगियां सुनी-	५८२
मनाचि वाती	४१७	मुक्तत्वाचि भ्रांती	९२९	र.	
मनाची सृष्टी	५४२	मुक्ति पावावया	९३३	रजा पासुनियां	९२२
मनें करुनि	६६१	मूळ ना डाळ	४८	रवि तेज किरण	११३

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
रसने वोरसु	२८०	वसिचिवे पोरा	१४१	श.	
स्कवर्ण स्थळ	८६३	विचारितां देहीं	६६८	शर्करेची गोडी	२१६
रामरुण गौर्विदाचें	२८५	विटबुनी काया	४४५	शत अभ्यमेध	१४२
रामरुण जप	९८५	विठ्ठलनाम नुच्चारि	२६०	शब्द निर्गुण	५०७
रामरुण नामें ये	२५८	विठ्ठल यात्रे	२०९	शरीर वरिवरि	४४२
रामनामा वाटा	२५५	विठ्ठल विठ्ठल न	२६२	शरीर हें स्थळ	७३
राम बरवा रुण	२९	विठ्ठलु नाही जये	२९३	शहाणिचाची दासी	३३१
राज्यपद गाढा	३३८	विदेह आत्मलिंगा	७१०	शहाणे सितरे	४६२
रात्री दिवस	६९३	विवेक नदीये	७४	शांति दिसे ओहं	५४४
रांगतु रांगणीं	६२२	विश्वांतांचें स्थान	१२५	शांति क्षमा दया	५३८
रुणुणुणु रुणुणुणुरे	५१९	विश्व ब्रह्म भासे	८१९	शामाच्या घरा	६६३
रूप पहातां लोचनीं	१	विश्व मुलवी योग	२७	शास्त्रार्थाची वाणी	८७५
रूप सामावळें	१६१	विश्वरूप पाहे तंव	९७	शिव भवानी	२९१
रंगा येई वो रंगा	३२७	विश्वाचें आर्त	४०१	शिव शक्तिचा	८४४
ल.		विष्णुविण जप	७६१	शुद्ध मती गती	१५३
लवण पवन	३८३	विष्णुविण मार्ग	४६५	शून्य नाही निर-	६२८
लक्ष चौऱ्यांयशीं	१४४	विक्षेपतां नाना	९०५	शून्य निरसुनि	१३६
लक्ष लावुनि अंत-	५९०	विज्ञानाचें ज्ञान	५०	शून्य शोधिलें	७९१
लक्ष लावुनि	५०९	वेदवाणी चांग	४८८	शून्य हे चार महा	८०४
ल्लाउनि मनगणीची	१३	वेदशास्त्र प्रमाण	७७१	शून्याचा उद्भव	८७०
लेकुरें नसताळ	६१८	वेदप्रमाण करावया	१६	शून्याचा शेवट	७८२
लेवुनि अंजन	१३९	वेदांत सिद्धांत	९२७	शून्याचे भुवनीं	८५६
व.		बोल्हावळें मन	२०६	शून्याचें जे	८०५
वडाच्या पानीं	७२४	बोजावलिचा	४८७	शून्याशून्य धार	५४३
वर मुळें शेंडा	८११	ब्रतें तपें तीर्थें	५६७	श्रवण त्वचा	२३१
वर्ण ना व्यक्ति	९६८	वृत्तीचा उच्छेद	३९३	श्रवण घ्राण	४५४
वर्णाकळीं नदियां	१३७	वृंदावनीं आनं-	५९५	श्रवणें कीर्तनें	२१३
बहिलिया येईरे	४१९	वृंदावनीं वनमा-	५०५	श्रीगुरु देवगया	७५०
बऱ्हाड न होतां	६८१	व्यक्ताचे अव्यक्ती	५२९	श्रीगुरु सांगिखा	१४७
बाजतसे बाँब	७२	व्यक्ताव्यक्त दिठी	१३१	श्रुतीं सांगितलें	५७४
बायूनें वळावें	५०६	व्यर्थ प्रपंच टवाळ	१७८	श्रुतीस्मृति वचन	२१
बाराणशी यात्रे	७५	व्योमाचे घालऊ	३१९	शृंगार करुनी	४४१
बासनेचें बीज	८९०				

अमंग.	अमंगांक.	अमंग.	अमंगांक.	अमंग.	अमंगांक.
ष.		सद्गुरुसारिता	१६५	सगिन तें ऐक	५५५
पडचकी कुंभार	५१०	सदैवपण आलें	१८८	सातता वसोनी	३९२
पटचकें बंद	५१५	सभा समस्त	७०९	सात पांच तीन	७७५
स.		सममुखें शेजे	१५०	साता व्योमापरतें	४३८
सकळ तीर्थे	१२३	समरसें घटु	२४२	साबी बासी दोन्ही	१७
सकळ धर्मांचें	२८१	समर्थ सोयरा	४३३	साध्य साधन	१२९
सकळ नेणाोनियां	२८७	समाधि धन्य	९९८	साधुचा महिमा	९३२
सकळमंगळनिधी	२५०	समाधी हरीची	७६५	साधुबोध झाला	७५८
सकळ सांप्रदाय	९९९	समाधी साधन	२४५	साभिमानें करुनि	९२३
सकळहि कळा	५५८	समाधीचें साधन	२६५	साय खडियाचें	५४५
सकार हकारिं	८१६	सम्यक् करी	८९	सायुज्य सदन	३८४
सकुमार वेल्हाळ	२४०	सर्वगत निर्धारितां	२९९	सायुज्यसदनीं	५२४
सकुमार साकार	५१५	सर्व जीव तूं	२९६	सारंग धरू तो	२६
सकुमार साखर	४९७	सर्व व्यापक	२३४	सार सप्तमीसि	१०४
सखी प्रती सखी	८७	सर्वत्र परिपूर्ण	९३८	सार सार सार	२८३
सखी म्हणे बाई	८५	सर्वत्र समान	२४३	सारासार दोन्ही	५१
सखी सांगे सार	८८	सर्व सुख गोडी	७७९	सांवळा सकुमार	१४६
सगुण अंबुला	६७७	सर्वादि सर्वसाक्षी	२०	सावळ्याचें तेज	४२
सगुण देह बापा	८५२	सर्वांग देखणें	५३५	सावळिये तेजीं	२४४
सगुण निर्गुण	९६६	सरिता येऊनियां	९१४	सावळिये निळी	६१३
सगुणाची सेज	४२६	सहज कर्मभक्ति	२४९	सावळी प्रतिमा	६४८
सगुणींच्या रातीं	३९१	सहस्रदळ ब्रह्मरंध्र	७८५	सावळिये बुंधी	६३५
सगुणीं निर्गुण	८८५	सहस्रदळ ब्रह्मरंध्र	८५१	सावळें परब्रह्म	६३४
सत्य ज्ञानानंत	३	सहस्रदळ साजिणें	८४९	सावळ्याचें तेज	४३
सत्व रज तम	८७७	सहस्रदळ बिंदु	८२१	सिद्ध सांडोनि	१७२
सत्व रज तम	८५७	सहा चार अठरा	९८७	सिद्धांतीचें सार	९०७
सत्व रज तम	१४३	सज्ञानीं पाहता	५४१	सिद्धाचें दुग्ध	९३१
सत्राविये कोठडिये	१९४	साई खडियातें	६०६	सुकालिये गंगे	७३७
सत्रावीचा खेळ	७९३	साउमा जंव	५४५	सुकुमार वेल्हाळ	२४०
सत्रावीचे गांवीं	८४८	साकार निराकार	१५१	सुकुमार सुरस	५१६
सदा परीपूर्ण	२९२	साखरेचा ऊंस	९८२	सुख आपलें	४५७
सद्गुरु निवृत्ति	८२४	सांग सखिये बाई	८६	सुख तेंथें दुःख	९०८
सद्गुरुवांचूनी संसा	९२१	सांगाति आमुचि-	५९४	सुख शृंगार	५१२

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
सुख शेजारीं	६५५	संतांचे संगती	७६०	ह.	
सुखसोज्वळ	५२१	संपत्ति विपत्ति	२६८	हमामा घाली	६०९
सुखाचा निधी	६८०	संसार कथा	५३६	हमामारे पोरा	६०८
सुखाचि आवडी	१५३	संसारचि नाही	१४९	हरपली सत्ता	४४
सुखाचिया गोठी	५००	संसारयात्रा	४७४	हरि आलारे	२८४
सुखाचिये गोठी	६५८	संसारसार्ते आलों	१६	हरि उच्चारणीं	७६३
सुखादि सुख	४११	संसार वो ग्रामीं	१७६	हरि प्रेम सरोवरी	५८८
सुखीं सुख मुरे	११०	संसारा तुकलिये	११९	हरिपाठ कीर्ति	७६९
सुखीं अंबुला	६७५	संसारा येऊनि	४७५	हरि बुद्धि जपे	७६८
सुढाळ ढाळाचें	४९६	स्थावर जंगम	८४३	हरिभक्त संत	१८६
सुनीळ जें ब्रम्ह	८७९	स्थूल देह सूक्ष्म	८५०	हरिवंश पुराण	७७०
सुनीळ गगना	३७	स्मरों कैसेनि	४२०	हस्ती घोडे हरण	१८१
सुवर्णाचा चुरा	१५१	स्वर्ग जयाची	४७	हें नव्हे आजि	६८
सुवर्णाचें भाडें	१६२	स्वरूपाचेनी भाजें	६७९	हे पृथ्वी तुझे	५०१
सुवेळेची शेज	३६३	स्वरूपाचे ध्यानीं	८५९	होय सौरी आतां	१७५
सुंदर सुरेस	१०	स्वरूपावबोधु	५२३	होरे तूं विठ्ठला	३३९
सुंदर राजसु	४९५	स्वरूपी पाहातां	३८२	क्ष.	
सूक्ष्म साध्य	१०५	स्वरूपी पाहातां	५२	क्षीरसागरांचें	६६
सेजे सुता भूमी	७३४	स्वप्नाचेनी भ्रमें	५७२	क्ष.	
सेवितां वारुणी	१०४	स्वप्नीचा घाई	४९८	ज्ञानप्राप्ति लागीं	१६५
सोन्याचा दिवस	३५२	स्वप्नीचेनी धर्मे	४७९	ज्ञान विज्ञान	४९
सोहकारी माया	७९८	स्वप्नीचें सुख	२०५	ज्ञान हेंचि गाय	६२०
सोळा कळी चंद्र	२१८	स्वप्नीचेनि सुखें	४५९	ज्ञानाचें गरोदर	३७७
सौंग संपादणी	१२७	स्वभावें विचरतां	५५२	ज्ञानें ध्यान पटीं	३८०
संत भेटती आजि	२१४	स्वामीचे रुपेनें	९९		

# श्रीसोपानदेवमहाराज

यांच्या

## अभंगांचा वर्णानुक्रम.

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
अव्यक्ताचे घरी	८	नादरसी लीन	४४	वैकुण्ठ सगळें	४७
आणिक ऐकें गा	३	नाद रूप ठसा	४३	शरीर निर्मळ	३६
आत्मरूप सखा	२७	नाद ब्रह्म मुसैं	४५	शांति दया क्षमा	४६
आपरूप हरि	५०	नाहीं नाहीं मान	२४	सबाह्य कोंदलें	७
आम्ही नेणों माया	३०	निःकाम निश्चळ	४९	सर्व काळ ध्यान	४
आवडीचे मार्गे	६	पाहणें परिसणें	४२	सर्व घटीं रूप	१६
उघडली दृष्टि	१	पाहाते न नटे	२८	सागरींचे तोय	१७
काढलें कुटाळ	४०	पृथ्वी सोंवळी	३८	हरि असे देहीं	४१
रुष्णाचिया पथें	१३	मन आधीं मुंडीं	३७	हरि असे देहीं	३३
गोपाळ अच्युत	१९	मनाचे मवाळ	५	हरिनाम जपें	११
गोविंद माधव	२०	मी नेणें भक्ति	१५	हरि नांदे देहीं	३४
घोंगडियासाठीं	५२	मी माझी कल्पना	२६	हरिविण दुजें	२२
चलारे वैष्णवहो	२	मोक्षालागीं धन	९	हरिविण दुजें न	२३
ज्याचे मुसैं हरि	१०	रामरुष्ण मूर्ति	१४	हरिवीण नाहीं	५१
तिहींचे त्रिगुणें	३२	राम सर्वोत्तम	३९	हरिवीण भावो	३५
तुझा तूंचि थोर	२५	रूप हें सांवळें	१२	हरिसुखेवें	१८
दिन व्योम तारा	२९	विठ्ठल पें सार	२१	ज्ञानदेवी ज्ञान	४८
दुजेपणीं ठाव	३१				



# श्रीमुक्ताई

यांच्या

## अभंगांचा वर्णानुक्रम.

अभंग.	अभंगांक	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
अलिप्त संसारीं	४	देउळींचा देवो	२२	मुक्तपणें सांग देवो	२४
अविट न विटे	१५	नादाबिंदा भेटी	२१	मुक्त पें असंड	८
आदि अंतु हरि	११	नामवळें देहीं	२६	मुक्तलग चित्तें	३७
आदि मध्य अंतु	३६	नाम मंत्रें हरि	६	मुक्तामुक्त कोडें	३१
आदि मध्य ऊध्व	१०	निर्गुणाची सेज	३२	मुक्तामुक्त दोन्ही	९
आधी तूं मुक्तचि	५	परब्रम्हीं चित्त	१२	मुंगी उडाली आ-	४२
उजिवडु कोडें	२९	पूजा पूज्य वित्तें	१४	व्यक्त व्यक्तांचें	१६
उर्णाचिया गळां	१९	पूर्णपणें सार	३५	विश्वांति मनाची	२३
अंतर बाह्य निकें	२५	प्रकृति निर्गुण	३	विस्तारुनि रूप	३०
करणें जंव कांहीं	२७	प्रालब्ध संचित	३९	शांति क्षमा वसे	४०
चित्तासी व्यापक	३८	भजनभावो देहीं	७	शून्यापरतें पाह्य	२
जेथें जें पाहे	३४	मन मन चोरी	१७	सर्व रूपी निर्गुण	१८
दिवसा शीतळ	३३	मुक्तजीव सदा	१	सर्वी सर्व सुख अहं	१३
देउळाच्या कळशीं	४१	मुक्तपणें ब्रीद	२८	सहस्रदळी हरी	२०

# श्रीचांगदेवमहाराज

यांच्या

## अभंगांचा वर्णानुक्रम.

अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.	अभंग.	अभंगांक.
अरे क्षीरापरीस	४७	गुणातीत डाहाळी	८	मनसंकल्प शुद्ध पै	५३
अवची घोंगडी	७७	गुणातीत पाहतां	४५	मही अंबु तेज	५०
अवाघि डोळां	२८	चांगा जन्मला	१४	मी माझे दुरित	५
अवधिया मुकलों	४९	जेथे एक दुर्जे	१६	मुक होतासि तो	२४
आविनाश पाळणा	११	टेंकावरी टेंक	१८	मुक होतासि तो	५५
अहंकार अविद्या	२३	डोळे पै दोंदिल	४१	मोहन दुर्बुद्धि पै	४३
आकार नाही	५८	तुझा तूं चुकलासि	५१	मोळी विकुनि	५६
आकार पूजितां	२९	दीप कळिका	३८	मृगजळावरी मुंगि-	६६
आकाश कवळिलें	७४	देवा देवो जाला	५४	यंत्राची युक्ति	४४
आकाशाचा शेंडा	१९	देह नाही तेथे	६१	राउळीचे कर	१७
आकाशाचें फळ	५९	दृश्य आणि द्रष्टा	२०	रूप ना लाया	१३
आत्मा हा नोवरा	७१	नाहीं सुखदुःख	३	रूप नाही तेथे	५७
आनंदवर्नी भतार	३१	निरंजन वर्नी	३५	व्योम अभ्र दोन्ही	६२
आपुल्या मारुनी	१०	नोवरीचे पोटीं नोवरा	६९	बन्हाडी आले	७३
आरे ते ते ते ते	६४	नोवरीचे हातीं	६८	वळेना वरुषे	३९
आहे ते सांडी	६३	नोवरीच्या गळां	७२	वेदश्रुती ठक	२१
एकवीस सहस्र	३४	पतिव्रता नारी	३३	सत्राची दोहतां	४०
ऐकें चांगया फळ	६	पतिव्रते पुंश्रुलि	३२	सहजसमार्थी बैसला	३६
ऐलाड हुडाचे	२७	गेहों गेलें तंव	४२	साकार पूजितां	४८
अंबुला विकावया	७५	प्रकृतीचें पूजन	३०	सासूचे आर्धी	६७
अंबुल्यासवें सुतली	७६	बाळक चुकलें	९	सुखाचे शेवटीं	१५
कर्म धर्म जाति	६०	बुधिचेनि बोले	२२	सोहें तें होतें	२६
कुडी हे नोवरी	७०	बंधन नाही बद्ध	१२	सोहें न बुद्धि	३७
क्रोधाची आगटी	६५	ब्रह्मांड गोळकीं	२५	स्वर्गीचा आत्मा	१
गुण ना निर्गुण	७	भावेंभक्ति करूनी	५२	हेमी हेम प्रचित	४
गुण नाही तेथे	४६	भ्रमराचें मरण			

हा ग्रंथ त्र्यंबक हरी आवटे यांनी पुणे पेठ सदाशिव येथील  
आपल्या ' इंदिरा ' छापखान्यांत छापून पुणे पेठ सदाशिव  
घर नंबर १८१ येथे प्रसिद्ध केला.

---

---

सर्व हक्क मकाशकाने स्वामीन ठेविले आहेत.

---

---

॥ श्री ॥

कबीर, कमाल, सरदास, मिराबाई कान्होपात्रा, गोराकुंभार,  
सावता माळी, चोखामेळा, नरहरी सोनार, सेना न्हावी,  
नरसी मेहेतौ, लंतिवंधा, दांदू पिंजारी,  
सजन कसाई, जगमित्र नागा

या संतांचीं  
अमृतवचनें

म्हणजे

अखिल धर्मांचें पुनरुज्जीवन, अखिलशास्त्राचें ज्ञानभांडार,  
आणि

सकल मानवांचें धर्मेनीतिव्यवहारबंधनात्मक

गाथापंचक.

हा ग्रंथ

सांप्रदायिक

ब्रह्मीभूत श्रीनानामहाराज साखरे

यांच्या कृपाप्रसादानें तयार करून

त्यांच्याच प्रेरणेनें

श्रीविठ्ठलस्वरूपी

श्रीगुरु नानामहाराज साखरे

यांच्या सेवेशीं

अत्यंत लीन होऊन अर्पण करितों.

त्र्यंबक हरी आवटे.

# अनुक्रमणिका.

—:०:—

	पृष्ठ.
१ कबीर ....	१
२ कमाल ....	७६
३ सूरदास ....	८९
४ मिराबाई ....	११४
५ कान्होपात्रा ....	१३१
६ गौराकुंभार ....	१४५
७ सावता माळी ....	१४६
८ चोखामेळा ....	१४७
९ नरहरी सोनार ....	१४९
१० सेना न्हावी ....	१५६
११ नरसीमेहेता ....	१८१
१२ लतिबशा ....	१८८
१३ दादू पिंजारी ....	१८८
१४ सजन कसाई ....	१८९
१५ जगमित्र नागा ....	१९१

प्रकाशक विभागाच्या माध्यमातून

वि.सं. नमो

१९७५ मध्ये प्रकाशित

१९७५ मध्ये प्रकाशित

## संतमाहात्म्य.

शर्करेची गोडी निवडावया भले ।

साधु निवडिले सत्संगती ॥ १ ॥

सत्संगें प्रमाण जाणावया हरी ।

येर ते निर्धारी प्रपंचजात ॥ २ ॥

भानुबिंब पहा निर्मळ निराळ ।

अलिप्त सकळ तैसे साधु ॥ ३ ॥

ज्ञानदेव हरी जपोनी निर्मळ ।

सदा असे सोज्वळ निवृत्तीसंगे ॥ ४ ॥

ज्ञानदेव.

ब्रह्ममूर्ति संत जर्गीं अवतरले ।

उद्धरावया आले दीनजना ॥ १ ॥

ब्रह्मादिक त्यांचे वंदिती पायवणी ।

नाम घे वदनीं दोष जाती ॥ २ ॥

हो कां दुराचारी विषयीं आसक्त ।

संतकृपें त्वरित उद्धरतो ॥ ३ ॥

अखंडित नामा त्याचा वास पाहे ।

निशिदिनीं ध्याय सत्संगती ॥ ४ ॥

नामदेव.

उदार संत एक जर्गीं । वागविती अंगीं सामर्थ्य ॥ १ ॥

काय महिमा वर्णू दीन । पातकी पावन करती जर्गीं ॥ २ ॥

अधम आणि पापराशी । दुरुशनै त्यासी उद्धार ॥ ३ ॥

लागतां त्यांच्या चरण कमळीं । पाप तापा होय होळी ॥ ४ ॥

एकाजनार्दनीं भेटतां । हरे संसाराची चिंता ॥ ५ ॥

एकनाथ.

संतांचा महिमा तो बह दुर्गम ।  
शाब्दिकांचे काव्य नाही येथे ॥ १ ॥

बहु दुधड जरी झाली गाय ।  
तरी हेईल काय कामधेनु ॥ २ ॥

तुका ह्मणे अगें व्हावे ते आपण ।  
तरीच महिमान येईल कळों ॥ ३ ॥

भक्तांचा महिमा भक्तचि जाणती ।  
दुर्लभ या गती आणिकांसी ॥ १ ॥

जाणुनि नेणते झाले तेणें सुखें ।  
न बोलुनि मुखें बोलताती ॥ २ ॥

अभेदुनि भेद राखियेला अंगी ।  
वाढावया जर्गी प्रेम सुख ॥ ३ ॥

टाळ घोष कथा प्रेमाचा सुकाळ ।  
मूढ लोकपाळ तरावया ॥ ४ ॥

तुका म्हणे हे तो आहे तसा ठावें ।  
जाही एका भावें जाणितलें ॥ ५ ॥

तुकाराम.

म्हैशी पुत्रामुखें बोलवणें श्रुती ।  
चालवणें भिंती बैसुनियां ॥ १ ॥

नव्हे हा सामान्य महिमा संतांचा ।  
नैवेद्य हातींचा मूर्ति जेवी ॥ २ ॥

उदकामाजी वढ्या ठेऊनि कोरझ्या ।  
दाखवणें रोकझ्या विश्वजना ॥ ३ ॥

निळा म्हणे तीहि सगेंचि तारणें ।  
दिनें उद्धरणें नवल कोण ॥ ४ ॥

देवचि झाले अंगें । देवा भलतां अनुरागें ॥ २ ॥  
 शुक्र प्रल्हाद नारद । अंबकृष्णी रुक्मांगद ॥ २ ॥  
 निवृत्ती ज्ञानेश्वर सोपान । नामा सजना जाल्हण ॥ ३ ॥  
 कूर्मा विसोबा खेचर । सांवता चांगा वटेश्वर ॥ ४ ॥  
 कबीर सेना सूरदास । नरसी मेहेता भानुदास ॥ ५ ॥  
 निळा म्हणे जनार्दन एका । देवचि होऊन ठेला तुका ॥ ६ ॥ २

काय त्यांचा महिमा वाणूं वारंवार ।  
 हरीभक्त थोर भूमंडळी ॥ १ ॥  
 ज्याचिये भेटीचें आर्त ब्रह्मादिकां ।  
 पूज्य सकळ लोकां विश्वा झाले ॥ २ ॥  
 यमधर्म वास पाहे नित्य काळ ।  
 म्हणे धन्य वेळ भेटती ते ॥ ३ ॥  
 निळा म्हणे सर्व भाग्यें चोजवित्ती ।  
 शिद्धिसिद्धि येती ओळंगणें ॥ ४ ॥ ३

संतरूपें तुम्हीच धरा । विश्वंभरा अवतार ॥ १ ॥  
 म्हणुनि महिमा कीर्ति जर्गी । वागवित्ती अंगीं सामर्थ्य ॥ २ ॥  
 बोलवुनी रेडा चालवित्ती भिंती । विमानी होती उपविष्ट ॥ ३ ॥  
 निळा म्हणे मानवी तनु । जाती घेउनी वैकुंठा ॥ ४ ॥ ४

निळोबा.

संतांच्या विभूति । धर्मासाठी अवतरती ॥ १ ॥  
 धर्म रक्षणा कारणें । साधु होताती अवतारिणें ॥ २ ॥  
 जमा लागावें सत्पथी । हेचि साधूची पै कृती ॥ ३ ॥  
 एका जनार्दनी साधु । हृदयीं वसे ब्रह्मानंद ॥ ४ ॥

एकमात्र.



# गाथापंचक

अथवा

## सकलसंतवचनसंग्रह.

श्रीगुरुकृपेंकरून गेल्या विजया दशमीच्या सुमुहूर्त गाथापंचक म्हणजे श्रीज्ञानदेवमहाराज, श्रीनामदेवमहाराज, श्रीएकनाथमहाराज, श्रीतुकाराममहाराज, श्रीनिळोबामहाराज यांच्या अभंगी वचनांची गाथा; पांच ग्रंथ निरनिराळे क प्रकाशित केली. त्यामध्ये श्रीज्ञानदेव यांच्या गाथांत नि सोपान, मुक्ताबाई, चांगदेव; श्रीनामदेव यांच्या गाथांत सोबाखेचर, जनाबाई, श्रीनामदेवमहाराज यांच्या कुटुंबा संतमंडळी-नारा, महादा, गोंदा, विठा, आजुबाई, ला आणि गोरकुंभार व परसा भागवत; श्रीएकनाथ या गाथांत भानुदास व जनार्दन; श्रीतुकाराम या गाथांत कान्होबा व रामेश्वरभट्ट; आणि श्रीनिळोबा या गाथा. ह्या पांच संतांचे वरील पांच गा समग्र अभंग दिले आहेत. याशिवाय आणखी वा सांप्रदायिक संतांच्या वचनांच्या संग्रहाचा हा श्रीसंतग होय. ह्यांत कबीर, कमाल, सूरदास, मिराबाई, कान्होप गोरकुंभार, सावतामाळी चोखामेळा, नरहरी सोनार, न्हावी, नरसी मेहेता, लतिबशा, दादू पिंजारी, स कसाई, व जगमित्र नागा; या पंधरा संतांच्या वचन समग्र संग्रह यांत केला आहे. यायोगेंकरून एकंदर वारकरी सांप्रदायिक ग्रंथसंग्रह पुरा झाल्याने अ यास सकलसंतवचनसंग्रह म्हटलें आहे. गाथापंचक ।

शित ज्ञाल्यानंतर हा राहिलेला ग्रंथसंग्रह पुरा करून हरि-  
भक्तिपरायण वाचकांस देण्याचा हेतु होताच, व त्याप्रमाणे  
आम्ही गाथापंचकग्राहकास कार्तिकमासी देण्याचे अमि-  
वचनही दिले होते, त्याप्रमाणे ग्रंथ मुदतीच्या आंतच प्रसिद्ध  
करून गाथापंचकग्राहकांची अल्पशी सेवा केली आहे.

संतमाहात्म्य किती तरी लोकोत्तर आहे, याचे वर्णन  
संतांनी केलेल्या अभंगांतच मागे दिले आहे. त्यावरून  
जिज्ञासू वाचकांस संतमाहात्म्य सहज कळून येणार  
आहे. संतवचनाविषयी श्रीएकनाथमहाराज म्हणतात:-

संतवचने साधे मुक्ति । संतवचने ब्रह्मस्थिति ।

कर्माकर्माची शांती । संतवचने ॥१॥

संतवचने याग । संतवचने सांग योग ।

संतवचने अनुराग । घडतां संग संतांचा ॥२॥

संतवचने ब्रह्मप्राप्ती । संतवचने सायुज्यमुक्ति ।

ब्रह्मादिपदे येती । संतवचने समोर ॥३॥

संतवचने सर्व सिद्धि । संतवचने समाधि ।

संतवचने उपाधि । एकाजनार्दनी तुटतसे ॥४॥

यावरून, सांप्रतकाली संतसंगती दुर्लभ असल्यामुळे  
त्यांच्या वचनापासून मानवी प्राण्यांचे किती तरी  
कल्याण आहे, हे स्पष्ट दिसते. खरोखर या संतांची  
जर ही वचने नसती, तर हिंदुधर्माचे रहस्य स्त्रीशूद्रादि  
बाळमती लोकांस न समजल्यामुळे धर्माचा लोपच झाला  
असता; इतकेच नव्हे, तर नीतीचे नांव सुद्धा देण्यास जा-  
गा उरली नसती, असे म्हणण्यास काहीं हरकत दिसत  
नाहीं. या संतवचनप्रभावाने जगांतील सर्व धर्माच्या लोकांचे

एकीकरण होऊन सर्व धर्मांचें मूळतत्त्व एक आहे. असें दिसून येऊन नीतिमार्ग फारच सोपवळ झाला आहे. “ निर-  
निराळ्या संतांच्या अनेक तंद्देच्या वचनांनीं सर्व जगावर  
जे उपकार केले, त्या वचनप्रसादापासून समाजावर काय  
परिणाम झाला, त्यांच्या वचनानुरोधानें सांप्रतकालीं आपण  
काय ध्यावयाचें, निरनिराळ्या संतांचा परस्पराशीं कोणत्या  
रीतीनें कसकसा संबंध जडला गेला ” वगैरे बदलचा  
अल्पसा निबंध यांसच जोडण्याचा विचार केला होता.  
परंतु ग्रंथ फार वाढेल असें वाटल्यावरून तूर्त तसें करणें  
बंद करावें लागलें; तरी पण पुढें आम्ही “ संतमाहात्म्य  
अथवा संतोपकार ” या नांवाचा अल्पसा ग्रंथ आम-  
च्या हरिभक्तिपरायण वाचकांच्या पुढें सवडीप्रमाणें ठेवणार  
आहोंत. तूर्त आम्ही श्रीगुरुनानामहाराज साखरे यांची  
“ सान्वय व सार्थ भगवद्गीतेसह सटीप व सार्थ ज्ञानेश्वरी ”  
सुधारलेली आवृत्ती दुसरी, ब्रह्मीभूत श्रीनानामहाराज साखरे  
यांचे ज्येष्ठ चिरंजीव हरिभक्तपरायण विनायकबोवा साखरे  
यांच्याकडून संशोधन करून सुदृढ करण्याचे कामीं गुंतलों  
आहों, हाणून वरील काम लांबणीवर टाकणें भाग पडलें आहे.

श्रीगुरुकृपेंकरून संतवचनांचें महत्त्व जाणून आपल्या  
अस्वास्थ्य भक्तिवान् बांधवांस संतवचनांचा संग्रह शक्यनु-  
सार करून द्यावा ह्या हेतूने वारकरी सांप्रदायिक ग्रंथ कांहीं  
विशेष सोयीनें प्रकाशन करावें म्हणून प्रथम श्रीतुकारामा-  
ची गाथा, श्रीज्ञानेश्वरी, अमृतानुभव हे ग्रंथ कांहीं विशेष  
प्रकारच्या व्यवस्थेनें प्रकाशित केले, ह्या प्रथास वाचकांनीं  
फार चांगली आश्रय दिला. पुढें ‘ गाथापंचक अथवा  
सकलसंतवचनसंग्रह ’ हा प्रचंड ग्रंथ पुष्कळ मेहेनत  
जेऊन, शस्तीबाहेर खर्चाचा बीजा आंगावर घेऊन, २०६

फार्म हणजे सुमारे ३६०० अधीक पानांचा, प्रकाशित केला. यासही पण अद्याप आश्रय मिळत आहे. वास्तविक पहातां हा ग्रंथ, लवकरच बोजा मोकळा करील अशी उमेद होती, परंतु एक वर्ष होत आले, अजून व्हावा तसा मोकळेपणा झाला नाही. — या पूर्वी सदर जुन्या ग्रंथास १५ ते १७॥ रुपये किंमत पडत होती, ती केवळ गरीब वारकरी भक्तांसही उपयोग व्हावा हणून किंमत अद्याप ५ पांचच रुपये ठेविली, तरीही पण ग्रंथाचा व्हावा तसा खप झाला असे म्हणण्यास जागा नाही; हे आश्रयदात्यांच्या शेवटीं जोडलेल्या यादीवरून सहज दिसून येईल. असे जरी आहे, तरी पण अजून आमचे उदार राजेरजवाडे व श्रीमंत लोक तसेच संतवचनश्रद्धालु जिज्ञासु भक्त यांच्या मनांत जगच्चालक श्रीविठ्ठल प्रेरणा करून केलेल्या संतवचनसेवेबद्दल योग्य मोबदला आम्हास मिळेल, अशी आमची मनोदेवता आम्हास सांगत आहे.

गाथापंचक अथवा सकलसंतवचनसंग्रह या ग्रंथांत माझ्या हातून नजरचुकीने अनेक दोष घडले असतील, त्याबद्दल हरिभक्तिपरायण जिज्ञासु भक्त मजवर अनुग्रह करतील अशी मी आशा करितों. तसेच त्यांतील अनुपलब्ध काही वचने कोणाच्या संग्रहीं असतील तीं व पाठभेद झाले असतील ते त्यांनी कृपा करून कळविल्यास त्याचा ईश्वरकृपेने दुसरी आवृत्ती काढण्याचा प्रसंग आल्यास योग्य उपयोग करूं.

आजपर्यंत राजेरजवाड्यांनीं आश्रय दिला व पुढें देतील त्यांचा मी फार फार ऋणी आहे. तसेच ज्या सदगृहस्थानीं दहा रुपयांच्या प्रतीस आश्रय देऊन उत्तेजन दिलें, त्याबद्दल त्यांचें अभिनंदन करावें तितकें थोडेंच आहे.

पुणेंकरांनीं व बाहेरगांवच्या मडळींनीं जो उत्तेजनार्थ आश्रय दिला त्याबद्दल त्यांचे मी फार फार आभार मानितों. येथून पुढें गाथापंचकास आश्रय देणाऱ्यांच्या आश्रयाचा उपयोग ज्ञानेश्वरी आवृत्ती दुसरी प्रकाशनाचे कामीं होणार आहे, तरी त्यांनीं या वेळीं ज्ञानेश्वरीसारख्या पूज्य ग्रंथाच्या प्रकाशनास हातभार लावल्याचें श्रेय ध्यावें अशी विनंती करितों.

गाथापंचक अथवा सकलसंतवचनसंग्रह हा ग्रंथ प्रकाशनाचे कामीं सुप्रसिद्ध देशभक्त परोपकारी रा. रा. गणेश बळवंत लिमये, माजी शाळामास्तर पेन्शनर, यांनीं द्रव्यद्वारां फार मदत केली. तसेंच रा. बहिरव विष्णु दीक्षित यांनींही वेळेवेळीं मदत केली, याबद्दल त्यांचाही मी फार आभारी आहे. रा. रा. गंगाधर रावजी खैरे यांनीं तपासणीच्या कामीं केवळ स्नेहभावानें मदत केली, याबद्दल त्यांचेही आभार मानतो. शेवटीं हा एवढा मोठा प्रचंड संतवचनसंग्रह ज्या श्रीविठ्ठलस्वरूपीं श्रीगुरु नानामहाराज साखरे यांच्या कृपाप्रसादानें तडीस गेला, त्यांच्या चरणीं लीन होऊन हा अल्प लेख संपूर्ण करतो.

आपला सेवक

भाद्रपद वद्य १० }  
शके १८३१. }

त्र्यंबक हरी आवटे,  
मालक इंदिरा प्रेस पुणें.

# श्रीसंतगाथा.

## कबीर.

१. ठाढे बिटपर निकट कटिपर कर पीतांबरधारी । शंख चक्र दो हात बिराजे गोवर्धन गिरिधारी ॥धु०१॥ मदन मुरत खूब सुरत बनी है नटनागर ब्रजवासी । अतसीकुसुमसम कांति बिराजत मोर मुगुट गला तुलशी ॥२॥ भीमाके तट निकट पंढरपुर अजब छेत्र सुखदाई । टाल बिना और मृदंग बजावत संतनकी बादशाही ॥३॥ भजन पुजन हरिकीर्तन निशिदिनी गावत हरीलीला । प्रेमसुखकू लंपट बैठकर पुंडलीक मतवाला ॥४॥ छोड दिया बैकुंठसुख हरी भाव भगतका भूका । कहत कबीर हरीसे मीठा लागत तुलशी बुका ५

२. निकट भीमाके तट ठारे कर रखाये कट । देखो ऐसा मुरशद मौला करो नामसे लट ॥१॥ साईं बिटपर देखो । अंतर ध्यान रखो ॥ धु० ॥ भगत पुंडलीक उनोके खातर बैकुंठ छोड आयो । भीमा किनारे पग जोरकर ठारा बीटपर रहायो ॥२॥ गांवत नाचत सबही संत नर और नारी । परचित देखो समाधी उन्मनी डारे सबसे फेरी ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु तुलसी और बुका । और कुच मांगे नहीं भाव भक्तीसे भूका ॥४॥

३. सब आलमका रखनेवाला बिठल पंढरपुरवाला । फकीर उनोके खूप बिराजे सब संतनका हुवा मेला ॥धु०॥ रामनाम बिन कलु नहीं जाने मारुं जमकू टोला । मन तुरंगपर स्वार होकर करो उनोपर हल्ला ॥२॥ कटार सीका सिंघासन छोडा गोपीचंद मुद्रा माला । ब्रम्हा बिंद्र जमकू न जाने ज्यानो लक्ष्मीवाला ॥३॥ महेल खजाना कलु नहीं चाहत नहीं घोडा हाती सुत पाला । घर घर जागे धरतरी माई तीनो लोकमों उजाला ॥ ४ ॥ निशान झेंडा दीये डेरे चंदरभागामो हुवा मेला । आखाडी एकादशीसे कबीर भगत हुवा चेला ॥५॥

४. है कुई ऐसा ये दुनयामों जाकर बोले बात । देखो बावा भीमा किनारे उनसे जोरो हात ॥१॥ नजरभर देखो नजरभर देखो । कछु खरच नहीं मुफत नाम चाखो ॥धु०॥ ओही मुर्शद ओही मौला वोही बना है पीर । अब कांहा पकरू निमाज रोजा वोही भरा भरपूर ॥२॥ जंगल जाना उसके खातर सोही मीठा सुखमों । अल्ला मौला राम रहिम दोनो भरा तनमों ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु बिरला जाने मनमों । भाव भगतसे साई खडा देखो जाके पंढरपुरमों ॥४॥

५. याद करो मौलाकी । विठ्ठल पीर पैगंबरकी ॥ धु० ॥ तीन लोकमों साई हमारा पंढरपुरमों बडा है । पुंडलीकसे मिलने आया रह्या बटिपर खडा है ॥ १ ॥ मदन मुरत खुब सुरत भुलगया भगवतनकु । भीमा किनारे आपही आप ठाडा जुग अट्टा-वीस भये उनकू ॥२॥ शंख चक्र पद्म बिराजे पतिवसन श्याम तनकू । केशर कस्तुर शीस मिरावित आनंद भयो सबकू ॥३॥ कहत कबीरा सुनो भाई साधू ध्यान धरो उनकू । जनम मरन मिटगया फेरा येही बुझो तनकू ॥४॥

६. भीमा किनारे मुर्शद मौला पीर पैगंबर बडा है ॥ तनके दरगा म्यागे साई आकल आकेला खडा है ॥१॥ वोही हमारा अल्ला है मुरशद पीर मौला है ॥ धु० ॥ सब घट म्यानें घरघर भरा वोही आकल आकेला है । जिदर देखे उदर भरा मौजुद उनो-का बोलवाला है ॥२॥ नामा दरजी बडा हटेला आपसे दूध पिला-ये है । बंदा उनोका नारा महादा जनी खाना खिलाया है ॥३॥ क्यां कहुं उनोकी तारीफ बावा तीनो लोकमें भरा है । कहत कबीरा सुनो भाई साधु जमकाल हमसे डर भागा है ॥४॥

७. सुनो प्यारे हरीरे भगत । पंढरपुरमें ज्याके देखो सुरत ॥धु०॥ भीमा किनारे विटपर नाँट कटपर रखे कर जित्ते । वोही हमारा पीर पैगंबर हारा सुख भया दरशनमें ॥१॥ तीरथ बर-तकी न धरो आस उनका मनमोंही ध्यास । अब कांहा जंगलका सोस भयो उदास दिलमों ॥२॥ कहत कबीरा सुनो

भाई साधु येही हमारा भेष । एकही हमारा वोही अल्ला हमतो  
मयो निर्दोष ॥ ३ ॥

८. देख बे देख यह अलखने पलखमें खलक पैदा किया रचा है  
चित्र साक नाना । आपही गोप है आप ही गोपिका नंद और कान्हा  
१ आपही राम आपही रावण आपही आपको आप मारा । आप  
प्रल्हाद नरसिंह हिरण्यकश्यप आपही आपका उदर फारा ॥२॥  
आपही गत और आपही औगत आप जिता और आप हारा । कहे  
कबीर यहीच हारबाजीकी चित्रके बागमें कौन मारा ॥ ३ ॥

९. बंगला खूप बनायाबे अंदर नारायन सोया ॥ धृ० ॥ पंच-  
तत्त्वकी भीत बनाई तीन गूनका गारा । रोमकी छान चलाई  
चैतन करनेहारा ॥१॥ उस बंगलेकू दस दरवाजे बीच पवनका खंवा ।  
आवत जावत किसे न देखो वोही बडा आचंवा ॥२॥ पांच पची-  
सा पात्रा नीचे मनवा ताल बजावे । सुरत सुरत का मृदंग बजावे  
राग छत्तिसा गावे ॥३॥ अपरंपार भरा है यारो सद्गुरुभेद बताया ।  
कहत कबीरा सुन भाई साधु जिन्ने पाया उन्ने छपाया ॥४॥

१०. क्या खुब सुरत अल्लानें तुज बनवाई । राम भजनविना  
देखो यारो चुप खाली गमाई ॥१॥ औट हातका मानव देह अल्लानें  
तुज दिया । खाया पिया सुखसे सोया नाहक जमाना खोया ॥२॥  
मेरा मेरा सबही मेरा जनम भार मिलाया । लख चौथ्यांकी  
गिरकी म्याने येही फल पाया ॥३॥ कौन किसोका साथी यारो  
कौन किसोका सगा । अंतकालकी सूदखना नहीं पावे दगा ॥४॥  
कहत कबीर सुनो भाई साधु राम नाम सबसे मीठा । इदर उदर  
काहेकू देखे सबही बजार झूटा ॥५॥

११. देख आगे आंखिया न बुझे फेर सुधारन लंबा है ॥१॥  
बहुत जनममे आये बाबा ये नरतनु अच्छा है ॥२॥ सुखके साती बहु-  
त मिलते खावे पिवे निकल जावे मूसे बुरा कहते है ॥३॥ औरत  
दौलत महेल खजाना आपने खातर बांधा है ॥४॥ जद साहेबका  
हुकूम हुवा जंगल जाके बैठे है ॥५॥ कहत कबीर सुनो भाई  
साधु एकही नाम सच्चा है ॥६॥ नाम छांडे तो सुख न मिले देखो  
जंगल का फतरा है ॥७॥



१२. नरतनुसे आया बाबा मुखकमल तो अच्छा है। राम भजन क्यौं ना करे नरक कुंडमों डुबता है ॥१॥ तुम राम भजो । भवजल पार तरो ॥ध्रु०॥ काहांसे आया काहांसे जाना ये सूद राखो मनमों । एक खिनमों सबही जावे अंधेरा पडेगा तनमों ॥२॥ तुजे अल्लाने पैदा किया उनोका फल क्या तूं पाया । नाम नहीं जाने सेवा नहीं जाने मुफ्त जनम गमाया ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु येतो बुरा चलना है । रामनामबिना खाक भई मट्टीसो मट्टीमिलाना है ४

१३. क्या देखे चमडेकी बन्हाई । एक खिनमों देखो यारो मट्टीमों मट्टी मिलई ॥ध्रु०॥ बडा सोस करत है उनोके खातर रोवत है । मेरा मेरा करके आपआपसे खोवत है ॥१॥ देखो शास्तरकी बात बिटाळोसे ये फल पात । राम भजनकी सूद नहीं मुख भया कुजात ॥२॥ बेद पुराना पढे कुराना उनोसे न बुझे बात । ग्यान ध्यान जोग कमाये हो गई मुष्कल मात ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु उलटी जगमों न्यात । सच्चा छांड बुरा पकरे रामनाम ले सुजात ॥४॥

१४. नरतनु जावे पस्तावेगा । फेर सुधारन बुरा है ॥ पलख म्याने सबही ज्यावे । काहेकू मुख रोता है ॥१॥ मत भुलोरे बाबा । ये फंद दूर करोरे बाबा ॥ ध्रु० ॥ चंडी भैरव भूत खेचर । काहेकू फत्तर पुजता है ॥ आलख अल्ला मोजुद मौला । बिठल बिटपर खडा है ॥२॥ एक बार जाना पग शीस धरना । जनम मरन दूर करना अच्छा है ॥ आपने दिलमो भाव भगवतसे । कबीरा कहना मानो है ॥३॥

१५. ये तनु मुंडना बे मुंडना । आखर मट्टीमें मिल जाना ॥ ध्रु० ॥ मट्टी कहे कुंभारकूं बे तूं क्यौं खोदे मुजकूं । कोई बखत ऐसा आवेगा की मैं माडूंगा तुजकूं १ लकडी कहे सुतारकूं बे तूं क्यौं छेदे मुजकूं । कोई बखत यंव आवेगा की मैं जलावूं तुजकूं २ कपडा कहे दरजीकूं बे तूं क्यौं फाडे मुजकूं । येक दिन ऐसा आवेगा की मैं ढकावूं तुजकूं ॥ ३ ॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु देना ऐसा लेना । भाव भगतसे पार उतारो रामनाम जप करना ॥४॥

१६. तनका नहीं भरोसा बे देखे काल तमासा बे ॥ ध्रु० ॥  
बडे राजमों साज बिराजे मत जानो सुख भेला । कौन किसीका  
नहीं रे यारो आखर जात अकेला ॥ तनका० ॥ १ ॥ चोप चापके  
पगरी बांधी बालम पैच सवाई । मुच्छा मुरोडकर दरपन देखे  
ढाल फिरंग करमाही ॥२॥ शाल दुशाला पटु ओढे खावे गरम  
मसाला । जब आवेगा जमका फांसा होवे गरदी हल्ला ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु मारग सीधा सवारा । नजर खोलकर देखो  
यारो ये सब झूट पसारा ॥४॥

१७. एक दिन पंची उड जायगा मानो एक दिन पंची उड-  
जायगा ॥ ध्रु० ॥ नेकी कर रहिये बंदीसे डरिये साहेब नाम रहे जायगा  
॥२॥ कहत कबीर सुनबे मनवा खाली मुकाम तनबे जायगा ॥३॥

१८. अखेर मरना है मरना है । तुम काहेकुं गुमान करताहै  
॥ ध्रु० ॥ कोई मोठा राव और राना । जिन्ने जोधपुर बंधाना । सो  
नर सोता है मसाना ॥१॥ जो नर कुर कपुरे जमता । जो नर सुख  
पालो सन मरता । सो मैं नजरे देखा जलता ॥२॥ अरे बंदा  
मरना तुम जानी । देख गुरुकी निशानी । अरे तेरी खरी जात  
बेमानी ॥३॥ कहत कबीरा सुनरे भाई । तेरे तात मात ले गई । ये  
सब झुटी जाल लगाई ॥४॥

१९. इस तन धनकी कौन बढाई । देखत नयनोमें मट्टी  
मिलाई ॥ ध्रु० ॥ अपने खातर मेहेल बनाया । आपही जाकर जंगल  
सोया ॥१॥ हाड जले जैसे लकरीकी मोली । बाल जले जैसी  
घास की पोळी ॥२॥ कहत कबीरा सुन मेरे गुनिया आप मुवे  
पिछे डुबगई दुनिया ॥३॥

२०. काया नहीं तेरी नहीं तेरी । मतकर मेरी मेरी ॥ ध्रु० ॥  
ये तो दो दिनकी जिंदगानी । जैसा फथर उपर पानी । ये तो होवेगी  
खुरबानी ॥१॥ जैसा रंग तरंग मिलावे । ये तो पलख पिछे उडजावे ।  
अंते कोई काम नहीं आवे ॥२॥ सुन बात कहूं परमानी । व्हांकी  
क्या करता गुमानी । तुम तो बडे है बेमानी ॥३॥ अब मन गाफल  
रहेना बंदा । झूठा लगा जगतका धंदा । पढा मोहकालका फंदा ॥४॥

कहत कबीरा सुन नर ग्यानी । ये शिख हृदयमें मानी । तेरेकूं बात  
कही समजानी ॥५॥

२१. काया तुजे घडिये न राखे कोई । तुजे पलख न राखे  
कोई ॥ धृ० ॥ जबलग तेल दिवामें बत्ती तबलग सुजे संसार ।  
जलगया तेल बुज गई बत्ती मंदिर हुवा अंधार ॥ १ ॥ घर भीतर  
तेरी जोरुरे जुरे गलिया जुले तेरी माई । पंडपडे मुख बास न  
होई तो कुककाड नव हेईरे ॥ २ ॥ कौनसे माई कौनसे आई कौन  
बंदिण भोजाई । पंथ चले पांच बांधव रोये तो हंस अकेला हेईरे  
॥ ३ ॥ उडगया हंस गगन जाई बेठा । सब संसार न कहता कहे  
कबीर सुनो भाई साधु दिनानाथ करे सो हेईरे ॥ ४ ॥

२२. नही तनुका भरंसा जैसा पाणी बिच फुलेगा बतासा  
॥ धृ० ॥ येतो दो दिनकी जिंदगानी मत करना मगरोरी । माया  
दौलत कुछ नही तेरी येतो धूप छावकी फेरी । तुटेगी अगबतकी  
जब दोरी पलख नहीं सवुरी । आखर होयगा जंगलका बासा जैसा  
पानी बीच फुलेगा बतासा ॥ १ ॥ बिछाने नरम ताकियां मखमाल  
माडी उपपर महाल । तुरंग हत्ती चढना सुकपाल शैले दुपेटे लाल ।  
खजीने जव्हारखाने हिरेही लाल सबही जावेगा डाल । साथी नही  
आवेगा रति मासा जैसा पाणी बीच फुलेगा बतासा ॥ २ ॥ कर  
कुछ खुदा नाम खैरात सोई कमाई चली तुमारे साथ । नही पडेगा  
जमके हाथ मार करेगा फस्त । कहत कबीर तुम बचेगा कैसा  
जैसा पाणी बिच फुलेगा बतासा ॥ ३ ॥

२३. आज का लाये ओ लीजिये काल कोनने देखी । एक  
पल रहने न पावसी जब उतरेगी चिठी ॥ धृ० ॥ सांगी पीठ  
बिजारकी सब कोई सौदेकू आया । सेठनें बुलाया लाभकूं ह्यां तो  
मुहल गमाया ॥ १ ॥ सच्चा सौदा जिने किया सो नर लाभ ले  
छुटा । खोटा सौदा जिने किया सो नर खड़ेमें गुठा ॥ २ ॥ कहत  
कबीरा मैने बनझ किया तो मैं ये बुध पायीं । रहामें मिला सत्-  
गुरु उननें दरगाह बताई ॥ ३ ॥

२४. गुदी ये क्या गुमाना बे ये तनुमटिमें मिल जाना ॥ धृ० ॥

मिठी बिन बिन मेहेल बनाया प्राण कहे घर मेरा । तेरा मेरा सब छोड चलेगा कौन करेगा केरा ॥ ये तनु० ॥१॥ बावा साईं तो मु-  
दियां उडावे बिच बिच लंबी दोर । दोरिया तुटगई गुदियां निकस पडी पडे नगरमें शोहारे ॥२॥ मीठी पूछा कुमारकूरे तूं क्या गु-  
देयी मोये । एक दिन ऐसा आवसिरे तुजे गुदे हर कोये ॥३॥ देहका मरम कोईकुं न मिला जो मिलासो गरजी । मारी घाव क-  
लेजा लागे कबलग सिधे दरजी ॥४॥ धनबी जायगा जोबनबी जाय-  
गा ये संसार तमासा । लाख टक्केकी सुरतबी जायेगी होयेगा जंगल बासा ॥५॥ मट्टी खाना मट्टी पीना मट्टी सब जुग भरोसा । अंत-  
काल जरतार पेहेरना अखेर मरनेकी आसा ॥६॥ दसबी जोडे बीसवी जोडे जोडे सो पचासा । अंतकालकूं औरभी जोडना आवेना रति मासा ॥७॥ मट्टी ओढन मट्टी बिछाना मट्टीका शरना । मट्टीका कबीर बनाया । उन बिच पवनं लोभाना ॥८॥

२५. मुखरा क्या देखे दरपनमों । दया धरम नहीं मनमों ॥धृ०॥ जमलग फूल रहे फुलबाडी बास रहे निज फुलमों । एक दिन ऐसी हो जावेगी घाय उडेगी तनमों ॥१॥ चुवा चंदन अबिर अरगजा शोभे गोरे तनमों । धन जोबन डोंगरका पानी ढल जावेगा खिनमों ॥२॥ नदियां गहिरी नाव पुरानी उतर चले संगममों । गुरुमुख तो येसो पार उतारे नुगरा हुवे मनमों ॥३॥ कवडी कवडी माया जोडी सुरत रहे निज धनमों । दस दर-  
बाजे घेरलिये जब रहेगयीं मनके मनमों ॥४॥ पगिया बांधे पग-  
असवारै तेल झुला झुलपेमों । कहत कबीरा सुन भाई साधु ये क्या लढ रहे मनमों ॥५॥

२६. जमका अजब तडाका बे । तूं क्या जाने लडका बे ॥ धृ० ॥ बडे मिजाजी कठडे बैठे तकिया बिछाइत साजा । मार झपटकर जम ले जावे जैसा खबुतर बूझा ॥१॥ नवभी मरगये दसभी मरगये मरगये सहस्र अठ्ठांशी । तेहतीस कोटी देवता मरगये पडे कालकी फासीं ॥२॥ पीर मरे पैगंबर मरगये मरगये जिंदा जोगी । जपी तपी संन्यासी मरगये मरगये हकीम रोगी ॥३॥

तीन लोकपर छत्र बिराजे लुटा कुंजबिहारी । कहत कबीरा सोभी मरगये रयत कौन बिचारी ॥४॥

२७. गाफल मत रहेना बेटा सिरपर जम मारे सोटा ॥ धृ० ॥  
लख चौन्यांशी गिरके म्याने अवचित नरतनु पाया । दो दिन गये सटरफटरमें फिर चौन्यांशी आया ॥ गाफ० ॥१॥ चार प्रहरका लेना देना चार निंदमें कांटा । अठौ प्रहर येह घुसड गये आया सुदलमें तोटा ॥ गाफि० ॥२॥ कवडी कवडी माया जोडी लाख करोडा मोठा । जद आवेगी जमकी चिटी साथ न आवे लंगोटा ॥ गाफि० ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु बार बार नहीं आवे । इस दुनियाका सौदा करले जनन मरन मिटजावे ॥४॥

२८. क्यौं आंखियामें भरी धुंदी । बच्चे सात नही आवेगी चिंधी ॥ धृ० ॥  
खावे पिबे सुखसे सोवे बाहार मजेदारी । मेहल खजाना भर कचेरी छांड जावे मट्टी भरे मुंमे सारी ॥१॥ आगला मरे पिच्छला रोवे उनोकी क्या खबरदारी । जद जमकी सवारी आये फेर ना चले बरजोरी ॥२॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु ये दुनया है बुरी । तुम आपना हुशार होके संतपगशिष बलजोरी ॥३॥

२९. दौरा दौरा करकर बहुत खजाना मिलाया । साधुसंतकी सेवा नहीं आखर मट्टीमों गमाया ॥१॥  
मुवे झुटारे झुटारे । राम नाम नहीं लुटारे ॥ धृ० ॥  
ढोंग धत्तुरा करकर सब आदमी भूल भुलाया । घी खिचडी खूप खावे मलीदा कांचन नारी कमाया ॥२॥  
लेकर भेख भया दरवेश भंग आफमिका खाना । राम नाम तो भूल गया जमका भयो मेजवाना ॥३॥  
कहत कबीरा सुनो भाई साधु अच्छा जोग कमाया । राम नाम बिना खाक पडे जोगका जहर मिलाया ॥४॥

३०. सब पैसेके भाई । आपना साथी नहीं कोई ॥ धृ० ॥  
आपने पल्लोमें पैसा होय तो सबही खुशामत करते ॥ जब आपनेपर बखत पडेगा तब कोई साथी नहीं चलते ॥१॥  
माय बाप भाई जोरू और बहीन साले । जिसको यारो भला किया है वोही मीठा न बोले ॥२॥  
आपने हात पांव रहगये यारो लडका नजीक न आवे । बडा

प्यार जोरुपर वोबी दुरसे पानी बतावे ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई  
साधू करो बिचार पुरता । सुनना होय तो सुनले प्यारे नहीं  
तो खावो गोता ॥४॥

३१. सब पैसेके भाई दिलका साथी नहीं कोई ॥ ध्रु० ॥  
खानेपिनेकूं पैसा होय तो जोरु बंदगी करे । एक दिन खाना नहीं  
मिले तो फिरके जबाब करे ॥ सव० ॥१॥ जबलग अपने पलोमें  
पैसा तब लोक सलाम करे । अपना पैसा निकल गया तो कोई नहीं  
मिठा बोले ॥२॥ भाई बंद और बहीन साले सब पैसेके भाई ।  
कौन किसीका नहींरे प्यारे कहत कबीर सुनाई ॥३॥

३२. खेल सब पैसेका सब कुच बाता है पैसा ॥ ध्रु० ॥  
पैसा जोरु पैसा लरका पैसा बेहेना । पैसा बावा हत्ती घोडे पलाना  
पैसा लगे निशाना ॥१॥ पैसा देव पैसा धरम पैसा सब कुछ भाई।  
पैसा राजा राज करावे पैसा करे लडाई ॥२॥ पैसा हत्तीपर अबुज  
चढावे पैसा घोडे उढावे । एक दिन पैसा बदल गया तो पगमें लंगर  
पेरावे ॥३॥ पैसा गुरु पैसा चेला पैसा भक्ति करावे । कहत कबी-  
रा सुन भाई साधु पैसा जीव छोरावे ॥४॥

३३. दाम खरच कर बाघन लाई मुख कहे मेरी ब्याही ।  
धीरे धीरे घरमों बैठी बिन दांतसो खाई ॥१॥ सुनोरे लोको  
भाले भोले घरमें बाघन बैठी । हाड मास सब चुसलीये सतत  
पिंजरेमें बैठी ॥२॥ आखोंमें काजल नाकोंमें वसर मुखपर धुंगुठ  
ठाढी । एतने कारन सब जग भूला चुसलीये नबनाडी ॥३॥ शंखन  
डंखन हस्तन पद्मन चार नार कहलाई ॥ कहत कबीरा सुन-  
भाई साधु सब घर पीगई ॥४॥

३४. क्या नयना चमकावे सुंदर ॥ ध्रु० ॥ रूपा पेहेरे रूप  
दिखावे सुन्ना पेहेरे रिझावे । गले पेहने मोतनकी माला तीन  
लोक ललचावे ॥१॥ टकमक नयन फिरावे बहुतनकु रिझावे । हम  
नहीं वैसे कौशिक मुनिसे कुत्ता करके फिरावे ॥२॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधु दिन दिन भक्ती बढावे । हरी चरनकी लेऊं बलग्या  
तनकी आस न पावे ॥३॥

३५. क्या देखे बादलकी छाया । क्या देखे बादलकी ॥ ध्रु० ॥  
 टामटूमसे शैला ओढे पधरिया बांधे जरकी ॥ दो दीनका है झूटा  
 पसारा आखर बस्ती है जंगलकी ॥ १ ॥ क्या लाया क्या ले जावेगा  
 साथ बांधके गठडी ॥ घस जावेगा पाव यारो मिलगई मट्टीकी  
 मट्टी ॥ २ ॥ देखो रावन क्या बल जाया बस्ती है सुनेकी ॥ जब  
 वो लंका लूटगई तब रहे दिवा ना बत्ती ॥ ३ ॥ खा ले पी ले कर ले  
 मौजा दया धरम कछु नेकी ॥ दास कबीरा यौंकर बोले कर कुछ  
 सेवा संतोकी ॥ ४ ॥

३६. हर कछु करनारे साहेब राजी रखनारे ॥ ध्रु० ॥ दो दिनकी  
 जिनगानी बाबा राहासे क्यों नहीं चलता । काल झपटकर ले जा-  
 वेगा फिर फिर गोते खाता ॥ १ ॥ झुटी काया झुटी माया झुटी  
 बात बताते । झुटा देना झुटा लेना आखरकूं पस्ताते ॥ २ ॥ मंगने-  
 चाला आया दरवाजे उसकू नहीं नहीं कहते । घरमें है भरी खुब  
 दौलत मांगनकू नहीं देते ॥ ३ ॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु ये  
 संतनका लडका । हरी भजनमें रम रहूंगा नहीं कालका धोका ४

३७. क्या धुंदी आखोंमें यारो । समज रखो कछु मनमों ॥ ध्रु० ॥  
 देखादेखी सब जावत है । कौन रह्या इस जगमो ॥ खलक  
 चबिना काल चबावे । कछु पलव कछु मुखमों ॥ १ ॥ राजा रंक  
 मर्दाभर्दा । जोग जुगत सब तनमों ॥ लाखो हत्ती घोडे फौजा । लूट  
 लेत है खिनमों ॥ २ ॥ चौकी पहीरा नाके बंदी । आख नयन बाजो-  
 मों ॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । कौन छुडावे इनमों ॥ ३ ॥

३८. ये जिंदगी किसोकी । आखर मट्टी भयेगी तनकी ॥ ध्रु० ॥  
 झुटी काया झुटी माया झुटा राजा रानी । कोन किसोका देखो यारो  
 झूटा मिरगजलपानी ॥ १ ॥ बढा हट्टी रावन राजा एक लाख भयो  
 पुती । सुनेकी लंका लांड गया पडे मूमें मट्टी ॥ २ ॥ कहत कबीर  
 सुनो भाई साधु राम भजो दिनराती । औरत दौलत सबही पसारा ।  
 खावे जनमकी गोती ॥ ३ ॥

३९. छोटिसी जिंदगानी उपर क्या मगरूरी करना ॥ ध्रु० ॥  
 क्या ले आया क्या ले जायगा कायकू साफल करनारे ॥ १ ॥

आपने खातर ये बाग बनाया सबही छोड़कर मरनारे ॥ २ ॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु हरी चरन मुरत धरनारे ॥ ३ ॥

४०. क्यारे गुमानी करनावे । साहेबकूं जवाब देनावे ॥ ध्रु० ॥  
सोना पेहेनो रूपा पेहेनो पेहेनो पितलका तार । दस रुपिया गज-  
का रेशीम पेहेनो आज जिवन तेरी आस ॥ १ ॥ शहर नगरमें  
तेजी छुटा कसबिये परा पोकार । दस दरवाजे खबर करो निकल  
गये असवार ॥ २ ॥ माती ओढन माती पेहेरन माती ले गई धोर ।  
कबीर थुंकर बोले तेरे उप्पर चलेगे लोक ॥ ३ ॥

४१. कर गुजरान गरिबीमें मगरूरी किसपर करतारे ॥ ध्रु० ॥  
मट्टी चुन चुन मेहल बनायो लोक कहे घर मेरारे । ना घर तेरा ना  
घर मेरा चुरिया रहे बसेलरे १ ये दुनियामें कोई नहीं आपना आपना  
आपना कहतारे । कची मट्टीका बनातूं पुतला घडी पलकमें ढलतारे २  
ये दुनयामें नाटक चेटक भुला भटकता फिरतारे । कहत कबीरा  
सुन भाई साधु एक सच्चा एक झूठारे ॥ ३ ॥

४२. कायकूं माया जोडीरे । नर काय कूं माया जोडीरे ॥ ध्रु० ॥  
जमीन खोदीनें माया उडीरे । तो कहेगा माया थोडीरे ॥ १ ॥  
तांवा पितलको तो पार न आवे । पण काढिके खोखरी दोणारे ॥ २ ॥  
तीन गज कपडो लोक लाजको । उपर डाभकी दोरीरे ॥ ३ ॥ दो  
चार बटवा लेई चलेगा । तूं तो चढ बैठे बासकी घोडीरे ॥ ४ ॥ कह-  
त कबीरा सुन भाई साधु । फुकदिया जैसी होलीरे ॥ ५ ॥

४३. तजी दियो प्राण काया कैसी रोई । मै जानूं मोरे संग च-  
लेगी काया मल मल धोई ॥ १ ॥ उंचा नीचा मंदर छोडे माय भय  
सबर घोडा । कुलीवंत एक खास छोडी छोडी पुतकी जोडी ॥ २ ॥  
सीर पकड तेरा भय्या रोवे हात पकड बाको मयारे । गोड पकड  
बाके छिया रोवे । सेवे जैसी सारथ जोडीरे ॥ ३ ॥ चार जातकी  
मिले भय्या बनी खाटकी धोरीरे । कहत कबीरा सुन भाई साधु  
फुकदिया जैसी फागकी होरीरे ॥ ४ ॥

४४. देखो भाई सब माया झुटी है । फिर फिर क्यों खाता  
गोती है ॥ ध्रु० ॥ नरतनु जावे फेर नहीं आवे । बहूत जनमका पोर



है । कीटक पक्षी जनम होके । वहां राम काहांसे मिलता है ॥१॥  
मा बाप तो साथी आपने । जनम जनम बहते है । नरतनु बीगर  
रामतनु नहीं मिले । काहेकू गोता खाता है ॥२॥ जद रामनाम शिवजी  
गावे । जहर उनोक बुझा है । कहत कबीरा सुनो भाई साधू । राम  
भजन तो अच्छा है ॥३॥

४५. कलजुगवा मैं भज नहीं ॥ ध्रु० ॥ मेवा मिठाई लड्ड  
पेटे जोरूकू खिलावे । बासी सलज सूका टुकड़ा मातापिता  
नहीं पावे ॥१॥ येलायची लवंग चिकनी सुपारी जोरूकू खिलावे ।  
सुरती चूना तलख तंवाखू मातापिता नहीं पावे ॥२॥ श्याम  
शलोना पलंग बिछाना जोरूकू सुलावे । तूटी खाट पुरानी ताट  
मातापिता नहीं पावे ॥३॥ कहत कबीर सून भाई साधु येही  
जगतकी रीत । साचा बोले भूखा मरे झूटन पावे चित प्रांत ॥४॥

४६. जग भये उफराटे झुटेकू साहेब कैसा भेटे ॥ ध्रु० ॥ फत्तर उपर  
शेंदूर डारे । मुख कहे ये देव मोटे । लडकाजी खातर नवस किये  
देवकू नारळ फुटे ॥ १ ॥ देवके आगे डारे कटोरे । आपण खा-  
गये गोटे ॥ २ ॥ सजीव बकरा निर्जीव देवके आगे काटे ।  
मिलगये आलम खागये बकरा देवके हातमे झाटे ॥३॥ देनेवाला  
ओ है न्यारा सब देव उनकू भेटे । कहत कबीरा मुरशद मौला  
रामरंग है लुटे ॥४॥

४७. ये दुनया बुरी है । आपआपसे भुली है ॥ ध्रु० ॥ सच्चा  
छांड झुटा करे । महेल खजाना मेरा है । भुलगया माया बजार ।  
फेर चौन्यांशी आया है ॥१॥ काका मरे मासुं मरे उनोसे देखकर  
रोता है । आप मरे जद रोवे कोय । देखो बुरी बाता है ॥२॥ कहत  
कबीर सुनो भाई साधु । दुनया भयो उलटी । रामनामकी सुद ना  
रखे । डारे गांड लंगोटी ॥३॥

४८. ऐसी चकमक होती यारो गरीबके बुरे हालजी ॥ ध्रु० ॥  
माया डाखीन बडी खडी लडती है निर्वाणजी ॥१॥ आशा उठी  
मनसा उठी लेवे नाक कानजी ॥२॥ काम क्रोधके घोड़े छुटे  
कीया दानादानजी ॥३॥ अहंकारकी गाडी भरी ले जावे निधानजी

॥ ४ ॥ संधि कुमर दिया ऐसा बेगुमानजी ॥ ५ ॥ रामनामका-  
प्रताप ऐसा पूरन होय कामजी ॥ ६ ॥ कहत कबीरा सुन भाई  
साधु जपो रामनामजी ॥ ७ ॥

४९. कवन सुख बिखयामों भाई । बडे बडे डुबे तुजे मालूम  
क्यौं नहीं ॥ ध्रु० ॥ इंद्र चंद्रकी गांड फारी बिश्वामित्र भया कुत्ता ।  
बिखयाका सोस करके कैसी भयी वाता ॥ २ ॥ बडे महाराज दिगां-  
बर शिवजी उनोसे कहते । आसन छांड भिन्नके पिछे तोबा  
तोबा कहते ॥ ३ ॥ चारो बेद ब्रह्मा पढे भया वोही अंधा । आपने  
बेटीकी सूद नहीं बना कुंभारका गद्धा ॥ ४ ॥ कहत कबीर सुनो  
भाई साधु हुशार रहना आच्छा है । भुल गया तो गांडगुडघा  
फेर जनम जुती है ॥ ५ ॥

५०. ये पेट बडा बाका सबसे लगादिया धोका ॥ ध्रु० ॥ देख  
फकीरा देख संन्यासी घरघर मांगे टुकरा । एक आसनपर कुई  
नहीं बैठा पिछे पेटका लकरा ॥ १ ॥ येही पेटसे राव सिपाई येही  
पेटसे मरते । येही पेटके खातर अदमी मुख मुख सब फिरते  
॥ २ ॥ कहत कबीरा सुनो भाई साधु सब दुनियासे न्यारा । भला  
बिचारा पशु पंखी वोही पेटनें घेरा ॥ ३ ॥

५१. मादर पिदर बिरादर फरजन सुनले यारमन । ये  
सुखके संगती तूं सुनले यारमन ॥ १ ॥ निज नाम सुमरले क्या  
वक्त पाया है ॥ ध्रु० ॥ तूं कहता मेरा मेरा ह्यां तेरा कौन है ।  
एक दीनका है बशेरा फीर आतां कौन है ॥ २ ॥ रावण सरीके चल  
गये जीनके उडते निशान । एक जीवनका आस क्या करता है  
गुमान ॥ ३ ॥ इस मायाके निशामे बेहोष हो रह्या है । ये माया न  
रहेगी क्या निंद सोया है ॥ ४ ॥ कहत कबीरजी साहेबका नाम  
सच्चा है । जो जाणे सोई सधुका बच्चा है ॥ ५ ॥

५२. संगत मत करना खोटी दुनिया उलटी है झुटी ॥ ध्रु० ॥  
सगा भाईकूं बुरा बोले सालेकूं सन्माना । भाई बाप तो भीक मांगे  
ससरेकूं जमखाना ॥ १ ॥ जिसका लेवे उसे धमकावे बात  
बोले तेही । साधु संतकूं कछु न माने रखे कानवर पगडी ॥ २ ॥

कवडी कवडी माया जोडी लाख करोडो मोटी । चिटी आई जब  
 रामजीकी खोल गया लंगोटी ॥३॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु  
 दुनिया भई दिवानी । महादेवकूं छोड दिया और पुजवा जाय  
 भवानी ॥४॥

५३. भाई आपना कोई है साथी । भजनबिना जनम न टुटे  
 क्या करेगी पोथी ॥ धृ० ॥ जबलग काया तबलग छाया दिन-  
 का भयो उजाला । बुझ जायगी काया आपनी कुई है रखनेवाला  
 ॥१॥ बडे बडे जपी तपी पडे कालके फांसी । आपनी जान चुवा  
 वैसी बिछी ली जावे चुपशी ॥२॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु  
 राम जपो निर्बानी । दया शांति दिलमों रखो जैसे निर्मल गंगा  
 पानी ॥३॥

५४. दुखमें कोई न आवे काम । बिपत पडे कोई ना आवे  
 काम ॥ धृ० ॥ बोहतही सगो हमकर देख्यो एक सगो दुजो दाम ॥१॥  
 मात पिता सुत भाईरे बंधवा पल बिच फिरावे कमान ॥२॥ राम  
 रहिम कृपाकर कबीरपर अंतकाल हरनाम ॥ ३ ॥

५५. जो देखे सो दुखिया बाबा सुखिया कोई नहींरे ॥ धृ० ॥  
 जोगी दुखिया जंगम दुखिया तपसीकू दुख दुनारे ॥१॥ आशा  
 मनशा सब घट व्यापी कोई महेल नहीं सुनारे ॥ राजा दुखिया  
 परजा दुखिया दुखिया घर बैरागी ॥ दुखकारन सुख दे बने उदरी  
 माया त्यागी ॥२॥ साच कहे तो सब जग दुखिया झूटा कहे न जाई ।  
 ब्रह्मा विष्णु संकर दुखिया जिन्ने सृष्टि कमाई ॥३॥ धूत दुखिया  
 अवधुत दुखिया दुखिया है धनरंकारे ॥ कहत कबीरा ओ नहीं  
 दुखिया जिन्ने मनकू जीतारे ॥४॥

५६. चलते प्रान कैसे सोईरे काया चलते प्रान कैसे सोईरे  
 ॥ धृ० ॥ चलीरे मैं तेरे संग बहुत सुख पाया नच ऊठ मल धोई ।  
 अबतुम हसमिल मनन सिधारे जुगमें पढी बगाई ॥ च० ॥१॥  
 इसके सुनो बोहारी काया तेरे मेरे संग ना कोई । ऐसी भीतको होटक  
 छांडे संग न चला कोई ॥२॥ सेवा सुखदत और परेमदत शीस  
 नाक सुख धोई । ऐसी रुखी किती एक छांडी छांडे चली अमर ना

हुवा कोई ॥३॥ पाप पुन दोनो जनम संगती और न चला कोई ।  
कहत कबीरा सुन भाई साधु ये होनी थी सो होई ॥४॥

५७. समज उमज कर पग रख नहीं तो आगे मुष्कील है ।  
गुजरान करो गरिबीसे बावा मगरूरीसे धोका है ॥१॥ नरतनु  
गयो तो पस्तावेगा फेर सुधारन लंबा है । कीटकपंचक खर सुख-  
रमे बहुत जनमका फेरा है ॥२॥ ये तनु अच्छी सबसे खाशी खावे  
पीवे आरामसे । शालदुशाला जोरु बचे भुलना नहीं गजबाजसे  
॥३॥ भुल जावे तो भीकन मीले लंगोट नहीं मिलनेकी । जमदूतका  
सिरपर सोटा बडी बात नहीं होनेकी ॥४॥ चार खूंट जहागिरि  
हमारी फेर नहीं कुच खानेकू । कहना हुशार तुमकू करकर घरघर  
फेरी काहेकू ॥५॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु हुशार होना अच्छा  
है । ना सुने तो सोटा मारुं हमकू गरज कहां तेरी है ॥६॥

५८. बकवा मत करना बे । खुदाका नाम जपना बे ॥ धृ० ॥  
उत्तम नरदेह आया प्राणी उसका हित कछु करना । दौलतमें तुम मत  
भूल यारो नाम खुदाका जपना ॥१॥ मनुसरिखी काया यारो ऐसी  
नहीं होनेकी । कितने जनम आवे जावे खाक उडेगी तनकी ॥२॥  
चिराक लगाया चुना टिपाया महाल बनाया खासा । जब कालकी गांठ  
पडी तब जंगल हुवा तमासा ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधो  
हिंदु मुसलमाना । नाम खुदाका जपना यारो भवसागरमों  
तरना ॥४॥

५९. हर हर क्या भूला जग सारा । न माने झूट पसारा ॥ धृ० ॥  
काळ भुजंग शरीर चबावे । मेंढ चबावे मलखी ॥ पल पल उंबर  
होत है तोटा । विषम न होय न्यारा ॥१॥ दीप देखके पतंग  
झपावे । धन कामीनसे लपटा ॥ जैसी मत्सी गलपर लोटी । प्राण  
गंयासो प्यारा ॥२॥ नवका छोड नदीमे घूसा । पेट बांधकर फतरा ॥  
अमृत छांड बिखकु लेवे । हांसे दास कबीरा ॥३॥

६०. बेद शास्तरका बडा बिचार । कौन पाले ये कलजुगमों ॥  
औरतसे मूरख भुलगया । ध्यान नहीं ये ग्यानमों ॥१॥ क्या कहूं  
साधोजी । माया बजार पुरा हैजी ॥ ध्रु० ॥ छे दुरुषनमों बद्धान बडा ।

बरत नेममों रहता है ॥ करम धरम सबही छांड । भंग तमा-  
सा सुनता है ॥२॥ लंबे आगे भडवा खडा । कांहा धरम कांहा  
फल है ॥ साधु संतसे मुच्छा मुरडे । देखो मुरगी का गधा है ॥३॥  
भजन पुजन कछु नहीं जाने । जाने झुटा बजार ॥ कहत कबीर सुन  
भाई साधु । काहेकु जनम गव्हार ॥४॥

६१. सुनले झटका मायेका डुबाया प्रेमरथ सबका ॥ धृ० ॥  
सब तपयामें तपया देखा शंकर बडा हटेला । भीलनी उपर  
ख्याल हुवा जब पडगया नंगा खूला ॥१॥ साठ हजार जप तप  
किया लव्हाषिष्ट चखाया । पाव पलमें सबही खोया । विश्वामित्र  
रोया ॥२॥ बिभांडीका वेद झुटा स्त्रीगोवा हुवा जोग कमाया ।  
बहुत दिन रखा बिचारा आखर अकेला गया ॥३॥ इंद्र चंद्रकू और  
क्या क्या सबकू मालुम हैजी । नारदकी तो बनी नारदी ऐसी नवबद  
बाजी ॥४॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु माया सबसे भारी । बडे  
बडेकू दिया झोले साहेबकी गत न्यारी ॥५॥

६२. राम जपो राम जपो राम जपोरे । भव जल पार तरोरे  
॥धृ०॥ अंबर जावे धरनी जावे जावे सुरज चंदा । जितना देखे  
उतना जावे पिछे ना रहे कुंदा ॥ १ ॥ काया जावे माया जावे जावे  
तिनो लोक । गंगाजमुना सागर जावे कांहा करे जन सोक ॥२॥  
मा बाप बहन भाई जोरु लरके लोक । जबलग संपत तबलग  
साती अवसर न मिले लोक ॥३॥ वेद न जानु शास्तर न जानु  
जानु तेरा नाम । कहत कबीरा दास तुमारा प्रीत करो मुजे राम ४

६३. राम द्वाही राम द्वाही राम झेंडाके सुमरनसे लागो । हरी-  
भक्तनसे स्नान झेंडाके सुमरनसे लागो ॥ धृ० ॥ बंका तारे बंका  
तारे तारे काले कीर । सुवा पढावन गानिका तारे ऐसा रघुबीरा ॥१॥  
मंदरपुरमों नासा बसे काशी बसे कबीर । केवलजीको झीक रहो  
सब घनकी सीर ॥२॥ पंचतत्त्वकी गोधडी धागे भरे अपार । चंद-  
सुरज दोनी टिकरे निरखे निरख नीर ॥३॥ पीपल बांधो पालना  
तुलु जमुनाके तीर । रामानंदके फौज म्याने झुले दास कबीर ॥४॥  
६४. हरिसे कोई नहीं बडा । दिवाने क्यों गफलतमें पडा ॥धृ०॥

प्रल्हाद बेटा हरिसे लपटा । जबी खंब कडकडा ॥१॥ गोपीचंद  
बचन सुनकर । महाल सुलख सब छोडा ॥२॥ हनुमानन सेवा  
किनी । ले द्रोणागिरी उडा ॥३॥ पुंडलीकन सेवा किनी । बिठल  
बिटपर खडा ॥४॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । हरी चरण चित जडा ५

६५. वोही राम पछानोजी । मेरा कहना मानोजी ॥धृ०॥ परना-  
रीकूं षंढ बना है परनिदाकू बहिरा । परधन देखत अंधा हुवा जब  
आपका जग सारा ॥१॥ सदा रहत उदासी निंदा स्तुती न जाने  
कोई । ये धेनु ये बाघ न जाने सब आत्मा है भाई ॥२॥ भेद नहीं  
अभेद हुवा मन राम भया जग सारा । कहत कबीरा सुन भाई साधु  
जगमो रहकर न्यारा ॥३॥

६६. तेरे दिलकी पछान मुजे देना ॥धृ०॥ कौन रस्तेसे आते  
जाते कौन जगपर ठाना । किस कैसा तुम खाते पीते कौन करे  
सन्माना ॥१॥ किस कैसा तुम सोता भाई कांहा चली दिनमाना ।  
कौन तुमारा मुशरद मौला कौन पढावे कुराना ॥२॥ कहत  
कबीरा सुन भाई साधु कर अल्लाका पछाना । गुरु दत्तकी बानी  
बोले कर नारायनका ध्याना ॥३॥

६७. ये कलजुगका फेरा यारो खबरदारीसे पार पडो ।  
रखो भक्तीका तेगा हाथमें । तब जमजीको जाके भीडो ॥धृ०॥  
तप सत बरत दान चार पग धरम रहा बनमों जाके । तीन पाव  
तो तुटे दानका आधा हुवा ओ कौन रखे ॥१॥ करम धरमका  
अम्मल उठा जप तपकी तहागीर भई । बाहली हुई नामकी दुहाई  
जमके मुखपर चढ आयी ॥२॥ दीन दीन आगे बहुत बुरे है धर्म न  
रहे डुब जावेगी । श्रीकाशी जग उद्धारनीसो गुप्त हुवे समज आवेगी  
॥३॥ करम भारसे धरनी कापे भार उतारो प्रभु मेरा । लोक खलक  
सब सफा हुवेगा रहे भक्तिका कछु दोरा ॥४॥ कहत कबीरा श्री-  
रामचंद्रके पग सुमरो तुम आन तजो । पत्र पुष्प फल जल पत्तेसे  
करो पूजा तुम राम भजो ॥५॥

६८. देखो हुरमतया संसारकी ॥ धृ०॥ अरे जैसो हिरो हातमें  
छांड दिनो बांधी मुठी बेगारकी ॥ देखो ॥१॥ कोई खेती कोई

बनज लागे कोईकूं हांस ये हथियारकी ॥२॥ उग धूंयमें दीस गु-  
मावे सुध बिसारी है किरतारकी ॥३॥ जान बुजकर पंथ चलत है  
सुन सुन बातें गभारकी ॥४॥ अपने हाथ गले बिच ढाले ये फांसी  
है मायाजालकी ॥५॥ सो सो बल तुजकूं कहेतांहु मुजे सांगेन  
है सुरजहारकी ॥६॥ कहत कबीरा तोरी काया बिनस जावेगी  
पलमें जैसी माया ॥७॥

६९. मुझे न दिलसे भुल प्यारे राम मुझे ॥ टेक ॥ सिबाही  
गई सफेदी आई चलना है बड़ी दूर ॥१॥ डार डारमें पात पातमें  
तुमही रंगिला फूल ॥२॥ है हज़ूर न हरि नहीं न दुर दिलकी  
दुरमती भूल ॥३॥ गोपिचंद भरथरि राजा सिरमें डारे धूल ॥४॥  
सेख फारिद कुवामें लटके हो गये चकनाचूर ॥५॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधु हरिचरन मत भूल ॥६॥

७०. रामनामबिन हमे न जानो । और कहना न मानो ॥ध्रु०॥  
ये मायाका बजार सब भरपूर भरा है । देखो यारो नाता पुती  
बहना आपना आखर आकेला जाना है ॥१॥ काहेकू ये फंद  
सबही झूटे रामनाम एक सच्चा है । जंतर मंतर टाना टोना  
छांड दे आगे काहेकू गोता खाता है ॥२॥ देख यारो कोही कि-  
सीका पैसेके सब साती । जद जम काल पकड लिजावे पाछे  
सबही रोती ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु एकही नाम  
सच्चा है । रामाबिना और कुच न जानो येही पंथ आच्छा है ४ ॥

७१. भाई हुशार रहनावे खुदाका नाम जपनावे । दो दिनकी  
है जाना दिवानी तुज अछानें दिया । राम भजन बिन खाक हो-  
यगा कालपाशमें आया ॥१॥ जात जातके कपड़े पेने सुरत बनाई  
सारी । रामभजन बिन मुक्त न होवे मत करना मगरूरी ॥२॥  
जोपचापके पगड़ी बांधी खाय पानका बीडा । जबही जमकी खाट  
पड़ेगी जावे नंगा उधड़ा ॥३॥ कहत कबीरा सुन गव्हारा मत करना  
बे तोरा । रामभजन तो करते रहना क्या करे काल बिचारा ॥४॥

७२. भजले राम दयाघनकू । समज ले झूटी मायाकू ॥ध्रु०॥  
चार दिनका रहेना बावा शोक करे क्या हुवे । बड़े बड़े के हवाल

देखे चंद्र सुरज दो जावे ॥ १ ॥ स्वर्ग मृत्यू पाताल रहे  
नहीं पंचभूत धुलधानी । जिस भाईके खटाटोपके आखर गर्द  
निशानी ॥ २ ॥ जाहां हुवे तहां मीटजावेगा बेद कहे ये बानी ।  
कहत कबीरा रामनामबिन और नहीं मन मानी ॥ ३ ॥

७३. किसिका महेल किसिकी जिंदगी । झूटा काहां करे सोसा।  
काया तबलग पाया । उडगये तनका भेस ॥ १ ॥ रामनाम सबसे  
सच्चा । येही पंथ हमारा अच्छ ॥ ध्रु० ॥ ये नरतनु खिनमों जावे  
फेर सुधारन बुराहै । जनममरन पलोमें बांधा रामनामसो सुधा-  
रत है ॥ २ ॥ काहेकू गफलत खावे बडा कुवा आगे है । कहत  
कबीर सुनो भाई साधु । भगवा काहेकू हुवा है ॥ ३ ॥

७४. बंदे हुशार रहना बे । साहेब राजी रखनावे ॥ ध्रु० ॥ गांजादारू  
मत पी यारो आकल गुंग हो जाती । आपने पल्लोका दाम खरचकर  
मूमें मखिया जाती ॥ १ ॥ जुवेबाजी मतकर यारो । आकल गुंग  
हो जाती । आपने पल्लोका दाम खरचकर । शिरमों खाय जुतीं  
॥ १ ॥ रेडीबाजी मतकर यारो । आकल गुंग हो जाती । आपने पल्लो-  
का दाम खरचकर । हातमें चौरी आती ॥ ३ ॥ कहत कबीर सुनो  
भाई साधु । अकल सिकाऊं कित्ता । सिकना होय तो शिकले  
बावा । नहीं तो ज्या गू खाता ॥ ४ ॥

७५. बंदे क्यों भूलाजी क्यों भूला । आखर खावगा झोला  
॥ ध्रु० ॥ कवडी कवडी लाख जोडे । आखर जायेगा खुला ॥ १ ॥  
मा बहेन जोरू लडके । कोन किसिका साला ॥ २ ॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधु । कर साहेबसो सल्ला ॥ ३ ॥

७६. पस्तावेगेरे मनवा राम समरले ॥ ध्रु० ॥ यमराजा जब  
लिखा मांगे कमाये खायंगेरे मनवा । राम० ॥ १ ॥ येरे संसार  
भोजल नदिया दुःख जायंगेरे मनवा । राम० ॥ २ ॥ येरे संसार  
अंगारकी ठिली जलजायंगेरे मनवा । राम० ॥ ३ ॥

७७. तूं नेकी करले दो दिनका मेजवान बे । मनवा ह्यां तो दो  
दिनकी गुजरान बे ॥ ध्रु० ॥ कहांसे आया कहां जायेगा तनु  
छुटा मन कहां रहेगा मत करना अभिमान बे तूं नेकी करले ॥ १ ॥



कोई दिन भूका सुखा रांधा कोई दिन दूध मलिदा रांधा कोई दिन छोडे तान बे तूं नेकी ॥२॥ कोई दिन शाल दुशाला आंगे कोई दिन टुटा फुटा नंगे । कोई दिन भोगे हाल बे तूं नेकी कर ॥३॥ कोई दिन बाग बगीचा बाडी कोई दिन जंगल भिक्षा उजाडी । जागत कबीर मसतान बे । तूं नेकी कर ॥४॥

७८. अब तुम गाफल मत रहनावे । जमनका सारथक करनावे ॥ ध्रु० ॥ बहु जनम किरफिर यारो इस तनकू तूं आया । इसमों नेकी ना कियासो व्यर्थ जनम गमाया ॥१॥ जोरु लरके महेल खजाना काहेकू कहते मेरा । एक दिन आप मरगया तो रहगया झूट पसारा ॥२॥ चौदा चक्कडी राजा रावन लंकाके भूपती । सब सुनेका गांव जिसका मूमे भरगई मट्टी ॥३॥ ऐसी दवलत ज्याकी यारो साथ कछु नहीं गया । रामनामसे मस्ती किये आखरे आकेला गया ॥४॥ रामनाम बिन सबही झूटा ऐसा समजो भाई । खुदा नाम बिना करम नहीं कटे । कहत कबीर जुलाई ॥ ५ ॥

७९. जोवन धन ठगरही यारो कोई मत करोरे गुमान ॥ ध्रु० ॥ बालकी बाँच दर मोती कोई घडी कोई पलरे ॥१॥ देलकी दोर दरया बेहेतर है बेलनहारा सबरे ॥२॥ कहत कबीर सुनोभाई साधु बैसी अगन बीच जलेरे ॥३॥

८०. तैं क्यां भूल्यो बनजारे । लाधा चाहे तू संग हमारे ॥ ध्रु० ॥ जद हमही लाधी मिसरी । तब तुम काहेकू लाधी खारी ॥ तै० ॥ अमृत छांड हलाहल खाया । लाभ लाभ करी मूल गमाया ॥ तै० ॥ कहे कबीर हम ज्या सोई । ताते आवा गवन न होई । तैं क्यां भूल्यो बनजारे ॥

८१. सतौ भाई हारीबिन कोई नही आपना ॥ ध्रु० ॥ मट्टी खणखण मेहेल बनाया मुरख कहे घर आपना ॥१॥ आवेगा जमडा ले जावेगा जिवडा । तो नहीं मेरा कोई तेरा ॥२॥ कोई छुटे कन माल खजिना । कोई छुटे जोवन वारा ॥३॥ राम परंपद कोई न छुटे । छुटे कबीर निचारा ॥४॥

८२. ये नहीं कछु तेरा मत कर मेरा मेरा ॥ध्रु०॥ धन दौलत है किसकी । उनका खावंद कुबेर उसकी ॥१॥ जोरु लरके किसके उनका खाविंद काल उनके ॥२॥ धनके खातर रोवे दिवाने दंड चोरकूं देवे ॥३॥ आख्या खोल बी झूटे । कबीरा कहे कुत्तेके बेटे ॥३॥

८३. मोहे डर रहे उस दिनका ॥ध्रु०॥ एक दिन साईं तुजे पकर मंगवे लेखा मांगे दिन दिनका ॥१॥ घडी घडीका हिसाब मांगे अब दे ना सकूं एक पलका ॥ मोहे डर० ॥२॥ झोका लागे घरही पडे जैसे तनखेसे है तन तनखा । मोहे जीवन थोरो है आस बहु तेरी ज्यों जलधिच कनका ॥ मोहे० ॥३॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु जोही जपे सो ओ तिनका ॥ मोहे० ॥४॥

८४. सबही मिले संसार । भ्रमर उडो जायेगे । तेरी भाक्ति बिना भगवान । जन्म फिटायगे ॥१॥ कहाँसे आया जीव । कहाँ मील जायगे । जीव करे पयपान । मुवा कहाँ पायेगे ॥२॥ सख लोकसे आये जीव । त्रिगुणमें समायगे । भूलगये ये देस । मायामें लपटायगे ॥३॥ नहीं तेरे ग्राम नहीं तेरे ठिकाण रहायगे । नहीं पुर पाटना । सवही लोक बढाईखोर । साथ नहीं होय आयगे ॥४॥ दास कबीरजीके मंगल हंसा पायगे । हंस चले सतलोक । बहोर नहीं आयगे ॥५॥

८५. परनारीसे मत देख परद्रव्यसे भयो अंधा । जोम जुगत येही दोनो । आपसे आप सिद्धा ॥१॥ वांके चरण मिठारे । जनन मरण दोनो काटारे ॥ ध्रु० ॥ संसार फंदमों सुख नहीं । भाई काहेकू बहोरी डुबता । रामनाम लेवो प्रेमका प्याला । येही सिद्धकी बाता ॥२॥ कहत कबीरा सुनो भाई साधू । येही मारग अच्छा । जाना होय तो जावे बावा । नहीं तो फेर जमनका गोता ॥३॥

८६. भलाई करते बुराई होती तोबी भलाई करना । बाल बालकी झडती यारो आंग आंगसे देना ॥ ध्रु० ॥ एक पलंगपर दो बैठे एक जागा एक सोया । अनुहातकी नौबत बाजे चोर कहाँसे आया ॥१॥ शहर न्याने तेजी छुटा कसबू हो पुकार । दस दरवाजे बंद रहे तब निकल गये अस्वार ॥२॥ माकहेती मेरा मेरा आप कहे तेरा । कहत कबीरा सुन भाई साधू नहीं घर तेरा मेरा ॥३॥

८७. राम नामसे फत्तर तरे । तू क्यौं जपता नहीं बाबा ।  
गनका अजामेळ लखो तरे । तुमही भजोरे निर्वाणी ॥१॥ झुटी काया  
झुटी माया । झुटी घरघर जिनगानी । एक दिन ऐसी बात होवेगी ।  
जम काटेगा पानी ॥२॥ नातापुती महेळ खजाना । सपन सुख  
सैलानी । कहे कबीर सुनो भाई साधु । आकेला जावे प्राणी ॥३॥

८८. भूल्यो मन अमरा तू कांहा अभियो दिवसने रात ।  
मायानो बांधेली प्राणियो समजो नहीं सुधवात ॥ ४० ॥  
कुंभ काचो काया जाबरी जोईने करोरे जतन । बनसतां वार लागे  
नहीं राखो रुई रतन ॥१॥ केना छोरुं केना छापलुं केना माय न  
बाप । अंतकाले जाऊं एकला साथे पुनने पाप ॥२॥ जे घर नौबत  
वाजती रुडा छत्तीस राग । खंडेर थई ते खालीं पडयां काला  
उढेळे काग ॥३॥ जीवनी आशा डुंगर जेवडीं मरण पगलानें हेय ।  
मोठो मोठो मरी चाल्या लाखो लखपती शेट ॥४॥ उलंटी नदी  
धूर उतरी जाऊं पेलेपार । आगल नीर नहीं मले जोईये ते लेजे  
हार ॥५॥ सत्करम सदवस्तु वोहोरजो ईश्वर स्मरण साथ । कबीर  
जुहारिनि नीसरिया लेखुं साहेबने हाथ ॥६॥

८९. खलक सब रेनका सपना । समज मन कोई नहि  
आपना ॥ ४० ॥ कठण हो लोभकी थारा बहे सब जात संसारा  
॥१॥ घडा ज्यो नीरका फुटा पत्ता जौं डारसे तुटा ॥२॥ ऐसी  
नरजान जिदगानी समज मन चेत अभिमानी ॥३॥ भूल्यो मत  
देख तन गोरा जगतमें जीवना थोरा ॥४॥ त्यजो मद लोभ  
चतुराई रहो निःसंक जगमाही ॥५॥ कुटुंब परिवार सुत दारा उसी  
दिन होयगा न्यारा ॥६॥ निकल जब परान जावेगा कोई नहीं  
काम आवेगा ॥७॥ सदा मत जानो ये देहा लगावो रामसे नेहा ८  
काटेगी जनमकी फाँसी कहे कबीर अविनाशी ॥९॥

९०. राम भरोसो राखिये अपने मन भाई । सुख सुवे आनंदमें  
कबु बिगडे नहीं ॥ ४० ॥ मन ता दन गाढो हता जो दिन  
भरन नयेरा । माया ताकुं या मिली मुरखचेत सवेरा ॥ राम ॥१॥  
बनस ताळ पाखर कुवा वामे भर रहेते पानी । खाली कबु

अन निकसी ज्याकी अकल कहानी ॥ राम० ॥२॥ जलचर जीव  
जेते तेते पशु पंखी पतंगवा । बाकूं हर भोजन देत है सबोके  
संगा ॥ राम० ॥३॥ कबीर बैठा नावपर मन तो स्वामी पार ।  
खेलन हारा राम है डुबे जिने सर भार ॥ राम० ॥४॥

९१. मेरा मन रामनामसे लागा । मुजे देखके जमकाल  
भागा ॥१॥ अंदर भीतर भयो उजाला । काल कंटकसो ना पाऊ  
नागा ॥२॥ ज्याके चरनसो पथर तरे । वोही मन चरनसो लागा ॥३॥  
ज्याके नामकी क्या कहू बन्हाई । शिवजी पावे नागा ॥४॥ कहत  
कबीरा सुनो भाई साधु । नाम सुन जमकाल भागा ॥५॥

९२. रामराम मनकी आशा पाऊं । तो काया नगर बसाऊं  
॥ धृ० ॥ सोला साईं दश दरवाजे । बावन बने कंगोरा । तीन-  
सो साठ चिरा बंद लगा कोट हुवा चौफेरा ॥१॥ पांचपचीस मिलकर  
सबही परजा दुखी न हुई । चेतन पुरुष करे कोतवाली नगर  
बसावे कोई ॥२॥ गडपर राजा राज करत है । निशिदिनीं फिरत दु-  
वाही । कामक्रोधकी गर्दन मारी नगरनमोसे कोई ॥३॥ शून्यमो  
बस्त बस्तमो शून्य आगम अगोचर ऐसे । शून्य लोकमों बालक  
खेले रुप बने है कैसें ॥४॥ ग्यान भंडारा भरा भरपूर । कछु खर्च  
कछु खाया । दास कबीर चढे गडपर रोजित निशान लगाया ॥५॥

९३. भलो डाव बनो है भज मन राम कहोरे ॥ धृ० ॥  
मानसिक देह नहीं पावे बारबाररे । हरी सरीखा मैत्र तेरा  
दुसरा नहीं कोयरे ॥ १ ॥ दीपकके संग जलजायगा पतंगारे ।  
मायामें मग्न भये चीत जात अंधारे ॥२॥ भाईबंदका कुटुंब  
लोकका बिचाररे । इसमें नहिं कोय बाबा देख ले बिचाररे  
॥३॥ बहोरिया जगमें फेर आवना न कोयरे । हीरा सार जनम  
जाय गारकूं कमायरे ॥४॥ घडी घडी पल पल क्षण तोही न  
बिचाररे । कहेता है कबीर भाई जित डाव हाररे ॥५॥

९४. मन भजले श्रीभगवंता । तेरा गुसबिन नहीं कोई मि-  
तारे ॥ धृ० ॥ रामनामकी खूंटी गाडकर चांद सुरजका तंतारे ।  
चढते उतरते दमकी खबर रख पहुचैगा गुनीवंतारे ॥१॥ मुखसे  
राम कहो करसो काम कर मकडीके जालमें तंतारे । ये जिदगानी  
है थोरे दिनकी फेर नहीं आना बनतारे ॥२॥ साईंका मारग दूर

कठन है राहा बाट नहीं मिलतारे । कहत कबीरा सुन भाई साधु  
पहुंचेगा संतवतारे ॥३॥

९५. मनरे तूं राम बिन दुख पावेगो पस्तावे गो ॥ धु० ॥ ये  
राजके घर करला होसी मन दस भार लढावे गो । उपर सारवान  
चढकर बैठे काठी मार चलावे गो ॥ १ ॥ ये घांचीके घर  
बलद होसी आंखोकूं चाम बंधाये गो । जिनी जिनि चाल चलावेकें  
हरिणिसी चाल चलावेगो ॥ २ ॥ ये बाजीके घर बछरा होसी नाच  
छत्तिस नचावेगो । उंचे निचे हात किये सर डोले घर घर भीक  
मंगावेगो ॥ ३ ॥ येक शहांके घर गऊंवा होसी केती एक आस धरावे  
गो । कहत कबीरा सुन भाई साधु जमरा जीव ले जावेगो ॥ ४ ॥

९६. मन स्थिर न रहे बाबा न रहे । स्थिर रहे तो कहां-  
का डर है ॥ धु० ॥ मनमें राजा पाछ मनमें घोर गंभीर । घडी एकमे  
हत्ती घोडे बैठे घडी एकमें फकीर ॥ १ ॥ घडी एकमें मन पाट पितां-  
बर घडी एकमें चंगी नारी । घडी एकमें मोज जोखेकी बाता  
तो घडी एकमें ब्रम्हचारी ॥ २ ॥ घडी एकमें मन मगनके महालीं  
घडी एकमें रहे उदासी । घडी एकमें मनोरथ माने तो घडी एकमें  
निरासी ॥ ३ ॥ पोथी पढे पढे पंडित हारे मुसलमान करी रोजा ।  
तिरथ फिरे हिंदु हारे तो कोई विरले खोजा ॥ ४ ॥ ये मानवका  
बहुत सनेही मन स्थिर न रह जावे । कहो भाईये स्थिर कैसे रहे तों  
कोई पहिरे नाच नचावे ॥ ५ ॥ मनकी हरी द्वारज कोई मनही जिते  
जित । कहे कबीर कुराण पद पाया तो सोई मनकी प्रीत ॥ ६ ॥

९७. मनको मार रखो भाई । मनको मारेसे व्यास नारद सब  
सुख पाई ॥ धृ० ॥ मनसो मुक्ति मनसो फेरा मनसो बिखयका मारा ।  
काय क्रोध मद दंभ लोभ ये सब मनका पसारा ॥ मन० ॥ १ ॥ मन  
दोरीका भुज्जम मानो पराण नही रह पावे । मन माने जहां भूत-  
गिरा तब उठा झपटकर खावे ॥ मन० ॥ २ ॥ मनके मारे मर जावे  
जन अमर कोई नहीं देखे । साच रखो दिलबात हमारी बचन पकर-  
कर रहे ॥ मन० ॥ ३ ॥ रूपवती सुकुमार देखके । सुखमाने है  
माता । कहत कबीरा मन राजी हुवा तो काम खाक जल जाता ॥ ४ ॥

९८. दिवाने मन कौन तेरा साथी ॥ धृ० ॥ अरे जैसे बंदेवास  
मोतियुं काया जाती । बिना नाम साहेबका भजले क्या क्या बांधे  
गांठी ॥ दिवा० ॥ ११॥ जम राजाका प्यादा आया धनवंतकी छाती।  
घरसे मनवा बाहेर हो गया तन हो गये माती ॥ २॥ भाई बंद  
सब हिलमिल बैठे और बेटा नाती । बखत पडे कोई काम न  
आवे समजत फट जावे छाती ॥ ३॥ खा ले पी ले खरच ले बंदे ये  
बाता अच्छी । कहत कबीरा सुनभाई साधु सद्गुरु कहे सच्ची ॥ ४॥

९९. मनरे आगम तिरथकु चलना । गाजत बीज पवन ना  
पानी । बिन बादलका झरना ॥ १॥ जहां नहीं थाक अखंडही धार ।  
उम्र सरोवरमें झुलना ॥ २॥ कहत कबीरा सुनोभाई साधु । काहेकु  
भटकत फिरना ॥ ३॥

१००. समज बूझ मन खोज दिवाने आशक होकर रोना  
क्या ॥ धृ० ॥ आया है सो करले सौदा पाया है सो खोना क्या  
॥ १ ॥ जन तुम आया प्रेम गलिनमों सिख देना फिर डरना  
क्या ॥ २॥ रुखा सूखा जमका टूटा सोना हो तो सो लेना क्या ॥ ३॥  
जब आंखियनमें निंद भुली आवे तकिया और बिछाना क्या ॥ ४॥  
॥ ४॥ सतगुरु पान गलिलन लागा घायल होकर रोना क्या ॥ ६॥  
कहत कबीरा सुनभाई साधु जादू उप्पर टोना क्या ॥ ६॥

१०१. हो मन मूरख बावरा तेरी सदा न देही । क्यों न सं-  
भालो निज नामकुं हरिपर सनेही ॥ धृ० ॥ ये माया कौनकी भाई ।  
कौनके संग लागी ॥ गरज गरज सब उठ गये । हजु चेत अभागी  
॥ १॥ सौल स्वजनके मध्यमें । चलती छत्रकी छाई ॥ सो दुर्योधन  
मिलगये । मांठीके भाई ॥ २॥ कंचनकी लंका बनी जहां मनोहर  
रानी ॥ बैठ कराई ये साहेबी छीन माही बिरानी ॥ ३॥ कहे कबीर  
पोकारके सुमन सरज न हार । महा बलीया सो होगया बांका  
अंतन पार ॥ ४॥

१०२. कोई क्या जाने पराई मनकी । जिनसर जिनसर खोट  
पडे नरगनकी ॥ धृ० ॥ हिरेकी पारख जवेरी जाने जिनसर खोट  
पडे जोरु धनकी ॥ कोई० ॥ १॥ भूल्यो मगर भगपर आवे  
लगत बान खबर नहीं तनकी ॥ कोई० ॥ २॥ शायरे हुकुम मुख

लुपावे सुर है ओ पत रखे रनकी ॥ कोई० ॥३॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधु जो जये सो आपने तनकी ॥ कोई० ॥४॥

१०३. समज मनरे कोई नहीं आपना ॥ ध्रु॥ घटमेसे प्राण  
निकले जब जाये मूपर डाले ढकना ॥ समज० ॥१॥ चारो मिल-  
कर जब खाट उठावे जंगल बीच रखना ॥ सम० ॥ २॥ जंगल  
बीच एक लकड़िका सरना हारहुनरसे जलना ॥ समज० ॥३॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु येही घर है अपना ॥ समज० ॥ ४॥

१०४. समज मन संसारकी बाजी बाजी ॥ ध्रु०॥ मरम बिन  
धरम दया बिन करम जैसा सवार चार बिन गाजी ॥ समज० ॥१॥  
भजन बिन भव स्मरण बिन मन जैसा नौबत ताल बिन बाजी  
॥ समज० ॥२॥ तरुवर बिन जंगल कबीर बिन संसार जैसा कमल  
बिन भ्रमर न राजी ॥३॥

१०५. समज घर मना । कुई नहीं आपना ॥ ध्रु०॥ पंच प्रान  
जद निरसन लाम्हा । घरसे घरत अंगना ॥१॥ मा बाप और सोस  
करत है । मुख दिया ढकना ॥२॥ महेल माज्या और कुटुंब कबीर ।  
सब संपत सपना ॥२॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । हरिके चरन  
चित रखना ॥४॥

१०६. धन दौलत ही माल खजीना देखत है सपना ॥१॥  
समज मना कुहि नहीं आपना ॥ ध्रु०॥ नगीन आवे नगीन जावे ।  
सांत नहीं कपड कफना ॥२॥ कहत कबीरा सुनो भाई साधु । राम-  
नाम जपना ॥३॥

१०७. मनका मनवो जानो । भाई राम पछानो ॥ ध्रु० ॥  
दो दिनकी काया माया । दो दिनकी ये ज्वानी है । सटर फटर  
काहेकु करता । आखेर जावे बंदखानी है ॥१॥ तीरथ बरित  
सबही कीये समींदरसो पलटानी । जहां देखे वाहां भरा फत्तर  
और पानी ॥२॥ दिलमोही राम दिलमोही बाता । आपने दिलमो  
साई । गुजरान करो ये नरतनुकी मत भूलो कीसोसे भाई ॥३॥  
जिनोके चरणसे फत्तर तरे । वोही आकेला अल्ला । करत कबीर  
सुनो भाई साधु । करो उमोपर हल्ला ॥ ४ ॥

१०८. कोई कछु मन लागा । दिलबी लग्गा मनबी लग्गा ।  
जो वा मन गले धागारे ॥१॥ साचा दिलसू साहेब राजी । झूठा  
समान भाग्य ॥२॥ हंसाकी चाल तो हंसाही जाने । और क्या  
जाये फाग ॥३॥ कहत कबीर सुनोभाई साधु । भाग वंदी दा  
जागा ॥४॥

१०९. मत केव करता हासी । दिवाने साहेब राखौ खुसी ॥१॥  
मुसक देखकर बिली दवही । कुदी मारकर फसी ॥२॥ मान भाव  
बंध देख कर । शीर मुंडोल कसी ॥३॥ कहत कबीर सुनभाई साधु  
आपने दिलकी खुसी ॥४॥

११०. भजोरे भया राम गोविंद हरी ॥१॥ जप तप साधन ।  
कछु नहीं लागत । खरचत नहीं गठरी ॥२॥ संतत संपत सुखके  
कारन । ज्यासे भूल परी ॥३॥ कहत कबीर ज्या सुख राम । नहीं  
बो सुख धूल परी ॥४॥

१११. जो तूं पुरान पढे अठरा । जो तूं सिंके सुने बारंवार ।  
जो तूं बेद सिखरे मुखचार । जो तूं उपनिषद्कु गमावे । तो मे  
भक्तिन तोले न आवे ॥१॥ जो तूं भगवा करेरे ब्रह्मचारी । जो  
तूं निकट न लावे नारी । जो तूं दूध पिये दुधधारी । जो तूं संसार  
सुखकु गमावे ॥ २ ॥ जो तूं जाने ये शिवालिंग । जो तूं पुष्प  
चढो बहु रंग । जो तूं चंदन लेवे अंग । जो तूं करथी ताल  
बजावे ॥३॥ जो तूं परधीव पूजा लेवे । जो तूं बिबू सब्बा नवा  
लेवे । जो तूं धूप बत्ती को देवे । जो तूं ललमाही आवे ॥४॥ जो  
तूं मुन्य अहेरे सुनी । जो तूं जमा प्रकडेरे सुसी । जो तूं अजब ल-  
गावेरे धुनी । जो तूं सान करी समजावे ॥५॥ जो तूं बहोत  
आलेरे आचारा । जो तूं जुगथी रहेरे न्यारा । जो तूं औजस  
करेरे एकबारा । जो तूं दिनके दस बखत न्हावे ॥६॥ जो तूं  
करबत लेवेरे कासी । जो तूं जगमारे लेवे सावासी । जो तूं सदा  
रहे उपवासी । जो तूं चौदस भाके समजावे ॥७॥ जो तूं दान  
देवेरे शौसीको । जो तूं कूप खोदवेरे बीको । जो तूं हवाडो भरा-  
वेरे घीको । जो तूं खोबरे खांड गिरसावे ॥८॥ जो तूं देवरा भा-



धोरे ठाठा । जो तूं सरोवर बांधोरे घाटा । जो तूं पर्व मंडावेरे बाहे । जो तूं बनमे वाव खोदावे ॥९॥ जो तूं ध्यान करे लक्ष मोला । जो तूं कंचन करे एक तोला । जो तूं द्रव्य छुटावेरे बोहोला । जो तूं बांधी बेडी छोडावे ॥१०॥ जो तूं कष्ट लगावेरे नासा । जो तूं जय बधाररे सीसा । जो तूं साख पुराण लेवे । जो तूं वाद्य बेरने बिछावे ॥११॥ जो तूं कानफाडीने चक्कर डारे । जो तूं तीरथ भटकेरे बा होररे । जो तूं तुंबी लंगोटीवाले । जो तूं तड तुंबडनें बजावे ॥१२॥ येतो कहत कबीर जन सोही । जेने गुरुगम पूरन होई । ते नर भाक्ति करे नर सोई । जो पांच पकडी घेर लावे ॥ १३ ॥

११२. जो तुम करीये कोट पाखंडा । धरमराय छोडे नहीं दंडा ॥४०॥ धरमरायसो दंड जो मांगू । अमुक कर कुंडलग टांगू ॥ जो तुम० ॥१॥ तारू गंगा तारू काशी । तारू कृष्ण द्वारका-बासी । तारू तीन लोककी रानी । तारू दुरगा आदि भवानी ॥ जो तुम० ॥२॥ तारू तीन लोकके भूपा । तारू निरंजना जोत सुरूपा । चलबे बैकुंठ तुजेबी तारू । येक तो प्रेमके ताजन मारू ॥ जो तुम० ॥३॥ साहेब कबीर निर्मल असवारा । बेद किताब दोनोसे न्यारा । साखी बेद किताब हम देखो । झूटी उनकी आसारे । दोनो गरक जायेगे । बेदनके ईसवासारे ॥४॥

११३. कैसा जोग कमायाबे ये क्या ढोंग मचाया ये ॥ ध्रु ॥ जटा बढाई बभुत चढाई जगमें कहेता सिद्धा । सिद्धनकी तो बात न जाने बालपनोका गद्दा ॥ कैसा ॥ भगवे कपडे शीर मुंडावे कहे-ता मै संन्यासी । संन्यासीकी गत है न्यारी येतो पेटनके उपदेशी ॥२॥ गलेमें ककनी शिरमें टोपी कहता फकीर मुल्ला । फकीर है तो सबसे न्यारा येतो फजीतखोरा ॥३॥ कान फाडकर मुदरा डारी नाथ कहल्यवे भारी । नाथनकी तो गत है न्यारी देखत परकी नारी ॥४॥ हातमे सोटा घरघर फिरता कहता मै नानकसाई । पैसा खातर शीर फोडे मूसे बके बुराई ॥५॥ कहत कबीरा सुनवाई साधु सब संतनका थोरा । राम नाम बिन मुक्त न पावे येही पंथ हमारा ॥६॥

११४ चौरासी आसन बांधके बैठे एक ध्यानके । तेरा मन  
फिरे चौ दिस तो क्या मिले रामके ॥१॥ ज्याके घाट सुघाट ।  
अभीरस पिवे । पिवे कोई संत सुजान । जुग जुग जिवे ॥२॥  
छापा तिलक बनायके । गोविंद गुण गावे । रहे कहनी कछु नहीं ।  
भक्तिके पावे ॥३॥ नदी किनारे बग चुगे । मी तो जाने हंस है ।  
हंस जानके किये संग । मुहमें मच्छी है ॥४॥ जिसके संगतसे दूध  
बिघाडे । ताक क्या किये । माही गरथ नहींरे लगार । वाकू डोली  
दिये ॥५॥ हंस चुगे निज नाम । और नहीं भाव । मंगल गावे दास  
कबीर । बहार और नहीं आव ॥६॥

११५. घर बसत नजर नहीं आवे । बन बन फिरे उदासी ।  
पानीमें मीन प्यासी ॥धृ०॥ जोगन होकर बन बन ढुंढे क्या  
मथुरा क्या काशी ॥१॥ जल बिच अगनियां बीच कलयां  
त्याही पुसष अविनाशी ॥२॥ कहत कबीर सुन भाई साधु  
उप्पर काल सुआसी ॥३॥

११६. रामनाम तूं भजले प्यारे कायकूं मगहरी करता है ।  
कच्ची मिटिका बंगला तेरा पाव पलखमें गिरता है ॥ ध्र० ॥ बम्भन  
होकर पोथी बाचे स्नान तरपन करता है । सबकाल सुचिल रहत  
है वो क्या साहेब मिलता है ॥१॥ जोगी होकर जटा बढावे हाल-  
मस्तमे रहता है । दोनो हात सिरपर धरके वो क्या साहेब मिलता  
है ॥२॥ मानभाव पेहने काले कपडे दाढी मिशी मुंडता है । उलटी  
लकड़ी हातमें पकडी वो क्या साहेब मिलता है ॥३॥ मुल्ला होकर  
बाग पुकारे वो क्या साहेब बहिरा है । मुंगिके पावमे धुंगर बाजे  
ओबी अल्ला सुनता है ॥४॥ जंगम होकर लिंग बांधे घरघर फेरी  
फिरता है । शंख बजाकर भिछा मांगे वो क्या साहेब मिलता है  
॥५॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु मनकी माला जपता है । जो  
भाव भगवतसे ध्यान धरत है उनकु साहेब मिलता है ॥६॥

११७. मायका गुलामगी वो क्या जाने बंदगी । मष्टीनके तीलक  
दीये । कपटनके माला डारे । पापन पोथी बाचे । करत फिरते  
फंदगी ॥१॥ संतनसे धुम धाम । चारनसे कर काम । धी गणेश  
हात जोडे । साधनसे रंदगी ॥२॥ संत काना साधका । गुरु काना

पीरका । दाना खावे हारामका । देह भरी गंधगी ॥३॥ वहांसे साये बंदगी । कहा कबू तारी रेंदगी । कहे कबीरा सुन भाई साधु । नालत तेरी जिंदगी ॥४॥

११८. नयन मिटाके काहेकु बैठा अंतर ध्यान नहीं चोख । माला मुद्रा बहुत चढावे काहेकु लिया भेख ॥१॥ राम सुमरो राम सुमरो राम सुमरो दिलमों । भवजल पार उतरो एकही खिनमों ॥ धृ० ॥ देख दिवाने ये नरतनु जायगी । फेर पस्तावेगा मनमों । लख चौन्यासी गिरकी म्याने । ध्यान धरो तनमों ॥२॥ काहेकु बोजा शिरपर धरता । कौन किसीका साथी । बहुत जनम फिर फिर । अवचित भयो ये पाती ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु । झुटा सच्चा दिलमों । राम बिना मुक्त नहीं । काहेकु जावे जंगलमों ॥४॥

११९. कंचन नारी त्यजकर सुखसे बैठे आराम । दिल दरगा भरपुर भरा वहां बैठे राजाराम ॥१॥ काहेकु सोस करे । काहेकु जंगल फिरे ॥ धृ० ॥ दो दिनकी जानी दिवाने पलट जायगी खिनमों । रामनामसे कुई नहीं बडा देखे आपने मनमों ॥२॥ जपी तपी और बडे बडे जल गये एक खिनमों । काहांसे आया काहांसे जाना सुद रखो तनमों ॥३॥ भरा पूर मायाका बजार कोन किसीका साती । कहत कबीर सुनो भाई साधु आखर जंगलकी बस्ती ॥४॥

१२०. गले बीच सैली कफनी डारा बांधा लाल जरतारी । ऐसा खूप बना है सिद्ध अंदरकी गत न्यारी ॥१॥ राम भजोरे साधु किसन भजोरे । भवजल पार तरोरे ॥ धृ० ॥ तुजे अछानें पैदा किया खूप नरतनु सासी । बालपनोमें खेल गमाये पडे कालके फांसी ॥२॥ जवान भया हुआ दिवाना आप परावा देखे नहीं । भूल गया विषय भोगसे सूद अंतकालकी रही नहीं ॥३॥ बुढ़े पनमों कांपन लया नाक मुखसे पानी । कहत कबीरा सुन भाई साधु अखेर गया बंदखानी ॥४॥

१२१. जंगल जाकर काहेकु बैठे सुनले बावा साधु । बैठे जामो

सुखसे बैठो मत होना भौंदू ॥१॥ रामनाम जपोरे । अंतर शुद्ध रखो रे ॥ ४० ॥ जनम मरनकी गठरी खोलो संतपगसे रखो ध्यान । जटाजूट और आसन मुद्रा काहेकु झूटा ग्यान ॥२॥ तीरथ बरत जोग कमाके शीर मुंडाके बैठा है । चुप कहाँसे घुसा-घुसी आगे शिरपर सोटा है ॥३॥ निशिदिनीं धुनी राम नामकी लगादे आपने मनमों । कहत कबीर सुनो भाई साधु नहीं तो फत्तर है जंगलमों ॥४॥

१२२. तीरथ जाऊं पानी देखे मूरत देखे फत्तरकी । अजो-ध्या मथुरा काशी गया वहां सूरत फत्तरकी ॥१॥ देस बिदेस फिरकर यारो जंगल जाकर बैठा है । वहांवी देखे फत्तर पानी फेर मनमों उलटा है ॥२॥ श्रीगुरामानंदकी किरपा भयो उने सीस कर धराया । तनका तनमों दास कबीरा मौजुद मुरशद छुपाया ३

१२३. ब्रह्मन पुरान वाचे दाम लिये सो पाजी है ॥ कुरान किताब काजी पडे ओही दगाबाजी है ॥१॥ ब्रह्मन बरत नेम धरता आस्नान संध्या उनोका दश नेम है ॥ पैसे खातर सबही छांडे जंतर मंतर जपतां है ॥२॥ काजी किताब सुनावे बांगी नि-माज पुकारे है । जद भिस्तके म्याने खस्त करे । कैसा मौला मिलता है ॥३॥ दोनो झुटे दोनो पाजी दोनो गोता खाते है । कहे कबीर सुनोभाई साधु फिरफिर जनम आते है ॥४॥

१२४. ये तो जोग न पायावे तनका भोग मचायावे ॥४०॥ कान फाडकर नाथ कहत है अनाथ घरघर फिरे । धागा भरेके कंछा पहिरे आंगा बभूत भरपूरे ॥१॥ मुदरा लेके वैष्णव हुवा गांड लंगोट लगाया । बालाजी बाळजी कहतो बाले सिर झुलाया ॥२॥ नानक पंथी मुंड मुंडाया सोटा बाजे कैसा ॥ जो ना देवे पैसा उसके माकुं चोदे भयिसा ॥३॥ जटा मुकूट है नंगा नख जो वागा स-रिखा पाला । अन्न न खावे ले सवा रुपिया क्या मुर्गीका साला ॥४॥ दस नामोकी बडी बढाई सावकारीका बंदा । दाल धुरी घी शकर खावे हुवा बादिका बंदा ॥५॥ संतत संपत सुखके छपावे रामभजन का ठारा । माया लोभी झुटे भडवे कोई न पावे थारा

॥६॥ भूतदया है शांति सबनकी भ्रांति निकालनवाला । कहत कबीरा सुनभाई साधु ओही हमारा अल्ला ॥७॥

१२५. ये तो फट फजीती बे । दानो जगत जुतीबे ॥ धृ० ॥  
जंतर मंतर बइद जोशी ये हुन्नर दुकानदारी । उपर बहुत बना है  
खासा अंदरकी गत न्यारी ॥१॥ विद्या देवे बालक देवे संपत्ति देवे  
भारी । ठाकुरजीका जोग चलाया सेवा लगाये सारी ॥२॥ सुन्ना  
रूपा करके बतायो चौपट कर कर दियो । दीन दरोडा मनमें  
जपता गोता देके जायो ॥३॥ लोक दिवाने पांव पडत है घरघर  
पुडिया खाते । पाप छुपे नहीं प्रगट होवे मुंड मुंडाके जाते ॥४॥  
बावा होके भोंदू होना येतो बहुत बुराई । कहत कबीरा सुन  
भाई साधु तुमको राम दुराई ॥५॥

१२६. जिसकू लागी है सो जाने हुआ क्या जाने भाई ॥ धृ० ॥  
बंका लागी बंका लागी लागी सजन कसाई ॥ बलखबुखारेकु  
ऐसी लागी छोड चले बादशाही ॥१॥ नामा लागी सुधन्वा  
लागी लागी मिराबाई । पिपाजिकू ऐसी लागी पडे समुंदर माही  
॥२॥ ध्रुवा लागी प्रल्हाद लागी लागी बिभीखन भाई । बिप्र  
सुदामजीकू ऐसी लागी कंचनपुरी कमाई ॥३॥ तीर न लागी  
तरवार न लागी घाव नजर नहीं आयी ॥ दास कबीरकू ऐसी  
लागी दिलमें राम जमायी ॥४॥

१२७. पंडत जमका करो बखान । ज्या दिन नहीं धरती  
आसमान ॥ धृ० ॥ ज्या दिन धरन गगन सुलपाणी । नहीं सुमेरे  
मंडना । एकबिस सगर पसारा नहीं । नहीं रवि शशि भाना ॥१॥  
ज्या दिन जोग जुगुत नहीं । पुजा नहीं सुमरन नहीं ध्याना । आड-  
सट तीरथ ज्या दिन नहीं । नहीं सुवेद कुराना ॥२॥ गुणी गंधर्व  
मुनी देवता । नहीं वैकुंठ मैदाना । दश अवतार ज्या दिन नहीं ।  
नहीं तीन लोक मंडाना ॥३॥ ज्योती स्वरूप निरंजन नहीं । नहीं  
सोत्रिगुण तपाना । यौही साहेब शेष भयी प्रगट भये । सोही पुरुष  
पुराना ॥४॥ कहे कबीर ताहेकू खोजो पावो पद निरबाना । नहीं  
तो भूल भटकत मत फिरयो छांडो जुगका जाना ॥५॥

१२८. परखो शब्द निज सारा हंसा । परखो शब्द निज सारा-  
जी ॥ धृ० ॥ बिन परखे कोई पारन पावे भूला जग संसाराजी ।  
सबही संत मिलजो हरी कहावे । ना कोई पारख पाईजी ॥ १ ॥  
आयेये बेपार करनेकू । घरकी नुमा गमाई जी । बडे  
बडे साधु जन छानी बानी । राम भाग दोये किनीजी ॥ पर० ॥ २ ॥  
आखर पारख कर लेना । मन माया नहीं चिनाजी । सुकदेव  
मुनिश्वर आतम चीना । आतम चीनी मायाजी ॥ पर० ॥ ३ ॥ पर  
आतम अजपाजप चेतै । नहे अछेर भेद नहीं पायाजी । अब  
तुम सुनो जव्हारी मोठा । खरा खोटा नहीं बुझेजी ॥ पर० ॥ ४ ॥  
सिव गोरख समान कोई जोगी उनकू कौनही सुजेजी । जो  
कोई जगमें होवे हरी सो या पदकु बुझेजी ॥ पर० ॥ ५ ॥ कहे कबीर  
हम सबही देखो । सबही लोभको धायेजी । सतगुरु मिले जिन  
पारख लखाई । ढोक ढौरत है सूजेजी ॥ परखो० ॥ ६ ॥

१२९. भक्तिरसायन बडाजी होवे भवरोगनका झाडा ॥ धृ० ॥  
श्रवण परिक्षिती कीर्तन नारद स्मरण करे प्रल्हादा । पग सेवन  
लछीमीसैं हुवा हरी चरन चित जडा ॥ १ ॥ अरचन किया पृथुरा-  
जनैं बंदन अकूर किया । दास्य कियासो हनुमानजीनैं नि-  
सिदिनीं आगे खडा ॥ २ ॥ सख्य भक्ति अरजुननैं पाई बली  
निवेदन किया । तन मन धनही सब दे डारा हात जोडकर खडा ।  
भक्ति करोगा जे भवरोगी मुक्ति उनकी दासी । पोथी पुरान कुरान  
देखे दुजा मार्ग नहीं बडा ॥ ४ ॥ भक्ति बिन कोई तरन न जावे  
सब शास्तरमों देखा । दुजा उपाव नहीं जानके कबीर भक्ति नहीं  
छोडा ॥ ५ ॥

१३०. कर बंदे आपने साहेबजासे यारी अपने धनिसे यारी  
कर बंदे ॥ धृ० ॥ बहोत बहोत मिलत हम कर कर देखे । कहूँ  
अनरंग करारी ॥ १ ॥ अंधेकी क्या आरसी लंगरेके पंथ ।  
और बहरेके बकारी ॥ २ ॥ गंडवेकी क्या नोकरी नादान की  
सोबत और टूँडेकी करारी ॥ ३ ॥ कहत कबीरा सून भाई  
साधु गुणिजन ये अंधकारकी खुदरत न्यारी ॥ ४ ॥

१३१. अंधे चाल चलत सब जुठीरे । तेरी दोनु आंखिया फुटीरे ॥ ध्रु० ॥ दमडीके कारण मन ललचावे । बांध रखे पदका जोडा । दशबीस कंठों बांधकर बैठे । रामभजनका घोडा ॥१॥ मन्ठा तेरी मंझार जैसी । कावा ब्रह्मज्ञानी । रामनामका परचा न पाया । तो डुब जावे अभिमानी ॥२॥ इंद्राके मद राता माता । बांधे करमके भारे । कहे कवीर सून भाई साधु । तोरे मइनुसे न्यारे ३

१३२. देख देख कर गुंगा बहिरा । काहेकू दिवाना भया है । रामनामबिना खाली जाके । वहां क्या फल तुजे पाया है ॥१॥ बहुत जनम फिरफिरके । ये नरतनुसे आया है । मेरा मेरा करकर बाबू । आखर जमाना खोया है । वेद जाने शाखा जाने । जाने पुरानोसे बाता है । कुरान किताब वोही सुनके । फिरफिर गोती खाता है । कहत कवीर सुनो भाई साधु हुशार रहना अच्छा है । रामराम बिना मुगत नही । येही पंथ सच्चा है ॥ ४ ॥

१३३. कायकू देह धरोरे अभागी ॥ काय ॥ ध्रु० ॥ इस सुख ब्रह्मा इस सुख पायो । निज क्यौं बिसरोरे ॥ अभागी काय० ॥१॥ कामसुंदरकी सेवा चूकी । उपजत क्यौं न मरोरे ॥ अभागी काय० ॥२॥ कहत कवीरा सुन भाई साधु । नहीं तों नरकीं परोरे ॥३॥

१३४. क्यौंरे प्रभुजीकू भजता नहीं प्राणी बहुत जनम दुःख पावेगा ॥ ध्रु० ॥ यहां तुज भावे शेज सफेती वहां तुज कोन चढावेगा ॥१॥ यहां तुज गुरका नाम नहीं तो वहां तुज कौन छुडावेगा ॥ २ ॥ कहत कवीरा सुन भाई साधु जनम फेर नहीं आवेगा ॥३॥

१३५. केत्ते बन रहेयो उदासी ओ भ्रमरा ॥ ध्रु० ॥ मुख तेरो पिलो बदन तेरो कालो सबही फुलनको खासी ॥१॥ पातोही पात फेर लियो है जीस डाल न फूल खासी ॥ २ ॥ सबही फुलोमें भ्रमर बैठे चंपा रहियो निरासी ॥३॥ कहत कवीरा सून भाई साधु ले करवत जाऊं कासी ॥ ४ ॥

१३६. पांडे कोन कमथ तोये लागत दिनानाथ जपेरे निसदिन जागत ॥ ध्रु० ॥ ज्यौं बैठे कलु धरम न कहाँये ऐसे धरम किसे कहाये भाई । बडे बडे मुनिवर मिलके बैठे यामें कीन कसाई ॥१॥

चारो बेद तुम पढ जानयो ज्यौ खबर लाधयो भार । रामही नाम-  
को मरम न जान्यो तूं क्यौ कर उतरेगा पार ॥२॥ पढपढ पोथी  
भवन गमायो अंतर भय न पायो । कहत कबीरा सुनभाई साधु  
दुनियां धंदे लगायो ॥३॥

१३७. नजर न आवे आतम ज्योती ॥ ध्रु० ॥ तेल ना बत्ती  
बुज नहीं जाती नहीं जागत नहीं सोती ॥१॥ झिलमिल झिलमिल  
निशिदिनी चमके जैसा निरमल मोती ॥२॥ कहत कबीरा सुन-  
भाई साधु घरघर बाचत पोथी ॥३॥

१३८. चलो जावोजी कदर नही जानीरे ॥ ध्रु० ॥ छोटसा कुवा  
थोडासा पाणी । उसमे डुब रह्या अभिमानी ॥१॥ मंदिर जाकर  
फत्तर पूजत है । तीरथ जा पूजो पानी ॥२॥ कहत कबीरा  
सुनभाई साधु । जीने जानी उन्ने मानी ॥३॥

१३९. साही तेरे इचन न कळो आदेश ॥ ध्रु० ॥ पानीसे पिंड  
रचू मोरे साहेब । सीसपर कारो कैस ॥१॥ ब्रम्हा जाके पार न पावे ।  
नाम न हुवो देश ॥२॥ जल बिचल कमल कमल बिच स्थापा ।  
छाया रहे चहुं देश ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । जरो तु-  
मारा भैश ॥४॥

१४०. काहेकू जंगल जाता बच्चे । काहेकु जंगल जाता ॥ ध्रु० ॥  
घर बैठे रामही देखो । अंदर भीतर भरपुर उजाला भयो आप-  
नेही सात ॥१॥ येही जनम सुखके कारक साधु संतसो मनो ।  
जान जायगी क्या फल पाया इतना कहना मानो ॥२॥ बडा  
कुवा आगे भया । काहेकू इसमें डुबता । जोरू लरके नाता पुती ।  
आखर आकेला तूं जाता ॥३॥ कहत कबीर सुनोभाई साधु ।  
अखंड भजो तुम राम । भजन करो किसे ना डरो । जमका कछु  
न चले काम ॥४॥

१४१. जोगी जंगमसे बडा संन्यासी और फकीर बरिमाये ।  
बम्भन सोई बेद बखाने दत्त दिगांबर ध्याये ॥१॥ जोगी जोग जुग-  
तकु पाये । अंतर जोग निरंतर ध्याये ॥ ध्रु० ॥ अलख पुरूखका  
लाग्यो ध्यास । सो जोगी रहे निरास ॥२॥ जगम सोई अमन सुखे ।



स्वयं लिंगकु मनमों बुझे । मन पवनमें रहे उदास सोही जंगम न  
धरे आस ॥३॥ जो परम पुरुखकू अंतर ध्याय । सो संन्यासी  
समरस होय । दश पवनकी बांधी लोथ । ब्रह्म भुवनमों निर्भय  
सोत ॥४॥ सोफी साफ गैबी अवाज । दिहगीसे पढो निमाज ।  
अलख अल्लाकी करे जीकीर । सो फकीर है बेफीकीर ॥५॥  
ब्रह्मन सोई वेद बखाने । आत्मग्यानसो अंतर ज्याने । जनम  
मरनका वारा फंद । अक्षयपदमों रहे निर्बध ॥६॥ जती जंद  
संतकु राखे ठौर । जत पुरुखकी करनी सार । जेतें संतसे रहनी  
धरे जती जुग जुग तरे ॥७॥ सब घट दया एक निरंतर । सो घर-  
बसी सफेद कलंदर । रामानंद गुरुका दास । कबीर कहे उनोकी  
चरनकी आस ॥८॥

१४२. सफेत कलंदर फकीर । बाबा सफेत कलंदर फकीर धु०  
काम क्रोध मद मत्सर काटो । उन्मनी ज्या घर बैठो । मारो आसन  
बैठो त्रिकुटपर । करतारकी जिकरी ॥१॥ अंदर भगवा कियोरी  
बाबा । जोग जुगूत भरपाई । खुदाके नामपर लगन लगाई  
जुकी कमलपर लखिर ॥२॥ ऐसी फकीरकी थोरी बाबा जो सकुल  
सब तारी । कहत कबीरा सुनभाई साधु । सिताराम गुरु प्यारी ॥३॥

१४३. मंतर तंतर सबही जाने । कछु जान नहीं इसमें । काहे-  
कू भाई डोंग घचुरा राम जपो मनमों ॥१॥ वेद पुराना शास्तर  
पोथी । सबही आपने आपने तनमों । कुरान किताब निमाज रोजे ।  
सब भयो दरशनमों ॥३॥ जीदर उदर मुशरद मौला । भरपुर है  
सब घटमों । जंगल जाके क्या देखेगा फतर पानी भरा उनमों ॥३॥  
कहत कबीर सुनो भई साधु । भया उजाला जंगलमों । राम नाम  
बिना सुगत नहीं । यही देखो आपने मनमों ॥४॥

१४४. हम बिगरे तो बिगरे भाई । तुम बिगरी तो राम दुहाई  
॥१॥ गंगाके संग सरिता बिगरी । ओ सरिता गंगा हो निबरी  
॥ हम बिग० ॥१॥ पारसके संग लोहा बिगरा । ओ लोहा कांचन  
हो निबरा ॥ हम० ॥२॥ चंदनके संग तरवर बिगरा । ओ तरवर  
चंदन हो निबरा ॥ हम० ॥३॥ संतनके संग कबिरा बिगरा । ओ  
कबिरा रामही हो निबरा ॥ हम० ॥४॥

१४५. हरि बोलो भाई हरी बोलो भाई । हरी ना बोले वांकू  
राम दुन्हाई ॥१॥ काहेकू पढता खिन खिन गीता । हरिनाम- लि-  
या सो सब कुच होता ॥२॥ मेरा मेरा कर कर क्या फल पाया ।  
हरीके भजन बिन झूट गमाया ॥३॥ कहत कबीर हरिगुन गाना-  
गावत नाचत बैकुंठ जाना ॥४॥

१४६. साधूकी संगत धरो । जनम सारथक करो ॥१॥ काहेकू  
पढता खिन खिन गीता । दो अच्छर मनमों धरो ॥२॥ वेद पु-  
राना शास्तर सुनके । बहोरी चोन्याशी मत फिरो ॥३॥ एकही  
राम और कछु नहीं काम । येही ग्यान ध्यानमों धरो ॥४॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु । सुखके सुख धाम चढो ॥५॥

१४७. तीरथ कोन करे । हमारो तीरथ कोन करे ॥ ध्रु० ॥  
मनमोही गंगा मनमोही जमुना । मनमोही खान करे ॥१॥ मन-  
मोही आसन मनमोही कडासन । मनमोही मौन धरे ॥२॥ मनमोही  
माला मनमोही मुद्रा । मनमोही ध्यान धरे ॥३॥ कहत कबीरा  
सुनोभाई साधु । भटकत कौन फिरे ॥४॥

१४८. दश इंद्रिय और पंचप्रान । काहेकू तुज अल्ला देवे  
सुजान । मुखकमलसो मिठी बात । राम जपोरे दिनरात ॥२॥  
संत पगसो शीर धरो । और हरीका भजन करो ॥३॥ रामनामकी  
कथा सुनो । और कुच ना मन मानो ॥४॥ कहत कबीर सुनोभाई  
साधु । येही घोडा येही मैदान ॥५॥

१४९. आब साधु खेलो डाव । एक बचनसु जीका भाव  
॥धृ०॥ काहांसो आये बाबा कौन तुमारा धाम । कौन तुमारी मुद्रा  
कौन तुमारा नाम ॥१॥ निरशून्यसो आये बाबा । शून्य हमारा  
धाम । मन हमारी मुद्रा अलख हमारा नाम ॥२॥ कौनसो जोगी  
कोनसो रावल । कौनसो डंभी कौनसो चावल ॥३॥ कौनशक तुम कौन  
लिखायो । कौन पंथ तुमारा गुरु दिखायो ॥४॥ शब्दशब्दका करो  
उपदेश । राखो मुद्रा करो आदेश ॥५॥ हम तो जोगी जोग सब जुग  
जाबल । धरतरी डंभी आधार चावल ॥६॥ किन्ने दीया दंडकमंडलु  
किन्ने दीया धारी । किन्ने दीया भगबा बस्तर । काया कीये ब्रह्म-

चारी ॥७॥ जिने दीया दंड कमंडल । ब्रह्मा दीये धारी । बिष्णु  
 दिया भगवा बस्तर । गुरुमुख हो ब्रह्मचारी ॥८॥ बड पिपलकू  
 किते ताप । धरितरि गीने किते हात । मेघ बरसे किते धारा ।  
 गगनमंडलमों किते तारा ॥९॥ बड पिपलकु दो ताप । धरतरी  
 गीने औट हात । मेघ बरसे एकही धार । गगनमंडलसो दोई तार  
 ॥१०॥ सो सो सैली गैबीनाथ । आलेख मुद्रा पाया सात । धीरसो  
 पतर न गैबी प्याला । नवानिख सोली खाये निवाला ॥११॥ काम-  
 फावळी अनुहात तुंघ । परचित देखो भयो उजाला । कहे रामानंद  
 गुरुमत वाला । उनोके चरन कबीर मीला ॥१२॥

१५०. काय सोंचत बारोबारा । हरका नाम लेले गवारा ।  
 ॥४०॥ कछु पढा और कछु बाचा कछु सुना बेद पुरान ॥ हरका०  
 ॥४०॥ जो पढे बाचे सूध होई उनकू सहेज मिले सांईरे ॥ हरका०  
 ॥२॥ पांच चोर मिल घर भाज्या घर लुटत दें उरसंजारे ॥ हरका०  
 ॥३॥ जिस घरपति भक्कम होई सो घर लूट न सके कोईरे ॥  
 हरका० ॥४॥ येतो बेली बेलि जिसे कहीये वांकी बेलत सिचन  
 रहिये ॥ हरका० ॥५॥ जब पानो फुलो फल लागा जब जनन मरन  
 मये भागा ॥ हरका० ॥६॥ जब दरपन मांजत रहिये तब मुखरा  
 देखत पाईये ॥ हरका० ॥७॥ जब दरपन चढी काठही पे तब  
 दरसन कियो न जाईये ॥ हरका० ॥८॥ कछु किया न कछु कीजिये  
 सांई आगुलेखा लीजीये ॥ हरका० ॥९॥ जाकी करनिमें कुछ खुटे वांकूं  
 पकर पकर जम लुटे ॥ हरका० ॥१०॥ एक बेल हमारा खोरा बेल  
 तेरा भाव भरा ॥ हरका० ॥११॥ में बारबार पस्तानी तले किचर चोर  
 उधर पानी ॥ हरका० ॥१२॥ जाको जम सरिरको बेली सो क्यों  
 सोवे निंद बनेरा ॥ हरका० ॥१३॥ जब पार उतरनहारे चाहिये  
 तबके बटसे मिल रहिये ॥ हरका० ॥१४॥ जब उतरेगा ओह पारा  
 तब हम तुम कौन संसारा ॥ हरका० ॥१५॥ अंधारमें दीपक चाहिये  
 तब वसत अगोचर पायीये ॥ हरका० ॥१६॥ जब वसत अगो-  
 चर पाई तब सेजे सोत समाई ॥ हरका० ॥१७॥ बाजीघरमें बाजा  
 बजाये सारी आलम तमाझेकू आये ॥ हरका० ॥१८॥ बाजीघरमें

बाजा जो खोला सो आपही आकेला ॥ हरका ॥ १९ ॥ दास कबीरनें  
जोग जाना जोग आना जोग माना ॥ हरका ॥ २० ॥ दास  
कबीर हरद्वार रीझे मूरख क्या जोग बुझे ॥ २१ ॥

१५१. है कुई ऐसा मुरशद मौला । मुजेसे खुदा बतावेगा १  
पंचतत्त्वके दरगा म्याने । कुरान किताब सुनावेगा ॥ २ ॥ मेरा दि-  
लके म्याने मुजे । रामरहिम बतावेगा ॥ ३ ॥ कहत कबीरा सुन भाई  
साधु । मै ऐसा दुजा देखूंगा ॥ ४ ॥

१५२. तन महिजतमें मन मुल्ला रहे । चितके चितमें बाग  
देख ॥ १ ॥ अकल कुरानकी खोज करले भाई । हातकी तसबी हात  
लेके ॥ २ ॥ जो कोई असल मुसलमीन होवे । सो ऐसा नमाज  
घडता रहे ॥ ३ ॥ कहे कबीरा करा रावे । जबी साहेब आशक होवे ४

१५३. अव्वल शीर तो महीजद है । दो नैन तो रसुल्लीला है ।  
कान तो नबी है । नाक तो कबर है । मूतो मक्का है । हात तो  
हजरत है । पेट तो दोजक है । पाव तो मुसाफर है । कहत कबीरा  
सुनो संतो । एही दरगा कबूल है ॥ १ ॥

१५४. करना फकिरी भजना साहेब । क्या चिरानी आसरे ।  
घर घर तुकड़ा मांगकर खाना । कछु न रखना पासरे ॥ १ ॥ काखे  
कामलिआ और हाथमें तुंबडी । जंगल करना बासरे ॥ २ ॥ कहत  
कबीरा सुन भाई साधु । एक साहेब रखना पासरे ॥ ३ ॥

१५५. निंदा मत करना किसकी सच्ची बात कबीरजीकी  
॥ ४० ॥ साचा झूठा दोनो भाई खुदानें बनवाया । भगतकी निंदा  
भगत करे सो ओई नरकमें गया ॥ १ ॥ जिसकी करनी उसकी  
भरनी तूं क्यों दिलगिर भाई । रावननें तो आपनी लंका खोई भरी  
बादशाही ॥ २ ॥ कौरव पांडव दोनो भाई एक सच्चा एक झूठा ।  
सच्चा तो बैकुंठ जावे झूठा नरकमें बैठा ॥ ३ ॥ जो करेगा सोही  
भोगेगा ह्यां क्या किसका जाता । कहत कबीरा सुन भाई साधु एक  
सच्चा एक झूठा ॥ ४ ॥

१५६. हिंदु धरममें बम्भन आवे । मुसलमीन घर काजी । राम  
रहीम एकही जाने । नही समजे सो पाजी ॥ १ ॥ कबीर कहे मैं

कित्ता फिहं । कोई सुनता नहीं मैं क्या कहूं ॥ध्रु॥ मुसलमीन तो करे सुन्ता । हिंदु छिदावे कान । दोनो चोर मिलगये यारो । बडे मरत वैमान ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । ऐसा लोगोका बाना । सिधी बात कहनेकू जाऊं । तो सबसे बुरा माना ॥४॥

१५७. बाबा हृदय हरकूं देखा ॥ ध्रु० ॥ ठाकूर द्वारों बम्भन बैठा मक्के आंदर सीधारे । एक गुरुके दो है चेले एक निमाजी एक पुंजारीरे ॥१॥ आपी भटी आपी मतमर आपी चुवावनवालारे । आपी पिवे और आपी पिलावे साईं मतवालारे ॥२॥ आपी माल आपी खजाना आपी लुटावनवालारे । अपने घरकूं आप लुटावे आप नहीं घरवालारे ॥३॥ आपही काजी आपही मुल्ला आपही न्याववालारे । कहत कबीरा सुनभाई साधु सबका एकही अल्लारे ४

१५८. राम रहीम करीम केशव अलख नाम एक साचा है । जिसकूं तुम बिसमिल्ला कहते । बिष्णु हमारे साईं है ॥ ध्रु० ॥ ॥१॥ बम्हन होकर जनवा पेने । बद्धानिकूं क्या पेहेनारे । जनम जनमकी घरमें भुजरनी । उने परसा तुनें खायारे ॥ २ ॥ सुंता करके पाक बन बैठे बीबीकूं क्या कियारे । खोलो किताबा साचो मिया काजी आधा हिंदु घरमेरे ॥३॥ कोई कहे करवा कोई कहे बदना । करवा बदना एकही है । कहत कबीरा सुनो नर अंधे । हरी हजरत दो एकही है ॥ ४ ॥

१५९. तेरा अच्छा बी होयगा । तेरा भला बी होयगा ॥ध्रु०॥ गुरुनाथकी सेवा करले भूखेंकू कुछ देना । साहेब घरका हिसाब यारो जमावंदिसे रखना ॥१॥ इस दुनियामें भलि भलाई करले बाबा आपनी । दुर्जनका संग मत कर यारो दुनिया बढी तुफानी ॥२॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु बोले दिलसे बाता । रामनाम तुं भजले प्यारे वोही सबका दाता ॥३॥

१६०. आखया नामकु येही प्रताप । ज्यासो मिटगये सब संताप ॥१॥ आखया नाम ज्याके हृदयीं होई । भूत दूत मिटगई दोई । जंत्र मंत्र बीर बेताल । जिनसे डरते कांपे काल ॥२॥ काल कलई सब दुष्टभाजे । प्रताप शब्द जहां गाजे ॥३॥ करकर निर्मल अंगशरीर । दया करे साहेब कबीर ।

१६१. आरोगो रघुवीर महा प्रभु आरोगो ॥ टेक ॥ प्रफुलित  
होय परोसे जननी डौरत सीत समीर ॥१॥ कनक थार जडित  
कटोरा मेवा मिठाई अरु खीर ॥२॥ छपन भोग छत्तीसो  
बे जन नानाविधिको सीर ॥३॥ राम लछिमन भरत शत्रुघन राजत  
चारो बीर ॥४॥ जनक सुता झारी भरी लाई सरजूजीको नीर  
॥५॥ चोवा चंदन मिली केसर घोरी चरच्यो श्याम सरीर ॥६॥  
आचवन करके बीरी लीजे गावत दास कबीर ॥७॥

१६२. राम भजनकूं दिया कमलमुख राम भजनकूं दिया  
॥ धृ० ॥ लख चोन्याशी फेरे फिरकर सुंदर नरनयु पाया ॥१॥  
खाया पिया सुखसे सोया नाइक जमाना खोया ॥२॥ जो मुख निशि-  
दिनीं रामनाम नहीं । वहां तुम कछुं नहीं किया ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु । आया वैसाही गया ॥४॥

१६३. सुन सुन साधोजी राजाराम कहोजी ॥ धृ० ॥ भाव  
भक्तिका भुका साईं जोग जुगत नहीं पावे । भगत भूल गये राम  
दिवाने निजपद बांको देवे ॥१॥ व्याधका आचार कियाथा  
ध्रुवकी उम्मेर थोडी । गजेंद्र कहां बिया पढाथा जात विदुरकी  
कडवी ॥२॥ क्या मरदुमी उग्रसेनकी सूरत क्या कुब्जेकी । धन  
भारीसे राम मिलत बत जाने सुदामजीकी ॥३॥ कहत कबीरा  
सुनभाई साधु राम मिलत है भक्ति । जंतर मंतर लटपट हुवे राम  
भजनसे मुक्ति ॥४॥

१६४. भवभंजन गुन गाऊं । रमते रामकूं रिझाऊं ॥ धृ० ॥  
ग्यान कटारी कसकर बांधी सुरत कमान चढाऊं । पाचोमार पचि-  
सो बसकर काया नगर बसाऊं ॥१॥ पंचमुखी गंगामें  
न्हाऊं मान गुमान बाहूं ॥२॥ पंचतत्वका घट भीतरमों सो बिरहो  
लगाऊं ॥३॥ तन कर घोडा मन कर चाबुक मिलकर निल गाऊं ॥४॥  
कामक्रोधकी गर्दन मारु तब मुजरेकुं जाऊं ॥५॥ आगे आगे  
उंट सलेदा पाछे नौबद बाजे । दास कबीरके लाल बंदुक जमका  
शीर पुरगा बाजे ॥६॥

१६५. घुंगुटका पट खोल । तुजे राम मिलेगा ॥ धृ० ॥

घट घट बिचमें राम रमैया । झुटा पचरंग खोल ॥१॥ शून्य मेहे-  
लमें दीप बिराजे । बाजे अनुहात ढोल ॥२॥ कहत कबीरा सुन  
भाई साधु । रामनाम भर तोल ॥३॥

१६६. अब तुम कब स्मरोगे राम । जिवडा दो दिनका ज-  
जमान ॥ ४० ॥ गरभ पनोमें हात जुड़ाया निकल हुवा बैमान  
॥१॥ बालपनोमें खेल गमाया तारुनपनमों काम ॥२॥ बुढ़ेपनमों  
कांपन लागा निकल गया अवसान ॥३॥ झुटी काया झुटी माया  
अखर मोत निदान ॥४॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु यही घोड़ा  
मैदान ॥५॥

१६७. अजोध्यानगर चलो देखो मेरी सजनी राजा दशरथजीको  
रामजी भये ॥ टेक ॥ कौन घरे भरत भये सजनी कौन घरे  
राजा रामजी भये ॥१॥ मोर होत भरत भये सजनी मध्यदिवस  
राजा रामजी भये ॥२॥ बाजत ताल मृदंग झांज डफ और नौबत  
पर चोप भये ॥३॥ तंजुवन तंजुवन नाचत ताफये सब रघुवंसी  
मगन भये ॥४॥ हरे हरे गोबर अंगना ढिपाये मोतियन चौक  
पुराये ॥५॥ अपने अपने भुवन ते निकसी गज मोतीयनके थार  
लये ॥६॥ चैतमास नौमिकी पूजा सुखें सरोवर नारभरें ॥७॥ कहत  
कबीर दया सतगुरुकी घरघर मंगलचार भये ॥८॥

१६८. निरधनको धन राम । हमारे निरधनको धन राम ॥ ४१ ॥  
चोर न लेवे घटुही न जावे बखतपर आवे काम । हमा ॥१॥ सोवत  
बैठत जागत उठत जपना हरिहर नाम । हमा ॥२॥ दिन दिन  
होत सवाय सवाय खुटत नहीं एक दाम । हमा ॥३॥ ठाकोर  
चले नगर दरबारे पास नहीं छदाम । हमा ॥४॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधु पारसको नहीं काम । हमा ॥५॥

१६९. रामनाम धार चमकत है तरवार । ऐसी लड़ाई होती  
यारो । तुम रहेना हुशार ॥१॥ मन पवनके घोड़े छुटे उपर अनु-  
भव स्वार । हात म्याने बोध भाले और है कटियार ॥२॥ संत  
बचनमों पाऊल है बंदुक बाहारदार । साधकी तो कमान बनाई  
लक्ष लगाव तीर ॥३॥ प्रेम खडा कुंजर देखो झुलमों कैसा झुलता

है । पापी दुस्मनके छातीपर पग देखे चलता है ॥४॥ ऐसी लड़ाई करके सबही मान गुमान रखना है । कडकडाट भजनका तोफ-खाना सुनले भाई गोला धरना है ॥५॥ झलकत मोक्ष निशान ना रंग काला ना पिला है । भाव भजनकी फौज बिराजे भाग गयो जम काल है ॥६॥ ऐसा तानबिनाले प्यारे जनम मरन भव भुले है । दिल दर्याव त्रिपुटी माया भवसागरमों झुली है ॥७॥ ताता बहना छोडो संतकू शरन जावोरे । श्रीगुरु रामानंद बिराजे दास कबीर गावोरे ॥८॥

१७०. राम समरले हां पंजरके सोवा ॥ध्रु०॥ जो दिन आज सो कल नहीं अंधे । धंदे करत सम जुग मुवा । राम० ॥१॥ भोर भये दरसनकूं । पंचवीं हार चले जैसे जुवा । राम० ॥२॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । नाम लेते मुखमें अमृत हुवा ॥३॥

१७१. रामजीसे राजी । मेरा दिल रामजीसे राजी ॥ध्रु०॥ नंगाही आवे नंगाही जावे झूठी लगाया बाजी । राम० ॥१॥ सागर उपर सिला तराया मारा राबन पाजी । राम० ॥२॥ बेद पढ पढ पंडित हुवा और मुल्ला काजी । राम० ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु बैकुंठ नौबद बाजी । राम० ॥४॥

१७२. तूं तो राम सुमर जग लरवा दे ॥ध्रु०॥ चंडी भैरव सित-ला देवी फत्तर पुजत वांकु पुजवा दे । तूं तो ॥१॥ हाती चाल चलत गत अपनी कुतर भुक्त वांकु भुक्वादे । तूं तो ॥२॥ कोरा कागद काली साईं लिखत पढत वांकु पढवादे । तूं तो ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु नरक पचत वांकु पचवादे । तूं तो ॥४॥

१७३. जमसे नही डरंगावे । हरीका भजन करंगावे ॥ध्रु०॥ अहंता मारूं ममता मारूं खानजाद मैं कहांऊ । मन मेरा अब चौकस राखूं चीत चैतन मैं मिलाऊं ॥१॥ रामनामका घोडा मेरा मैदानें दवडाऊं । भजन प्रताप हातमें बरची सन्मुख लेकर जाऊं ॥२॥ और लोक कसबोंके चाकर मैं हुजुरका काजी । काम क्रोधकी गर्दन मारूं साहेब राखूं राजी ॥३॥ मैं साहेबका साचा चाकर मेरा नाम कबीरा । सब संतनकू शीस नमाऊं जोहरी पारखे हिरा ॥४॥



१७४. खेती करो हरि नामकी मनवा खेती करो हरि नाम-  
की ॥ धृ० ॥ पइसा न लागे रुपिया न लागे कवडी न लागे फुटकी  
॥ खे० ॥ १॥ मनके बैल सुरत पोहावे रसि लगाऊं गुरु ग्यानकी  
॥ खेती० ॥ २॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु भक्ति करो हरि-  
हरकी ॥ खेती० ॥ ३॥

१७५. हरको नाम बगोल मेरा भाई । ऐसे बगोल बगोल जैसे  
तबहुन जाई ॥ धृ० ॥ मन करूं भट्का तन करूं नीता इसही मटकेमें  
माखन किता ॥ १॥ नाहनेकुं हरध्यान जपनेकुं ओई तान सोनेकुं  
नीर मसान कबीर रेन मसतान ॥ २॥

१७६. हरिका समरन करले बंदा काहेको बेपार है धंदा  
॥ धृ० ॥ जबसे काया उतर खरी है या नगरीकी बसतीमाही ।  
तबसे माया जबर भरी है या भितरकी जगतीमाही ॥ १॥ झूटी  
काया और झूटी माया राजा रंक सबी लोभाना । बचन जो गुरुका  
सबने गुमाया दो दिन रहेना और जाना ॥ २॥ भूला मन सो बीच  
जिगा जिगा होकर क्या बढाई । मरम ना जाने मन दुखादिये हुई  
नरकसे नैन लढाई ॥ ३॥ धन जोवनसे बदन छुपाये किया सब  
झूट तमासा । मगरूरीका युध क्या जमाये उस दरम्यान हुवा बासा  
॥ ४॥ कहत कबीरा सुन भाई साधू अज्ञान क्यों ग्यान धरे । मूरखसो  
हर भूल निसदिन पूजत फतर वामें मिले ॥ ५॥

१७७. हरी नामके बेपारी हम हरी नामके बेपारी । अमुक  
हिरा हात लगा साची जवान हमारी ॥ धृ० ॥ तन करूं बेल  
सुरतकुं वेढा ज्ञानकी गोन भरदारी । किन्ने लादा तांवा कंचन  
किन्ने लादा सोपारी ॥ १॥ साहेब नाम हृदय बसत मनकी माया  
सब टाली । आप निरंजन होकर बैठे मोये भरंवसा भारी ॥ २॥  
ना सिर जटा ना कान मुदरा ना गले कंठा भारी । तूं प्रतिपाल दोनो  
जुगतरे कितिएक बात तेढी ॥ ३॥ उनने लादा माल धन उनने  
लादा सुंदर नारी । दास कबीरनें रामनाम लादा है भिनी खेप  
हमारी ॥ ४ ॥

१७८. हरबिना कोई काम न आयो । झूटे झूटे परपंचमें

मोह्यो । रतन सरिखे जनम तूं खोये ॥४०॥ अनेक अनेक उपाय करता मातानें एक पुतर जिआयो । (हॉरे) रची लाड लहायो ॥१॥ गुरु धनी तेरी सेवा साची मेरी माया झुटी (हॉरे) मैं तुई सम-रनको फल पायो ॥२॥ घरकी इस तिरया कहती धनी तेरे संग चलुंगी (हॉरे) धुत धन सब खायो ॥३॥ कंचन कलश समाल करके संसार-माही दुःख रह्यो (हॉरे) रची रची भवन बनायो ॥४॥ जब तेरा पेगाम सरपर अंतकाल ललकारयो (हॉरे) एक पलक रेहेने न पायो ॥५॥ झूट ठग माया मोहनो परपंच सब कियो (हॉरे) रतन जैसो जनम गमायो ॥६॥ कहत कबीर सुन काल बखत छोड दिनो धागो (हॉरे) ताटी बांध अकेलो पोचायो ॥७॥

१७९. हरी भजनकूं मानरे मतकर मोह तूं रे ॥४०॥ नयन दिये दरसन करनेकूं । सवण दिये सुन ग्यान रे ॥१॥ चरन दिये तीरथ करनेकूं । हात दिये कर दान रे ॥२॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु । कांचन निपजत खान रे ॥३॥

१८०. हरि तो नाम न लेत गवारा । काहे सोत बारोबारा ॥ हरि० ॥४०॥ जद पार उतरना चहीये । जद उतर उतर भये पारा । फेर इतहीक उत संसारा ॥१॥ जद दरसनको चित चाहीये । दरपन नित मांजत रहीये । तेरे दरपनमें लागी कायी । फेर दरसन कहांसे होयी ॥२॥ जद पान फूल चाहिये । बिरहा नित सींचत रहिये । तेरा बिरहा गया कुमलई । पान फूल कहांसे पायी ॥३॥ बाजीगरनें जो बाजा बजाया । सब खलक तमासेको आया । बाजीगरनें जो डंका सहेला । फीर रहे गया आप अकेला ॥४॥ जो राम नाम गुन गावे । सो बैकूठ बासा पावे । जिन्ने सद्गुरु पुरा पाया । उन्ने दिलका भरम गमाया ॥५॥ देखो देखो गरिब जनकी करनी । बांके अंतर बीच कतरनी । ओ कतरनीकी गांठ न झूटे । बांको हुकम हुल समज डूटे ॥६॥

१८१. ग्यान कटारी मोहे कसकर मारी । सत्गुरुकी बल हारी ॥४०॥ ग्यानका बान हिरदे बिच लगा । सबदका मारा होग-या न्यारा ॥१॥ नहीं मोहे ढाल नहीं तरवारी । लग गई मोरे कले

जेमे करी ॥२॥ ये मन मस्तक ह्यांनहीं माने । वांको संदेह में वारी  
कहे कबीर सुन भाई साधु । दूक दूक कर डारी ॥३॥

१८२. ग्यानका झूल मारा सहुरुनै ॥४०॥ छुरी नहीं मारी  
कटारी नहीं मारी शब्दों का बान मारा ॥ ग्या० ॥१॥ आखनमों  
अंधा काननमों बहिरा पाव पांगुल कर डारा ॥ ग्या० ॥२॥ काया  
कोटका दस दरवाजा धायल अनु पुकारा ॥ ग्या० ॥३॥ देस देसके  
बैद बुलावे ओसद मुरसत धाया ॥ ग्या० ॥४॥ ओसद बेसद  
कल्लुना लागे क्या करे बैद्य विचारा ॥ ग्या० ॥५॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधु जगसे हो जा न्यारा ॥ ग्या० ॥६॥

१८३. गुरुबिन मारग नहींरे कबीरा गुरुबिन मारग नहींरे कबीरा  
॥ ध्रु० ॥ एक दोन तीन कहके पकरत बेद पुराना । जो बेद  
पंथका भेद न जाना पानीमें डुब डुब मुवारे बसना ॥ गुरु० ॥१॥  
कानमें कुंडल रुद्राक्ष गलेमें जंगम काहेकूं होना । जो लिंग पंथका  
भेद न जाना लिंग पुजपुज मुवारे जंगमा ॥३॥ अव्वल काजी म-  
सीद मुल्ला नहीं तो निमाज पढना । जो और पंथका भेद न जाना  
ध्यान घर घर मुवारे मुल्ला ॥३॥ कहत कबीरा सोय करे तुम अपने  
अपने घरम गुरुसे । पिछान करोरे बाबा ॥४॥

१८४. कर समरनके रंग होरी खेलीये । ये ध्यान पकड़ा गायन  
के रस भये । या बुध मनसे लडिये ॥ ध्रु० ॥ सुरत निरंग और रंग रागिणी  
कौन चंगसे गाइये । पांचसखी मिल उठउठ गावे उनसे लोका चली  
चंग चाहिये ॥१॥ ताल पखवाज मुरदंग बासरी आनंद नाद बजाइये ।  
काम क्रोध लोभ मोह मत्सर भरभर अचीर उडाइये ॥२॥ प्रेम  
प्रकाश अनन भये अंतर आवन गावन सुनाइये । कहत कबीर सुन-  
भाई साधु सदगुरुसे बाबा गाइये ॥३॥

१८५. करमकी बात है न्यासी हों । कोई दोख न दीजिये ॥ ध्रु०  
काहेकूं चंदन रन बन उपजे काहेकूं ये रद फुलवारी हो ॥ कोई०  
॥१॥ काहेकूं बंगला सफेत बन रहै काहेकूं कोयल भयी काली हो  
॥ कोई० ॥२॥ काहेकूं कुवा जल मिठा लगत है काहेकूं समुदर  
भये खारा हो ॥ कोई० ॥३॥ काहेकूं मुखवा राज करत है

काहेकुं पंडित भिखारा हो ॥ कोई० ॥५॥ कहे कबीरा सुन भाई  
साधु गुहके चरन बलहारा हो ॥ कोई० ॥५॥

१८६. ऐसा कोई आदली आदल चलावे । नगरीमें चोर  
घुसने नहीं पावे ॥ धृ० ॥ पांच पचीस एक घर लावे ।  
चित्त चबूतरे न्याय चुकावे ॥१॥ बीन तोफ तजी हां होत आवाजा ।  
बिन समसेर पकर लियो राजा ॥२॥ सोहंके घर होत आनंदा ।  
मिट गये तिमिर उदय भये चंदा ॥३॥ चेतनके घर पहेरा जागे ।  
जुगल चोर कहाँसे लागे ॥४॥ कहत कबीर सतगुरु संग  
जागे । इस नगरिकुं डंख नहीं लागे ॥५॥

१८७. आंजन आंजीये निज सोय ॥ धृ० ॥ जाय आंजन त्रिमिर  
नासे । दृष्टी निर्मल होय ॥ १ ॥ आं० ॥ सुगढ धोबी सरस साबन ।  
मयल डारे धोय ॥२॥ बैदसो परपांड मेढ । बहोरन पांडा होय  
॥३॥ धोनु सो जाके ग्रहे अम्रवल । धोय लीजो बिन लोय ॥४॥ ताहे  
पीया पीया पास पहुँचे । बहोरन पविना होय ॥५॥ गुरुसो जो  
मुक्त दाता । करम डारे धोय ॥६॥ कहे कबीरा कसा दिल होय ।  
आंजन आंजीये निज सोय ॥७॥

१८८. सीताराम भजन कर लिजीओ मनवा गुरु भजन कर  
लिजीओ ॥ धृ० ॥ मुखे अन्न पियासो पाणी नंगे बख दीजियो ।  
मेरे मनवारे सीताराम भजन कर लिजीओ ॥१॥ माटी ओडना  
माटी बिछाना माटीका ठीलना । मटिका कलबुद बनाया आखर  
मट्टिमें जानारे । ओ क्या तन मरताहै रे मनवारे ॥२॥ माया  
छोडो काया छोडो छोडो घरको आस । इस दुनियाकी वस्ता छोडो  
बिद्राबनी कर बास । मेरे मनवारे सीताराम भजन कर ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु रामनामकी लूट परा है । लूट न होय सो  
लूट आखेरको पस्तावेगो । डाव तन मन हो जायगा धूल मेरे मन-  
वारे सीताराम भजनकर लिजीओ ॥४॥

१८९. गुरु बिन कौन बतावे बाट ॥ धृ० ॥ बडा बिकट यम  
घाट ॥ गुरु० ॥१॥ भ्रांति की बाडी नदियां बिचमों । अहंकारकी  
लाट ॥२॥ मद मत्सरकी धार बरसत । माया पवन घनदाट ॥३॥

काम क्रोध दो पर्वत ठाढ़े । लोभ चोर संगीत ॥ गुरु० ॥ ४॥ कहत  
कबीरा सुन मेरे गुनिया । क्यों करना बोभाट ॥ गुरु० ॥ ५॥

१९०. गुरुजी आसरा तेरा । स्वामी आसरा तेरा ॥ धृ० ॥  
जगत ये रेनको सुपनो । समज देखो कोई नहीं आपनो । लेये  
लोभकी धार । भय्या सब जात संसार ॥ १॥ देवो जन भुल  
तन गोरा । जगतमें जिवना थोरा । तजो मद लोभ चतुराई ।  
रहो निरसंसे जुगमाही ॥ २॥ पात ज्यूं डालसे छुटा । घडा जो  
नीरका फुटा । तैसे जन जान जिंदगानी । आबहुं क्यों न चेतो  
अभिमानि । लडकपण खेलमें खोया । ज्वानीमें निदभर सोया ।  
बुढाको देखकर रोया । भजनबिना जिंदगी खोया ॥ ४॥ ठगकूं  
भेद नहीं दिगे । इनकूं समजतां लिजो । बिदेसी देशकूं पावे ।  
उनकूं भेद बतलावे ॥ ५॥ सजन परिवार सुत दारा । रहे उस राज  
सब न्यारा । निकल जब प्रान जावेगे । नहीं कोई काम आवेगे ॥ ६॥  
देखो जन भूल ये देहा । लगावो प्यारे रामके सनेहा । कटे ये  
कालका घेरा । कहे कबीर दास जन तेरा ॥ ७॥

१९१. सद्गुरुका मरम न जाना । साधु भाई देखत जग गव-  
रानाजी ॥ धृ० ॥ हिंदु कहे वो राम हमारा मुसलमान रहिमान ।  
आपसमे दो लड लड मुवे दुर्बुद्धीका यो है पठानाजी ॥ साधु०  
॥ १॥ केतेक नेम धरमीक होवे प्रात करे आसनाना । आत्माराम  
बासनकूं पूजे उनका कौन गिनानाजी ॥ साधु० ॥ २॥ केतेक पीर  
आवलिया कहावे पढत किताब कुराना । कहे हो मुराद कलि-  
ब बनावे उन्ने अल्ला नहीं जानाजी ॥ साधु० ॥ ३॥ इस ब्रीद  
चलत कहेवन हामको आप कहावे शानाजी । कहे कबीर  
सुन भाई साधु दोनोके दैवत कौन दिवानाजी ॥ साधु० ॥ ४॥

१९२. कोयको भरोसा द्रव्य और मायका । कोयको भरोसा  
गुमान भरो कायका ॥ १॥ कोयको भरोसा सीतारामके चरनका ।  
कोयको भरोसा धर्म और दयाका ॥ २॥ कोयको भरोसा बेद और  
पुसनका । कोईको भरोसा कलमें और कुरानका ॥ ३॥ कहत कबीरा  
भरोसा मेरे तैं रामका । मोहेते भरोसा संतनके छावका ॥ ४॥

१९३. दाता गुरु बिन कोई नहीं । जग मांगन हारा हो॥धु०॥  
तीन लोकके उपर थारा सबके और किरताराहो । क्या राजा क्या  
छत्रपती सब हाथ पसारा हो ॥ दाता० ॥१॥ वहांके उपपर एक  
धाम है मोरे साथ पुकारा हो । करमकी बलिया धारके मोरा हंसा  
उभारा हो ॥२॥ तीरथ तारन सबही गये क्या तीरथ ओतारा हो ।  
काम क्रोध तोरे धोया नहीं क्या अंग पसारा हो ॥३॥ देवल मंदिर  
जन गये वहांका तुज पाया हो । कोट तीरथ फल होत ओई एक  
साधन जमाया हो ॥४॥ मिया नबियाके बागमें मसजद एक  
काया हो । झ्याडुदे तन घर ज्ञानका सतगुरु फरमाया हो ॥५॥  
कहत कबीर धरमदासकूं डुंढत डुंढत धो ले हो । अंधेकुं तो  
सुजत नहीं घट घटमाही बोले हो ॥६॥

१९४. कहे कबीर सुना धर्मदासा । सब दबाये न कल हंसा  
काल दगोये सनत्कुवार । ताको शब्द कहो पुकार । जल बांधु  
जलायेन बांधु । देवी अंध कुमारी । धर्मसहित संन्यासी बांधु । कोट  
आंगसे घाट संहारु । चंद्रसूरज तारांगण बांधु धरती गगन बांधू  
जमचारी । ताडपर छी छत्र बांधु । हनुमंत बांधु बिरबलधारी ।  
यंत्रफो कोतल बांधु । जाहां था ताहां हाडारी । डांकिणी शंखिनी नारी  
बांधु । कुलबलाये विष्णुकूं बांधु । उत्तरदिसाये विभीषणकूं बांधु ।  
मेरी वाचा परे । अनंतकोट सिधकी वाचा टरे सतसुकृतकी फीरे  
द्राही । लुत भुत सबी गई पराई ॥

१९५. जयो मन सुकृत सत् कबीर ॥धृ०॥ हंस होयको चलो घ-  
रको । उतरो भवजल तीर । चंदर सुरज गगन नहीं धरती  
नहीं धीर ॥ ज० ॥१॥ धूप छाया उष्ण नहीं बरसे नहीं नीर ।  
बाल तरुण वृद्ध नहीं त्रिगुण ताप सरीर ॥ जयो० ॥२॥  
करे आनंद निरमुल मुक्ता गये सुकनी सीर । सु-  
गुट देखे धीट होय बैठे वोढन अमर चीर ॥ जयो० ॥३॥ मन-  
का ज्योत अनुप अस्मानी रखा आग सरीर । धरमदास  
सत्य पाये । करम कागद चीर ॥ जयो ॥४॥

१९६. साधु दिन भरनेकु आये ॥ धृ० ॥ आवनकू कौन  
राजीये । खुसीसे पठाये ॥१॥ बेटा बेटो जोरु लडके सोभी लोक

पराये ॥२॥ मैं जानु कुच सुख उपजोगे वहां पुंजी मुहल गमाये  
॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । साहेबबिन न सुख पाये ॥४॥

१९७. साधूकी संगत पायी ज्याकी पूरन कमाई ॥ध्रु०॥  
साधुकी संगत संतका बचन अवघड रहा बताई ॥१॥ धना जाठ  
रोहिदास नामा चवथी मिराबाई ॥२॥ कहत कबीरा सुन मेरो  
मुनिया जोतीमें ज्योत मिलाई ॥३॥

१९८ संतनके संग लाल तोरी अच्छी बनेगी ॥ध्रु०॥ संतनके संग  
गंज न लागे । निर्मळ होत सरीर ॥१॥ हंसनकी गत हंसही जाने ।  
वर्म नहीं जणे काग ॥२॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु । हरी चरण  
पर जाग ॥३॥

१९९. संगत संतनकी करले जनमका सार्थक कछु करले ॥ध्रु०॥  
उत्तम नर देह पाया प्राणी इसका हित कछु करले । सद्गुरु शरण  
जाके बाबा जनम मरण दुर करले ॥ संगत ॥१॥ कहांसे आया  
कहां जावेगा ये कछु मालूम करना । दो दिनकी जिदगानी बंदे  
हुशार होकर चलना ॥२॥ कौन किसीके जोरु लडके कौन किसीके  
साले । जबलग पछोमें पैसा भाई तबलग मिट्टा बोले ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु बारबार नहीं आना । अपना हित कछु  
करले भाई अखर अकेला जाना ॥४॥

२००. संतनके सब भाई हरजी । सं० ॥ध्रु०॥ जाती वरन  
कुल जानत नहीं लोग करे चतुराई ॥१॥ शबरी जात भिल्लिनी  
होती बेर तोरके लाई । प्रीत जान वांका फल खात तनिऊ लोक  
बढाई ॥२॥ करमा कौन आचरज किनी हरिसो प्रीति लगाई ।  
छप्पन भोगही आरोगे पहिले खिचरी खाई ॥३॥ नामा पिपा और  
रोहिदास उन्होसे प्रीति लगाई । सेनभक्तको संशय मेटो आप  
भये हरी नाई ॥४॥ सहस्र अठासी ऋषि मुनी होत तबहुन संख  
बाजे । कहत कबीर सुपचके आये संख मगन होय गाजे ॥५॥

२०१. संत गुरु संत बरे सौदागर । वांके चरनमें जाऊंगा  
॥ ध्रु० ॥ मनकी मोहोर धरु सिर उप्पर ग्यानका घोडा  
उडाऊंगा । प्रेमकी पाखर चिता चाबुक नेकी लगाम उडाऊं-

गा ॥ संत गुरु० ॥१॥ भवे खंबे पार तीर तरकस मूरत कमान  
चढाऊंगा । काम क्रोध दोनो बडे मिजासी बांकूं पकर मंगऊंगा ॥  
संत गुरु० ॥२॥ ये ज्ञान कटोरा बांधकर संतको बान चलाऊंगा ।  
ये पंच घटमों जो राम रहे बांकी एक ठौर लगाऊंगा ॥ संतगुरु०

॥३॥ काम क्रोध सहेजार न पावे अन्य भेद तबल बजाऊंगा ।  
कहत कबीरा ये सबसे साहेब बांकूं शीस नमाऊंगा ॥ संत० ॥४॥

२०२. संतकी चाल संसारसे भिन्न है ॥ धृ० ॥ सकल संसारमों जहर  
बाजी । हिंदु तुरक दोऊ सरहद्द बांधी बेदकी तब प्रपंच साजी ॥ हिंदूसे  
नेम आचार पूजा घनी । बरत एकादशी रहत राजी ॥ बोकडी  
मार मार मांस मुख भछन करे । भगत नहीये दगाबाजी ॥ जीवको  
इनन अपराधका मूल है । उचीत चेत रांडरांडी । सर्व दया कृष्ण-  
कथा कथी । मम दया कृष्ण गीता कथी । भय सके  
सुनै कांहा बिन बाजी ॥ सर्व दया मन दया किसन  
कहे फरक भया । किसनका कहना मान पाजी ॥ मुसल-  
मीन कलमा कहे तीस रोजे रहे । बंग निमाज कर धुनक गाढी ॥  
कोकडी बोकडी मार जबे करे । गाय पच्छाडके कोहो काढो ॥ ऐसी  
जुलममें भिस्त कांहा मिले । खुप अपराध सीर व्याद बाढी ॥  
होयगा ईनै आफत बज्या देवेगे । ले चले फिरस्ते पकड दाढी ॥  
कंठन कुंदी कर खुब तंवी कर । होयगा कष्ट तद चीज गाढी ॥  
आबहुं चनमेह दीलमों होवत । यही सहीये मोम दील दया जो  
धरे । तहां ये भिस्त राजी रहे । भीस्त ठाढी कहे कबीर साहे  
बसो करे । झटकु छांडके साच लेवे ॥१॥

२०३. साहेबसे लगनिया लागीहो ॥ साहेब० ॥ धृ० ॥ जबसे  
दया किनी सतगुरु साभी । काम क्रोध मद त्यागी हो ॥ साहेब०  
॥१॥ बंदन काट कीनी गुरु मुक्ता । देव लोक सब त्यागी हो ॥  
साहेब० ॥२॥ कहत कबीर सुनो भाई साधो । कबसे भये बैरागी  
हो ॥ साहेब० ॥३॥

२०४. तबसे भये बैरागी कबीरजी तबसे० ॥ धृ० ॥ नहीं था  
चंदर नहीं था सूरज नहीं था नवलख तारा । तेरा महादेवजीका जनम  
नहीं था तबका फिरुं अकेला ॥१॥ जननी नहीं मे जनम लेवूं नीर



नहीं मैं न्हाऊं । धरती नहीं मैं पाव धरूं खंड नहीं मैं जाऊं ॥२॥  
 सत जुग लीनी सतकी पावरी दवापर लीनी दंडा । त्रेता जुगमें  
 टिलक बनाया कलिजुगमें शोली दंडा ॥३॥ आधा धुन आगे नहीं  
 था न था गुरु न था चेला । कहत कबीरा सुनभई साधू तबका  
 फिरूं अकेला ॥४॥

२०५. कहो दयाल राम कौन गत मेरी तुमसे परगट लोकोसे  
 सींचोरी ॥ कहो० ॥ धृ० ॥ सुलतान बोलाये बरशनव कबीरा  
 पाऊमें जंजीर जल बीच डाला ॥ कहो० ॥१॥ कहे रामनामसे  
 तुटे जंजीरा । पथरकी भयी नाव उप्पर बैठे कबीरा ॥ कहो० ॥२॥  
 जादु मंतरका हुवा नहीं चारा । गुनी गारदी हात रखे उनका प-  
 सारा ॥ कहो० ॥३॥ घर रहे पिरेमका ख्याली का नहीं । सीस  
 काट मोहे रखो जाय घरमाही ॥ कहो० ॥४॥ या जगतमें कबीरा  
 जनमा कबिरा न पाया सुख । डाल डाल कबीरा हुवा पांत पांत  
 भये दुःख ॥ कहो० ॥५॥

२०६. गगन मन्डलमों करो बासा । आब दुजा देखो अ-  
 जब तमासा ॥ ध०॥ गऊं मेरो गगन सुरत मेरा चौका । चौतन  
 चवर दुरावेगीजी ॥१॥ इडा पिंगला सुखमन नारी । अनुहात हात  
 बीन न बजावेजी ॥२॥ त्रिकुट घाट आसनान जो करले । रविशशि  
 संजम होईजी ॥३॥ ईसा खेल करे राजनसे । एक मेहेलमें दोईजी  
 ॥४॥ अष्टकमलदलपर खुरी बनाई । उलटा ध्यान लगायार्जी  
 ॥५॥ पांच पचीस एक न धरलावे । तब धुनकी सुध पाईजी ।  
 ॥६॥ बीन बादल बीन बिजली चमके । बिना सिपके मोतीजी ७  
 कहे कबीर सुन भाई साधु निरखो निरमल ज्योतीजी ॥८॥

२०७. इनरे सुधारके मेवारने । जिनें मेरा मंदिर घडयो । आपे  
 आलस हो रहा दुजे समरथ कियो ॥ ध्रु० ॥ दिन दिनरे बेली बने  
 मरम कोई नहीं जाने । निसदिन तिमल चढे मिठी कहांसे होने ॥१॥  
 खुदरतका महाल बनाया मरम कोई अनलीता । इसही सरारे बी-  
 चमें दास कबीरा रहेता ॥२॥

२०८. अछा रखेगा वैसाही रहिना । मौला रखेगा वैसाही

रहिना ॥ धृ० ॥ कोइ दिन सिरपर छतर उडावे । कोइ दिन सिरपर  
घडा चढावे । कोइ दिन पांव चलावे ॥१॥ कोइ दिन शक्कर दूध  
मलीदा । कोइ दिन मागे घर घर गदा । कोइ दिन सेवक हात  
जोड खडे । कोइ दिन नजीक न आवे घेडे ॥२॥ कोइ दिन राजा बडा  
अधिकारी । एक दिन राजा कंगाल भिकारी । कहत कबीरा करत  
करतारी । गफल क्यौं करता मगरूरी ॥३॥

२०९. आजंगा ना जाऊंगा मरंगा ना जिवुंगा । गुरुजीके  
कदमोपे जुग जुग रहुंगा ॥ धृ० ॥ आपहि गाई आप कसाई ।  
आपहि काटके आपहि सायी ॥१॥ आप शिताफल आपहि निंबू ।  
आप सुसलमीन आपहि हिंदू ॥२॥ कहत कबीरा सुन मेरे गुनिया ।  
गुरुजी हमारे आलस गुसैय्या ॥३॥

२१०. अपने नगरके बात मैं जिनकूं पुछूं । उनमें  
उत्तर न दिनो । सबई बताये लोकरे ॥ धृ० ॥ बादली  
हमारी मैया दरिया हमारो दादा । बिजली हमारी ननदिया  
मेघ हमारा भरथारा ॥१॥ पवनकी हमारी ओढणी चंदनकी  
हमारी चोली । रेनकी अंधेरी नयनकूं काजल सुनेकी केश हमारी  
पोली ॥२॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु मैं लेऊंगी जोबनकी  
भेकरे । जिनकूं पुछे उनमें उत्तर न दिनो सबई बताय लोकरे ॥३॥

२११. आस एक अकेलेसे लागा ताये माया ममता उठ भागा ।  
साचारे चाप हमारा निरंजन मिला तो भायग जागा ॥ धृ० ॥  
दुरमती दादी हंकार दादा परदा बीच बनाया । गुरु ग्यानका  
गोला छूटा उडगया दुरमत कागा ॥१॥ आनंद स्वामी बहु रंग  
बाजा गगनमंडल बिच गाजा । रंजत मेहेलमें नटवा नाचे जिऊं बाल  
नरमानी नागा ॥२॥ पांचोही तनकी भाटिया जुआऊ राम रसोया  
पाका । कहे तो कबीर सुनमेरे साधु जब सोनेमें मिला सोहागा ३

२१२. हमारो तीरथ कौन करे भटकत कौन फिरे ॥ धृ० ॥  
मनमें गंगा मनमें काशी मनमें स्नान करे ॥१॥ मनमें आसन  
मनमें कडासन मनमें धूनी जले ॥२॥ मनमें सुदरा मनमें माला  
मनमें ध्यान धरे ॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु भटकत  
कौन फिरे ॥४॥

२१३. हमतो भिकारी । मौजा करता लहरी ॥ धृ० ॥ पंच त-  
त्वकी झोली सारी । रिद्धि सिद्धि प्यारी । चौदा रतें मेरे झोलीपर  
। रामनाम ललकारी ॥१॥ ये झोलीके गत है न्यारी । रिद्धि सिद्धि  
प्यारी । भात भातके तुकड़े मांगु । मौजा करता लहरी ॥२॥ पुरी  
फकीरी संतो तारी । नवखंड है फेरी । दशवे द्वारी अलख गावे ।  
झोली हो गये भारी ॥३॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु । संतनके  
है द्वारी । रामनामके चरणों लागे । गुरुकिल्ली है न्यारी ॥४॥

२१४. मेरे नजरमें मोती आयो । मै भला भरोसे पायो ॥ ध्रु॥  
चार खंडका देवल बनायो । उसपर कलस धरायो ॥१॥ देसदेसके  
दरसन आये संतनके मन भायो ॥२॥ सेज सुनीपर साहेब मेरा ।  
तान लोक सब छायो ॥३॥ कहत कबीरा सुनो भाई साधू । हुकमी  
नाम चलायो ॥ मेरे ॥४॥

२१५. क्यां मांगू मेरे राम । थोड़े जिवनमें क्यां मांगू  
॥ धृ० ॥ घर नहीं रहना अमर नहीं काया । थोड़े जिवनमें मैं  
क्यां मांगू ॥१॥ एक लक्ष पुत्र सबा लाख नाती । ते घर न रहे कोई  
दिवाना बाती ॥२॥ मेघनाद पुत्र समुद्र जैसी खाई । कुंभकर्ण  
विभीषन जैसे भाई ॥३॥ शंकर सरिखा पुजन आये । ब्रह्माजी  
करत है पाठ ॥४॥ क्यां करूं भीती क्या करूं टाटी । न जाने  
कहां पड़ेगी मट्टी ॥५॥ क्यां करूं मेहेलमें क्यां करूं टाटी । छोड  
गयो रावण लंकाको ठाटी ॥६॥ कहत कबीरा सब छोडकर जाता ।  
मैं तो एक तेरा चरनकूं चाहता ॥७॥

२१६. क्या मांगु कछु अमर नहींरे राम ॥ ध्रु० ॥ जिन सिर  
खैचके बांधत पागा । सो सिर चुंचन मारत कागा ॥१॥ सीर जीन  
ढाला ते कुमलेला । सो सीर हुवा रगरग डेला ॥ २ ॥ क्या मांगु  
मेरे अवगत नाथा । साहेबके चरनपर कबीरका माथा ॥३॥

२१७. आपही खेल खिलाडी साहेब आपही धनकधारी है ॥  
तंबू तो असमान बनाया जमीन गलिच्या भारी है ॥ चांद  
सुरज दो मशाल बनाय तेरी खुदरत न्यारी है । पंचतत्त्वका  
क्रिया पसारा त्रिगुण माया सारी है ॥१॥ चैतन्य पुरुष आपही बैठे

यही अचंबा भारी है। सुरत नुरतकी चौपट मांडी आप फासा  
जुक धारी है। फांसे चाहे जैसे जितवे सारी कवण बिचारी है। चार  
जुगकी चौपट मांडी खेल नर और नारी है ॥२॥ तीन देव जागीं साक  
भरत है पाप पुण्य अधिकारी है। छके पंजेसे नरद बचावे।  
वाजी कठणकारी है। सद्गुरु शरन जो नर जावे जमके हात  
बिकाना है। कहत कबीरा सुन भाई साधु सब देहोमें ठिकाणा है ॥३॥

२१८. हमतों सदा रंग है लाल। संपत क्या है लंडी माल ॥  
चार खूंट जागीर हमारी। गले तुलसीकी माल ॥ १ ॥ काम-  
धेनु तो मारी बगलमें। कहीं ना पावे हाल ॥ अनाज अटा सबकु-  
च मिलता। घी गुड चावल दाल ॥ बहुत खजाना पास भरा है।  
देत लेत गोपाल ॥२॥ सहज दिया तो भिछा लेते। नहीं सीर फोडे  
चाल ॥ स्वामी खातर लिया फकीरी। झूटा माया जंजाल ॥३॥  
राजा परजा सबही देखे। बडे बडेके हाल ॥ जितनी संपत उतनी  
बिपत। पावमें बंदावे नाल ॥४॥ दया धरमतो करले बंदा। निकल  
जावेगा ख्याल ॥ एक दिन संपत एक दिन बिपत। क्यों फुगावे  
गाल ॥ रामनामका डंका बाजत। झ्यांट उखाडे काल ॥ कहत  
कबीरा सुन भाई साधु। खडी नामकी ढाल ॥५॥

२१९. ओही हमारा साईं। और दुजा नहीं कोई ॥६॥ प्रन्हाद  
बिभीखन नारद पराशर ज्याके घरत है ध्यान। ओही खडा मुर-  
शद मौला देखो बिट्टल सुजान ॥१॥ बैकुंठ छांड भीमा किनारे  
आये सुखके धाम। पुंडलीकसे भूल गया खडा बीटपर आराम ॥२॥  
मीराबाईकी जेहर बाटी आपही लगाये होटी। सावत्याके घुसे  
पोटीं आये जनीके रोटी ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु।  
भाव भगतका भुका। आवर किसीकी प्रति नहीं। मीठा लगे  
तुलसी बुका ॥४॥

२२०. ज्याके चरनसो पाखान तरे। ओही साईं हमारा है।  
भरपुर भरा मुरशद मौला। भीमा किनारे ठारा है ॥१॥ कंठू किसोसे  
बिसमिछा। कंठू कीसोसे जद अछा ॥४०॥ हिंदु मुसलमीन दोन  
राम रहीम कहते है। हिंदूका घर निमाज रोजा काजी मेहेर

बताते हैं ॥२॥ मुसलमीन तो न्याहाद बांधी तीरथ बरत करतां है । उनोके घर बहान घुसा वेद पुराना कहता है ॥३॥ दोनो चोर दोनो झुटे बदफैलमों रहते हैं । कहत कबीर सुनो भाई साधु अब काहेकू रोते हैं ॥४॥

२२१. नाम रामसे जादा भाई । नाम रामसे जादा ॥धृ०॥ सागर उपर फत्तर तारे रघुबीर पावे खेदा । वालाथा सो वालिमक हुवा भेट भाई नारदा ॥१॥ मारा मारा येही मंतर उनके अंतर भेदा । उलटा ज्याके सुलटा हुवा तरुवर फत्तरभेदा ॥२॥ रामनामकी धूम उठी जब जंगल हुवा मक्का । जो जाने सो पद पावेगा । नहीं कालका धोका ॥३॥ नामलिया जद राम मिलेगा जमही हुवा राजी । कहत कबीरा सुन भाई साधु बैकुंठ नौबत बाजी ॥४॥

२२२. नरहरिया प्रभु गिरधरिया प्रल्हाद उधारे नरहरिया ॥धृ०॥ रामकृष्ण दोउ नाम बडे हैं तारन तरन अभयकरीया ॥१॥ वामन रूप छले बलिराजा तीन पाद वसुधाधरिया ॥२॥ खंभ फोर हिरनाकुसमारे जब प्रल्हाद अभयकरिया ॥३॥ रावनके दस मस्तक छेदे बीस भुजा खंड खंड करिया ॥४॥ जमुनाके नीर तीर धेनु चरावे कर मुरली बन बन फिरिया ॥५॥ केसी मारे कंस पछारे उपसेन पर छत्र धरिया ॥६॥ कहत कबीरा सुनोभाई साधु अधम उद्धारन नरहरिया ॥७॥

२२३. आखोसे साहेब देखो । वो रसने रामरस चाखो ॥धृ०॥ रामनाम छांडके झुटी बाता काहेकू तुम करता है । पुरान कुरान किताब सुनके व्हां क्या कछु मिलता है ॥१॥ हर शिव मौजुद अल्ला छांडके निमाज पुकारे मुल्ला है । जिदर उदर भरपुर साई सब घट भरा वो क्या बहेरा है ॥२॥ रोजा निमाज पकर राम रहीमसो जानोरे । कहत कबीर सुनोभाई साधु मेरा कहना मानोरे ॥३॥

२२४. हमतो फकीर है भाई । तन महेजत बतलाई ॥धृ०॥ गुरुने मुजे फकीर बनाया महेजद कैसी है भाई । फकीरी कैसी तूने पाई ॥१॥ गुरु ग्यान भंग पिलाया । माहिमें अल्ला बतलाया ॥२॥ अल्ला कैसा है साई । ठिकाना मुझे बतलाव भाई ॥३॥ अल्ला

सुनेका गोला पछेम दिसेसो मोला ॥४॥ गोलासा रूप कैसा आया ।  
 उसकू नाम किने दिया ॥५॥ मायेनें खेल किया । गुरुनें नाम बत-  
 लाया ॥६॥ उसका नाम क्या भाई । कहा रहते वो साईं ॥७॥  
 निर्गुण ब्रह्म राम हमारा । सब जगभजकर है न्यारा ॥८॥ न्यास  
 किंदर है भाई । मुजे बतलाव पाकेरी साईं ॥९॥ ठाढे बिटपर पंढ-  
 पुरवाले रहे । पुंडरीक खातर वो आये ॥१०॥ पुंडरीकनें क्या तप  
 कीया । अल्ला फेसा बुलाया ॥११॥ मा बाप वचनसे रह्या । कबीरनें  
 कमालकू दिखाया ॥१२॥

२२५. मेरा कहना मानोजी । वोही राम पछानोजी ॥धृ०॥  
 वेदशास्तरकी बात बोले । ये तो बडा मगरूर है । कुरान किताब  
 सुनके बाबा । मौजुद अल्ला भरपुर है ॥१॥ हिंदु मुसलमीन दोनो  
 राम रहीम सो जाने है । हिंदु आपना धरम छांड फकीर हुवा  
 दुला दुला कहत है ॥२॥ मुसलमीनमों बडे काजी बांग निमाज  
 पुकारा है । हिंदुपकर मुसलमिन किया किसीसे गुन्हा लगाया है ३॥  
 कहत कबीर सुनो भाई साधु येही पंथ झुटा है । रामबिना और  
 नहीं जानो नहीं तो माथा सोटा है ॥४॥

२२६. कोई कछु कहो हम अटके है । कोई० ॥धृ०॥ संसार  
 विचारके मरिची जल । ये जानको यारो सटके है । कोई० ॥१॥  
 उलट कमलमें अंमल किया । महबूबके रुबर लटके है ॥२॥ साहेब  
 कबीर झगडेमें पंडत मुल्ला दोनो अटके है । कोई० ॥३॥

२२७. मरगोनें खेत उजारे जतन बिन मरगोनें खेत उजारे  
 ॥धृ०॥ पाचोही कहना पचीस बछेरु वामें तीन चीकोरे । जन०  
 ॥१॥ अपनेरे अपने सुख करे लोभ अब चरत है न्यारे ॥ जन०  
 ॥२॥ चरते है जैसे करबी तुमरिया तरिथ बीरथ पंच हारे ॥ जन०  
 ॥३॥ तन मेरी खेतीरे मन मेरा बीजवा गुरुके शब्द रखवाले  
 ॥ जन० ॥४॥ कहत कबीरा खाने न पायो फीरवी चेत सवरे  
 ॥ जन० ॥५॥

२२८. मन माने जब तार ॥ प्रभुजी ॥ मन माने जब तार  
 ॥धृ०॥ नदिया गहरी नाव पुरानी । कैसे मैं उतारूं पार ॥१॥ बेद

पुराना सब कुच देखे । अंत न लागे पार ॥२॥ कहत कबीरा सुनो  
भाई साधु । नाम निरंतर सार ॥३॥

२२९. तुम बिन मेरा न कोई । साहेबजी । तुम बिन मेरा न  
कोई ॥धृ०॥ एक बन धुंझ सकल बन धुंझ बन बन धुंझत रोई ॥  
तुम०१ गई गई वो जल भरनेकुं सब सखीयां संग सोई ॥तुम०॥२॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु मेरा राम करे सो होई ॥ तुम० ॥३॥

२३०. देना देना दरशन वांको लोभी है दो नैना ॥ धृ० ॥  
पंच तत्वका बना है पिंजरा जामे बोले मधु मैना ॥ नैना० ॥१॥  
क्या भीतर है बाग बगीच्या छेल छबेली भर देना ॥ नैना० ॥२॥  
चुन चुन कलियां सेज बिछाये उपर बैठे दिल चमना ॥ नैना० ॥३॥  
कहत कबीर सुनभाई साधु हरिके चरन चित लगना ॥ नैना० ॥४॥

२३१. हम सोई परम पद जाना है । पंचही तत्व और तीनों  
गुनमें । बिंबल बिंबल पछाना है ॥१॥ वहां नहीं चंदा वहां नहीं  
सुरज । नहीं रजनी नहीं भाना है ॥२॥ मकर तारसे आत्मा झीना  
तांहा मेरो मन माना है ॥३॥ वहां नहीं सिद्ध नहीं साधक । लोक  
कहेसो दिवाना है । कहत कबीरा चितकें घरमें ॥४॥ पिंड ब्रह्मांड  
रमाना है ॥५॥

२३२. चंदा झलके सब घटमाही । आदी आखा सुजे कछु  
नहीं ॥ धृ०॥ घटहामें झिलमिल जो उजियारा । दृष्टबिना दिसे  
आंधियारा ॥१॥ घटहीमें अनुहाद धुरे निशाना । बहिरा शब्द  
सुने नहीं काना ॥२॥ घटहीमें क्षीर मीर बरसे खडा । है हजुरा  
चंदा ॥३॥ कहे कबीर गुरुदया सो पाईये । खोल कपाट दीदार  
देखाईये ॥४॥

२३३. चंद्र खिलायो है गगनमें रेन चकोर है चेनमें ॥ धृ०॥  
सती तीरीया सतमें राजी तपशी राजी बनमें । अंबुके ढालीये  
कोयल राजी सूम राजी धनमें ॥ चंद्र० ॥१॥ जलभीतरमें मीन  
राजी मैना राजी जंगलमें । दास कबीर भजनमें राजी जो हाकीम  
राजी आमलमें ॥ चंद्र० ॥२॥

२३४. साहेबकी कर देख सेवा हरसेवा मीठा मेवा ॥ धृ० ॥

सेवा करे तैं पार उतर गये बिन नाबो बिना खेवा ॥१॥ साहेब  
माली बंदा फुलवारी । बीच बीच सुमरन फुलवा ॥२॥ कहत कबीरा  
सुनभाई साधो सब खुदरतका ओही देवा ॥३॥

२३५. साधो ये मुरदेको गाममें जुगमें कोई रहे न रहे ।  
काहूको लीजीये नाम ॥ साधो ॥ ध्रु० ॥ चांदबी मर रहे सूरजबी  
मर रहे मर रही धरती आकाश । चौउद लोक जाये जलतीरन बसे  
झुटी बांकी आस ॥१॥ एक जोत सरूप ठर रही है जिन्ने सब सृष्टी  
उपजाय ॥२॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु ताकू काल नखाय ॥३॥

२३६. गगनके बीच निशाना है ॥ बाबा० ॥ ध्रु०॥ बाहो चंदा  
डावा सूरज । दोनोके बीच छुपाना है ॥ बाबा० ॥१॥ सुरत सवा-  
गन सेज बिली है । उपर चदर ताना है ॥ बाबा०॥२॥ कहे कबीर  
सुन भाई साधु । जिन देखा ऊन माना है ॥ बाबा० ॥३॥

२३७. रमते राम फकीर कोई दिन याद करोगे ॥ ध्रु० ॥ आगर  
चंदनकी धुनी लगाई । चलो देखो है स्थीर ॥१॥ इडा पिंगला  
अवर सुशुम्ना विरला जाने हे बीर ॥२॥ कहत कबीरा सुनभाई  
साधु कर साहेबकी फिकीर ॥३॥

२३८. जो दम चाहे सो करले गुजरा । मेरा साहेब दुनया-  
सो न्यारा ॥ ध्रु० ॥ तुम नहीं किसका कोई नहीं तेरा । झूटा  
सकल पसारा ॥१॥ दे ले ले ले संग चलेगा । हसले हसाईले  
येही तमासा ॥२॥ कहत कबीरा मस्त फकीरा । रामनाम तुम  
कर लेरे साज्या ॥३॥

२३९. हाहा रमता जोगी आयारे बाबु । रमता जोगी ॥ ध्रु०॥  
कानोमें कुंडल बभूत लगावे । गले बीच निर्गुण सैलीरे बाबू ॥१॥  
गौड बंगाला मंत्र तुमारो । नाथ भये गिरधारीरे बाबू ॥२॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु । अनुहात किंगरी बजवेरे बाबू ॥३॥

२४०. कायानगरमों कायानगरमों बोलता कौन ॥ ध्रु० ॥  
आपही माली आपही ख्याली । मालीका चुननेवाला कौन ॥१॥  
आपही काजी आपही मुल्ला । काजीका पालनवाला कौन ॥२॥  
आपही साधु आपही पोथी । पोथीका बाचनेवाला कौन ॥३॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु । साधुका पालनवाला कौन ॥४॥



२४१. किन बहिरीनें बहिर कियारे समजनकू बेराग दियारे  
॥ ध्रु ॥ पंचतत्वकी बीभूत चढावे कानमें कुंडल आलख  
जगावे ॥१॥ खांदे कांवरिया हातमें झुला निरगुन गले बिच  
माला ॥२॥ कहत कबीरा सुन मेरी गुनिया । गोपिचंद राजां  
जोग कमाया ॥३॥

२४२. उन दरजीका कोय मरम न पाया । बिन धागे जामा  
अजब बनाया ॥ध्रु॥ जलकारे कपरा पवन कारे धागा जोरत  
जोरत तिनरुत बागा ॥१॥ साँस परवास सर सुगत बनाय  
सारी पाताल परेम उलटाय ॥२॥ उन बिच मोती माणेक लगाय  
बिच बिच दो रतन जडाय ॥३॥ कहत कबीर ये सुरत जामा  
न्यारी उन दरजीकी खुदरत प्यारी ॥४॥

२४३. सांवलिया गिरिधारी लाला खबर लेना मेरी । खबर  
लेना मेरी नहीं तो होयगी तेरी मेरी ॥ध्रु॥ भोजन देना तो अच्छा  
देना खासी सिरापुरी ॥१॥ बाँडा देना तो अच्छा देना खासी लबंग  
सुपारी ॥२॥ कपडा देना तो अच्छा देना देना भडक जरतारी ॥३॥  
घोडा देना तो अच्छा देना उप्पर अबदागिरी ॥४॥ जुहु देना तो  
अच्छा देना सब संतनकू प्यारी ॥ ५ ॥ बेटा देना तो अच्छा देना  
जिकीर करेगा तेरी ॥ ६ ॥ बाता करना तो सच्चा करना सबकू  
लागे प्यारी ॥ ७ ॥ हात पकरकर राह बताना मजल करना पुरी  
॥८॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु मतकर माया मेरी ॥९॥

२४४. आपही पीर आपही दरगा । आपही काजी जाना है ॥  
आपही मुरशद आपही मौला । आप आपसे पछानो है ॥१॥ आपही  
शेख आपही सैय्यद । आपही पठान दिलमों है ॥ आपही कुरान  
आपही किताब । आपही आपने तनमों है ॥२॥ आपही फकीर  
आपही फजतार । आपही सबसे न्यारा है ॥ आपही आंदर आपही  
भाँतर आपही देख न्यारा है ॥३॥ कहत कबीर सुनोभाई साधु ।  
आपही बलकलताला है ॥ नैन उखाड देखो बाबा । जींदर उदर  
उजाला है ॥४॥

२४५. तनका तनमों दरगा म्याने । साँई बिराजे आकेला है ॥

आपही पुरुख आपही नारी । आपही भये मुराद मौला है ॥१॥  
सब घट राम पछानोरे मेरा कहना मानोरे ॥ धृ० ॥ लख चौन्याशी  
गिरकी म्यानें । अवचट नरतनु पाया ॥ खावे पिये सुखसे सोवे ।  
आगे जमाना खोया ॥२॥ ताता बहना मामु मिले । बड़ा भया  
जिमखाना ॥ जद काल पकड ले जावे । कौन छुडावे बंदखाना  
॥३॥ राम भजन हातमों बरची । शांती भयो तेगा रे ॥ कहत  
कबीर सुनोभाई साधु । काल देखके भागारे ॥४॥

२४६. काया नगर जोगीरम चले । किने देखारे माई० किने देखारे  
बाबू ॥ धृ० ॥ एक अंधेरीसे कोठडी उसमें दिवा ना बत्ती । हात  
पकड साईं ले चले कोई संग ना साती ॥१॥ उच ताल नीच ताल  
चौताल माडी बाग लगाया । कच्ची पक्या कलीया तोडके माली  
दिलमों फस्ताया ॥२॥ एक जुगत एक कानडा दुजा दुधन धाई  
। हातमों प्रेमकी बर्ची मुद्रा लागी खेचरी ॥३॥ हाती झुले हाती  
महेलमें घोडा झुले दरबारमें । पिंजरमें पोपट बोले साईं साईं  
पुकारे ॥४॥ चंदा सुरज दोनो तारे नैनो नैन लगाई । कहत  
कबीरा सुनो भाई ये तो दोनो भाई ॥५॥

२४७. जावेगा हमना निरे हंसा ॥ धृ॥ राज करता जजराय रुप  
करती राणी । वेद पढतां पंडित जईये और अभिमानी ॥१॥  
चंदाबी जायगा सुरज बी जायेगा जाय धरतरी आकाश । आवेकी  
अकेले बलहीरिया बदन ज्यावे रवी न पानी ॥ २ ॥ पांच  
तत्त्वका बनवे पिंजर जाहामें बस्तु बिरानी । कहत कबीरा एक  
भक्तिसे जईये रहजावे नाम निशाणी ॥३॥

२४८ कैसे बोलूं आपहुं गगन धरनी ॥ धृ० ॥ चंदा नहीं सुरज  
नहीं नहीं दिन रजनी । छर नहीं आछर नहीं नहीं पवन पाणी १॥  
ब्रह्म नहीं बिष्णु नहीं नहीं गौरी गणेशा । तेहेतीस कोटी देवता नहीं  
नहीरे महिषा ॥२॥ फल नहीं फूल नहीं नहीं बनवेला । शाखा  
नहीं पत्र नहीं नहीं गुरु चेला ॥३॥ सांस नहीं सुवास नहीं नहीं  
दुःख तापा । कहत कबीरा सुनभाई साधु आपको तारु आपी आपा ४

२४९. ये निज आज रंग है रंग है रंग है ॥ धृ० ॥ वो हरी

सुरत मोहे अछी लगत है ज्यों बादल धन चंद है ॥ १ ॥  
जनम जनमके सब दुःख गये मेरे मनकूं भाव नवा संग है ।  
॥ २ ॥ कहत कबीरा सुनभाई साधु सारी खुदरतमें सो आपही  
निसंग है ॥ ३ ॥

२५०. अछा तुही तुहीरे मौला तुही तुहीरे ॥ ध्रु० ॥ बागम्यानें  
तबला बाजे घरमें नहीं कोई । खाली हरिमे चुबे कुडकुडे नाचन  
लागे डेई ॥ १ ॥ नारद तेरी गांड भरी बे आवरत मागे दान ।  
साठ सहस्र पाँड़ बजावे बचे दानोदान ॥ २ ॥ ब्रह्मा तेरी गांड भरीबे  
पढ गये चारी बेद । सरस्वतीका खेल भया जब ब्रह्मा बेटी चोद  
॥ ३ ॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु ये पद है निर्बानी । ये पदकी  
कोई करेगा निंदा उसकी नरक निशानी ॥ ४ ॥

२५१. दरबंद दरवेशी है ओ बेदरद कसाई । गलेपर छुरिया धरते  
तुजे मेहेर न आई ॥ ध्रु० ॥ क्या बकरी और क्या गऊवा और क्या  
अपनारे जाया । सबकारे लहु एक है तुजे किने फरमाया ॥ दर०  
॥ १ ॥ भूकेकू हर भोजन देत है पियासेकूं पानी । उनकी  
दगाह हक है हम नेक कर जानी ॥ २ ॥ क्या जमीन और क्या आ-  
समान क्या दो जुग माया । कहत कबीरा सुनभाई साधु उसकू  
किने ठराया ॥ ३ ॥

२५२. करेगा साहेब होयगा सोही एक तूं एक दुजा न कोई  
॥ ध्रु० ॥ पैदा करनार तो ये करतन लागी बार सुकल संसार जैसी  
वाडी फुलबोई ॥ २ ॥ यो माली मन बावरे तुई बिना कछु नसरे  
नेकी वदीकी जुगत कबीरा सब सब जोई ॥ ३ ॥

२५३. गोसय्या राम भटकी के आनी कानी फिरे ॥ ध्रु० ॥  
घटमें गंगा घटमें जमुना घटमें तीरथ करे ॥ भटकी० ॥ १ ॥ घट-  
में दीवा घटमें सेवा घटमें ध्यान धरे ॥ भटकी० ॥ २ ॥ घटमें छुहा  
घटमें हरन घटमें घात धरे ॥ भटकी० ॥ ३ ॥ घटमें तेल घटमें बत्ती  
घटमें जोत जले ॥ भटकी० ॥ ४ ॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु  
खोजो तो खबर पडे ॥ भटकी ॥ ५ ॥

२५४. मैलीसी गोदडीया बाबु धोवा क्यौं नहीं डारीरे ॥ ध्रु० ॥

तन कहं तखतां मन कहं पानीरे । अंतको साबु लगाय धोवे गुरु  
ग्यानीरे ॥ १ ॥ मैलीसी गोधडियां बाबु शीतलसा पाणीरे ।  
आवेगा सुरजंग गुदही पुरानीरे ॥ २ ॥ जमनाको नीर  
तीर वहांके निरमल पाणीरे । आवेगो मेरा रसिया धोवेगा गोंठ  
सुरानीरे ॥ ३ ॥ कोरिसी गगरियां बाबू ठंडासा पानीरे । गोदडियां  
धोवेरे शुद्ध गुरु ग्यानीरे ॥ ४ ॥ कहत कबीरा सुन मेरे प्राणी  
सखकी मोगर मारो बाबू रसी है पुरानीरे ॥ ५ ॥

२५५. सुनो साधोजी दुनया अजब तमासा है ॥ धृ० ॥ सद्गु-  
रुनें एक बाग लगाया । प्राण पुरुख वहां बासा है ॥ डाल डाल फल  
फूल नियारें । कोयी कोयी बुढा खासा है ॥ १ ॥ कवरी कबरी माया जोरी ।  
जोरा लाख पच्यासा है ॥ हिरा रतन पदार्थ जोडे । संग चले नहीं  
मासा है ॥ २ ॥ चौ सौरथ पहिरे पांच सो पहिरे । पहिरे मलमल  
खासा है ॥ रासीरी साफ चौतारा पहिरे । आखर मट्टी बासा है ॥ ३ ॥  
काहांकी इसतिरिया कांहूंका पुता । काहुको घर घर बासा है ॥ कहत  
कबीर सुनो भाई साधु । एक नामकी आसा है ॥ ४ ॥

२५६. जिया जिन मारो मुवा मत लाना । मास बीना मत  
आना साधो ॥ धृ० ॥ नदीपार एक बेल बिरछवा । बिरछबाकु पात  
नहींरे साधो । उस पतवे चरं जात मिरगवा । मिरगकू सीस नहींरे  
साधो ॥ १ ॥ रंग महेलमों एक धनु खवा धनुखकूं फनस नहींरे साधो ।  
उस धनुख लेके मार मिरगवा । मिरगकू घाव नहींरे साधो ॥ २ ॥  
आपने महेलसे निकला पारधी । हाथ लिया धनु बानारे । मारत  
वान सडा सौबिते मिरगकु घाव नहींरे साधो ॥ ३ ॥ आरबीन पारबीन  
चरण चंचू बिन पंखनकी हंसा साधो । उसही हंसकूं मार ले आवे  
वामे रगत न मांसा साधो ॥ ४ ॥ कहत कबीरा सुन भाई साधू ये  
पद है अलबेला साधो । इस पदका कोई अरथ बतावे । ओही गुरु  
हम चेला साधो ॥ ५ ॥

२५७. गुनका भेद है न्यारा साधो । कोई जानन हाराजी  
॥ धृ० ॥ साईं गजराज कुलमंडप । ज्याके मस्तक मोतीजी ।  
और सकल प्राणी भार लदेला । महिषा सुतके गोतीजी ॥ १ ॥

सोई सुंदर ज्याको प्रियाको बस है । आग्या कारन लोपेजी । और सकल सब कुत्ते बिल्ली । सुंदर नाम न शोभेजी ॥२॥ भुजंग जाके माथे लाल है । जाते उजारेमे खेलजी । और सकल श्रावनके कीड़े । जगत पायसरे पीलेजी ॥३॥ सोई सुमर जो जाग्रत रहियो । जामें घातु निवासाजी । और सकल सब कंकर फत्तर । टाकी आगन प्रकासाजी ॥४॥ कहे कबीर सोईज नुगरा । नाम भजन आदिकारी है । और सकल साहेबकी बाना । देखा तंत बिचाराजी ॥५॥

२५८. जिनकी रेन अपार उगतमें । सोही सतनाम प्यारा हो ॥६॥ जैसी कमलनी रहे जलभीतर जलमें करत पसारा हो । उनकी पत नीर नहीं लागे ढकेल दिया जैसा पाराहो ॥ जिनकी० जैसा सतियां चढे सरनपर पियुक्त बचे न नहीं थारा हो । आपही जलगये कुटुंब उधारे ले चली दोकुल तेरा हो ॥ जिनकी० ॥२॥ जैसा सूर चढे रन उपर जिने बांधा सकल हतियाराहो । उनकी सुरत रहे लरनेकी प्रेम मदन ललकाराहो ॥ जिनकी० ॥३॥ गायन गजिवन लढे जल भीतर ललत लघुत गजरा हो । जबलग स-हो न रही डुबनेकी तब सतनाम पुकाराहो ॥ जिनकी० ॥४॥ भव-सागर एक नदिया बहेती लख चौन्याशी धारा हो । कहत कबीर सुन भाई साधु हंसा उतर गये पाराहो ॥ जिनकी० ॥५॥

२५९ साधो भाई गगन घटा गहरानी ॥ टेक ॥ पश्चिम दिसासे उठी बदरिया पूरब वरसे पानी ॥१॥ चंद्र सूर्य दोऊ ईस बनाई जोती किये नीरबानी । अपनी अपनी और समारी बही न जाय ऐसो पानी ॥२॥ सील संतोसकी करो बावरी ग्यानकी बेल लगावो । दूब वास मदुरी उलटावो बोवो हरीकी धानी ॥३॥ चिंता चेतन दोऊ चाकमें बैठे चूक न जाय मेरी बानी । भृकुटीके बान हाथ कर राखो गुरुगम मोला दानी ॥४॥ उपजा खेत रास घर आई आनंद मंगल खानी । राजा वासे कबहूँ न बोले निरभय भई किसानी ॥५॥ जिनको सद्गुरु पुरो मिलो है जिन यही मारग जानी । कहत कबीरा सुनभाई साधू रामराम निज बानी ॥६॥

०. साधो भाई घरकी कहियो नहीं माने परगट कहुं के

नहीं  
बेताल  
साधो  
ऐसी  
बहु  
चलत  
विच  
२  
लिया  
नामक  
जाना  
चुका  
५  
जडित  
ललक  
ठारा  
कहत  
कां नौ  
२  
साईं  
निर्विक  
द्वार ते  
मेहेरब  
२  
हरदम  
थाट म  
तेरा  
कबीरा  
२

नहीं छाने ॥ साधो भाई ॥ ध्रु० ॥ सुवत सवेरी उठत अवेरी बखत  
बेताल भुलावे । सनान करत ओ बालक पटके ऐसी कपट केहलावे  
साधो० ॥१॥ शौर करे और जुठियां मारे अवसर टुकना गाले ।  
ऐसी बेढंग फिरत धिटाई मन माने वैसा चाले ॥२॥ मनछा मारी  
बहु बुध भारी सबद गुरुकी काठी । घरही घेरकर भीतर मित्र और  
चलत नाठी नाठी ॥३॥ निरगुन निंदाके मारी करत बले हा लोक  
विच चासा । कहत कबीर सुनो भाई साधो क्यों जलवे घर खासा४

२६१. सुनसुन हो भया हो भया । भालदार मैं पाया ॥ ध्रु० ॥  
लिया रामनाम का भाला । काम क्रोध मार डाला ॥ सु० ॥१॥ राम  
नामका घोडा । ये तो तीन लोकमें बडा ॥२॥ त्रिगुण शिखर पर  
जाना । वहां नाम रामका जपना ॥३॥ कहत कबीरा सुनरे प्यारा ।  
चुका ले जनममरनका फेरा ॥४॥

५६२. बंदा साहेबका मैं तो चोपदार उनकाजी ॥ ध्रु० ॥ रत्न  
जडित सिंहासन उपर बैठे जगद्गुरुजी । बैठे जगद्गुरु तुमारी बाणी  
ललकारुंजी ॥ बंदा सा० ॥ रामनामकी लकड़ी लेके दरवाजे  
ठारा । दरवाजे ठारा काम क्रोध पिछे दवडाजी ॥ बंदा सा० ॥२॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु मैं होऊं हुजूर काजी । मैं होऊं हुजूर  
कां नौकर सरकार साहेबकाजी ॥ बंदा साहेबका० ॥३॥

२६३. मैं गुलाम मैं गुलाम मैं गुलाम तेरा ॥ तूंचि मेरा सच्चा  
साई नाम लेऊं तेरा ॥ ध्रु० ॥ रूप नहीं रंग नहीं नहीं बरन छाया ।  
निर्विकार निर्गुनही तूंचि रघुराया ॥ १ ॥ एक रोटी दे लंघेटी  
द्वार तेरा पावूं । काम क्रोध छोडकर हरी गून गाऊं ॥२॥ मेहेरबान  
मेहेरबान मेहेर करो मेरी । दास कबीर चरन खडा नजर देख तेरी३

२६४. डालिवंद नौकर तेरा । विठ्ठजी मैं डालिवंद नौकर तेरा  
हरदम मुजरा मेरा ॥ ध्रु० ॥ पांची हतीयार एक बंध बांधूं ।  
थाट माट बहु मेरा ॥१॥ राम नामकी समशेर बांधू राखूं दरवाजा  
तेरा ॥२॥ सुरत नुरतका कोट बनाऊ येही चाकर तेरा ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनमेरे लाला । हरदम मुजरा मेरा ॥४॥

२६५. मेरा गाडीवाला तूं धीरे गाडी हांकरे ॥ ध्रु० ॥ गाडी

तेरी रंगी बिरंगी बैल है गुलजाररे । हाकनेवाला छेल छबेला  
बैठनेवाला लालरे ॥१॥ गाढी अटके रस्तेमें मजल पडी है दूर । ऐसा  
सद्गुरु कोय नहीं मिलेगा कैची लगाया फेररे ॥२॥ सुनेकी तो  
कोठरी रुपेकी जडित आवाररे । तामे भोंवरा उलट समान अलक-  
पुरसे निरबानरे ॥ ३ ॥ थानेमेसे घोडा छुटे कसबी करे  
पुकाररे । दस दरवाजे बंद हुवा जब निकल खडे आसवाररे ॥४॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु । यहि पद है निर्बानरे ॥५॥

२६६. नाक दिया तो सुवास लेनेकू । नैन दिया जग देख-  
नेकू कान दिया कुच वेद पुराण सुननेकू । मुख दिया भजन मोहनकू ।  
हात दिया कुच दान करनेकू । पाव दिया तीर्थाटनकू । कहत  
कबीरा सुनभाई साधू । येतो दियो नियत कीयो । पेट दियो पत  
खोवनकू ॥१॥

२६७. बाबा तेरे चरणकू आदेस ॥ध्रु०॥ जलबीच गगन धरण  
बीच थाव । छाय रहे वह देस ॥१॥ का छक छई द्रादिक नाचे पार  
न पावे सेस ॥२॥ सीव सनकादिक ध्यान धरत है ॥ आछर नांव  
नरेस ॥३॥ कहत कबीर सुनोभाई साधू । जीवरा तुमरी पेस ॥४॥

२६८. बैरागी रामवे बंगला वीरान नहीं चेत ॥ध्रु०॥ ईस-  
बंगलेमें पांच चोर बसत है । धन छुटत कर हेत ॥१॥ या सुप्रीत  
भुलमती कीजे । औरकू दुःख देत ॥ २ ॥ कहे कबीर सुनभाई  
साधु चेत सके तो चेत ॥३॥

२६९. वाणी तूं रेहेजेरे कागल ज्योतो रखे तारी पुंजी मां कई  
खातो ॥ध्रु०॥ जो तूं जाणसे तो सरव सापयुछे वहाण जोई बेपार  
करजोरे । जे कोई तारे शेठे लख्यूं होय ते तूं तारे हृदयीं धर-  
जेरे ॥१॥ लेखूं सुखूं जोखूं राखजो हिसाब लेजे जमरे । एकही  
कागल झुठू चलावशे तो नाखशे सरवाले धोई ॥२॥ कागल लखजे  
कोई विभासी पुन करजे । जमणा हाथरे चार दाहडे तुने निश्चे  
चालवूं तो कोई नहीं आवशे साथे ॥ वाणी० ॥३॥ आपना शेठमें  
ताप घणोछे ते ताप कोईये न सेवायरे । कहत कबीर सांभळो  
भाई साधु कोई सिद्धो आगल घाय ॥ वाणी ॥४॥

२७०. वाहवा साहेबजी क्या खूब ख्याल तुमारजी ॥धु०॥  
गगन उपर बाज उडावे कऊगा तीर चलावे । जद बकरीने बाघ  
पछारा उनकूं कौन छुरावे ॥ वाह० ॥१॥ जब चुवेनें बिह्री पकरी ।  
सुरगी घरघर रोवे । बंदरके घर धूम मची है उंट भिसनी पद  
गावे ॥ वा० ॥२॥ मूका बहिरा बात चलावे अंधा कुरान नाचे ।  
जब थोटेनें मृदंग बजाया लंगडा क्या खूब नाचे ॥ वा० ॥३॥ कहत  
कबीरा उलटी बानी । बिरला कोई येक जाने । सद्गुरु घरका पुरा  
होय सो येही बात पछाने ॥ वाह० ॥४॥

२७१. मुख पान चाबतो पीक उरावतो बांकी मुछ मरोडतो ।  
केथे गये पंची बोलतो ॥धु०॥ चुवा चंदन और अरगजा फुलोमें  
पंची दहीं तोलतो ॥ केथे० ॥१॥ जनेवीही पेहेनतो जामेही पेह-  
नतो हसी खुसी घुंघट बोलतो ॥ केथे० ॥२॥ बागोमें जातो आंव  
फल खातो अवसरके काम बिच डोलतो ॥ केथे० ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनो भाई साधु । कमर कटार नहीं खोलतो ॥ केथे० ॥४॥

२७२. फकीरी गुजर गई गुजरान । गुजर गई गुजरान ॥  
फकी० ॥ कोई दीन सका कोई दीन सुका कोई दिन तुकडे बिन  
हैरान ॥ फकी० ॥१॥ कोई दिन हत्ता कोई दिन घोडा कोई दिन  
पग अनवान ॥ फकी० ॥२॥ कहत कबीरा सुन भाई साधु । क्या  
झोपडी भैदान ॥ फकी० ॥३॥

२७३. बैरन नींद काहांसे आई । सोई सोई सारी उमर गमाई  
॥धु०॥ नींद कहे मैं जमकी दासी येक हात मुद्रल येक हात  
फांसी ॥ बैरन० ॥१॥ नींद कहे मैं सबसे भारी । ब्रह्मा विष्णु  
संकर नहीं छोरी ॥ बैरन० ॥२॥ कहे कबीर कोई गुरु पद जागे ।  
उन नगरीकूं डंक न लागे ॥ बैरन० ॥३॥

२७४. तुम गरीबन्नवाजरे । आपने बंदेपर मेहेर करो आज-  
रे ॥धु०॥ तूही भाग्यवंत तूही पृथ्वीका पालरे, ॥ १ ॥ किर-  
पा कर और माया घर मुजपर मिले ये सरियो मेरा काजरे ॥२॥ दास  
कबीर सुन गुरु निरंजन गिराधाररे सुन सिरताजरे ॥३॥

२७५. लेखो क्यौं मीटें । जाके आक परयो ॥धु०॥ कुटक कहूं तो



कबुना मीटे दुःख सुख वांके करम लेखयो । लेखो० ॥१॥ में अवल  
कबुना चेतयो बीन मंगे मोतीसे समुद्र लेखयो ॥२॥ कोन जाने  
ये खोटे और खरे गांठी बांधो परबन बुजायो । लेखो० ॥३॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु ये लालुचसे सब काम बिनरयो ॥४॥

२७६. नौबत पर दिया डंका शिपाई बांका ॥५०॥ मन पव-  
नका कीया घोडा अकल लगाम मुख जडा । इनाम खोगीर उपर  
धरा नरतन तारनका । सिया० ॥१॥ आंगपर मेलरकी जालरे  
सेजका तोप धरा सीरपररे । कमरमें हर प्रेम खंजीरे नहीं डरनका ।  
सिपा० ॥२॥ सुवास बंदुक पकरी हाथ सतकी रंजुक पिलायो बहुत  
ग्यान पलीता लगाई जोत कबीर पार भवनका । सिया० ॥३॥

२७७. बाबा सो बालक मे नाई जाकूं बेलोना देरे ॥ बाबा सो बा-  
लक ॥५०॥ बुराई आगुं धूप पेलाट नवाजे वाकू मुगुट दे छुटे  
॥ जाकूं० ॥१॥ ये बचन बडाई क्यां कर बाबा तो ऐसे बोलके  
लुटेरे ॥ जा० ॥२॥ कहत कबीरा में संग न छोर कोटिक तरास  
लेखलाई ॥ जा० ॥३॥ तुम पिता में पुतर तेहारा अब मोये राख  
कठड लगाईरे ॥ जा० ॥४॥

२७८. दो दिनकी जिंदगानी प्रभुदीन । जगमें जीवना थोडारे ।  
रामकी बंदगी करले प्यारे । नाम नबीका लेनारे ॥१॥ दो दिनकी जि-  
नगानी रहासे । कोई आगे नहीं चलतारे । काल झपेटा झपटे जा-  
यगा । जमतम गोता खायरे ॥२॥ तीन हातका कपडा मंगाया । कर  
कायेकी झोलीरे । चार जनो उठवण लागे । जाय मसाणमें गाडारे ॥३॥  
हात पकड तेरी बहीन रोवे । शीर पकड तेरी माईरे । घरकी जोरु  
तीन दीन रोवे । करे पराई आसरे ॥४॥ जोरु लडके बहीण भानजी ।  
सब पैसेके लोभीरे । जीवका साथी कोई नई यारो । कहता दास  
कबीरारे ॥५॥

२७९. आप आपकू बुझ नहीं । तनमनकू खोया नहीं । मन  
मले सो धोया नहीं । स्नान किया सो क्या हुवा ॥१॥ करणी करे  
बदकामी । नजर रखे हरामी । बदफैल निकामी । संध्या किया  
सो क्या हुवा ॥२॥ गोवा किया जंजालका । जो कोई जर जारका ।

आया तीर्थ द्वारका । छापा लिया सो क्या हुवा ॥३॥ कुता हुवा  
माल का । कठीन कटोरा दिलका । अभय चाब भय लोका । का-  
शी गया सो क्या हुवा ॥४॥ गुरुकू शरन नहीं गया । मा बापसे  
जुदा रह्या । औरत लेके न्यारा रह्या । गया गया सो क्या हुवा ५  
जिनके तो सुबुद्धि नहीं । अंतकालकी शुद्धि नहीं । जबलग गुरु-  
मुख देखा नहीं । जोगी हुवा सो क्या हुवा ॥६॥ लालचकी बरी  
बुद्धि नहीं । हृदयीं दया पोटीं नहीं । भेदभ्रांती तुटीं नहीं । पंडित  
हुवा सो क्या हुवा ७ दया धरम जाने नहीं । सत्करम समजे नहीं ।  
आप आपकू बुज नहीं । संन्यास लिया सो क्या हुवा ॥८॥ अहंकार  
बुडा नहीं । शांतीमों मन गढा नहीं । ब्रम्हरूप मन जडा नहीं ।  
गीता पढे सो क्या हुवा ९ जीत पितरकू सुख नहीं । जननीकू आस नहीं  
जीस चांडालकू दया नहीं । तरपन किया सो क्या हुवा १० संसार किया  
जंजाल है । बदफैलका बजार है । कामीन गलेका हार है । कीर्तन  
किया सो क्या हुवा ११ दिलमें तो खूप रखी । हृदय करे जिकरकी ।  
गठडी बांधे फिकीरकी । फकीर दुवा सो क्या हुवा १२ मांगीन त्यागी  
नहीं । तीर्यां जोत जागी नहीं । उन्मनी समाधी लगी नहीं । साधु  
हुवा सो क्या हुवा १३ इस बाबद कबिरा कहे ॥ जिस रामनामका सवास  
है आसपास सब राम भरा है । फिर दो हुवा सो क्या हुवा ॥१४॥

२८०. देखो देखो लबी यार दिल हुवा है फकीर ॥ ध्रु० ॥  
बैठ रहूं बचन ग्यान महिमें गुन ग्यान गंभीर । करमभरम हम  
बाहेर जाके बेदरदी बेफिकिर ॥१॥ ज्यातीमें ज्योती मिले मोरी  
रसया पडगई प्रेम जंजीर । गगन नगारा अनुहात बाजा करूं श्रवन  
धरूं धीर ॥२॥ जैसा मृगवा भटकत बनमों सुदबुद नहीं शरीर ।  
ये दो नयनो एक समाये लाग न लागे जै तीर ॥३॥ साकी  
दोहिरा पुरा भेदी लिखगई । संत सुजान ऐसा लिखगई कहे गई  
दास कबीर ॥ ४ ॥

२८१. पानी बिच खडी दैन्यवानी । बाता बोले हिंदुस्तानी ।  
अब तुम करोजी मेहेरबानी ॥ देव मेरे कपडे मेरे नंदजके लाला  
॥ दे० ॥ तुम तो मथुरा राखनवाला । तुम गोपीपालनवाला ॥ ध्रु० ॥

सब कपडे लिये छिनकर । ले गये झाडके उप्पर । गवालन कहे  
 कन्हैया चोर ॥१॥ मेरी ननंद है बिजली । छपन्न देसकी चुगली ।  
 कन्हैया छोडो मेरी चोली ॥२॥ मेरी सास है जंजाल । उपटे शिरके  
 लंबे बाल । मेरेकू मारे गालो गाल ॥३॥ मेरा मरद है मर्दाना ।  
 उसीका शिपायोंका बाना । गोळी मारेगा दिवाना ॥४॥ मैं जातकी  
 बमनी । मेरा सोंवला है गबनी । नीचे उतारो सारंगपाणी ॥५॥  
 गवालन कहे मैं क्यां करूं । कपडे बिन दिवानी फिरूं । तेरे मूम्मे  
 शकर भरूं ॥६॥ गवालन कहेजी नंदलाल । मत कर मेरे कपडेके  
 हाल । कबीरा कहे सुनो मेरा खयाल ॥७॥

२८२. भगवतभजन गुन गाऊंगी रमते रामकूं रिझावूंगी ॥४०॥  
 बन बन जाऊं परत नहीं तोरूं ना मैं डाळ सताऊंगी । डाल डाल  
 बिच साहेब मेरा चुरी चुरी सीस नमाऊंगी ॥१॥ जडी न राखूं  
 बुट्टी न राखूं ना मैं बैद्य करावूंगी । सदगुरु बैद्य मिले अविनाशी  
 उनसे हात दिखाऊंगी ॥२॥ दरशनके ठारा दरशनकूं बांधूं नैनके  
 बान चढावूंगी । पांच मोहोर पर्चास बसकर मुजसे मुजरे आवूंगी ३  
 पांच मुखी गंगाजल लेकर मान गुमान बाहुंगी । सब साधनके  
 रतन बिछाके साथे चाप चढावूंगी ॥ ४ ॥ तीरथ जाऊं मैं जलमें  
 नहाऊं ना मैं जीव सताऊंगी । कहे कबीर सुन भाई साधु मनही  
 तिलक उगाऊंगी ॥ ५ ॥

२८३. मुलुक सदेसा लाया बे । ताथे मेरा तालबयार सिधार  
 आवे ॥ ४० ॥ ये काला पेहेरना जंगल चरना । किने तेरा सिंग  
 चराया बे जिनकाबे तेनें बेत उजाडा । तलब उनोडा आयाबे  
 ॥ १ ॥ सामी पार मेरा पीतम ठारा । मैं क्यों आऊं बिच  
 पानीबे । सुत सुनेकी नांव बनावूं तनु करूं खुरबानीबे ॥ २ ॥  
 आव मेरे बालमा अछोनिक बोलना किनी बरनिने बिर मायाबे ।  
 किने मेजी कागद केरी गुदरिया किने मन चितलाया बे ॥ ३ ॥  
 हंस उडे बग झुरने लागे कायकूं अंतन पायाबे । देखो सखिरी  
 एक अजब जनावर उडगया बुरहन आयाबे ॥ ४ ॥ श्रावन मास  
 मेंढा आखाड आयो मेरा पितम अजि अनि आयेबे । कहत कबीरा  
 तन भइरि दिवानी पिया पिछे ये दुःख पाया बे ॥५॥

२८४. सुनो सखीरी मोरी पाडपडोसन तेने मोरो नेहा  
बिघाडियो तेने मोरो कंध बिघाडीयोरी ॥ ध्र० ॥ सुनो ननदिया  
सुनो सखनिया सुनो नटकी निरगुनी यारी मेरे ललना सुनो रे रस-  
नियां कमनया बिघडी पंची बेहनीयारी । सुनो० ॥ १ ॥ जो मे  
पोकाहं राजा रामजीके आगे तो ये घर पकड मंगारी । मुख मुंडाले  
नगर सब फिरवूं उलटे गधे चराऊंरी । सुनो० ॥ २ ॥ आदि अंतको  
धरम न ज्यानो कहे तो ये बीर पाडपओरी । धर धर ध्यान मुनड  
सेथी टाळूं ऐसी तोहारी होनरी । सुनो० ॥ ३ ॥ सासकी दुखियां  
ससरेकी प्यारी खाया पिया जुग हुईरी । ननंद दोहेली और गर-  
बकी माता बरे आंकी पीड मरत हुईरी । सुनो० ॥ ४ ॥ ये मन-  
छा येरे आंदिर बीच गाडू जुग बहुत बढाईरी ॥ ५ ॥ कहत कबिरा  
सुन भाई साधु तब करतुक मिट जाईरी ॥ ६ ॥

२८५. ओ पंथी मेरो बालम कब घर आवूं। मोकूं मेरे बाल-  
माकी लहेर सोहावे । जागत सारी रेन अब बहावेरे ॥ ध्र० ॥ मोर  
बीन सुने डुंगर वे पिया बीन सुनी सेजवे । जनमही सुनो पियाजी  
सूर परखे पियाबीन अकेली न रहूं वे १ जागत और चालत फिर  
फिर सोवत दुजो न पास देखूं कोईरे । मैं अकेली मुझे निंद न आवे  
दुजी रेन बसत हुईरे ॥ २ ॥ कहत कबीरा सून भाई साधु कोई  
सदगुरु बालम मिलावेरे । जागत सारी रेन अब बहावे मोकूं मेरे  
बालमाकी लहेर सेहावेरे ॥ ३ ॥

२८६. मेरी जात बरन कुलहीन । कहोजी कैसे तारोगे ॥ ध्र० ॥  
वंका तारा बंका तारा । तारा सजन कसाई ॥ १ ॥ नामदेवकी छाप-  
री बिछाई । मुई गाय जिवायी ॥ सेना भगतकी चाकरी किये आप-  
बने नापित भाई ॥ २ ॥ वहे जात संसारसागरकी । संविता पार उ-  
तरना ॥ आपनी करनी पार उतारी । कह गये ध्रुवप्रल्हादा ॥ ३ ॥  
त्रिदावनकी कुंजगलनमें । भाई रामकी भेटी ॥ अब तो प्रभुजी कैसी  
बनेगी । दिये कबीराकूं भेटी ॥ ४ ॥

२८७. चरका यंव यंव यंव यंव बोले सुन वे गुजरवाली ॥ ध्र० ॥  
चरका तेरा रंगी बेरंगी पहने लाल गुलाल । कातनवाली छेल

छलीली गुज गूज डाले ताल ॥१॥ समदीके घर समदी जावे  
बहन घर जो भाई। घरकूं आग लगाकर तटया उन्ने देह जगाई ॥२॥  
कहत कबीरा सुन भाई साधु ये पद है निरबानी। ये पदकी कोई  
निंदा करे उनकूं नरक निशानी ॥३॥

२८८. पियु जल भरन मोरी जाये भला। जल भरतही मैं  
लाज भरतहूं मेरो आगन पिया पन घट खनवा ॥ पियु० ॥१॥  
पनिया भरत मोरी सुध बिसरानी तुट गये नवसेरो हार ॥ पियु०॥  
॥ २ ॥ सिरपर गड्डलो गड्डपर गुडुली मोरी हो धन हिरा रतन  
जरतार। कहत कबीरा सुन मेरे गुनियां आब किती पल करोगे  
पुकार ॥ पियु० ॥३॥

२८९. बुंदसे भिजे मोरी सारीरे मैं कैसी आवूं ॥ धु०॥ जि-  
नके पिया परदेश सिधारे सो क्यों जिवे बिचारीरे ॥ बुंद ॥१॥  
आंखवाली दाली पपयारे बोले कोमल बोलत कारीरे ॥ बुंद०॥२॥  
जिनी जिनी बुंदना बरसयो मेहा रुम जुम बरस तारीरे ॥ बुंद॥३॥  
कहत कबीरा सुनभाई साधु पियाकी गत है न्यारीरे ॥ बुंद०॥४॥

२९०. बनमें भूली परीरे बंजारनी। अकेली भूली परीरे बंजा-  
रनी ॥ धु०॥ पिया छोड दरावके बलगयो मैं अकेली निरधारनी  
॥ बन० ॥१॥ ना तरुवरना कोकिला वा रखी अकेली जुहुरत काम-  
नी ॥ बन० ॥२॥ मेरे पियानें कदर न जानी। सारी रेन अकेली  
दरावनी ॥ बन० ॥ ३ ॥ कहत कबीरा सुनोभाई साधु पिया  
प्रेमकी गत हरावनी ॥ बन० ॥४॥

२९१. खेल गुमायो बालपनोमें तरुणपना रही सोय ॥ धु०॥  
अब क्यों मुख बतलावूं पियाकूं मैं वैठी जोबन खोय ॥ खेल०॥१॥  
अब तनु बुढ़ो भयोरे मैं वां बेठी वां खोय ॥ खेल० ॥२॥ अब रूप  
रंग कछु रहेयो नहीं तनमें जीव कुसुंबो धोय ॥ खेल० ॥३॥ कहत  
कबीरा सुन भाई साधु फेर ऐसी चटक न होय ॥ खेल० ॥४॥

२९२. अब दहिं ले तूं अब दहिं ले। दहिं ले दधियां ले-  
श्याम ॥ धु० ॥ कोरे कोरे मटकीमें दहियां समावे ॥ अब चख ले  
तूं अब चख ले। दहिंज खावे श्याम ॥ अब० ॥१॥ ब्रिद्रामनमें

गोंवा पुकारे,  
॥२॥ गगनमं  
॥अ०॥३॥ क  
अब मिल ले,

२९३. क  
भर रस्तेसे सु  
खाया। कोई  
आगे तोहूं ब  
कहत कबीरा  
सुजे अडाता

२९४. भ  
वत उठ न स  
मेरो ननंद ह  
कबीरा सुनभ

२९५. ये  
भरवसा छांड  
नेकूं आई अ  
साधु। गोबंद

२९६. ल  
घडा घडेपर  
आंगपर दुल  
कबीरा सुन मे

२९७. रा  
तो रामकी वि  
ओ नीर पीये  
गये पानी उ  
लगे देहरानी  
सुन भाई सा

२९८. ह

गोवा पुकारे, अब सुन ले तू। अब सुनले, सुना ले श्याम ॥ अब०॥  
॥२॥ गगनमंडल विच गुररा अघुला। अब झुल ले झुलाले श्याम  
॥अ०॥३॥ कहत कबीरा सुन भाई साधुजन। अब मिल ले तू  
अब मिल ले, मिला ले श्याम ॥ अब० ॥४॥

२९३. कन्हैया क्या कहेना तुजकू। मुज है जाना मथुरेकू ॥४॥  
भर रस्तेसे मुजे अडाता। क्या तेरी बलजोरी। चक्कामका सबही  
खाया। फोडी मोरी घगरी ॥१॥ सबही गवालन मिलके जाऊं।  
आगे तोड़ूं बाल। कंस पास फिराद जाऊं। तुम नंदके लाल ॥२॥  
कहत कबीरा सुनो गवालन। दे जोवन का दान ॥ बनसीवाला  
मुजे अडाता। क्यों करती अपमान ॥३॥

२९४. भाई हमकूं जाना पियाजीके देस ॥ ध्रु० ॥ सोवत सो-  
वत उठ न सक्ति चुरियोनें चुनखाया सेत ॥ भाई० ॥१॥ सास बुरी  
मेरी ननंद हटेली कैसा कर बनेगा हेत ॥ भाई० ॥ २ ॥ कहत  
कबीरा सुनभाई साधु बोही हमारा देस ॥ भाई०॥३॥

२९५. येरी भाई मोरी गगरीया फोरी ॥ ध्रु० ॥ पल घटको नहींरे  
भवंसा छांड चली पनीयारी ॥ येरी० ॥१॥ एक भरगई दुजी भर-  
नेकूं आई अब मेरी भरनेकी बारी ॥ ये० ॥ कहत कबीरा सुनभाई  
साधु। गोबंदकी गत न्यारी ॥ येरी० ॥३॥

२९६. लगगई या प्यारी। सीताराम जाने ॥ ध्रु० ॥ सिरपर  
घडा घडेपर शारी चाल चलत गत न्यारी। लग० ॥१॥ गोरे  
आंगपर दुलड बिराजे चरन कमल बलहारी। कग० ॥२॥ कहत  
कबीरा सुन मेरे गुनियां बैकुंठ करन हम हारी। लग० ॥३॥

२९७. रामकी दिवानी नामकी दिवानी। अब बही हो मैं  
तो रामकी दिवानी ॥ ध्रु० ॥ कोरा कोरा घरावो गंगाजल पानी  
ओ नीर पीये सो अंतर जानी। नाम० ॥१॥ फुटगये घडा बिघड-  
गये पानी उडगये हंसा काया कुमलानी ॥२॥ आवे लस्कर पिछे  
लगे देहरानी जाहां देखूं ताहां साहेब निशानी ॥३॥ कहत कबीरा  
सुन भाई साधो जानी ना अंतर ओ नैना और आबानी ॥४॥

२९८. हरी संग लागु बैरागन होऊंगी ॥ ध्रु० ॥ दंड कमंडलु

कटी मृग छाला । राम भजन गला तुलसीके माला ॥ हरी० ॥ ११॥  
काया मोरी कंथा मन मोरे जोगी । श्यामसुंदर जन वो रस भोगी  
॥ २॥ कहत कबीरा अंतकी बारी । राम बिना दुःख कोण निवारी ॥ ३॥

२९९. जसोदा मैया काहेन मंगल गावे ॥ टेक ॥ पूरन ब्रह्म  
सकल अविनासी सो तेरी धेनु चरावे ॥ १॥ कोटि कोटि ब्रह्मांडके  
भरता जप तप ध्यान न आवे । न जानो यह कौन पुन्य है जसो-  
मति गोविंद खेलावे ॥ २॥ शिवसनकादि आदि ब्रह्मादिक निगम नेती  
जस गावे । शेष सहस्र मुख रटत निरंतर जो जाको पार न पावे  
सुंदर बदन कमलदल लोचन गौधनके संग आवे । मात जसोदा  
करत आरती कबिरा दरसन पावे ॥ ४॥

३००. रुनझुन रुनझुन गोविंद आवे । हरिके हाथ लकुट मुख  
मुरली बजावे ॥ टेक ॥ दुर खेलनजी न जाओ प्यारे ललना सांझ  
भई घर आवो प्यारे ललना ॥ १॥ कौनके अंगनामें तुलसीको  
बिरवा । कौनके अंगनामें खेले प्यारे ललना ॥ २॥ देवकीके  
अंगनामें तुलसीको बिरवा जसोदाके अंगनामें खेले प्यारे ललना  
॥ ३॥ देवकीके ल्या बलरामजीके मैया । नंदरायजीके कुवर कन्हैया  
प्यारे ललना ॥ ४॥ जमुनाके नरि तीरे धेनु चरावे । गोअनके संग  
बिहरत आवे प्यारे ललना ॥ ५॥ मोरमुकुट पीतांबर सोहे कानन  
कुंडल झलकत आवे प्यारे ललना ॥ ६॥ मात जसोदा करत आरती  
सुरनर मुनि जस गावे प्यारे ललना ॥ ७॥ कहत कबीरा मैं रोखना  
भवना तीन लोक रमी आये प्यारे ललना ॥ ८॥

### आरती.

३०१. जय जय आरती रामजी तुमारी प्राणनाथ रघुनाथ  
सुरारी ॥ ध्रु० ॥ छत्र धरत है लछुमन भरता । आरती करत है  
कौसल्या माता ॥ १॥ मोर मुकुट गला बैजयंती माला । मेघांबर  
तनु शाला दुशाला ॥ २॥ सुक नारद मुनी सादर गावे । भरत शत्रुघन  
चवर डुलावे ॥ ३॥ सन्मुख ठाढे हनुमंत ब्रीरा । आरती करत है  
दास कबीरा ॥ ४॥

## कमाल.

१. शामसुंदर देखो बिटपर बिठल खडा पंढरपुरमों । शंख-  
चक्रगदापद्म बिराजे बैजयंती माल गलमों ॥१॥ भीमाकिनारे ठाढे  
करपर रखे कर जिन्ने । नामादरजी नाम पुकारे केशव भयो तन्में  
॥२॥ मिले गोपाल करे जो मेला आपआपने मनमों । घोष गजर  
बडा भया सिद्ध मिले उसमों ॥३॥ ऐसा देखो मुरशद मौला फेर  
जनम नहीं जनमों । कहत कमाल सुनो भाई साधु भयो उजाला  
दिलमों ॥४॥

२. वोही साईं हजर मौला खडा पंढरपुरवाला है । दुबले भ-  
गत दोनो भये उनोसे करो बोलवाला है ॥१॥ दखनम्यानें नामा  
दरजी उनोका बंदा बिठल है । और सेवा कुछ न जाने अंदर भी-  
तर केशव है ॥२॥ जुतरम्यानें भयो कबीरा रामचरणका बंदा है ।  
उनोका पूत कहे कमाल दोनोका बोलवाला है ॥३॥

३. देखो दिलमों आपने यारो मुरशद मौला । भीमाकिनारे  
ठारा है उनोका करो बोलवाला ॥१॥ भंडी चंडी काहेकू पूजे भय्या  
भया दिवाना । आपने दिल राम छांडकर फत्तर काहेकू रखना ॥२॥  
ग्यान ध्यानसे आवे घरसे नहीं जंगलका काज । निशिदिनी गावो  
मनमों ध्यावो येही रखा शिरताज ॥३॥ साधु संतसे प्रीत लगावो  
और न जानो बात । कहे कमाल सुनो भाई साधु भजनमोही  
नहीं जात ॥४॥

४. बिठू साईं देखो छत्रपती राज रखुमाबाई ॥१॥ ठाढे  
भीमाके तीर बिठु साहेब पीर क्या सुरत खूब बनी है राम  
॥१॥ मोर मुगुट पितांबर गला तुलसी माल है राम ॥२॥ शंख  
चक्र गदा पद्म बिराजे खडा है बैकुंठ धाम ॥३॥ कहे कमाल सुनो  
भाई साधु वोही सब घट भरा है राम ॥४॥



६. रूप नहीं नाम नहीं निर्गुन जाको कहते है । भक्त न काज सगुन भयो भीमा किनारे रहते है ॥१॥ एकहि जानो दोबी जानो ये तो सबसे न्यारा है । दसबी ज्यानो पच्चास जानो अंदर भरपूर है ॥२॥ भयो उजाला नैन भरके आतम जोती लगी तनमों । भागा दूर भया भरपूर गावो आपने दिलमों ॥३॥ कहत कमाल सुन भाई साधु बैकुंठ बड़ा ये जगमों । बीटपर पाव कटपर कर वोही ध्यान धरो मनमों ॥४॥

७. जनमका सारथक करो । दिलमों सुरत धरो ॥५०॥ दखन म्यानें भयो बैकुंठ भीमा किनारे सच्चारे । शंख चक्र गदा पद्म बिराजे ओर तुलसी बुकारे ॥१॥ नर और नारी मेला मिले टाल मृदंग खप गाना है । बरत करे एकादशीके बैकुंठ मिले एक खिनारे ॥२॥ साधु वो संत गाचत नाचत नहीं आपआपनी सूद रे । भजन प्रताप सबही भूले रात ना दिन भये धुंद रे ॥३॥ कहत कबीर सुनो भाई साधु एक बार जाके देखोरे । जनम मरन आपो-आप भागे । जमसे मारो मेखोरे ॥४॥

८. ग्यान ध्यान भरपूर बलि तो बेद शास्तर और किताब कुरान । जिंदर उदर साईं खड़ा रोजो निमाज अब काहां रखो जान ॥१॥ साधु राम काहेकू सोस करे । काहेकू जंगल फिरे ॥५०॥ चार जुगमों जो कलियुग सुखसे भयो मिठारे । खावो पावो मौजा करो राम भजन भरो हाठारे ॥२॥ तेरा मेरा काहेकू कहता साधु संतसे मानो रे । भजन परताप ना डरो जमकू येही कहना पछानोरे ॥३॥ साईं सब घट मुरशद मौला जो चाहे सो देता है । वोही छांड अंधा भये फत्तर काहेक पुजता है ॥४॥ कहत कमाल सुनोभाई साधु । यही पंथ अच्छा है । नामबिना कछु ना तरे वोही साख कचा है ॥५॥

९. सुख मनुजा कायकू गरव करे । पलख म्यानें नरतनु खावे कछु मनमें बुझ धरे ॥५०॥ नैन बुझे जटा बढावे जंगल काहेकू बैठे है । सुनले बाबा रामभजनबिना सुगत नहीं फेर चो-

न्यायशी आती है ॥२॥ बहुत जनम गिरकी म्यानें ये नरतनुसे पाया है । चार पेहेर संसारबजार चार पेहेर नौंद गया है ॥३॥ आगे बावडी पिछे कुवा उपर सैतान है । दोनो बिचमें कैसा भागे सोही बडा मर्दान है ॥४॥ सुनले बावा काहेकू डुबता आगे बडा मुष्कल है । जात ना देखे गोत ना देखे सब माया जंजाल है ॥५॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु येही पछाने बिरला है । लाखो जिवडे देख यारो । मुरशद मौला न्यारा है ॥६॥

१० इतना जोग कमायके । साधु क्या फल तुजे पाया ॥ जंगल जाके खाक लगाये । फेर चौन्याशीं आया ॥१॥ राम भजन आच्छारे । दिलमों रखो सच्चारे ॥ ध्रु ॥ जोग जुगतकी गत है न्यारी । जोग जहर का प्याला ॥ जीने पावे उने छुपावे । बोही रड़े मतवाला ॥२॥ जोग कमायके बाबू होना । येतो बडा मुष्कल है ॥ दोनो हात निकल गये । फेर सुधरन मुष्कल है ॥३॥ सुखसे बैठो आपने मेहलमों । राम भजन अच्छा है ॥ कछू काया झीज नहीं । कलु खरच नहीं ध्यान धरो सोई सच्चा है ॥४॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । सबसे पंथ न्यारा है ॥ बेद शास्तरकी बात येही । जमके माथा फत्तर है ॥५॥

११ काहेकू बन बन जाता । काहेकू लज घर और संसार ॥ रामनामबिना और न जानो । एकही नाम और कछू नहीं सारा ॥१॥ बेदशास्तर पुरान किताब कुरान । सबही देखे उनोका बात ॥ अंदर भीतर मुरशद मौला । भरपुर भरा है आपने सात ॥२॥ अब काहा देखे मंतर जंतर । और जोग जुगतकी बात ॥ साधु संतसे प्रीत लगावे । भजन करो दिनरात ॥३॥ कहत कमाल सुनोभाई साधु । येही सब सिद्धांत ॥ नामबिना मुगत नहीं । काहेकू जंगल जात ॥४॥

१२ अभागी काहेकू बन बसाया । सच्चा छांड छुटा पकरे काहेकू धूल लगाया ॥१॥ आपने तनमें सबही भरपूर । काहेकू जंगल जावे ॥२॥ शिर मुंडावे बभुत चढावे । चमरा काहेकू वोढावे ॥३॥ गांडलगोटी हातमों कठु । उनोसे क्या फल पावे ॥४॥ जो-

गजुगतकी बात न जानो । फिरफिर गोता खावे ॥५॥ कहत कमाल सुनोभाई साधु । आया वैसा जावे ॥६॥

१३. खूब जोग बनाया काहेकू जग भुलाया ॥४०॥ माला मुद्रा आसन बिछाना । गांजा और मिठा खाना है ॥ उपरकी तो खूब बनी । अंदर भया दिवाना है ॥१॥ पुरान शास्तर किताब पढावे । कुरानोके वाता है ॥ रामभजनबिना सबही खाली । काहेकू जुती खाता है ॥२॥ तीरथ बरत सबही करके । भया बडा सिद्धा ॥ सिद्धनकी तो बात न जाने । भया साला गद्धा ॥३॥ जंतर मंतर टाना दोना । सबही भूल भूलाना है ॥ ढोंग धचुरा सब कुच जाने । राम न जाने दिवाना है ॥४॥ कहे कमाल सुनोभाई साधु । सबही पसारा झूटा है ॥ आपनी दिलमों आपही देखे । नहीं तो शिर मारे जम सोटा है ॥५॥

१४. कोन कहेगा साधु । काफर कोन कहेगा साधु ॥४०॥ गले बाचि डारे गोफ सुनेरी । काल कुफरका आदु ॥ घी खिचडी खूप खाये मलीदा । क्यों न पडे लड्डु ॥१॥ शाल दुशाल बोडे रुमाल । माला और मुद्रा ॥ जटा बढाकर खूप बैठा । बालपनोका गद्धा ॥२॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु । ये तो फजीत खोर ॥ अंतरकी तो ज्योत न जागी । क्या जाने जोग और ॥३॥

१५. ये नरतनु खूब पाया । आखर आकेला तूं गया ॥१॥ तीरथ न जाने बरत न जाने । न जाने संध्या और सनान ॥२॥ जपही न जाने तपही न जाने । न जाने और किसोका ध्यान ॥३॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । अब कैशी खैचू कमान ॥४॥

१६. आखया थुंद मत्त क्यों करे । काहेकू भटकत फिरे ॥१॥ घर बैठे व्हां करो चाकरी । राम नामसो प्रीत धरो ॥ २ ॥ माला मुद्रा गांड लंगोटा । काहेकू जटा जूठा धरो ॥३॥ आसन कडासन और मृगछाला । संतपम निर्बाण धरो ॥ ४ ॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । जनम मरनदूर करो ॥५॥

१७. हरिनाम बोलो हरिनाम बोलो । चुप ग्यानसो काहेकू नैलो ॥१॥ आंदर भीतर भरपुर शांती । जिंदर उदर पुरन है

ज्योती ॥२॥ बेद पढत है पुरान । सुनत है कुरान किताब वोही  
दूर धरो ॥३॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । अब तुम एक  
माग धरो ॥४॥

१८. भटकत काहेकू फिरे । साधुराम भटकत काहेकू फिरे  
॥ध्रु०॥ आपने दिलमों गंगा जमुना । सच्चा व्हांमे स्नान करे ॥१॥  
आपने दिलमों माला मुद्रा । दया शांति जप ध्यान करे ॥२॥ आ-  
पने दिलमों आसन कडासुन । काम क्रोधकी धुनी जरे ॥३॥ कहत  
कमाल सुनो भाई साधु । आपने दिलमों राम स्मरे ॥४॥

१९. अभागी काहेकू गरव करे । काहेकू भटकत फिरे ॥१॥  
तीरथ बरत जंतर मंतर । काहेकू जप करे ॥२॥ सच्चा छांडकर  
झुटा पकरे । काहेकू कदु धरे ॥३॥ राम भजन तो भुलगया । का-  
हेकू और ध्यान धरे ॥४॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । भव-  
जंजाल कबु न तरे ॥५॥

२०. तीरथ बरत बहुत देखे । मनमें बुझ पाया नहीं ॥ बेद  
पुरान कुरान पढे । मुरशद मौला भया नहीं ॥ १ ॥ आपने  
तनमों दील लगाके । राम रहीमसे पछानेरे ॥ दया क्षमा और  
शांति पकरके । बाबा संतचरन पछानेरे ॥२॥ काहेकू मृगजल देख-  
के । सुख माने सो गैला है ॥ कवन किसेका देख बाबा । आवेर ज्यावे  
आकेला है ॥ ३ ॥ रामनाम भजनबिना न चुके फेरी । चुप कहाँ  
करता शिनरे ॥ बहुत जनमकी होना कमाई । येही सुधारन कहाई  
॥४॥ कहत कमाल सुनोभाई साधु । रामभजनमों अच्छा है ॥  
येही बानी हमे पकरी । ना सुनो सो कच्चा है ॥५॥

२१. तीरथ जाऊं तो न देखे तीरन । बरत करे सो न देखे  
चरन ॥१॥ अब काहेकू जप और ध्यान । मनमोंही बैठा है राजाराम  
॥२॥ जोग जुगतकी न जानो बात । खाली कोन करे किसो पसारो  
हात ॥३॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । साधू होके ना होना  
भोंदु ॥४॥

२२. आया कहाँ जाना कहाँसे आपने दिल बुझ रखना । जनम  
जनम गिरकी म्यानैं बहुरी जुती खाना ॥१॥ हुशार रहना राम

नाम जपना बे ॥४०॥ लख चौन्याशीं गिरकी म्यानें ये नरतनु पाया । राम भजनबिना झुट दिवाने खाया पिया सोया ॥२॥ मेरा मेरा करके यारो सब अंधेरा भया । नुवा बिल्ली पकड ली जावे वैसा जमने किया ॥३॥ सुखसे कारन आपनी जोरु बाल बच्चा खजाना । आप मरे पाछे रहे कोई नहीं आपना ॥४॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु येही बचन निका है । सुनना होय सो सुनले बाबा नहीं तो आगे धक्का है ॥५॥

२३. काहांसे आया काहां जाना । ये सुद नहीं रखे मनमों ॥ मेरा मेरा कर कर यारो । आखर जावे मट्टीमों ॥१॥ धन औरत नाता पुती । सुख देखे सपनमों ॥ जद जम काल पकड ली जावे । आकेला ज्यावे जंगलमों ॥२॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । राम जपो तुम मनमों ॥ झुटी काया झुटी माया । भुर जायगी खिनमों ॥३॥

२४. ये तनु किसोकी किसोकी । आखर बस्ती जंगलकी ॥४०॥ काहेकु दिवाने सोस करे । मेरी नाता और पुती ॥ ये तो सब झुट पसारा । राम करो आपना साती ॥१॥ बरखकी छाया सुखसे मिठी । एक घडीकी साती ॥ खाये पिये सुखसे बैठे । फेर उठके चले जाती ॥२॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । सपन भया राती ॥ खिनमों राजा खिनमों रंक । ऐसी रहा चलती ॥३॥

२५. लखचौन्याशी गिरकी म्यानें अबचट नरतनु पाया । राम भजनाबिना खाली ज्याकर क्या तुज पाया ॥१॥ कोन किसोका देखे यारो कुई नहीं आपना साती । जद काल जम पकर ली जावे मा बाप सब रोती ॥२॥ औरत दौलत सुखके कारन महेल मुख खजाना । रामभजनबिना खाक भई आखर मट्टी मिल जाना ॥३॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु बारबार नहीं आवे । ये नरतनु जायगी फेर चौन्यायशी आवे ॥४॥

२६. सुनो सुनो साधू राम मत भूलो । अंदरकी गठढी खोलो ॥ ४० ॥ लखचौन्याशी गिरकी म्यानें । अवचित नरतनु पाया ॥ रामभजनबिना खाली जाके । आप आपसे खायो ॥१॥ आपही

जवान । आपही हुवा बुढ़ा ॥ तीनो काल आपहि देखो । आपहि हुवा मूढा ॥२॥ जनममरनकी रसिया काटो । राम नाम है मिठा ॥ संसार जंजाल दूर करो । नहीं तो जम मारे सोटा ॥३॥ कहै कमाल सुनो भाई साधु । मै सब संतनका छोरा ॥ पाव पकर सीस नमाऊ । येही पंथ हमारा ॥४॥

२७. सुनो बाबा दुनयाकी मौज बुरी है । फीर फीर आवे फेरी है ॥ ध्रु० ॥ मा पेटसो पैदा हुवा । रोवे कोहं बच्चा है ॥ सोहं छांड कोहं पकारा । नेकी बदला सच्चा है ॥१॥ जद अलानें ये दुनयामों । तुजकु मेहेर बताया ॥ भुल गया उस नामसे । मेरा मेरा कहने लगा ॥२॥ जोरु मेरी बच्चा मेरा । मेरी घर जिंदगानी ॥ कौन किसोका नहींरे बाबा । आखेर जावे जमखानी ॥३॥ राम नामाबिना कछु नहीं सच्चा । सुनले मूरख बानी ॥ खाया पिया सुखसे सोया । जम निकालेगा पानी ॥४॥ कहत कमाल सुनो भाई साधू । भजन करो निर्बानी ॥ साधू संतसे प्रीत रखो । क्या राजा राव रानी ॥५॥

२८. ये नरतनु बहुत जनमसे पाया । देखो बाबा आखर बुरा फल खाया ॥ ध्रु० ॥ मुरशद मौला जाने नहीं पीर पैगंबर पछाना नहीं जन्म काहेकु धरे ॥१॥ काशी बनारस तीरथ करकर मनमोहि आसन पुरे ॥२॥ ब्रह्म ग्यान बहुत पढाके संसार सोस करे ३ येही जनमसे करले कमाई साधुसंत पगज धरे ॥४॥ नाहक जमाना सुफत गोता भटकत काहेकु फिरे ॥५॥ आब कितना ये नरतनुका अभागी सोस करे ॥६॥ पलख म्यानें जद काल ली जावे पाछे रोव मरे ॥७॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु रामचरण ध्यान धरे ॥८॥ बहुरी बहुरी जनम मरन फेरा आप दूर करे ॥ ९ ॥

२९. देखो ये चमडेकी झोपरी । आंदर बैठे बैठे न्हार ॥ जबलग दिवाल भरपुर बहीलो । तबलक रहना हुशार ॥१॥ तीनो कालमों झोपरी बनी । सुखसे भयो आराम ॥ कुई काल ऐसा आवे । बुजगये अब कहा राम ॥२॥ चांद सुरोज दोनो बसे । और बसे रख न्हार ॥ एकही भागा दोबी भोगे । पिछे रह्या अंधार ॥३॥ कहत

कमाल सुनो भाई साधू । येतो बडा जंजाल ॥ लाखो झोपरी खाक भई । कीसे नई उजाल ॥४॥

३०. ये तन जायगी जायगी । कछु नहीं नहीं रहेगी ॥४०॥ चवदा चौकड्या लंकनाथसे । देखो नाती और पुती ॥ एक खिनमों खाक भई । नहीं दिवाने बत्ती ॥१॥ छप्पन कोटी यादव भैले । संमिदरके बासी ॥ पलख म्यानें खाक भये । देखो बुरी बात ऐसी ॥२॥ कौरव पांडव दोनो भाई । आठरा क्षोनी मिले जमात ॥ जुवाबाजी खेले यारो । मरे आठरा दिनोके आत ॥३॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु । सच्चा जानो बात । रामबिना सबही ज्याने । खाली काहेकू करना मात ॥४॥

३१. बार बार ये नरतनु नहीं आवनेकी येही सूद रखो मनमों । ग्यान ध्यान हरीका भजन संत सेवा रखो तनमों ॥१॥ वोही जानु सच्चा साचा गुरुका बच्चा ॥ ४० ॥ लख चौयासी गिरकी म्याने अवचट नरतनु पाया । राम भजन बिना खाली जाये मट्टीसे मट्टी मिलाया ॥ २ ॥ बडा बाजार देखके मृगजल वहांसे क्यों भुल पाया । जोरु लरके महेल खजीना सबही झूट कमाया ॥३॥ कोन किसोका साला भाई । कोन किसोका साती ॥ जद जम काल आये बुलावन आपे आप भाग जाती ॥४॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु । बुरेसे जग भुला है ॥ आपही डुब सबही डुबावे । वैसा सुख गैला है ॥५॥

३२. आऊत हातका धीरख लगाया । दोनो शाखा उनकू ॥१॥ रामनाम का फल बी आये । चाखे ना कुई उनकु । वेद पुराना सुने कुराना । भुलगये आपआपकू ॥२॥ आपना बरख आप लगाया आपही फल चाखो । कहे कमाल सुनो भाई साधु । आपने दिलमें देखो ॥३॥

३३. साहेबका ध्यान धरो । संसारबजार दूर करो ॥ ४० ॥ दो दिनकी काया माया दो दिनकी गुजरानी । साधुसंतकी सेवा करो येही पकरो बानी ॥१॥ एक खिनमों सबही जावे । चार जुग ये तनमों । काया जावे माया जावे काहेकू रोवे दिलमों ॥ २ ॥

जंगल जावे फत्तर जावे जावे सबही आकार । कहत कमाल सुनो  
भाई साधु भये सबही अंधार ॥ ३ ॥

३४. काहेकु डुबते सुनले गन्हार । नहीं तेरा जनम बारोही-  
बार ॥ ४० ॥ आपने खातर बडा खजाना । बहुत जुलम कमाया ।  
बाप लरके आजे नाता पुतीसो सुख पाया ॥ १ ॥ निशिदिनी गुंगा  
भया दिवाना । रामनाम नहीं लेवे । कुत्तेसरिखा पेट भराये । जंगल  
जाकर सोये ॥ २ ॥ कहे कमाल सुनोभाई साधु । नाम जपना अच्छा  
है । साधु दूर करो जनम खैपा है ॥ ३ ॥

३५. ये तनका नहीं भरोसावे । आखर जावे आकेलवे ॥ ४० ॥  
हात्ती घोडे मंदर माडी । देखो महेल ओर खजाना । मेरी जोरू  
मेरा लरका । उसमें भया दिवाना ॥ १ ॥ कुई किसोका नहीं खोवा ।  
सब पैसेसे मीठा । जबलग पैसा तबलग भाई । फेर कहते झूटा २  
बहना भाई ताता मामु । साले और सगे मिलते । खाना खाते  
मेजवानमें कहते । वही तो बुरा कहजाते ॥ ३ ॥ कहत कमाल सुनो  
भाई । करो नामसे लूट । येतो सारा झूट पसारा । तुम न जावो ये  
बाट ॥ ४ ॥

३६. औरत आगे बंदर सरिखा कुदया मारे । क्या फल उनोसे  
पाया । देखो भाई जहरखा कुवा । आगे भरपुर ठाडा भया ॥ १ ॥  
काहेकु अंध भैयता है । जनममरन गोता खाता है ॥ ४० ॥ बहुत  
जनम कमाई करकर । ये नरतनु पाया है । भजन न जाने सेवा न  
जाने । आया वैसा गया है ॥ २ ॥ कोन किसोका भाई बहान काका  
और मामु है । आपने गाठ जबलग पैसा । तबलग सब पछाने है  
॥ ३ ॥ बरखकी छाया अच्छा देखे । सुशाफर आके बैठा है । पलख  
म्याने खाया पिया आपना रहा सो गया है ॥ ४ ॥ कहत कमाल  
सुनोभाई साधु क्या फल उनोसे पाया । रामभजन बिना खाली  
सुख । वहां सूख धुल पाया ॥ ५ ॥

३७. दौरोरे भाई दौरो संतचरन लीपट सुख मंगाव । झुट  
पसारा छाँके बावा । सच्चा पकरो भाव ॥ १ ॥ राम नामका भजन  
करो । येही अच्छा धाम । संसार बजार देखके चारो ना रहो बेफाम



॥२॥ आगले मरे उनोसे रोना । येतो बुरा काम । जीतना देखे  
उतना जावे । अरिचल राजाराम ॥३॥ ये तनु अच्छा बहुत  
जनमसो कमाया भजन बिना खाली गया । फिरफिर जुती खाये  
॥४॥ कहे कमाल सुनो भई साधु । राम भजनबिना सुख नहीं ।  
वेदशास्त्राको आधार । कैसा देखो उतार ॥५॥

३८. ये संसारका सुख झुटा । आखर शिरमों खावे सोटा  
॥धु०॥ चडे बडे तो भाग गये । तुम रहेना हुशार । दो दिनका  
सबही बजार । मत भुलो भूलनहार ॥ १ ॥ गुरुबचन सुन-  
के गोपीचंदनें सब सुख छोडा । जोगी होकर राम नामसे । सुख-  
कर चित जडा ॥२॥ हनुमानजी बंदर होके राम चरनमों मिला ।  
एक पलखमों लंका जलाके । द्रोणागिरी ले चला ॥३॥ बालक-  
पनमों माता मारे । धुवनें सब राज छोडा । जद नारदकी मेहर  
भया । अठळ पदसो चडा ॥४॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु ।  
येही बानी पकरो । सुने तो फेर जनम । बहुरी बहुरी मरो ॥५॥

३९. देखे उतना जावे बाबा । काहेकू रोताहै । बहु जनमसे  
गिरकी म्यानें ये जनम आवे हातारे ॥ १ ॥ हुशार रहो तनमों ।  
झुटा छांड सच्चा पकरो । आपही आपने दिलमों ॥२॥ एकही मर-  
गये दोबी मरगये । मरगये लखचौन्याशीं । छप्पन कोटी वोही म-  
रगये । पडे कालके फाशी ॥ ३ ॥ पीर मरगये पैगंबर मरगये ।  
मरगये सहस्र आठ्ठांशीं । तेहतीस कोटी देवता मरगये । झाड  
फत्तर जंगल बासी ॥ ४ ॥ कहत कमाल सुनोभाई साधु । काहेकू  
करता ठक बाजी । तुम राम जपो बाबू सुखसे रहो राजी ॥५॥

४०. येही संतनकी बानी । साधुराज येही संतकी बानी ॥धु०॥  
दवलत औरत पसम बराबर । मस्त भया निर्बानी । जगमों आके  
ऐसा रहना । क्या राजा क्या रानी ॥१॥ परधन लेख थूक बराब-  
र जैसा गंगापानी ॥२॥ भजन पुजन और दया धरम तीर्थाटन है-  
लानी । संपत नहीं तो हात जोरकर दे लोटाभर पानी ॥३॥ झुटी  
काया झूटी माया । दो दिनकी गुजरानी । साधुसंतसे प्रीत रखकर  
आखया मतकर कानी ॥४॥ कहे कमाल सुनो भई साधू भजन

करो निर्वाणी ॥५॥ मै आपना दाल ऐसा समजो विरला जाने  
ग्यानी ॥६॥

४१. आपने दिलमों आपहि समजो । आगे बडा कुवा है ॥  
देखत देखत नैन बुझाके । काहेकू अंदर डुबता है ॥१॥ राम भजो  
तुम राम भजो । आपने दिलका गरब त्यजो ॥४०॥ ये जनमका  
सारथक बावा । आपहि आप करना है । जंगल जाके काहेकू बैठे ।  
राम पछाना सो अच्छा है ॥२॥ बहुत जनम लेकर बावा नरतनुसे  
आया है । साधु संतकी सेवा न जाने । आगे पंथ बुरा है ॥३॥ कहे  
कमाल सुनो भाई साधु । येही ग्यानकी भाखा है । कुरान किताब  
सबही देखे । मुराद मौला निका है ॥४॥

४२. कमलमुखसे राम भजो । और जंजाल सबहि त्यजो ॥१॥  
रामबिना कछु नहीं खाली । काहेकू जंतर मंतर चुप खाली ॥२॥  
एक हरीनाम भयो पूरन काम । बेद और शास्तर सब झुटा दाम  
॥३॥ जोग जुगत खाक लगावे । ढोंग धत्तुरा काहेकू दिखावे ॥४॥  
जंगल जाके क्या तुम देखे । फत्तर पानी और क्या चोखे ॥५॥  
कइत कमाल सुनो भाई साधु । साधु होकर ना होना भोंदु ॥६॥

४३. ये दुनयामों बडी मौज देखे । उनोका फल हमे नहीं  
चाखे ॥४०॥ माबापसे पूत भया उनोसे कहे अच्छा है । धूल पडो  
अच्छेपनमों रहे गुरुबिना कच्चा है ॥ १ ॥ जंतर मंतर ढोंग  
धत्तुरा । खूप दिखावे जगमों । रामनामबिना जग नहीं । कौन  
पुछे उस ढंगमों ॥२॥ ताल बिताल कुरान पुरान बडा भया अतम  
ग्यान । भंग अफीम गांजा दारू जुदाबाजी मस्त भया निर्बान  
॥३॥ कहे कमाल सुनोभाई साधू उनसे ना कहो सुजात । साधु  
संतसे प्रीत नहीं मुरगीका गोता खात ॥४॥

४४. देखबे आगे आख्या न झांके । प्रभुजीके चरन मनमोही  
राखे ॥ १ ॥ दिन दिन काहे करत है धंद । क्यौरे ना कहे राम  
गोविंद ॥ २ ॥ काहेकू जंगल जाता बच्चा । आपना दिल रखेरे  
सच्चा ॥ ३ ॥ बेदही जाने शास्तरही जाने । रामचरनही मनमों  
पछाने ४ कहे कमाल सुनोभाई साधु गुरुबचने हमे शीस बांधे ५॥

४५. ये दिगर मनमों भरा भरपुर । कब लेवेगी उगोकी खबर ॥४०॥ चंद और सुरज भटकत फिरे नव लाख देखो तारे । खंडन मंडन आपेआप जावे पिछे कौन रहे बिचारे ॥ १ ॥ शून्यमों बस्त बस्त आगे शून्य दोनो देखे देख न्यारे । झुरमु झुरमु ज्योत दिखावे । वोही आकेला आकेलोरे ॥२॥ जद आपनी राहा आपै देखे । आपही मुरशद बना है । आपही काजी आपही दरगा आपही रहा बनाई है ॥३॥ कहत कमाल सुन भाई साधु रामनाम सो मीठा है । झुटा पसारा तजकर बावा । माया सब बजार है ॥४॥

४६. नजरबिना देखे आत्म ज्योती । मेरे दिलमों भयो मोती ॥४०॥ त्रिकुट शिखरमों बैठे आराम द्विदल और दश दलका धाम । नजर बिना नहीं ज्योती तब भयो बेफाम ॥१॥ मुरशद मौला भरपुर जीदर उदर भयो उजाल । बेद शास्तर किताब पुराना सब छांड दिया जंजाल ॥ २ ॥ आपना दिलमों आपही मुरशद आपही भयो काजी । कहत कमाल सुनो भाई साधु आप आपसे भयो पाजी ॥३॥

४७. दया धरम रखो मनमों । शांती पकरो ये तनमों ॥४०॥ आपही पीर आपही मौला आपही काजी दिलमों । कुरान किताब पुरान देखें आपही आपने मनमों ॥१॥ आपहि अल्ला आपहि आकेला आपहि बुझो दिलमों । आपहि दरगा आपहि महेजद आपहि पुकारे बनमों ॥ २ ॥ कहे कमाल सुनो भाई साधु आपहि गुरुका चेला । जिदर उदर आपही देखे । मौजुद ठाढा अल्ला ॥३॥

४८. अंदर भीतर भई भरपूर । देखो सबही उजाला । लख लखाट ज्योती भयो । अंदर भीतर गैब मौला ॥१॥ दश दिलके न्याने द्विदल । गुरुनं मुज दिखाया । सहस्रदल खेदके जानो । बाबा येही जोग कमाया ॥२॥ अष्टदल द्वादश षोडश । पंचदश वोही सब देखे । कहे कमाल सुनोभाई साधु । रामबिना और नहीं हमे चाखे ॥३॥

४९. सुख सब हमे त्यागा । मिठा राम लगा है ॥१॥ आसन  
मुद्रा सबही ज्यानो । फल कछु नहीं पाया ॥२॥ वेद जानो शास्तर  
जानो । नाहक जमाना खोया ॥३॥ कुरान जानो किताब जानो ।  
भरपुर अल्ला भया ॥४॥ तीरथ जानो कडासन जानो । शांती-  
मों मन छिनही भया ॥५॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । आया  
वैसा गया ॥६॥

५०. हम यवन तुम तो हिंदु बडा शास्तर पाळा ॥१॥ हिंदु-  
में बम्नन बडा वेद और शास्तर सुनाये । आपही बेटी बेचे मधा ।  
आपहि घरमों खिलाये ॥२॥ मुसलमीनमों काजी बडा । कुरान  
किताब दिखाये । बकरी मारे भिस्त नहीं जाने सुरगिका गोता  
खाये ॥३॥ कहे कमाल सुनो भाई साधो नर महेसा बोलो ।  
जनम जनम ओके यारो । जम घर जाके बहेलो ॥४॥

५१. पीर पैगंबरकी बानी । यारो बस्त भयो निर्बानी ॥ धृ०॥  
राजा रंक दोनो बराबर । जैसे गंगाजल पानी । मान करो कुई  
सूपर मारो । दोनो मीठा बानी ॥१॥ कांचन नारी जहरसम देखे ।  
न पसरे व्हा पानी । साधुसंतसे शीस नमावे । हात जोरकर नि-  
र्बानी ॥ २ ॥ कहत कमाल सुनो भाई साधु । येही हमारी बानी ।  
येही ग्यान मनमों राखो । और कछु न जानी ॥ ३ ॥

५२. है कोय ऐसा मुर्शद मौला । घरमें खुदा बतावेगा ॥  
॥ धृ० ॥ पंचतत्त्वके दर्गा भीतर । दिल तकिया बिछावेगा । मन  
मुकामे मुजे बिठाकर । बिस्मिल्ला कलमा पढावेगा ॥ १ ॥ अरष  
खुरष दिधार जो रामोहरम मेरा दिखावेगा । चवदा तबकके  
अंदर सुलाके । मेरा झुला झुलावेगा ॥ २ ॥ बावन हरफके  
मायने बताकर भेद भरमकूं मिटावेगा । उसके अंदर मुजे ले जाके ।  
किताबके बयान दिखावेगा ॥ ३ ॥ कहे कमाल कबीरका बालक ।  
मन किताब सुनावेगा । मेरा चेहरा मुजे बताके नूर नबी मिला-  
वेगा ॥ ४ ॥

५३. अभागी काहेकू बैठा सुम । करो राम नामकी धुम ॥१॥  
खावत पिवत सुखसे सोवत । मेरा मेरा कर कर भया धुम ॥२॥

पोथी पुराना देखे कुराना । सुन सुन भया सुम ॥३॥ कहत कमाल  
सुनो भाई साधु । नित करो रामनामकी धुम ॥४॥

५४. राम सुमरो राम सुमरो राम सुमरो भाई । कनक कांता  
तजकर बाबा आपनी बादशाही ॥१॥ देश बिदेश तीरथ बरत ये  
कछु नहीं काम । बैठे जगा सुखसे ध्यावो अखिल राजाराम ॥२॥  
कहे कमाल इतना बचन पुरानोका सार । झूटा सच्चा आपनो  
दिलमों । आपही आप पछान हार ॥३॥

५५. संतके चरन झटे । जंजाल सब काल कटे । त्रिभुवनका  
नाम लुटे । ऐसे मलंग फकीर ॥१॥ बोधके मैदान खडे । शमदमसे  
आके लडे । आनंद तक चडे । ऐसे मलंग फकीर ॥२॥ लिया  
संतनका दुमाल । मेरा तुटा भव जंजाल । कहत कमाल कंगाल ।  
ऐसे मलंग फकीर ॥३॥

५६. और कछु मैं न जानो जानो एकही राम । ज्ञाधुसंतसे  
सीस नमाऊं गाऊं अविचल नाम ॥१॥ लेवरे भाई राम नाम मि-  
ठाई । जनम मरन दोनो मिटे भयो सुख निर्बानी ॥२॥ भवजंजाल  
उतार करके अखंड गज निशानी । नारद और प्रल्हाद गनका आ-  
जामेल निर्बानी ॥३॥ राम मिठाई लेवरे भाई काहेकू फेर फेरी ।  
कहे कमाल सुनोभाई साधु । मेट गये चौन्याशी फेरी ॥४॥

५७. साधूराम फीर काहेकू आते । आपने दिलमें बुझ रखों  
काहेकू गोता खाते ॥१॥ पंच तत्वके दरगा म्याने । राम रहीम बैठे  
हैं । एक बरख दोनो शाखा । फल आवे मीठे हैं ॥२॥ आदिनाथ  
चाखे मछिंदर चाखे । गोरख चाखे सच्चा है । उतर देशमें कधीर  
चाखे । दखन चाखे वोही अच्छा है । कहे कमाल सुनो भाई  
साधु और चाखे सो मुक्त है । गनका चाखे आजामेल चाखे ।  
उनोसे बेद बखानत है ॥४॥

## सूरदास.

१. देखे मैं छबी आज अति बिचित्र हरिकी ॥ ध्रु० ॥ आ-  
रुण चरण कुलिशकंज । चंदनसो करत रंग । जंघ जुगुली खंव क-  
दली । कटी जोकी हरिकी ॥ १ ॥ उदर मध्य रोमावली । भवर  
उठत सरिता चली । वत्सांकित हृदय भान । चोकि हिरनकी ॥ २ ॥  
दसनकुंद नासासुक । नयनमीन भवकामुक । केसरको तिलक भाल ।  
सोभा मृगमदकी ॥ ३ ॥ सीस सोभे मयुरपिच्छ । लटकत है सुमन  
गुच्छ । सूरदास हृदय बसे । मूरत मोहनकी ॥ ४ ॥

२. श्रीराधा मोहनजीको रूप निहारो ॥ ध्रु० ॥ छोटे भैया कृष्ण  
बड़े बलदाऊं चंद्रवंश उजिआरो ॥ श्री० ॥ १ ॥ मोर मुकुट मकराकृत  
कुंडल पितांबर पट वारो ॥ श्री० ॥ २ ॥ हलधर गीरधर मदन  
मनोहर जशोमति नंद दुलारो ॥ श्री० ॥ ३ ॥ शंख चक्र गदा पद्म  
विराजे असुरन भंजन हारो ॥ श्री० ॥ ४ ॥ जमुनाके नीर तीर  
धेनु चरावे वोडे कामर कारो ॥ श्री० ॥ ५ ॥ निरमल जल जमुना-  
जीको किनो नागनाथ लीयो कारो ॥ श्री० ॥ ६ ॥ इद्र कोप चढे  
व्रज उपर नखपर गीरवर धारो ॥ ७ ॥ कनक सिंघासन  
जदुवर बैठे कोटि भानु उजिआरो ॥ श्री० ॥ ८ ॥ माता जशोदा  
करत आरती बार बार बलिहारो ॥ श्री० ॥ ९ ॥ सूरदास हरिकी  
रूप निहारे । जीवन प्रान हमारो ॥ श्री० ॥ १० ॥

३. राधे कृष्ण कहो मेरे प्यारे भजो मेरे प्यारे जपो मेरे  
प्यारे ॥ ध्रु० ॥ भजो गोविंद गोपाल राधे कृष्ण कहो मेरे ॥ प्यार०  
॥ १ ॥ कृष्णजीकी लाल लाल अखियां हो लाल अखियां । जैसी  
खिलीरे गुलाब ॥ राधे ॥ २ ॥ सिरपर मुगुट विराजे हो विराजे ।  
बंसी शोभे रसाल ॥ रा० ॥ ३ ॥ पितांबर पटकुलवाली हो पटकुल-  
वाली । कंठे मोतियनकी माल ॥ रा० ॥ ४ ॥ शुभ काने कुंडल झलके  
हो कुंडल झलके । तिलक शोभेरे ललाट ॥ रा० ॥ ५ ॥ सूरदास  
चरण बलिहारी हो चरण बलिहारी । मैं तो जनम जनम तिहारो  
दास ॥ ६ ॥

५. नंद दुवारे एक जोगी आयो शिंगी नाद बजायो । सीश जटा शशि बदन सोहाये अरुण नयन छवि छायो ॥ नंद० ॥ ध्रु० ॥  
 रोवत खिजत कृष्ण सांवरो रहत नहीं हुलरायो । लीयो उठाय गोद नंदरानी द्वारे जाय दिखायो ॥ नंद० ॥ १॥ अलख अलख करी लीयो गोदमें चरण चुमि उर लायो । श्रवण लाग कछु मंत्र सुनायो हसी बालक कीलकायो ॥ नंद० ॥ २॥ चिरंजीव सुत महरी तिहारो हो जोगी सुख पायो । सूरदास रमि चल्यो रावरो संकर नाम बतायो ॥ नंद० ॥ ३॥

५. देख देख एक बाला जोगी द्वारे मेरे आया हो ॥ ध्रु० ॥  
 पीतपीतांबर गंगा बिराजे अंग विभूती लगाया हो । तीन नेत्र अरु तिलक चंद्रमा जोगी जटा बनाया हो ॥ १॥ भिछा ले निकसी नंदरानी मोतीयन थाल भराया हो । ल्यो जोगी जाओ आसनपर मेरा लाल दराया हो ॥ देख० ॥ २॥ ना चईये तेरी माया हो अपना गोपाल बताव नंदरानी हम दरशनकु आया हो ॥ ३॥ बालक ले निकसी नंदरानी जोगीयन दरसन पाया हो । दरसन पाया प्रेम बस नाचे मन मंगल दरसाया हो ॥ ४॥ ॥ देख० ॥ ४॥ देत आसीस चले आसनपर चिरंजीव तेरा जाया हो । सूरदास प्रभू सखा बिराजे आनंद मंगल गाया हो ॥ ५॥

६. बासरी बजाय आज रंगसो मुरारी । शिव समाधि भूलि गयी मुनि मनकी तारी ॥ बा० ॥ ध्रु० ॥ बेद भनत ब्रह्मा भुले भूले ब्रह्मचारी । सुनतही आनंद भयो लगी है करारी ॥ बास० ॥ १॥ रंभा सब ताल चूकी भूमी नृत्य करी ॥ यमुना जल उलटी बाहे सुधि ना सझारी ॥ बासु० ॥ २॥ श्रीवृंदावन बन्सी बजी तीन लोक प्यारी । ग्वाल बाल मगन भयी व्रजकी सब नारी ॥ बास० ॥ ३॥ सुंदर श्याम मोहन मूरती नटवर वपु वारी । सूर-किशोर मदन मोहन चरण कमल बलिहारी ॥ ४॥

७. जागो पीतम प्यारा लाल तुम जागो बन्सिवाला । तुमसें मेरो मन लाग रह्यो तुम जागो मुरलीवाला ॥ जा० ॥ ध्रु० ॥ बनकी चिडीयां चैं चैं बोले पंछी करे पुकारा । रजनि बित और भोर

भयो है गरगर खुल्या कमारा ॥१॥ गरगर गोपी महि विलोवे  
कंकणका ठिमकारा । दहिं दूधका भन्या कटोरा सावर गुडाय डारा  
॥ जा० ॥२॥ घेनू उठी बनमें चली संग नहीं गोवारा । ग्वाल  
बाल सब द्वारे ठाडे । स्तुति करत अपारा ॥ जा० ॥३॥ शिव  
सनकादिक और ब्रह्मादिक गुन गावे प्रभु तोरा । सूरदास बलिहार  
चरनपर चरन कमल चित मोरा ॥ जा० ॥४॥

८. एशी भक्ति मोहे भावे उद्वजी एशी भक्ति० । सरवस  
त्याग मगन होय नाचे जनम करम गुन गावे ॥ उ० ॥ धृ० ॥ कथनी  
कथे निरंतर मेरी चरन कमल चित लावे ॥ मुख मुरली नयन  
जल धारा करसैं ताल बजावे ॥ उ० ॥ १ ॥ जहां जहां चरन  
देत जन मेरी सकल तिरथ चली आवे । उनके पदरज अंग ल-  
गावे कोटि जनम सुख पावे ॥ उ० ॥२॥ उन मुरति मेरे हृदय  
बसत है मोरी सूरत लगावे ॥ बलि बलि जाऊं श्रीमुख बानी  
सूरदास बलि जावे ॥ उ० ॥ ३ ॥

९. ग्वालनि तैं मेरी गेंद चोराई ग्वालिनी तैं मेरी गेंद चो-  
राई । खेलत गेंद परी तोरे अंगना अंगिया बीच छिपाई ॥ धृ० ॥  
काहेकी गेंद काहेकी धागा कौन हात बनाई । फूलनकी गेंद रेश-  
मका धागा जशोमति हाथ बनाई ॥ १ ॥ झुटे लाल झूट मति बोले  
अंगिया तकत पराई । जो मेरी अंगियामें गेंद जो निकसे भूल जावे  
ठकुराई ॥ ग्वा० ॥२॥ हस हस बात करत राधे संग उतसैं ज-  
शोदा आई । सूरदास प्रभु चतुर कनैया एक गये दो पाई ॥ ग्वा० ॥३॥

१०. नेक चलो नंदरानी उहां लगी नेक चलो नंदरानी ॥ धृ० ॥  
देखो आपने सुतकी करनी दूध मिलावत पानी ॥ उ० ॥१॥ हमरे  
शिरकी नथी चुनरिया ले गोरसमें सानी ॥ उ० ॥२॥ हमरे उनके  
करन बाद है हम देखावत जबानी ॥ उ० ॥३॥ तुमरे कुलकी  
ऐशी बतीया सो हमारे सब जानी ॥ उ० ॥४॥ पिता तुमारे कंस  
घर बाधे । आप कहावत दानी ॥ उ० ॥५॥ यह वृजको बसवो हम  
त्यागो आप रहो राजधानी ॥ उ० ॥६॥ सूरदास उखर उखरकी  
वरखा । थोरे जल उतरानी ॥ उ० ॥७॥



११. देखो माई हलधर गिरधर जोरी ॥ ध्रु ॥ हलधर हल  
मुसल करधारे गिरधर छत धरोरी ॥ देखो० ॥१॥ हलधर  
ओढे पित पितांबर गिरधर पीत पिछोरी ॥ दे० ॥२॥ हलधर  
केहे मेरी कारी कामरी गीरधर ने ली चोरी ॥ दे० ॥३॥ सूरदास  
प्रभुकी छवि निरखे भाग बडे जीन कोरी ॥ दे० ॥४॥

१२. नेननमें लागि रहै गोपाल नेननमें० ॥ ध्रु० ॥ मैं जमुना  
जल भरन जात रही भर लाई जंजाल ॥ ने० ॥१॥ रुनक झुनक  
पग नेपुर बाजे चाल चलत गजराज ॥२॥ जमुनाके नौर तीर धेनु  
चरावे संग लखो लिये ग्वाल ॥ ने० ॥३॥ बिन देखे मोही कल न  
परत है निसादेन रहत बिहाल ॥४॥ लोक लाज कुलकी मरजादा  
निपट भ्रमका जाल ॥ ने० ॥५॥ वृंदावनमें रास रचो है सहस्र  
गोपि एक लाल ॥ ने० ॥६॥ मोर मुकूट पितांबर सोमे गले वैज-  
यंती माल ॥ ने० ॥७॥ शंख चक्र गदा पद्म विराजे बांके नयन  
बिसाल ॥ ने० ॥८॥ सूरदास हरिको रूप निहारे चिरंजीव रहो  
नंद लाल ॥ ने० ॥९॥

१३. दरसन बिन। तरसत मोरी अखियां ॥ ध्रु० ॥ तुमी पिया  
मोही छांड सीधारे फरकन लागी छतियां ॥ द० ॥१॥ बस्ति  
छांड उज्जड किनी व्याकुल भई सब सखियां ॥ द० ॥२॥ सूरदास  
कहे प्रभु तुमारे मिलनकू ज्युजलंती मुख बतिया ॥ द० ॥३॥

१४. सावरे मोकु रंगमें बोरी बोरी सांवरे मोकु रंगमें बोरी  
बोरी ॥ ध्रु० ॥ बहीयां पकर कर शीरकी गागरिया । छिन  
गागर ढोरी । रंगमें रस बस मोकु किनी । डारी गुलालनकी झोरी ।  
गावत लागे मुखसे होरी ॥ सा० ॥ १ ॥ आयो अचानक मिले  
मंदिरमें । देखत नवल किशोरी । धरी भूजा मोकु पकरी जीवन-  
ने बलजोरी । माला मोतियनकी तोरी ॥ सा० ॥२॥ तब मोरे  
जोर कछु न चालो । बात कठीन सुनाई । तबसे उनकु नेन  
दिखायो मत जानो मोकु भोरी । जानु तोरे चितकी चोरी ॥ सा०  
॥ ३ ॥ मरजादा हमेरी कछु न राखी कंचुबोकी कस तोरी ।  
सूरदास प्रभु तुमारे मिलनकू मोकु रंगमें बोरी । गईती मैं नंद-  
जीकी पोरी ॥ सा० ॥४॥

१५. हमसे छल कीनो काना नेनवा लगायके ॥ ध्रु० ॥ जमुनाजलमें जीपें गेद डारी कालि नागनाथ लाये । इंद्रको गुमान हथै । गोवर-धन धारके ॥ ह० ॥ १॥ मोर मुगुट बांधे काली कामरी खादि । जमुनाजीपें ठाढे काना बासरी बजायके ॥ ह० ॥ २॥ देवकीको जायो काना आधि रेन गोकुल आये । जशोदा रमायो काना माख-न खिलायके ॥ ह० ॥ ३॥ गोपि सब त्याग दिनी कुबजा संग प्रीत कीनि । सूर कहे प्रभु दरशन दीजे मोरी व्रजमें आयके ॥ ४॥

१६. हमारो चीर दीयो गिरधारी ॥ ध्रु० ॥ लेकर चिर कदम चढी बैठो हम जल बिच उधारी ॥ ह० ॥ १॥ तेरा चीर सखी जबहां मिलेगा । जलसे हो जावो न्यारी ॥ ह० ॥ २॥ जलसे न्यारी हम किस बिध होवे तुम पुरुख हम नारी ॥ ह० ॥ ३॥ एक सखि मन रिस भई है जलसे निकस गयी बारी ॥ ह० ॥ ४॥ सूर दास मथुराके बासी तुम जिते मैं हारी ॥ ह० ॥ ५॥

१७. जमुनाके तीर बन्सरी बजावे कानो ॥ ज० ॥ ध्रु० ॥ बंसीके नाद थंभ्यो जमुनाको नीर खग मृग घेनु मोहि कोकिला अने किर ॥ बं० ॥ १॥ सुरनर मुनि मोह्या रागसो गंभीर । हुन सुन मोहि गोपि भूली आंग चीर ॥ बं० ॥ २॥ मारत तो अचल भयो धरी रह्यो धीर । गौवनका बच्यो मोह्या पीवत न खीर ॥ बं० ॥ ३॥ सूर कहे श्याम जादु कीन्ही हलधरके वीर । सबहीको मन मोह्या प्रभू सुख सरीर ॥ बं० ॥ ४॥

१८. मधुरीसी बेन बजायके । मेरो मन मोह्यो सांवरा ॥ ध्रु० ॥ मेरे आंगनमें बांसको वेडलो सिंचो मन चित्त लायके । अब तो वे-रण भई बासरी मोहन सुखपर आयके ॥ सां० ॥ १॥ मैं जल ज-मुना भरन जातरी मारग रोक्यो आयके । बनसीमें कछु अचरज गावे । राधेको नाम सुनायके ॥ सां० ॥ २॥ घुंघटका पट ओढे आवे सब सखियां सरमायके । कहां कहेली सहेली सासु नणदी घर जायके ॥ सां० ॥ ३॥ सूरदास गोकूलकी महिमा कबलग कहूं बना-यके । एक बेर मोहे दरशन दीजो कुंज गलिनमें आयके ॥ सां० ॥ ४॥

१९. काहू जोगीकी नजर लागी है मेरो कुंवर कन्हिया रोवे

॥ धृ० ॥ धर धर हात दिखावे जशोदा । दूध पीवे नहि सोवे ।  
चारो हांडी सरल सुंदर । पलनेमें जु झुलावे ॥ मे० ॥१॥ मेरी  
गली तुम छिन मति आवो । अलख अलख मुख बोले । राई लवण  
उतारे यशोदा सुरप्रभूको सुवावे ॥ मे० ॥२॥

२०. शाम नृपती मुरली भई रानी ॥धृ०॥ बन ते ल्याय सुहा-  
गिनी किनी । और नारी उनको न सोहानी ॥१॥ कबहु अधर  
आलिंगन कबहु बचन सुनन तनु दसा भुलानी ॥२॥ सूरदास  
प्रभु तुमारे सरनकु । प्रेम नेमसे मिलजानी ॥३॥

२१. मुरली कुंजनीनी कुंजनी बाजती ॥धृ०॥ सुनीरी सखी  
श्रवण दै अब तुजेही बिधि हरिमुख राजती ॥१॥ करपल्लव जब  
धरत सबैलै सप्त सूर निकल साजती ॥२॥ सूरदास यह सौती  
साल भई सबहीनके सीर गाजती ॥३॥

२२. तुमको कमलनयन कबी गलत ॥धृ०॥ वदन कमल  
उपमा यह साची ता गुनको प्रगटावत ॥१॥ सुंदर कर कमलनकी  
शोभा चरन कमल कहवावत ॥२॥ और अंग कही कहा बखानै  
इतनेहीको गुन गवावत ॥३॥ शाम नम अडत यह बानी बढ श्रवण  
सुनत सुख पवावत । सूरदास प्रभु ग्वाल संघाती जानी जाती  
जन वावत ॥४॥

२३. रसिक सीर भोर हेरी लगावत गावत राधा राधा नाम  
॥धृ॥ कुंजभवन बैठे मनमोहन अली गोहन सोहन सुख तेरोई  
गुन ग्राम ॥१॥ श्रवण सुनत प्यारी पुलकित भई प्रफुल्लित तनु मनु  
रोम रोम सुखराशी बाम ॥२॥ सूरदास प्रभु गिरिवर धरको चली  
मिलन गजराज गामिनी झनक रुनक बन धाम ॥३॥

२४. फुलनको महल फुलनको सज्या फुले कुंजबिहारी ।  
फुली राधा प्यारी ॥धृ०॥ फुलेवे दंपती नवल मनन फुले फुले करे  
केली न्यारी ॥१॥ फुली लता बेली विविधी सुमन गन फुले आवन  
दोऊ है सुखकारी ॥२॥ सूरदास प्रभु प्यारपर बारत फुले फलचं-  
पक बेली नेवारी ॥३॥

२५. कायकू बहार परी । मुरलीया ॥ कायकू ब० ॥धृ०॥

जेलो तेरी ज्यानी पग पछानी । आई बनकी लकरी मुरलिया ॥ काय० ॥ १॥ घडी एक करपर घडी एक मुखपर । एक अधर घरी । मुरलिया ॥ काय० ॥ २॥ कनक बासकी मंगावूं लकरीयां । छिलके गोल करी । मुरलिया ॥ काय० ॥ ३॥ सूरदासकी बाकी मुरलिये । संतनसे सुधरी । मुरलिया ॥ काय० ॥ ४॥

२६. सुदामजीको देखत श्याम हसे सुदामजीको देखत० ॥ ॥ ध्रु० ॥ हम तुम मित्र है बालपनके अब तुम दूर बसे ॥ सुदामजी ॥ १॥ फाटीरे धोती टुटी पगडीयां । चालत पाव घसे ॥ सुदा० ॥ २॥ भामिजीने कछु भेट पठाई । पोवे तीन पसे ॥ सुदा० ॥ ३॥ सूरदास प्रभु तुम्हारे मिलनसे कंचन मेल बसे ॥ सुदामजी० ॥ ४॥

२७. महाराज भवानी । ब्रह्म भुवनकी रानी ॥ ध्रु० ॥ आगे शंकर तांडव करत है । भाव करत शूलपानी ॥ महा० ॥ १॥ सुरनर गंधर्वकी भिड भई है । आगे खडा दंडपानी ॥ महा० ॥ २॥ सूरदास प्रभु पल पल निरखत । भक्त वत्सल जगदानी ॥ महा० ॥ ३॥

२८. हरि जनकू हरिनाम बडो धन हरि जनकु हरिनाम ॥ ॥ ध्रु० ॥ बिन रखवाले चोर नहि चोरत । सुवत है सुख धाम ॥ व० ॥ १॥ दिन दीन होते सवाई दोढी । धरत नहीं कछु दाम ॥ व० ॥ २॥ सूरदास प्रभु सेवा जाकी । पारससुं कहां काम ॥ वडो० ॥ ३॥

२९. ऐसे संतनकी सेवा कर मन ऐसे संतनकी सेवा ॥ ध्रु० ॥ शील संतोख सदा उर जिनके नाम रामको लेवा ॥ १॥ आन भरो सो हृदय नहि जिनके । भजन निरंजन देवा ॥ क० ॥ २॥ जौन मुक्त फिरे जगमाहीं । ज्यु नारद मुनी देवा ॥ ३॥ जिनके चरन कमलकुं इच्छत । प्रयाग जमुना रेवा ॥ कर० ॥ ४॥ सूरदास कर उनकी संग । मिले निरंजन देवा ॥ कर० ॥ ५॥

३०. जयजय नारायण ब्रह्मपरायण श्रीपती कमलाकांत ॥ ध्रु० ॥ नाम अनंत कहां लगी बरनूं शेष न पावे अंत । शिव सनकादिक आदि ब्रह्मादिक सूर मुनिध्यान धरत ॥ जयजय० ॥ १॥ मच्छ कच्छ बराह नारसिंह प्रभु वामन रूप धरत । परशराम श्रीरामचंद्र भये लीला कोटी करत ॥ जयजय० ॥ २॥ जन्म लियो वसुदेव दे-

बकी घर जशुमती गोद खेलत । पेस पाताल काली नागनाथ्यो  
फणपें नृत्य करत ॥ जयजय० ॥३॥ बलदेव होयके असुर संहारे  
कंसके केश ग्रहत । जगन्नाथ जगमग चिंतामणी बैठ रहे निश्चत  
॥ जयजय० ॥४॥ कलियुगमें अवतार कलंली चहुं दिशी चक्र फिरत ।  
दादशस्कंध भागवत गांता गावे सूर अनंत ॥ जयजय० ॥५॥

३१. जनम सब बातनमें बित गयोरे ॥धृ०॥ बार बरस गये  
लडकाई । बसे जोबन भयो । त्रिश बरस मायाके कारन देश विदेश  
गयो ॥१॥ चालीस अंदर राजकुं पायो बडे लोभ नित नयो । सुख  
संपत मायाके कारण ऐसे चलत गयो ॥ जन० ॥२॥ सुकी त्वचा  
कमर भई ढिली, ए सब ठाठ भयो । बेटा बहुवर कह्यो न माने  
बुड ना शठजीहू भयो ॥ जन० ॥३॥ ना हरी भजना ना गुरु सेवा  
ना कछु दान दियो । सूरदास मिथ्या तन खोवत जब ये जमही  
आन मिल्यो ॥ जन० ॥४॥

३२. देखो ऐसो हरी सुभाव देखो ऐसो हरी सुभाव । बिनु  
गंभीर उदार उदधि प्रभु जानी शिरोमणी राव ॥धृ०॥ बदन  
प्रसन्न कमलपद सनमुख देखत है जैसे । विमुख भयेकी कृपावा  
सुखकी फिरी चितवो तो तैसे ॥ दे० ॥१॥ सरसो इतनी सेवाको  
फल मानत मेरु समान । मानत सबकुच सिंधु अपराधहि बुंद  
आपने जान ॥ देखो० ॥२॥ भक्तविरह कातर करुणामय डोलत  
पाछे लाग । सूरदास ऐसे प्रभुको दये पाछे पिटी अभाग ॥ दे० ॥३॥

३३. सब दीन गये विषयके हेत सब दिन गये० ॥ गंगा  
जल छांड कूप जल पिवत हरि तजी पूजत प्रेत ॥धृ०॥ जानि  
बुजी अपनी तन खोयो केस भये सब स्वेत । श्रवण न सुनत  
नैनन देखत थके चरनके चेत ॥ सब० ॥१॥ रुधे द्वार शब्द  
छण्ण नहि आवत चंद्र ग्रहे जैसे केत सूरदास कछु ग्रंथ नहीं  
लागत । अब कृष्ण नामको लेत ॥ सब० ॥२॥

३४. मन तोये भुले भक्ति बिसारी मन तो ये भुले भक्ति बिसारी  
शिरपर काल सदासर सांधत देखत बाजीहारी ॥ मन० ॥धृ०॥  
कौन जनममें सकृत् कौनो मनुख देहधरी । तामे नीच करम रंग

रच्यो दुष्ट बासना धरी ॥ मन० ॥१॥ बालपनें खेलनमें खोयो  
जोवन गयो संग नारी । वृद्ध भयो जब आलस आयो सर्वस्व  
हायों जुवारी ॥ मन० ॥२॥ अजहुं जरा रोग नहीं व्यापो । त-  
हालो भजलो मुरारी । कहे सूर तूं चेत सबेरो अंतकाल भय  
भारी ॥ मन० ॥३॥

३५. बेर बेर नहीं आवे अवसर बेर बेर नहीं आवे । जो जान  
तो करले भलाई जन्मो जन्म सुख पावे ॥ बरे० ॥१॥ धन जोवन  
अंजलीको पाणी वखणतां बेर नहीं लागे । तन छुटे धन कोन  
कामको काहेकूं करनी कहावे ॥ बेर बेर० ॥२॥ ज्याको मन बढो  
कृष्ण स्नेहकूं झूठ कबहुं नहीं आवे । सूरदासकी येही बिनती  
हरखी निरखी गुन गावे ॥ बेर बेर० ॥३॥

३६. केत्ते गये जखमार भजनबिना ॥ केत्ते गये० ॥ धृ० ॥  
प्रभाते उठी नावत धोवत पालत है आचार ॥ भज० ॥१॥ दया  
धर्मको नाम न जाण्यो ऐसो प्रेत चंडाल ॥ भज० ॥२॥ आप  
डुबे औरनकूं डुबावे चले लोभकी लार ॥ भज० ॥३॥ माला  
छापा तिलक बनायो ठग खायो संसार ॥ भज० ॥४॥ सूरदास  
भगवंत भजन बिना पडे नर्कके द्वार ॥ भज० ॥५॥

३७. क्यौरे निंदभर सोया मुसाफर क्यौरे निंदभर सोया  
॥ धृ० ॥ मनुजा देहि देवनकु दुर्लभ जन्म अकारत खोया ॥ मुसा०  
॥१॥ घर दारा जोवन सुत तेरा वामे मन तेरा मोह्या ॥ मु०  
॥२॥ सूरदास प्रभु चलेही पंथकु पिले नैनुं भरभर रोया ॥ मु० ॥३॥

३८. जय जय श्री बालमुकुंदा । मैं हूं चरण रजबंदा ॥ धृ० ॥  
देवकीके घर जन्म लियो जद । छुट परे सब बंदा ॥ च० ॥१॥ मथुरा  
त्यजे हरि गोकुल आये । नाम धरे जदुनंदा ॥ च० ॥२॥ जमुना-  
तीरपर कूद परोहै । फनपर नृत्यकरंदा ॥ च० ॥३॥ सूरदास प्रभु  
तुमारे दरशनकू । तुमही आनंदकंदा ॥ च० ॥४॥

३९. निरधनको धनि राम ॥ हमारो० ॥ धृ० ॥ खान न खर्चत  
चोर न लूटत । साथे आवत काम ॥ ह० ॥१॥ दिन दिन होत  
सवाई दीडी । खरचत को नहीं दाम ॥ हम० ॥२॥ सूरदास प्रभु  
मुखमों आवत । औरसको नहीं काम ॥ हमारो० ॥३॥

४०. अदभुत एक अनुपम बाग ॥धु० ॥ जुगल कमलपर गज-  
वर क्रीडत तापर सिंह करत अनुराग ॥१॥ हरिपर सरवर गिरी-  
वर गिरपर फुले कुंज पराग ॥२॥ रुचिर कपोत बसत ताउपर  
ताउपर अमृत फल ढाल ॥३॥ फलवर पुट्टप पुट्टपपर पलव तापर  
सुक पिक मृगमद काग ॥४॥ खंजन धनुक चंद्रमा राजत ताउपर  
एक मनीषर नाग ॥५॥ अंग अंग प्रती वारे वारे छवि उपमा  
ताकी करत न त्याग ॥६॥ सूरदास प्रभु पिबहुं सुधारस मानो  
अधरानिके बड भाग ॥७॥

४१. तबमें जानकीनाथ कहो ॥ ध० ॥ सागर बांधु सेना  
उतारो । सोनेकी लंका जलाहो ॥१॥ तेतीस कोटकी बंद छुडावुं  
बिभिसन छत्तर धरावुं ॥२॥ सूरदास प्रभु लंका जिती । सो सीता  
घर ले आवो । तबमें जानकीनाथ ॥३॥

४२. कमलापती भनवान । मारो साईं कम० ॥ धु० ॥ राम  
लछुमन भरत शत्रुघन । चवरी डुलावे हनुमान ॥१॥ मोर मुगुट  
पितांबर सोमे कुंडल झलकत कान ॥२॥ सूरदास प्रभु तुमारे  
मिलनकुं । दासाकु वांको ध्यान । मारु साईं कमलापती ॥३॥

४३. उधो मनकी मनमें रही ॥ धु० ॥ गोकुलते जब मथुरा  
पधारे । कुंजन आग देही ॥१॥ पतित अकूर कहांसे आये । दुख-  
में दाग देही ॥२॥ तन तोलाभर ना रही उधो । जल बल भस्म  
भई ॥३॥ हमी आख्या भर भर आवे । उलटी गंगा बही ॥४॥  
सूरदास प्रभु तुमारे मिलनकू । जो कछु भई सो भई ॥५॥

४४. नारी दूरत बयना रतनारे ॥धु०॥ जानु बंधु कुसुमन बिसाल  
पर सुंदर साम सीली मुख तारे । रहीजु अलक कुटील कुंडलपर  
मोतन चितवन चितै बिसारे । सिथील भौंह धनु गये मदन गुण  
रहे कोकनद बान बिखारे । मुंदेही आवत है ये लोचन पलक  
आतुर उधर तन उधारे । सूरदास प्रभु सोई धौं कहो ऐसीको  
बनिता जासो रति रहनारे ॥१॥

४५. आते सुख सुरत किये ललना संग जात समद मन्मथ  
परे । राती उनीदे अलसात मरालगती गोकल चपल रहत

कछु थोरे । मनहू कमलके को सते प्रीतम हुंडन रहत छपी रीपु  
दल दोरे । सजल कोप प्रीतमै सुशोभियत संगम छवि तोरपर ढोरे ।  
मनु भारते भवरमीन शिशु जात तरल चितवन चित चोरे । बर-  
नीत जाय कहाँलो बरनो प्रेम जलद बेलावल ओरे । सूरदास सो  
कोन प्रिया जिनी हरीके सकल अंग बल तोरे ॥१॥

४६. रैन जागी पिया संग रंग भीनी ॥ध्रु०॥ प्रफुल्लित मुख कंज  
नेन खंजरीटमीन मेन मिथुरी । रहे चुरन कच वदन ओप किनी  
॥१॥ आतुर आलस जंभात पुलकीत अतिपान खाद मद । माते  
तन मुधीन रही सीथल भई बेनी ॥२॥ मांगते टरी मुक्तता हल  
अलक संग अरुची रही ऊरग । नसत फनी मानो कंचुकी तजी  
दिनी ॥३॥ बिकसत ज्यों चंपकली भोर भये भवन चली । लट-  
पटात प्रेम घटा गजगती गती लिन्ही ॥४॥ आरतीको करत नाश  
गिरीधर सुठी सुखकी रासी । सूरदास स्वामीनी गुन गने न जात  
चिन्ही ॥५॥

४७. खेलिया आंगनमें छगन मगन किजिये कलेवा । छींके  
ते सारी दधी उपर तें कडी धरी पहीर । लेवूं झगुली फेंटा बांधी  
लेऊं मेवा ॥१॥ गवालनके संग खेलन जाऊं खेलनके मीस भूषण  
ल्याऊं । कौन परी प्यारे ललन निसदीनकी ठेवा ॥ २ ॥ सूरदास  
मदनमोहन घरही खेलो प्यारे । ललन भंवरा चक डोर दे हो हंस  
चकोर परेवा ॥३॥

४८. काना कुबजा संग रिझोरे । काना मोरे कारि कामरियां  
॥ध्रु०॥ मैं जमुना जल भरन जात रामा । मेरे सिरपर घागरियां  
॥ का०॥१॥ मैं जी पेहरी चटक चुनरिया । नाक नथनियां बेसरियां  
॥ का० ॥२॥ ब्रिंदावनमें जो कुंज गलिनमो । घेरलियो सब गवाल-  
निया ॥ का० ॥३॥ जमुनाके निरतीर धेनु चरावे । नाव नथनीके  
बेसरियां ॥ का० ॥४॥ सूरदास प्रभु तुमरे दरसनकु । चरन कमल  
चित्त धरिया ॥ ला० ॥५॥

४९. कोण गती ब्रिजनाथ । अब मोरी कोण गति ब्रिजनाथ  
॥ ध्रु० ॥ भजनबिमुख अरु स्मरत नहीं । फिरत विषया साथ ॥१॥



हुं पतीत अपराधी पूरण । आचरु कर्म विकार ॥२॥ कामक्रोध अरु  
लोभ चितवत । नाथ तुमही विकार ॥३॥ अब चरण सरण लप-  
टाणो । राखीलो महाराज ॥४॥ सुरदास प्रभु पतीतपावन । सर-  
नको ब्रीद संभारं ॥५॥

५०. चोरी मोरी गेंदया मैं कैशी जाऊं पाणीया ॥६०॥ ठाढ़े  
किसनजी जमुनाके थाढ़े । गवाल बाल सब संग लियो । न्यारे  
न्यारे खेल खेलके । बनसी बजावे पटमोहे ॥ चो० ॥११॥  
सब गवालनके मनको लुभावे मूरली खूब ताल सुनावे । गोपि घरका  
धंदा छोडके । श्यामसे लिपट जावे ॥ चो० ॥१२॥ सूरदास प्रभु  
तुमरे चरणपर । प्रेम नेमसे भजत है । दया करके देना दर्शन ।  
अनाथ नाथ तुमारा है ॥ चो० ॥१३॥

५१. मधुर धुनी बाजे हो सुन सजनी ॥ ध्रु० ॥ त्रिदावनमें  
रास रचो है । नंदन सुख नंद सदनी ॥ म० ॥११॥ जहां तहां  
श्रवण परही सृगनयनी । चंद्र चलत गजगामिनी ॥ म० ॥१२॥ सुत  
मति छोड भई बहु व्याकूल । बिसर गई कूल रजनी ॥ म० ॥१३॥  
सूरदास आसा दरशनकी । सब भई नागरभजनी ॥ म० ॥१४॥

५२. खेलने न जाऊं मैया ग्वालिनी खिजावे मोहे । पीत बसन  
गुंज माला लेती है लुहायके ॥ खे० ॥ ध्रु० ॥ कोई तेरा नाम लेके  
लागी गारी मौकु देण । मैभी वाकुं गारी देके आयहुं पलायके खे०  
॥११॥ कोई मेरा मुख चुबे भवन बुलाय केरी । कांचली उतार लेती  
देती है नचायके ॥ खे० ॥१२॥ सूरदास तो तलात नमयासु कहत  
बात । हांसे उठ मैया लेती कंठ लगायके । खेलनेन जाऊं ० ॥३॥

५३. बाला मैं जागी जस गाया । धन्य जशोदा तेरे तनकू ।  
जीनी ऐसा सुत जाया ॥१॥ गुनबी बडा छोटा जिनी जानो ।  
आलख पुरुख घर आया २ ज्याको ध्यान धरत सुरनर मुनी । निग-  
म नीखोज पाया ॥३॥ जोहै सो लिजो रावली करो आपनी दया ।  
देऊ आसीस कृपा करो सुतको बाटे । देउ सूरदास अविचल काया ४

५४. कमलनयन धनश्याम तनु । कमलनयन धनश्याम तनु  
॥ ध्रु० ॥ चंद्रानन रघुराज बिराजे । हस्तकी कांचन बान धनु ॥१॥

सुंदर नाकी कविंदु सुधारस । कुंदरदनु अति रम्य मनु ॥ २ ॥  
सूरदास प्रभु रविकुल मंडन । मनमोहे वाके चरनघनु ॥ ३ ॥

५५. अंतरकी आखिया खोलो । कांचन नारीसो ना भूलो ॥ १ ॥  
सब घटमों राम है कर देखो । प्रेम मगनमों डोलो ॥ २ ॥ संगत  
बैठो साधु संतनकी । अमृत बानी बोलो ॥ ३ ॥ सूरदास प्रभु तीन  
लोकपर आपे आपहि डोलो ॥ ४ ॥

५६. शरन आयोकी लाज तुमकू । शरन आयोकी लाज तुमकू १  
कामी क्रीधी पतीत उद्धार । कीनो सब काज तुमकू ॥ २ ॥ दीना-  
नाथ अनाथकु सारा । भक्तवत्सल महाराज तुमकू ॥ ३ ॥ सूरदास  
प्रभु हरिगुन गांवत । साचा गरिबनवाज तुमकू ॥ ४ ॥

५७. क्या माल मस्तानी दुनयावे । मत करना जुग चैनावे  
॥ १ ॥ जो नर बैठे तकीया देखे । खावे नागर पान बे ॥ २ ॥ जान ज्यावे  
अगाव पोहचे । पाछे रहे तोही ज्यावे बे ॥ ३ ॥ सूरदास प्रभु भया  
दिवाना । हरि नामका जप करनावे ॥ ४ ॥

५८. उद्धवजी भीजके लागे ठगारो सगारो प्रेमगारो ॥ १ ॥  
हास हास बात करत मुख मिठी आनंद कपटी कासे । जमुनाको  
नीर तीर धेनु चरायो कारी कंबरवारो ॥ १ ॥ उन नगरीया कोस बरस  
बरस मोठा गाठ गाठ रस न्यारो ॥ २ ॥ हरगुनकी बादल भरल्यायो  
आप भयो बनज्यारो ॥ ३ ॥ सूरदास प्रभु तिहारे मिलनकू । ये  
ब्रिजके रखवारो ॥ ४ ॥

५९. पानीया भरन जहां जाऊं ननदया । ताहां बसे ब्रिज-  
राज कहैया ॥ १ ॥ जमुनाके नीर तीर धेनु चरावे । हात लकरी-  
या खांदा कमलीया ॥ १ ॥ बनसी बजाकर हर लीनो । भूल परी  
करत मोरी भय्या ॥ २ ॥ ग्वाल बाल संग बन बहे रतहै । सूरदासके  
नाथ गुसय्या ॥ ३ ॥

६०. वो हरई बाजे मधुर मुरलीया । कैसे यस्नियां धीर  
॥ १ ॥ कहुं कुंजन कंदु गीरीवर गौवन । कहुं जमनाके तीर ॥ २ ॥  
सौ कालात्री थकीत व्हये गयेली । उलट बहे सब नीर ॥ ३ ॥ उप-  
हासी करे ब्रिजके लोक सब । मन न रहत मोरो स्थीर ॥ ४ ॥ सूर-  
दास बलहारी मोहन । लीख नहीं जात आहीर ॥ ५ ॥

६१. भृगुको कुटेल छुटेल भीलणीको दासी बस भई यौ ताकू कहाँ  
करुं मैया ॥धु०॥ गुजेरीक चोर चोरी करत है ठौर ठौर आदेनी  
को जाय छावक पीवया ॥१॥ माजी को खवय्या कोरे चावलके  
चवय्या । राजरीतका जाने भीकको मंगय्या ॥ २ ॥ दीनको मजूर  
हुजूर संतनको । सूरदास कहे बल बल जय्या ॥३॥

६२. मैं विरहानी बैठा जागु सब जग सोवे ॥ ध्रु० ॥ वहाँवी  
रहत मैं ऐसी देखी । तरसबन मोती पोवे । यह तन मडा पुरजा-  
पुरजा व्याकुल बदन न होवे ॥ २ ॥ दिव नहीं भूक रेन नहीं  
निद्रा । तारागन तनसो खोवे । सूरदास प्रभु तुमरे मीलनकू  
बाग मन न होवे ॥३॥

६३. पीया आब तो आँयो मोरे बलजाऊ मैं तोरे ॥ध्रु०॥ आवध  
बीधि ते आनंद बीत मरदे । उतियन सो मन जोरे ॥२॥ सूरदास  
प्रभू आरज करतहूँ । ये दाऊ कर जोरे ॥३॥

६४. माई लाज गई उर आजहून लुख्यो । विरहा मदन तन  
लुख्यो ॥ ध्रु० ॥ नैन बहकर नाकर प्रभुजी । मानु सिंधु सीर  
फुख्यो ॥२॥ साबरा कनैया गोकुलको बासी । रगड झगड दध  
लुख्यो । सूरदास मोहे जानपहे ॥ ब्रिजको बांस मोह लुख्यो ॥३॥

६५. तू गरीबनवाज मैं गरीब तेरो । दिन जानी सरन आयो  
राखो मोहे न्यारो ॥ ध्रु० ॥ द्रोपदिकी लाज राखी गजको कायो  
केरो । आजामेल पतित ताँयो राम नाम उरयो ॥१॥ पतित पावन  
ब्रीद जान मन लीन हेरो । सुरदास आंधरो मे जनम जनम चेरो २

६६. पलक लखन दे मोरीरे । पपय्या पलक लखन दे मोरी  
रे ॥ ध्रु० ॥ सुन पावेगी कईयक विरहानी । डारेगी पाख मरोरी  
॥१॥ निस बासुर हुयी हुयी उठेरु । काहेकु निंद बहुरी ॥२॥ सूरदास  
तुमरे मिलनकु । हरी चरनापरवारिरे ॥ ३ ॥

६७. पीहूँ पीहूँ कर बोल ॥ पपय्या ॥ टे० ॥ हमारा पीहा पर-  
देश गवन किया तरसावत कीरे काल ॥१॥ येरी पियारीरे चावही  
राजराऊ । मोतियन गुंगाजी मोल ॥२॥ जो कोई पिहुकू आन  
मिलावे । देऊंगी लाख करोर ॥३॥ सूरदास प्रभू कवहु मिलेगे ।  
अंतर गाँठ न खोल ॥४॥

६८. यरी पियारी तोरी पियाकू बरज ॥ धृ० ॥ मैं सोतिथी आपने रंगमहेलमों । ओ आयो आपनी गरज ॥१॥ मोरिरी आगन काठे कुल जरत है । तोरे पियाकू मोरी काहेकी गरज ॥ २ ॥ सूरदास प्रभु माधुकी मूरत । हात जोरके करत आरज ॥३॥

६९. गिरिधर गोविंद गोपाल लाल ॥१॥ धेनु चरावत आवत कन्हया । कर मुरलीधर लाल ॥२॥ माता जसोदा लेत है बलग्या । मुखपर नंदहि लाल ॥३॥ सूरदास प्रभु तिहारे मिलनकू । मोर मुगुट गहि लाल ॥४॥

७०. अंबर देवो मुरारी । आव मेरो अंबर देवो मुरारी ॥१॥ अंबर छांड पीतांबर देवो । जलसे हो जाऊं न्यारी ॥२॥ संगकी सयलीया दूर निकस गयी । हम शीर घागर भारी ॥३॥ सूरदास प्रभु तुमरे मिलनकु । तुमरे चरन हम बलहारी ॥४॥

७१. झगरनी ते बहु होत खिजाई । कंचन हार दिये न मोती तंतुही आन दिखाई ॥१॥ बेसी तु नार छेडी बालको जाती बैरी भराई । शत संजम तीरथ बरत कीने । तब ये संतती पाई ॥२॥ करो बीदाय जाउं हो घरको । काली सांझकी आई । सूरदास प्रभु गोकुल प्रकटे । भक्तनको सुखदाई ॥३॥

७२. मधुर धुनी बाजे है । मधुर धुनी बाजे है ॥ धृ० ॥ विद्रावनमों रास रचे है । नंदन सुख नंद सदनी । सजनी जहां तहां श्रवन पदही मृग नयनी । चंद्र चलत गजगमनी ॥२॥ सुत पती छोड भयो तन व्याकुल । बिसर गई कुलरजनी ॥३॥ सूरदास प्रभु आशा दरशनकी । सब भई नागर भजनी ॥४॥

७३. चलो राधे तोहे शाम बुलावे ॥ धृ० ॥ कुंजवनमों ठाढे माधव । राधे तेरो जस गावे ॥१॥ रात अंधेरी होत है प्यारी । इतनी बेर राधे काहेकू लगावे ॥२॥ सोला सहस गोपीनकी दौर । वो सुन प्रेम अधिक लगावे ॥३॥ सूरदास प्रभु तीहारे मिलनकू । तोहे बुलावन मोहे पठावे ॥४॥

७४. भज मन साहेब मोहन लाल । भज मन साहेब मोहन लाल ॥ धृ० ॥ कानमें कुंडल मुकुट बिराजे । उपर वोढे शाल ॥१॥

मृगमद छाती तिलक लगायो । गले बीच मोहन माल ॥२॥ त्रि-  
दा बनमौ मुरली बजावे । कन्हैयाजी नंदलाल ॥ ३ ॥ सूरदास  
प्रभु भक्तनको बल्लल । निरमल गावे ख्याल ॥४॥

७५. मिलने सुदामजी आये । जाके कहिये समाचार ॥ ध्रु०॥  
फाटे तुटे कपड़े हमारे । मैं तो दुर्बल तेरो दास ॥१॥ मुष्टी एक  
तांदूल लाइये । लाइये बगल छुपाय ॥२॥ हस बोली राणी रुक्मिणी  
कोण लगे तुझारो भ्रात ॥३॥ बालपणके मित्र हमारे । भणता  
एक निशाळ ॥४॥ सूरदास प्रभुचरण बलिहारी । मैं तो जनम  
जनम तेरो दास ॥५॥

७६. मधुविन तुम कैसे रहत हैरे ॥ध्रु०॥ तुम तो मोहन  
बनसी बजावत । शाखा ठैर खड़ेरे । प्रीतबी लोकलाज नहीं  
तुमको फुलत फेर परे ॥१॥ ग्वाल बाल गोपियनके सुत बिरहा  
वियोगनरे । करत पुकार गोपिका बावा नयनमें नीर भरे ॥२॥  
जमुना शाम भई शामाविन जलके जीवन जरे । सूरदास प्रभु  
सूरशामविन आ दुःख दूर करे ॥३॥

७७. जमुना तट बनसी बाज रही । ब्रिजमोहन छेल छबिले-  
की ॥ध्रु०॥ तन सुंदर काछे कछनीरे । सीर सोभे मुकुट छबिलेके  
॥१॥ घुमी घुमी तान ठौर तननन । पग बाजत धुंगर छननन ।  
अघर चमके मानो । दामीनी दशन ॥२॥ पसु चरि न सके न उडे  
पंखी बल्ल पीवत न छरे । थकीत खग मृग । चलि सकत न सिंधु-  
पवन रवीरथ । बनसी बाजी मुरहर तिलकी ॥३॥ पग ध्यावत  
सूरदास हृदय । पदकंज मधु पयुख मोहनके । गोपी घायाल  
घुमी घुमी घुम रही बनसी बाजी कहर कटेलेकी ॥४॥

७८. घुमडी आये बदरा शाम बिना ॥ध्रु०॥ सोवत सपनेमें मैं  
देखे शामको । भरी आयो मैं न उतर गयो कुजरा ॥ १ ॥ मथुरा  
नगरकी चतुर मालनिया । हामको हार शामको गजरा ॥२॥  
मथुरा शेवती यहाँ लिख भेजो । बाजत बाजत हो गई फजरा  
॥३॥ सूरदास प्रभु येहि कहत है । गोकुळ तजो फिर मीट गयो  
झगरा ॥४॥

७९. मुकुट परवारी याजी नागर नंदा ॥ध्रु०॥ आप तो जाय

द्वारामती छायो । हामकू बतायो घरधंदा ॥१॥ आप तो जाय कु-  
बजा संग राधे । हामकू जोग ली संदा ॥२॥ सब सखियनमें ऐसो  
बिराज्यो । ज्युतारनमें चंदा ॥३॥ पेठ पतालकाजी नाग नाथ्यो ।  
फन पर निरतकरंदा ॥४॥ सूरदास प्रभू तुमरे दरसकु । चरण  
कमल रज बंदा ॥५॥

८०. करमगती टारे नाह टरे ॥ टे० ॥ गुरु बसे पठे ज्ञाता  
पंडीत । रच पच लगन धरे ॥१॥ सीताहारन मरन दशरथको ।  
बन बन राम फिरे । पंडुसुतके आप सारथी उन हुवे बिपत परे  
॥२॥ दुरवासाको शाप दिवायो । जडुकुल प्रलय करे ॥३॥ जीन  
आपना नहीं कियो आप बतको । जीनसे कछु चरे ॥४॥ सूरदास  
होनी सो हो गयी । कडकर साच करे ॥५॥

८१. आब तुम देखो सखी बडो भागी मोर ॥ धृ० ॥ उड उड  
पंख हरीपे परत है । बोलत है धनधोर ॥१॥ इन पंखनको मुगुठ  
बन्यो है । सीर धरे नंद कीसोर ॥२॥ सीतल जल जमुनाजीको पीवे ।  
नित उठ करत कलोल ॥३॥ बडो भागी है नंद जसोदा । पुरन  
पुरन कीयो जोर ॥४॥ सूरदास प्रभु गोकुल सब वो । हरि भयो मा-  
खन चोर ॥ ५ ॥

८२. छांडोजी गल क्यौं शाम भोर भयो अंगने ॥ धृ० ॥ मुख  
को तंचोल फिको नैन सके अंजने । दीपहाकी लाय फीकी चंद हाके  
चंदने ॥१॥ चिरिया चुंचा न लगि पछि चाले चुंगने । पनिहरि पन-  
घटकु चाली हमबी जावे जमुने ॥२॥ सूरदास मदन मोहन नैन  
दीसे ठेगने । कृष्णजीके कुंडल उपर । राधाजीके कंगने ॥३॥

८३. मद भरे मत वारे नयन खोले क्यौं न पलके । देख  
प्यारी तो आपने घरसे आई लाही लारी भरके ॥१॥ सुख तो  
सो पुरान । चंद्र ऐसी आई बनके ॥२॥ आधरनकी लाली ल्याई  
लालन मोती ललके । चलती है गजेंद्र चाल शिसफुल उलके ॥३॥  
हुं हूं तो तिहारी प्यारी लालज रोम रोम हरके । सूरदासके सलुमें  
शाम देखो नैन भरके ॥४॥

८४. देखो अदभुत अविगतकी गत कैसे रूप धरी होयबो ।

तीन लोक ज्याके उदरमें सो इनकी कोनपे रहायवो ॥धृ०॥ जिनके नाल रुद्र ब्रह्मादिक सकल जोग व्रत साधेवो । ताके नाल पकर नंदरानी काटत गासे बांधतवो ॥१॥ जिनके मुख सनकादिक तपकीयो सकल चतुर येही टानीवो । सो मुख तुंवे मेरी जशोदा दुधकारन लपटानीवो ॥२॥ जीन भुजबल प्रह्लाद उद्धोर हिरन्यकश्यपु मनु फारे हो । सो भुज पकर गोपिका गोप ठारे वो यदु दुलारेवो ॥३॥ जिन कानन गजकी आपदा सुन गरुडासन बिसरायवो । तिन काननसे निकट जशोदा हलरावे गुन गावेवो ॥४॥ विश्वांभर पोखन सब सुमरत माखन काज आ रहयावो । सो ठाकुर है सुरदासको गोकुल गोप बिहारीवो ॥५॥

८५. जनम सुतनको होतही आनंद । भयो नंदही राय । महोत्सव आजी कियो । भयो मन न रहाय ॥१॥ त्रिप्र वैदिक बोलके प्रह करे आश्रान बठाया । जानी मंगल पेहरी भुकरन खाति बचन पढाया ॥२॥ जातक करम करा सो पितर देव पुजाया । करी आलंकृत द्विज टिको दोन लाख दीनो गाया ॥३॥ सात पर्वत तोल निके कर रत्न बोध मिलाय । करी कनक अंबरनी आवृत दीये । सुरदास विप्र बुलाय ॥४॥

८६. जसोदा नारु न छेदन देहो । मनीमे जडीतहार । ग्रीवाको बहे आजहो लाहो ॥१॥ और निको है । आनिक गेहे मेरे एक गेहो तेरो । मीठी जोगयो । संताप जमनको । देख्यौ नंद दुलारो ॥२॥ बोहत दिननिकी आसा लागी । झगरनी झगरो कीनो । मनमेंबी हासत नंदरानी । तब हार हियेको दीनो । ज्याके नारु आदि ब्रह्मादिके । सकल बिश्व संसार । सूरदास प्रभु प्रगटे गोकुलमें हारनके भूभार ॥४॥

८७. ठाडे किसनजी जमुनाके तीर । गवाल बाल सब संग लीवे । न्यारे न्यारे खेल खिलावे । बनसी बजावे पट मोहे ॥१॥ चोरी मारी गेंदया कैसी जाऊं पानीया ॥धृ०॥ सब गवालनको मन भुलावे । मुरलीको खुब तान सुनावे । गोपी घरधंदा छांडहि देवे शामसे लीपट जावे ॥२॥ सूरदास प्रभु तुमारे चरनपर । प्रेम नेमसे भजता है । दया करके देना दर्शन । अनाथ दास तुमारा है ३

८८. गोविंद नामको अधार । लोभी मन भजले बारंबार ॥ध्रु०  
 धोपा तारे सुदामा तारे आवर नरसींगके कारज सारे । स्तंभ फोड  
 हारनाकुश मारे । नरसींग धरे अवतार ॥१॥ दुःशासनको मान  
 घटायो । श्री द्रौपदीके चीर बढायो । जल बुडत गजराज । उभारे  
 छिनमो लीयो अवतार ॥२॥ गोविंद नाम सदा सुखदायी । जिन-  
 सो मरो प्राणी गत पाई । सुरदास प्रभु आद गद लीला लीला  
 अपरम पार ॥३॥

८९. मनकी मनमें रही उधोजी मनकी मनमें रही ॥ध०॥ गो-  
 कुल सुहारि मथुरा सुधारे । ब्रिजकु देन दिई । आलर छर काहांसे  
 आये । दुःखकी डग सही ॥१॥ बाप गठीको काहां करीये उधौ ।  
 बचन प्रमान नहीं । हामारा नेम ऐसे झूरत है । उलठी गंग बही  
 ॥२॥ ईत गोकुल ईत मथुरा नगरी बीचमें जमुना बही । आपही  
 माधव पार उतार गये । मेघ धमयत रही ॥३॥ रंग तरति भरियो  
 नाच रह्यो सजनी । जलबी मिलकसी । हामरे तो भनी बाहे पडेगी ।  
 जो होई कष्ट मही ॥४॥ आपन जाये दुवारकामें छाये । कुबजासे ते  
 प्रीत करी । सुरदास प्रभु तुमरे मिलनकू । आव तो उधोजी आव-  
 कही । ऐसी विदुर न कही ॥५॥

९०. उधोजी आव कही ऐसी बहुर न कहियो । जो हामकू  
 जिवा ऐसा होतो । बिन बोल्याही रह्यो ॥ध्रु०॥ हारि पर बले  
 बेर बिचसो । जीख जीख जोग पढायो । हामतो जरब खाय भई  
 हे । बहुर मसान जगाई यो ॥१॥ हमारो प्राण प्रभू घात होत है ।  
 तुम जानत हो उदासी । या जीवन सुमरन भला है । लेहे करवत  
 कासी । एक समै त्रिदावन मोहन । करन फूल पहरावे । आव केसे ।  
 पहेरु काठकी मुद्रा । मधुकर हात पढाये ॥३॥ कहांरी हामकू ।  
 आन मिलायो के ले जावो साथ ॥४॥ सुरदास गोपी प्राण तजत ।  
 दोस तुमारे हात ॥५॥

९१. पेसोरि छेल गुमानीय तेरो ॥ धृ० ॥ बार बार लडका  
 संग आवे । बोलत आठी पठी बानी । काल करा कोई मानस  
 मारे । बरज्योक् न जसोदा रानी ॥१॥ मैं जमुना जल भरन



जातही । मुखपर करत सनानी । पुछ देखोरी मोरी संगकी सह-  
लीने । मैं तो कहां तल ज्यानी ॥२॥ आवन देरी सखी ऊन लालकू ।  
तुम घर जावो द्यानी । सुरदास कहे जसवंत राणी नेम बांधके  
वाकु तानी ॥३॥

९२. भृगीको कुटील झुटेल भीलनिको दासी वस भयो ।  
वाको काहां करू मैं यारी ॥ध्रु॥ गुजरीको चोर चोरी करे ठौर ठौर  
यही रणी को जायो । ओ तो छाछको पीवैय्यारी ॥१॥ भाजी  
को खवैय्या कोरे तांदुळको चवैय्या । राजरीतका हा जाने भीकको  
मैगय्यारी ॥२॥ आप तो जाय दुवार कामें छाये । मेरे मन ऐसी  
आवे पकडल्या वोवैरीयारी ॥३॥ जीनको मजुर हाजुर सब संत-  
नको । सूरदास ऐसे कहे । बल बल जैय्यारी ॥४॥

९३. नंद राणी नेहो ठा जावो मंदर वेग चलोरी । चली  
चली जात हो धामसा मैं नव चितकी पेरी ॥ ध्रु० ॥ बंदर बालक  
दधी खाजे बीच आंबकी मोहरी ॥१॥ वृजकी सखी उमग चल  
आयी नाचत वोही बोहरी । ब्रह्मा शिव सनकादिक आये नारद  
नांव धच्योरी ॥२॥ सोर न सीख धरी सथीयन पर मोतियन  
चोक पुतेरी । नायन धायन फीरे चाचमें आंगणा ढोल गुरयारी  
॥३॥ पाय पदम पीतांबर सोहे काने कुंडल हेरी । कंठ कंजन  
बैजंती शोभे सीरपर मुगुट धरयेरी ॥४॥ देवनके आनंद भये है  
आसुर न सोग परयोरी । सुरदास प्रभु औतर आये वृजको  
बडोरी ॥५॥

९४. मोसे न कोन कुटील खल कामी ॥ध्रु०॥ तुमसे कहां छीपी  
करू । ना मैं सबके आंतर जानी ॥ध्रु०॥ जीन तन दीयो ताहां  
वोसरायो । ऐसो नैन हरायी । हरिकी भक्ति छांड वो मुखनकी  
नासिद्धि निरखत गुलामी ॥१॥ तज संत संग बचन मिथ्या सब  
सुनि सुनि भरत है हामी । भरभर उदर भिछेको धावत । जैसे  
सुकर ग्रामी ॥२॥ कपटी कुर भरो दुरमति सो । सब पतीतनमें  
नामी । सुरदास प्रभु आधम उधारन । सुनीयो श्रीपति स्वामी ॥३॥

९५. दृढ हीन चरण न केरो । भरसो दृढ हीन चरण न केरो  
॥ ध्रु० ॥ श्रीवल्लभनखचंद्रचकोरिविना । सब जुगमें अंधेरो ॥ १ ॥  
साधन और नहीं आ कलीमां । हरीनामसे होत निवेडो ॥ २ ॥ सुर  
दास कहे दो दिन आंधळो । बिना मुलको चेरो ॥ ३ ॥

९६. कोई मेरे काम न आयो । श्रीहरीविना कोई काम न  
आयो । आ जुठी मायाके लिये । रतनसे जनम गुमायो ॥ ध्रु० ॥  
कंचन कलस चित्रविचित्र । रची रची भूवन बनायो । तामे तैतिल-  
ण ग्रही काढयो । एक पलक रहने नहीं पायो ॥ १ ॥ घरतरीया कहे  
में संग चलुंगी । धुत धुत धन खायो । अंतसमे छुपी घर भीतर ।  
ठग एक न पोंचायो ॥ २ ॥ सो सुकृतकर एक सुत जायो । बोतही  
लाड लड़ायो । काढ लियो कटिको धागो । आगनसु बदन जलायो  
३ अघम उद्धारण गनका तारण । सोई प्रभू क्यों ते बिसरायो । ना  
लियो नाम रह्यो मन धोका । सुरदास पस्तायो ॥ ४ ॥

९७. क्यों ते वहांसे वहां। घेला प्राणी क्यों ते वहासे वहां।  
॥ ध्रु० ॥ लाडीने लावुं पुत्र परणावूं । कालनी बात न जाणूं ॥ १ ॥  
बळिराजा कहे लेउ इंद्रासन । जगत कीधां नवाणूं ॥ २ ॥ काया  
जुठी ने माया जुठी । जुठू ते घर केरं नाणूं ॥ ३ ॥ सुरदास कहे  
तमे हरीकु भजील्यो । ओंचितु आवशे आणूं ॥ ४ ॥

९८. काळनो शो रे उधारो । घेला प्राणी काळने शोरे उधारो  
॥ ध्रु० ॥ राज मुकी राम वन पधार्या । चौद लोकनो करनारो ॥ १ ॥  
आपी उधारो ने वळती विचारे । एवा वेहेता मनने वारो ॥ २ ॥ सो  
कईआ ते तो सुभट कहेवाया । तेनो साथे थयो संहारो ॥ ३ ॥  
सुरदास कहे तमे हरीने भजील्यो । नहीं आवे एवो वारो ॥ ४ ॥

९९. नाथ केसो गजको बंध छुड़ायो । एही अचरत मोए  
आयो ॥ ध्रु० ॥ गज ओर प्राह लडत जलभीतर । लडत लडत  
गज हायों । जब पुर सुंद रही जलउपर । तब हरीनाम पोकार्यों  
॥ नाथ० ॥ १ ॥ शबरीके बोर सुदामाके तांडुळ । रुचि रुचि भोग  
लगायो । दुर्योधनको मेवोही त्याग्यो । भाजी विदुरघर पायो  
॥ नाथ० ॥ २ ॥ वेठ पाताळ काळिनाग नाथ्यो । फेणपर नरत

करायो । गिरी गोर्धन करपर धर्यो । नंद घेर लाल केदवायो ॥ नाथ० ॥३॥ अगासुर मार्यो बकासुर मार्यो । दावानल पान करायो । स्थंभ फोडी हिरणाक्ष मार्यो । नरसंग नाम धरायो ॥ नाथ० ॥४॥ आजामिल गजगनका तारी । द्रौपदीको चीर पुरायो । पय-पान करतां पुतना मारी । कुबजाको रूप बनायो ॥ नाथ० ॥५॥ कौरव पांडवको जुध रचायो । कौरव कुमारको उठायो । दुर्योधनको मान घटायो । मोये भरसो आयो ॥ नाथ० ॥६॥ सब सखियन मिलि कंगन बांध्यो । रेशम गांठ बंधायो । छुटे नहीं राधाजीको कंगन । केसे ए धनुष्य उठायो ॥ नाथ० ॥७॥ खोल कोटडीं वादल धायो । गरुडकु नाज संतायो । छुटे नहीं राधाजीको कंगण । ए बल काहारे लुपायो ॥ नाथ० ॥८॥ जोगी जाको ध्यान धरत है । ध्यान धरत नहीं आयो । सुरदास प्रभु तुम्हारे मिलनकू । जसोदाकी धेनु चरायो ॥ नाथ० ॥९॥

१००. राखो तैसैं रहूं । जेसे हरी राखो तेसे रहूं ॥ धृ० ॥ कोई दिन भोजन दोरे कृपा करी । कोई दिन भुख सहू १ । कोई दिन चडत तुरंग गज-भारी । कोई दिन भार बहू ॥२॥ कमलनयन धनश्याम मनोहर । अनुचर भयो मे रहू ॥३॥ सुरदास प्रभु भक्त कृपानिधि । तमारे चरण सहू ॥४॥

१०१. सुंदर भेख बन्यो गोपाला । सुंदर गाऊं सखा संग शुं ॥ धृ० ॥ सुंदर पंथ हरी अवनी । सुंदर मुरली शब्द रसाळा ॥१॥ सुंदर लोक सकळ व्रज सुंदर । सुंदर नंद जसोदाके लाला ॥२॥ सुंदर भोजन वचन गती सुंदर । सुंदर हलधर कृष्ण कृपाळ ॥३॥ सुंदर गोपी चितवन सुंदर । गुण माधवके रही बिचारा ॥४॥ सुरदास प्रभु सबबाधि सुंदर । सुंदर शाम सुभग अवतारा ॥५॥

१०२. साचो कलजुग आयो अब तो साचो कलजुग आयो । पुत्र पिताको कथा न मान्यो करे अपने मन भायो ॥ धृ० ॥ स्त्री पातिव्रत्य धर्म ना पाळ्यो निरखत पुरुष परायो । संन्यासी धन सांक्छ लागे हरी सुमरन बिसरायो ॥१॥ राजा कपटी रयत दुःख पापे चढाज बहोत भटकायो । वासु वरखा अल्प होत है सब

जुग पापसे छायो ॥२॥ ब्रीज बिंदाबन मधुरानगरी कालंद्री नीर  
सुकायो । सुरदास प्रभू तुमारे भजनविना मोहेकु क्यूं जीवायो ॥३॥

१०३. कृष्ण कहेतां श्रुं बेसे नाणुं मूर्ख तने कृष्ण कहेतां ॥ध्रु०॥  
मिथ्या लेहेर मनगमती करे छे तेमां नहीं ठाम ठेकाणुं ॥१॥ खातो  
ना होय तो मांदो कहिये जोइए बशेरनुं भाणुं ॥२॥ दाम न बेसे  
ने हाड न भागे गातां नोबिंदजीनुं गाणुं ॥३॥ कहे सुरदास तमे  
हरिने भाजिल्यो ओंचितु आवशे ओणुं ॥४॥

१०४. आवत कुंवर कन्हया वनथकी आवत कुंवर कन्हया  
॥ध्रु०॥ मोर मुगुट मकराकृत कुंडल मधुरीसी वेणु बजैया ॥१॥  
सभा मंडळमध्य बिराजत हरी हलदर दो भइया ॥२॥ सुरदास  
प्रभू गौ गोवाळ संग नाचत थ-थ-थ थैया ॥३॥

१०५. मंदीर देख डरे सुदामजी मंदीर ॥ध्रु०॥ पहेले द्वार गजराज  
बिराजत दुसरे अश्व खडरे । तिसरे द्वार विश्वकर्मा बैठे रतन जडाव  
जडरे ॥१॥ यहां तिमेरी राम मदैया इतके भुप उतरे रे । सुरदास  
प्रभू आपणे जनके दुःख दरिद्र हारेरे ॥२॥

१०६. नहीं कंसन घर जाये किसनजी ॥ध्रु०॥ उनके घरकी  
रसोई न लिये अपने हात पकाये ॥१॥ काज तिहारो दधी माखन  
सब हम इह भोग लगाये ॥२॥ तुमबिन हमकुं कोई नहीं पुछे हम  
नारीब समजैये ॥३॥ सुरदास प्रभु येही वखत है ब्रीजकी लाज  
निभैये ॥४॥

१०७. राधे तोरे नयन नहीं के बान ॥ध्रु०॥ शशीपर कदली  
कदलीपर कमल तापर रहे हार ठान ॥१॥ हारपर कनक कनकपर  
कलसी मुख शशी कीर भान ॥२॥ सुरदास प्रभू ऐसा छबिका हय  
मौलये शाम सुजान ॥३॥

१०८. उद्धवजी चलो विदुर घर जाये ॥ध्रु०॥ शबीरके बेर सुदा-  
मजीके चावल रुचि रुचि भोग लगावे ॥१॥ बडे बडे मंदिर कोन  
कामके भाव अदर नहीं पावे ॥२॥ सुरदास प्रभु तुम्हारे दर्शनकू ।  
कायकूं बैर लगावे ॥३॥

१०९. बाजे बाजे रे शाम तोरे पैजनया ॥ध्रु०॥ पित्त छगोलया

लसत आंगोपर हाथ कुटील लसतनया ॥१॥ जसोमती सुतकू  
चलन शिकावे लावे आंगोलया दोजनया ॥२॥ ब्रीदाजीवनके कुंज-  
गलीनमो तोह नचावत ग्वालनया ॥३॥ सुरदास प्रभु तुमारे दर-  
शनकू नीशिदिनि घरत ध्यानया ॥४॥

११०. को पत राखे मेरी शामबिना को पत राखे मेरी ॥४०॥  
अंधको अंध दुष्ट दुःशासन आणी सभा मध्य घेरी ॥१॥ महा  
मती हीन भया ए राजा पकर लाई जुवेरी ॥२॥ भीष्म द्रोण  
कर्ण दुर्योधन कीनहु न पाछी फेरी ॥३॥ जो विश्वास आस मेरे  
मनमें कहुं कष्टना में तेरी ॥४॥ आई साहाय करो कष्टना तुटत  
राखे आबेरी ॥५॥ तजी खगराज आतुर उठ धाये जैसे गजकी  
बेरी ॥६॥ सुरदास प्रभु भक्तके काज करी अबरकी डेरी ॥७॥

१११. राण भरोसा तेरा अब मोरे राम भरोसा तेरा ॥४१॥  
सुन कर साखी शरण तदी आयो कर तजीय मन मेरा ॥१॥ बाघ  
अजामिळ गनका उधारी शरण आये बहु तेरा ॥२॥ सुआसु त-  
पसु नाम लेत है उनका किया निवेडा ॥३॥ ग्राह ग्रहो गज डुबन  
लाग्यो ग्रहो नामका मेरा ॥४॥ सुनत पोकार बार नहीं लागी  
चक्र सु किया निवेरा ॥५॥ जन प्रन्हाद बांधे हिरणाक्ष काडी  
खड्ग गयो तेरा ॥६॥ ऐसी साखी कहा लग कहींए ब्रीद बडा  
हरी तेरा ॥७॥ मनशा बांछा और करमका सुरदास चरणका  
चेरा ॥८॥

११२. बीगरी किने बनाई नाथ मोरे बीगरी कीने बनाई ॥४२॥  
रामही बीगरा लछम बीगरा बीगरी सिता माई । अंजनीका  
सुत यंवकर बीगरा क्षणमो लंका जलाई ॥१॥ रावण मारा बीभि-  
खन थापा अहिल्येकू उद्धारिरे । इंद्रजीतका शीर उढाया । फीर  
गई राम दुहाईरे ॥२॥ बनी बनीका सब कोई साथी दीन बनीका  
कोई नहींरे । भरी सभामों लज्या राखे दीनानाथ सवाईरे ॥३॥  
लाखा द्वारमों पांडव बैठे गुप्त आग लगाईरे । चक्र मारके धरणी  
फोडी अगमनकी राह बताई रे ॥४॥ मीरा बीगरी कमी बीगरी  
बीगरा सज्जन कसाईरे । सुरदास प्रभू यंव कर बीगरा हरीचरण  
धुम मचाईरे ॥५॥

११३. दानि बेदीनसो भाईरे बोलो राम ही राम ॥धृ०॥ कम  
लापत ले जायो तुजे वैकुण्ठ धाम । बहोर होयगा फेर कर रहो  
मुक्काम ॥१॥ धुरु प्रल्हाद बीभिषण नारद हनुमान । उनकी कीरत  
गावे सुन आपने कान ॥२॥ व्यास रुक्मांगद अंबर्ही ओ तो हरी-  
के प्राण । उनके उनके पाछे फिरत है भगवान ॥३॥ ये नरदेह  
पाक अपनेकु सुदार । मत कर औरतकी निंदा हित जान गव्हार  
॥४॥ सुरदास शिकलावे तुजे बारोबार । कर सेवा सद्गुरुकी भव  
जल उतरेगा पार ॥५॥

---

## मिराबाई-

१. कान्हा बनसरी बजाय गिरधारी । तोरि बनसरी लागीं  
मोको प्यारी ॥ ध्रु० ॥ दहीं दुध बेचने जाती जमुना । कानानें घागरी  
फोरी ॥ काना० ॥ १॥ सिरपर घट घटपर झारी उसकूं उतार मु-  
रारी ॥ काना० ॥ २॥ सास बुरीरे ननंद हटेली । देवर देवे मोको  
गारी ॥ काना० ॥ ३॥ मीरा कहे प्रभू गिरिधर नागर । चरनकमल  
बलहारी ॥ काना० ॥ ४॥

२. हरि गुन गावत नाचूंगी ॥ ध्रु० ॥ आपने मंदिरमों बैठ  
बैठकर । गीता भागवत बाचूंगी ॥ १॥ ग्यान ध्यानकी गठडी बांध-  
कर । हरीहर संग में लागूंगी ॥ २॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर ।  
सदा प्रेमरस चाखूंगी ॥ ३॥

३. झूलत राधा संग । गिरिधर झूलत राधा संग ॥ ध्रु० ॥  
अबिर गुलालकी धूम मचाई । भर पिचकारी रंग ॥ गिरि० ॥ १॥  
लाल भई बिंदाबन जमुना । केशर चूवत रंग ॥ गिरि० ॥ २॥  
नाचत ताल अधार सुरभर । धिमी धिमी बाजे मृदंग ॥ गिरि० ३  
मीराके प्रभू गिरिधर नागर । चरनकमलकू दंग ॥ गिरि० ॥ ४॥

४. कृष्ण करो जजमान ॥ प्रभु तुम ॥ ध्रु० ॥ जाकी कीरत  
बेद बखानत । सांखी देत पुरान ॥ प्रभु० ॥ १॥ मोर मुकुट पीतांबर  
सोभत । कुंडल झलकत कान ॥ प्र० ॥ २॥ मीराके प्रभु गिरिधर  
नागर । दे दरशनको दान ॥ प्र० ॥ ३॥

५. तुम बिन मेरी कौन खवर ले । गोवर्धन गिरिधारीरे ॥ ध्रु० ॥  
मोर मुगुट पीतांबर सोभे । कुंडलकी छब न्यारीरे ॥ तुम० ॥ १॥  
भरीं सभामों द्रौपदी ठारी । राखो लाज हमारीरे ॥ तुम० ॥ २॥  
मीराके प्रभु गिरिधर नागर । चरनकमल बलहारीरे ॥ तुम० ॥ ३॥

६. हातको बिडिया लेव मोरे बालम । मोरे बालम साजनवा  
॥ ध्रु० ॥ कथा चूना लवंग सुपारी बिडी बनाऊं गहिरी । केशर-  
का तो रंग खुला है मारो भर पिचकारी ॥ १॥ पक्के पानके बिडे  
बनाऊं लेव मोरे बालमजी । हांस हांसकर बाता बोलो पडदा

खोलोजी ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर बोलत है प्यारी ।  
अंतर बालम यारो दासी हो तेरी ॥३॥

७. पग धुंगरूरे पग धुंगरू बांधकर नाचिरे ॥धृ॥ मैं अपने  
तो नारायकी । हो गयी आपही दासीरे ॥१॥ विषका प्याला  
राजाजीनें भेजा । पीवत निरा हासीरे ॥२॥ लोक कहे मीरा भईरे  
बावरी । बाप कहे कुलनासीरे ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नामर,  
हरिचरनकी दासीरे ॥४॥

८. किन्ने देखा कन्हया प्यारा की मुरलीवाला ॥धृ॥ जमुनाके  
नीर तीर गंगा चरावे । खादे कंबरिया काला ॥१॥ मोर मुकुट पि-  
तांबर सोभे कुंडल झळकत हीरा ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर  
नागर । चरन कमल बलहारा ॥३॥

९. शाम मुरली बजाई कुंजनमों ॥धृ०॥ रामकली गुजरी  
गांधारी । लाल बिलावल भयरोमों ॥१॥ मुरली सुनत मोरी सुदबुद  
खेई । भूल पडी घरदारोमों ॥१॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर ।  
वारी जाऊं तोरो चरननमों ॥२॥

१०. माई मैनें गोविंद लीन्हो मोल ॥धृ०॥ कोई कहे हलका  
कोई कहे भारी । लियो है तराजू तोल ॥ मा० ॥१॥ कोई कहे  
ससता कोई कहे महेंगा । कोई कहे अनमोल ॥ मा० ॥२॥ बिंदा-  
बनके जो कुंजगलीनमों । लीयो है वजाके ढोल ॥ मा० ॥३॥  
मीराके प्रभु गिरिधर नागर । पुरब जनमके बोल ॥ मा० ॥४॥

११. राधा प्यारे दे डारोजी बनसी हमारी । ये बनसीमें  
मेरा प्रान बसत है वो बनसी गई चोरी ॥१॥ ना सोनेकी बन्सी  
ना रुपेकी । हरहर बांसकी पेरी ॥२॥ घडी एक मुखमें घडी एक  
करमें घडी एक अधर धरी ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर ।  
चरनकमलपर वारी । राधा प्यारे दे ॥४॥

१२. मोरी लय लगी गोपालसे मेरा काज कोन करेगा । मेरे  
चित्त नंद लालछे ॥धृ०॥ १॥ बिंदाजी बनके कुंजगलीनमों । मैं जप  
धर तुलसी मालछे ॥२॥ मोर मुकुट पीतांबर सोभे । गला मो-  
तनके माल छे ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । तुट गई  
जंजाल छे ॥४॥



१३. दीजो हो चुनरिया हमारी । किसनजी मैं कन्या कुंवारी॥धृ॥  
गौलन सब मिल पानिया भरन जाती । वहांको करत बलजोरी॥१॥  
परनारीका पल्लव पकडे । क्या करे मनवा बिचारी ॥२॥ बिद्रावनके  
कुंजवनमों । मारे रंगकी पिचकारी ॥३॥ जाके कहती यशवदा मैया।  
होगी फजीती तुझारी ॥४॥ मीराके प्रभू गिरिधर नागर ।  
भक्तनके है लहरी ॥५॥

१४. हरि तुम कायकुं प्रीत लगाई ॥धृ०॥ प्रीत लगाई पर  
दुःख दीनो । कैसी लाज न आई ॥ ह० ॥१॥ गोकुल छांड मधु-  
राकु जावूं । वामें कौन बढाई ॥ ह० ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर  
नागर । तुमकुं नंद दुवाई ॥ हरि० ॥३॥

१५. पिडुकी बोलिन बोल ॥पपैय्या॥धृ०॥ तै खोलना मेरा जी  
डरत है । तनमन डावा डोल ॥ पपैय्या० ॥१॥ तोरे बिना मोकू  
पीर आवत है । जीवरा करंगी मैं मोल ॥ पपैय्या० ॥२॥ मीराके  
प्रभु गिरिधर नागर । कामनी करत कीलोल ॥ पपैय्या० ॥३॥

१६. चरन रज महि पा मैं जानी । याहि चरनसे गंगा प्रगटी ।  
भगिरथ कुल तारी ॥ चरण० ॥१॥ याहि चरनसे बिप्र सुदामा ।  
हरि कंचन धाम दिन्ही ॥ च० ॥२॥ याहि चरनसे अहिल्या उ-  
धारी । गौतम घरकी पट्टरानी ॥ च० ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर  
नागर । चरनकमलसे लटपटानी ॥ चरण० ॥४॥

१७. बन्सी तू कवन गुमान भरी ॥धृ०॥ आपने तनपर छेद-  
परंये बालाते बिछरी ॥१॥ जात पात हूं तोरी मय जानूं तू  
बनकी लकरी ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर राधासे झगरी  
बन्सी ॥३॥

१८. लाज रखो तुम मेरी प्रभूजी लाज रखो तुम मेरी ॥धृ०॥  
जब बैरीनैं कचरी पकरी । तबही मान मरोरी ॥प्रभूजी०॥१॥ मैं गरीब  
तुम करुणासागर । दुष्ट करत बलजोरी ॥ प्रभुजी० ॥२॥ मीराके  
प्रभु गिरिधर नागर । तुम पिता मैं छोरी ॥ प्रभुजी० ॥३॥

१९. बागनमों नंदलाल चलोरी ॥ अहालिरी ॥ ध्रु० ॥ चंपा  
चमेली दवना मरवा । झूक आई टमडाल ॥ च० ॥ बागमों जाये

दरसन पाये । बिच ठाडे मदन गोपाल ॥ च० ॥२॥ मीराके प्रभु  
गिरिधर नागर । वांके नयन बिसाल ॥ च० ॥३॥

२०. मोरी आंगनमों मुरली बजावेरे । खिलावना देवूंगी ॥ ध्रु०  
नाच नाच मोरे मन मोहन । मधुर गीत सुनावुंगी ॥२॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरिधर नागर । हरिके चरन बल जाऊंगी ॥४॥

२१. मैतो तेरे भजन भरोसे अबिनासी ॥ मैतो० ॥ ध्रु० ॥ तीरथ  
चरतते कछु नहीं कीनो । बन फिरे है उदासी ॥१॥ मै तेरे०॥  
जंतर मंतर कछु नहीं जानूं । वेद पठो नहीं कासी ॥२॥ मैतो तेरे ।  
मीराके प्रभु गिरिधर नागर । भई चरणकी दासी ॥३॥

२२. काना चालो मारा घेर कामछे । सुंदर तारु नामछे  
॥ ध्रु०॥ मारा आंगनमों तुलसीनु झाड छे । राधा गौऋण मारुं  
नामछे ॥१॥ आगला मंदिरमा ससरा सुवेलाछे । पाछला मंदिर  
सामसुमछे ॥२॥ मोर मुगुट पितांबर सोभे । गला मोतनकी  
मालछे ॥३॥ मिराके प्रभु गिरिधर नागर । चरन कमल चित  
जायछे ॥४॥

३२. जमुनाजीको तीर दधी बेचन जावूं ॥ ध्रु०॥ येक तो  
घागर सिरपर भारी दुजा सागर दूर ॥१॥ कैसी दधी बेचन जावूं  
एक तो कन्हैया हाटेला दूजा माखन चोर ॥ कैसी० ॥२॥ येक तो  
ननंद हटेला दुजा ससरा नादान ॥३॥ है मिरा दरसनकुं प्यासी ।  
दरसन दिजोरे महाराज ॥४॥

३४. कुबजानें जादू डारा । मोहे लीयो शाम हमारारे  
कुबजा० ॥ ध्रु०॥ दिन नहीं चैन रैन नहीं निद्रा । तलपतरे जीव  
हमारारे ॥१॥ कुबा० ॥ निरमल नीर जमुनाजीको छांझो । जाय  
पिवे जल खारारे ॥२॥ कु०॥ इत गोकुल उत मथुरा नगरी ।  
छोझायो पिहू प्यारा ॥३॥ कुबजा०॥ मोर मुगुट पितांबर सोभे ।  
जीवन प्रान हमारा ॥४॥ कुबजा० ॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर ।  
बिरह समुदर सारा ॥५॥ कुबजानें जादू डारारे ॥ कुब० ॥

२५. तोती मैना राधे कृष्ण बोल । तोती मैना राधे कृष्ण बोल ।  
॥ ध्रु०॥ येकही तोती धुंढत आई । लकट किया अनी मोल ।

तोती भै० ॥१॥ दाना खावे तोती पानी पीवे । पिंजरमें करत  
कल्लोल ॥ तो० ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । हरिके चरण  
चित्त डोल ॥ तो० ॥३॥

२६. देखोरे देखो जसवदा मैय्या तेरी लालना । तेरा  
लालना मैय्यां झुले पालना ॥धृ०॥ बाह्यार देखे तो वारारे  
चरसकु भितर देखे मय्यां झुले पालना ॥१॥ जमुना जल राधा भर-  
नेकु निकली । पकरत जोवन मैय्यां तेरा लालना ॥२॥ मीराके  
प्रभु गिरिधर नागर । हरिका भजन नीत करना ॥ मय्यां० ॥३॥

२७. जसवदा मैय्यां नित सतावे कनैय्यां । वाकु भुरकत क्या  
कहूं मैय्यां ॥ धृ० ॥ बैल लावे भीतर बांधे । छोर देवत सब गै-  
य्यां । जसवदा मैय्यां० ॥१॥ सोते बालक आन जगावे । ऐसा  
घीट कनैय्यां ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । हरी लायुं तोरे  
पैय्यां ॥ जसवदा० ॥३॥

२८. कालोकी रेन बिहारी । महाराज कोण ढिलमायो ॥ धृ० ॥  
काल गया ज्यां जाहो बिहारी । अही तोही कौन बुलायो ॥१॥  
कोनकी दासी काजल सायों । कोण तने रंग रमायो ॥२॥ कंसकी  
दासी काजल सायों । उन मोहि रंग रमायो ॥३॥ मीरा कहे प्रभु  
गीरधर नागर । कपटी कपट चलायो ॥४॥

२९. सखी मेरा कानुंडो कलिजेकी कोर है ॥ धृ० ॥ मोर  
मुगुट पितांबर शोभे । कुंडलकी शकल्लोल ॥ स० ॥१॥ सासु बुरी  
मेरी नणंद हटेली । छोटो देवर चोर ॥ स० ॥२॥ बिद्रावनकी कुंज  
गलिनमें । नाचत नंद किशोर ॥ स० ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गीरधर  
नागर । चरणकमल चितचोर ॥ स० ॥४॥

३०. सांवरो रंग मिनोरे । सांवरो रंग मिनोरे ॥ धृ० ॥  
चांदनीमें उभा बिहारी महाराज ॥ काथो चुनो लविंग  
सोपारी । पातपें कछु दिनो ॥ सां० ॥२॥ हमारो सुख अति दुःख  
लागे । कुव्जाकूं सुख कीनो ॥ सा० ॥३॥ मेरे अंगन रुख कदमको ।  
ल्यांतल उभो अति चिनो ॥ सा० ॥४॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर ना-  
गर । नैननमें कछु लीनो ॥ सां० ॥५॥

३१. जल भरन कैशी जाऊरे । जशोदा जल भरन ॥ धु० ॥  
वाटेने घाटे पाणी मागे मारग में कैशी पाऊं ॥ य० ॥१॥ आणि-  
कोर गंगा पलीकोर जमुना । बिचमें सरस्वतीमें नहावूं ॥ य ॥२॥  
बिंद्राबनमें रास रच्चा है । नृत्य करत मन भावूं ॥ य० ॥३॥  
मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । हेते हरिगुण गाऊं ॥ य० ॥४॥

३२. कान्हो काहेकूं मारो मोकूं कांकरी कांकरी कांकरी कांकरीरे  
॥ धु० ॥ गायो मेसो तेरे अबि द्वेई है । आगे रही घर बाकरीरे  
॥ कानो० ॥१॥ पाट पितांबर काना अबही पेहरत है । आगे न  
रही कारी चाकरीरे ॥ का० ॥२॥ मेडी मेहेलात तेरे अब होई है ।  
आगे न रही वर छापरीरे ॥ कान० ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर  
नागर । शरणे राखो तो करूं चाकरीरे ॥ कान० ॥४॥

३३. जान्यो मैं राजको बेहेवार उधवजी मैं ज्ञान्योही राजको  
बेहेवार । आंब कटावो लिंब लगावो बावलकी करो वाड ॥ ओ०॥  
॥१॥ चोर वसावो सावकार दंडावो नीती धरमरस बार ॥ ओ०॥  
॥२॥ मेरो कद्यो सत नहीं जाणयो कुबजाके किरतार ॥ ओ० ॥  
॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर अद्वंद दरबार ॥ ओ० ॥४॥

३४. मेरे तो आज साचे राखे हरी । साचे सुदामा अति सुख  
पायो द्वारिद्र दूर करी ॥ मे० ॥ साचे लोधि कहे हरी हाथ बंधाये  
मारखाधी ते खरी ॥ मे० ॥ २॥ साच बिना प्रभु स्वप्नामें न आवे  
मरो तप तपस्या करी ॥ मे० ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर ।  
बल जाऊं गडी गडीरे ॥ मे० ॥४॥

३५. कोईकी भीरी बोलो मइंडो मेरो छूटे ॥ धृ० ॥ छोड क-  
नैया ओढणी हमारी । माट महिकी काना मेरी फुटे ॥ को० ॥१॥  
छोड कनैया मैयां हमारी । लड मानूकी काना मेरी तूटे ॥ को०॥२॥  
छोडदे कनैया चीर हमारो । कोर जरीकी काना मेरी छूटे ॥ को०॥  
॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । लागी लगन काना मेरी  
नव छूटे ॥ को० ॥४॥

३६. कायकूं देह धरी भजन बिन कायकु देह धरी । गर्भवा-  
सकी त्रास देसाई वाकी पीठ बुरी ॥ भ० ॥१॥ कोल बचन करी

बाहेर आयो अब तूम भूल परि ॥ भ० ॥२॥ नोबत नगारा बाजे ।  
बघत बघाई कुदंब सब देख ठरी ॥ भ० ॥३॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधर नागर । जननी भार मरी ॥ भ० ॥४॥

३७. रडतां क्यों नहींरे हरिनाम । तेरे कोडी लगे नहीं दाम ॥  
नरदेहीं स्मरणकूं दिनी । बिन सुमरेवे काम ॥१॥ बालपणें हंस  
खेल गुमायो । तरुण भये बस काम ॥२॥ पाव दिया तोये तिरथ  
करने । हाथ दिया कर दान ॥३॥ नैन दिया तोये दर्शन करने ।  
श्रवण दिया सुन ज्ञान ॥४॥ दांत दिया तेरे मुखकी शोभा । जीभ  
दिई भज राम ॥५॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । है जीवनको  
काम ॥६॥

३८. कारे कारे सबसे बुरे ओधव प्यारे ॥धृ०॥ कारेको वि-  
श्वास न कीजे अतिसे भूल परे ॥१॥ काली जात कुजात कहीजे ।  
ताके संग उजरे ॥२॥ शामरूप कीये भ्रमरो । फुलकी बास भरे  
॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । कारे संग बगरे ॥४॥

३९. माई तेरो काना कोन गुनकारो । जबही देखूं तबही द्वार-  
हि ठारो ॥धृ०॥ गोरो बाबो नंद गोरी जशु मैया । गोरो बलिभद्र  
बंधु तिहारो ॥ मा० ॥१॥ कारो कारो मतकर ग्वालनी । ये कारो  
सब ब्रजको उज्जारो ॥ मा० ॥२॥ जमुनाके नीरे तीरे धेनु च-  
रावे । मधुरी बन्सी बजावत वारो ॥ मा० ॥ ३॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधर नागर । चरणकमल मोहि लागत प्यारो ॥ मा० ॥४॥

४०. आज मेरो भाग जागो साधु आये पावना ॥धृ०॥ अंग  
अंग फूल गये तनकी तपत गये । सदगुरु लागे रामा शब्द  
सोहामणा ॥ आ० ॥१॥ नित्य प्रत्यय नेणा निरखु आज अति  
मनमें हरख । बाजत है ताल मृदंग मधुरसे गावणा ॥ आ० ॥२॥  
मोर मुकुट पीतांबर शोभे छबी देखी मन मोहे । मीराबाई ह-  
रख निरख आनंद बधामणा ॥ आ० ॥३॥

४१. जो तुम तोडो पिया मैं नहीं तोड़ू । तोरी प्रीत तोडी  
कृष्ण कोन संग जोड़ू ॥धृ०॥ तुम भये तस्वर मैं भई पखिया ।  
तुम भये झरोवर मैं तेरी मछिया ॥ जो० ॥१॥ तुम भये गिरि-

वर मैं भई चारा । तुम भये चंदा हम भये चकोरा ॥ जो तु० ॥२॥ तुम भये मोती प्रभु हमे भये धागा । तुम भये सोना हम भये स्वागा ॥ जो तु० ॥३॥ बाई मीरा कहे प्रभु ब्रजके बाशी । तुम मेरे ठाकोर मैं तेरी दासी ॥ जो० ॥४॥

४२. मन अटकी मेरे दिल अटकी । हो मुकुटकी लटक मेरे मन अटकी ॥ धृ० ॥ माथे मुकुट कोर चंदनकी । शोभा है पीरे पटकी ॥ मम० ॥१॥ शंख चक्र गदा पद्म विराजे । गुंजमाल मेरे है अटकी ॥ मन० ॥२॥ अंतर ध्यान भये गोपीयनमें । सुध न रही जमुना तटकी ॥ मन० ॥३॥ पात पात त्रिंदावन धुंडे । कुंज कुंज राधे भटकी ॥ मन० ॥४॥ जमुनाके नीर तीर धेनु चरावे । सुरत रही वनशी बटकी ॥ मन० ॥५॥ फुलनके जामा कदमकी छैया । गोपीयनकी मटुकी पटकी ॥ मन० ॥६॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर नागर । जानत हो सबके घटकी ॥ मन अटकी० ॥७॥

४३. भोलानाथ दिगंबर ये दुःख मेरा हरोरे ॥ ध्रु० ॥ शीतल चंदन बेल पतरवा मस्तक गंगा धरोरे ॥ १ ॥ अर्धांगी गौरी पुत्र गजानन चंद्रकी रेख धरोरे ॥ २ ॥ शिव शंकरके तीन नेत्र है अद्भुत रूप धरोरे ॥ ३ ॥ आसन मार सिंघासन बैठे शांत समाधी धरोरे ॥ ४ ॥ मीरा कहे प्रभुका जस गांवत शिवजीके पैयां परोरे ॥ ५ ॥

४४. चालो मन गंगा जमुना तीर गंगा जमुना तीर ॥ धृ० ॥ गंगा जमुना निरमल पानी शीतल होत सरौर ॥ १ ॥ बन्धी बजावत गावत काना संग लीये बलवीर ॥ २ ॥ मोर मुगुट पितांबर शोभे कुंडल झलकत हीर ॥ ३ ॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर नागर चरनकमलपर शीर ॥ ४ ॥

४५. नाथ तुम जानतहो सब घटकी । मीरा भक्ति करे प्रगटकी ॥ ध्रु० ॥ ध्यान धरी प्रभु मीरा संभारे पूजा करे अट पटकी । शालिग्रामकूं चंदन चढत है भाल तिलक बिच बिंदकी ॥ १ ॥ राम मंदिरमें मिराबाई नाचे ताल बजावे चपटी । पाऊमें नेपुर रुमझुम बाजे । लाज संभार गुंगटकी ॥ २ ॥ झेर कटोरा राणाजिये भेज्या

संत संगत मिरा अटकी । ले चरणामृत मिराये पिबुं होगई अमृत  
बटकी ॥ ३ ॥ सुरत डोरीपर मीरा नाचे शिरपें घडा उपर मटकी ।  
मीराके प्रभु गिरधर नागर सुरति लगी जै श्रीनटकी ॥ ४ ॥

४६. राम स्तन धन पायो मैया मैं तो राम० ॥ धृ० ॥ संत  
संगत सद्गुरु प्रतापसे भाग बडो बनी आयो । खरच न खूटे वां-  
कू चोर न लूटे दीन दीन होत सवायो ॥ मैं० ॥ १ ॥ नीर न  
डुबे वांकू अग्नि न जाले धरणी धरयो न समायो ॥ मैं० ॥ २ ॥  
नामको नाव भजनकी बतियां भवसागरसे तार्यो ॥ मैं० ॥ ३ ॥  
मीराबाई प्रभु गिरिधर शरने । चरनकमल चित्त लायो ॥ मैं० ॥ ४ ॥

४७. हरिनाम बिना नर ऐसा है । दीपकबीन मंदिर जैसा है  
॥ धृ० ॥ जैसे बिना पुद्गलकी नारी है । जैसे पुलबिना मातारी है ।  
जलबिन सरोवर जैसा है । हरिनामबिना नर ऐसा है ॥ १ ॥ जैसे  
सशीबिन रजनी सोई है । जैसे बिना लौनकी रसोई है । घरधनी  
बिना घर जैसा है । हरिनामबिना नर ऐसा है ॥ २ ॥ ठुठर बिन  
वृक्ष बनाया है । जैसो सूम संचरी नाया है । गिनका घर पूतर  
जैसा है । हरिनाम बिना नर ऐसा है ॥ ३ ॥ मीराबाई कहे हरिसे  
मिलना । जहां जन्ममरणकी नहीं कलना ॥ बिन गुरूका चेला  
जैसा है । हरिनामबिना नर ऐसा है ॥ ४ ॥

४८. क्यां करूं मैं बनमें गई घर होती । तो शामकू मनाई  
लेती ॥ धृ० ॥ गोरी गोरी बईया हरी हरी चुडियां । झाला देके  
बुलालेती ॥ १ ॥ अपने शाम संग चौपट रमती । पासा डालके  
जीता लेती ॥ २ ॥ बडी बडी अखिया झीणा झीणा सुरमा जोतसे  
जोत मिला लेती ॥ ३ ॥ मीराबाई कहे प्रभु गिरधर नागर चरनकमल  
लपटा लेती ॥ ४ ॥

४९. अब तो मेरे रामनाम दुसरा न कोई ॥ धृ० ॥ माता  
छोडी पिता छोडे छोडे सगा भाई । साधु संग बैठ बैठ लोकलाज  
खोई ॥ १ ॥ संत देखी दाढे आई जगत देखी रोई । प्रेमका आसु  
डाल डाल अमर वेल होई ॥ २ ॥ मारगमें दोई तारण मीले  
संतराम दोई । संत हमारे शिषा उपर राम हृदय होई ॥ ३ ॥

अंतमेसे तंत काढयो पिछे रही सोई । राणे मैं लिया विषका प्याला  
पिईने मगन होई ॥ ४ ॥ अब तो बात फेल गई जाने सब कोई ।  
दासी मीराबाई गिरधर नागर होनारी सो होई ॥ ५ ॥

५०. होरी खेलनकू आई राधा प्यारी हाथ लिये पिचकारी  
॥ धृ० ॥ कितना बरसे कुंवर कन्हैया कितना बरस राधे प्यारी ॥  
१॥ सात बरसके कुंवर कन्हैया बार बरसकी राधे प्यारी ॥ हाथ०  
॥ २ ॥ अंगली पकड मेरो पोचो पकड्यो बैयां पकड झक झारी  
॥ हाथ० ॥ ३ ॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर तुम जीते हम  
हारी ॥ ४ ॥

५१. मोहन आवनकी कोई किजोरे । आवनकी मन भावनकी  
॥ कोई० ॥ धृ० ॥ आप न आवे पतिया न भेजे ए बात ललचा-  
वनकी ॥ १ ॥ बिन दरशन व्याकुल भई सज्जनी जैसी बिजलीयां  
श्रावनकी ॥ को० ॥ २ ॥ क्या करू शक्ति जाऊं मोरी सज्जनी  
पांख होवे तो उडजावनकी ॥ को० ॥ ३ ॥ मीरा कहे प्रभु गि-  
रधर नागर इच्छा लगी हरी बतलावनकी ॥ ४ ॥

५२. मत डारो पिचकारी । मैं सगरी भिजगई सारी ॥ धृ० ॥  
जीन डारे सो सनमुख रहीयो । नहीं तो मैं देउंगी गारी ॥ १॥ भर  
पिचकारी मेरे मुखपर डारी । भीजगई तन सारी ॥ मत० ॥ २॥  
लाल गुलाल उडावन लागे । मैं तो मनमें बिचारी ॥ मत० ॥ ३॥  
मीरा कहे प्रभू गिरधर नागर । चरनकमल बलहारी ॥ मत० ॥ ४॥

५३. राधाजीको लागे ब्रिंदावन नीको ॥ धृ० ॥ ब्रिंदावनमें  
तुलसीको वडलो जाको पानचरीको ॥ रा० ॥ १॥ ब्रिंदावनमें धेनु  
बहोत है भोजन दूध दहीको ॥ रा० ॥ २॥ ब्रिंदावनमें रास रची  
है दरशन कृष्णजीको ॥ ३॥ मीरा कहे प्रभू गिरधर नागर । हरि-  
बिना सब रंग फिको ॥ ४॥

५४. मेरी लाज तुम रख भैया । नंदजीके कुंवर कनैया ॥ धृ० ॥  
बेस प्यारे काली नागनाथो । फेंगपर नृत्य करैया ॥ मे० ॥ १॥  
जमुनाके नीर तीर धेनु चरावे । मुखपर मुरली बजैया ॥ २॥ मोर  
मुगुट पीतांबर शोभे । कान कुंडल झलकैया ॥ मे० ॥ ३॥ ब्रिंदाव-



नके कूँज गलिनमें नाचत है दो भैया ॥ मे० ॥४॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरिधर नागर । चरनकमल लपटैया ॥५॥

५५. मन मोहन दिलका प्यारा ॥ध्रु०॥ माता जसोदा पालना  
हलावे । हातमें लेकर देरा ॥१॥ कबसे अंगनमें खडी है राधा ।  
देखे किसनका चेहरा ॥२॥ मोर मुगुट पितांबर शोभे गळा मोत-  
नका गजरा ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । चरन कमल  
बलहारा ॥४॥

५६. काना तोरी घोंगरीया पहरी । होरी खेले किसन गिरिधा-  
री ॥१॥ जमुनाके नीर तीर धेनु चरावत खेलत राधा प्यारी ॥२॥  
आली कोरे गंगा बोली कोरे जमुना बीचमो राधा प्यारी ॥३॥ मोर  
मुगुट पीतांबर शोभे कुंडलकी छब न्यारी ॥४॥ मीराके प्रभु गिरिधर  
नागर चरन कमल बलहारी ॥५॥

५७. भीजो मोरी नवरंग चुनरी काना लागो तेरे पाव ॥ ध्रु०॥  
गोरस लेकर चली मथुरा । शिरपर घडा शोले खाव ॥१॥ त्रिभंगी आ-  
सन गोवर्धन धर लीयो । छिनभर मुरली बजावे ॥२॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरिधर नागर । चरन कमल चित लागो तोरे पाव ॥३॥

५८. सुमन आयो बदरा । श्यामबिना सुमन आयो बदरा ॥ध्रु०॥  
सोवत सपनमों देखत शामकू । भरायो नयन निकल गयो कचरा  
॥१॥ मथुरा नगरकी चतुरा मालन । शामकू हार हमकू गजरा  
॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर नागर । समय गयो पिछे मीठ  
गया झगरा ॥३॥

५९. मैया माकू खिजाबत बलजोर । मैया माकू खिजाबत  
॥ध्रु०॥ जसोदा माता मील ली जावे । लायो जमुनाको तीर ॥१॥  
जसोदाही गोरी नंदही गोरा । तुमे क्यों भयो शाम सरार ॥२॥  
मीरा कहे प्रभु गिरिधर नागर । नयनमों बरखत नीर ॥३॥

६०. फिर बाजे बरनै हरीकी मुरलीया सुनोरे सखी मेरो  
मन हरलीनो ॥१॥ गोकुल बाजी बिंदावन बाजी । ज्याय बजी वो  
तो मथुरा नगरीया ॥२॥ तू तो बेटो नंद बाबाको । मैं त्रिक भानकी

पुरानी गुजरीया ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । हरिके चर-  
नकी में तो बलैया ॥४॥

६१. डर गयोरी मन मोहन पास । डर गयोरी मन मोहनपास  
॥१॥ बीरहा दुवारी में तो बन बन दौरी । प्राण ल्यजुंगी करवत  
लेवगी काशी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । हरिचरणकी  
दासी ॥ ३ ॥

६२. फूल मंगाऊं हार बनाऊ । मालीन बनकर आऊं ॥१॥  
कैं गुन ले समजाऊं । राजधर कैं गुन ले समजाऊं ॥२॥ गला  
सैली हात सुमरनी । जपत जपत घर जाऊं ॥३॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधर नागर । बैठत हरीगुन गाऊं ॥४॥

६३. जाके मथुरा कान्हानें घागर फोरी । घागरीया फोरी  
दुलरी मोरी तोरी ॥ ध्रु० ॥ ऐसी रीत तुज कौन सिकवे किसन  
करत बलजोरी ॥१॥ सास हाठेली नंद चुगेली । दीर देवत मुजे  
गारी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर चरन कमल चितहारी ३

६४. शाम बतावरे मुरलीवाला ॥ ध्रु० ॥ मोर मुगुट पीतांबर  
शोभे । भाल तिलक गले मोहनमाला ॥१॥ एक बन धुंडे सब बन  
धुंडे । काहां न पायो नंदलाला ॥२॥ जोगन होऊंगी बैरागन हो-  
ऊंगी । गले बीच वाऊंगी मृगछाला ॥३॥ मीराके प्रभु गिरधर ना-  
गर । माग लीयो प्रीया प्रेमको माला ॥४॥

६५. आई ती ते भिस्ती जनी जगत देखके रोई । मातापिता  
भाईबंद सात नहीं कोई । मेरो मन रामनाम दुजा नहीं कोई ॥ ध्रु०  
साधु संग बैठे लोक लाज खोई । अब तो बात फैल गई । जानत  
है सब कोई ॥१॥ आवचन जल छीक छीक प्रेम बोल भई । आवतो  
मैफल भई । आमरुत फल भई ॥२॥ शंख चक्र गदा पद्म गला ।  
बैजयंती माल सोई । मीरा कहे नीर लागे होनिथेसो हो भई ॥३॥

६६. मन माने जब तार प्रभुजी ॥ ध्रु० ॥ नदिया गहरी नांव  
पुराणी । कैशी उतर पार ॥१॥ पोथी पुरान सब कुच देखे अंत न  
लागे पार ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर नाम निरंतर सारा ॥३॥

६७. जमुनामें कैशी जाऊं मोरे सैया । बीच खडा तेरो लाल

कन्हैया ॥धृ०॥ त्रिंदावनके मथुरा नगरी पाणी भरणा कैशी  
जाऊं मोरे सैया ॥१॥ हातमों मोरे चूडा भरा है । कंगण लेहेरा देत  
मोरे सैया ॥२॥ दधी मेरा खाया मटकी फोरी । अब कैशी बुरी बात  
बोलु मोरे सैया ॥३॥ मीरपर घडा घडेपर झारी । पतली कमर  
लचक्या सैया ॥४॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । चरणकमल  
बलजाऊ मोरे सैया ॥५॥

६८. बासरी सुनूंगी मैं तो बा० । वो बन्सीवालेकू जाने न  
देउंगी ॥धृ०॥ वो बन्सीवाले मुजे एक कहेगा । एकके लाख सुना-  
उंगी ॥१॥ त्रिंदाजीवनके कुंजगलीनमे । भरभर फुल चुनौंगी ॥२॥  
ईत गोकुल उत मथुरानगरी बीचमें जाय आडावुंगी ॥३॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधर नागर । चरणकमल बलजाऊंगी ॥४॥

६९. नामोकी बलहारी गजगणिका तारी ॥ धृ० ॥ गणिका  
तारी अजामेल उद्धारी । तारी गौतमकी नारी ॥१॥ छुटे बेर भिन्न-  
णीके खावे । कुबजा नार उद्धारी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर ।  
चरणकमल बलिहारी ॥३॥

७०. जोगी मेरा सांवळा कांहीं गवोरी ॥ धृ० ॥ न जानु हार  
गवो न जानु पार गवो । न जानु जमुनामें डुब गवोरी ॥१॥ ईत  
गोकुल उत मथुरानगरी । बीच जमुनामो बही गवोरी ॥२॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधर नागर । चरणकमल चित्त हार गवोरी ॥३॥

७१. लक्ष्मण धीरे चलो मैं हारी ॥ धृ० ॥ रामलक्ष्मण दोनो  
भीतर । बीचमें सीता प्यारी ॥१॥ चलत चलत मोहे छाली पड-  
गये । तुम जीते मैं हारी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । चरण-  
कमल बलिहारी ॥३॥

७२. प्रभु तुम कैसे दीनदयाळ ॥ धृ० ॥ मथुरा नगरीमों राज  
करत है बैठे । नंदके लाल ॥१॥ भक्तनके दुःख जानत नहीं । खेले  
गोपीगवाल ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । भक्तनके प्रति-  
पाल ॥३॥

७३. मोहन डार दीनो गले फांसी ॥ धृ० ॥ ऐसा जो होता  
मैं । करवत ले जाऊं कासी ॥१॥ आंवाके बनमें कोयल बोले

बोलत बचन उदासी ॥२॥ मीरा दासी प्रभु छवी नीरखत । तूं मेरा ठाकोर मैं हूं तोरी दासी ॥३॥

७४. कुंजबनमों गोपाल राधे ॥ ध्रु० ॥ मोर मुगुट पीतांबर शोभे । नीरखत शाम तमाल ॥१॥ ग्वालबाल रुची चारु मंडला बाजत बनसी रसाळ ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । चरणपर मन चिरकाळ ॥३॥

७५. ज्या संग मेरा न्याहा लगाया । वाक्कु मैं धुंढने जाऊंगी ॥ ध्रु० ॥ जोगन होके बनवन धुंडु । आंग वभुत रमायोरे ॥१॥ गो-कुल धुंड मथुरा धुंड । धुंड फीलं कुच गलीयोरे ॥२॥ मीरा दासी शरण जो आई । शाम मीले ताहां जाऊंरे ॥३॥

७६. शाम बन्सीवाला कन्हैया । मैं ना बोलूं तुजसेरे ॥ ध्रु० ॥ घर मेरा दूर घगरी मोरी भारी । पतली कमर लचकाथरे ॥१॥ सास ननंदके लाजसे मरतहूं । हामसे करत बलजोरी ॥२॥ मीरा दासी तुमसो बिगरी । चरणकमलकी उपासीरे ॥३॥

७७. पतीया मैं कैशी लीखूं, लीखये न जातरे ॥ ध्रु० ॥ कमल मरत मेरा कर कांपत । नयनमा रड छायो ॥१॥ हमारी बी-पत उद्धव देखी जात है, हरीसो कहूं वो जानत है ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । चरणकमल रहो छांये ॥३॥

७८. कीत गयो जादु करके वो पीया ॥ ध्रु० ॥ नंद नंदन पीया कपट जो कीनो । नीकल गयो छल करके ॥१॥ मोर मुगुट पितांबर शोभे, कबु ना मीले आंग भरके ॥२॥ मीरा दासी शरण जो आई । चरणकमल चित्त धरके ॥३॥

७९. हरी तुम कायकू प्रीत लगाई ॥ ध्रु० ॥ प्रीत लगाई परम दुःख दीनो । कैशी लाज न आई ॥१॥ गोकुल छांड मथुरेकु जाय वामें कोन बराई ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । तुमकू नंद दुवाई ॥३॥

८०. ये ब्रिजराजकू अर्ज मेरी । जैसी राम हमारी ॥ ध्रु० ॥ मोर मुगुट श्रीछत्र बीराजे, कुंडलकी छब न्यारी ॥१॥ हारी हारी प-गया केशरी जामा । उपर फूल हाजारी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिर-धर नागर । चरणकमल बलिहारी ॥३॥

८१. तैं मेरी गेंद चुराई । ग्वालनारे ॥ ध्रु० ॥ आबही आण-  
पेरे तोरे आंगणा । आंगया बीच छुपाई ॥१॥ ग्वालवाल सब मि-  
लकर जाये । जगरथ झोंका आई ॥२॥ साच कन्हैया झूट मत  
बोले । घट रही चतुराई ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । चरण-  
कमल बलजाई ॥४॥

८२. कोई देखोरे भया । शामसुंदर मुरलीवाला ॥ ध्रु० ॥ जमु-  
नाके तीर धेनु चरावत । दधी घट चोर चुरैया ॥१॥ त्रिंदाजीब-  
नके कुंजगलीनमों । हमकू देत झुकैया ॥२॥ ईत गोकुल उत  
मथुरा नगरी । पकरत मोरी भया ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर  
नागर । चरणकमल बजैया ॥४॥

८३. जल कैशी भरुं जमुना भयेरी ॥ ध्रु० ॥ खडी भरुं तो  
कृष्ण दिखंत है । बैठ भरुं तो भीजे चुनडी ॥१॥ मोर मुगुट पी-  
तांबर शोभे । छुम छुम बाजत मुरली ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिर-  
धर नागर । चरण कमलकी मैं जेरी ॥३॥

८४. भज मन शंकर भोलानाथ भज मन ॥ ध्रु० ॥ अंग  
विभूत सबही शोभा । ऊपर फुलनको वास ॥१॥ एकहि लोटाभर  
जल चावल । चाहत ऊपर बेलकी पात ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिर-  
धर नागर । पूजा करले समजे आपही आप ॥३॥

८५. मदन गोपाल नंदजीको लल । प्रभुजी ॥ ध्रु० ॥ बाल  
पनकी प्रांत बिखायो । नवनीत धरियो नंदलाल ॥१॥ कुब्जा  
हीनकी तुम पत राखी । हम ब्रीज नारी भई बेहाल ॥२॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधर नागर । हम जपे यही जपमाला ॥३॥

८६. मनुबा बावारे सुमरलें, मन सीताराम ॥ ध्रु० ॥ बडे बडे  
भूपति सुलतान उनके । डेरे भय मैदान ॥१॥ लंकाके रावण  
कालने खाया । तूं क्या है कंगाल ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर  
लाल । भज गोपाल त्यज जंजाल ॥३॥

८७. मन करो जेवो चंद्र छे । रास रमे नंद लालो रे ॥ ध्रु० ॥  
नटवर वेश धर्यो नंद लाले । सौ ओघाने चालोरे ॥१॥ गानतान  
वाजित्र बाजे । नाचे जशोदानो काळोरे ॥२॥ सोळ सहस्र अष्ट

पटराणी । बच्चे रह्यो मारो बहालारे ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर  
नागर । रणछोड दिसे छोगळोरे ॥४॥

८८. मधुराके कान मोही मोही मोही ॥ध्रु०॥ खांदे काम-  
रीया हातमों लकरीया । सीर पाग लाला लोई लोई ॥१॥ पाऊं  
पैजण आण वट बीचवे । चाल चलत ताता थै थै थै ॥२॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधर नागर । हृदय बसत प्रभु तुही तुही तुही तुही ॥३॥

८९. मोरी लागी लटक गुरु चरणकी ॥ ध्रु० ॥ चरन विना  
मज कछु नहीं भावे । झूठ माया सब सपनकी ॥१॥ भवसागर  
सब सुख गयी है । फकीर नहीं मज तरुणोनकी ॥२॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरधर नागर । उलट भयी मोरे नयननकी ॥३॥

९०. राधे तोरे नयनमों जदुबीर ॥ ध्रु० ॥ आदी आदी रात-  
मों बाल चमके । शीरमीर बरसत नीर ॥१॥ मोर सुगुट पितांबर  
शोभे । कुंडल झलकत हरि ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर ।  
चरणकमलपर शीर ॥३॥

९१. राधे देवो बांसरी मोरी । सुरली हमारी ॥ ध्रु० ॥ पान  
पात सब त्रिदाचन धुंडयो । कुंजगलनिमों सब हेरी ॥१॥ बांसरी  
बिन मोहे कल न परहे । पया लागत तोरी ॥२॥ काहेसू गाऊं  
काहेसू बजाऊं । काहेसू लाऊं गवा घहेरी ॥३॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधर नागर । चरणकी में तो चित्त चोरी ॥४॥

९२. रंगेलो राणो कई करसो मारो राज्य । हुं तो छांडी छांडी  
कुलनी लाज ॥ ध्रु० ॥ पग बांधीने धुंगरा हातमों छीनी सतार ।  
आपने ठाकुरजीके मंदीर नाचुं वो हरी जागे दिनानाथ ॥ रंगेलो०  
॥१॥ बिखको प्यालो राणाजीने भेजो कै दिजे मिराबाई हात । कर  
चरणामृत पोगई मीराबाई ठाकुरको प्रसाद ॥ रंगेलो० ॥२॥ सा  
परो पेटारो राणाजीने भेजो दासाजीने हात । सापरो उपाडीने  
गलामों डारयो हो गयो चंदन हार । मीरा कहे प्रभु गिरधर  
नागर तू मारो भरतार रंगेलो ॥३॥

९३. बारी होके जाने बंदना । पठीयो कछु नारी है ॥ ध्रु० ॥

बुटीसे बुडी भई साची तो बिचारी रही । तुम घर जावो बदना मेरो प्यारा भारीहो ॥१॥ नारी होके द्वारकामें बाजे बासुरी । बासु मुस वारी हो । वोही खुब लाला बपीर जोए । मारी सारी हो ॥२॥ पान जैसी पिरी भई पर गो पवर रही । मेरा गिरधर पिया प्रभुजी मीरा वारी डारी हो ॥३॥

९४. लेता लेता श्रीरामजीनु नाम । लोकडिया तो लाजे मरे छे ॥ धृ० ॥ हरी मंदीर जाता पाव लिया दुखे । फरी आवे सारु गाम ॥१॥ झगडो थाय त्यां दोडीने जाया । मुकीनें बरना काम ॥२॥ भांड भवैया गुणका नृत्य करतां । बैशीं रहे चारे ठाम ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर गुण गाऊं । चरणकमल चित्त काम ॥४॥

९५. साधुकी संगत पाईवो । ज्याकी पुरन कमाई वो ॥ धृ० ॥ पिपा नामदेव और कबिरा । चौथी मिराबाई वो ॥१॥ केवल कुवा नामक दासा । सेना जातका नाई वो ॥२॥ धनाभगत रोहिदास चह्वारा । सजना जात कसाईवो ॥३॥ त्रिलोचन घर रहत ब्रीतिया । कुर्मा खिचडी खाईवो ॥४॥ भिल्लणीके बोर सुदामाके चावल । रुची रुची भोग लगाईरे ॥५॥ बंका बंका सुरदास भाई । बिदुरकी भाजी खाईरे ॥६॥ ध्रुव प्रन्हाद और बिभीषण । उनकी क्या भलाईवो ॥७॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । ज्योतीमे ज्योती लगाईवो ॥८॥

९६. हैडा मामूनें हरीवर पालारे । जाउछूं जमनी तेमनीरे । मुजे मारी कठ्यारी । प्रेमनी प्रेमनी प्रेमनीरे ॥ धृ० ॥ जल भरवामु गरवा गमाया । माथा घागरडी हमनारे ॥२॥ बाजुबंद गोंडा बरखा बिराजे । हाथे विटी छे हेमनीरे ॥३॥ सांकडी शेरामां वालोजी भी ज्याथी । खबर पुछुछूं खेमनीरे ॥४॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर भक्ती करुछूं नित नेमनीरे ॥५॥

९७. हारे मारे शाम काले मळजो । पेलां कढ्या वचन पाळजो ॥ धृ० ॥ जळ जमुना जळ पाणी जातां । मार्ग बच्चे वेहेला वळजो ॥१॥ बाळपननी वाहिली दासी । प्रीति करी परवर जो ॥२॥ वाटे आळ न करिये वाहला । वचन कहुं ते सुनजो ॥३॥ घणोज स्नेह थयाथी गिरधर । लोक लज्जाथी बळजो ॥४॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । प्रीति करी ते पाळजो ॥५॥

१८. हूं जाऊं रे जमुना पाणीडा । एक पंथ दो काज रे  
॥ धृ० ॥ जळ भरवुं बजुं हरीनैं मळवुं । दुनियां मोटी दंभेरे ॥१॥  
अजाणपणमां कांईरे नव सुझ्युं । जशोदाजी आगळ राड करे ॥२॥  
मोरली वजाडे बालो मोह उपजावे । तल वल मारो जीव फफडे  
॥३॥ वृंदावनमें मारगे जातां । जन्म जन्मनी प्रांत मळे ॥४॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधर नागर । भवसागरनो फेरो टळे ॥५॥

१९. हारे जावो जावोरे जीवन जुठडां । हारे वात करतां हमे  
दीठडां ॥ धृ० ॥ सौ देखतां वालो आळ करेछे । मारे मन छो  
मीठडारे ॥१॥ वृंदावननी कुंजगलीनमें । कुब्जा संगें दीठ डारे ॥२॥  
चंदन पुष्पनैं माथे पटको । वली माथे घाल्याता पछिडारे ॥३॥  
मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । मारे मनछो नीठडारे ॥४॥

१००. कृष्णमंदिरमों मिराबाई नाचे तो ताल मृदंग रंग चटकी ।  
पावमों धुंगरू झुमझुम वागे । तो ताल राखो धुंगटकी ॥१॥ नाथ  
तुम जान है सब घटकी मीरा भक्ति करे पर घटकी ॥ धृ० ॥  
ध्यान धरे मीरा फेर सरनकुं सेवा करे झटपटकी । सालीग्रामकू  
तीलक बनायो भाल तिलक बीच टबकी ॥२॥ बीख कटोरा राजा-  
जीने भेजो तो संतसंग मीरा हटकी । ले चरणामृत पी गई मीरा  
जैसी शीशी भमृतकी ॥३॥ घरमेंसे एक दारा चली शीरपर घागर  
और मटकी । मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । जैसी डेरी तटवरकी ४

१०१. कौन भरे जल जमुना । सखीको ॥ धृ० ॥ बन्सी ब-  
जावे मोहे लीनी । हरीसंग चली मन मोहना ॥१॥ शाम हटेले  
बडे कवटाले । हर लाई सब ग्वालना ॥२॥ कहे मीरा तुम रूप  
निहारो । तीन लोक प्रतिपालना ॥३॥

१०२. कैसी जादू डारी । अब तूने कैसी जादु ॥ धृ० ॥ मोर  
मुगुट पितांबर शोभे । कुंडलकी छवि न्यारी ॥१॥ वृंदावनके कुंज-  
गलीनमो । लुटी ग्वालन सारी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर ।  
चरणकमल बलहारी ॥३॥

१०३. कान्हा कामरीया पेहरीरे ॥ धृ० ॥ जमुनाके नौर तीर  
धेनु चरावे । खेल खेलकी गत न्यारीरे ॥१॥ खेल खेलते अकेले



रहता । भक्तनकी भीड़ भारीरे ॥२॥ बाँखको प्यालो पीयो हमने ।  
तुम्हारी बाँख लहरीरे ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर नागर । चरण  
कमल बलिहारीरे ॥४॥

१०४. कीसनजी नहीं कंसन घर जावो । राणाजी मारो नहीं०  
॥धु०॥ तुम नारी अहल्या तारी । कुंठण कीर उद्धारो ॥१॥ कुबेरके  
द्वार बालद लायो । नरसिंगको काज सुदारो ॥२॥ तुम आये पति  
मारो दहीको । तिनीपर तनमन वारो ॥३॥ जन मीरा शरण  
गिरधरकी । जीवन प्राण हमारो ॥४॥

१०५. गोपाल राधे कृष्ण गोविंद गोविंद ॥धृ०॥ बाजत  
झांजरी और मृदंग । और बाजे करताल ॥१॥ मोर मुगुट पीतां-  
बर शोभे । गलां वैजयंती माल ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर ।  
भक्तनके प्रतिपाल ॥३॥

१०६. गांजा पीनेवाला जन्मकों लहरीरे ॥धु०॥ स्मशाना  
वासी भूषणें भयंकर । पांगट जटा शीरीरे ॥१॥ व्याघ्रकडासन आ-  
सन जयावें । भस्म दीगांबरधारीरे ॥२॥ त्रितय नेत्रां अग्नि दु-  
र्धर । विष हैं प्राशन करीरे ॥३॥ मीरा कहे प्रभु ध्यानीं निरंतर ।  
चरण कमलकी प्यारीरे ॥४॥

१०७. चालो ढाकोरमा जइ वसिये । मनेलेहे लगाडी रंग रसिये  
॥ धृ० ॥ प्रभातना पोहोरमा नोबद बाजे । अमे दर्शन करवा  
जईये ॥१॥ अटपटी पाव केशरीयो वाघो । काने कुंडल सोईये ॥२॥  
पिळा पितांबर जर कशी जामो । मोतन माळाभी मोहिये ॥३॥  
चंद्रवदन आगियाळी आंखो । मुखडुं सुंदर सोईये ॥४॥ रुमझुम  
रुमझुम नेपुर बाजे । मन मोह्युं मारुं मुरलिये ॥५॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरधर नागर । अंगो अंग जई मळियेरे ॥६॥

१०८. चालो सखी मारो शाम देखाडूं । वृंदावनमां फरतोरे  
॥ धृ०॥ नखझाँखसुधी हीराने मोती । नव नव शृंगार धरतोरे  
॥१॥ पांपण पाव कलंकी तोरे । शिरपर मुगुट धरतोरे ॥२॥ घेनु  
चरावे ने बेणु बजावे । मन माराने हरतोरे ॥३॥ रुपने संभारुं के  
गुणवे संभारुं । जीव राग छोडमां नमतोरे ॥४॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधर नागर । सामळियो कुञ्जानें वरतोरे ॥५॥

१०९. आयी देखत मनमोहनकू । मोरे मनमों छबी छाय रही ॥ध्रु०॥ मुख परका आचला दूर कियो । तब ज्योतमों ज्योत समाय रही ॥ १ ॥ सोच करे अब होत कहां है । प्रेमके फुंदमों आय रही ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । बुंदमो बुंद समाय रही ॥३॥

११०. हृदय तुमकी करवायो । हूं आलबेली बेल रही कान्हा ॥१॥ मोर मुगुट पीतांबर शोभे । मुरली क्यों बजावे कान्हा ॥२॥ बिंदावनमों कुंजगलनमों । गड उनकी चरन धुलाई ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । घर घर लेऊं बलाई ॥४॥

१११. मनमोहन गिरिवरधारी ॥ध्रु०॥ मोर मुगुट पीतांबरधारी ॥ मुरली बजावे कुंजविहारी ॥१॥ हात लियो गोवर्धन धारी । लिला नाटकी बांकी गत है न्यारी ॥२॥ ग्वाल बाल सब देखन आयो । संग लीनी राधा प्यारी ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । आजी आईजी हमारी फेरी ॥४॥

११२. बालपनमों बैरागन करी गयोरे ॥ ध्रु० ॥ खांदा कमलीया तो हात लकरीया । जमुनाके पार उतारगयोरे ॥१॥ जमनाके नीर तीर धेनु चरावत । बनसीकी टेक सुनागयोरे ॥२॥ मीराबाईके प्रभु गिरिधर नागर । सावली सुरत दरशन दे गयोरे ॥३॥

११३. लटपटी पेचा बांधो राज ॥ध्रु०॥ सास बुरी घर ननंद हा-  
टेली । तुमसे आठे कियो काज ॥१॥ निसीदन मोहिंके कलन परत है । बनसीनें सांयो काज ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । चरण कमल सिरताज ॥३॥

११४. राज थारे कुबजाही मन मानी । म्हांसु आ बोलना ॥ध्रु०॥ रसकोबी हरि छेला हारियो बनसीवाला जादु लाया । भुलगई सुद सारी ॥१॥ तुम उधो हरिसो जाय कैहीयो । कछु नहीं चूक हमारी ॥२॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । चरण कमल उरधारी ३

११५. हमे कैशी घोर उतारो । द्रग आंजन सबही धोडावे । माथे तिलक बनावे पेहरो चोलावे ॥ १ ॥ हमारो कछो सुनो बिष लाग्यो । उनके जाय भवन रस जाख्यो उवासे हिलमिल रहना हास ना बोलना ॥ २ ॥ जमुनाके तट धेनु चरावे । बन्तीमें कछु आचरण

गावे । मीठी राग सुनावे बोले बोलना ॥ ३ ॥ हमारी प्रीत तुम संग लागी । लोकलाज कुलकी सब त्यागी । मीराके प्रभु गिरिधारी बन बन डोलना ॥ ४ ॥

११६. माई मेरो मोहननै मन हाहं ॥ ध्रु० ॥ कांहि करुं कीत जाहं सजनी । प्रान पुरससु बरयो ॥ १ ॥ हूं जल भरने जात-थी सजनी । कलस माथे धरयो ॥ २ ॥ सावरीसी कीसोर मूरत । मुरलीमें कछ टोनो करयो ॥ ३ ॥ लोकलाज बिसार डारी । तबही कारज सरयो ॥ ४ ॥ दास मीरा लाल गिरधर । छान ये वर बरयो ॥ ५ ॥

११७. हरि आवदे खोसरी । बुंद न भांजे मो सारी ॥ ध्रु० ॥ येक बरसत दुजी पवन चलत है । तिजी जमुना जहरी ॥ १ ॥ एक जो बन दुजी महीकी मथीनया । तिजी हरि दे छे गारी ॥ २ ॥ ब्रज जशोदा राणी आपने लालकू । इन सुबहूंमें हारी ॥ ३ ॥ मीराके प्रभु गिरधर नागर । प्रभू चरणा परवारी ॥ ४ ॥

११८. राम बिन निंद न आवे । बिरह सतावे प्रेमकी आच डुरावे ॥ ध्रु० ॥ पियाकी जेतबिन मो दर आंधारो दिव्य कदायन आवे । पियाजीबिना मो सेज न आलुनी जाननरे ए बिहावे । कबु घर घर आवे आवे ॥ १ ॥ दादर मोर पपीया बोले कोयल सबद सुनावे । उगम घठा ओल रहगई दमक चमक दुरावे । नैन जर लावे लावे ॥ २ ॥ काहां करुं कितना उसखेरु बदन कोई न बनवे । बिरह नाग मेरि काया डसी हो । लहर लहर जीव जावे जडी घस लावे ॥ ३ ॥ कहोरी सखी सहली सजनी पियाजीनै आने मिलावे । मीराके प्रभु कवरी मिलेगे मोहन मो मन भावे । कबहुं हस हस बतलावे ॥ ४ ॥

११९. दरज जाने कोय हेली । मैं दरद दिवानी ॥ ध्रु० ॥ घायलकी गत घायल ज्याने । जाके लागी हिये ॥ १ ॥ सुली उपरसे जहां मारी । कीसबीद रहीये सोय ॥ २ ॥ मीराके प्रभु गिरधर नागर । वदे सामलीया होय ॥ ३ ॥

१२०. सखी आपनो दाम खोटो । दोस काहां कुबज्याकू ॥ भ्रा० ॥ कुबजा दासी कंस रायकी । दराय कोठोडो ॥ १ ॥ आपन जाय

दुवारका छाय । कागद हूँ कोठोडो ॥२॥ मीराके प्रभू गिरिधर  
नागर । कुवजा बडी हरी छोडो ॥३॥

१२१. खबर मेरी लेजारे बंदा । जावत हो तुम उनदेस  
॥ध्रु०॥ हो नंदके नंदजीसु यूँ । जाई कहीयो । एकवार दरसन  
दे जारे ॥१॥ आप बिहारे दरस तिहारे । कृपादृष्टि । करी जारे  
॥२॥ नंदबन छांड सिंधु तब बसीयो । एक हाम पै न सहजारे  
जो दिन ते सखी मधुवन छांडो । ले गयो काल कलेजारे ॥३॥ मी-  
राके प्रभु गिरिधर नागर । सबही बोल सजारे ॥४॥

१२२. आपनी गरज हो मिटी साबरे हाम देखी तुमरी प्रीत  
॥ ध्रु० ॥ आपन जाय दुवारका छाय ऐसे बेहद भये हो नचित  
॥ ठोर ॥ ठार सलेव कीरत हो कूलभवर कीसि रीत ॥ १ ॥ बीन  
दरसन कलना परत हे । आपनी कीसी प्रीत । मीराके प्रभू गिरि-  
धर नागर प्रभूचरण न परचित ॥२॥

१२३. मैं तो तेरे दावन लागीबे गोपाल ॥ ध्रु० ॥ कीया कीजो  
प्रसन्न दिजोबे । खबर लीजो आये ॥१॥ तुम साधनमे तुम संत-  
नमे । तुम गडवनके रखवाल ॥२॥ आपन जाय दुवारकामें हामकू  
दर्ई बिसार ॥३॥ मीराके प्रभू गिरिधर नागर । चरण कमल  
बलहार ॥४॥

१२४. हरी सखी देख्योरी नंद किशोर ॥ध्रु०॥ मोर मुगुट मकरा-  
कृत कुंडल । पीतांबर झनक हरोल ॥१॥ ग्वाल बाल सब संग  
जुलीने । गोवर्धनकी और ॥२॥ मीराके प्रभू गिरिधर नागर ।  
हरि भये माखन चोर ॥३॥

१२५. तुम लाल नंद सदाके कपटी ॥ध्रु०॥ सबकी नैया पार  
उतर गयी । हमारी नैया भवरबिच अटकी ॥ १ ॥ नैया भितर  
करत मस्करी । दे सख्यां अरदन पर पटकी ॥२॥ बिद्राघनके कुंज  
गलनमो । सीरकी घगरीया जतनसे पटकी ॥३॥ मीराके प्रभु  
गिरिधर नागर । राखे तूं या बन बन भटकी ॥४॥

१२६. प्रगट भयो भगवान ॥ध्रु०॥ नंदाजीके घर नौबद बाजे ।  
टाल मृदंग और तान ॥ १ ॥ सबही राजे मिलन आये ॥ छांड

दिये अभिमान ॥ २ ॥ मीराके प्रभू गिरधर नागर । निशीदिनीं धरिजे ध्यान ॥ ३ ॥

१२७. हमारो चीर दे बनवारी ॥धृ॥ लेकर चीर कलंब पर बैठे हम जलमां नंगी उधारी ॥१॥ तुमारो चीर तो तब नहीं देऊंगा । हो जा जलासे न्यारी ॥२॥ ऐसी प्रभूजी क्यों करनी । तुम पुरुख हम नारी ॥३॥ मीराके प्रभु गिरीधर नागर । तुम जीते हम हारी ॥४॥

१२८. फरका फरका जो बाजी हरीकी मुलीया । सुनोरे सखी मारा मन हरलीया ॥ध्रु०॥ गोकुल बाजी बिदावन बाजी । और बाजी जाहां मथुरा नगरीया ॥१॥ तुम तो बेटो नंदबा-वांके । हम ब्रीकभान पुराके गुजरीया ॥ २ ॥ यहां मधुवनके कटा डारूं बांस । उपजे न बांस मुरलीया ॥३॥ मीराके प्रभु गिरि-धर नागर । चरण कमलकी लेऊंगी बल्य्या ॥४॥

१२९. शरणागतकी लाज । तुमकू शरणागतकी लाज ॥ ध्रु० ॥ नाना पातके चीर मेलये । पांचालीके काज ॥१॥ प्रतिज्ञा छांडी भीष्मके । आगे चक्रधरे जदुराज ॥२॥ मीराके प्रभु गिरीधर नागर । दीन बंधु महाराज ॥३॥

१३०. छोड़ो चुनरया छोड़ो मनमोहन मनमों बिच्यारो ॥ध्रु०॥ नंदाजीके लाल । संगचले गोपाल । धेनु चरत चपल । बीन बाजे रसला बंद छोड़ो ॥ १ ॥ काना मागत है दान । गोपि भये रानोरान । सुनो उनका ग्यान । घबरगया उनका प्रान । चिर छोड़ो ॥२॥ मीरा मुरारी कहे । लाज रखो मेरी । पग लागो तोरी अब तुम बिहारी । चिर छोड़ो ॥३॥

१३१. हार्तीं घोडा महाल खजीना दे दवलतपर लातरे । करी-यो प्रभूजीकी बात सबदीन करीयो प्रभूजीकी बात ॥धृ०॥ मा बाप और बेहेन भाई । कोई नहीं आयो सातरे ॥१॥ मीराके प्रभू गिरीधर नागर । भजन करो दिन रातरे ॥२॥

१३२. बासरी सुनूंगी । मैं तो बासरी सुनूंगी । बनसी बालेकूं जानन देऊंगी ॥धृ०॥ बनसीवाला एक कहेगा । एकेक लाख सुना-ऊंगी ॥१॥ बिंदावनके कुंज गलनमों । भर भर कुल छिनाऊंगी

॥२॥ उत गोकुल उत मथुरा नगरी । बीचमे जाय अडाऊंगी ॥३॥  
गिराके प्रभु गिरिधर नागर । चरण कमल लपटाऊंगी ॥४॥

१३३. म्हारे घर चालोजी जशोमती लालनारे ॥४०॥ राधा  
हृती सुनोजी प्यारे । नाहक सतावत जननी मुरारे । अंगन खेलत  
ठे ब्रिजहारे । लुड लुड खेलनारे ॥१॥ पेन्हो पीत वसन और  
आंगीया । डोनो मोतरवाला कन्हैया । रेवे कायकू लोक बुझाया ।  
हासती ग्वालनारे ॥२॥ चंदन चौक उपर न्हालाऊं । मीश्री  
माखन दूध पिलावूं । मंदिर आपने हात हलाऊं । जडाऊं  
गालनारे ॥३॥ मीराके प्रभु दीन दयाला । वहां तुम सावध परम  
कृपाला । तन मन घन वारी जै गोपाला । मेरे मन बालनारे ॥४॥

१३४. सुंदर मारो सांवरो । मारा घेर आउंछे वनमाली ॥  
॥ ध्रु० ॥ नाना सुगंधी तेल मंगाइ । ऊनऊन पाणी तपाइ छे ॥  
मारा मनमों येही वसेछे । आपने हात न्दवाइ छे ॥१॥ खीर  
खांड पक्वान मिठाई । उपर घीना लढवा छे ॥ मारो मनमों येही  
वसेछे । आपने हातसे जमाइ छे ॥२॥ सोना रुपानो पालनो बंधाऊं ।  
रेशमना बंद बांधूं छे ॥ मारा मनमों येही वसेछे । आपने हात  
झुलाऊं छे ॥३॥ मीराके प्रभु गिरिधर नागर । चरण कमल बलहाइ छे ॥  
मारा मनमों येही वसेछे । अपना ध्यान धराऊं छे ॥४॥

१३५. कागळ कोण लेई जायरे मथुरामां वसे रेवासी मेरा  
प्राण पियाजी ॥४०॥ ए कागळमां शाशुं शू लखिये । थोडे थोडे  
हेत जणायरे ॥१॥ मित्र तमारा मळवाने इच्छे । जशोमती अन्न  
न खायरे ॥२॥ सेजलडी तो मुने सुनीरे लागे । रडतां तो रजनी  
न जायरे ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिरिधर नागर । चरणकमल तांहे  
त्यां जायरे ॥४॥

१३६. सांभळोजी मारी वात । बाई तमे सांभळोजी मारी वात  
॥४०॥ ॥ राधा सरखी सुंदर-घरमां । कुवजानें घर जात ॥१॥  
नवलाख धेनु घरमां दुभाय । घर घर गोरस खात ॥२॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरिधर नागर । चरणकमलपर हात ॥३॥

१३७. वन जाऊं चरनकी दासीरे । दासी मै भई उदासी ॥४०॥

और देव कोई न जाणूं । हरिबिन भई उदासी ॥१॥ नहीं न्हावूं  
गंगा नहीं न्हावूं जमुना । नहीं न्हावूं प्रयाग कासी ॥२॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधरनागर । चरणकमलकी प्यासी ॥३॥

१३८. मागत माखन रोटी । गोपाळ प्यारो मागत माखन रोटी  
॥४॥ मेरे गोपालकू रोटी बना देऊंगी । एक छोटी एक मोटी ॥१॥  
मेरे गोपाकू बीहा करुंगी । ब्रीकभानकी बेटी ॥२॥ मेरे गोपालकू  
झबला शिवाऊंगी । मोतनकी लड छुडी ॥३॥ मीरा कहे प्रभु गिर-  
धर नागर । चरणकमलपर लोटी ॥४॥

१३९. मुखडानी माया लागीरे । मोहन तारा मुखडानी ॥४॥  
मुखडूं में जोयुं ताहूं । सर्वे जुग थयुं खाहूं । मन ताहूं रह्युं  
न्याहरे ॥१॥ संसारीतुं सुख एवूं । झांझवाना नीर जेवूं ।  
तेने तुच्छ करी फरीयेरे ॥२॥ संसारीतुं सुख कातुं । परणीनें  
रंडावूं पाछुं । तेने घेर बीद जईयेरे ॥३॥ भणूं तो पीतम प्यारो ।  
अखंड सौभाग्य मारो । रांडवानो भय टाळयेरे ॥४॥ मिरा बाई  
बलिहारी । आशा एक मने तारी । हवे हूं तो बडभागीरे ॥५॥

१४०. मेरो मन हरलियो राजा रणछोड । मेरो मन ॥४॥  
त्रिकम माधव और पुरुषोत्तम ने । कुबेर कल्याणनी जोड ॥१॥  
राधा स्वमाणी और सतभामा । जांबुक करणी जोड ॥२॥ चार  
पास रत्नागर गाजे । गोमती करत कलोळ ॥३॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधरनागर । हरी मारा दलडाना चोर ॥४॥

१४१. अजब सलुनी प्यारी मृगया नैनो । तें मोहन वश की-  
धोरे ॥ ४० ॥ गोकुळमां सौ बात करेरे वाला कां न कुबजे वश  
लोधोरे ॥ १॥ मनको सो करि ते लाल अंबाडी अंकुशे वश कीधोरे  
॥ २॥ लवंग सोपारी ने पानना बीडला राधासुं राख्यो कीनोरे  
॥ ३ ॥ मीरा कहे प्रभु गिरधरनागर चरणकमल चित्त दीनोरे ॥ ४ ॥

१४२. आतुर थईछुं मुख जोवाने घेर आवो नंद लालारे ॥ ४॥  
गौतणां मीस करी गयाछो गोकुळ आवो मारा बालारे ॥ १ ॥ मा-  
सीरे मारीने गुणका तारी टेव तमारी ऐसी छोगळारे ॥ २ ॥ कंस  
मारी मातपिता उगार्या घणा कपटी नथी भोळारे ॥ ३ ॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधरनागर गुण घणाज लागे प्यारारे ॥ ४ ॥

१४३. अरज करे छे मीरा रांकडी । उभी उभी अरज० ॥ ४ ॥  
 माणिगर स्वामी मारे मंदिर पधारो सेवा करूं दीन रातडी ॥ १ ॥  
 फूलनारे तुरा ने फूलनारे गजरा फूलना ते हार फूल पांखडी ॥ २ ॥  
 फूलनी ते गादी रे फूलना तकीया फूलनी ते पांथरी पीछेडी ॥ ३ ॥  
 पय पक्कान् मीठाई ने मेवा सेवैया ने सुंदर दहीडी ॥ ४ ॥ लवींग  
 सोपारी ने एलची तजवाला काथा चूनानी पानबीडी ॥ ५ ॥ सेज  
 बिछावु ने पासा मंगावुं रमवा आवो तो जाय रातडी ॥ ५ ॥ मीरा  
 कहे प्रभु गिरधरनागर तमने जोतमां ठरे आंखडी ॥ ६ ॥

१४४. आज भारे साधुजननो संगरे राणा । मारा भाग्ये मळ्यो  
 ॥ ४ ॥ साधुजननो संग जो करीए पियाजी चढे ते चोगणो रंग रे  
 ॥ १ ॥ सीकुटजननो संग न करीए पियाजी पाडे भजनमां भंगरे  
 ॥ २ ॥ अडसट तीर्थ संतोनें चरणे पियाजी कोटी काशी ने कोटी  
 गंगरे ॥ ३ ॥ निंदा करसे ते तो नर्ककुंडमा जासे पियाजी थशे आं-  
 धळा अपंगरे ॥ ४ ॥ मीरा कहे गिरधरना गुण गावे पियाजी सं-  
 तोनी रजमां शीर संगरे ॥ ५ ॥

१४५. कहां गयोरे पेलो मुरलीवाळो । अमने रास रमाडीरे  
 ॥ ४ ॥ रास रमाडवाने वनमां तेडयां मोहनी मुरली सुनावीरे ॥ १ ॥  
 माता जसोदा शाख पुरावे केशर छांठ्या धोळीरे ॥ २ ॥ हमणां  
 वेण समारी सुती पेहरी कसुंबळ चोळीरे ॥ ३ ॥ मीरा कहे प्रभु  
 गिरधरनागर चरणकमल चित चोरीरे ॥ ४ ॥

१४६. चालने सखी मही वेंचवा जइए । ज्या सुंदर वर रमतोरे  
 ॥ ४ ॥ प्रेमतणां पक्कान् लई साथे । जोईए रसिकवर जमतोरे ॥ १ ॥  
 मोहनजी तो हवे मोवो थयो छे । गोपीने नथी दमतोरे ॥ २ ॥ मीरा  
 कहे प्रभु गिरधरनागर । रणछोड कुबजाने गमतोरे ॥ ४ ॥

१४७. कठण थयांरे माधव मथुरा जई। कागळ न लळ्यो कटकरो-  
 रे ॥ ४ ॥ अहीयाथकी हरी हवडां पधार्या । औदव साचे अटक्योरे  
 ॥ १ ॥ अंगें सोवरणीया बावा पेर्या । शीर पीतांबर पटकरोरे ॥ २ ॥  
 गोकुळमां एक रास रच्यो छे । कहां न कुबजा संग आटक्योरे  
 ३ कालीसी कुबजा ने आंगें छे कुबडी ए शू करी जाणे लटकरोरे ४



ए छे काळी ने ते छे कुबडी रंगें रंग बच्यो चटकोरे ॥५॥ मीरा  
कहे प्रभु गिरधर नागर खोळामां धुंघट खटकोरे ॥६॥

१४८. जशोदा मैया मैं नहीं दधीखायो ॥धृ०॥ प्रात समये गौ-  
बनके पाँछे । मधुबन मोहे पढायो ॥१॥ सारे दिन बन्सी बनबन  
भटके । तोरे आगे आयो ॥२॥ ले ले अपनी लाकुटी कुटलिया ।  
बहुतही नाच नचायो ॥३॥ तुम तो धोठा पावनको छोटा । ये बीज  
कैसो पायो ॥४॥ ग्वाल बाल सब द्वारे ठाढे है । माखन मुख लपटायो ।  
॥५॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । जशोमती कंठ लगायो ॥६॥

१४९. तुम कीं करो या हूँ ज्यानी तुम ॥ धृ० ॥ बिंद्राजी बनके  
कुंजगलीनमों । गोधनकी चरैया हूँ ज्यानी ॥१॥ मोर मुगुट पीतां-  
बर शोभे । मुरलीकी बजैया हूँ ज्यानी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिर-  
धर नागर । दान दिन ले तब लै हूँ ज्यानी ॥३॥

१५०. तेरे सावरे मुखपरवारी । वारी वारी बलिहारी ॥ धृ० ॥  
मोर मुगुट पीतांबर शोभे । कुंडलकी छबि न्यारी न्यारी ॥१॥  
त्रिदाबनमों धेनु चरावे । मुरली बजावत प्यारी ॥२॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरधर नागर । चरणकमल चित वारी ॥३॥

१५१. तोरी सावरी सुरत नंदलालाजी ॥धृ०॥ जमुनाके नीर तीर  
धेनु चरावत । कारी कामलीवालाजी ॥१॥ मोर मुगुट पीतांबर शोभे ।  
कुंडल झलकत लालाजी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । भक्तनके  
प्रतिपालाजी ॥३॥

१५२. थारो बिरुद घेते कैसो भाईरे ॥ धृ० ॥ सेना नायको  
साचो मीठो । आप भये हर नाईरे ॥१॥ नामा शिंपी देवल फेरो ।  
मृतीकी गाय जिवाईरे ॥२॥ राणाने भेजो बिखको प्यालो । पीवे  
मिराबाईरे ॥३॥

१५३. नहीं जाऊरे जमुना पाणीडा । मार्गमां नंदलाल मळे  
॥धृ०॥ नंदजीनो बालो आन न माने । कामण-गारो जोई चितझं  
चळे ॥१॥ अमे आहिउडां सघळां सुवाळां । कठण कठण कानुडो  
मळ्यो ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधरनागर । गोपीने कानुडो  
लाग्यो नळ्यो ॥३॥

१५४. नहीं तोरी बलजोरी राधे ॥४०॥ जमुनाके नीर तीर  
धेनु चरावे । छीन लीई बांसरी ॥१॥ सब गोपन हस खेलत बैठे ।  
तुम कहत करी चोरी ॥२॥ हम नहीं अब तुमारे घरनकू । तुम  
बहुत लबारीरे ॥३॥ मीरा, कहे प्रभु गिरधर नागर । चरणकमल  
बलिहारीरे ॥४॥

१५५. नांव किनारे लगाव प्रभुजी नांव किनारे० ॥४१॥  
नदीया घहेरी नाव पुरानी । डुबत जहाज तराव ॥१॥ ग्यान  
ध्यानकी सांगड बांधी । दबरे दबरे आव ॥२॥ मीरा कहे प्रभु  
गिरधर नागर । पकरो उनके पाव ॥३॥

१५६. पाणीमों मीन प्यासी । मोहे सुन सुन आवत हांसी  
॥४२॥ आत्मज्ञानविन नर भटकत है । कहां मथुरा काशी ॥१॥  
भवसागर सब द्वार भरा है । धुंडत फिरत उदासी ॥२॥ मीरा कहे  
प्रभु गिरधर नागर । सहज मिले अविनाशी ॥३॥

१५७. बात क्या कहूं नागर नटकी । नागर नटकी नागर०  
॥४३॥ हूं दधी बेचन जात त्रिद्रावन । छीन लीई मोरी दधीकी  
मटकी ॥१॥ मोर मुगुट पितांबर शोभे । अती शोभा उस कौस्तुभ  
मनकी ॥२॥ मीरा कहे प्रभु गिरधर नागर । प्रीत लगी उस मुर-  
लीधरकी ॥३॥

## कान्होपात्रा.

१. आलंकापुरी पुण्यठाव । तेथ समाधी ज्ञानदेव ॥१॥ पांडु-  
रंगे दीधल वर । भेटी निर्धार कृष्णपक्षी ॥२॥ नित्य स्नानालागीं  
जाणा । भागीरथी दिधली ज्ञाना ॥३॥ सरस्वती मणिकर्णिका ।  
तिसंगमीं वाहती देखा ॥४॥ येथें स्नान करितां । वास वैकुंठीं  
तत्त्वतां ॥५॥ ऐसे देव सांगत । कान्होपात्रा आनंदत ॥ ६ ॥

२. शिव तो निवृत्ति विष्णु ज्ञानदेव पाही । सोपान तो ब्रह्मा  
मूळ माया मुक्ताई ॥१॥ धन्य धन्य धन्य धन्य निवृत्तिराया । धन्य  
ज्ञानदेव सोपान सखया ॥२॥ प्रत्यक्ष पैठणीं भटां दाविली प्रचिती ।  
रोडियाचे मुखें वदविली वेदश्रुती ॥ ३ ॥ चौदाशें वरुषाचे तप्ती तीर

रहिवाशी । गर्व हरविला चालविले भिंतीशी ॥ ४ ॥ धन्य कान्हो-  
पात्रा आज्ञा झाली भाग्याची । भेटी झाली ज्ञानदेवाची झणुनिया ॥ ५ ॥

३. वर्म वैरीयाचे हातीं । देऊं नको श्रीपती ॥ १ ॥ तूं तो अना-  
थांचा नाथ । दीन दयाळ कृपावंत ॥ २ ॥ वेद पुराणें गर्जती । साही  
शास्त्रें विवादती ॥ ३ ॥ चरणीं ब्रीद बागविसी । तुझी कान्हो-  
पात्रा दासी ॥ ४ ॥

४. जीवींचे जीवलगे माझे कृष्णार्ह कान्हाई । सांवळे डोळसे  
करुणा येऊंदे कांहीं ॥ १ ॥ आला अपवाद याती संबंध लौकीक  
पाही । सांवळे डोळसे करुणा येऊंदे कांहीं ॥ २ ॥ दीनोद्धार ऐसे  
वेद शास्त्रें गर्जती पाही । सांवळे डोळसे करुणा येऊंदे कांहीं ॥ ३ ॥  
शरण कान्होपात्रा तुजला वेळोवेळां पाही । सांवळे डोळसे करुणा  
येऊंदे कांहीं ॥ ४ ॥

५. सकळही सुरवर येथेंची लाधले । देवाचें देखिलें चरणांबुज  
॥ १ ॥ हरली ती भूक तहान निमाली । संतांचीं देखिलीं चरणांबुजें  
॥ २ ॥ कीर्तनाचे रंगी आनंदें नाचतां । कान्होपात्रा चित्ता समा-  
धान ॥ ३ ॥

६. अगा वैकुंठीच्या राया । अगा विठ्ठल सखया ॥ १ ॥ अगा  
नारायणा । अगा वसुदेवनंदना ॥ २ ॥ अगा पुंडलीक वरदा ।  
अगा विष्णु तूं गोविंदा ॥ ३ ॥ अगा रखुमाईच्या कांता । कान्हो-  
पात्रा राखी आतां ॥ ४ ॥

७. पतित तूं पावना । म्हणविसी नारायणा ॥ १ ॥ तरी सांभा-  
ळीं वचन । ब्रीद बागविसी जाण ॥ २ ॥ याती शुद्ध नाही भाव ।  
दुष्ट आचरण स्वभाव ॥ ३ ॥ मुखीं नाम नाही । कान्होपात्रा शरण  
पायीं ॥ ४ ॥

८. माझे माहेर पंढरी । सुखें नांदु भीमातीरी ॥ १ ॥ येथें आहे  
माव बाप । हरे ताप दुरुशनें ॥ २ ॥ निवारिली तळमळ चिंता ।  
गेली व्यथा अंतरांची ॥ ३ ॥ कैशी विटेवरी शोभली । पाहुनि  
कान्होपात्रा घाली ॥ ४ ॥

९. माझ्या जीवींचें जीवन । तो विठ्ठल निधान ॥ १ ॥ उभा  
असे विटेवरी । वांटी प्रेमाची सीदोरी ॥ २ ॥ आलीयाची धनी ।

निवारितो चक्रपाणी ॥ ३ ॥ भेटा दयेच्या सागरा । विनवितसे  
कान्होपात्रा ॥ ४ ॥

१०. दीन पतित अन्यायी । शरण आल्यें विठाबाई ॥ १ ॥  
मी तों आहे यातीहीन । नकळे कांहीं आचरण ॥ २ ॥ मज अधि-  
कार नाही । भेटी देई विठाबाई ॥ ३ ॥ ठाव देई चरणापाशीं ।  
तुझी कान्होपात्रा दासी ॥ ४ ॥

११. अंबकृषीसाठीं । जन्म घेतलें जगजेठी ॥ १ ॥ वागवी  
भक्तांचा आभार । ऋणी झाला निरंतर ॥ २ ॥ अर्जुनाचे रथीं बैसे ।  
त्याचे घोडे धुतसे ॥ ३ ॥ लाज सांढी ऋषीकेशी । कान्होपात्रा  
तुझी दासी ॥ ४ ॥

१२. ज्याचें घेतां सुखीं नाम । धार्की पडे काळ यम ॥ १ ॥  
ऐशी नामाची थोरी । उद्धरिले दुराचारी ॥ २ ॥ नष्ट गणिका आजा-  
मेळ । वाल्मिकी झाला तो सोज्वळ ॥ ३ ॥ ऐशी नाम माळा ।  
कान्होपात्रा त्याली गळा ॥ ४ ॥

१३. विठू दीनांचा दयाळ । वागवी दासाची कळकळ ॥ १ ॥  
देव कृपावंत मोठा । उणें पडों नेदी तोटा ॥ २ ॥ देव भक्तांचा अ-  
भिमानी । वाहे चिंता सकळ मनीं ॥ ३ ॥ देव भावाचा भुकेला ।  
कान्होपात्रे आनंद झाला ॥ ४ ॥

१४. ध्यारे ध्यारे सुखीं नाम । अंतरीं धरोनिया प्रेम ॥ १ ॥  
माझा आहे भोळा बाप । घेतो ताप हरोनी ॥ २ ॥ आपुलिया नामा-  
साठीं । धांवे संकटीं लवलाहे ॥ ३ ॥ ध्यारे ध्यारे अनुभव । कान्होपा-  
त्रेचा माधव ॥ ४ ॥

१५. योग याग तपें करितां भागली । तीच ही माऊली विटे-  
वरी ॥ १ ॥ न येई ध्यानीं साधितां साधनी । भक्तांसी निर्वाणी  
धांवतसे ॥ २ ॥ चारी वेद साही शास्त्रें शिणलीं । कान्होपात्रा लाधलीं  
प्रेमसुखें ॥ ३ ॥

१६. कनवाळू कृपाकू तूं माय माऊली । धावुनियां भेटली  
विठाबाई ॥ १ ॥ निवारिलीं विघ्नें दुरी तें पळालीं । जोडुनियां कर  
विठाई विनविली ॥ २ ॥ शरण कान्होपात्रा चरणीं निमाली । धांवो-  
नियां भेटली विठाबाई ॥ ३ ॥

१७. ज्ञान वैराग्य भजलीं न तुमते । आमुतें पंढरीनाथें न विसरीजे ॥ १ ॥ दंभ प्रपंच भजली न तुमते । आमुतें पंढरीनाथें न विसरीजे ॥ २ ॥ विनवी कान्होपात्रा पंढरीरायातें । आमुतें पंढरीनाथें न विसरीजे ॥ ३ ॥

१८. हरीहर ब्रह्मादिक । जयालागीं करिती तप ॥ १ ॥ तो हा पंढरीचा राणा । न ये अनुमाना श्रुतीसी ॥ २ ॥ शास्त्रें पुराणें भांबावली । चारीं मौन्यचीं राहिलीं ॥ ३ ॥ पुंडलीक वरदायिणी । कान्होपात्रेचा जो धनी ॥ ४ ॥

१९. विषयाचे संगतीं । नाश पावले निश्चिती ॥ १ ॥ भगें पडलीं इंद्राला । भस्मासूर भस्म झाला ॥ २ ॥ चंद्रा लागला कलंक गुरुपत्नीसी रतला देख ॥ ३ ॥ रावण मुकला प्राणासी । कान्होपात्रा ह्मणे दासी ॥ ४ ॥

२०. जन्मांतरीचें सुकृत आजीं फळासी आलें । ह्मणोनी देखिले विठ्ठलचरण ॥ १ ॥ धन्यभाग आजी डोळिया लाधलें ॥ म्हणुनी देखिले विठ्ठलचरण ॥ २ ॥ धन्य चरण माझे या पंथीं चालिले ॥ म्हणुनी देखिले विठ्ठलचरण ॥ ३ ॥ येऊनिया देहासा धन्य झालें ॥ म्हणुनी देखिले विठ्ठलचरण ४ घाली गर्भवासा कान्होपात्रा म्हणे । जन्मोजन्मीं देखेन विठ्ठलचरण ॥ ५ ॥

२१. सर्व सुखाचें जें निजसुखाचें सार गे माय । तो हा पंढरिराय विटेवरी ॥ १ ॥ सकळ साराचें सार गे माय ॥ तो हा पंढरिराय विटेवरी ॥ २ ॥ सर्व साधनाचें जें कां निजसाधन गे माय ॥ तो हा पंढरिराय विटेवरी ॥ ३ ॥ जे कां जीवांचे जीवन कान्होपात्राचे निजधन गे माय ॥ तो हा पंढरिराय विटेवरी ॥ ४ ॥

२२. पतित पावन ह्मणविसी आधीं । तरी कां उपाधि भक्ता-मागें ॥ १ ॥ तुझें म्हणवितां दुजें अंगसंग । उणेपणा सांग कोणाकडे ॥ २ ॥ सिंढ्याचें भातुकें जंबुक पै नेतां । थोराचिया माथां लाज वाटे ॥ ३ ॥ ह्मणे कान्होपात्रा देह समर्पणें । करावा जतन त्रिदासाठीं ४

२३. नामें दोष जळती । नामें पापी उद्धरती ॥ १ ॥ हें आलें अनुभवा । सत्यजीवा प्रत्यया ॥ २ ॥ नामें अपार तारिलें ॥ नामें मृत केलें ३ कान्होपात्रा नाम घेतां । पायीं जडली तत्वतां ४

## गोरा कुंभार.

१. ब्रह्ममूर्ती संत जगीं अवतरले । उद्धरावया आले दीन जनां  
॥ १ ॥ ब्रह्मादिक ज्याची वंदिती पायवणी । नाम घेतां वदनीं दोष  
जाती ॥ २ ॥ हो कां दुराचारी विषयीं आसक्त । संत कृपे त्वरित  
उद्धरती ॥ ३ ॥ अखंडित गोरा त्यांची वास पाहे । निशिदिनीं  
ध्याये संत संगी ॥ ४ ॥

२. केशवाचे ध्यान धरुनि अंतरां । मृत्तिके माझारी नाचतसे  
॥ १ ॥ विठ्ठलाचें नाम स्मरे वेळोवेळ । नेत्रां वाहे जळ सद्गदीत ॥ २ ॥  
कुलालाचें वंशीं जन्मलें शरीर । तो गोरा कुंभार हरीभक्त ॥ ३ ॥

३. निर्गुण रूपडें सगुणाचे बुंधी । विठ्ठल निवृत्ति प्रवृत्ति दिसे  
॥ १ ॥ एक पुंडलीक जाणे तेथील पंथ । तुम्हां आझां चित्त भाग्य  
योगें ॥ २ ॥ सभाग्य विरले नामा पाळीं गेले । अभागी ते ठेले मौ-  
न्यरूप ॥ ३ ॥ ह्मणे गोरा कुंभार नामया भोगितां । उरल्या उचिता  
सेवू सुखें ॥ ४ ॥

## सावता माळी.

१. ऐकावे विठ्ठल धुरे । विनंती माझी हो सत्वरें ॥ १ ॥ करी  
संसाराची बोहरी । इतुकें मागतों श्रीहरी ॥ २ ॥ कष्ट करितां जन्म  
गेला । तुझा विसर पडला ॥ ३ ॥ माळी सावता मागे संतान । देवा  
करीगा निःसंतान ॥ ४ ॥

२. कां गा रुसलासी कृपाळू बा हरी । तुजविण दुसरी भक्ती  
नेणे ॥ १ ॥ दीन रंक पापी हीन माझी मती । सांभाळा श्रीपती  
अनाथनाथा ॥ २ ॥ आशा मोह माया लागलीसे पाठीं । काळ क्रोध  
दृष्टी पाहतसे ॥ ३ ॥ सावता म्हणे देवा नका ठेज येथें । उचलोनी  
अनंते नेई वेगीं ॥ ४ ॥

३. कांदा मुळा भाजी । अवघी विठाबाई माझी ॥ १ ॥ लसूण  
मिरची कोथिंबिरी । अवघा झाला माझा हरी ॥ २ ॥ मोट नाडा  
विहीर दोरी । अवघी व्यापिली पंढरी ॥ ३ ॥ सावता ह्मणे केला  
मळा । विठ्ठल पायीं गोंविला गळा ॥ ४ ॥

४. नको तुझें ज्ञान नको तुझा मान । माझें आहे मन वेगळें-  
ची ॥१॥ नको तुझी भुक्ती नको तुझी मुक्ती । मज आहे विश्रांती  
वेगळीच ॥२॥ चरणीं ठेउनि माथा विनवितो सावता । ऐका पंढरि-  
नाथा विज्ञापना ॥३॥

५. पैल पहाहो परब्रह्म भुललें । जगदीश कांदो परतंत्र झालें  
॥१॥ काय सुत्र केलें येणें नेणजे । कोण भाग्य गौळीयाचें वार्णजे  
॥२॥ भादि अतू नाहीं जया व्यापका । माया उखळी बांधिला देखा  
॥३॥ सर्व सुखाचें सुख निर्मळ । कैसें दिसताहे श्रीमुख कमळ ॥४॥  
योगिया हृदयकमळीचें हें निधान । दृष्टी लागे लगे उतरा निंब-  
लोण ॥५॥ सावत्या स्वामी परब्रह्म पुतळा । तनुमनाची कुरवंडी  
ओंवाळा ॥६॥

६. मागणें तें आम्हा नाहीं हो कोणासी । आठवावें संतासी  
हेचि खरें ॥१॥ पूर्ण भक्त आम्हां ते भक्ती दाविती । घडावी संगती  
तयार्शीच ॥२॥ सावता ह्याने कृपा करी नारायणा । देव तोचि  
जाण असे मग ॥३॥

७. भली केली हीन याति । नाहीं वाढली महंती ॥१॥ जरी  
असतां ब्राम्हण जन्म । तरी हें अंगीं लागतें कर्म ॥२॥ स्नान  
नाहीं संध्या नाहीं । याति कुळ संबंध नाहीं ॥३॥ सावता ह्याने  
हीन याती । कृपा करावी श्रीपती ॥४॥

८. विकारिले नयन स्फुरण आलें बाहीं । दाटलें हृदयीं करुणा-  
भरितें ॥१॥ जातां मार्गी भक्त सावता तो माळी । आला तया  
जवळी पांडुरंग ॥२॥ नामा ज्ञानदेव राहिले बाहेरी । मळिया भी-  
तरीं गेला देव ॥३॥ माथा ठेऊनि हात केला सावधान । दिलें  
आर्लिंगन चहूं भुर्जी ॥४॥ चरणीं ठेउनि माथा विनवितो सावता ।  
बैसा पंढरीनाथा करीन पूजा ॥५॥

९. समयासी सादर ब्रह्मचें । देव ठेविल तैसें रहावें ॥१॥  
कोणे दिवशीं बसून हत्तीवर । कोणे दिवशीं पालखी सुभेदार । कोणे  
दिवशीं प्रायांचा चाकर । चालून जावें ॥२॥ कोणें दिवशीं बसून  
याची मन । कोणें दिवशीं घरांत नाहीं धान्य । कोणे दिवशीं

द्रव्याचें सांठवण । कोठें सांठवावे ॥२॥ कोणे दिवशीं यम येतो चालून । कोणे दिवशीं प्राण जाती घेऊन । कोणे दिवशीं स्मशानीं जाऊन । एकटें रहावें ॥३॥ कोणे दिवशीं होईल सद्गुरूची कृपा । कोणे दिवशीं चुकती जन्माच्या खेपा । कोणें दिवशीं सावत्याच्या बापा । दर्शन द्यावें ॥४॥

१०. नामाचिया बळें न भीजं सर्वथा । कळिकाळाच्या माथा सोटे मारूं ॥१॥ वैकुंठाचा देव आणूं या कीर्तनीं । विठ्ठल गाऊनी नाचो रंगीं ॥२॥ सुखाचा सोहळा करुनी दिवाळी । प्रेमें वनमाळी चित्तीं घरूं ॥३॥ सावता झणे ऐसा भक्तिमार्ग घरा । तेथें भक्तिद्वारा वाळंगती ॥४॥

## चोखामेळा.

१. देहीं देखिली पंढरी । विठ्ठ अविनाश विटेवरी ॥१॥ रुक्मिणी अंगना । आत्मा पुंडलीक जाणा ॥२॥ आकार तितका नासे । निराकार विठ्ठल दिसे ॥३॥ ऐसें गुज ठायींचें ठायीं । चोखा झणे लागा पायीं ॥ ४ ॥

२. टाळी वाजवावी गुढी उभारावी । वाट हे चालावी पंढरीची ॥१॥ हरिनाम गर्जतां नाहीं भय चिंता । ऐसें बोले गीता मागवत ॥२॥ पताकाचे भार मिळाले अपार । गर्जे भीमातीर जयजयकारी ॥३॥ पंढरीचा हाट कौलाची पेंठ । मिळाले चतुष्ट वारकरी ॥४॥ खटनट यावें शुद्ध होउनी जावें । दवेंडी पिटी भावें चोखामेळा ॥ ५ ॥

३. कोणें देखिलें जगा । पांडुरंगा मी नेणें ॥१॥ मौन्य पारुशली वाणी । शब्द खाणी विसरली ॥२॥ एका आधीं कैचें दोन । मजपासुन मी नेणें ॥३॥ मुळींच चोखा मूळ नाहीं । कैची विठ्ठल राही ॥ ४ ॥

४. पांडुरंगीं लागो मन । कोण चिंतन करी ऐसें ॥१॥ देह भाव विसरला । देव गेला बुडोनी ॥२॥ जीव उपाधि भक्ति वंद्य । तेथें भेद जन्मला ॥३॥ चोखामेळा संत । देही मात उपाधी ॥४॥



५. ऊंस डोंगा परी रस नोव्हे डोंगा । काय भुल्लासी वरलिया रंगा ॥१॥ कमान डोंगी परी तीर नोहे डोंगा । काय भुल्लासी वरलिया रंगा ॥२॥ नदी डोंगी परि जळ नोहें डोंगें । काय भुल्लासी वरलिया रंगें ॥ ३ ॥ चोखा डोंगा परी विठ्ठल नोहे डोंगा । काय भुल्लासी वरलिया रंगा ॥ ४ ॥

६. विठोबा पाहुणा आला आमुचे घरा । निंबलोण करा जीवे-भावें ॥ १ ॥ पंचप्राण ज्योती ओवाळूनी आरती । ओवाळिला पती रुक्माईचा ॥ २ ॥ षडरस पक्वान्न विस्तरिलें ताट । जेवूं एक-वट चोखा ह्मणे ॥ ३ ॥

७. भाव समुद्रीं भरियेलें केंणें । आणियलें नाणें द्वारकेचें ॥ १ ॥ बाराही मार्गींची वणिकरी पंढर हे पुरी नामदेव ॥ २ ॥ चोखा ह्मणे लोटगणी जाऊं । नामदेव पाहूं केशवाचा ॥ ३ ॥

८. धांव घाली विठू आतां चालू नको मंद । बडवे मज मारीती ऐसा कांहीं तरी अपराध ॥१॥ विठोबाचा हार तुझे कंठीं कैसा आला । शिव्या देती ह्मणती महारा देव वाटविला ॥२॥ अहोजी महाराज तुमचे द्वारीचा कुतरा । नकाजी मोकळं चक्रपाणी दुणेदारा ॥३॥ जोडूनिया कर चोखा विनवितो देवा । बोलिला उत्तरी परी राग नसावा ॥४॥

९. जोहार मायबाप जोहार । तुमचे महाराचा मी महार ॥१॥ बहु भुकेला झालों । तुमच्या उष्टयासाठीं आलों ॥२॥ बहु केली आस । तुमच्या दासाचा मी दास ॥३॥ चोखा ह्मणे पाटी । आणली तुमच्या उष्टयासाठीं ॥४॥

१०. हीन याती माझी देवा । कैसी घडेल तुझी सेवा ॥१॥ मज दूर दूर हो ह्मणती । तुज भेटे कवण्यारीती ॥२॥ माझा लाग-तांची कर संतोडा घेताती करार ॥३॥ माझ्या गोविंदा गोपाळा । करुणा भाकी चोखा मेळा ॥४॥

११. ऐसा पुत्र देगा देवा । जग ह्मणे त्याला बावा ॥१॥ कन्या ऐसी तरी देई । जैसी मिरा मुक्ताबाई ॥२॥ ऐसा भक्तराज गुंडा । त्याचा तिहीं लोकीं झंडा ॥३॥ इतकें न देवें तुझ्यानें । माझे करी-गा निसंतान ४ दोही माजी एक लेखा । बोले केशव दास चोखा ५

१२. करीं सूत्र शोभे कटावरी । तोचि हा सोनार नरहरी ॥१॥  
वरवे दिसती जानू । तेथें मिरवे पात्रा कान्हो ॥२॥ पार्यीं वाजती  
रुणझण घंटा । तोचि नामयाचा नागर विठा ॥३॥ काम चरणींचा  
तोडरू । परिसा उठतसे ढिंगरू ॥४॥ दक्षिण चरणींचा तोडरू ।  
जयदेव पदाचा गजरू ॥५॥ विटेवरी चरणकमळा । तो हा जाणा  
चोखा मेळा ॥६॥

१३. वासुदेव दिंडी गान । प्रसाद मागूं आले दान । आणिक आले  
कोण कोण । त्यांचीं नांवें परिसावीं १ ब्राह्मण क्षत्रिय शूद्र वाणी ।  
मागूं आल्या चारी खाणी । लिहिणार जोशी पंडित गणी । चाटे  
भाट आले ते ॥ २ ॥ गोंधळ डफगाण बहीरव जोगी । वाळसंतोषी  
आणि बैरागी । फकीर डाकुलता तो वेगी । कानफाड्या आळा तो  
॥ ३ ॥ सार मडपी आलासे । राहा विनोदें बोलतसे । चोखा महार  
जोहार करीतसे । प्रसाद देईं ह्मणोनी ॥ ४ ॥

१४. येईं येईं गरुडध्वजा । वितेसहीत करीन पूजा ॥ १ ॥  
धूपदीप पुष्पमाळा । तुज समर्पू गोपाळा ॥ २ ॥ पुढें ठेवोनिया पान  
। वाढी कुटुंबीं तें अन्न ॥ ३ ॥ तुझां योग्य नव्हे देवा । गोड कर-  
निया जेवा ॥ ४ ॥ विदुरा घरच्या पातळ कण्या । खासी मायबापा  
धन्या ॥ ५ ॥ द्रौपदीच्या भाजीपाना । तृप्ति झाली नारायणा ॥६॥  
तैसी झाली येथें परी । ह्मणे चोखयाची ह्मारी ॥७॥

## नरहरी सोनार.

१. नव्हे ते सगुण नव्हे ते निर्गुण । जाणती हे खुण तत्वज्ञानी  
॥ १ ॥ आहे तें अंबर निःशब्द निराळ । अद्वय केवळ जैसैं तैसैं ॥२॥

म्हणे नरहरी सोनार तें क्षर ना अक्षर । परेहुनि परात्पर ब्रह्म जैसैं ३

२. अनुहात ध्वनि करित निशिदिनीं । मन हें लुचुनी गेलें  
तया ॥१॥ अखंड हे मनीं स्मरा चिंतामणी । हृदयीं हो ध्यानीं  
सर्वकाळ ॥२॥ अखंड हे खेले जपे सर्व काळीं । हृदयकमळीं आनं-  
दला ॥३॥ प्रेम अखंडित निशिदिनीं ध्यात । नरहरीसी पंथ  
दाखविला ॥४॥

३. ऐरावती बहु थोर । त्याला अंकुशाचा मार ॥१॥ व्याघ्र  
बहु भयंकर । त्याला सांपळा हो थोर ॥२॥ सर्पविष हो विखार ।  
मेलवल्ली वेळी थोर ॥३॥ देह जठराग्नी भारी । अन्नपाणी शांत  
करी ॥४॥ गुरु गैबीनाथ । नरहरी दास हा अंकित ॥५॥

४. काय तुझी थोरी वर्णू मी पामर । होसी दयाकर कृपानि-  
धि ॥१॥ तुजसरशी दया नाही आणिकासी । असे ऋषीकेशी नवल  
एक ॥२॥ जन हो जोडा करा नाम कंठी धरा । जाणे चुके फेरा ग-  
र्भवासी ॥३॥ नरदेहीं साधन समता भावभक्ती । निजध्यास निल  
संतसेवा ४ गुरुपदीं निश्चळ परब्रम्ह पाहे । नरहरी राहे एकचित्ते ॥५॥

५. काहीं करीना उपाय । दिवसेंदिवस व्यर्थ जाय ॥१॥  
संसारिं नाही समाधान । न चुकती जन्ममरण ॥२॥ शेण लोणी  
सोनें कांसें । एक मोलें विके कैसें ॥३॥ दुर्जनसंग त्यागावा । संतसंग  
तो धरावा ॥४॥ नरहरी जोडोनियां कर । उभा सेवे निरंतर ॥५॥

६. कृपा करी पंढरीनाथा । दिनानाथा तूं समर्था ॥१॥ अपराध  
करी क्षमा । तुझा न कळे महिमा ॥२॥ करी भक्ताचा सांभाळ ।  
अनाथाचा तूं रुपाळ ॥३॥ आह्मी बहुत अन्यायी । क्षमा करीं विठा-  
बाई ॥४॥ आलों पर्तीत शरण । पावन करीं नारायण ॥५॥ पापी  
अमंगळ थोर । कृपा करीं दासावर ॥६॥ मी तरी अवगुणी बहुत ।  
दया करीं पंढरिनाथ ॥७॥ दयासागरा अनंता । कृपा करीं पंढरि-  
नाथा ॥८॥ तुझे नामामृत सार । नरहरी जपे निरंतर ॥९॥

७. कृपाळु समर्था सद्गुरु अनंता । गुरु कृपावंता दया करीं  
॥१॥ अनाथ अपराधी तारी हा भवाब्धी । मृगजळ नदी तारीं  
देखा ॥२॥ दीनाचा दयाळु भक्ताचा कनवाळ । करितां सांभाळु ह-  
रिभक्तांचा ॥३॥ हरिनाम उच्चारी देव कृपा करी । भक्तांचा कैवारी  
पांडुरंग ॥ ४ ॥ कृपाळु भगवंतें पुरविला हेत । मुखीं नामामृत  
नरहरी जपे ॥५॥

८. चंद्रभागा तीर्थ पुरविला हेत । मनींचा मनोरथ अंतरींचा  
॥१॥ स्नान संध्या केली संध्यावळी झाली । गाई वळत्या केली  
गोपाळपुरी ॥२॥ पांडुरंग न कळे आह्मां । नरहरी सप्रेमा सद्गदीत ३

१. चिताच्या चितरें काढी भितीवरी। तैसें जग सारें अवघें  
हें ॥१॥ पोरें हो खेळती शेवटीं मोडिती। टाकूनियां जाती आयु-  
ल्या घरा ॥२॥ तैसे जन सोर करिती संसार। मोहगुणें फार खरें  
म्हणती ॥३॥ कैसी जड माती चालविली युक्ती। नानापरी होती  
देह देवा ॥४॥ कांहीं साध्य करा साधुसंग घरा। नाम हें उच्चार  
नरहरी म्हणे ॥५॥

१०. चरणीं ठेविले पद्मतीर्थ झालें। गरुडपारीं केलें रामतीर्थ  
॥१॥ भागीरथीतीर्षी राम धनुर्धारी। अहिल्या उदरी क्षणमात्रें  
॥२॥ पताकांचा भार नामाचा गजर। प्रेमाचा पाझर साधुसंतां  
॥३॥ संतांचा हा दास नरहरी सेवेस। राहो रात्रंदिवस नाम घेत ॥४॥

११ जग हें अवघें सारे ब्रह्मरूप। सर्वाभूती एक पांडुरंग ॥१॥  
अणुरेणू पर्यंत ब्रह्म भरीयेलें। सर्वाघटीं राहिलें अखंडित ॥२॥  
विश्व हें व्यापिलें भरुनी उरलें। कवतुक दाविलें मायाजाळ ॥३॥  
आंति मायाजाळ काढतां तात्काळ। परब्रह्मीं खेळे अखंडित ॥४॥  
अखंडित वस्तु हृदयीं बिंबली। गुरुकृपें पाहीं नरहरी ॥५॥

१२. देवा तुझा मी सोनार। तुझे नामाचा व्यवहार ॥१॥  
देह बागेसरी जाण। अंतरात्मा नाम सोनें ॥२॥ त्रिगुणाची करुनी  
मूस। आंत ओतिला ब्रह्मरस ॥३॥ जीव शिव करुनी फुंकी।  
रात्रंदिवस ठोकाठोकी ॥४॥ विवेक हातवडा घेऊन। काम क्रोध  
केला चूर्ण ॥ ५ ॥ मनबुद्धीची कातरी। रामनाम सोनें चोरी ॥६॥  
ज्ञान ताजवा घेउन हातीं। दोन्ही अक्षरें जोखिती ॥७॥ खांया  
बाहोनी पोतडी। उतरला पैलथडी ॥८॥ नरहरी सोनार हरीचा  
दास। भजन करी रात्रंदिवस ॥९॥

१३. देह जन्मला व्यर्थ। झाले पापाचे पर्वत ॥१॥ कांहीं नाहीं  
तीर्थ केलें। जन्मुनीयां व्यर्थ झालें ॥२॥ दान धर्म नाहा केला।  
देह मसणवटीं गेला ॥३॥ नरहरी सेवक सदगुरुचा। दास हो  
साधु संतांचा ॥४॥

१४. देह जन्मला व्यर्थ। झाले पापाचे पर्वत ॥१॥ दान धर्म  
नाहीं केला। शेवटीं जन्म व्यर्थ गेला ॥२॥ देह अवघा क्षणभंगुर।  
दिसे स्वप्नवत सार ॥३॥ नरहरि म्हणे शेवटीं। सगें न यई लंगोटी ४

१५. धन्य पुंडलीक भक्त निवडला । अक्षयीं राहिला चंद्रभागीं  
 ॥१॥ भक्त नामदेव अक्षयीं जडला । पायरी तो झाला महाद्वारीं  
 ॥२॥ तुकोबा तो भला देहासुद्धां गेला । वैकुंठीं राहिला अक्षयीं तो  
 ॥३॥ ज्ञानोबा सोपान निघती हे भक्त । अक्षयीं राहत परब्रह्मीं  
 ॥४॥ बोधराज भला वचनीं गोविला । कीर्तनीं राहिला पांडुरंग  
 ॥५॥ साधुसंत फार येती थोर थोर । उभा निरंतर चोखामेळा  
 ॥६॥ संत साधुजन वंदिती चरण । नरहरी निशिदीन सेवेलागीं ॥७॥

१६. सिका जयाचा आहे थोर । हाती पताकांचा भार ॥१॥  
 भजन होय स्थळोस्थळीं । अवघी संत हे मंडळी ॥२॥ वैकुंठींची  
 खूण । रणखांब आहे जाण ॥३॥ खांबासी भेटती जन । शिलेवरी  
 लोळे जाण ॥४॥ पापतापही जळाले । संतचरणीं नरहरी लोळे ॥५॥

१७. नाशिवंत देह मनाचा निश्चय । सद्गुरुचे पाय हृदयीं  
 असो ॥१॥ कळीमध्ये फार सद्गुरू हा थोर । नामाचा उच्चार मुखीं  
 असो ॥२॥ भजनाचा गजर नामाचा उच्चार । हृदयीं निरंतर  
 नरहरीचे ॥३॥

१८. नाम हे नगरी वैकुंठ पंढरी । नांदतो श्रीहरी पांडुरंग ॥१॥  
 नरदेहीं जन्मले पंढरीस गेले । दृष्टिभरि पाहिले पांडुरंग ॥२॥ भोंव-  
 रेचें स्नान देवाचें दर्शन । पाप हें जळोन जाय तेथे ॥३॥ चरणा-  
 वरी माथा नरहरी ठेविला । हृदयीं बिंबला पांडुरंग ॥४॥

१९. कांहीं उपाय चालेना । कांहीं स्वहित घडेना ॥१॥ कांहीं  
 केले नाहीं पुण्य । काय जन्मासी येऊन ॥२॥ केली नाहीं कांहीं  
 भक्ती । देहीं नाहीं हो विरक्ती ॥३॥ कांहीं केले नाहीं तीर्थ ।  
 जन्म गेला अवघा व्यर्थ ॥४॥ व्यर्थ प्रपंच हा केला । अवघा सेवटीं  
 वायां गेला ॥५॥ गुरु कृपा होय जरी । नरहरी क्षणांत उद्वरी ॥६॥

२०. पापाचे पर्वत मोठे मोठे झाले । शरीर नासलें अधोगती  
 ॥१॥ जन्मांतरीं केले अवघे व्यर्थ गेलें । देह हो नासलें क्षणमाजी  
 ॥२॥ जिणें अशाश्वत देह नाशिवंत । अवघे सारें व्यर्थ असे देखा  
 ॥३॥ कांहीं नाहें दान कांहीं नाहीं पुण्य । जन्मासी येऊन व्यर्थ  
 जाय ॥४॥ परोकार कांहीं नाहीं केला देवा । सद्गुरु केशवा हृदयीं  
 ध्यावा ॥५॥ सारामध्ये सार नाम असे थोर । हृदयीं निरंतर  
 नरहरीच्या ॥६॥

२१. पहा दिसतो पदार्थ । अवघा नाशिवंत व्यर्थ ॥ १ ॥  
माया बहुरूपी नटली । नवखंडीं प्रगटली ॥ २ ॥ प्रपंच हें माया  
जाळ । घातलें आंतीचें पडळ ॥ ३ ॥ उमज पडेना हो कांहीं । स-  
स्तक सद्गुरूचें पायीं ॥ ४ ॥ सत्गुरु नाम हें अमृत । नरहरी जपे  
हृदयांत ॥ ५ ॥

२२. पंढरी नगरीं नांदतो श्रीहरी । गाई वळिला करी गोपाळ-  
पुरीं ॥ १ ॥ गोपाळ मिळाले गोपाळपुर झालें । अक्षयीं राहिले देव  
तेथें ॥ २ ॥ संध्या जेथें केली संध्यावळी झाली । प्रतिमा ठेविली  
स्थळोस्थळीं ॥ ३ ॥ चरण ठेविलें पद्मतीर्थ झालें । अक्षयीं राहिलें  
तेव्हां तेथें ॥ ४ ॥ वेणु वाजवीत चंद्रभागीं आले । वेणुनाथ झालें  
अखंडित ॥ ५ ॥ पंढरी हें स्थळ वैकुंठ सकळ । साधु हो निर्मळ  
आहे तेथें ॥ ६ ॥ कोटि लिंग आहे कोरटीत पाहें । पंचकोशीं राहे  
देव सर्व ॥ ७ ॥ व्रत एकादशी करिती नेमेसीं । पापी चंडाळांसी  
उद्धरती ॥ ८ ॥ पंढरी द्वारका भूमिका निर्मळ । साधु हो दयाळ  
आहे तेथें ॥ ९ ॥ राम लक्ष्मण सीता सती जाण । हवेलींत पूर्ण  
अक्षयीं तो ॥ १० ॥ अखंडित वाचा उच्चार नामाचा । सेवक सं-  
तांचा नरहरिदास ॥ ११ ॥

२३. पंढपुरचा जाणा विठ्ठल धणी । राणी रुक्मिणी सत्यभाम-  
॥ ११ ॥ भूमीमध्ये गुप्त कानोपात्रा झाली । उजवे बाजू ठेली लक्ष्मी  
ते ॥ २ ॥ पुढेंहो प्रतीमा नामदेव पायरी । उभा महाद्वारीं चोखामे-  
ळा ॥ ३ ॥ पुढें मल्लिकार्जुन महिमा असे फार । लिंग असे थोर  
महादेवाचें ॥ ४ ॥ पुढें भागीरथी मध्ये पुंडलीक । आणीकही तेथें  
वेणुनाद ॥ ५ ॥ आशाढी कार्तिकी साधुसत येती । गोपाळकाला  
करिती आनंदानें ॥ ६ ॥ देवाचे समोर नरहरी सोनार हृदयीं निरं-  
तर नांव घेतो ॥ ७ ॥

२४. पंढरी नगरी दैवत श्रीहरी । जाती वारकरी व्रतनेमें  
॥ १ ॥ आषाढी कार्तिकी महापर्वें थोर भजनाचा गजर करिती तेथें  
॥ २ ॥ साधुसंत थोर पताकांचा भार । सुखीं तो उच्चार नामामृत  
॥ ३ ॥ आनंदाचा काला गोपाळकाला केला । हृदयीं विंबला  
नरहरी ॥ ४ ॥

२५. प्रारब्धाची गति । कदाकाळीं न सोडित् । ॥१॥ होणार सोडिना । आले कपाळीं टळेना ॥२॥ दैवयोगाची गती । जीं होणार ती होती ॥३॥ जें जें कर्माचें फळ । ते तें भोगावें सकळ ॥४॥ ज्याचें बंज पेरियेलें । त्याचें त्यास फळ आलें ॥५॥ ज्यानें जैस आचरिलें । तैस त्याच्या फळा आलें ॥६॥ मानवाचें कल्पना बळ । देव करीतो सकळ ॥७॥ किल्ली कैसी चालविली । घडमोडी कैसी केळी ॥८॥ सत्य सार बुडविलें । अवधें असत्यचीं झालें ॥९॥ नर-हरि ह्मण नाम थोर । नाम साराहूनि सार ॥१०॥

२६. प्रेम शांती दया शरण निर्धारिणी । बसले उदासी सर्व काळ ॥१॥ काया वाचा मन निवडुनी प्राण । गुह्य ज्ञान पूर्ण सर्व साक्षी ॥२॥ सदगुरूची कृपा होय जयावरी । तो हा श्रीहरीचा संत झाला ॥३॥ संत साधुजन वंदुनीयां पूर्ण । वाचे नारायण नाम घेतो ॥४॥ नरहरी सोनार ह्मणे हरिचा दास । भावें रातंदिवस नाम घेतो ॥५॥

२७. भोळा हा शंकर पुढें नंदीश्वर तेथें मी पामर काय वर्ण ॥१॥ भूषण जयाचें भुवना वेगळें । रुंडमाळा खेळे गळ्यामध्ये ॥२॥ कर्पूरगौर भोळा सांब सदाशिव । भूषण धवल विभूतीचें ॥३॥ माथां जटाभार हातीं तो त्रिशूल । श्वेत शंख बळें फुंकीतसे ॥४॥ भांग जो सेवुनी सदां नम्र बैसे । जटेंतूनि वाहे गंगाजळ ॥५॥ गोदडी घालूनी स्मशानीं जो राहे । पंच वस्त्र होय श्रेष्ठ भाग ॥६॥ नाम घेतां ज्याचे पाप ताप जाती । पापी उद्धरती क्षणमात्रें ॥७॥ नरहरी सोनार भक्ति प्रियकर । पार्वती शंकर हृदयां ध्यातों ॥८॥

२८. शरीराची होय माती । कोणी न येती सांगाती ॥१॥ सारीं अवधीं कामें खोटीं । अंतीं जाणें मसणवटीं ॥२॥ गीत धरें टाकुन सारीं । शेवटीं गावाचे बाहेरी ॥३॥ स्वजन आणि गनगीत । उपाय नाही हो चालत ॥४॥ ऐसें स्वप्रवत असार । नरहरी जोडितसे कर ॥५॥

२९. सकळ धर्माचें कारण । नास्मरण हरिकीर्तन ॥१॥ दया समा समाधान । ध्यावें संतांचें दर्शन ॥२॥ संत संग धरा वेगीं ।

वृत्ति जडों पांडुरंगीं ॥३॥ नरतनु न येयाची बा कदां । भावें भजा संत पदा ॥४॥ भुल्लं नका या संसारीं । हरी उचारीं उचारीं ॥५॥ सर्व जायाचें जायाचें । हरि नाम हेंचि साचें ॥६॥ विठोबा रक्षिल शेवटीं । उभा कर दोन्ही कटीं ॥७॥ नरहरी जाणून शेवटीं । संत चरणा घाली मिठी ॥८॥

३०. सूर्य असे गगनीं । परी दिसतो जीवनीं ॥१॥ मेघ असतो अंबरीं । पाणी पडे भूमीवरी ॥२॥ आकाशीं चंद्र तारांगण । बिंब दिसे पाण्यातून ॥३॥ बिंब पाहातां दर्पणीं । बिंब दिसे हो त्यातुनी ॥४॥ आत्मा अनुभवीं पाहतां । देह दिसे हो तत्वतां ॥५॥ गुरु कृपा होय पूर्ण । नरहरी लपट निसिदिन ॥६॥

३१. नाम फुकाचें फुकाचें । देवा पंडरिरायाचें ॥१॥ नाम अमृत हें सार । हृदयीं जग निरंतर ॥२॥ नाम संतांचें माहेर । प्रेम सुखाचें आगर ॥३॥ नाम सर्वांमध्यें सार । नरहरी जपे निरंतर ॥४॥

३२. भस्म उठी रुंडमाळा । हातीं लिशुळ नेत्रीं ज्वाळा ॥१॥ गज चर्म व्याप्रांबर । कंठीं शोभे वासुकी हार ॥२॥ भूतें वेताळ नाचतीं । हर्षयुक्त रमापती ॥३॥ सर्व सुखाचें आगर । ह्मणे नर-हरी सोनार ॥ ४॥

३३. ऊठ बा होय जागा पहा वासुदेवाला । सुदिन उगवला दान आपले घाला ॥१॥ आणिक हिता गा आला अवाचित फेरा । हे घडी सांपडेना कांहीं दान पुण्य करा ॥२॥ ठेविल्या स्थिर नोहे घर सुकृते भर । भक्तासी भय नाहीं संत संगती घर ॥३॥ संसार सार नोहे माया मृगजळ भासे । क्षणांत भ्रांती याचा काय विश्वास ॥४॥ घे करी टाळ दिंडी होय विठ्ठलाचा दास । सावधान नरहरी मालो चरणीं निजध्यास ॥५॥

३४. सत्य ज्योतिर्लिंग बारा । प्रातःकाळीं स्मरण करा । केटी कुळें उद्धारा । भव तरा बापहो ॥१॥ वाराणशी विश्वनाथ । मोक्षदाता तो समर्थ । पुरवाळ अंतरीचें आर्त । सोमनाथ सोरटी ॥२॥ ॐकार ममलेश्वर । श्वेतबंध रामेश्वर । भीमा उगर्मा भीमाशंकर । धृष्णेश्वर वे-राळीं ॥३॥ नागनाथ अमृतोदकीं । विश्वजन केलें सुखी । परळी वैज-



नाथ सुखी । सुकृत साचें जन्माचें ॥४॥ व्यंबक हा तीर्थराज ।  
 पुरवील अंतरीचें काज । त्याही तेजामाजी तेज । महाकाळ उज्जनी  
 ॥५॥ दुजे कैलास भुवन । श्रीशैल्य मल्लकार्जुन । वाचे स्मरतां धन्य  
 धन्य । अनुपम्य क्षेत्र तें ॥६॥ बद्रिकेदार उत्तरे । ज्याचें स्मरणें भव  
 हा तरे । ध्यान धरितां वृत्ति नुरे । निज निश्चळ दासाची ॥७॥ नरहरी  
 म्हणे जन्मा यावे । शुद्धसत्व प्रेम भावें । वाचे हरी गुण गावें । मालो  
 लपे सर्वदा ॥८॥

## सेना न्हावी.

१. हित व्हावें मानसीं । दबडा दंभ मानसीं ॥१॥ अलभ्य-  
 लाभ येईल हातां । शरण जावें पंढरिनाथा ॥२॥ चित्त शुद्धि करा ।  
 न देई दुजियासी थारा ॥३॥ हेंचि शस्त्र निर्वाणीचें । सेनाचें ह्मणे  
 घरा साचें ॥४॥

२. तुम्ही संत दयानिधी । तारी सांभाळा दुर्बुद्धि ॥१॥ तुम्हां  
 आहे शरणागत । तरी ताराया पतित ॥२॥ अधिकार नाही ।  
 न कळे भक्तिभाव कांहीं ॥३॥ वागवा अभिमान । सेना आहे  
 याती हीन ॥ ४ ॥

३. उदार तुम्ही संत । मायबाप कृपावंत ॥१॥ केवढा केला  
 उपकार । काय वाणूं मी पामर ॥२॥ जडजीवा उद्धार केला । मार्ग  
 सुपथ दाविला ॥३॥ सेना म्हणे उतराई । होतां न दिसे कांहीं ॥४॥

४. आजि सोनियाचा दिवस । दृष्टीं देखिलें संतांस ॥१॥ जीवा  
 सुख थोर झालें । माझे माहेर भेटलें ॥२॥ अवघा निरसला शीण ।  
 देखतां संतचरण ३ आजि दिवाळी दसरा । सेना ह्मणे आले घरा ४

५. ह्मणविलों विठोबाचा दास । शरण जाईन संतांस ॥ १ ॥  
 सदा सुकाळ प्रेमाचा । नासे दुष्ट मळ बुद्धीचा ॥२॥ ऐकतां हरीचें  
 कीर्तन । अभक्ता भक्ति लागे जाण ॥३॥ उभा राहे कीर्तनांत ।  
 हर्षे डुले पंढरिनाथ ४ सेना ह्मणे हेंचि सुख । नाहीं ब्रह्मयासि देख ५

६. सुखें घालीं जन्मासी । हेंचि बरें कीं मानसीं ॥१॥ वारी  
 करीन पंढरीची । जोडी ही माझी साची ॥२॥ हरिदासाची करीन

सेना । तेणें सुख थोर जीवा ॥ ३ ॥ सेना ह्याने सर्व संग । केला त्याग यासाठीं ॥४॥

७. समचरण विठेकी । पाहतां समाधान अंतरीं ॥१॥ चला जाऊं पंढरीसी । भेटूं रखुमाईवरासी ॥२॥ होती संताचिया भेटी । सांगूं सुखाचिया गोष्टी ॥ ३ ॥ जन्ममरणाची चिंता । सेना ह्याने नाहीं आतां ॥४॥

८. आह्मां होंचि अळंकार । कंठीं हार तुळशीचे ॥१॥ नाम घेऊं विठोबाचें । ह्यावूं डिंगर तयाचे ॥२॥ चितीं चाड नाहीं । न धरूं आणिकाची कांहीं ॥३॥ सकळ सुख त्याचे पायीं । मिळे बैसालिया ठायीं ॥४॥ सेना ह्याने याविण कांहीं । मोक्ष युक्ति चाड नाहीं ५॥

९. आह्मी विष्णूचे दास । न मानूं आणिक देवास ॥१॥ स्तुति आणिकांची करितां । ब्रह्महत्या पडे माथा ॥२॥ तुजविण देव म्हणतां । अवधीं पापें पडे माथां ॥३॥ न करीं पूजा आणि सेवन । सेना ह्याने तुझी आण ॥४॥

१०. प्रेममुखें कीर्तन । आनंदें गाऊं हरीचे गुण ॥ १ ॥ धरिला वैष्णवाचा संग । नाहीं लाग कळीकाळा ॥ २ ॥ स्वल्प मंत्र हाचि जाण । रामकृष्ण नारायण ॥ ३ ॥ वाचे न उच्चारिं कांहीं । याविण आणिक नाहीं ॥ ४ ॥ सेना म्हणे रंगले ठायीं । माझे चित्त तुझे पायीं ॥ ५ ॥

११. जेथें वेदां न कळे पार । पुराणासी अगोचर ॥१॥ तो हा पंढरीराणा । बहू आवडतो मना ॥२॥ सद्दा साख्र शिणलीं । मग मौनचि राहिलीं ॥ ३ ॥ सेना ह्याने मायबाप । उभा कटी ठेउन हात ॥ ४ ॥

१२. विठेवरी उभा । जैसा लावण्याचा गाभा ॥१॥ पायीं ठेऊनियां माथा । अवधी वारली चिंता ॥२॥ समाधान चित्ता । डोळा श्रीमुख पाहतां ॥३॥ बहु जन्मीं केला लाग । सेना देखे पांडुरंग ४

१३. करसी खटपटी । पौटासाठीं आटाआटी ॥१॥ नाम केतां विठोबाचें । काय तुझ्या वाचें वेंचे ॥२॥ धनाचिया आशा । वाउगा फिरसि दाही दिशा ॥३॥ जावें हरिकीर्तना । नावडे तुझ्या मना ॥४॥ सेना ह्याने ऐशा मरा । जवळनि दूर करा ॥५॥

१४. धन कोणा कामा आलें । पहा विचारुनि भले ॥१॥ ऐसें सकळ जाणती । कळोनियां आंधळे होती ॥२॥ स्त्रिया पुत्र बंधु पाही । त्याचा तुझा संबंधु नाही ॥३॥ सखा पांडुरंगावीण । सेना ह्मणे दुजा कोण ॥ ४ ॥

१५. सांडोनि कीर्तन । न करीं आणिक साधन ॥१॥ पुरवा आवडीचें भात । तुम्हां आलों शरणागत ॥२॥ मुखीं नाम वाहीन टाळी । नाचेन निर्लेज राउळीं ॥३॥ सेना ह्मणे नुपेक्षावें । हेंचि मार्गे जिवें भावें ॥४॥

१६. चित्तीं पाय रूप डोळां । मुखीं नाम वेळोवेळां ॥१॥ हेंचि मार्गे तुजपाशीं । भाव खरा कीं जाणसी ॥२॥ हें उचित तुमचें । कोड पुरवा बाळकाचें ॥३॥ नको देऊं अंतर । सेना कोवे पायावर ॥४॥

१७. रामें अहिल्या उद्धरिली । रामें गणिका तारिली ॥१॥ म्हणा राम श्रीराम । भवसिंधु तारक राम ॥२॥ रामें जटाह तारिलें । रामें वानरा उद्धरिलें ॥३॥ ऐसा अयोद्धेचा राजा । सेना ह्मणे बाप माझा ॥४॥

१८. चित्त नाहीं हातीं । करूं जातां हरिभक्ति ॥१॥ मज झुली वासना । भेटी द्यावी नारायणा ॥२॥ कोण जाणे दानधर्म नव्हे स्वतंत्र कैचें कर्म ॥३॥ सेना म्हणे सांगें मात । जेणें माझे होय हित ॥४॥

१९. संताचे पाय मस्तकीं । सरता झालों तिहीं लोकीं ॥१॥ लोळेन चरणावरी । इच्छा फिटेल तोंवरी ॥२॥ नाहीं सेवा केली मूर्तीं डोळां म्यां देखिली ॥३॥ कृतकृत्य झाला सेना न्हावी ठेविली पायावरी डोई ॥४॥

२०. कळेळ तैसें गाईन तुज । नाहीं जनासवें काज ॥१॥ स्तुती करीन आवडी । जैसी जीवा वाटे गोडी ॥२॥ नाम गाईं आनंदें । नाचेन आपुलाले छंदें ॥३॥ सेना म्हणे नाहीं । जनास काज काहीं ॥४॥

२१. मुखीं नाम नाहीं । त्याची संगती नको पाहीं ॥१॥ ऐनि

याचे मुखीं माउली । वार घालितां विसरली ॥२॥ जया नावडे  
संतसंगती । अधम जाणावा निश्चिती ॥३॥ नाम घेतां लाज वाटे ।  
रंभे निर्लेज भेटे ॥४॥ जातां हरिकीर्तना । नावडे ज्याच्या मना  
॥५॥ सेना म्हणे त्यास । कुलसुद्धां नर्कवास ॥६॥

२२. स्वहित सांगावें भलें । जैसें आपणासि कळे ॥१॥ त्याच्या  
पुण्या नाही पार । होय अगणित उपकार ॥२॥ मोहपाशें बांधि-  
ला । होता तोही मुक्त केला ॥३॥ जेणें वाट दाखविली । सेना  
म्हणे कृपा केली ॥४॥

२३. रामकृष्ण नामें । ऐसीं उच्चारावीं प्रेमें ॥१॥ तेणें काळ  
दुरी पळे । जाती दोष ते सकळे ॥२॥ ऐसा नामाचा प्रताप ।  
नामें निवारिला ताप ॥३॥ मुखीं रामनाम उच्चारी । सेना म्हणे  
निरंतरी ॥४॥

२४. अन्यायी अन्यायी । किती म्हणोन सांगो काई ॥१॥ तूं तों  
उदाराचा राणा । क्षमा करी नारायणा ॥२॥ काम क्रोध लोभ  
मोहो । नाडिलों याचेनि पहाहो ॥ ३ ॥ नावडे संतसंगतीं ।  
नाहीं केली हरिभक्ती ॥४॥ निंदा केली भाविकांची । चितीं आस  
धनाची ॥५॥ सेना पायाचा पुतळा । तुज शरण जी दयाळा ॥६॥

२५. ब्रह्मादिक पडती पायां । जें शरण पंढरीराय ॥१॥  
मोक्ष मुक्ती लोटांगणीं । उभ्या तिष्ठति आंगणी ॥२॥ सूर्यसुत  
शरणागत । येउनि चरणीं लागत ॥३॥ काया मन वाचा । सेना  
शरण विठोबाचा ॥४॥

२६. कंठीं ठेडनियां कर । रूप पाहिलें मनोहर ॥१॥ तेणें  
समाधान चित्ता । पायीं ठेविला माथा ॥ २ ॥ वाहो टाळी  
गातो गीत । मुखें नाचे राउळांत ॥३॥ सेना म्हणे नामा पुढें ।  
तुच्छ सकळ बापुडें ॥४॥

२७. तूं जीवींचें जाणसी । मुखें बोलावें मानसी ॥१॥ आतां  
भाकितो करुणा । नको मोकळूं नारायणा ॥२॥ आपुलें केलें न चले  
कांहीं । साधन वाउगें पाहीं ॥३॥ सेना म्हणे आशा कांहीं । नाहीं  
देहाची पाहीं ॥४॥

२८. बुढतो भवसागरीं । मज काही न सुरारी ॥१॥ आतां न खावीं भार काहीं । माझी पाही माळली ॥२॥ करीं जतन व्रीदावळी । वामविशीं तें सांभाळीं ॥३॥ मीं महद्दोषी चंडाळ । सेना म्हणे तूं दयाळ ॥४॥

२९. मायबाप कृपावंत । तुम्ही दयाळू संत ॥१॥ घातला भार तुमच्या माथा । आवडे तें करा आतां ॥२॥ विंतुनि आलों फयांपाशीं । न धरी वेसळें मशी ॥३॥ सेना म्हणे पायीं मिठी । घातली न करा हिंपुटी ॥४॥

३०. आतां ऐसे करीमा देवा । तुझी घडो पाय सेवा ॥१॥ मन्मार्जो दुर्बुद्धी । न यावी साउलिये कधीं ॥२॥ चित्तीं भाव जो धरिला । सिद्धी न्यावाजी बिठला ॥३॥ सेना म्हणे याविण कांहीं । लाभ दुसरा नाही ॥४॥

३१. मोक्ष आणि सुक्ती । हे तों तुम्हासी आवडती ॥१॥ एका नामावाचून कांहीं । नसे आवडी आह्मां पाहीं ॥२॥ तुझी करावा जतन । तुमचा आहे ठेवा राखून ॥३॥ सेना म्हणे देईं भेटी कृपावंता जगजेठी ॥४॥

३२. शरण जाऊं कोणासी । तुजविण ऋषीकेशी ॥१॥ पाहतां नाहीं त्रिभुवनीं । दुजा तुज ऐसा कोणी २ पाहिली शोधुनी । वेदब्राह्म पुराणी ॥३॥ सेवा म्हणे पंढरिराया । शरण सांभाळीं सखया ॥४॥

३३. मानिसी देहाचा भरंसा । केला जाईल नकळे कैसा ॥१॥ सार्थक कर हो कांहीं । जेणें हरी जोडे पायीं ॥२॥ धनसंपत्ति पाही । ही तों राखिल ठायीं ॥३॥ शरण रिखा पंढरिराया । सेना न्हावी लाभे पावां ॥४॥

३४. वाट धरितां पंढरीची । चिता हरे संसाराची ॥१॥ घेयें कोठें नसे पायीं । बुद्धितीं ब्रह्मांड पाही ॥२॥ पाहिलीं शोधुनी । तीं आणि देवस्थानी ॥३॥ मोक्ष सुक्ती पाही । सेना म्हणे लागी पायीं ॥४॥

३५. येथें सुखाचिये राशी । पार नाहीं त्या भाग्यासी १ सुख

झालें आलिंगनें । कांती निवाली दर्शनें ॥२॥ उपकार उत्तीर्णता ।  
सेना म्हणे नाहीं आतां ॥३॥

३६. करीतां योगयाग । न भेटेची पांडुरंग ॥१॥ एका भावा-  
वाचोनि कांहीं । देव जोडे ऐसा नाहीं ॥२॥ धुम्रपानादि साधन ।  
करितां व्यर्थ होय शीण ॥३॥ करितां साधनें शिणलीं । सेना म्हणे  
वांया गेलीं ॥४॥

३७. तेचि एक संत जाणा । आवडती नारायणा ॥१॥ पांडु-  
रंगावांचोनि कांहीं । न जाणे दुसरें पाहीं ॥२॥ मुखीं नाम अमृत-  
वाणी । घाले मनीं दुळती ॥३॥ सेना म्हणे पायीं माथा । त्यांच्या  
ठेविला आतां ॥४॥

३८. वाचे म्हणतां निवृत्ति । अवधी निसरली आंति ॥ १ ॥ हें  
तों माझ्या अनुभवा । प्रत्यया आलें जीवा ॥ २ ॥ गुंतलों  
होतो मोह आशा । स्मरतां पावलों नाशा ॥ ३ ॥ ऐसा अनुभव  
नामाचा । सेना न्हावी स्मरे वाचा ॥ ४ ॥

३९. अगा पंढरीनाथा । शरण आलों कृपावंता ॥ १ ॥ याचा  
धरीं अभिमान । सत्य करावें वचन ॥ २ ॥ गीता भागवतीं ।  
स्वयें बोले रमापती ॥ ३ ॥ ह्मणती दिनानाथ । हेंचि सांभाळीं  
कीं व्रत ॥ ४ ॥ मोकळितां दुरी । सेना न ठेविची उरी ॥ ५ ॥

४०. उतलों पार । संसारासिंधु हा दुस्तर ॥ १ ॥ कृपा केली  
पांडुरंगें । सर्व निवालीं आंगें ॥ २ ॥ सुख संतोषा पडे मिठीं ।  
आवडी पोटी होती तें ॥ ३ ॥ उपाधी वेगळा । सेना सहिली  
निराळा ॥ ४ ॥

४१. माझा केला अंगिकार । काय जाणे मी वामर ॥ १ ॥  
देव दीनाचा दयाळा । शरणागतां पाळी लळा ॥ २ ॥ प्रल्हादा  
कारण । प्रगटला नारायण ॥ ३ ॥ मिराबाई साठीं । केवढी केली  
आटाआटी ॥ ४ ॥ शरण रिवा पंढरिराया । सेना न्हावी  
लागे पाया ॥ ५ ॥

४२. बैसोनि कीर्तनांत । गोष्टी सांगतो निश्चित ॥ १ ॥ दुष्ट  
अधम तो खरा । येथुनियां दूर करा ॥ २ ॥ तमाख ओढुनि

सोडी धूर । दुष्टबुद्धि दुराचार ॥ ३ ॥ पान खाय कीर्तनांत ।  
रुधिर विटाळशीचें पीत ॥ ४ ॥ त्याची संगती जयास ।  
सेना ह्मणे नर्कवास ॥ ५ ॥

४३ हाचि माझा शकून । हृदयीं देवाचें चिंतन ॥ १ ॥ होईल  
तैसें हो आतां । काय वाहूं याची चिंता ॥ २ ॥ पडियेली  
गांठी । याचा धाक वाहे पोटी ॥ ३ ॥ सेना म्हणे हानपणें ।  
देवा काय माझे जिणें ॥ ४ ॥

४४ नलगे योग तप । करणें साटोप आम्हासी ॥ १ ॥ सोपें  
साधन आमुचें । नाम गाळूं विठोबाचें ॥ २ ॥ जो नातुडे धू-  
भ्रपानीं । राहे संपुष्टीं येऊनि ॥ ३ ॥ जया नाहीं रूप । आझां  
कीर्तनीं समीप ॥ ४ ॥ सेना म्हणे लाडवाळें । जाणों हरीसी  
निर्मळ ॥ ५ ॥

४५ म्हणा हरी हरी । अवघे सकळ नरनारी ॥ १ ॥ येणें तुटेल  
बंधन । भाग निवारील शीण ॥ २ ॥ अरे ध्यारे मुखीं नाम ।  
हरे सकळही श्रम ॥ ३ ॥ सेना म्हणे चित्तीं धरा । बळकट रखु-  
माईच्या वरा ॥ ४ ॥

४६ लेकुराची आळी मायबापापुढें । पुरवी लाडें कोडें लळे  
त्याचे ॥ १ ॥ करावा सांभाळ सर्वस्वी गा आतां । कांदो  
अव्हेरितां जवळीचा ॥ २ ॥ आम्हांवरी चाले सत्ता आणिकांची ।  
थोरीव तुमची काय मग ॥ ३ ॥ आला सेना न्हावी पायांपे  
जवळी । आतां टाळाटाळी नका करूं ॥ ४ ॥

४७ योगियाचा राजा कैलासवासी गे माये । गाती नारद तुंबर  
पुढें बसवा आहे ॥ १ ॥ गळां रुंडमाळा वासुकांचें भूषण ।  
गजचर्म पांघुरला अंगीं भस्माचें लेपन ॥ २ ॥ वाम अंगीं गिरि-  
जा देवी जटा गंगा वाहे । भोंवतें गण गंधर्व जोडोनि पाणि  
उभे राहे ॥ ३ ॥ सेना म्हणे जेणें भाळीं चंद्र धरियेला । नमस्कार  
माझा त्या आदिनाथाला ॥ ४ ॥

४८ कशासाठीं करितां खटपट । तप तीर्थ व्रतें आचाट ॥ १ ॥  
नलगे शोधावें गिरिकानन । मावें रिघा विठला शरण ॥ २ ॥

विभांडक शृंगी तपस्वी आगळा । क्षण न लागतां रंभेनें नाग-  
विला ॥ ३ ॥ जाणोनि सेना निवांत बैसला । केशवराजा शरण  
रिघाला ॥ ४ ॥

४९ जातां पंढरीसी सुख वाटे जीवा । आनंदें केशवा भेटतांचि  
॥ १ ॥ या सुखाची उपमा नाहीं त्रिभुवनीं । पाहिलीं शोधोनी  
अवधीं तीर्थें ॥ २ ॥ ऐसा नामघोष ऐसे पताकाचे भार । ऐसे  
वैष्णव डिंगर दावा कोठें ॥ ३ ॥ ऐसी चंद्रभागा ऐसा पुंडलीक ।  
ऐसा वेणुनादीं काला दावा ॥ ४ ॥ ऐसा विटेवरी उभा कटेवरी  
कर । ऐसें पाहतां निर्धार नाहीं कोठें ॥ ५ ॥ सेना म्हणे खूण  
सांगितली संतीं । यापरती विश्रान्ती न मिळे जीवा ॥ ६ ॥

५० विटेवरी उभा नीट देखिलागे माये । निवाली कांती हरपला  
देहभाव ॥ १ ॥ तें रूप पाहतां मन माझें वेधलें । जुठेचि  
कांहीं केलें तेशुनि गे माये ॥ २ ॥ अवघें अवघियाचा विसर  
पडियेला । पाहतां चरणाला श्रीविठोबाच्या ॥ ३ ॥ सेना ह्याणे  
चला जाऊं पंढरीसी । जिवलग विठ्ठलासी भेटावया ॥ ४ ॥

५१ विटेवरी उभा नीट कटावरी कर । वाट पाहे निरंतर भक्ता-  
ची गे माये ॥ १ ॥ श्रीमुगुट रत्नाचा ढाळ देती कुंडलांचा ।  
तुरा खोंविला मोल्याचा तो गे माये ॥ २ ॥ कंठीं शोभे एका-  
वळी तोडर गर्जे भूमंडळीं । भक्तजनाची माउली तो गे माये ॥ ३ ॥  
सोनसळा पतिंवार ब्रीद वागवी मनोहर । सेना बंदी निरंतर तो  
गे माये ॥ ४ ॥

५२. शिणसी भरोवरी । वायां कासया येरझारी ॥ १ ॥ वेद  
मंथोनियां । नाम काढिलें लवलाह्या ॥ २ ॥ आणिक साधन । नाहीं  
नाहीं नामाविण ॥ ३ ॥ सेना ह्याणे केला नेम । वस्ती राहे पुरुषोत्तम ॥ ४ ॥

५३. देहूडे ठाण सकुमार गोजिरें । कल्पदुमातळीं उभा देखि-  
लारे ॥ १ ॥ मनीं वेध लागला त्या गोपाळाचा । जो जिवलग गोप-  
गोपिकेचा ॥ २ ॥ जी सावळी सगुण घनानंद मूर्ती । पाहतां वेधली  
माझी चित्तवृत्ती ॥ ३ ॥ जो उभाचि राहिला व्यापुनी सकळ । भेंटि-  
लागीं सेना न्हावी उतावीळ ॥ ४ ॥



५४. जो हा दुर्लभ योगिया जनासी । उभाचि देखिला पुंडली-  
कापासी ॥१॥ द्वारपलें दुजेपण फिटला संदेह । निमाली वासना  
गेला देहभाव ॥२॥ विटेवरी उभा पंढरीचा राणा । सेना ह्मणे  
बहु आवतो मना ॥३॥

५५. तरी का माझा केला अंगिकार । आतां विचार करिसी  
वाया ॥१॥ तुज मी ठाऊक होतो अन्याई । हा खरा तेव्हां कां  
विचार केला नाही ॥२॥ आमुचें तें आम्ही केलें जतन । अंतर  
तुम्हाकून न पडावा ॥३॥ समर्थाचें असे वचन प्रमाण । शरणागता  
जाण जतन जीवीं ॥४॥ तुझा ह्मणविलों सांभाळीं जी आतां । न  
धे अपेश माथा सेना ह्मणे ॥५॥

५६. अन्यायीं अपराधी लडिवाळ संताचा । तेथें कळिकाचा रीघ  
नाहीं १ समर्थाचें बाळ समर्थचि जाण । वागवी अभिमान म्हणतां  
त्याचें ॥२॥ अन्यायाच्या राशी उदंड केल्या जरी । तरी क्षमा करी  
मायबापा ॥३॥ कल्पतरू छाया बैसला सेना न्हावी । दया ते  
वागवी बहु पोटी ॥४॥

५७. ठेविला पाय माथा संतजनीं । तिन्ही लोकी जाण सरता  
केला ॥१॥ घालीन लोटांगण वंदीन पाय माथा । पुरेल माझी  
इच्छा धणीवरी ॥२॥ सेना म्हणे धन्य धन्य झालों देवा । न  
करितां सेवा भेटी दिली ॥३॥

५८. सिद्ध ब्रह्मज्ञान बोलतां नोहे वाचें । शांतवन क्रोधाचें झालें  
नाहीं ॥१॥ पाल्हाळ लटिका करणें तो काय । शरण पंढरीराया  
गेला नाही ॥२॥ जंव नाही गेली अज्ञानाची भ्रांती । जंव नाही  
विरक्ती बाणली आंगीं ॥३॥ जीवाची तळमळ राहिली सकळ । मग  
ब्रह्मज्ञान कळे सेना म्हणे ॥४॥

५९. घरासी आले संत देखोनिया । म्हणे यासी खावया कोठुनि  
घाल् ॥१॥ ऐसा हा निर्धारी दुष्ट दुराचारी । जन्मोनिया झाला  
भूमि भारी ॥२॥ दासीचें आर्जव करोनि भोजन । घाली समाधान  
करीं तीचें ॥३॥ आणि आवडीनें करी तिची सेवा । म्हणें सुख  
गर माझ्या ॥४॥ संतांनीं पाणी मागतीं म्हणें काय । मों-

डले कीं पाय जाय भाण्या ॥५॥ सेना ह्याने सारे गाढवा वेणसी  
कुंभपाक वस्तीसी केला आहे ॥६॥

६०. येजनि गर्भासी मेलों उपवासी । नाही सखी ऐसी घेटळी  
कोणी ॥१॥ देह जाणे अनित्य करावें स्मरित । मोहा पासुनि निश्चित  
सोडविल ॥२॥ न होय अनारिखा भाळी तोंडीच्या घासा । सोडवी  
ना ऐसा परी देखों ॥३॥ वाटलों मीपणें धनमान कांहीं । सेना  
म्हणे नाहीं लाभ अलभ ॥४॥

६१. तुज ऐसें वाटे देह व्यर्थ जावा । मृतकर्म खेळावा सारी-  
फाट ॥ १ ॥ मग नाहीं नाम निजल्या जागा राम । जन्मोनि अध-  
म दुःख पावे ॥ २ ॥ दासीगमनीं घोट विषयीं लंपट । जावया  
वाट अधोगती ॥ ३ ॥ नर्का जावयासी धरतील चाड । तरी निंदा  
गोड वैष्णवाची ॥ ४ ॥ सेना ह्याने नामाचें लावीं करे पिसें । ज-  
न्मल्या सायासें व्यर्थ जासी ॥ ५ ॥

६३. ऐकिलें मागें तारिले बहुता । धांवसी कीं आतां नाम घेतां  
॥ १ ॥ बरव्यापरी मज ऐसें कळों आलें । म्हणउनी विठ्ठले करी  
धावा ॥ २ ॥ पडिला विसरु माझा तुजलागी । आतां पांडुरंगीं  
करणें काय ॥ ३ ॥ तुजलागी माझी नयेचि करुणा । धरिलें कीं  
जाण दुरी मज ॥ ४ ॥ सेना ह्याने आतां सांभाळी नारायणा ।  
जाऊं पाहे प्राण तुजसाठीं ॥ ५ ॥

६४. पुत्राबिया ओढी बाप करी जोडी । बाळवुनि कुरवंडी  
आपणा करी ॥ १ ॥ मिरासीचा धनी करुनि ठेविला । भार तो  
वाहिला कडिये खांदी ॥ २ ॥ घाली अलंकार कौतुक झेळा पाहे ।  
ठेवा दावी काय आहे तोची ॥ ३ ॥ दुजियांनीं कोणी गांजिता त-  
यासी । उदार जीवासी सेना ह्याने ॥ ४ ॥

६५. आम्हां एकविध भाविकांची जाती । न जाणे निश्चिती  
दुजे कांहीं ॥ १ ॥ खुण जाणे चित्तीं क्षोभ उपजेना । कळवळुनि  
स्वना लावी पाळी ॥ २ ॥ अवघे होऊं येतें बुज वाटे चित्ते । उ-  
पासने परतें नावडे कांहीं ॥ ३ ॥ झोळा मूख पाहूं मुखीं नाम गाऊं ।  
सेना ह्याने पाहूं जळीं स्थळीं ॥ ४ ॥

८६. असतां वैकुंठासी । काय सांगे ऋषीकेशी । जाऊनि मृत्यु-  
लोकासी । जन भक्तिसी लावीं कां ॥१॥ आज्ञा वंदुनीया शिरीं ।  
जन्मलो न्हावीयाचे उदरीं । वाचे नाम निरंतरी । रामकृष्ण  
गोविंद ॥२॥ कलियुगामाजि जाण । सोपें हेंचि साधन । रामकृष्ण  
नारायण । ऐसें पुरुषोत्तम सांगत ॥३॥ सेना म्हणे देवाधिदेवा ।  
आझीं करावी तुझी सेवा । हेंचि मागतों केशवा । निल्य रहावें  
मजपाशीं ॥४॥

१०. जे ह्मणविती न्हावियाचे वंशी । तेणें पाळावें स्वधर्मासी  
॥१॥ येर अवघे चटकीचे । नव्हे न्हावियाचे वंशीचे ॥२॥ शास्त्रें  
नेम नेमियला । सांडोनि अनाचार केला ॥३॥ जन्मलो ज्या वं-  
शांत । धंदा दोन प्रहर नेमस्त ॥४॥ सत्य पाळारे स्वधर्मासी ।  
सेना ह्मणे आज्ञा ऐसी ॥५॥

८७. न्हावीयाचे वंशीं । जन्म दिला ऋषीकेशी । प्रतिपाळावें  
धर्मासी । व्यवहारासी न सांडीं ॥१॥ ऐका स्वधर्मविचार । धंदा  
करी दोन प्रहर । सांगितलें साचार । पुराणांतरीं ऐसें हें ॥२॥ करू-  
नियां स्नान । मुखीं जपे नारायण । मागुती न जाण । शिवू नये  
धोकटी ॥३॥ ऐसें जे कां न मानिती । ते जातील नरकाप्रती ।  
सकळ पूर्वज बुडविती । शास्त्रसंमती ऐसी हे ॥४॥ शिरीं पाळावें  
आज्ञेसी । शरण जावें विठोबासी । सेना ह्मणे त्यासी । ऋषीकेशी  
सांभाळीं ॥५॥

८९. करितों विनवणी । हात जोडूनियां दोन्हीं ॥ १ ॥ हेंचि  
द्यावें मज दान । करा हरीचें चित्तन ॥ २ ॥ जातों सांगूनियां मात  
। पांडुरंग बोलावित ॥ ३ ॥ सोडा द्वादशी पारणें । सुखें करावें  
कीर्तन ॥ ४ ॥ दिवस मध्यान्हीं आला । सेना वैकुंठासी गेला ॥५॥

९०. आलिंगन भेटी । मग चरणीं घाळी मिठी ॥१॥ ऐसा माझा  
भोळा भाव । पंढरिराव जाणता ॥२॥ घेतलें हिरोनी । सीणभाग  
चक्रपाणी ॥३॥ सेना म्हणे मायबापें । द्यावें मातें हें आतां ॥४॥

९१. नाहीं सुख त्रिभुवनीं । म्हणुनि मनीं धरिलें ॥१॥ पायीं  
ठेवियला भाळ । कंठो माळ नामाची ॥२॥ पावलों विश्रांती । सेना  
म्हणे कमळापती ॥३॥

९२. ऐसी आवडी आहे जीवा । कें पाहीन केशवा ॥१॥  
माझी पुरवा वासना । सिद्धी न्यावी नारायणा ॥२॥ नलगे वित्त  
धन मुखी नाम नारायण ॥३॥ सेना म्हणे कमळापती । हेंचि  
द्यावें पुढता पुढती ॥४॥

९३. संती सांगितलें । तेंचि तुझां निवेदिलें ॥१॥ मीतों सांग-  
तसें निकें ॥२॥ येतील रागें येवों सुखें ॥३॥ निरोप सांगतां ।  
कासया वागवावी चिंता ॥३॥ सेना आहे शरणागत । विठोबा  
रायाचा दूत ॥४॥

९४. करा हाचि विचार । तरा भवसिंधु पार ॥१॥ घरा सता-  
ची संगती । मुखी नाम अहो रातीं ॥२॥ अजामीळ पापराशी ।  
पार पावाविलें त्यासी ॥३॥ नका धुरें भरूं डोळा । सेना सांगे  
वेळोवेळां ॥४॥

९५. करितां परोपकार । त्याच्या पुण्या नाही पार ॥१॥ क-  
रिता परपीडा । त्याच्या पाया नाही जोडा ॥२॥ आपुलें परावें  
समान । दुजा वरफडे देखून ॥३॥ आवडे जगा जें काहीं । तैसें  
पाहीं करावें ४ उघडा घात आणि हित । सेना ह्याने आहे निश्चित ५

९६. शरणागता आहे वैभवाची धनी । सत्य भावें मानी अ-  
पिलें तें ॥१॥ आपणा वेगळें नेदी उरो काहीं । भावेंचि दावी आप-  
णामाजीं ॥ २ ॥ दशा आली आंगा नेणें जाणें काहीं । आपणचि  
होय इच्छा त्याची ॥३॥ धाकुव्यासी माता करी स्तनपान । सेना  
म्हणे जिणें बरें हेंचि ॥ ४ ॥

९७. स्वभावें गाईन । आवडीनें तुझे नाम ॥१॥ हाचि माझा  
निर्धार । न करी आणिक विचार ॥२॥ लोळेन तुझिये आंगणीं ।  
निर्लज्ज होउन मनीं ॥३॥ रंगी नाचेन मना ऐसें । पाहिन श्री-  
मुख सरिसें ॥४॥ सेना म्हणे संकल्प जीवा । हाचि निर्धार हेवा ५

९८. मान करावा खंडण । दुर्जनाचा सुखें करून ॥१॥ लाथा  
हाणुनि घाळा दुरी । निंदकासीं झडकरी ॥२॥ त्याचा जाणावा  
विटाळ । लोकां पिढीतो चांढाळ ॥३॥ त्याची संगती जयास ।  
सेना ह्याने नर्कवास ॥४॥

१९. हंभरोनि येती । वत्सा धेनु पान्हा देती ॥१॥ तुह्नी करा-  
वा सांभाळ । माझा अवघा सकळ ॥२॥ विसरली भूकतान । तुमचें  
देखिल्या चरण ॥३॥ सेना म्हणे प्रेम भातुकें । यावें आतां हें  
कातुकें ॥४॥

१००. तुम्ही करा कृपादान । येइत धाऊन पायापें ॥१॥ घेइत  
संताची भेटी । सांगेन सुखाचिये गोष्टी ॥२॥ जैसे मातेपार्सी बाळ ।  
सांगे जीवीचें सकळ ॥३॥ सेना म्हणे हरे ताप । मायबाप देखुनी ॥४॥

१०१. आजि फळा आलें पूण्य गेले भेदोनि गनन ॥१॥ संत  
झालेति कृपाळ । माझा केलाजी संभाळ ॥२॥ संचित वोळलें ।  
तुमचीं देखिलीं पाउलें ॥३॥ सेना म्हणे नेणे । कृपा केली नारायणें ॥४॥

१०२. उच्चारित कोडे । नाम अकड वांकुडें ॥१॥ मना आवडे  
त्यावेळीं । भलत्या काळीं उच्चारि ॥२॥ कैसें नाम ठेवूं आतां । कोठें  
न मिळे पाहतां ॥३॥ सेना म्हणे आनंदें धालो । सुख लाधलों  
परिपूर्ण ॥४॥

१०३. असाल तेथें नामाचें चिंतन । याहुनि साधन आणिक  
नाहीं ॥ १ ॥ सोडवील माझा भक्ताचा कैवारी । प्रतिज्ञा निर्घारी  
केली आझी ॥ २ ॥ गुण दोष याती न विचारी कांहीं । धावे लव-  
ळाही भक्ताजा ॥ ३ ॥ अवघे काळीं वाचें झणा नारायण । सेना  
झणे क्षण जळ न द्या ॥ ४ ॥

१०४. अंगिकार केला । भार चालवी विठ्ठला ॥ १ ॥ संतीं सा-  
गितलें । तें म्यां हृदई धरिलें ॥ २ ॥ तारिला अजामिळ । मद्या  
पापी को चांडाळ ॥ ३ ॥ पतितपावन । करी नाम हें जतन ॥४॥  
वाम्नी अभिमान । सेना न्हावी यातिहीन ॥ ५ ॥

१०५. अंतरिचें पुरें काम । केतां नाम विठोबाचें ॥ १ ॥ नाम  
साराचेंही सार । शरणागत यमकिंकर ॥ २ ॥ पहिले वेदांत । नि-  
श्रय केला निगमांत ॥ ३ ॥ सेना म्हणे न वेंचा कांहीं । लाभ नाहीं  
या ऐसा ॥ ४ ॥

१०६. ऐसी आवडी आहे माझ्या जीवा । तुजसि केशवा निवे-  
दिलें ॥ १ ॥ पांडुरंगा ऐसें वाटतसे जीवा । करिन संतसेवा अह-

निर्शी ॥ २ ॥ नलगे वित्त गोत वैकुंठों राहणें । सायुज्य सदनीं चाड  
नाहीं ॥ ३ ॥ करुणास्वरें सेना बहात विठ्ठला । हेतू पुरविला  
आवडीचा ॥ ४ ॥

१०७. करितां योगयाग । सिद्धी न पवेचि सांग ॥ १ ॥ देव  
एक भावाविण । नाहीं नाहीं व्यर्थ शीण ॥ २ ॥ केल्या तपाचिया  
राशी । तरि न मिळेचि त्यासी ॥ ३ ॥ करितां धूम्रपान । न भेटे  
नारायण ॥ ४ ॥ सेना म्हणे नको कांहीं । एका वीण दुजे नाहीं ॥ ५ ॥

१०८. करितां देवपूजा । नित्य नेम सारिला वोजा । मग आ-  
ठविलें अधोक्षजा । ध्यानस्थ बैसलों ॥ १ ॥ दूत आले लवलाही ।  
रायें बोलाविलें पाहीं । कोठें आहे मज दावी । उरी न ठेवी याची  
कांहीं ॥ २ ॥ जाणुनि संकट श्रीहरी । धोकटी घेतली खांद्यावरी ।  
त्वरें आला राजदरवारी । देखुनि हरी क्रोध निमाला ॥ ३ ॥ राया  
सन्मुख बैसून । हातीं दिधलें दर्पण । मुख पाहे विलोकून । मूर्ती  
दिसे चतुर्भुज ४ हात लाविला मस्तका । वृत्ती हरपली देखा । राव  
म्हणे प्राणसखा । नित्य भेटे मजलागी ॥ ५ ॥ मग केलें तेलमर्दन  
। वाटी बिंबला नारायण । विसरला कार्य आठवण । वेधलें मन  
रुपासी ॥ ६ ॥ भोंवतां पाहे विलोकून । अवघा बिंबला नारायण ।  
तटस्थ पाहती सभाजन । नाहीं भान रायासी ॥ ७ ॥ राव म्हणे  
हरीसी । तुम्हीं रहावें मजपाशीं । तुजविण न गमे दिवसनिशीं ।  
हरी म्हणे भाकेसि न गुंते मी ॥ ८ ॥ मग प्रधानें काय केलें । राया  
स्नानासी पाठविलें । रायें होन दिधले । हरीनें ठेविले धोकटांत ॥ ९ ॥  
शुद्ध नाहीं याती । नाहीं केली हरि भक्ति । शिणविला कमळापती ।  
नाहीं विरक्ति बाणली अंगी ॥ १० ॥ नाहीं अपराधा गणीत ।  
देखोनि होन ब्राह्मणा देत । देवास घाली संकटांत । आण वाहत  
विठोवाची ॥ ११ ॥ सेना म्हणे ऋषीकेशी । मज कारणें शिणलासी  
म्हणुनि लागलों चरणासी । संसारासी त्यागिलें ॥ १२ ॥

१०९. करितां नित्य नेम । रायें बोलाविलें जाण ॥ १ ॥ पांडु-  
रगें कृपा केली । राया उपरती झाली ॥ २ ॥ मुख पाहतां दर्पणीं ।  
आंत दिसे चक्रपाणी ॥ ३ ॥ कैसी झालो नवलपरी । वाटीमांजीं दिसे  
हरी ॥ ४ ॥ रघुमादेवीवर । सेना म्हणे मी धामर ॥ ५ ॥

११० म्हणवितो दास । तरी सांभाळी त्रिदास ॥ १ ॥ शुद्ध  
नाहीं भाव । तूं जाणशी पंढरीराव ॥ २ ॥ केलेंसे जतन । धोंकटी  
आरसाची जाण ॥ ३ ॥ करितो व्यवसाव । माझ्या जातीचा स्वभाव  
॥ ४ ॥ सेना करितो विनवणी । हात जोडूनिया दोन्ही ॥ ५ ॥

१११. चिंतन चित्ताला । लावी मनाच्या मनाला ॥ १ ॥ उ-  
न्मनी सुखांत । पांडुरंग भेटी देत ॥ २ ॥ ऐसा आहे श्रेष्ठाचार ।  
वेद शास्त्राचा निर्धार ॥ ३ ॥ कवटाळून पोटी । सेना झणे सांगूं  
गोष्टी ॥ ४ ॥

११२. घेतां नाम विठोबाचें । पर्वत जळती पापाचे ॥ १ ॥  
ऐसा नामाचा महिमा । वेद शिणला झाली सीमा ॥ २ ॥  
नामें तारिले अपार । महा पापी दुराचार ॥ ३ ॥ चालहा कोळी  
ब्रह्महत्यारी । नामें तारिला निर्धार ॥ ४ ॥ सेना बैसला निवांत ।  
विठ्ठल नाम उच्चारित ॥ ५ ॥

११३ पांडुरंग दास । म्हणती सांभाळी त्रिदास ॥ १ ॥ नाहीं  
भाव आंगीं । भूषण मिरवितो जर्गी ॥ २ ॥ व्रत आचरण । नाहीं  
केलें तुझें ध्यान ॥ ३ ॥ स्थिर नाहीं मन । सदा विषयाचें  
ध्यान ॥ ४ ॥ सेना आहे अपराधी । सांभाळावें कृपा-  
निधी ॥ ५ ॥

११४ स्तुति करूं ऐसा नाहीं अधिकार । शिणला फणिवर  
वर्णवेना ॥ १ ॥ तेथें मी सरता होईन कैशापरी । वर्णावया  
हरी कीर्ति तुझी ॥ २ ॥ अठराही भागले सहाही शीणले । चा-  
न्हीही राहिले मौन्यची ॥ ३ ॥ स्वमादेवीवरें अंगिकार केला ।  
निवांत राहिला सेना न्हावी ॥ ४ ॥

११५ वेद वर्णिता शीणला । मग मौन्यची राहिला ॥ १ ॥  
तेथें माझी वैखरी । कैशी पूर्ण पावे हरी ॥ २ ॥ नेणती गोरा कीं  
सांवळा । त्याचि न कळेचि लीळा ॥ ३ ॥ ह्या सगूण कीं निर्गुण ।  
गुणातीत परिपूर्ण ॥ ४ ॥ माथा ठेजनि चरणीं । सेना पाहे  
विलोकुनी ॥ ५ ॥

११६ संत संगतीनें थोर लाभ झाला । मोह निरसला माया-

दिक ॥ १ ॥ घातले बाहेरी काम क्रोध वैरी । बैसला अंतरी पांडुरंग ॥ २ ॥ दुजियाचा वारा लागूं नेदी अंगा । ऐसे पांडुरंगा कळों आलें ॥ ३ ॥ संतांनीं सरता केला सेना न्हावी । ब्रम्हादिकां पाही नातुडे जो ॥ ४ ॥

११७. नामाचें चिंतन श्रेष्ठ पै साधन । जातील जळोनि महापापें ॥१॥ न लगे धूम्रपान पंचाग्निसाधन । करितां चिंतन हरी भेटे ॥२॥ बैसुनि निवांत करा एकचित्त । आवडी गावें गीत विठोबाचें ३ सकळाहुनि सोपें हेंचि पै साधन । सेना म्हणे आण विठोबाची ४

११८. धन्य धन्य दिन । तुमचे झालें दुरुषण ॥१॥ आजि भाग्य उदया आलें । तुमचें पाउल देखिलें ॥२॥ पूर्व पुण्य फळा आलें । माझे माहेर भेटलें ॥३॥ सेना म्हणे झाला । धन्य दिवस आजि भला ॥४॥

११९. माझे अंतरीचें । जाणे पांडुरंग साचें ॥१॥ जीवभाव त्याच पायीं । ठेउनि कांहीं न मागों ॥२॥ सुख संत समागम । घेऊं नाम आवडी ॥३॥ सेना म्हणे चुकलों साचे । आणिक वाचे न सेवी ॥४॥

१२०. देई मज जन्म देवा । करीन सेवा आवडी ॥१॥ करीन संतांचें पूजन । मुखीं नाम नारायण ॥२॥ असो भलते ठायीं । सुख दुःखा चाड नाही ॥३॥ मोक्ष सायुज्यता । सेना म्हणे नये चित्ता ४

१२१. कांहीं न करी रे मना । चिंती या चरणा विठोबाच्या ॥१॥ ठाव नाही कल्पनेसी । राशी सुखाची अमूप ॥२॥ पाहिलें श्रीमुख । नासे दुःख महाताप ॥३॥ होईल विसावा । सेना म्हणे सुख जिवा ॥४॥

१२२. नाम साधनाचें सार । भवसिंधु उतरी पार ॥१॥ तिहीं लोकीं श्रेष्ठ । नाम वरिष्ठ सेवी हें ॥२॥ शिवभगानाचा । गुप्त मंत्र आवडीचा ॥३॥ सेना म्हणे इतरांचा । पाड कैचा मग येथे ॥४॥

१२३. फळा आलें पुण्य । गेलें भेदुनी गगन ॥१॥ संत झाले ते कृपाळ । माझा केला जी सांभाळ ॥२॥ संचित ओळलें । तुमचीं देखिलीं पाउलें ॥३॥ सेना म्हणे नेणे । कृपा केली नारायणें ॥४॥



१२४ धन्य महाराज पुंडलीक मुनी । वैकुंठोचा सखा आ-  
णिला भूतळालागोनी ॥ १ ॥ केला उपकार जग तारिलें सकळ  
। निरसली भ्रांति माउली स्नेहाळ ॥ २ ॥ आली चंद्रभागा गर्जना  
करीत । तुक्षिया मेठीलागी उतावीळ धांवत ॥ ३ ॥ जोडोनियां  
पाणी सेना करी विनवणी । झणे धन्य पुंडलीका माथा ठेविला  
चरणी ॥ ४ ॥

१२५ उदार तुझी संत । मायबाप कृपावंत ॥ १ ॥ केवढा  
केला उपकार । काय वाणूं मी पामर ॥ २ ॥ जड जीवा उद्धार  
केला । मार्ग दाखविला सुपंथ ॥ ३ ॥ सेना झणे उतराई । होता  
कांहीं दिसेना ॥ ४ ॥

१२६. त्रैलोक्य पाळतां । नाहीं उबग तुमच्या चित्ता ॥ १ ॥  
तया आमुची चिंता । नसे काय रुक्मिणी कांता ॥ २ ॥ दर्दुर राहे  
पाषाणांत । तया चारा कोण देत ॥ ३ ॥ पक्षी अजगर । तया  
पाळी सर्वेश्वर ॥ ४ ॥ सेना म्हणे पाळुनी भार । राहिलों निर्धार  
उगाची ॥ ५ ॥

१२७. म्हणवितों विठोबाचा दास । शरण जाईन संतास ।  
॥१॥ सदा सुकाळ प्रेमाचा । नसे मळ दुष्ट बुद्धीचा ॥२॥ ऐकतां  
हरिचें कीर्तन । अभक्ति भक्ति लागे ज्ञान ॥३॥ उभा राहे कीर्त-  
नांत । हर्षे डोले पुढरीनाथ ॥४॥ सेना म्हणे हें सुख । नाहीं ब्रह्म-  
यासी देख ॥५॥

१२८. आम्ही वारीक वारीक । करूं हजामत बारीक ॥१॥  
विवेक दर्पण आयना दाऊं । वैराग्य चिमटा हालऊं ॥२॥ उदक  
शांती डोई घोळूं । अहंकाराची शेडी पिळूं ॥३॥ भावार्थाच्या  
बगला झाडूं । काम क्रोध नखें काढूं ॥४॥ चौ वर्णा देऊनी हात ।  
सेना राहिला निवांत ॥५॥

१२९. स्वर्गाचे अमर मागताती देवा । संताची सेवा करावया  
॥१॥ पंढरीचें सुख देखोनी नयनी । करिती विनवणी जोडुनी हात  
॥२॥ चारी मुक्ति तेथें हिंडती दीनरूप । येऊं नेदी समीप कोणी  
तया ॥३॥ धिक्कारुनी तया घालिती बाहेरी । मागुती पायावरी

लोळताती  
काय सांग  
देखा सरत  
१३०.

करिन पंड  
सेवा । ते  
त्याग यास

१३१.  
आपुलें ज  
लें साधिये

माझी वृत्ति  
१३२.

॥१॥ करा

॥२॥ कृप  
सेना सांगू

१३३.  
हरीचे चित  
सेना समाप्त

१३४.  
बक निर्धा  
सराणा ।

। जीवा  
ठेविलें । ते

विलें निध  
कैलासाहून

वृत्तीनाथ  
ऐसें निर्धा  
१३५  
माझा नम

लोळताती ॥४॥ वैष्णव शरण येती काकुळती । आमुची ती गती  
काय सांगा ॥५॥ या सुखाचा थेंबुटा नमी ब्रह्मादीकां । तेथें सेना  
देखा सरता झाला ॥६॥

१३०. सुखें घालीं जन्मासी । हेंचि बरें कीं मानसीं ॥१॥ वारी  
करीन पंढरीची । जोडी साची ही माझी ॥२॥ हरिदासाची करीन  
सेवा । तेणें सुख फार जिवा ॥३॥ सेना ह्मणे सर्व संग । केला  
त्याग यासाठीं ॥४॥

१३१. ही माझी मिरासी । पांडुरंग पायापासी ॥१॥ करीन  
आपुलें जतन । वागवितों अभिमान ॥२॥ जुनाट जुगादीचें । वडि-  
लें साधियेलें साचें ॥३॥ सेना ह्मणे कमळपती । पुरातन हे  
माझी वृत्ती ॥४॥

१३२. स्वहिताकारणें सांगतसें तुज । अंतरीचें गुज होतें कांहीं  
॥१॥ करा हरी भजन तराल भवसागर । उतरील पैलपार पांडुरंग  
॥२॥ कृपा नारायणें केली मजवरी । तुम्हालागीं हरी विसंघेना ॥३॥  
सेना सांगूनिया जातो वैकुंठासी । तिथि ते द्वादशी श्रावण मास ४

१३३. माझे झालें स्वहित । तुझां सांगतों निश्चित ॥१॥ करा  
हरीचे चितन । गावें उत्तम हें गुण ॥२॥ श्रावण वद्य द्वादशी ।  
सेना समाप्त त्या दिवशीं ॥३॥

### त्रिंबकमाहात्म्य

१३४. पुण्यभूमी गंगातीरीं । धरी अवतार त्रिपुरारी । नाम त्रि-  
बक निर्धारी । मार्गे ब्रह्मगिरी शोभत ॥ १ ॥ पार्वतीसी सांगे कैला-  
सराणा । येथें नांदेल निवृत्ती निधान । त्याचेनि ठाव हा पुण्यपावन  
। जीवा उद्धरण म्हणतां निवृत्ति ॥ २ ॥ जुनाट जुगादीचें गुप्त  
ठेविलें । तेंचि निवृत्तिनाथा दीधलें । ज्ञानदेवें प्रगट केलें । जगा दा-  
विलें निधान ॥ ३ ॥ या भूमिकेचें वर्णन । कलं न शके चतुरानन ।  
कैलासाहून पुण्य पावन । तुजला पूर्ण सांगितलें ॥४॥ तो हा नि-  
वृत्तीनाथ निर्धारी । स्मरतां तरती नरनारी । सेना म्हणे श्रीशंकरां ।  
ऐसं निर्धारी सांगितलें ॥ ५ ॥

१३५. शिवाचा आवतार । स्वामी निवृत्ति दातार ॥१॥ तथा  
माझा नमस्कार । बारंवार निरंतर ॥ २ ॥ सव्य नांदे कैलास

राणा । मार्गे गंगा ओघ जाणा ॥ ३ ॥ सेना घाली सोटांगण ।  
वंदी निवृत्तीचे चरण ॥ ४ ॥

१३६. निवृत्ति निवृत्ति । ह्यणतां पाप नुरेची ॥ १ ॥ जप करितां  
त्रिअक्षरीं । मुक्ती लोळे चरणावरी ॥ २ ॥ ध्यान धरितां निवृत्ति ।  
आनंदमय राहे वृत्ति ॥ ३ ॥ सेना ह्याणे चित्तीं धरा । स्मरता चुके  
येरझारा ॥ ४ ॥

१३७ सिद्धांमाजि अग्रगणी । तो हा भोळा शळपाणी ॥ १ ॥  
धन्य धन्य त्रिवक्क राजा । तया नमस्कार माझा ॥ २ ॥ जटीं  
गंगा वाहे । तो हा त्रिगुणात्मक पाहे ॥ ३ ॥ भोंवता वेढा  
ब्रम्हगिरी । मध्ये शोभे त्रिपुरारी ॥ ४ ॥ सेना घाली लोटांगण  
उभा राहे कर जोडून ॥ ५ ॥

१३८. धन्य धन्य निवृत्तिराया । शरण आलों तुझिया पायां १  
नको पाहूं दुसरें आतां । गुण दोषाची वारता ॥ २ ॥ नाहीं माझा  
अधिकार । यातीहीन मी पामर ॥ ३ ॥ अपराधाचा केलों । सेना  
म्हणे काय बोलों ॥ ४ ॥

### आळंदीमाहात्म्य

१३९. पुण्यभूमी आळंकावती । प्रत्यक्ष नांदे कैलासपती । आणि  
सिद्ध साधकां वस्ती । ब्रम्हा अमरपती आदिकरुनी ॥ १ ॥ ऐका  
अळंकापुरीची मात । स्वयें वर्णीत श्रीभगवंत । उपमेसि न पुरे  
निश्चित । वैकुंठ आदिकरोनी ॥ २ ॥ येथें तिन्ही मूर्ति अवतार ।  
धरुनि करिती जगाचा उद्धार । मूळ आदि माया साचार । धरी  
अवतार मुक्ताबाई ॥ ३ ॥ या चौघाचे स्मरणीं । महापापा होय  
धुणी । येऊनि मुक्ती लागती चरणीं । ऐसें चक्रपाणी सांगत ॥ ४ ॥  
नामया सांगे जगज्जीवन । या भूमीचें न करावें वर्णन । सेना घाली  
लोटांगण । वंदी चरण ज्ञानदेवाचें ॥ ५ ॥

१४० धन्य अळंकापूर धन्य सिद्धेश्वर । धन्य ते तरुवर पशु  
पक्षी ॥ १ ॥ धन्य इंद्रायणी धन्य भागीरथी । तेथें स्नान जे  
करिती धन्य जन्म ॥ २ ॥ धन्य तो प्रयाग धन्य ते त्रिवेणी ।  
बहाती येऊनि गुप्तरूपें ॥ ३ ॥ धन्य ते भूमी धन्य ते प्राणी ।

देखती नयनी ज्ञानदेवा ॥ ४ ॥ धन्य ते भाग्याचे होती  
अळंकापुरी । त्याचा निर्धारी धन्य वंश ॥ ५ ॥ धन्य दासानुदास  
अळंकापुरीचा । सेना न्हावी त्याचा रजःकण ॥ ६ ॥

१४१ नामयाच्या नारायणे घेतली आळी । या भूमीचें माहिमान  
सांगे म्हणे वनमाळी ॥ १ ॥ धन्य धन्य अलंकपुर धन्य धन्य  
सिद्धेश्वर । धन्य इंद्रायणी तीरीं राज्य करी ज्ञानेश्वर ॥ २ ॥  
या भूमीचें वर्णन करुं न शके चतुरानन । महा क्षेत्र पुरातन  
पातकें नासती स्मरणें ॥ ३ ॥ सेना म्हणे जगजीवन सांगतसे  
जीवींची खूण । महा दोषा होय दहन ज्ञानदेव दरुशनें ॥ ४ ॥

१४२ नाम हे अमृत भक्तासी दिधलें । ठेवणे ठेविलें होतें गुप्त  
॥ १ ॥ प्रलक्ष अवतार धरिला अलंकापुरीं । मार्ग तो नि-  
र्धारी दाखविला ॥ २ ॥ कृतयुगामाजी वशिष्ट जणता । नाम  
तो घेतां नारदमुनी ॥ ३ ॥ कलियुगामाजी न घडे साधन ।  
जातील बुडोन महा डोहीं ॥ ४ ॥ रामकृष्ण हरी गोविंद  
गोपाळा । स्मरा वेळोवेळां सेना म्हणे ॥ ५ ॥

१४३ धन्य महाराज अलंकापुरवासी । साष्टांग त्यासी नमन  
माझे ॥ १ ॥ या ज्ञानदेवाचे नित्य नाम घेती वाचें । उद्धरती  
त्याचीं सकळ कुळें ॥ २ ॥ इंद्रायणी स्नान करिती प्रदाक्षिणा ।  
तुटती यातना सकळ त्याच्या ॥ ३ ॥ सेना म्हणे त्याचें धन्य ज्ञा-  
लें जिणें । ज्ञानदेव दरुशनें मुक्त होती ॥ ४ ॥

१४४. वाचे उच्चारी जो ज्ञानदेवाशी । त्याच्या सुकृतासी नाहीं  
पार ॥ १ ॥ पूर्वीचें सुकृत फळासि आलें । वाचें उच्चारिलें ज्ञानदेवा  
॥ २ ॥ या आलंकापुरीं आला जन्मासी । पूर्वज त्यासी मानिती  
धन्य ॥ ३ ॥ सेना म्हणे त्यानें उद्धरिलें कुळ । पूर्वज सकळ अशि-  
र्वाद देती ॥ ४ ॥

१४५. येउनी नरदेहासी वाचें उच्चारी ज्ञानेश्वर । त्याचा संसार  
सुफळ शालागे माये ॥ १ ॥ प्रलक्ष परब्रम्ह येऊनि अवतारासी ।  
तारिलें जगासी नाममात्रें ॥ २ ॥ जयाचे आंगणीं पिंपळ सोनियाचा  
। सिद्ध साधकाचा मेळा तेथें ॥ ३ ॥ त्याचे स्मरणें जळतीं पातकें ।  
सांगत पंढरीनाथ सेना म्हणे ॥ ४ ॥

१४६ विष्णूचा अवतार । सखा माझा ज्ञानेश्वर ॥ १ ॥ चला जाऊं अ-  
ळंकापुरा । संतजनाच्या माहेरा ॥ २ ॥ स्नान करितां इंद्रायणी ।  
मुक्ती लागती चरणीं ॥ ३ ॥ ज्ञानेश्वराच्या चरणीं । सेना आला  
लोटांगणीं ॥ ४ ॥

१४७. गिरजेप्रती शंकर उपदेशिले । तो गुह्य मंत्र सप्त समुद्रा-  
पलीकडे ॥ १ ॥ ऐसें निज गुज साराचेंही सार । उघडें दाविलें  
साचार ज्ञानदेवें ॥ २ ॥ हें सुखाचें सुख साधन । भक्तिज्ञानाचें अं-  
जन । हेंचि परब्रम्ह जांवाचें जीवन ॥ ३ ॥ हेंचि मुख निज राम  
मंत्र सार । सुलभ साकार सेना ध्याये निरंतर ॥ ४ ॥

१४८. ज्ञानदेव गुरु ज्ञानदेव तारुं । उतरील पैल पारुं ज्ञानदेव  
॥ १ ॥ ज्ञानदेव माता ज्ञानदेव पीता । तोडील भवव्यथा ज्ञानदेव  
॥ २ ॥ ज्ञानदेव माझे सोयरे धायरे । जिवलग निर्धारे ज्ञानदेव  
॥ ३ ॥ सेना म्हणे माझा ज्ञानदेव निधान । दाविली निजखूण  
ज्ञानदेव ॥ ४ ॥

१४९. अळंकापुरवासिनी । ज्ञानाबाई मायबहिणी ॥ १ ॥ लेकुराची  
चिंत्ता । वागवावी कृपावंता ॥ २ ॥ मी तो आहे यातीहीन । माझा  
राखा अभिमान ॥ ३ ॥ करुनि विनवणी । सेना लागतो चरणीं ॥ ४ ॥

१५०. श्रीज्ञानराजें केला उपकार । मार्ग हा निर्धार दाखविला  
॥ १ ॥ विठेवरी उभा वैकुंठनायक । आणि पुंडलिक चंद्रभागा ॥ २ ॥  
अविनाश पंढरी भूमीवरी पेंठ । प्रत्यक्ष वैकुंठ दाखविलें ॥ ३ ॥ सेना  
ह्मणे चला जाऊं तया ठाया । पांडुरंग सखया भेटावया ॥ ४ ॥

### सासवडमाहात्म्य

१५१. नामयाचा धरुनि हात । सांगे संवत्सराची मात । विठोजी  
ह्मणे देई चित्त । ऐक गुह्यार्थ सांगतो ॥ १ ॥ ही पुण्यभूमी पवित्र  
देखा । याची मूळ आदि पीठिका । सिद्धेश्वर नागेंद्र देखा । पुरातन  
नांदती ॥ २ ॥ या इंद्रनील पर्वती । तप तपिन्नलें अमरपती । आणि  
सूर्यमुखा वरुती । प्रत्यक्ष मूर्ति श्रीशंकराची ॥ ३ ॥ ही स्मशान  
भूमिका आधी । येथें सोपान देवा समाधी । पुढें राहिला कैळास-

निधी । सन्मुख वाहे भागीरथी ॥४॥ इची करितां पंचक्रोशी ।  
चुके जन्ममरण चौऱ्यांशी । चारी मुक्ती होती दासी । येउनि  
चरणासी लागती ॥५॥ तो हा सोपान निधान । याचे करितां  
नामस्मरण । सेना विनवी कर जोडून । जाती जळून महादोष ॥६॥

१५२ वाचे सोपान म्हणतां । चुके जन्म मरण चिंता ॥ १ ॥  
वस्ती केली कऱ्हे तीरीं । पुढें शोभे त्रिपुरारी ॥ २ ॥ सोपान-  
देव सोपानदेव । नाहीं भय काळाचें ॥ ३ ॥ सोपान चरणीं ठेउनि  
माथां । सेना होय विनाविता ॥४॥

१५३ ब्रह्मियाचा अवतार । तो हा सोपान निर्धार ॥ १ ॥  
याचें घेतां मुखीं नाम । हरे सकळही श्रम ॥ २ ॥ समाधीपासुनी भा-  
गीरथी । स्नानालागी नित्य येती ॥ ३ ॥ अष्टोत्तर तीर्थांचा  
मेळा । नाम कऱ्हाबाई वेल्हाळा ॥४॥ वैष्णवांमाजी डिंगर । सेना  
तयाचा किंकर ॥ ५ ॥

१५४. वैकुंठवासिनी कृपावंत माउली । जगा तारावया अळंका-  
पुरा आली ॥ १ ॥ शिव तो निवृत्ति आदिमाया मुक्ताई । ब्रह्मा तो  
सोपान विष्णु ज्ञानदेव पाहीं ॥ २ ॥ येउनी प्रतिष्ठानीं पशुवेद बोल-  
विला । पंडित ब्रह्मज्ञानी यांचा गर्व हरिला ॥ ३ ॥ तत्तोतीरवासी  
चौदोशे वर्षांचा होता । तयाचा अभिमान गर्व हरी आदिमाता ॥४॥  
वाळितां ब्राह्मणीं स्वर्गाचे पितर आणविले । सेना म्हणे जर्गी पूर्ण-  
ब्रह्म अवतरलें ॥ ५ ॥

### वासुदेव.

१५५. टळोनि गेले प्रहर तीन । काय निजतां झांकोन लोचन ।  
आलें मागावया दान । नका विन्मुख होऊं जाणगा ॥१॥ राम-  
कृष्ण वासुदेव । जाणवितों सकळ जिवा । द्या मज दान वासु-  
देवा । मागुता फेरा नाहीं या गांवा गा ॥२॥ आलों दुकनी सायास ।  
द्याल दान मागायास । नका करूं माझी निरास । धर्मसार फळ  
संसारस गा ॥३॥ एक भाव देवाकारणें । फारसें नलगे देणें घेणें ।  
करा एकचित्त रिघा शरण । हेचि मागणें तुझांकारणें गा ॥४॥  
नका पाहू काळ वेळां । दान देई वासुदेवाला । व्हां सावध झोंपेला ।  
सेना न्हावी चरणीं लागला गा ॥ ५ ॥

## गौळणी.

१५६. गोपिका वेल्हाळा । अवघ्या मिळोनी सकळा । चालि-  
ल्या यमुना जळा । तंव सन्मुख देखिला सांवळा वो ॥१॥ राधा  
ह्मणे बहु चाळक होसी । नसतां आळ कां आह्मांवर घेसी । त्वां  
देखिलें येशोदेसी । हा लवाड लटका ऋषीकेशी वो ॥२॥ यशोदा  
ह्मणे कवटाळिणी । नसती खोडी करितां देखुनी । सांगतां गान्हाणें  
येळुनी । गुणातीत हा चक्रपाणी वो ॥३॥ राधा म्हणे यशोदा  
सुंदरी । चोरटा शिंदळ तुझा मुरारी । आह्मां ठाऊक अंतरी । हा न  
करी तें करी काय सांगूं वो ॥४॥ हा ब्रह्मांडनायक । येणें मोहिते  
तिन्ही लोक । सेना म्हणे यदुनायक । कर्मातीत परिपूर्ण वो ॥५॥

१५७ दूती जाणवित स्वामिनी । काम दाटला हृदयभुवनी ।  
कोपा नयेचि सारंगपाणी । सेजे पाहतां न दिसे नयनी ॥१॥ मज  
भेटवागे श्रीहरी । लागला वेध त्याचा अंतरी । ध्यानीं बिंबलागे  
मुरारी । प्राण रिघो पाहे जरी ॥२॥ गोड न लगे काम धंदा कांहीं ।  
नावरे चीर चोळी पाहीं । सुमनसेज रुपती बाई । चित्त वेधलें हरी  
पार्थी हो ॥३॥ वृत्ति स्वानंदीं निमग्न । गेली देहभाव विसरून ।  
रंगी रंगली परिपूर्ण । धन्य धन्य सेना म्हणे ॥५॥

१५८. गाय चारी घननीळा । सर्वे गोपाळांचा मेळा । मोहितें  
वेणुनादें सकळां । स्वानंदें गाई नाचती । गोपिका परमानंदें गाती ।  
गोपाळ प्रेमें डुळती ॥ १ ॥ भला भला तूं श्रीहरी रे ॥ ध्रु० ॥ वेडे  
वांकुडे पांगुळे । बोबडे मुके आंधळे । धांवतां पडे अडखळे । हरी  
म्हणे गोपाळासी । तुम्ही बैसा मजपाशीं । मिळवितो गाईसी ॥ २ ॥  
॥ भला० ॥ नको संगती ऋषीकेशी । आम्हां गाई वळी म्हणसी ।  
आम्हां दुरी दवडीसी । मज ठाऊक अंतरी । तुज ओळखी खरीच  
॥३॥ भला० ॥ गाय पाळुनी दुधाची । आपण सगळेंची खाशी ।  
आह्मां धमकाउनी ठेविसी । काय सांगूं तुझी मात । भेद नाहीं  
तुझां आह्मांत । सेना ह्मणे गोपिनाथ । समाधान कर्तारे ॥४॥ भला०

पोवा घोंगडी घेउनी पाहीं । सगें गोपाळ घेउनि गाई ।

भाले लवलाही । वेणू वाजविला सुस्वरें बाई हो ॥ १ ॥

ल्या गौळणी । वेणुनाद पडियेला कार्नी । भोवत्या पाहती

अवलोकुनी । नयना न दिसे सारंगपाणी हो ॥ २ ॥ विसरल्या  
कामधंदा । सासु सासण्याची नाहीं मर्यादा । कोण जाणे त्या कोण  
जावा नणंदा । वृत्ति वेधली परमानंदा हो ॥ ३ ॥ अवघा हरपला  
देहभाव । पुसिला जन्ममरणाचा ठाव । वृत्ति स्वानंदें मुराली पहावो ।  
सेना म्हणे भाग्य उदयो हो ॥ ४ ॥

१६०. जाती मिळोनि पांच सात गवळणी । गोरस विकूं मथुरे  
लागोनी । वाटे आडवोनी दान मागे चक्रपाणी ॥ धृ० ॥ १ ॥ सोडी  
सोडी मज जाऊं दे हरी । नको वाटे आडवूं म्हणे मुरारी । घरीं  
जावा नणंदा जाचिती कीं भारी ॥ २ ॥ म्हणती गवळणी हरिसि  
हसुनी । देऊं तुज लागिं नवनीत चोरुनी । जाऊं पाहती ठकवूनी  
हरीसी गवळणी ॥ ३ ॥ ब्रह्मांडाचा नायक म्हणे गोपिकांसी । ब्रह्म-  
ज्ञानी महान चाळविले ऋषी । गाई गोपाळ चोरिल्लें नाडिलें ब्रम्हा-  
सी ॥ ४ ॥ भक्तिभावें गवळणी रिघाल्या शरण । वृत्तिसहित बिंब-  
ल्या अवघ्या परिपूर्ण । सेना म्हणे विसरल्या कार्य आठवण ॥ ५ ॥

१६१. ऐक येथ्दें साजणीया कृष्णाची करणी । दही दूध खातो  
चोरुनी । टाकी माजणें फोडोनी ॥ धृ० ॥ १ ॥ सांभाळ आपुला  
हरी गे । उगा न राह्ने क्षणभरी गे । येणें धमकाविल्या पोरिगे ।  
काय सांगों भांडखोरी गे ॥ २ ॥ करी करणें कळेना गे । हृदयीं  
धरितो सुना गे । भोग भोगितो शहाणा गे । आंगीं लागूं देईना गे  
॥ ३ ॥ हा दिसतो भोळा गे । येउनि घालितो डोळा गे । सावलं  
करितो गोळा गे । नाहीं काळ वेळा गे ॥ ४ ॥ सावळा जगजेठी गे ।  
चित्त चोर कपटी गे । हा न कळे वेद श्रुती गे । येणें हरली काम  
वृत्ती गे ॥ ५ ॥ हें बाळक जंदाचें । भाग्य फळलें गवळ्यांचें । सेना  
म्हणे धन्य साचें । पुण्य त्या गोपींचें ॥ ६ ॥

१६२. राधा जाणवित दूती । कामें व्यापिलें न गमे राती । कां  
बा गोवळा नये निश्चिती । यानें वेधली चित्तवृत्ती ॥ धृ० ॥ मज  
दाखवागे हरिसी । ध्यान लागलें मानसी । त्याविण न गमे दिवस  
निशी । डोळा ऋषीकेशी दावा मज ॥ १ ॥ मिळोनि गोपीनीं मोहिला,  
कीं सत्यभामेन दान केला । नारद हरिसी घेउनि गेला । नेणो गुंत-  
ला सदैवा घरीं ॥ ३ ॥ घाडिलें गरुडासी । वेगीं आणावें हनुमंतासी ।



अभिमान होता सत्यभामेसी । नेउनिया सभेसी विटंबिली ॥४॥  
माया लाघवी सूत्रधारी । बोलतां बोल खुंटला वैखरी । धरिला  
गोपिकांनीं अंतरीं । सेना म्हणे धन्य त्या नारी हो ॥५॥

१६३. कृष्ण आला ऐकुनि गोपिका सुंदरी । विव्दळ झाल्या  
पहावया हरी । एकी त्या धांवल्या नगरा बाहेरी । कायावाचा मनें  
वेचल्या नारी ॥ ध्रु० ॥ १ ॥ आनंदल्या गवळणी हरी आला मधु-  
रेसी । मोहिल्लें मन देखोनी रूपासी । झाली उतावीळ पढावया  
ऋषिकेशी । नेत्रिचें काजळ लाविल्लें मुखासी ॥ २ ॥ एक ती बैसली  
होती पति शेजारी । नम्रचि धांवत आली बाहेरी । विसरुनि चीर  
ठेवी माथियावरी । देहभाव हरपला देखोनि मुरारी ॥ ३ ॥ एकी  
त्या ताटक घातलें पायीं । विरुधा जोडवीं कंठाचे ठाई । घेउनी  
पोल्हार खोविल्लें डोई । वाळ्या वाक्या बांधिल्या कानाचे ठाई ॥ ४ ॥  
एकीनें कडिये घेतली दद्याची माथण । बाळक ठेविल्लें शिकीया जाण  
। नाहीं पुत्रलोभ देखोनि कृष्ण । निजसुखा मीनली नाहीं आठवण  
॥ ५ ॥ करितां मंथन हरि आला ऐकुनि कानीं । तैशीच धांवली  
रवी दोर घेउनी । नाकीचें मुक्ताफळ खोविल्लें वेणीं । मोतियाची  
जाळी घाली गुडध्या लागुनी ॥ ६ ॥ कृष्णसुखा मीनल्या अवध्या  
सुंदरी । लाज भय मोह शंका दवडिल्या दुरी । सेना म्हणे वृत्ति  
झाली तदाकारी । परतुनि संसारा नुरेचि उरी ॥ ७ ॥

१६४. सोडिल्या शिंदोरी । काला करी दहीमात ॥ १ ॥ ध्यारे  
अवघे समस्त । हरी गोपाळांसि देत ॥ २ ॥ कांहीं न ठेवा उरी ।  
आजी देतो पोटभरी ॥ ३ ॥ सेना बैसला द्वारीं । प्रसाद वाटितो  
श्रीहरी ॥ ४ ॥

१६५. श्रीगुरुनिवृत्तिराय सांप्रदाय दाविला । अलंकापुरवासिनी  
अधिकार तया दिवला ॥ १ ॥ आदिनार्थें मुळ गुप्त होतें ठेविल्लें ।  
निवृत्तिक्रमेन ज्ञानदेवें प्रगट केलें ॥ २ ॥ बुडतां भवसागरीं जगा का-  
डिल्लें बाहेरी । दावियेला तारु विठ्ठल या तीं अक्षरीं ॥ ३ ॥ विटेवरी  
उमा नीट वैकुंठीचा राणा । दावियली खूण म्हणे न्हावीयाचा  
सेना ॥ ४ ॥

## नरसी मेहेता.

१. माता आगळ मोहन नाचे । आंग लीये हरि वलग्यारे ।  
वदन सक्रोमल नीरखे जननी । क्षण न मेले अळगारे ॥ माता०  
॥धु०॥ मंदिरमाथी मोदिक लावी । माता सुख मेलतीरे । नाशी  
जाये आधो आवे । वाही वात करतीरे ॥ माता० ॥१॥ एम करी  
जुवती जन आव्या । राव कुवरनी कर वारे । नरसीयानो स्वामी  
नथन नचावे । माननीना मन हरवारे ॥ माता० ॥२॥

२. जाग्यने जादवा कृष्ण गोवालिया । तुमविना ध्यानमा  
कुण जाशे । त्रणसेनेसाठ गोवाळ टोळे मळ्या । वडोरे गोवालियो  
कुण थाशे ॥धु०॥ दहितपणा दई थरां धीतणा घेवरा । कडीयल दूध  
ते कुण पीशे । हरि तारयो हाथियो काळिनाग नाथीयो । भुमीनो  
भार ते कोण लेशे ॥ जा० ॥१॥ जमुनाने तीरे गौधण चरावतां ।  
मधुरिसी मोरली कुण वासे । भणे नरसीयो तारागुण गाई रिक्षिये ।  
बुडता बाहेडी कुण शाहसे ॥ जाग्यने० ॥२॥

३. हळवे हळवे हरजी । मारे मंदिर आव्यारे । मोटे मोटे मो-  
तीडे । मेतो वधाव्यारे ॥धु०॥ कीधुं कीधुं कीधुं मुजने काईक कामण  
कीधुरे । लिधुं लिधुं लिधुं मारुं चितहूं चोरी लिधुरे ॥ हळवे० ॥१॥  
जागी जागी जागी हूं तो । हरीमुख जोवा जागीरे । भागी भागी  
भागी मारा । भवनी भांवठ भागीरे ॥ हळ० ॥२॥ फुली फुली फुली  
हुं तो । हरिमुख जोईने फुलीरे । भूली भूली भूली मारा । घरनो  
धंदो भूलीरे ॥३॥ पामी पामी पामी हुं तो । महापद्मीने पामीरे ।  
मळीयो मळीयो मळीयो मेहता । नरसीयानो स्वामीरे ॥हळवे० ॥३॥

४. एक घडी दिन उग्या पेहेला । जो जिव्हा मुख राम कहे ।  
राम कहे मुख कृष्णज केहवुं । पाप बापडो त्यां न रहे ॥धु०॥  
केशरी गाजे जेम मृगलों नाशे, रवि उगतां तिमीर टळे । मेरू  
थकी मोहोटेरा पातक । लई लक्ष्मीवर दूर करे ॥ एक ॥१॥ राम-  
नामनो महिमा मोहोटे । शिव सनकादिक ध्यान धरे । पुरण ब्रह्म  
अखंड अविनाशी । त्रिविधीना तापने दूर करे ॥ एक० ॥२॥ ए

पद तो सुख देवजीये सेव्यां । ध्रु अंबरिष तेनुं ध्यान धरे । अजा-  
मेल अपराधी पापी । नारायणके नाम तरे ॥ एक० ॥३॥ नाम  
निरमलने भक्ति अविचळ । ऋषि मुनि तेनुं ध्यान धरे । नरसायाना  
स्वामीने भजी ले । कोटि जन्मना पाप टले ॥ एक० ॥४॥

५. यदुपति नाथ ते मित्र छे तमतणा । जावो वेगे करी श्री-  
कृष्ण पासे । प्रित पूरव तणीहेते धरशे हरि । मनना मनोरथ सफल  
थाशे ॥ यदु० ॥ धृ० ॥ घेर बाळक सहदुःख पामे बहु । अन्नने  
वस्त्रथी रहे छे उणा । निरधन सराजिया ते पुन्य किधाविना ।  
कर्मना दोष ते आवी पुण्या । यदु० ॥१॥ यदुपति जादवो भक्त-  
वस माधवो । करशे करुणा प्रभु दिन जाणी । गोमति स्नानथि  
कोटि अध नाससे । निरखतां कृष्णने प्रेम आणी ॥ यदु० ॥२॥  
कृष्णने हलि मलि सीघ्र आवो फरी । जाणसे दुःख अंतरयामी ।  
विनती मनमां धरो आलस परहरी । साहाय थाशे नरसीयानो  
स्वामी ॥ यदु० ॥३॥

६. उठ उतावळो चाल्यने विठ्ठला । गोविंद गायने वच्छ धावो ।  
जाग्यने जादवा जननी जसोदा वदे । कान कांधणी तने निद्रा  
आवे ॥ उठ० ॥ ध्रु० ॥ दंत धावन करो आळस परहरो । रजनी  
तिमर गयूं पहोर फाटयूं । कुरने करमलो शेन शिरावतो । दहिरे  
दामोदरा थाट खाट्ठे ॥ उ० ॥१॥ बारणा बहार बळिभद्र उभा  
रह्या । जोरेवाला तारी वाट जुवे । नरसीयाना स्वामीनुं सुखडूं दि-  
ठडे । मातनूं मनडूं अतिरे मोढे ॥ उठ० ॥२॥

७. श्रीकृष्ण कीर्तन विना नरसदा सूतकी विमल किधे न वपु  
सुहृथाये । सकल जे तीर्थ ते कृष्ण । कीर्तनकथा हरितण दासज्या  
हेते गाये ॥ ध्रु० ॥ पूर्ण पुरुषोत्तम नवल रंगी तजी अन्य देवे  
जेनूं मन मोहूं । कोटी चिंतामणि कामधेनु तजी भेंसना पुतलुं  
दुध दोहूं ॥ श्री० ॥१॥ गर्ग जोशी ते जस गाय जेनो सदा ।  
नारद नाम सुखर्था नमूके । तेज श्रीकृष्ण आवीने उभा रह्या ।  
गोपिका कृष्ण जोवा न चूके ॥ श्री० ॥२॥ जगद्गुरु कृष्ण जन वि-  
मुख षेखे नहीं । नेति नेति कही नागम नामे । नरसीयो रंक जश  
आई हरी रिझावे । शेष नहीं सहस्रमुख पार पामे ॥ श्री० ॥३॥

८. रात रहे जाहरे पाछली खट घडी । साधु जनने कदि सुई  
न रेहेवूं निद्राने परहरी । समरवा श्रीहरी । एक तूं एक तूं एम के-  
हेवूं ॥ धृ० ॥ जोगीया होय तेने जोग संभाळवा । भोगिया होय  
तेने भोग तजवा । बेदिया होय तेने बेद विचारवा । वैष्णव होय  
तेने कृष्ण भजवा ॥१॥ सुकवि होय तेने ग्रंथ सदा बंधवा । दातार  
होय तेने दान करवूं । पतिव्रता नारिये कंथने पृछवूं । कंथ कहे  
तेज चित्तमांहि धरवूं ॥ रा० ॥२॥ आपणे आपणा धर्म संभाळवा ।  
कर्मनो मर्म लेवो विचारी । नरसीना स्वामीने स्नेहथी समरतां ।  
फरि नहीं अवतरे नखे नारी ॥ रा० ॥३॥

९. हरी रही रटण कर कठण कळी काळमां । दाम बेसे नहीं  
काम सरसे । भक्त आधिन छे स्यामसुंदर सदा । ते तारा कारज  
सिद्ध करसे ॥ हरी ॥ धृ० ॥ अल्प सुख सारूं मूढ शूं फुल्यो फरे ।  
शिस परकाळ रहयो दंत करडे । पामर पलकनी खबर तुजने नहीं  
मूढ शूं जोइने मछ मरडे ॥ हरी० ॥१॥ परोढ पापे करी बुधी  
पाछी फरी । परहरी थड शं डाले बलभयो । ईशने ईशां छे नहीं  
जीवपर । आपणे अवगुण रहयो अळगो ॥ हरी० ॥२॥ प्रपंच  
परहरो सार हृदियें धरो । उच्चरी हरी मुखें अचलवाणी । नरसीया  
हरीतणी भक्ति भूलीशमां । भक्तिविना विजु धुळधाणी ॥ हरी० ३॥

१०. नंदना नंदसु नेह जेहने नहीं तेरे मानव खर स्वान  
तोले । भूतल भार करवाने ये अवतरया । प्रेतनी पेरे संसार डोळे  
नंद ॥ धृ० ॥ दृष्टि थकी टळो भोग तेना बळो शैल्य पडो तेना  
मुख माथे । जिवता जन ते तो जम जेवा जाणवा । प्रिय नहि  
जेने कृष्ण साथे ॥१॥ किरती श्रीकृष्णनी जिभथी नव भणे । तेरे  
मुखे देवराव ताल । भणे नरधीया जेणे हरिने जाण्वा नहीं । तेहनु  
कूटंब सदा काळ ॥२॥

११. तारा दासना चरणनी रेण मस्तक धरूं । जेथकी कोटि  
कल्याण पामूं । निराखितां नेत्रसूं नेत्र अमृत ठरे । भवतणू पाप ते  
बलण वामूं ॥ तारा० ॥१॥ भक्तने भेटतां किलमिष न रहे । ज्ञान-  
दीपक थकी तिमीर नासे । धन्य धन्य भाग्य जे साधु संगत करे ।

कृष्ण कीरतन थकी कृष्ण भासे ॥ तारा० ॥२॥ एक क्षणवार जे संत संगत करे धन्य घडी जंतुनी तेज जाणे । भणे नरसीयो भव-सागर बुडतां । हरिजन नाव निश्च प्रमाणे ॥ तारा० ॥३॥

१२. साधु साचे भजो चरण गोविंदना । मानवी देह ते तत्व कहिये । कृष्ण कहो वळि वळि कृष्ण कहो कृष्ण कहेता सज सुख लहिये ॥ साधु० ॥४०॥ कृष्ण सेवा तणी अमर इच्छा करे । मूढ मति मानवी काई न जाणे । कृष्णनु नाम रखे हृदयथी विसरे । धन्य मा धन्य कृष्णज प्रमाणे ॥१॥साधु०॥ जेने जोवो महामुनि जनवन भमे विठ्ठलो वनमा गायो चारो । भणे नरसीयो जे चतुर नर ते खरो । अहर्निश कृष्ण श्रीकृष्ण धारे ॥ साधु० ॥२॥

१३. भोगल भागिये राय दामोदरा । उठ जदुनाथ देवाधि देवा । राय मंडलिक मद भरयो एम ओचरे । नरसीया नागरनी सांची सेवा ॥ भोग०॥१॥ भक्तपालक दयाल दामोदरा । दास नर सैने शरणे राखो । पतित छे मूजने पूरणता हरी । नागर साथे हरि नेह दाखो ॥भोग०॥२॥ निसदिन नरहरि नाम हृदयि वसो । पतित-पावन तारुं वरद कहावे । प्रह्ला ५की तमे गज मुकावियो । तेम नर सीया नागरने मुकाव्यो ॥ भोग० ॥३॥

१४. श्रीकृष्ण कृपानिधी केशवा श्रीहरी । हूं अनाथ तूं नाथ कहिये । मंडलिक हारने पेरे पेरे परभवे । छबिला विणा शर्ण कोने जईये ॥ श्री०॥१॥ संसार परहरी नाम तारुं जपूं । तो प्रभु कापेरे पेरे पीडे । अंतरगत अविलोकन शमला । तुजविना हृदियासुं कोण भिडे ॥ श्रीकृष्ण० ॥ २ ॥ माहारा मनमां हरख पूरण छे । तो मारुं दुःख प्रभुसे न जाणे । भणे नरसीयो पूरण पतित माहरे । मंडलिक मूजने मारे वाणे ॥ श्रीकृष्ण० ॥३॥

१५. उठरे अटपटा नथी बोलतो चटपटा । लंपटा लाज तारी के जाशे । वज्रपति रंगमा केल घटा करे । तुजविना वारे ते कुण दाशे ॥ उठ० ॥१॥ उठ तूचरवडी सुं बेठो हरवडी वात गाडी पढी भूज साथे । भक्तवत्सल कहावे ते फोंगट गयुं । लाज सेवकनी तूज हाथे ॥ उठ०॥२॥ जीव सारो जगमगे । अंग मारुं फगमगे ।

डगमगे नेत्र जोवाने रूप । नरसीयो लगमगे लोक सउ जगमगे ।  
कोपियो मंडलिक दुष्ट भूप । उठरे आटपट ॥ १२॥

१६. नवमेले सामला आवडाशा आंबला । मांमला मनमा  
केम राखे । कोटि ब्रम्हांडपति झाझु सुं कहुं कथी । वालां वीसारी  
मने केम नाखे ॥ नवमेले ॥ १॥ गजने उगारियो गिरिवर तारियो ।  
मारियो रावण लंका भूप । रंक तूं हारयो कोण तुं तारियो । ना-  
रियो मोहि रघू निजरूप ॥ नव० ॥ २॥ मूकर मरकटा जोई तारी  
छटा । अडके अंग सुकाशेवाला । नरसीयो विनवी प्रिछवे शामला ।  
निठोर न थइने नंदलाला ॥ नव० ॥ ३॥

१७. कोण आगल जई विनवुं विठ्ठला । श्रीपति लाज राखोना  
महारी । दुपदी लाजने काज आव्या हरी । दुःख पापी नहीं दासि  
तारी ॥ को० ॥ १॥ प्रगट थावो प्रभु भुतव भूधरा । नरसीयाना नाथ  
एवुं वरद कहावो । सेवकनुं संकट टालिये त्रिकमा । तोतमें कानर्जा  
भलारे भावो । कोण आ० ॥ २॥ लोक देखे सहूं दुःख दे ठे बहु ।  
मंडलिक मद भरयो मूढ पापी । नरसीयाना स्वामी जेमतेम करो  
लाज राखी नाखो बंध कापी । कोण आ० ॥ ३॥

१८. श्रवणे सुनो थयो शामला श्रीहरी । लक्ष्मिनाथ शूं निद्रा  
आवी । विद मोहुं धरियूं पतितपावन तणुं । शरण आवे तेनी  
बहायसावी ॥ श्र० ॥ १॥ दुष्टना दुष्टथी राख्य रमापति । तुमविना  
माहरे नहि और स्वामी । दुरीजन लोकने मन आनंद बहू । और  
कोने कहूं शिस नामी ॥ श्र० ॥ २॥ फुलनी माळ ते अधिक तुजने  
वशी विसरयो नाथ हुं मन तारे । नरसीयाना स्वामी विलंब न  
किजिये । हार आरोपिये कंठ माहारे ॥ श्र० ॥ ३ ॥

१९. कर जोडीने दास विनवे । हूं संत कृपाये सुख पाम्योरे ।  
भक्तना चरण रेणुये नरसैया । सकल वेदना वाम्योरे ॥ क० ॥ १॥  
अल्पबुद्धि आज्ञानी हतो हूं । देखा देखी चाल्योरे । साधु समागम  
निशदिन करतां । हरजीये हाथज झाल्योरे ॥ कर० ॥ २॥ प्रजा-  
जन सउ चरणे नमिया । नगर तणा जे वासीरे । भणे नरसीयो श्री-  
हरी सेवो । टळसे भवदुःख फाशी ॥ ३ ॥

२०. पढोरे पोपट राजारामना । सर्ता सीता पढावे । पासे बं.  
धावी पांजरुं । मुख राम जपावे । पढोरे० ॥१॥ पोपट तारे कारणे  
लीला बांस वढावुं । तेनु घडावूं पोपट । पिंजरु हिरा रतने जढावूं  
प० ॥ २ ॥ पोपट तारे कारणे । शिशी रसोई वनावूं । साकरना  
करो चुरमां । उपर घी पीरसावूं ॥ पढो ० ॥३॥ पांख पिळीनो  
पग पांडुरा । कोडे काठलो काळो । नरसीया स्वामीने भजो ।  
रागताणी रपाळो ॥ पढो० ॥ ४ ॥

२१. वालाना गुण शाशा कहुं रे । अवसर आर्वी राखे लाज ।  
पतितपावन हरि नाम तमाळुं । प्रगट थाय छे भक्तेने काज ॥ वा०  
॥१॥ कृपा करी मुजे हार न आय्यो । मंडलकिराय थयो मनभंग ।  
सभा सगळी आश्चर्य पामी । कृपा तमारी परमानंद ॥ वा० ॥२॥  
साची करे जे हरिसुं । तेना मनना पुरे कोड । कृपा करी तमे नर-  
सीयाने । भक्तवत्सल प्रभु श्रीरणछोड ॥ वा० ॥३॥

२२. प्राणपे मुने वैष्णव वहाला । अहरनिश एने धाचुरे । तप  
तीरथ वैकुंठ तजीनें । वैष्णव होय त्यां जाऊरे ॥ प्रा० ॥१॥ अम-  
रीष मुजने अतिशय वहालो । दुरवाशाये मन भंग किधोरे । जगत  
भक्ती रक्षा करवा । अवतार दशवार लिधोरे ॥ प्राण० ॥२॥  
बेठा गाय त्यां उभो सांभळुं । उभा गाय त्या नाचुरे । वैष्णवथी  
क्षणं नहिं हुं अळगो । भणो नरसीयो साचुरे ॥ प्रा० ॥३॥

२३. तमारी कृपा है मारावाला । मुने जे आपो ते थोडुरे ।  
दीनानाथ दामोदरेने हुं दास । थई कर जोडुरे ॥ तमा० ॥१॥  
जयदेवने जे कृपा करी ते । सगळे लोके जाणोरे । तेझज मुजने  
हार आय्यो ते । तमारी कृपा गणार्णोरे ॥ तमा० ॥२॥ धन्य सोर-  
ठने धन्य ये माळा । धन्य आशावरी रागरे । भणे नरसीयो भले  
अवतरीया । कृष्ण भज्यानो लागरे ॥ तमा० ॥३॥

२४. सार कर श्रीहरी दीन जाणि करी । सन्मुख थेंनेतु जोने  
आज । अमो नागर जाहेर हठ करी बोलशुं । नहिं राखुं त्रिकमा  
तोरी लाज ॥१॥ गोकुलमाही तूं गालो खातो फरे । नवनीत  
आहीरना लेतो चोरी । मल्ल चोरशुं मुख नथी बेसरतो अमो लाज

राखुज तोरी ॥ सा० ॥२॥ अल्या बहुपेरे गोपिने लाडलडाविया ।  
अन्न अहिरना लेतो चाखी । नटवापणे रंग भोग लीला करे । ते ना-  
गर नरसीयो रह्याळे सांखी ॥ सा० ॥३॥

२५. आल्पने हार सुत नंद वसुदेवना । आद्यने अद्यापि तारे  
लाज थोडी । कंसना भय थकी नासी गोकुल गयो । रह्यो अहिर-  
सुं प्रीत जोडी ॥१॥ तारी गरज माटे मावाप तेबें कन्या । सुरने  
असुरमुनि सर्व जोतां । कंसनो वध करयो कारज तारो सरयो मा-  
वाप मेहल्यां ते ब्रीज रोता ॥२॥ भक्ति करतां तूं अहिरनों नव  
थया । ते मुने हार तुं केम आपे । भणे नरसीया रजनीरे थोडी  
रही । आल्य तस्कर मुने शु संतापे ॥३॥

२६. तने रोकी रहीं राधिका रंग जाम्यो घणो । रसीया रजनी  
रहिरे थोडी । नंदना नंदतु शाने आलस करे । नाग साथे तें प्रीत  
तोडी ॥१॥ देवने पालिने काम परजालिने इशपद पायियो उमय  
स्वामी । सामला तुजने लोक लंपट कहे । थयो व्यभिचारी कानूडो  
कामी ॥२॥ हठकरे तेमसूं हठकरो सामला । जुटसे स्नेह विक्रम ताणे ।  
भणे नरसीयो जो जामनी वढि गई । मंडलिक मारशे मुजणे वाणे ३

२७. उठरे सामला मुकी मन आंबला । बोल्य नहीं तुज अ-  
भिमान माटे । आल्यने हारका प्रगट हवडां करूं । तें काम किधुं  
वंशावट घाटे ॥१॥ अणवरी नारते भोगवी भूधरा । परणता ग्रथ  
शुं वेसे तारे । हारने वार थई भार भागी गयो । शुं वहुं नाथजी  
वारे मारे ॥ २ ॥ कालिजुगमांहि प्रतित गई लाखणी वैष्णव-  
नी वारे कोण गाशे । भणे नरसीयो हूं आज हलवो पडयो ।  
ताहारा गुण हवे कोण गाशे ॥३॥

२८. विविधविचारी प्रीतडी । जोने श्रीरंग रातो । हर नहीं  
आपो तो मारशे मंडलिक मद मातो ॥१॥ कामी थयो तुं केशवा ।  
मुनेपर भवे पापी । लोभी थयो लक्ष्मीवरा पुतना ते संतापी ॥२॥  
महारी वारे चडोने विठ्ठला । नाहिं तो ब्रीद तुज जाशे । नरसीयाने  
मंडलिक मारशे । तारा गुण कुण गाशे ॥३॥

२९. वार थई विठ्ठला वेगे वारे चडो । नागरी नातमां हांसी



थाये । भक्त उद्धारिया अनेक आगे हरी । तमविना कानजी कोने  
कहे वाये ॥१॥ द्रोपदी काज वेगे घसी आवीया । पूगियां चीर  
अनेक भाते । राखिये लाज करो काज हरि अमतणूं विलंब न किजे  
प्रभु एज वाते ॥२॥ जाग्य तूं जदुपति सदाय श्रवणे सुणी प्रगट  
थई पुत्रीने मान दिखुं । छाब छायालने चीर बहू नवनवां पुन्यां पि-  
तांवर काज सिद्धुं ॥३॥ जय हरि जय हरी द्वार आपो मुने । के-  
शवा किरती रहे जगमां साची नरसीयो नमी नमी कहेवाला तुजने  
जनमों जनम तारी भक्ति जाची ॥ वा० ॥४॥

३०. बालाजी तोरी वाट जोय विजनारी ॥ धृ० ॥ गेली थई  
ना गोकुलमां मती बिजा कोईनी । वातो नथी गमती ॥१॥ येवोर  
तने कोन मळी हती । जाणरे तारो चित्त लीधो लुटी ॥ २ ॥  
प्रभुजी तारा आम्हा मा रहेसुं । नरसी मेहेता पगचंपो करसूं ॥ ३ ॥

## लतीबशा.

१. बजारगीर देख नहीं उपजता नहीं गावदी । आंखया होके  
दुनियां आंधी ॥ धृ० ॥ आजब आजब हूं इस तनका । घडी  
पहेर खेल है नहीं गारुडका १ राजा और रंक एक रहा सबकी ।  
मटी हो जाय घडी पलख तनकी ॥२॥ कहे लतीबशा गुस्स मिला  
जद हमकू । संसार झूटा गारुड होगया तबकू ॥३॥

## दादू पिंजारी.

१. पलख दम जावेगा बेदम होयगा । खाक सब तनकी ने-  
मकी धमकीत जावेगा ॥ धृ० ॥ यारो हय ज्वानी जदलग भर  
दमकी । तदलग नबी भजन करो याद करो हर्दमकी ॥१॥ निदान  
काम आवे आदमके कदम । सात नहीं आया दमडी और बदम  
॥२॥ ज्वानी दिवानी दो दिनका भ्रम । कहे दादू पिंजारी मौला  
राख मेरी शरम ॥३॥

२. दम कदमसो दम हारदम नहीं जागतावे । दर्द छांड

गर्द हुवा नहीं मानतावे ॥१॥ मन पवनकी गाँठ नहीं झूट गाव-  
तावे । पलख कुंजी खुली न काँहां जाफतावे २ बेदर्द न गर्द काँहां  
बेदका बिचार । न्हावे धोवे खावे पिवे मानत आचार ॥३॥ दंड  
मुंड खंड लंड भारथी । कहे दादु जोग जुगत नहीं विठ्ठल हमारा  
सारथी ॥४॥

३. बडा तखत् वैकुण्ठ किती खडे वुरुजमे रहेता । चांद सु-  
रज दोनो साहेब गस्ती काल बडो कोतवाल ॥१॥ नंदनंदन गोविं-  
दराज । तुम हमारो सीरताज ॥ शृ० ॥ ब्रिंद्र शेकदार शास्त्र सब-  
नीस । बंदा वजीरा अठरा पुराणें । कारखान छपन्न कोटी यादव  
सब शिलेदार ॥२॥ सोला हजार राम जिनोकी दौलत रानी रु-  
क्मिनी । बत्तीस कोट जिनोका तेतीस कोट नवासे । येक लक्ष साठ  
हजार जवाईं । येते काल दौलत माने । साचा बोल सफाला ॥३॥  
शंख चक्र गुरुकी बकीता । रुमाल बायदे लीता मेघवान छगालदार  
कालदूत भालदार । प्रल्हाद नारद पराशर पुंडरीक आंबरुख सब  
खवासदार ॥४॥ तीन मामले चौदा परगणे । महिने झडती दोवा-  
रा । दसमी तलवार एकादशी जेजे द्वादशी । बहुतेक दे ऐसे नि-  
सीधे तुमारे बंदे कालदूत कौन गंदे । धंदा किया श्रीविठ्ठल बंदगी ।  
हाक कहे दादु पिंजारी विठ्ठल नाम कहो ॥५॥

## सजन कसाई.

१. वसुदेव देवकी घर जन्म लीनो छुट गये सब बंद । भक्त-  
काज जशोदा घर आये नाम धरीयो नंदानंद ॥१॥ बारसी बरसी  
पुतना मारी पथके पान करंद । माटी खाते मुसे क्या तन रहे ले  
तीन लोक दीख दिखंद ॥२॥ गेंद उठाये कदमके हारे जमुनाके  
कूद परंद । बेणु बजावे नागकू जगावे फनपर नृत्यकरंद ॥३॥  
मुखके सागर दुःखको आयो पूरन परमानंद । कहे सजन कसाई  
बिंद्राबनको छंद ॥४॥

२. बेद और कुरान पुरान किताबकी बात । और बात सर पुरी

बड़ी औरतकी जात ॥१॥ देख देव दस्त किया ऋषीकू दगा दिया ।  
इंद्र चंद्रसे चपेटा पाया । हाल कीयो गर्क किया ॥२॥ सबी खलख  
बीख चढ़नेकू नही लगता पलख । पंडीत गुसाई डर पावे । डर  
के म्याने जंगल भाग जावे ॥३॥ गुरुका ले हुवा औरतकी नहीं  
बात । कहे सजन कसाई भजनमो नही जात ॥४॥

३. दो दिनकी जिनगानी तुजे नहीं खबर । अलमका महाल मौला  
सब खबर । संसार भूल पड़ी गर्दी मर्दीकी गर्दी । हुवा साधु भी-  
स्त ले जदी ॥१॥ हाक मनाई हाक उंवर तेरी गई । कंवरकी खबर  
मट्टी हो रही । निदानके बखत करता है कलमा । कहे सजन कसाई  
हो गई सीमा ॥२॥

४. जिकार मौलाकी हार्दमन पाई । तूने फकीरी काहेकू लीई  
माई ॥ ४० ॥ पेटके मारे फकीर भया । अलमकू तसदी दिया ।  
साधु और सिंधारो फंद किया ॥१॥ पुलाव कर खावे औरत ले सोवे ।  
साहेबकी बंदगीमे कैसा भूल जावे ॥२॥ ऐस फकीर बहुत भरे  
अलम । कहे सजन कसाई । यारो इसमे होवत होना सम ॥३॥

५. होत कंठ हले नहीं । सहज स्मरण होय । कथारा बंदा  
नजरका । कोटी जग्य होय ॥१॥ कनक पत्रका गज भयो । न  
भयो मानिक मोल । कलम भई कई लाखकी कैसी लीखे गयन  
दो बोल ॥२॥ कर कपै लिखनी डगे रोम रोम धराय । सुदी आवे  
छाती फटे । सो पाती लिख न जाय ॥३॥ बाती तो लिख भेजिया ।  
जो कुई होत बिदेशा । तनमें मनमें प्रानमें । सो तीनको कोन  
संदेशा ॥४॥ सज्जन पतिया जद लीखूं । जब कुच अंतर होय ।  
तुम हम जीवडा एक है । देखनकू तन दोय ॥५॥ सजन सकारे  
ज्यात है नैन भरेगे रोय । बिंधना ऐसी रैन करो । भोर कवहु  
न होय ॥ ६॥

६. महाराज पांडव घरमों दासनके दास बिचारे । चारो  
भुजासो आयुध डारे । छुटे पात समैट सारे । हिरदे लीये उठायें ।  
भारे लछमी कौतुकसे प्यारे । तापर दधी दुध घृत पलाय छुटे । राम  
तनुसे पीतांबर परे । भात भात तन्हेके छुटे । आजब चितारे पटपे

॥१॥ कबहु चोपदार है ठारे। कबहु छीर बगलमों दारे। लीये सद सोके सीदारे। रथकू गाडीवान कोई सहा चरे। वादारी चारो धोरे। तब कोई तमाम करे। अलर धोये धाये पोछे पार्थ रथ ज्योते। बाग कर पाकर सदे सोदकु चुचुकारते। मुखसे करते होरे होरे ॥२॥ नाव्याचे करवीकर हात पसारें। ना पुसत जरासंधकु मारे। कपट के रखके संहारे। निज जन भयसे पार उतारे। रणमें अर्जुनपर जब गांठ पड़ी तब भये सीपाई। जडुलाल रथके कुद परे। और चक्र धरेके। आप अकेले पाव प्यादे। मनरथ गुजरसे कुंजललीत उग्र पितामहपर दौरे ॥३॥ तब ज्या जद्रोपके वेव्हारे। पट प्रल्हाद न्यारे। छुपरहे मधुर यायारे। ब्रज कटे कहे नंद दुलदार। कामीन पार्थ जानकी जसोदा जीस जोतन जग मागीत उजोर। पूर्ण ब्रह्म हो तब आगन गगतमो मगन यंत्र जल धरती। और देही जग विधीसे विठ्ठल प्रभु आपरूप वीर उतारो। कहे कहे सजन कसाई कृपा आपहुं दास तुमारे ॥४॥

## जगमित्र.

महा प्रसाद ताटींचा। विडा आपुले हातींचा ॥१॥ इतुके झड-करी पाठवावे। नाही तरी बळिया होउनी राहावे ॥२॥ चुवा चंदन केशराचा। झगा आपुले अगींचा ॥३॥ तीर्थ चरणींचे शीतळ। आणि कंठींची तुळशी माळ ॥४॥ विनवी जगमित्र नागा। जाउनी विठो-बाला सांगा ॥५॥

### ज्ञानदेव—तुकाराम

तुकाराम तुकाराम तुकाराम तुकाराम तुकाराम

पुंडरीक वरदे हरी विठ्ठल.

# श्रीसंतगाथा-

## अभंगांचा वर्णानुक्रम.

कबीर.	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
अभंग	अभंगांक	ऐसी चक्रमक या- ४८	केते बन रहेयो १३५	
खखेर मरना है १८	ऐसा कोई आ- १८६	ऐसा कोई आ- १८६	कैसा जोग कमा ११३	
अजोध्यानगर १६७	ओ पंथी मेरो २८५	ओ पंथी मेरो २८५	कैसे बोलूं आप- २४८	
अपने नगरके २१०	ओही हमरा २१९	ओही हमरा २१९	कोई कछु कहो २२६	
अब तुम कब १६६	अंधे चालचल- १३१	अंधे चालचल- १३१	कोई कछु मन १०८	
अब तुम गाफल ७८	कन्हया क्या २९३	कन्हया क्या २९३	कोई क्या जाने १०२	
अल्ला तोही तोही २५०	कर गुजरान गरि- ४१	कर गुजरान गरि- ४१	कोयको भरोसा १९२	
अल्ला रखेगा २०८	करना फकीरी १५४	करना फकीरी १५४	कंचन नारी ल- ११९	
अब दहिं ले तूं २९२	कर बंदे आपने १३०	कर बंदे आपने १३०	क्या खूब सुरत १०	
अव्वल शीर तो १५३	करमकी बात १८५	करमकी बात १८५	क्या देखे चमडे- १३	
आजंगा ना जा. २०९	कर समरके रंग १८४	कर समरके रंग १८४	क्या देखे बाद- ३५	
आखया नामकु १६०	करेगा साहेब २५२	करेगा साहेब २५२	क्या धुंदी आ- ३७	
आखोसे साहेब २२३	कलजुगवा मैं ४५	कलजुगवा मैं ४५	क्या नयना च- ३४	
आज का लाये २३	कवन सुख बि- ४९	कवन सुख बि- ४९	क्या मांगूं कछु २१६	
आंजन आंजीये १८७	कहे कबीर सुना १९४	कहे कबीर सुना १९४	क्या मांगूं मेरे २१५	
आप आपकू २७९	कहो दयाल राम २०५	कहो दयाल राम २०५	क्यारे गुमानी ४०	
आपही खेल २१७	कायकू देह १३३	कायकू देह १३३	क्यौ आखियामें २८	
आपही पीर आ २४४	कायकूं माया जो- ४२	कायकूं माया जो- ४२	क्यौरे प्रभुजीकु १३४	
आब साधु खेलो १४९	काय सौचत १५०	काय सौचत १५०	खलक सब रेन ८९	
आरोगी रघुबीर १६१	काया तुजे घडि- २१	काया तुजे घडि- २१	खेती करो हरि १७४	
आस एक अके- २११	काया नगर जो २४६	काया नगर जो २४६	खेल गुमायो २९१	
इस तन धनकी १९	कायानगमों २४०	कायानगमों २४०	खेल सब पैसका ३२	
इनेरे सुधारके २०७	काया नहीं तेरी २०	काया नहीं तेरी २०	गगनके बीच २३६	
ऊन दरजीका २४२	काहेकू जंगल १४०	काहेकू जंगल १४०	गगन मन्डलमों २०६	
एक दिन पंची १७	किन बहिरिनीं २४१	किन बहिरिनीं २४१	गले बीच सैली १२०	
	किसिका मेहेल ७३	किसिका मेहेल ७३	गाफल मत रहेना २७	

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
गुदी ये क्या	२४	जंगल जाकर	१२१	धन दौलत ही	१०६
गुनका भेद है	२५७	ज्याँके चरणसों	२२०	नजर न आवे	१३७
गुरुजी आसरा	१९०	ठाढे बिटपर नि-	१	नयन मिटाके	११८
गुरु बिन कौन	१८९	ढालिबंद नौकर	२६४	नरतनु जावे	१४
गुरुबिन मारग	१८३	तजी दियो प्रण	४३	नरतनुसे आया	१२
गोसय्या राम	२५३	तनका तनमों	२४५	नरहरिया प्रभु	२२२
ग्यान कटारी	१८१	तनका नहीं	१६	नहीं तनुका	२२
ग्यानका झुल	१८२	तन महिजतमें	१५२	नाक दिया तो	२६६
घर बसत न-	११५	तबसे भये	२०४	नाम रामसे	२२१
घुंगुटका पट	१६५	तीरथ कोन करे	१४७	निकट भीमाके	२
चरका यंव यंव	२८७	तीरथ जाऊं	१२२	निंदा मत करना	१५५
चलते प्रान कैसे	५६	तुम मरीबसवाज	२७४	निरधनको धन	१६८
चलो जावोजी	१३८	तुम बिन मेरा	२२५	नौबत पर दिया	२७६
चौरासी आसन	११४	तू तो राम सुमर	१७२	परखो शब्द	१२८
चंदा झलके सब	२३२	तू नेकी करेल	७७	परनारीसे मत	८५
चंद्र खिलायो है	२३३	तेरा अच्छा बी	१५९	पस्तविगेरे मन-	७६
छोटिसी जिंदगानी	३९	तेरे दिलकी	६६	पांडे कोन कमथ	१३६
जग भये उफ-	४६	तैं क्या भूल्यो	८०	पानी बिच खडी	२८१
जमका अजब	२६	दरबंद दरवेशी	२५१	पियु जल भरन	२८८
जमसे नहीं ड.	१७३	दश इंद्रिय और	१४८	पंडत जमका	१२७
जय जय आ-	३०१	दाता गुरु बिन	१९३	फकीरी गुजर	२७२
जयो मन सु-	१९५	दाम खरच कर	३३	बकवा मत कर-	५८
जसोदा मैया	२९९	दिवाने मन कौन	९८	बनमें भूली प-	२९०
जवेगा हमना	२४७	दुखमें कोई न	५४	बाबा तेरे चर-	२६७
जिनकी रेन अ-	२५८	देख आगे आखि-	११	बाबा सो बालक	२७७
जिया जिन मा-	२५६	देख देख कर	१३२	बाबा हृदय	१५७
जिसकू लगी है	१२६	देख बे देख यह	८	बुंदसे भिजे मोरी	२८९
जोगी जगमसे	१४१	देखो देखो छबी	२८०	बेद शास्तरका	६०
जो तुम करीये	११२	देखो माई सब	४४	बैरन निंद	२७३
जो तू पुरान	१११	देखो हुरमतया	६८	बैरागी रामवे	२६८
जो दम चाहे	२३८	देना देना दश-	२३०	बंगाल खप-	९
जो देखे सो	५५	दो दिनकी जिंद	२७८	बंदा साहेबका	२६३
जोबन धन ठग-	७९	दौरा दौरी कर-	२९	बंदे हुशार	७४

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
बंदे क्यों भुलाजी	७५	मेरे नजरमें मो-	२१४	वाणी तूं रेहेजेरे	२६९
ब्रह्मन पुरान	१२३	मैं गुलाम मैं	२६३	वाहवा साहेबजी	२७०
भगवतभजन	२८२	मैलीसी गोदबी-	२५४	वोही राम पछा-	६५
भजले राम	७२	मोहे डर रहे	८३	सद्गुरुका मरम	१९१
भजोरे भया	११०	मंतर तंतर	१४३	सफेत कलंदर	१४२
भक्तिरसायन	१२९	याद करो मौ-	५	सब आलमका	३
भलाई करते	८६	ये कलजुगका	६७	सब पैसेके भाई	३०
भलो डाव बनो	९३	ये जिंदगी कि-	३८	सब पैसेके भाई	३१
भवमंजन गुन	१६४	ये तनु मुंडना	१५	सबही मिले	८४
भाई अपना	५३	ये तो जोग न	१२४	समज उमज	५७
भाई हमकूं	२९४	ये तो फट फजी-	१२५	समज धर मना	१०५
भाई हुशार	७१	ये दुनया बुरी	४७	समज बूझ मन	१००
भीमा किनारे	६	ये नहीं कछु	८२	समज मनरे	१०३
भूल्यो मन भ्र-	८८	ये निज आज	२४९	समज मन संसा-	१०४
मत कैव करता	१०९	ये पेट बडा	५०	साधु दिन भर-	१९६
मनका मनबो	१०७	येरी भाई मोरी	२९५	साधुकी संगत	१४६
मनको मार रखो	९७	रमते राम फकी-	२३७	साधुकी संगत	१९७
मन भजले श्रीभ-	९४	रामकी दिवानी	२९७	साधो भाई ग-	२५९
मन माने जब	२२८	राम जपो राम	६२	साधो भाई घ-	२६०
मनरे आगम	९९	रामजीसे राजी	१७१	साधो ये मुरदे	२३५
मनरे तूं राम	९५	राम द्वाही	६३	सांवलिया गि-	२४३
मनरे स्थिर न	९६	रामनाम तूं	११६	साही तेरे इचन	१३९
मरगोनै खेत	२२७	रामनाम धार	१६९	साहेबकी कर	२३४
मादर पिदर	५१	रामनामबिन	७०	साहेबसे लगानि	२०३
मायका गुलाम-	११७	राम नामसे	८७	सीताराम भजन	१८८
मुख पान चाव-	२७१	राम भजनकू	१६२	सुनले झटका	६१
मुखरा क्या दे-	२५	राम भरोसो	९०	सुन सुन सा-	१६३
मुझे न दिलखे	६९	राम रहीम	१५८	सुनसुन हो भ-	२६१
मुलक संदेसा	२८३	रामराम मनकी	९२	सुनो प्यार हरीरे	७
मेरा कहना मा-	२२५	राम समरले	१७०	सुनो सखीरी	२८४
मेरा गाडीवाला	२६५	रुनझुन रुनझुन	३००	सुनो साधोजी	२५५
मेरा मन राम-	९१	लगगईया प्यारी	२९६	संत गुरु संत	२०१
मेरी जात बरन	२८६	लेखो क्यों मीटे	२७५	संगत मत करना	५२

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
संगत संतनकी	१९९	आऊट हाताका	३२	ये दुनयामो बढी	४३
संतकी चाल	२०२	आखया खुंद मत्त	१६	ये नरतनु खुब	१५
संतनके सब	२००	आपने दिलमो	४१	ये नरतनु बहूत	२८
संतनके संग	१९८	आया कहाँ जाना	२२	ये संसारका सुख	३८
संतो भाई हरी	८१	इतना जोग कमा	१०	येही संतनकी	४०
हमतो फकीर	२२४	और कछु मैं न	५६	राम सुमरो राम	५४
हमतो भिकारी	२१३	औरत आगे बंद-	३६	रूप नाहीं नाम	६
हमतो सदा रंग	२१८	अंदर भीतर भई	४८	लखचौ-याशी	२५
हम बिगरे तो	१४४	कमलमुखसे राम	४२	वोही साईं हजर	२
हमारो तीरथ	२१२	काहाँसे आया	२३	शामसुंदर देखो वि-	१
हम सोई परम	२३१	काहेकु डुबते	३४	साधूगाम फीर	५७
हर कछु करनारे	३६	काहेकु बन बन	११	साहेबका ध्यान	३३
हरको नाम ब-	१७५	कोन कहेगा साधु	१४	सुख सब हमे	४७
हरबिना कोई	१७८	खूब जोग बनाया	१३	सुनो बाबा दुन-	२७
हर हर क्या भू-	५९	ग्यान ध्यान भरपूर	८	सुनो सुनो साधु	२६
हरिका समरन	१७६	जनमका सारथक	७	सुरख मनुजा का-	९
हरि तो नाम	१८०	तीरथ जाऊं तो	२१	संतके चरन	५५
हरि बोलो भा-	१४५	तीरथ बरत बहुत	२०	हम यवन तुम	५०
हरिसे कोई नहीं	६४	दया धरम रखो	४७	हरिनाम बोलो	१७
हरी नामके बे-	१७७	देखवे आगे आख-	४४	है कोई ऐसा	५२
हरी भजनकुं	१७९	देखे उतना जावे	३९		
हरी संग लागु	२९८	देखो दिलमो अपने	३		
हाहा रमता	२३९	देखो ये चमडेकी	२९		
हिंदु धरममें	१५६	दौरोरे भाई दौरो	३७		
है कुई ऐसा	१५१	नजरबिना देखे	४६		
है कुई ऐसा	४	पीर पैगंबरकी	५१		
हो मन मूरख	१०१	बार बार ये	३१		
		बिटू साईं देखो	४		
		भटकत काहेकु	१८		
		ये तनका नहीं	३५		
		ये तन जायगी	३०		
		ये तनु किसोकी	२४		
		ये दिगर मनमो	४५		

### कमाल.

अभागी काहेकु	१९
अभागी काहेकु	१२
अभागी काहेकु	५३

### सूरदास.

आति सुख सुरत	४५
अदभुत एक अनु-	४०
आब तुम देखो	८१
आवत कुंवर	१०४
उधोजी आव क-	९०
उधो मनकी मन-	४३
उद्धवजी चलो	१०८
उद्धवजी भीजके	५८
एशी भक्ति मोहे	८
ऐसे संतनकी सेवा	२९



अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
ऐसोरि छेल गुमा- ९१		जसोदा नारु न ८६		भज मन साहेब ७४	
अंतरकी आखिया ५५		जागो पीतम प्या- ७		भुगीको कुठाल ९२	
अंबर देवो मुरा- ७०		झगरनी ते बहु ७१		भृगुको कुटेल ६१	
कमलनयन धन- ५४		ठाडे किसनजी ८७		मद भरे मत वा ८३	
कमलापती भग- ४२		तबमें जानकीनाथ ४१		मधुबिन तुम ७६	
करमगती ठारे ८०		तुमको कमलनय- २२		मधुर धुनी बाजे ७२	
काना कुबजा संग ४८		तू गरीबनवाज ६५		मधुर धुनी बाजे ५१	
कायकू बहार परी २५		दरसन बिना तर- १३		मधुरीसी बेन १८	
काहू जोगीकी न- १९		दान बेदानसो ११३		मनकी मनमें रही ८९	
काळनो शो रे उ- ९८		देख देख एक बाला ५		मन तोये मुले ३४	
केते गये जखमार ३६		देखे मैं छबी आज १		महाराज भवानी २७	
कोई मेरे काम न ९६		देखो अदभुत अ- ८४		माई लाज गई ६४	
कोण गती त्रिज- ४९		देखो ऐसो हरी ३२		मिलने सुदामजी ७५	
कोपत राखे ११०		देखो भाई हलधर ११		मुकुट परवारी ७९	
कृष्ण कहेतां शुं १०३		दृढ हीन चरण ९५		मुरली कुंजनानी २१	
क्या माल मस्ता- ५७		नहीं कंसन घर १०६		मै बिरहानी बै- ६२	
क्यों ते वहांसे ९७		नाथ केसो गजको ९९		मोसे न कोन ९४	
क्योंरे निंदभर सो- ३७		नारी दूरत बय- ४४		मंदार देख डरे १०५	
खेलने न जाऊं ५२		निरधनको धनि ३९		यरी पियारी तोरी ६८	
खेलिया आंगनमें ४७		नेक चलो नंद- १०		रसिक सीर भोर २३	
गिरिधर गोविंद ६९		नेननमें लागि १२		राखो तैसें रहूं १००	
गोविंद नामको ८८		नंद दुवारे एक ४		राधे कृष्ण कही ३	
ग्वालिनि तैं मेरी ९		नंद राणी नेढो ९३		राम भरोसा ते १११	
घुमडी आये बद- ७८		पलख लखन दे ६६		राधे तोरे नयन १०७	
चलो राधे तोहे ७३		पाणीया भरन ज- ५९		रैन जागी पिया ४६	
चोरी मोरी गेंदया ५०		पीया आव तो ६३		वो हरई बाजे ६०	
छांडोजी गल ८२		पीहूं पीहूं कर ६७		शरन आयोकी ५६	
जनम सब बात- ३१		फुलनको महल २४		शाम नृपती सु- २०	
जनम सुतनको ८५		बाजे बाजेरे १०९		श्रीराधा मोहनजी- २	
जमुनाके तीर ब- १७		बाला मैं जागी ५३		सुंदर मेख ब- १०१	
जमुना तट बन्सी ७७		बासरी बजाय ६		सब दान गये ३३	
जयजय नारायण ३०		बीगरी किने ब- ११२		साचो कलजुग १०२	
जय जय श्री बाल- ३८		बेर बेर नहीं ३५		सावरे मोकु रंगमें १४	

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
सुदामजीको	२६	कोई देखोरे भया	८२	तोरी सावरी	१५१
हमसे छळ कीनो	१५	कौन भरे जल	१०१	थारो बिन्दु घेते	१५२
हरि जनकु हरि	२८	कृष्ण करो जज-	४	रज जाने कोय	११९
		कृष्णमंदिरमो	१००	दीजो हों चुनरि-	१३
		क्यां करू मैं	४८	देखोरे देखो जस-	२६
मिराबाई.		खबर मोधि	१२१	नहीं जाऊरे	१५३
अजब सलुनी	१४१	गांजा पीनेवाला	१०६	नहीं तोरी	१५४
अब तो मेरे	४९	गोपाळ राधे	१०५	नाथ तुम जान-	४५
अरज करे छे	१४३	चरन रज महि-	१६	नामोकी बलहारी	६९
आई ती ते	६५	चालने सखी	१४६	नांव किनारे	१५५
आज भारे साधु-	१४४	चालो डाकोरमा	१०७	पग धुंगरूरे	७
आज मेरो भाग	४०	चालो मन गंगा	४४	पतीया मैं कैशी	७७
आतुर थईलूं	१४२	चालो सखी मारो	१०८	पाणीमो मीन	१५६
आपनी गरज	१२२	छोडो चुनरया	१३०	पिहुकी बोलिन	१५
आयी देखत मन	१०९	जमुनाजीको तीर	३२	प्रगट भयो भग	१२६
कठण थयारे	१४७	जमुनामों कैशी	६७	प्रभु तुम कैसे	७२
कहां गयोरे पेलो	१४५	जल कैशी भरु	८३	फरका फरका	१२८
कागळ कोण लेई	१३५	जल भरन कैशी	३१	फिर वाजे बरनै	६०
कान्हा कामरी-	१०३	जशोदा मैया मैं	१४८	फूल मंगाऊं	६२
कान्हा बनसरी	१	जसवदा मैय्यां	२७	बन जाऊं चरन	१३७
कान्हो काहेकु	३२	जाके मथुरा	६३	बन्सी तूं कवन	१७
काना चालो	२२	जान्यो में राज-	३३	बागनमो नंदलाल	१९
काना तोरी	५६	जोगी मेरा सांव-	७०	बात क्या कहूं	१५७
कायकूं देह धरी	३६	जो तुम तोडो	४१	वारी होके जाने	९३
कारे कारे सबसे	३८	ज्या संग मेरा	७५	वालपनमों बैरा-११२	
कालोकी रेन	२८	झलत राधा संग	३	बासरी सुनूंगी	६८
किने देखा	८	डर गयोरी मन	६१	बासरी सुनूंगी	१३२
कीत गयो जादु	७८	तुम कीं करो	१२९	भज मन शंकर	८४
कीसनजी नहीं	१०४	तुम बिन मेरी	५	भीजो मोरी नव	५७
कुंजवनमों गोपा-	७४	तुम लाल नंद	१२५	भोलानाथ दिगं-	४३
कुबजानें जादू	३४	तेरे सावरे सुख-	१५०	मत डारो पिच-	५२
कैसी जादू डारी	१०२	तैं मेरी गेंद	८१	मथुराके कान	८८
कोईकी भीरी	३५	तोती मैना राधे	२५	मदन गोपाल	८५

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
मन अटकी मेरे	४२	लाज रखो तुम	१८	<b>कान्होपात्रा.</b>	
मन केरो जेवो	८७	लटपटी पेचा	११३	अगा वैकुण्ठ्या	६
मन माने जब	६६	लक्ष्मण धीरे	७१	आलंकापुरी पुण्य-	१
मनमोहन गिरि-१११		लेता लेता	९४	अंबकृषीसाठी	११
मन मोहन	५५	शरणागतकी	१२९	कनवाळू कृपाळू	१६
मनुवा बावारे	८६	शाम बतावरे	६४	ध्यारे ध्यारे मुखी	१४
माई तेरो काना	३९	शाम बन्सीवाला	७६	जन्मांतराचे सुकू-	२०
माई मेरो मोह-११५		शाम मुरली	९	जीवीचे जीवलेगे	४
माई मैने गोविंद	१०	सखी आपनो	१२०	ज्याचे घेतां मुखी	१२
मागत माखन	१३८	सखी मेरा का-	२९	दीन पतित	१०
मुखडानी माया	१३९	साधुकी संगत	९५	नामें दोष जळती	२३
मेरे तो आज	३४	सांभळोजी मारी	१३६	पतित तूं पावना	७
मेरो मन हर-	१४०	सांवरो रंग	३०	पतित पावन	२२
मेरी लाज तुम	५४	सुंदर मारो	१३४	माझे माहेर पंडरी	८
मैं तो तेरे दावन	१२३	सुमन आयो	५८	माझ्या जीर्वांचे	९
मैं तो तेरे भजन	२१	हमारो चौर दे	१२७	योग याग तपे	१५
मैया माकू	५९	हमे कैशी घोर	११५	वर्म वैरीयाचे हातीं	३
मोरी आंगनमों	२०	हरि गुन गावत	२	विठू दीनाचा	१३
मोरी लय लगी	१२	हरी तुम कायकू	७९	विषयाचे संगती	१९
मोरी लागी लटक	८९	हरी तुम कायकू	१४	शिव तो निवृत्ति	२
मोहन अवनकी	५१	हरिनाम बिना नर	४७	सकळही सुरवर	५
मोहन डार	७३	हरी सखी	१२४	सर्व सुखांचे जे	२१
म्हारे घर	१३३	हातकी बिडिया	६	हरीहर ब्रह्मा-	१८
ये विजराजकू	८०	हाती घोडा	१३१	ज्ञान वैराग्य	१७
रडतां क्यों नहीं	३७	हारि आवदे	११७		
राज थारे कुब-	११४	हारे जावो जावोरे	९९		
राधाजीको लागे	५३	हारे मारे शाम	९७		
राधा ध्यारे दे	११	हूं जाऊं रे	९८		
राधे तोरे नयन	९०	हैडा मामून	९६		
राधे देवो	९१	होरी खेळनकु	५०		
राम घिन निंद	११८	हृदय तुमकी	११०		
राम रतन धन	४६				
रंगेलो राणो	९२				

**गोरा कुंभार.**

केशवाचे ध्यान	२
ब्रह्ममूर्ती संत	१
निर्गुण रूपडे	३

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
सावता माळी.		ऐरावती बहु	३	सेना न्हावी.	
एकावे विठ्ठल धुरे	१	ऊठ बा होय	३३	अगा पंढरीनाथा	३९
कां गा रुसला-	२	काय तुझी थोरी	४	अन्यायी अ-	२४
कांदा मुळा भाजी	३	कांहीं उपाय	१९	अन्यायी अपरा-	५६
नको तुझे ज्ञान	४	कांहीं करीना	५	असतां वैकुंठासी	८६
नामाचिया बळें	१०	कृपा करी पंढरी	६	असाल तेथें	१०३
पैल पहाडो पर	५	कृपाकू समर्था	७	अळकापुरवा	१४९
भली केली हीन	७	चरणीं ठेविले	१०	आजि फळा	१०१
माणें तें आह्मा	६	चितान्या चितरें	९	आतां ऐसे करीगा	३०
विकासिल नय-	८	चंद्रभागा तोंथें	८	आजि सोनियाच	४
समयाक्षी सादर	९	जग हें अवघे सारे	११	आम्हां एकविध	६५
		देवा तुझा मी	१२	आम्हां हेचि अ-	८
		देह जन्मला व्यर्थ	१३	आम्ही वारीक	१२८
		देह जन्मला व्य-	१४	आक्षी विणूचे-	९
		धन्य पुढलीक	१५	आर्लिंगन भेटी	९०
		नव्हे ते सगुण	१	उचारीत कोउं	१०२
		नाम फुकाचें	३१	उतरलों पार	४०
		नाम हे नगरी	१८	उदार तुझी संत	३
		नाशिवंत देह	१७	उदार तुझी संत	१२५
		पहा दिसतो	२१	एक येश्वदे	१६१
		पापाचे पर्वत	२०	ऐकिले मागें तारि-	६३
		पंढरपुरचा जाणा	२३	ऐसी आवडी	९२
		पंढरी नगरी दैवत	२४	ऐसी आवडी	१०६
		पंढरी नगरी	२२	अंगिकार केला	१०४
		प्रारब्धाची गती	२५	अंतरीचें पुरें	१०५
		प्रेमशांती दया	२६	करसी खटपटी	१३
		भस्म उटी	३२	करा हाचि विचार	९४
		भोळा हा शंकर	२७	करितां देवपूजा	१०८
		शरीराची होय	२८	करितां नित्य	१०९
		सकळ धर्मांचे	२९	करितां परोकार	९५
		सत्य ज्योतिर्लिंग	३४	करितां योगयाग	१०७
		सिक्का जयाचा	१६	करितो विनवणी	८९
		सूर्य असे गगनीं	३०		
चोखामेळा.					
जंस डोंगा परी	५				
ऐसा पुत्र देगा	११				
करीं सूत्र शोभे	१२				
कोणे देखियेलें	३				
जोहार मायबाप	९				
टाळी वाजवावी	२				
देहीं देखिली	१				
धांव घाली	८				
पांडुरंगीं लागो	४				
भाव समुद्रीं	७				
येईं येईं गरुड-	१४				
वासुदेव दिंडी	१३				
विठोबा पाहुणा	६				
हीन याती माझी	१०				
नरहरी सोनार.					
अनुदात ध्वनि	२				

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
करितां योगयाग	३६	धन्य धन्य निवृ-	१३८	म्हणवितो वि-	१२७
कशासाठीं करि-	४८	धन्य धन्य दिन	११८	झणविलों विठो-	५
कळेल तैसें गाईन	२०	धन्य महाराज	१४३	म्हणा हरी हरी	४५
कांहीं न करी	१२१	धन्य महाराज	१२४	येउनी नरदे-	१४५
कंठीं ठेउनियां कर	२६	नलगे योग तप	४४	येऊनि गर्भासी	६०
कृष्ण आला	१६३	नामयाचा धरुनि	१५१	येथें सुखाचिये	३५
गाय चारी	१५८	नामयाच्या नारा-	१४१	योगियाचा राजा	४७
गिरजेप्रती	१४७	नाम साधनाचें	१२२	राधा जाणवित	१६२
गोपिका वेल्हा-	१५६	नाम हें अमृत	१४२	रामकृष्ण नामें	२३
घराशी आले	५९	नामाचें चित्तन	११७	रामें अहिल्या	१७
घेतां नाम विठो-	११२	नाहीं सुख त्रिभु-	९१	लेकुराची आळी	४६
चित्तन चित्ता-	१११	निवृत्ति निवृत्ति	१३६	वाचे उच्चारी	१४४
चित्त नाहीं हातीं	१८	न्हावीयाचें वंशीं	८७	वाचे झणतां नि-	३८
चित्तीं पाय रूप	१६	पांडुरंग दास	११३	वाचे सोपान	१५२
जातां पंढरीसी	४९	पुण्यभूमी आळं-	१३९	वाट धरितां पंढ-	३४
जाती भिळोनि	१६०	पुण्यभूमी गंगा-	१३४	विटेवरी उभा	१२
जेथें वेदां न कळे	११	पुत्राचिया ओढी	६४	विटेवरी उभा	५१
जे म्हणवितो	६७	पोवा घोंगडी	१५९	विटेवरी उभा	५०
जो हा दुर्लभ	५४	प्रेमसुखें कीर्तन	१०	विष्णूचा अव-	१४६
टळोनि गेले	१५५	फळा आलें	१२३	वेद वर्णिता शि-	११५
ठोविला पाय	५७	बुडतो भवसागरीं	२८	वैकुंठवासिनी	१५४
तरी का माझा	५५	वैसोनि कीर्तनांत	४२	शरण जाऊं को-	३२
तुज ऐशें वाटे	६१	ब्रह्मादिक पडती	२५	शरणागतं आहे	९६
सुम्ही संत दयानि.	२	ब्रह्मियाचा अव-	१५३	शिणसी भरोवरी	५२
सुद्धी करा कृपा-	१००	माझा केला अंगि-	४१	शिवाचा आव-	१३५
तूं जीवांचें जाणसी	२७	माझें अंतराचें	११९	श्रीगुरुनिवृत्ति-	१६५
तेचि एक संत	३७	माझें झालें स्व-	१३३	श्रीज्ञानराज	१५०
त्रैलोक्य पाळतां	१२६	मान करावा खं-	९८	समचरण विटेवरी	७
दूती जाणवित	१५७	मानसी देहाचा	३३	सांडोनि कीर्तन	१५
देई मज जन्म	१२०	मायबाप कृपावंत	२९	सिद्ध ब्रह्मज्ञान	५८
देहुडे ठाण सकुमा	५३	मुखीं नाम नाहीं	२१	सिद्धामाजि अ-	१३७
धन कोणा कामा	१४	मोक्ष आणि	३१	सुखें घालीं ज-	६
धन्य अलंकापुर	१४०	म्हणवितो दास	११०	सुखें घालीं ज-	१३०

अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक	अभंग	अभंगांक
सोडिल्या शि-	१६४	कोण आगळ	१७	हरी हरी रटण	९
संत संगतीने	११६	जाग्यने जादवा	२	हळवे हळवे	३
संताचे पांय म-	१९	तने रोकी रहीं	२६	लतिबशा.	
संतीं सांगितले	९३	तमारी कृपा	२३	बजागीर देख	१
स्तुति करूं ऐसा	११४	तारा दासना	१३	दादू पिंजारी.	
स्वर्गाचे अमर	१२९	नवमेले सामला	१६	दम कदमसो	२
स्वभावें गाईन	९७	नंदना नंदसु	१०	पलख दम जावेगा	१
स्वहित सांगवें	२२	पढोरे पोपट	२०	बडा तखत	३
स्वहिताकारणें	१३२	प्राणपे मुने	२२	सजन कसाई.	
हाचि माझा श-	४३	बालाजी तोरी वाट	३०	जिकीर मौलाकी	४
हित व्हावें मानसी	१	भोगल भागिये	१३	दो दिनकी जिन-	३
ही माझी मि-	१३१	माता आगळ	१	वेद और कुरान	२
हंवरानि येती	९९	यदुपति नाथ	५	महाराज पांडव	६
ज्ञानदेव गुरू	१४८	रात रहे	८	वसुदेव देवकी	१
नरसी मेहेता.		वार थई विठ्ठला	२९	होट कंठ हले	५
आल्पने द्वार सुत	२५	वालाना गुण	२१	जगमित्र नागा.	
उठ उतावळो	६	विविधविचारी	२८	महा प्रसाद	
उठरे अटपटा	१५	श्रवणे सुनो थयो	१८		
उठरे सामला मुकी	२७	श्रीकृष्ण कीर्तन	७		
एक घडी	४	श्रीकृष्ण कृपानिधी	१४		
कर जोडीने दास	१९	साधु साचे भजो	१२		
		सार कर श्रीहरी	२४		

**सूचना**—या गाथांत कवीर ३०१, कमाल ५६, सूरदास १११, मिराबाई १५६, कान्होपात्रा २३, गोरा कुंभार ३, सावता माळी १०, चोखामेळा १४, नरहरी सोनार ३४, सेना न्हावी १४४, नरसी मेहेता ३०, लतिबशा १, दादूपिंजारी ३, सजन कसाई ६, व जगमित्र नागा १, याप्रमाणें १५ संतांचे ८९३ अभंग आहेत.

**विशेष सूचना**—या गाथांत नजरचुकीने सूरदासाच्या अभंगांत ६१ व ५१ हे अभंग दुबार असून १६वा अभंग मिराबाईचा पडला आहे.—मिराबाईच्या अभंगांत ६८ वा अभंग दुबार पडला आहे—सेना न्हावी याच्या अभंगांत ६६ अभंगाच्या ठिकाणी ८६ आकडा पडला आहे, व ८७ च्या ठिकाणी १० आकडा पडला आहे, पुढे ८९ असे आकडे पडले आहेत.